

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

AMERİKAN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜ AÇISINDAN
TOPLUMSAL GÜVENLİK

DOKTORA TEZİ
Ali ÖZGAN

DANIŞMAN
Prof. Dr. Orçun İMGA

Ankara-2018

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

AMERİKAN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜ AÇISINDAN
TOPLUMSAL GÜVENLİK

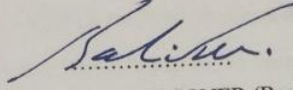
DOKTORA TEZİ
Ali ÖZGAN

DANIŞMAN
Prof. Dr. Orçun İMGA

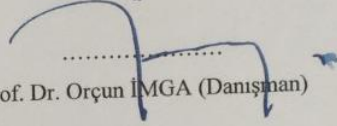
Ankara-2018

ONAY

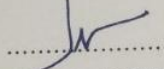
Ali ÖZGAN tarafından hazırlanan “Amerikan Çok Kültürlülüğü Açısından Toplumsal Güvenlik” başlıklı bu çalışma 16./11/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği / ~~oyçokluğu~~) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

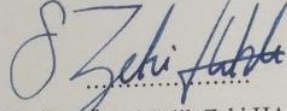
Prof. Dr. Bayram Ali SONER (Başkan)

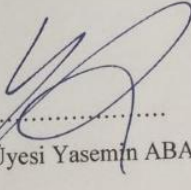
Prof. Dr. Orçun İMGA (Danışman)

Doç. Dr. Mustafa ALTUNOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Salih Zeki HAKLI

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ABAYHAN

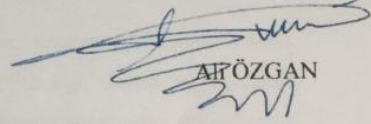
TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ

GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Tarih: 16/11/2018

ALİ ÖZGAN

ÖNSÖZ

20. yüzyıl, insanlık tarihinin hem teknolojik, hem bilimsel hem de düşün dünyası anlamında muhtemelen en hızlı, en takip edilesi zor ve birbiri ile iç içe geçmiş çağı olsa gerek. İki büyük dünya savaşı, atom bombaları, küresel imparatorluklar, tarih sahnesine karışan devletler, yeni kimliksel hareketler ve daha birçok aktörü ile 20. Yüzyıl zaman dilimi için küçük ancak insanlık için aşırı derecede hızlıydı.

İçinde bulunduğumuz bu çağ ise 20. yüzyılın sorunlarını karşısında bulmuş ancak çözümlerini henüz bulamamıştır. Başka bir ifade ile 20. yüzyıl, bir bakıma doğurduğu sorunları 21. yüzyılın kucağına terk ederek çekip gitmiştir. Sağlık, çevre, ekonomik, teknolojik sorunların yanında bu iki yüzyılın iki büyük olgusu kimlik ve güvenlik kavramları üzerine olmuştur. Bu kavramlar da daha çok çokkültürlülük ve toplumsal güvenlik merkezli sorunları ve çözümleri konuşma gereği doğurmuştur. Üstelik bu kavramları daha somut bir örneklem olan Amerika Birleşik Devletleri temelinde ele almak konuyu daha görünür ve somut hale getirmiştir.

Çalışmamın ilk gününden itibaren planlama, araştırma, kaynak temini, yönlendirme ve yürütülmesinde sabırla ve hoşgörü ile ilgi, destek ve zamanını esirgemeyip çalışmanın bilimsel bir şekil almasında sonsuz emeği olan sayın hocam Prof. Dr. Orçun İMGA'ya, tüm eğitim öğretim hayatım boyunca maddi ve manevi tüm sıkıntılarıma katlanan annem ve ablama teşekkürlerimi borç bilirim.

Ali ÖZGAN

ÖZET

T.C.

Polis Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı

Amerikan Çokkültürlülüğü Açısından Toplumsal Güvenlik

Hazırlayan: Ali ÖZGAN

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Orçun İMGA

2018 ve 460 Sayfa

Bu çalışmanın amacı, Amerikan çokkültürlü toplum yapısında çokkültürcü uygulamaların var olup olmadığını, varsa bunların neler olduğunu ortaya koymak; ayrıca yeni güvenlik anlayışlarından toplumsal güvenlik olgusunu Amerika özelinde ele almaktır. Çalışma Amerika Birleşik Devletlerinde var olan çokkültürlü yapının kültür ve kimlik bileşenlerine toplumsal güvenlik ekseninde, ülkenin önemli tarihi dönüm noktalarında nasıl bir yaklaşım izlendiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu amaçla öncelikle çokkültürlülüğün ve toplumsal güvenlik olgularının kavramsal ve kuramsal seyrinin ele alınması süreci analiz etmek açısından önem arz etmiştir. Çalışmanın iddiası, ABD'nin toplumsal güvenlik algısının önemli güvenlik krizi dönemlerinde kaygan olduğunu, çokkültürlü yapının kabul edildiğini ancak çokkültürcü siyasaların münferit düzeyde seyrettiğini, post modern, inşacı ve eleştirel bakış açılarıyla ele alındığında liberal ve demokratik değerlerin ve özgürlük idealinin güvenlik lehine kolaylıkla gözden çıkarılabildiğini, devlet yönetiminde neokonservatizimin egemenliğinde ülkenin kuruluşundan günümüze kadar ulusal kimlik oluşturmada ve güvenlik anlayışının her dönem güncellenmesinde daima yeni bir ötekiye ve düşmana ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Amerika Birleşik Devletleri, Çokkültürlülük, Çokkültürcülük, Kültür, Kimlik, Yeni Güvenlik Anlayışları, Toplumsal Güvenlik

ABSTRACT

Police Academy

Institute of Security Sciences

Department of Management of Security Strategies

Societal Security In Terms Of American Multiculturalism

Ali ÖZGAN

Ph. D. Dissertation

Prof. Dr. Orçun İMGA

2018 - 460 Pages

The aim of this study deals with whether there are multicultural structures in multicultural society structure of American, if that's what they reveal, and to deal societal security as a new security concepts in American-specific. Study has tried to put forward to follow how a country's approach to important historic turnings on the axis of social security cultural and identity components of the multicultural structure existing in the United States of America. For this purpose, firstly, taking the conceptual and institutional progress of multiculturalism and the societal security cases has importance for analyze process. The claim of study exposes that a new euthanasia and an enemy are needed in updating every period of security insight and creating national identity from the establishment of the country until the day under neoconservatism review of security in favor of the ideal of freedom to be easily removed in government administration, in the context of post-modern, constructivist and critical perspectives liberal and democratic values to be admitted multicultural structure, but multicultural politics are on an individual level, America's social safety perception to be slippery during periods of major security crises.

Key Words: The United States of America, Multicultural Society, Multiculturalism, Culture, Identity, New Security Concepts, Societal Security.

AMERİKAN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜ AÇISINDAN TOPLUMSAL GÜVENLİK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

1.1. KÜLTÜR KAVRAMI VE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK	7
1.1.1. Kavramsal Kökler.....	8
1.1.2. Kuramsal Yaklaşımlar	12
1.1.2.1. İşlevselci Yaklaşım	12
1.1.2.2. Marksist – Çatışmacı Yaklaşım.....	15
1.1.2.3. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım.....	21
1.2. KİMLİK KAVRAMI VE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK	23
1.2.1. Kavramsal Kökler.....	23
1.2.2. Öteki Perspektifli Kimlik Çeşitleri.....	31
1.2.2.1. Bireysel Kimlik	32
1.2.2.2. Toplumsal Kimlik	33

1.3. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK KAVRAMININ TANIMI VE KAPSAMI....	40
1.3.1. Çokkültürlülük ve Çokkültürcülük Kavramlarının Çerçevesi	42
1.3.2. Çokkültürlülük ve Çokkültürcülük Kavramlarının Ayrımı ...	49
1.3.3. Felsefi Tartışmalar	54
1.3.3.1. <i>Liberal Tartışmalar</i>	54
1.3.3.2. <i>Komüniteryan Tartışmalar</i>	62
1.3.3.3. <i>Liberal Milliyetçi Tartışmalar</i>	71
1.3.3.4. <i>Eleştiriler</i>	74
1.3.4. Kültür ve Kimlik Bağlamında Çokkültürlülük ve Güvenlik Olgusu	78

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK GÜVENLİK

2.1. GÜVENLİK KAVRAMININ TANIMI VE KAPSAMI	85
2.2. GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI.....	88
2.2.1. Geleneksel Güvenlik Yaklaşımı	91
2.2.2. Yeni Güvenlik Yaklaşımı	99
2.2.2.1. <i>Neorealist Yaklaşım</i>	107
2.2.2.2. <i>Kopenhag Okulu Yaklaşımı</i>	110
2.2.2.3. <i>Eleştirel Teori Yaklaşımı</i>	113
2.2.2.4. <i>Yapılandırmacı Yaklaşım</i>	119
2.2.2.5. <i>Postmodern Yaklaşım</i>	122
2.2.2.6. <i>Feminist Yeni Güvenlik Anlayışı</i>	125
2.3. TOPLUMSAL GÜVENLİK	128

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOKKÜLTÜRLÜ TOPLUM VE GÜVENLİK

3.1. ÇOKKÜLTÜRLÜ TOPLUM YAPISININ İNŞÂCILARI	144
3.1.1. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Etnisite	147

3.1.2. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Din	154
3.1.3. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Dil	156
3.1.4. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Azınlık Kavramı.....	159
3.1.5. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Milliyet	163
3.1.6. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Küreselleşme.....	165
3.1.7. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Göç.....	170
3.2. ÇOKKÜLTÜRLÜ TOPLUM AÇISINDAN TOPLUMSAL GÜVENLİK	175

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AMERİKAN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜ

4.1. AMERİKAN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜNÜN TARİHSEL KÖKLERİ	194
4.1.1. Koloniler Dönemi	195
4.1.2. Bağımsızlık Süreci ve Anayasal Dönem.....	204
4.1.3. 20. yy. Gelişmeleri.....	209
4.2. AMERİKAN KİMLİĞİ VE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜ	211
4.2.1. Amerikan Çokkültürlülüğü Açısından Dil Olgusu.....	212
4.2.2. Amerikan Çokkültürlülüğü Açısından Göç ve Nüfus Olgusu .	216
4.2.3. Amerikan Çokkültürlülüğü Açısından Din Olgusu.....	223
4.2.4. Erime Potası ve Salata Kâsesi Metaforları.....	233
4.3. AMERİKAN KİMLİK BİLEŞENİ OLARAK ETNİK GRUPLAR...	240
4.3.1. WASP Kimliği	241
4.3.2. Amerikan Yerlileri.....	244
4.3.3. Afro-Amerikalılar	248
4.3.4. Asya Amerikalılar	251
4.3.5. Hispanikler	253
4.3.6. Diğer Etnik Gruplar	259
4.4. ÇOKKÜLTÜRCÜLÜK UYGULAMALARI.....	261
4.4.1. Kanada Örneği.....	262
4.4.2. İsveç Örneği.....	268
4.4.3. Avustralya Örneği.....	272

4.4.4. ABD’de Durum	275

BEŞİNCİ BÖLÜM

ABD’DE TOPLUMSAL GÜVENLİK

5.1. ABD GÜVENLİK ANLAYIŞININ TARİHSEL DÖNÜM NOKTALARI.....	286
5.2. ABD ÇOKKÜLTÜRLÜ TOPLUM YAPISI BAKIMINDAN TOPLUMSAL GÜVENLİĞİN İZLENİMİ	311
5.2.1. WASP.....	316
5.2.2. Amerikan Yerlileri.....	319
5.2.3. Afro-Amerikalılar	330
5.2.4. Asya-Amerikanlar	358
5.2.5. Hispanikler	360
5.2.6. Dini Topluluklar	364
5.3. ABD’DE ADALET SİSTEMİ AÇISINDAN TOPLUMSAL GÜVENLİĞİN İZLENİMİ.....	369
5.4. ABD’DE GENEL OLARAK TOPLUMSAL GÜVENLİĞİN İZLENİMİ.....	390
 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	 401
KAYNAKÇA	407
ÖZGEÇMİŞ.....	459

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Age	: Adı Geçen Eser
ASEC	: Annual Social and Economic Supplement
BASP	: Beyaz Anglo Sakson Protestan
BIA	: Bureau of Indian Affairs
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CPS	: Current Population Survey
Çev	: Çeviren
DBA	: Devletin Baskı Aygıtları
DİA	: Devletin İdeolojik Aygıtları
Ed	: Editör
G 20	: Group of 20
G 8	: Gelişmiş 8 Ülke
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
IJGLSA	: Interdisciplinary Journal For Germanic Linguistics and Semiotic Analysis
IMF	: International Monetary Fund
MC	: Milletler Cemiyeti
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
NAACP	: The National Association of Colored People
NATO	: North Atlantic Treaty Organization

NCS 68	: National Security 68
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
OSSB	: Order of the Star Spangled Banner
PATRIOT	: Uniting and Strengthening America Act by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNDP	: United Nations Development Programme
UNESCO	: United Nations Educational Scientific And Cultural Organization
US	: United States
VAWA	: Violence Against Women Act
WASP	: White Anglo Sakson Protestan
YY	: Yüzyıl

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 4.1: ABD 2014 Yılı Etnik Nüfus Dağılımı	219

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 4.1: Dini Grupların Göçmen Statüleri	229
Şekil 4.2: Dini Grupların Gelir Dağılımı	230
Şekil 4.3: Dinsel Grupların Irksal ve Etnik Dağılımı	231

GİRİŞ

Çokkültürlülük ve toplumsal güvenlik konusu başta siyaset, sosyoloji ve güvenlik bilimleri başta olmak üzere disiplinler arası bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gereken interdisipliner konulardır. Bahsedilen konuları incelemek açısından uygulama örneği ve alanı olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD) seçilmiştir. Kurulması süreci diğer devletlerin oluşum süreçlerinden farklılık arzeden bununla beraber aldığı göçlerin oluşum sürecinde büyük oranda payı olan Amerika Birleşik Devletleri çokkültürlülük olgusunu incelemek açısından önem arz etmektedir. Bahsedilen konuları incelemek adına uygulama örneği ve alanı olarak Amerika Birleşik Devletleri seçilmiştir.

Çalışmanın ana problematiği çokkültürlü bir yapıya sahip Amerika Birleşik Devletleri'nde toplumsal güvenlik olgusunun sağlamlığını test etmek, özellikle önemli güvenlik merkezli dönüm noktalarında liberal ve demokratik değerlerin güvenlik adına ikincil plana itilerek kültür ve kimlik olgularının ülkedeki azınlık kesimleri kolaylıkla ötekileştirmek adına kullanılıp kullanılmadığını ortaya koyabilmektir. Bu kapsamda çokkültürcülük politikasının ABD'de hayata geçip geçmediği, uygulanan politikaların ve diğer uygulamaların güvenlik yaklaşımları bağlamında bireylerin ve toplumların ve bunlarla en temel ilişkili olan kimliklerin güvenliğini ne ölçüde etkilediği, yaşanan olaylardan da faydalanılarak tarihsel bir seyir içinde sorgulanmaya çalışılacaktır.

Örneklem olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin seçilmesinin sebebi, öncelikle bu ülkenin klasik manada bir ulus devlet olmayışı, federal yapıdaki bu devletin ilk gününden itibaren bir kaynaşma, erime potası gerçeği ile var oluşu, kuruluşunun temellerinde göç gerçeğinin çok açık ve bariz şekilde yer etmesi, göç olgusunun var oluşunun şekillenmesindeki etkisi, bu bağlamda göç eden kesim hariç olmak üzere- yurttaşlarının bu çokkültürlü ortamı seçmemek gibi bir lükslerinin olmayışı gerçeğidir. Başka bir deyişle özellikle 20. yüzyılın başından itibaren askeri ve ekonomik alanlarda belirleyici rolü olduğu düşünülen çokkültürlü ABD'nin önemli güvenlik dönemlerinde uygulamaya geçirdiği güvenlik önlemlerinde ne tür tedbirler aldığı, ötekileştirme kavramında ve kazanılmış haklar çerçevesinde iniş ve çıkışların yaşanıp yaşanmadığı, çokkültürlülük yaklaşımında yaşanan değişimler,

demokrasi, insan hakları, liberal değerler ve hukukun üstünlüğü çerçevesinde çokkültürlülük politikasının muhtelif dönemlerde bir anda göz ardı edilebilecek ve ikinci plana atılabilecek kadar içselleştirilememiş bir olgu, kolayca silinip atılacak kadar kemikleşmemiş ve hoşgörü ile iç içe geçememiş kurumsal bir gerçeklik olup olmadığı, her şeye rağmen kod birliğini oluşturacak kadar yer edip edemediğinin araştırılması tezin problematiğini oluşturmaktadır.

Okumalar ve literatür taraması sonrası ve çalışma boyunca sürekli olarak cevabı aranan soru eleştirel bir yaklaşımla, çokkültürlülük kavramının ABD örnekleminde pratiksel şeklinin yani çokkültürcülük politikasının var olup olmadığı, kimlik sorunsalından hareketle çokkültürlülük gerçeğinin ABD siyasasını ve özelde toplumsal güvenlik politikasını ne derecede şekillendirdiği, güvenlik uygulamalarının çokkültürlü toplum yapısında meydana getirdiği etkiler, ABD siyasi uygulamalarında ve adalet sisteminde çokkültürlülük içselleştirmesinin özellikle ayrımcılık gibi uygulamalara bir siper olup olmadığı, herhangi bir azınlık grubundan olmanın güvenlik hususundaki etkileri, güvenlik krizi diye tabir edilebilecek olan durumlarda çokkültürlü yapının ve pratiğin bu ülkede nasıl bir seyir izlediğidir.

Gerçekleştirilecek olan çalışma güvenlik bilimi ve sosyoloji disiplini başta olmak üzere antropoloji, siyaset bilimi, psikoloji ve sosyal psikoloji içinde disiplinler arası bir yaklaşımla gerçekleştirilecektir. Çalışmada belirlenen konular çerçevesinde incelenecek olan sosyal olgular tüme varımsal bir süreç içinde değerlendirilecektir. Sonuç itibarıyla toplumsal bir olgunun, sınırlandırılmış bir alanda, başka bir olguya etkilerinin incelenmesi planlanmaktadır. Yapılacak olan çalışma ile kavramsal ve kuramsal olarak irdelenen konuların teorik düzlemde pratik olana yansımalarının araştırılması amaçlanmaktadır.

Toplumsal bir bilim çerçevesinde değerlendirilmesi gereken ve deneysel bir metodun uygulanmadığı, ancak yasal mevzuatların mümkün olduğunca incelenmesi yanında hem resmi devlet kurumlarının hem de sivil toplum kuruluşlarının da yapmış olduğu alan araştırmaları, sayımlar ve anketler ışığında öncelikle kavramsal çerçeveden yola çıkılacak olup tezin problematiği üzerinden seçilen örneklem çerçevesinde araştırmanın derinleştirilmesine çalışılacaktır. Çalışmada mümkün

olduğu kadar nesnel olma gayreti içerisinde kalınarak elde edilen verilerin analizi ve değerlendirilmesinde yapılmış olan çalışmalarla bütünlük içinde olunmasına ve sorunun çözümünde uygulayıcıların çözüm üretmesine katkıda bulunulmaya çalışılacaktır. Çalışmada eleştirel bir bakış açısının gayreti içerisinde olunacak ve veriler yalnızca analiz edilmekle kalmayıp olan ve olması gereken ayrımında değerlendirmeci bir yaklaşım izlenecektir.

Araştırılacak olan konu, olgu, olay, kavram ve bulguların toplumsal gerçeklik açısından anlaşılmasına, bunların betimlenmesine ve aralarındaki ilişkiler bağlamında değerlendirilmesine, hem sonuç hem de sonuç kadar önemli olduğu düşünülen süreç odaklı olarak incelenmesine çalışılacaktır. Standartlaştırılmış bir ölçüm aracının olmayışı, sürece dahil olunamaması, araştırmanın sosyal bilim niteliğinde olması hasebiyle deney imkanının bulunmayışı, imkan, kaynak ve tez çalışmasının gerektirdiği sınırlılıklar içerisinde kalınması, ABD'nin yönetim olarak eyaletlere bölünmüş olması ve federal yapısı dikkate alındığında her eyaletin yasalarının ayrı ayrı ele alınmasının mümkün olmaması, meydana gelen anlaşmazlıkların Yüksek Mahkeme'ye taşınması ile oluşan zengin dava literatüründe sınırlamaya gidilerek temsili bazı davalar ile yetinilmeye çalışılması çalışmanın göz ardı edilmemesi gereken sınırlayıcı ve kısıtlayıcı yönleridir.

Çalışmada izlenecek olan bir başka yöntem ise dergi, kitap, gazete, makale, mevzuat, belge, yaşam öyküsü, tarzı kaynakların incelenmesinden oluşan, çalışmanın içerik yönünden çeşitlenmesine katkıda bulunacağı düşünülen, çalışmayı bilimsel açıdan daha geçerli kılacak olan doküman incelemesi yöntemidir. Ancak doküman analizi kısmı salt veri aktarımı olarak gerçekleşmemiş, aynı zamanda betimleyici, yorumlayıcı ve eleştirel bir bakış açısı çerçevesinde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Betimleme ile gerçekleştirilmek istenen var olanın mevcut halinin tasvirini yapma eylemidir. Dolayısıyla bir bakıma durumun genel bir resminin çekilmesi olarak tabir edilebilecek olan betimleme yaklaşımı, mevcut yapının ve olguların tarafsız bir şekilde aktarımını sağlaması açısından büyük bir öneme sahiptir. Yorumlama yaklaşımı ise her ne kadar yorumlayanın kendi değer yargıları, bakış açısı ve fikirlerini tam anlamıyla göz ardı ederek gerçekleştiremeyecek bir eylem olarak kabul edilse de yorumlama eylemi, bir araştırmanın nesnel ve tarafsız olma sorumluluğu içerisinde objektif bir bakış açısı sorumluluğunda gerçekleştirilmeye çalışılacaktır.

İncelemenin doğal akışa müdahale edilmeden ve kendi seyri içerisinde gerçekleşen olguları incelediği ve bu olguların etkilerinin birden ortaya çıkmadığı ve uzun yıllar gerektirdiği göz önünde bulundurulduğu takdirde, konunun tamamının sayısal verilerle incelenemeyecek olduğu gerçeği ve çalışılan konuların genel itibarı ile ayrı ayrı çalışmalarda incelendiği, dolayısıyla literatürde mevcut bulunan metin zenginliğinin durumu mutlaka belirtilmelidir. Sürece dahil olunamamakla birlikte gözlem konuları katılımsız gözlem yoluyla incelenmeye çalışılacak, araştırılan konu, olgu ve araştırma problemini daha somut hale getirebilmek ve bilgi düzeyini arttırmak maksadıyla dahil edilmesi gerektiği düşünülen örnek olay incelemeleri de çalışma içerisinde yer alacaktır.

Birinci bölümde çokkültürlülük ve çokkültürcülük konusu ele alınacaktır. Bu bağlamda çokkültürlülük olgusunun verili bir durum olduğu, bu durumun tanınma ve farklılık kabulüyle siyasi hayata yansımalarının çokkültürcülük olduğu anlatılacaktır. Çokkültürlülük olgusu siyaset felsefesinin tartışma alanının içine aldığı bir konudur. Bu bağlamda konuya bireyin özgürlüğü açısından ele alan liberal bakış açısına, toplumu bireye önceleyen komüniteryen bakış açısına ve ikisi arasında bir orta yol bulmaya çalışan liberal milliyetçi bakış açılarına değinilerek felsefi köklerine değinilmeye çalışılacaktır.

Çokkültürlülük konusunda önemli iki bileşen kültür ve kimlik kavramlarıdır. Ancak bu iki kavram hem tanımları gereği hem de kuramsal yaklaşımlar açısından sınırlandırılması bir o kadar zor konulardır. Dolayısı ile çalışmada kültür konusunu işlevselci, çatışmacı ve sembolik etkileşimci yaklaşımlar çerçevesinde ele almak çokkültürlülük olgusunun bakış açısına daha yakın olacağı gerekçesi ile seçilmiştir. Aynı minvale kimlik kavramı da değişen dünyada insanların kendilerini tanımladığı kadar başkalarının da onları tanımlaması ile ilgili bir kavram olmasından dolayı çoğul bakış açılı bir kavramdır. Dolayısı ile konu çokkültürlülük olduğu için ne bireyi ne toplumu birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bu bağlamda kimliği hem bireysel hem de toplumsal olarak ele almak gerekecektir.

Güvenlik ise tarih boyu insanoğlunun olmazsa olmazı bir ihtiyaç hali olagelmıştır. Buna mukabil değişen dünya şartları içinde güvenliğe bakış açıları ve insanların güvenlik ihtiyaçları değişiklik göstermiştir. Sadece askeri ve savaşçı bir

güvenlik anlayışından daha barışçı yaklaşımlara doğru bir gelişme meydana gelirken aynı zamanda geleneksel güvenlik anlayışına ek olarak kimin güvenliği sorularının sorulmaya başlanmasıyla yeni güvenlik paradigmaları ortaya çıkmaya başlamıştır. Klasik olarak devlet odaklı güvenlik bakış açısının yanına ek olarak bireyin, toplumun, çevrenin, gıdanın, sağlığın güvenlik boyutları gündeme gelerek çok boyutlu bir güvenlik anlayışı ulusal, bölgesel ve küresel çözümlerle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dolayısı ile çokkültürlülük, kültür, kimlik ve yeni güvenlik anlayışlarının kavramsal ve kuramsal gelişimine değinmek yerinde olacaktır. Çokkültürlülük kavramıyla eş zamanlı literatüre girmeye başlayan yeni güvenlik yaklaşımlarının bu açıdan 2. Dünya Savaşı ve sonrasında seyrine ve klasik güvenlik anlayışına 2. bölümde değinilerek bu anlayışın aktör-tehdit-politika bakış açısından izlediği değişim irdelenmeye çalışılacaktır.

Dünya’da hiçbir toplumla herhangi bir iletişim kurmayarak ilişkiye girmeyen bir toplumun varlığından söz etmek mümkün görünmemektedir. Dolayısı ile her toplum değişen oranlarda da olsa çokkültürlü bir yapıya sahiptir. Çokkültürlü bir toplum onu çeşitliliğe sahip kılan bir takım bileşenleri vardır. Üçüncü bölümde bir toplumun çokkültürlü yapısının inşacıları olarak düşündüğümüz etnisite, din, dil, azınlık, milliyet kavramları izah etmeye çalışılacaktır. Bu kavramların özellikle küreselleşme ve göç olguları ile de ele alınması özellikle ABD özelinde konuya daha geniş bir yaklaşım sağlayacaktır.

Aynı zamanda üçüncü bölüm yeni güvenlik yaklaşımlarında özellikle bahsedilen insani güvenliğin kimlik ve kültür ile ilgili olan bölümü olan toplumsal güvenlik olgusunun ele alınacağı bölümdür. Burada bir insanın maddi ve manevi güvenliğinin birey olmasından ziyade bir topluluğa ait olmasından dolayı ne derece korunmada olduğu tartışılacaktır. Çünkü artık devletler güvenlik sağlamak kadar güvenlik tehdidi de olmaya başlamışlardır. Dolayısı ile konu ABD’de çokkültürlü bir toplumda yaşayan bir azınlık mensubunun çokkültürlü toplum inşacılarından herhangi birine mensubiyetinden dolayı göreceği maddi ya da manevi olumsuz eylemlere yönelik olacaktır.

Dördüncü bölüm ABD’yi daha iyi tanımak adına öncelikle kuruluşundan itibaren ülkeyi anlatma gayreti içerisinde olacaktır. Ardından Amerikan kimliğinde

ele alınan konulara, Amerikalı olma sürecinde ele alınan değerlere değinilecektir. Amerika'da hakim kültür olan WASP kültürünün yanı sıra Amerikan Nüfus Sayım Bürosu'nun nüfus sayımında ele aldığı büyük etnik gruplar olan Amerikan Yerlileri, Afro-Amerikanlar, Asya-Amerikanlar, Hispanikler'in genel durumları ile ilgili bilgi verilmeye çalışılacaktır. Ayrıca ABD'de çokkültürlülük durumunun çokkültürcü bir siyasa haline gelip gelmediğini kavrayabilmek için Dünya'da çokkültürcü uygulamaları resmi devlet politikası haline getirmiş olan Kanada, İsveç ve Avustralya örnekleri üzerinde durulacak ve ABD'deki durum ele alınmaya çalışılacaktır.

Son bölüm ise ABD'nin tarihi güvenlik dönemeçlerini ele alarak incelemeye çalışacaktır. Bu noktada akıldan çıkarılmaması gereken nokta ABD'nin her dönem için Neokonservative bir yaklaşımla bir öteki meydana getirerek onlar kümesi içine yerleştirdiği kesim üzerinden milli kimliğini tanımlama gayreti içerisinde olduğudur. ABD çokkültürlü toplum yapısının kimlik bileşenlerinin bu bağlamda mensubu oldukları toplumsal gruptan dolayı uğramış oldukları toplumsal, eğitimsel, sağlıksal, ekonomik ve özellikle adalet sistemi uygulayıcıları merkezli ayrımcılık eylemleri irdelenmeye çalışılacaktır. Ülkenin çokkültürlülüğe yaklaşımı, çokkültürcülüğe mesafesi, güvenlik krizinin tepe yaptığı dönemlerde güvenlikler lehine özgürlüklerin ve farklılıkların üzerinin çizilmesi, adalet, insan hakları, liberal değerler ve demokratik kazanımların ikincil plana atılarak toplumsal güvenliğin nasıl bir yön izlediği ele alınmaya çalışılacaktır.

Çokkültürlülük uygulamalarının ve yeni güvenlik kavramlarının birlikte incelenmiş olma düzeyinin hissedilen eksikliği ve dolayısıyla irdelenmeyi bekler durumda oluşu çalışmanın önemini oluşturmaktadır. Gerçekleştirilen literatür taramalarında çokkültürlülük ve güvenlik çalışmalarının birlikte çalışılma hususunun istenen oranda olmayışının yanı sıra bu kavramların ayrı ayrı olarak da Türkçe araştırma ve incelemelerde yeterli ilgiyi görememiş olması ve mevcut çalışmaların aynı düzlemde seyir etmiş olması, bu çalışmanın konuya yeni bir bakış açısı getirmeyi amaçlaması sebebiyle de önem arz etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

Çokkültürlülük olgusu çok boyutlu ele alınması gereken bir olgudur. Nitekim kültür ve kimlik olgusunu tanımlamadan ve ayrıca bu kavramların kendi içlerindeki çeşitliliğine değinmeden çokkültürlülüğü izah etmek eksik olmaktadır. Dolayısıyla bir toplumun kültür ve kimlik olgusu ekseninde çokkültürlü yapısı, siyasi pratiğine yaklaşımında ele alınması gereken önemli bir penceredir. Aynı minvalde toplumsal güvenlik yaklaşımının nasıl ortaya çıktığını anlayabilmek, çokkültürlülük, kültür ve kimlik olguları ile olan ilişkisini açıklamak açısından da bahse konu meselelerin izahı önem arz etmektedir.

Çokkültürlülük, tarih boyunca her toplumda görülmüş olan bir kültürel çeşitliliktir. Tek, hiçbir kültürle karışmamış bir toplumun varlığından söz etmek mümkün değildir. Ancak çokkültürlülük olgusunun ne olduğunu anlayabilmek, onun siyasi bir pratiği olan çokkültürcülük olgusundan da farkını ortaya koymak gerekmektedir. Bu bağlamda bu kavramların kavramsal çerçevesini yapmak kadar aynı zamanda meselenin felsefi boyutunu da ortaya koymak önemlidir. Çünkü bu olgular aynı zamanda başta liberalizm olmak üzere komüniteryen yaklaşımlar gibi bir çok düşünce akımının alanına girmektedir.

1.1. KÜLTÜR KAVRAMI VE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

Çokkültürlülük olgusunu kavramak adına kavramın içinde de geçen kültür olgusunu daha detaylı şekilde açıklamak gerekmektedir. Bu bağlamda kültür, bir toplumun çağlar boyu meydana getirmiş olduğu maddi ve manevi birikimlerin bütünüdür. Bu birikim onu diğer toplumlardan ayıran, ona spesifik karakter kazandıran bir niteliğidir. Dolayısıyla her toplum biriktirmiş olduğu bu zenginliği aynı şekilde devam ettirerek kendisinden sonra gelen nesillere de aktarmak istemektedir. Ancak bu birikimi bir zenginlik olarak görmek kadar bütünü bozan bir yapı olarak değerlendiren bakış açıları da mevcuttur. Çokkültürcülüğün tersi olan bu monist, tekkültürcü baskın bakış açısına göre bir toplum içine başka toplumların nüfuz edişi

ile beraber yekpare bir bütün olarak değerlendirilen hakim kültür de erozyona uğramaktadır. Dolayısı ile bu bakış açısı çokkültürcü olamamakta, bilakis baskın bir bakış açısıyla tektipleştirici, asimile edici ya da yok edici uygulamaları içerisinde taşımaktadır. Bu bağlamda kültür olgusunun kuramsal yaklaşımları kadar onun çokkültürlülük ile ve buradan hareketle toplumsal güvenlik ile olan ilişkisi önem arz etmektedir.

1.1.1. Kavramsal Kökler

Her ülke yıllar içerisinde göçler, savaşlar, kitlesel hareketler, sömürgecilik vb. hareketler sonucu kendisini diğer ülkelerden ayıran çeşitli kültürel farklılıklar kazanmıştır. Bu farklılıklar şekillenirken yerel olduğu kadar evrensel, genel geçer değerler de bu şekillenmeyi ciddi ölçüde etkilemiştir ve etkilemeye devam etmektedir. Belirli bir coğrafyada doğmuş, gelişmiş ve o coğrafyanın değerleri genlerine kodlanmış bireyler çeşitli sebeplerle, başka coğrafyalara göçebilmekte ve yaşamlarına bu yeni topraklarda devam etmektedir.

Toplulukların zaman içinde gelişme göstererek toplumlar haline gelmesiyle birlikte toplumlar arası farklılıkların altı daha kalın bir biçimde çizilmeye başlanmıştır. Zira her toplumun gelişmesi ve ürettiği değerler, sahip olduğu kültür kodları aynı ölçüde ve aynı nispette olmamış, aynı yüzyılda farklı zaman dilimlerinin yaşanmasına tanık olunmuştur. Toplulukların maddi birikimlerinin yanında manevi, soyut değerlerinin şekillenmesi de birbirlerinden farklılıklar göstermiştir. Bu farklılıklara ise dilden dine, ahlaktan üretim araçlarına birçok etken sebebiyet vermiştir. Hayatın görünür yüzünde bireylerin ve dolayısıyla bireylerin oluşturduğu toplumların benzerliklerini ya da farklılıklarını tanımlamada kullanılan çokkültürlülük kavramını daha iyi anlatabilmek için kültür kavramı bu bağlamda anlamlı bir hal almaktadır.

Kültür kavramının tam olarak sınırlarını belirleyebilmek ve de tanımını yapabilmek ise bir o kadar zordur. Williams'ın da belirttiği gibi kültür kavramı, İngilizcedeki en komplike bir kaç kelimedenden bir tanesidir¹. Ayrıca kültür kavramı

¹ Raymond Williams, *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*, Londra 1988, s.96.

bireylerin ve de toplumların, sanat, dinsel inanç, günlük yaşamları gibi hayat tarzlarına bir tür atıf niteliği taşır. “Gençlik çetelerinden küresel uygarlıklara kadar tüm gruplaşma tarzlarını anlatmakta kullanılan kültür kavramı”² toplumsal bazda en küçük yapı taşlarında gözlemlenen farklılıklardan evrensel farklılıklara kadar her boyuttaki insan toplulukları açısından kullanılagelmektedir. Bu bağlamda kullanılacak olan kültür kavramının dar anlamında değil daha geniş anlamda, siyasal yapılanmada hak taleplerinin temelinde yatan ve benzerlikler kadar farklılıklara da göndermede bulunan geniş çaplı bir kavramı işaret ettiği belirtilmelidir. Bu bakımdan kültür kavramını tam anlamıyla sınırlamanın ya da sınırlarını belirlemenin bir yönüyle hep eksiklik göstereceğinin hatırdan çıkarılmaması gerekmektedir.

Kültür, Türk Dil Kurumu’nca belirtilen sözlük anlamı ile “tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresini, egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü”³ olarak tanımlanırken aynı zamanda “bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü”⁴ olarak da tanımlanabilmektedir.

Longman İngilizce sözlüğünde kültür; “belli bir topluluktaki insanlar tarafından paylaşılan ve kabul edilen gelenek, sanat, yaşam tarzı ve inançlar” olarak tanımlanmıştır⁵.

Maddi ve manevi tüm unsurlar tarafından oluşturulan yaşam biçimi olarak tanımlanabilecek olan kültür kavramı⁶ günlük dilde ve bilimsel literatürde birçok açıdan kullanılmaktadır. Bu yüzden net, keskin sınırlarla bir kültür kavramı tanımlamak oldukça zordur. Ancak tarihsel terminoloji açısından bakılacak olunursa kültür kavramının Latince kökenli olup *colere* (ekip biçmek) fiilinden geldiği, 18. yüzyılın sonlarına doğru Etnolog G.Klemm tarafından *cultur* kelimesinin kullanıldığı

² Will Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık - Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul 2015, s.142.

³ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “Kültür”, 10. Baskı, Ankara: 2005, s.1282.

⁴ *Age*, s.1282.

⁵ Longman Dictionary of Contemporary English; “Culture”, 4. Basım, Essex, 2006, s.382.

⁶ Nevzat Köseoğlu, *Türk Olmak Ya da Olmamak -Milli Kültür, Mozaik Kültür ve Etnisite*, İstanbul 2007, s.8.

ve bunun uygarlık ve kültürel evrimin karşılığı anlamına geldiği ifade edilmelidir.⁷ Kelimenin köken itibarıyla 15. yüzyılın ortalarına kadar götürülebildiği, eğitim yoluyla işleme anlamının ilk kez 1500’lerde kullanıldığının tespit edildiği, medeniyetin entelektüel yönü olarak 1805’ten beri, insanların kazanımlarının ve geleneklerinin toplamı olarak 1867’den beri kullanıldığı, medeniyetle ilintili olarak 1875, *kültürel yayılma* olarak 1912, *kültürel çoğulculuk* olarak 1932, *kültürel çeşitlilik* olarak 1935, *kültürel emperyalizm* olarak 1937, *kültürel görecelik*⁸ olarak 1948 yılından beri kullanıldığı ifade edilmelidir⁹.

Kültür kavramı zaman içerisinde gelişim göstermiş, insanın yaşamı zenginleşip çeşitlendikçe kavramın içerdiği anlamlar da o oranda artarak zenginleşmiştir. Zira Aydınlanma döneminde kavram antropoloji ve sosyoloji bilimince kullanılmış olup halkın bütününe içine alan bir yaşam biçimi anlamına evirildiği belirtilmiştir¹⁰. İlkel toplumlar için, Batı’nın kendisini tanımlayan ve medeniyet olarak isimlendirdiği uygarlık kavramı ile ilkel toplulukların ürettiği değeri de medeniyet olarak tanımlamamak için kullanılan kültür kavramı 19. yüzyılda, İngiliz antropolog Edward Burnett Taylor’un kültür ile ilgili olarak “bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek ve toplumun bir üyesi olarak insan tarafından elde edilen alışkanlıklar ve diğer yetenekleri içeren kompleks bir bütün”¹¹ olduğu şeklindeki tanımı daha sonraki tanımlar için de bir yol gösterici olmuştur. Aynı eserinde Taylor kültürün insanoğlunun çeşitli topluluklarının içindeki bu durumunun, insan düşünce

⁷ Mehmet Erkenekli, “Toplumsal Kültür Araştırmaları İçin Değer Merkezli Bütünleşik Bir Kültür Modeli Önerisi”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, C. 12, S. 1, Ankara 2013, s.148.

⁸ Kültürel görecelik kavramı Franz Boas tarafından ortaya atılmış olup incelediğimiz kültürleri onların değer yargıları ve pencerelerinden bakarak yargıya varmamız gerektiği fikrini savunur. Baumann ise kültürel görecelik kavramı ile ilgili olarak “her grubun kendi ahlak evreni bulunmaktadır ve herkes kendi grubunun evrenine mahkûmdur” der. Bkz. Gerd Baumann, *Çokkültürlülük Bilmecesi*, (Çev. Işıl Demirkan), Ankara 2006, s.89-90.; Bu yaklaşımlar 18. yy Alman filozofu Herder’in kültür yaklaşımı ile benzerlik göstermektedir. Herder de kültürleri mevcut şekilleri ile kıymetli olduklarını, bir kültürün diğerinden daha aşağı ya da üstün olmadığını belirtir. Ona göre her kültürün kendi değerlerine göre yaşama hakkı vardır. Bir kültürün kendi değer yargıları ile başka bir kültürü yargılaması ona haksızlıktır ve onu başka bir şey olmaya zorlamaktır. Dolayısıyla da yargılanacaksa kendi standartları penceresinden yargılanmalıdır. Herder’e göre “Bir milletin milli karakterini, ruhunun ve dilinin özgünlüğünü elinden almak ona verilecek en büyük zarardır”. Bkz. Sevim Acar, *Halk Milliyetçiliğinin Öncüsü Herder*, İstanbul 2008, s.288.

⁹ Online Etymology Dictionary, *Culture*, http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=culture (Erişim: 17.12.2015).

¹⁰ Emre Gökalp, “Kültür ve Toplum”, *Sosyolojiye Giriş*, Nadir Suğur (Ed.), Eskişehir 2015, s.100.

¹¹ Edward Burnett Taylor, *Primitive Culture: Researches Into The Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom*, Londra 1871, s.1.

ve eylem yasaları üzerine olan çalışmalara konu olabilecek mahiyette ve bunların genel prensipleri üzerinde araştırılmaya elverişli olduğunu belirtmiştir¹².

Tarih içinde oluşturulan anlam ve önem sistemi, bir grup insanın inanç/adet sistemi olarak tekil ya da çoğul hayatı anlama, düzenleme ve yapılandırması, yaşamı anlamanın ve düzenlemenin yolu¹³ olarak tanımlanan kültürün Schwartz'ın belirttiğine göre toplumsal davranışa bağlanarak az veya çok organize edilmiş, nüfusun her biri tarafından öğrenilmiş veya yaratılmış, geçmiş nesiller, çağdaşları veya tek tek kendileri tarafından aktarılan kavram, kod veya anlamlarını içeren tecrübelerin türevlerini içerdiği¹⁴ de rastlanılan tanımlar arasındadır.

İlk kez kültür terimini “kültürler” manasında, uygarlık kavramının tekçi ve modernist anlamlarından ayırıp anlamlı farklılıklar manasını da yükleyerek Herder'in kullandığı ifade edilmektedir¹⁵. Buradan hareketle bu kavramın çoğulcu, içinde çeşitliliği ve harmoniyi barındıran, renklilikler içeren bir kavrama işaret ettiği sonucu çıkarılabilmektedir. Bu renklilik diğer kültürlerin / uygarlıkların birbirleri ile girmiş oldukları etkileşim ve iletişimin bir ürünüdür. Hiçbir uygarlık türdeş / homojen olmamakla birlikte insanlık tarihi de uygarlıklar arası ilişkilerin ve bunun sonucunda ortaya çıkan değişikliklerin tarihi olarak ifade edilmektedir¹⁶. “Bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığı, belli bir toplumun kendisi, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesi ve bir insan ve toplum kuramı”¹⁷ olarak tanımlanan kültürün, Kroeber ve Kluckhohn tarafından hazırlanan kültür antolojisinde 164 farklı tanımının derlendiği¹⁸ de göz önünde bulundurulduğu takdirde, genel geçer ve bir kaç cümle ile yapılacak bir tanımın ve kültür olgusunu sınırlayıcı bir tanımlamanın kavramın zenginliğine gölge düşüreceği ifade edilmelidir.

¹² Age, s.1.

¹³ Bhikhu Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, (Çev. Bilge Tanrıseven), Ankara 2002, s.184.

¹⁴ Kevin Avruch, *Culture and Conflict Resolution*, Washington 1998, s.17.

¹⁵ Mustafa Koçak, *Çokkültürlülük Açısından Dil Hakları*, Ankara 2013, s.48.

¹⁶ Server Tanilli, *Uygarlık Tarihi*, 25. Baskı, İstanbul 2010, s.17.

¹⁷ Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, İstanbul 2011, s.121.

¹⁸ Age, s. 53-54.

1.1.2. Kuramsal Yaklaşımlar

Kültür olgusunun çokkültürlü bir toplumda ne tür bir yapıya haiz olduğunu kavrayabilmek adına, onun bir toplumdaki işlevine, hangi görevi yerine getirdiğine ve toplumun diğer yapılarıyla ilişkisine odaklanan işlevselci yaklaşıma; onun bir çatışma kaynağı, anlaşmazlık aracı ya da baskı aygıtı olmasına odaklanan Marksist-çatışmacı yaklaşıma ve benlik algısının gelişimine, başkalarının gözünden görülmenin önemine ve anlamına ve anlamlar dünyasının oluşumuna odaklanan sembolik-etkileşimci yaklaşıma değinmek konuya çoğul bakış açısı sağlamak adına yerinde görülmektedir.

1.1.2.1. İşlevselci Yaklaşım

Kültür kavramının sosyoloji bilimi dünyasında da değer gördüğü belirtilmesi gereken bir husustur. Çokkültürlülüğün toplumda çatışmalara verdiği sebeple beraber işlevselci bir konumunun da belirtilecek olduğu çalışmada bu açıdan kültür kavramının sosyolojik dünyadaki değerlendirilmeleri önem arz etmektedir.

Çoğu zaman yapısal işlevselcilik olarak da geçen bu kuram, toplumsal sistemi ayakta tutan gereklilikler ve bunları karşılayan yapılara odaklanmıştır¹⁹. İşlevselcilik,

*“toplumsal olayların en iyi biçimde, yerine getirdikleri işlevlere yani, bir toplumun sürekliliğine yaptıkları katkılara göre açıklanabileceği anlayışına ve toplumun, değişik parçalarının birbirleriyle ilişkili olarak anlaşılacağı karmaşık bir sistem olduğu düşüncesine dayanan kurumsal bakış açısı”*²⁰

olarak tanımlanmıştır. Bir bakıma parçalarla bütün arasındaki karşılıklı olan ilişkiler işlevselcilik olarak tanımlanır²¹. Sistemin parçalarının birbirine bağlı olması, denge halinin mevcudiyeti, sistemin normale dönmek için tekrar düzenlenmesi, değerlere önem verme gibi hususlar işlevselciliğin öğeleri arasındadır.²² İşlevselcilik yaklaşımı, klasik sosyoloji kuramlarının üç önemli isminden biri olarak kabul edilen Emile Durkheim’ın çalışmalarıyla şekillenmeye başlamıştır. İlk olarak Emile

¹⁹ Ruth A. Wallace ve Alisan Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleceğin Genişletilmesi*, (Çev. Leyla Elbruz ve M. Rami Ayas), 3. Baskı, Ankara 2012, s.42.

²⁰ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, (Haz. Cemal Güzel), 1. Baskı, İstanbul 2013, s.1063.

²¹ Frank Tonkiss, “Devamlılık/Değişim”, *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, Chris Jenks (Ed.), (Çev. Ed. İhsan Çapcıoğlu), (Çev. Erkan Koca), 2.Baskı, Ankara 2014, s.68.

²² Wallace ve Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleceğin Genişletilmesi*, s.43-44.

Durkheim ve Marcel Mauss'un birlikte yazdıkları *İlkel Sınıflandırma* isimli eserde işlevselci yaklaşımın, kültür konusuna değer ve hayat tarzı açısından ilgi duyduğu ifade edilmiş ve kültürün insanların çevrelerindeki nesneleri ayırmaya başlamalarıyla ortaya çıktığı, insanların bu ayrımı ve sınıflandırmayı içlerinde bulundukları toplumsal örgütlenmelerden etkilenerek görme eğiliminde oldukları belirtilmiştir²³. Aynı zamanda Durkheim'in *Dinsel Yaşamın İlkel Biçimlerinde*, ortak olarak paylaşılan bir kültürün toplumda uzlaş ve bütünlük sağladığını belirttiği ifade edilmiştir²⁴.

Emile Durkheim'in işlevselciliğinin temel göstergesi bütünleşme ya da toplumsal dayanışma kavramında olup bu olgu toplumsal dengenin devamı için şarttır²⁵. Ayrıca toplumsal evrimi ilkel topluluklar için kullandığı mekanik dayanışmadan sanayi toplumlarını tanımladığı organik dayanışmaya doğru evirilen bir süreçte anlatan Durkheim, aynı toplumda vatandaşlarda olan inanç ve duygular için "ortak vicdan" terimini kullanmıştır²⁶. Durkheim'in diğer önemli kavramları *İntihar* araştırmasının temelini oluşturan, iş krizi gibi ani değişen ve modern toplumda sürekli devam eden normsuzluk halini anlatan "kuralsızlık (anomie)" olup, ani toplumsal değişmelerde gerçek ile beklenti arasındaki kopukluğu tanımlamaktadır²⁷.

20. yüzyılda Radcliffe- Brown ve Malinowski ile gelişen işlevselciliğin Amerikan sosyolojisinde Talcott Parsons ve Robert K. Merton tarafından geliştirildiği belirtilmektedir²⁸. İlkel toplumları inceleme objesi yapan ve kültürü "aletlerden ve tüketim mallarından, çeşitli toplumsal grupların anayasal belgelerinden, insana özgü düşüncelerden, becerilerden, inanç ve törelerden oluşan bütünsel bir toplam"²⁹ olarak gören antropolog Bronislaw Malinowski, kültür ile ilgili olarak kültürün başlangıç anının bulunması gerekliliğinden, ailede birbirine güdülerle bağlılığın kompleks yapılarda "örgütlü bir duygu sistemi" olan kültürel

²³ Gökalp, "Kültür ve Toplum", s.106-107.

²⁴ Age, s.107.

²⁵ Wallace ve Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleceğin Genişletilmesi*, s.47.

²⁶ Age, s.47.

²⁷ Age, s.50-52.

²⁸ Serap Suğur, "Sosyolojide Temel Yaklaşımlar", *Sosyolojiye Giriş*, Nadir Suğur (Ed.), Eskişehir 2015, s.43.

²⁹ Bronislaw Malinowski, *İnsan ve Kültür*, (Çev. Mehmet Fatih Gümüş), Ankara 1990, s.39.

bağılılığa dönüşmesinden, insanın kültürel görevinin geleneklerin nesilden nesile aktarımı olmadığından ve işbirliğinin kültürün varlığı açısından kaçınılmaz olduğundan bahsetmektedir³⁰.

Brown ise kültürün toplumsal yapıların varlığının devam etmesinde önemli bir rolü olduğunu belirtmektedir³¹. İşlevselci yaklaşımda toplum birbiriyle ilişkili parçalardan oluşan bir sistemdir ve “öz düzenleme” ile bu sistem meydana gelen değişmelere karşı dengede kalıp uyum sağlayarak hayatta kalmaya çalışmaktadır³². Parsons’un kuramı ise genel olarak şu şekilde ifade edilebilir³³: Toplumun yapısını ve uyumunu anlatan “genel eylem kuramı”, simgesel sistem ve paylaşılan değerlerden oluşan ve insanların bu değerleri içselleştirdikçe toplumsallaşmanın gerçekleşeceğini anlatan kültürel sistem; rol etkileşiminden oluşan ve kültürel simgelerden oluşan toplumsal sistem; temel birimi birey olan kişilik sistemi; insanın biyolojik yönünü anlatan davranışsal organizmadan oluşmakta ve doğduğunda davranışsal organizma olan insan geliştikçe kişilik kimliği kazanmakta, kültürel sistemden değerler gelmekte ve toplumsal sistemde ise rol beklentilerini öğrenmektedir ve bu dört sistem birbirinden bağımsız değildir. Parsons kültür kavramı içinse kültür kavramının en önemli ögesi olan geçirilebilmenin kültürü bir sosyal sistemden ayırmanın en önemli kriteri olduğunu belirtirken inanç sistemleri, ifadesel sembolik sistemler ve değer alıştırmaya standardı sistemleri olmak üzere üç türlü kültür kalıbından bahseder³⁴.

İşlevselcilik açısından bir diğer önemli isim Robert K. Merton’dur. Merton’un “Orta Büyüklükte Kuram” adını verdiği kuramı hakkında şunlar söylenebilir³⁵: Toplumsal denge ile toplumsal bütünleşme mühim olmakla birlikte kültürel ve toplumsal yapıların bütünleşmesi açısından önem arz etmektedir. Bir şey, sistemin düzenini bozucu ve kime göre olduğu büyük önem taşıyan bozuk işleve sahip olabilir. Örneğin din kurumu, toplumun bütünlüğü açısından iyi işleve sahipken, engizisyon mahkemesi kurbanları için böyle bir işleve sahip değildir.

³⁰ Bronislaw Malinowski, *İlkel Topumlarda Cinsellik ve Baskı*, (Çev. Hüseyin Portakal), İstanbul 1989, s.170, 195.

³¹ Ali Ergur, “Kültür”, *Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar*, Emre Gökalp (Ed.), Eskişehir 2015, s.6.

³² Serap Suğur, “Sosyolojide Temel Yaklaşımlar”, s.44.

³³ Wallace ve Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleceğin Genişletilmesi*, s.55-58.

³⁴ Talcott Parsons, *The Social System*, Londra 1991, s.9-37.

³⁵ Wallace ve Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleceğin Genişletilmesi*, s.82-89, 93-94.

Fakirlik de ordu açısından kendisine hizmet edecek insan bulmada işe yaramaktadır. Bununla beraber bir şey görünen ve beklenen sonuçlara sahip ise görünür işleve ve beklenmeyen sonuçları doğuran sonuçları varsa gizil işleve sahiptir. Merton'un kültürel amaçlar ile bunlara götüren meşru araçlar arasında kopukluğu tarif eden sapma kuramı için kullandığı kuralsızlık kuramının bozuk işleve sahip olduğu ve toplumda gerilime sebep verdiği söylenebilir.

1980'lerden itibaren ABD'de ve Almanya'da ortaya çıkan yeni işlevselciliğin öncüleri olarak³⁶; çokkültürcülük, feminizm gibi kuramların yeni kuramsal hareket çerçevesinde olduğunu belirten *Neofunctionalism and After* kitabının yazarı Jeffrey C. Alexander, insanların birbirlerini hem severek hem de nefret ederek yaşamak zorunda olduklarını belirten *Ekonomi ve Toplum* yazarı Neil Smelser ve bireylerin etkileşiminin olduğu her yerde toplumsal sistemlerin olduğunu belirten Niklas Luhmann belirtilebilir.

1.1.2.2. Marksist – Çatışmacı Yaklaşım

20. yüzyılın ikinci yarısında popüler hale gelen klasik sosyoloji kuramlarının yetersizliği iddiasıyla beraber³⁷ geçen yüzyılın ikinci yarısında gündeme gelen ve sıkça karşılaşılan çokkültürlülük kavramının anahtar kavramlarından bir başkasının çatışma kavramı olduğu iddia edilebilir. Oysa çokkültürcülük kavramının irdelenmesi aşamasında dahil edilmemesinin mümkün olmadığı çatışma kavramı, Antik Yunan'dan beri düşünürlerin düşünce dünyasında önemli yer işgal etmiş, birçok kavram, olay, olgu, kuram bu paradigmadan açıklanmaya ve tartışılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda her şeyin bir değişme içinde ve akış halinde olduğunu, her şeyin çatışma halinde olup yine her şeyin savaş ve çatışma ile ortaya çıktığını belirten Efesli Herakleitos³⁸, insan düşüncesinin gelişiminin toplumla ilintili olduğunu, toplumsal çatışmanın yararlı ve saldırının zindelik verici olduğunu belirten İskoç Aydınlanmasının önemli ismi Adam Ferguson³⁹, çatışmanın her yerde ve devamlı

³⁶ Age, s.95-101.

³⁷ Alberto Melucci, "Süreç Olarak Kolektif Kimlik", *Kimlik Politikaları*, Fırat Mollaer (Ed.), Ankara 2014, s.80.

³⁸ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul 1999, s.32.

³⁹ Tom Bottomore ve Robert Nisbet, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, (Çev. Mete Tunçay-Aydın Uğur), 2. Baskı, İstanbul 2010, s.50-51.

olarak sürdüğünü ifade eden George Simmel; çatışmayı toplumun itici gücü bağlamında ele almış olan diğer düşünürlerdir.

İşlevselciler toplumda, bağımlılık ve birlik olgusuna vurgu yaparken, Marksist Çatışmacı yaklaşım, inceleme alanlarında insanların güç ele etmek için çatıştıkları bir arena görürler⁴⁰. Marksist açıdan olguları değerlendiren bu yaklaşımlar aynı zamanda çatışmacı yaklaşım olarak da değerlendirilmektedir ve bu görüşü benimseyenler işlevselcilerin tam tersine toplumun dengeli gruplardan değil bambaşka çıkarları olan gruplardan oluştuğunu belirtmektedirler. Çatışma sadece ekonomik değil çok çeşitli sebeplerden kaynaklanabilmektedir⁴¹.

Bu yaklaşım 19. yüzyılın önemli düşünürlerinden olan Karl Marx'ın görüşleri çerçevesinde gelişmiştir. Marx, Hegel'in idealist yaklaşımını materyalist tarih felsefesine çevirerek kendi tabiriyle ayakları üzerine oturtur ve Hegel'in gerçek dünyaların mimarlarının fikirler olduğu düşüncesinin aksine toplumsal gerçekliklerin insanların bilinçlerini belirleyen asıl şey olduğunu belirtir. Ayrıca toplumsal yapıyı üretim ilişkileri ekseninde açıklar ve alt yapı olarak adlandırdığı ekonomik yapılanmanın üst yapı olarak adlandırılan ideoloji, kültür, yönetim tarzı gibi yapıları belirlediğini belirtir. Bu bağlamda bugüne kadarki bütün toplumların tarihinin sınıf mücadeleleri tarihi olduğunu belirtir⁴². Tanımladığı kapitalist sistemde mülksüz sınıf olan proletarya (işçi sınıfı) ile mülk sahipleri olan burjuva arasındaki çatışma sonunda sınıfsız bir toplum olan sosyalizm⁴³ safhasına geçilecektir. Marx, kültür

⁴⁰ Wallace ve Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleceğin Genişletilmesi*, s.107.

⁴¹ Suğur, "Sosyolojide Temel Yaklaşımlar", s.45.

⁴² Karl Marx ve Friedrich Engels, *Komünist Parti Manifestosu*, (Çev. Yılmaz Onay), 7. Basım, İstanbul 2012, s.42.

⁴³ Çokkültürcülük yaklaşımı, sadece Amerika'da olduğu gibi liberal düşünce yapısının yaygın olduğu ülkelerde varlığını göstermemiş farklı ideolojilerde de varlık arayışı içine girmiştir. Örneğin bu yaklaşım sosyalist düşüncede "halkların kardeşliği" sloganıyla ifadesini bulmuş, ulusun çok etnili grupların bir araya gelmesini ve bu durumun devlet teşkilatlarında temsil edilmesini ifade etmiştir. Yine de belirtilmesi gerekir ki; her ne kadar SSCB halkların kardeşliği sloganını kullanıyor olsa da Sovyet Milliyetçiliği adına milli kimliğe dair yasalar getirilmiş ve Moskova, kültürel kimlikleri hor görme eğiliminde olmuştur. 2. Dünya Savaşı esnasında Moskova, Rusya ile Sovyet milliyetçiliğinin aynı olduğu yönünde bir yaklaşım izlemiştir. Bkz. Pierre Hassner, "Milli Devlet-Milliyetçilik-Kimlik Tespiti", *Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası*, Karl Kaiser ve Hans-Peter Schwarz (Ed.), (Çev. Müjdat Kayayerli), Ankara 2005, s.86-87.; Hem sosyalist yapılanmaya hem de federal devlet yapılanmasına örnek verilebilecek olan SSCB'de önce 191 etnik grup tanımlanmış, daha sonra sayı, nitelik ve bölge sınıflandırma seviyeleri değişse de idari çok-etnikli yapı muhafaza edilmiş, her etnik grup toprak, bayrak, meclis, resmi dile kavuşmuş, herkese mutlaka bir etnik kökene mensup olmak mecburiyeti getirilmiş ve bu pasaportlara işlenmiş (Bkz. Şener Aktürk, "Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek Etnili, Çok Etnili ve Gayri Etnik Rejimler", *Doğu-Batı*, S. 38, Ankara 2006, s.44.) olsa da bunun tam anlamıyla bir bütünlük sağlamadığı, Stalin'in 2. Dünya savaşı yıllarında Alman, Polonya, Bulgar ve

kavramını da üst yapı içinde değerlendirdiği için kültür olgusu da alt yapının yani üretim biçiminin bir yansımasıdır. Bir başka ifadeyle “kültür, kapitalist sınıfın çıkarlarını yansıtır, görüşlerini yeniden üretir ve onların otoritesini meşrulaştırmaya hizmet eder”⁴⁴.

Çatışma kuramında etkili olan bir başka klasik isim Max Weber’dir. Weber, Marx’ın ekonomik çıkarlı insan davranışına katılsa da ekonominin tek etken faktör olmadığını, mensup olunan din, eğitim, politik grubun başarıda etkili olabildiğini, insanların ekonomik mevkilerini yansıtan sınıfların, hayat biçimlerini yansıtan statülerinin ve üyelerine fayda sağlayan partilerin de insanların hayatlarında etkili olduğunu belirtmiş⁴⁵ ve sınıfları da servet sınıfları, ticari sınıflar ve toplumsal sınıflar olarak ayırmıştır⁴⁶.

Çatışma kuramı ile ilgili olarak bir örgütte çoğunluğun değil daha az miktarda kişinin güç sahibi olduğunu ve gücün eşitsizliğinden hareketle çatışmanın kaçınılmaz olacağını belirten seçkinler (elitist) kuramında, küçük ve yetki erkine sahip grupların partileri kendi çıkarları güdümünde kullandıklarını belirten ve güç sahipleriyle yönettikleri arasındaki çıkara odaklanan Robert Michels; topluma egemen olan yöneten seçkinlerden bahseden Vilfredo Pareto ve çatışmanın mal üreten sanayi sınıfı

Koreliler ile “cezalandırılmış millet” olarak adlandırılan ve SSCB için o esnada cephelerde savaşan Çeçenler de dahil olmak üzere tüm Çeçenlerin Kazakistan’a, Sovyet Asya’sına yahut Sibirya’ya sürülmesi, Stalin’in ölümünden sonra cezalandırılmış milletlerden Kırım Tatarları ile Ahıska Türklerinin affedilmemeleri (Bkz. Age, s.46.), Sovyet rejiminde izlenen çok etnikli politikaların tartışmalı birer konu olduğunu göstermektedir. Özetle Sovyet rejiminde çokkültürlü toplum yapısına uygulanan politikalar başarısız olmuş ve bu yaklaşımı yaşatamayan SSCB de tarih sahnesine karışmıştır. SSCB ile ABD’nin çokkültürlü toplum yapısını birbirinden ayıran önemli noktalar mevcuttur. Smith SSCB ve ABD ayrılığı açısından şu hususları sıralamaktadır: ABD’de mevcut bulunan etnik topluluklar, Rusya’nın aksine belli bir topraksal bağdan kopmuş niteliktedir ancak Amerika’da siyasi hayatta önemli bir baskı aracına dönüşmüşlerdir. Sovyet Rusya *glasnost* ve *perestroika* dönemine dek sert parti uygulamalarını ve katı bir merkeziyetçilik, egemen etnik bir topluluk olan *korenisatzia* oluşturma politikalarını, Rusça’nın *lingua franca* derecesine yükseltilmesi gibi uygulamalarını Gorbaçov dönemine kadar devam ettirse de bu dönemden itibaren etnik bölünmeler kendini göstermeye başlamıştır. Dolayısıyla Rusya’nın deneyimleri milli kimlik ve milliyetçi güçlerle uzlaşmada başarısız olduğunu gösterirken bu noktada ABD, Anglo-Amerikan kültürlü, İlahi Takdir mitli ve siyasi topluluk temelli bir akültürasyona girişmiş olsa da bu durum ABD’nin milleti ve milliyetçiliği aştığı anlamına gelmemektedir. Bkz. Anthony D. Smith, *Milli Kimlik*, (Çev. Bahadır Sina Şener), İstanbul 2004, s.228-232.

⁴⁴ Gökalp, “Kültür ve Toplum”, s.108.

⁴⁵ Wallace ve Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleceğin Genişletilmesi*, s.115.

⁴⁶ Max Weber, *Economy and Society*, California 1978, s.302.

ile toplumun üretiminden faydalanan para sınıfı arasında olduğunu belirten Thornstein Veblen'den de söz edilebilir⁴⁷.

Max Horkheimer, Erich Fromm, Herbert Marcuse, Theodor Adorno ve Jürgen Habermas'ın önemli katkılarının olduğu yaklaşım ise Frankfurt Okulu olarak ortaya çıkan ve Eleştirel Teori olarak bilinen yaklaşımdır⁴⁸. Bu yaklaşımdaki en temel kavram, kapitalizmin kültürü kitlesel eğlence biçimine indirgediği ve bilinçlerin kitle kültürü yoluyla etkilendiği kültür endüstrisidir⁴⁹. Kültür endüstrisi ile insanlar, eleştirel yaklaşımdan uzaklaşarak edilgen, kolay etkilenen varlıklar haline getirilmektedir. Ayrıca Frankfurt Okulu, aydınların çalışmalarında objektif olmaya çalışmamalarını, inceledikleri topluma eleştirel gözle bakmayı bilmelerini savunmaktadır⁵⁰.

Eleştirel teorinin önde gelen isimlerinden Theodor Adorno başyapıtı olarak değerlendirilen *Minima Moralia*'da kültür, hoşgörü, ayrımcılık gibi birçok konuya değinir. Kitle kültürünü eleştiren Adorno, insanların şahsi var oluşlarını sürdürmek için giriştiği çabalardan; kültürün insanlara yanılsamacı, onları rahatlatıp uyuşturucu bir hayat sunduğundan; yalanın gerçek gerçeğin yalan olarak görüldüğü ve her haberin ve fikrin önceden kültür endüstrisince biçimlendirilip bizlere geldiğinden bahsetmektedir⁵¹.

Horkheimer ise, evrensel doğrulara karşı kendi egemenliğini korumaya çalışan bir kültür alanından, anlamsızlaşan zevklerin eğlence ya da boş zaman olarak sınıflandırıldığı kitle kültüründen, kitle kültürünün sunduğu imkânların bireyselliğe yaptığı sosyal baskılardan ve zamanımızın gerçek kişilerinin kitle kültürünün eline geçmemek için direnen kişiler olduğundan bahsetmektedir⁵².

Bir diğer eleştirel kuramcı olan Jürgen Habermas ise Türkçeye “iletişimsel eylem” olarak geçen terimi ile kültürel bilginin yenilendiğini ve geçiş yaptığını, bunun sosyal bütünleşmeye ve toplumsal dayanışmanın kurulmasına ve en son olarak

⁴⁷ Wallace ve Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleceğin Genişletilmesi*, s.116-118.

⁴⁸ Suğur, “Sosyolojide Temel Yaklaşımlar”, s.46.

⁴⁹ Age, s.46.

⁵⁰ Wallace ve Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleceğin Genişletilmesi*, s.153.

⁵¹ Theodor Adorno, *Minima Moralia*, (Çev. Orhan Koçak ve Ahmet Doğukan), 4. Basım, İstanbul 2005, s.34, 45, 111.

⁵² Max Horkheimer, *Akıl Tutulması*, (Çev. Orhan Koçak), İstanbul: Metis Yayınları, 4. Basım, İstanbul 1998, s.66, 79-80, 166, 168.

da sosyalleşme açısından kişisel kimliklerin şekillenmesine hizmet ettiğini; dünya hayatına ait sembolik yapılar, sağlam bilgi, toplumsal dayanıklılığın istikrarı ve sorumluluk sahibi bireylerin toplumsallaşmasıyla yeniden üretildiğini belirtir. Kültür kavramını ise iletişime katılanların dünyada herhangi bir şeyi anlamaya başlarken yorumlarla kendilerini tamamlamalarını sağlayan bilgi stoğu olarak kullanmaları şeklinde tanımlamaktadır⁵³.

Bir başka çatışmacı düşünür Pierre Bourdieu ise neyin iyi ya da doğru olduğu gibi değerlerin anne babalardan evlatlara geçişini anlattığı “kültürel sermaye” terimini kullanmaktadır. Ayrıca toplumsal bir kültürel üretime ve sermayeye sahip, alışkanlık içeren, sosyalleşme içerikli ancak aynı zamanda eşitsizliğin, eşitsizliğin iki tarafındaki kesimlere de neden mantıklı geldiğini içeren sınıfsal temelli bir sosyalleşme içerikli, nesnel yapıları içselleştirici, düzene itaat ederek bu itaati erdemleştirici, tabakalı toplumsal dünyada hayattaki yerine ve kişinin hangi yere ait olup olmadığını gösterici bir anlam içeren habitus kavramına da vurgu yapar⁵⁴.

Bourdieu’nun tanımıyla “toplumsal dünyanın yapılarının içselleştirilmiş ürünü”⁵⁵ ya da “dışsallığın içselleştirilmesinin ve içsellüğün dışsallaştırılmasının diyalektiği”⁵⁶ olarak tanımlanan habitus ile toplumsal sınıflar yeniden ve yeniden kendilerini gruplarına yeni katılan bireyleriyle üretmeye, alışkanlıkları, dışlanmışlıkları, düşünce ve fikir kalıplarını, önyargılarını gelecek nesillere aktarmaya devam etmektedir.

Marx’tan etkilenen ancak ondan bazı noktalarda ayrılan ve yeni *Marksistler* olarak isimlendirilen gruba mensup olan ve aynı zamanda İtalyan Komünist Parti liderlerinden olan Antonio Gramsci de çatışmacı yaklaşım içinde değerlendirilebilecek bir kuramcıdır. Gramsci yalnızca alt yapının değil kültür gibi üst yapısal kurumların özellikle egemen sınıfın yönetilenler üzerinde hegemonya oluşturabilmesinde etkili olduğunu belirtmiştir⁵⁷. Egemen sınıf sürekliliğini sadece

⁵³ Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action Volume 2 Lifeworld And System: A Critique of Functionalist Reason*, (Çev. Thomas McCarthy), 3. Baskı, Boston 1985, s. 137-138.

⁵⁴ David Swartz, *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi*, (Çev. Elçin Gen), İstanbul 2011, s.146-152.

⁵⁵ George Ritzer ve Jeffrey Stepnisky, *Sosyoloji Kuramları*, (Çev. Himmert Hültür), Ankara 2014, s. 527.

⁵⁶ *Age*, s.528.

⁵⁷ Suğur, “Sosyolojide Temel Yaklaşımlar”, s.45.

güç ve şiddetle değil rıza ve ikna yoluyla da devam ettirmeye çalışmaktadır ve geniş halk kesimlerinin yönlendirilmesi olan kültürel hegemonya kavramı bu durumu anlatmak için kullanılmaktadır⁵⁸. Gramsci bir bakıma yönetme erkini elinde bulunduran grubun yönettikleri kitleleri etkileme yöntemi olarak onların gönüllü olarak kabul edebilecekleri araçları da kullandıklarını belirtir. Böylece kültür, halkın istenilen tarafa kanalize edilerek yönlendirilmesinde, istenilen şekilde düşünmeye çalışmasında ve dünyaya bakış açılarının değişmesinde sistemin bir aracı durumuna gelebilmektedir.

Yapısalcı Marksizmin geliştiricisi Louis Althusser'ın fikirleri ise şu şekilde açıklanabilir⁵⁹: Okul, kilise gibi birçok devlet kurumu beceri öğretirken aynı zamanda hakim ideolojiye itaati de öğretmektedir. Devlet kavramı ile karıştırılmaması gereken Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA) vardır ve bunlar Marksist teoride yer alan ordu, polis, hapishane, mahkeme gibi kurumlardan farklıdır. Bu kurumlar Devletin Baskı Aygıtlarıdır (DBA) çünkü zor kullanmayı içermektedirler. DİA'lar ise dini, okulları, sendikaları, aileyi, basını ve kültürü kapsamaktadır. Baskı aygıtı zor kullanırken DİA'lar ideolojiyi kullanır ve devleti yöneten egemen sınıf DİA'lara da hakimdir.

İdeoloji ise Habermas'ın ifadesiyle insanları bir şekilde sistemli olarak kontrol altında tutabilmek için yönetimin kendisi ile ilgili inançları, doğru olduğuna inanılan aslı olmayan düşünceleri ifade etmekte olup gereklidir⁶⁰. Gerçekten de mevcut yönetimler incelendiğinde hepsinin kendine münhasır ideolojilerinin olduğu dikkat çekmektedir. Halk kitleleri de bu ideolojileri benimsemekte ve bu ideolojileri savunarak kendisini yöneten grubun bir parçası olarak görmekte, kendisinin de bu ideolojilerin bir parçası olduğunu varsayarak bu fikirlerle bütünleşmekte ve aslında yöneten kesimin kendisini yeniden üretmesine hizmet etmektedir. Çünkü halkın desteğini alamayan bir yönetimin ve dolayısıyla ideolojinin var olması yahut devamlılığı söz konusu değildir. Bunun için ise egemen kesim mutlaka ya rıza ile yahut zor yollarla varlığını sürdürmek için bir takım yollara tarih boyunca başvurmuştur. Bütün DİA'ların hedefi üretim ilişkilerinin tekrar üretimini

⁵⁸ Gökalp, "Kültür ve Toplum", s.110.

⁵⁹ Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, (Çev. Yusuf Alp ve Mahmut Özışık), 4. Baskı, İstanbul 2000, s.23, 32-36, 43.

⁶⁰ James Gordon Finlayson, *Habermas*, Ankara 2007, s.35.

sağlamaktır. Siyasal aygıt devletin siyasi ideolojisine, basın yayın milliyetçilik gibi duygulara, kültür şovenist duygulara, din tokat atana diğer yanağını da vermeye yöneltir⁶¹. Eriksen'in dediği gibi siyasi otorite ideolojik meşrulaştırma ile iç içedir⁶². Bu bağlamda kültür de hakim ellerde, kitlelerin istenilen yöne manipüle edilebilmeleri konusunda etkili bir silaha dönüşebilmektedir.

Modern toplumbiliminin etkili isimlerinden Anthony Giddens ise kültürü, bilgi, gelenek, norm, inanç gibi değerlerle dolu ve o topluluğa karakteristik özelliğini veren hayat tarzı olarak tanımlarken, kültürel yeniden üretim ile ilgili olarak bu yapının sadece değerlerin devamlılığına değil aynı zamanda sosyal eşitsizliklerin de tekrar üretilmesine katkıda bulunduğunu belirtmiştir⁶³. Burada asıl mesele olumlu değerlerin üretilmesinden ziyade olumsuz, pejoratif meselelerin de tekrar üretilmesidir. Kast sisteminin, ayrımcılığın, din düşmanlığının yahut öteki dine mensuplara düşmanlığın yaşanmasında nesillerin bir önceki kuşaklardan bu duyguları alarak hayata başlamaları en önemli faktördür. Bu durum aynı zamanda toplumun azınlık olarak yahut öteki olarak tanımlanan farklı gruplarında dünyaya gelmiş olmanın hayata birkaç adım geriden başlamak olduğu gerçeğini, renginden, ırkından, dilinden dolayı dışlanmayı yahut eşit koşullarda yarışamamayı da anlatmaktadır. Dolayısı ile çatışmanın içine her kategoriden kesim girerken bu kesimler de kendilerini uygun kodlarla ifade etme gayreti içerisindeyler. Başka bir deyişle kültürel çatışmalar her toplumda çatışarak varlık göstermeye çalışmaktadır.

1.1.2.3. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım

George Herbert Mead'ın kurucusu olarak kabul edildiği ve Herbert Blumer'in önemli katkılarının olduğu belirtilen sembolik etkileşimcilik yaklaşımına göre, toplumsal düzen, diğer canlılardan farklı olarak kendilerini başkalarının gözünden görme imkanını sağlayan benlik duygusunu geliştirebilen varlıklar olan insanların her şeye atfettiği anlamlardan oluşur; semboller ve simgeler atfedilen anlamlara göndermede

⁶¹ Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, s.100.

⁶² Thomas Hylland Eriksen, *Küçük Yerler, Büyük Meseleler: Sosyal ve Kültürel Antropoloji*, (Çev. A. Erkan Koca), Ankara 2015, s.255.

⁶³ Anthony Giddens ve Philip W. Sutton, *Sosyolojide Temel Kavramlar*, (Çev. Ali Esgin), Ankara 2014, s.259-260.

bulunduğundan ve tanımladığından dolayı önemli olup semboller yoluyla bir toplumsal düzen ve dünya kurulu⁶⁴. Dolayısıyla bu semboller hayatın tüm pratiklerini içlerinde barındıran kodlar sistemi halini almıştır. Bu açıdan bu kodlar kültürel simgeleri de içlerinde barındırmakta olup, bir jest, bir hareket, toplumun birikimsel olarak edindiği bir kültüre olumlu ya da olumsuz olarak göndermede bulunabilmektedir.

Kültürün nesilden nesile ve etkileşim yoluyla asri insanlar arasında aktarım yolu ile geçişiyle ve yaygınlaşmasıyla birlikte bireyler arasında ortak bir jargon da oluşmaktadır. Açıklamak gerekirse “bir kültüre ait bireylerin ortak bir geleneğe ve göreneğe ait bir dille konuştukları”⁶⁵ belirtilmiştir. Bu geleneğe ve göreneğe ait kodlar taşıyan kültürel jargon yalnızca söylem dilini değil, aktif ve pasif eylemlerin tümünü içermekte, paylaşımlar yoluyla yaygınlaşarak genellik kazanmakta ve açık ya da sarıh şekilde bilinçlerde ve hayatın her evresinde yer edinmektedir. Antropolog Herskowitz tarafından ilk kez 1948’de önerilen “kültürleme”⁶⁶ kavramı da bu minvalde değerlendirilebilir. Bu anlamda kültür, yeni bireylerde yaşama geçmekte ve birey kendini bazı koşullar içinde verili bir halde bulmaktadır. Tüm bu açılardan değerlendirildiği zaman kültür kavramını toplumsal hayattaki etkileşimler sonucunda ortaya çıkan ve sürekli evirilen, maddi ve manevi birikimlerin birleşerek yeniden ürettiği ve insanların yaşamı kavrayış ve yaşayış tarzları hakkında fikir veren bir gerçeklik olarak tanımlamak mümkündür.

Buna göre bir kişiye “negro” dendiği takdirde bu tabiri kullanan da, tabirde işaret edilen kişi de öncelikle bu tanımlamanın onun dış görünüşü ile ilgili bir durumdan kaynaklandığını anlamaktadır. Bununla beraber bazı kelimelerin ilk anlamlarının yanında gizil durumda taşıdıkları, pejoratif anlamları da bulunabilmektedir. Buna göre Negro tabiri, yerini Afro-Amerikan tabirine bıraktığından beri küçümseme, alaya alma, hor görme imalarını da taşır bir hale gelmiş, her kesim tarafından bu şekilde kabul edilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla tek bir kelime ile insanlar kişileri ötekileştirebilmekte, ayrımcılık uygulayabilmekte, etnik ve dilsel özelliklerinden dolayı onları farklı sınıflara tabi tutabilmektedirler. Bu

⁶⁴ Suğur, “Sosyolojide Temel Yaklaşımlar”, s.47-48.

⁶⁵ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık - Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, s.142.

⁶⁶ Güvenç, *İnsan ve Kültür*, s. 163.

noktada kültür olgusu, sembolik etkileşimci yaklaşımda bir anlamda anlamlar dünyasına işaret etmekte, inşacı bir dünya sistemine göndermede bulunmaktadır.

1.2. KİMLİK KAVRAMI VE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

Kimlik, bir kişi ya da grubun kim olduğu sorusuna verilen bir cevaptır. Ancak bu sorunun cevabı birçok farklı açıdan ele alınarak değerlendirilebilir. Irk, din, dil, meslek, cinsiyet gibi çoklu kimlik tanımlamalarının yapılması mümkündür. Dolayısı ile bir kişiyi ve dolayısı ile bir grubu tek bir kimlik ile açıklamak özellikle küreselleşme ve göç olgusu da göz önünde bulundurulduğu takdirde eksik olmaktadır. Bu bağlamda kimliği hem bireysel hem de bireyin kendisini konumlandığı, hem başkalarının nerede ve kim olduklarını anlamak hem de başkalarının diğerlerinin kim olduğunu anlayabilmesi bakımından önemli bir kavram olduğuna değinmek gerekmektedir. Çokkültürlülük olgusunda ise kimlik kavramı en az kültür kavramı kadar önemli bir yer işgal etmektedir. Kimlik bu bağlamda hem bireysel hem de topluluk bazında ötekileştirme ve düşmanlaştırma aygıtı olurken toplumsal güvenlik noktasında da kültürler kadar kimliklerin de güvenliği birincil derecede önem arz etmektedir.

1.2.1. Kavramsal Kökler

Çokkültürlülük kavramı açısından kültür kadar önemli olan bir diğer kavram kimlik kavramıdır. Diğer canlılardan farklı olarak düşünebilme yetisi ile dünyada baskın güç olarak var olan insanoğlu, bu bilişsel özelliği ile bilinçli bir varlık olmakta, sorgulamakta ve var olmaktadır. Nesneleri, olayları, olguları araştırıp sorgularken aynı zamanda kendi kişiliğini ve kimliğini de arayış ve bulma süreci içinde yaşayan insanoğlu açısından kimlik, kendisini diğer insanlardan ayıran, onu bireyleştiren, onu özne haline getiren ve farklılaştıran bir olgu halini almıştır. Birey, bireysel var oluşunu kimliği sayesinde kazanır. Kimlik, kim olunduğu ile ilgili olarak karşı tarafa birey hakkında bir fikir sunar. Kimlik, kültür kavramından farklı olarak bireyin başta ırksal, dinsel, cinsel, politik olmak üzere hayatının birçok yönüne varoluşsal bir ışık tutarak insanın kişiselliği hakkında başkalarına fikir verir. 20. yüzyılın ikinci yarısıyla feminizm ile beraber bireyin siyasi var oluşunun mücadele alanı olarak

ortaya çıkan çokkültürlülük ve toplumsal güvenlik kavramlarının kimlik olgusu irdelenmeden incelenmesinin eksik olduğu düşünülmektedir.

Etimolojik kökeni itibariyle kimlik kavramı, 14. yüzyıl Fransasına ait olan *identité* kelimesinden geçmiş; aynılık, teklik, aynı olma durumu anlamı taşımakla beraber Latince “aynı” anlamına gelen *idem* kelimesinden türetilmiştir. Bununla beraber çokkültürlülük olgusu içerisinde önemli bir yer tutan “kimlik krizi” kavramının ise ilk kez 1954 yılında kullanıldığı kaydedilmiştir⁶⁷.

Kimlik, Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlükte “toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü; herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü” olarak tanımlanmıştır⁶⁸. Kimlik kavramı, Longman sözlükte, “birisinin ismi ve kim olduğu; bir kişi ya da grubun onları diğer insanlardan ayıran ve sahip oldukları nitelik ve davranışlar” olarak tanımlanmıştır⁶⁹. Oxford Advanced Learner’s sözlük ise kimliği “bir kişinin ya da şeyin ne olduğu; tamamen aynılık ya da benzerlik durumu” olarak belirtmiştir⁷⁰.

Sınıf gibi insanı, dünyayı, toplumu anlamaya imkân veren bir kategori olan kimlik⁷¹ için buradan hareketle, bir kişi ya da grubun aynılık içeren ve belli bir sistematik içinde önceden verilmiş kodlara uyumlu olma durumu şeklindeki bir tanım yanlış olmayacaktır. Bununla beraber 1960’lı yıllarla beraber kimlik kavramının literatüre yaygın şekilde kullanılmaya başlanması ile beraber sınıf kavramının yerini kimlik, kimlik politikaları, farklılık gibi kavramlara bıraktığı belirtilmelidir.

Kimlik inşâı ile ilgili belirtilmesi gereken ilk husus kimliğin ayniyet içermesidir. Sınırları çizilmiş her şey, her ne ad altında olursa olsun aynılık içeriyorsa dolayısıyla bu onları başkalarından farklı kılıyordur. Dolayısıyla kimlik kavramı da

⁶⁷ Online Etymology Dictionary, “Identity”, http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=%C4%B0DENT%C4%B0TY, (Erişim: 14.12.2015).

⁶⁸ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “Kimlik”, 10. Baskı, Ankara 2005, s.1182.

⁶⁹ Longman Dictionary of Contemporary English, “Identity”, 4. Basım, Essex 2006, s.805.

⁷⁰ Oxford Advanced Learner’s Dictionary, “Identity”, 10. Basım, Oxford: 1994, s.616.

⁷¹ Mustafa Altunoğlu, *Kimlik’in Modern İnşâı, Kimlik Politikaları ve Türkiye’de Kimlik Tartışmaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, s.6.

başkaları varsa bir anlam ifade etmektedir. Başkalarının mevcudiyeti ve aynılıkları, kimliğin farkındalığının da çıkış noktasını teşkil edecektir.

Kimlik kavramı popüler bir durumda ise bunun sebebinin üretmiş olduğu anlam, kod ve adlandırma mekanizmalarının çok çeşitli olmasıdır⁷². Kimlik kavramının entelektüel dünyada ilgi alanına girmesi ile beraber birçok araştırmacı, yazar, kavramı farklı pencerelerden ele alarak gündeme getirmiştir. Bunlardan en önemlileri; 1885 tarihli *At Any Cost* isimli çalışmasıyla, kimlik kavramını kişilik ya da ferdiyete gönderme anlamında kullanan E. Garrett; 1955 yılında *Protestan-Catholic- Jew* adlı denemesinde “kimim ben” sorusuna yanıt arayışında en önemli anahtar kavram olduğunu anlatan Will Herberg; kimlik kavramının daha tanınır olmasını sağlayan, kimlik kavramının rol oynamaktan ve kişinin kendisini kavrayışından ve ben kimime verdiği cevaptan başka bir şey olduğunu belirtip “kimlik krizi” sözünü terminolojiye katan Erik. H. Erikson’dur⁷³. Erikson aynı zamanda bireyin ve buradan hareketle kimliğin, tek başına gelişen bir olgu olmadığını, içinde bulunulan toplum ile karşılıklı bir etkileşimin ürünü olduğunu, bireyin kimliğinin başarılı şekilde oluşumunda belli bir süreç içerisinde, kararsızlıkların etkili olduğunu ve yer yer kimlik krizlerinin de kendini gösterdiği seçimler sonucunda oluştuğunu belirtmiştir. Bununla beraber Erikson’un ulusal kimlik kavramının kaşifi olduğu da ifade edilmiştir⁷⁴.

Kimlik kavramı ile ilgili olarak iki ayrı tanımın daha yapılması önem arz etmektedir. Bunlar sosyal psikoloji alanında incelenmiş olup “kimlik teorisi” ve “sosyal kimlik kuramı” olarak adlandırılmaktadır. 1966 yılından beri kullanıldığı belirtilen ve George Herbert Mead’ın toplum ve benlik kavramları çerçevesinde şekillenen kimlik teorisi kavramı, kimliğin toplumsal yapısal kaynakları ve diğer kimliklerle ilişkileri ile içsel, bilişsel süreçlerine odaklanmaktadır⁷⁵. Mead’ın benlik kavramını edilgen bir varlık olarak değil hareket eden bir aktör olarak gördüğünü,

⁷² E. Fuat Keyman, “Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunu ve Demokratik Dünya Düzeni”, *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1: Kimlik, Kültür, Güvenlik ve Dış Politika*, Tayyar Arı (Ed.), Bursa 2012, s.39.

⁷³ Philip Gleason, “Kimliği Tanımlamak: Semantik Bir Tarih”, *Kimlik Politikaları*, Fırat Mollaer (Ed.), Ankara 2014, s.24-29.

⁷⁴ Altunoğlu, *Kimlik’in Modern İnşâı, Kimlik Politikaları ve Türkiye’de Kimlik Tartışmaları*, s.19.

⁷⁵ Sheldon Stryker ve Peter J. Burke, “The Past, Present, and Future of an Identity Theory”, *Social Psychology Quarterly*, C. 63, S. 4, Arizona 2000, s. 285-288.

Blumer'ın ise bunun toplumsal bir süreç olduğunu belirttiği ifade edilmelidir⁷⁶. Bir başka deyişle benlik, toplumsal yaşamda aktif bir özne olarak diğer kimliklerle etkileşim halinde olup kendini tanıyarak tanımlamakta, bu tanımlama ise bir anda cereyan eden bir şey olmayarak uzun bir süreci bünyesinde barındırmaktadır ve kimlik teorisi bu görüşler ışığında kök bulup gelişme göstermiştir.

Kimlik teorisi, toplumun, sosyal davranışı benlik yoluyla etkilemekte olduğunu ifade ederken içindeki karakteristik özellikleri ile benliği tanımlamakta, gözükten sosyal faktörleri barındıran sosyo-psikolojik benlik modelini açıklamaktadır. Aynı zamanda kimliği insanların sosyal dünyada işgal ettikleri rol pozisyonlarından türeyen sosyal doğası olarak tasvir etmekte, bu rol kimlikleri göze çarpmaları açısından çeşitlilik arz etmekte, karşılıklı bağların benlik ve toplum arasında olduğunu kabul etmektedir⁷⁷. Benlik ve toplum arasındaki ilişki aynı zamanda benliği statik bir yapı değil dinamik bir yapı haline çevirir. Bu durumda benlik, diğerleri ile girdiği ilişkiden dolayı sürekli olarak yeniden üretilmektedir⁷⁸.

Dolayısıyla benliğin ve buradan hareketle kimliğin toplumdan ayrı düşünülmesi mümkün görülmemektedir. Bir başka deyişle Hogg'a göre bir kimlikle donatılmamızda üyesi olduğumuz grupların kendimizi konumlandırmamız açısından önemi bulunmaktadır⁷⁹. Altunoğlu'nun da ifade ettiği gibi "Biz her kimsek bu kimseliğimizi mümkün kılan sosyal hayattır. Kimliği kişinin adresidir kişinin mensup olduğu toplumun, ulusun, bölgenin, klanın, cemaatin, ailenin izini taşıyan bir adres."⁸⁰. Dolayısıyla bireyi toplumsal bağlardan kopuk, köksüz nüveler olarak ele almak hayatın gerçekliği ile bağdaşmamaktadır.

Kimlik teorisine gerçekleştirilecek bir geri dönüşle, bu teorinin Charles Horton Cooley'nin "ayna benlik" kavramı ile olan ilişkisi belirtilmelidir. Ayna benlik yaklaşımı; insanlar, başkalarının kendileri hakkında ne düşündüklerini içselleştirme eğiliminde olup, eğer başkaları onları çirkin buluyorsa çirkin, iyi buluyorlarsa iyi olduklarını düşüneceklerini, bazen hissi anlamda yakın olan ya da statü olarak üstün

⁷⁶ Wallace ve Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleceğin Genişletilmesi*, s.276-277.

⁷⁷ Michael A. Hogg ve diğerleri, "A Tale of Two Theories: A Critical Comparison of Identity Theory With Social Identity Theory", *Social Psychology Quarterly*, C. 58, S. 4, Arizona 1995, s.256-259.

⁷⁸ Altunoğlu, *Kimlik'in Modern İnşâı, Kimlik Politikaları ve Türkiye'de Kimlik Tartışmaları*, s.26.

⁷⁹ *Age*, s.11-12.

⁸⁰ *Age*, s.1.

tek bir kişinin bile bu etkiyi zihne sokabileceğini, yaş ilerledikçe başkalarının etkisinin azalacağını ifade eder⁸¹. Bir diğer ifadeyle insanlar başkalarının hareketleriyle kendilerini görebilmektedir⁸². Açıklamayı örnek ile desteklemek gerekirse, toplumun değişik kesimlerinde bir kişinin aldığı tepkiler aynı ise, itilme, kakılma, dışlanma yaşıyorsa bunun sebebini kendine soracak, bu durumu zamanla içselleştirecek, zamanla o da kendisini değersiz görmeye başlayabilecektir. Ancak ayna benlik yaklaşımının gerçek ya da hayal olsun, başkalarının görüşüne dışsal bir kaynak olarak vurgu yaptığı ve insanın var oluşunu konformist ve pasif bir kendi kendine yönelime yönelttiği de ifade edilmektedir⁸³. Bu eleştirinin de kısmen haklılığından bahsedilebilir. İnsanı tamamen dışarısının kendisine verdiği öneme göre bir konuma koyması, yer yer geçerli olmakla beraber bu durumu insan ömrünün tamamı için söylemek pek gerçekçi değildir.

Cooley'ın kavramını alarak ondan etkilenen Mead ise davranışçı bir benlik anlayışı benimseyip benliğin doğuştan gelmediğini, toplum içinde etkinlik yoluyla ortaya çıktığını belirtip, benliğin etkileşimsel bir ürün olduğundan bahseder⁸⁴. Altunoğlu da benliğin statik bir durum arz etmediğini, başkalarıyla girilen etkileşim doğrultusunda yeniden üretildiğini ifade etmektedir⁸⁵. Daha kapsayıcı bir şekilde ifade etmek gerekirse, toplumsal etkileşimler dünyasında işgal edilen rol ve konuma bağlı olarak doğup gelişen ve bunu benlik kavramıyla ilişkilendiren kimlik teorisine göre kimlik, içinde bulunulan grup ve başkalarının o grup ve dolayısıyla üyeleri hakkındaki görüşlerine verilen değer ile ve karşılıklı etkileşim yoluyla oluşmaktadır.

Kimlik kavramına benzer açılardan fakat farklı terminoloji ile yaklaşan Giddens “bir insanın kişiliğini ya da bir grubun niteliğini belirleyen, benlik algılarıyla ilişkili ayırt edici özellikler” olarak tanımladığı kimliğin doğuştan değil sonradan meydana getirildiğini, kimliklerin kişisel ve toplumsal boyutlu olduğunu, etnisite, cinsiyet gibi kimliklerin birincil kimlik olup insan yaşamının ilk yıllarında, meslek,

⁸¹ Norbert Wiley, “Bakhtin's Voices and Cooley's Looking Glass Self”, *Interdisciplinary Journal For Germanic Linguistics and Semiotic Analysis*, C. 14, S. 1, Berkeley 2009, s.101-102.

⁸² Jonathan Turner ve diğerleri, *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*, (Çev. Ümit Tatlıcan), 2. Baskı, İstanbul 2012, s.475.

⁸³ Victor Gecas ve Michael L. Schwable, “Beyond The Looking Glass Self: Social Structure and Efficacy-Based Self-Esteem”, *Social Psychology Quarterly*, C. 46, S. 2, Arizona 1983, s.78.

⁸⁴ Turner ve diğerleri, *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*, s. 490.

⁸⁵ Altunoğlu, *Kimlik'in Modern İnşâı, Kimlik Politikaları ve Türkiye'de Kimlik Tartışmaları*, s.26.

statü gibi kimliklerin ikincil kimlik olup zaman içinde değişebildiğini belirtmektedir⁸⁶.

Gerçekten de bir kişi Giddens'in tabiriyle birincil kimliğini seçme lüksüne sahip olmamakla birlikte, yaşamının belli döneminde doktorluk yapan birisi ikincil kimliğinden sıkılıp sıyrılabilmekte ve daha sonra vazgeçip tüccar kimliğine bürünebilmektedir. Ancak Giddens'in ikincil kimlik ile bahsettiği kavramların hayatta insanların çeşitli zamanlarda çeşitli koşullarda ve bulunduğu ortama göre davranmasını şekillendiren rol kavramı ile olan benzerliğine de dikkat çekilmelidir. Bir başka benzerlik ise etnisite, cinsiyet gibi örneklerle açıklamış olduğu birincil kimliklerin, toplumsal yaşam içinde anlam ve hayat bulan ancak sosyal kimliğin etkin ve baskın olması sonucunda ikincil planda kalabilen, kimliğin asli unsurları olarak ifade edilebilecek olan kişisel kimlik kavramının unsurlarıyla olan özdeşliğidir.

Parekh de kimlik kavramına benzer açılardan yaklaşarak kimlik kavramı ile ilgili, kişinin dünyaya olan tutumunu ve dünyadaki yerini belirleyen inanç ve bağlılığı ifade için kişisel kimlik, kişinin kendisini tanıma ve bununla bir bütün olarak görmesine yardım eden ilişkilere ise toplumsal kimlik demiş olup bu iki kimliğin kişinin temel kimliğini oluşturduğunu belirtmiştir⁸⁷. Çokkültürlülük açısından kişisel kimliğin rolüne değinmek gerekirse, kemikleşmiş ve kolay kolay değişmeyecek bir olgunluk derecesinde oturmuş olan ve toplumsal kimlik rahle-i tedrisinden geçmiş olan bir kişisel kimlik, bireyin şahsi tercihlerini, fikirlerini, faaliyetlerini etkileyeceğinden ve ömür boyu bunların aynı istikamette ve istikrarlı şekilde devam etmesini sağlayacağından, tanınma, asimilasyon, entegrasyon, hak, ayrımcılık vb. olgular karşısında bireyin duruşuna da etki edecektir. Bireyin hayat karşısındaki duruşu, etkenliği ya da edilgenliği, kişisel kimlik temelinde yükselmektedir. Bu duruş ise bireyin yaşamına anlam katacak ve kişisel kimliği, varlığını ve dolayısıyla kendini gerçekleştirmesinde önemli bir aktör olacaktır.

Parekh'in toplumsal kimlik kavramında bahsettiği durumda ise birey bazı varsayımlar ve düşünce kalıpları temelli bir bakış açısından dünyaya baktığında

⁸⁶ Giddens ve Sutton, *Sosyolojide Temel Kavramlar*, s.265-266.

⁸⁷ Bhikhu Parekh, "Kimliğin Mantığı", *Kimlik Politikaları*, Fırat Mollaer (Ed.), Ankara 2014, s.53-55.

cinsiyetçi bir yaklaşım benimsemişse insanları kadın erkek olarak görmekte, ırk veya etnisiteci gibi farklı öncelikler sınıflandırmasında bir yaklaşımla bakmakta ise insanları zenci-beyaz ayrımında görmekte ve bu bakış açısı sınıf vb. çerçevede daha da çeşitlendirilebilmektedir⁸⁸. Bu minvalde toplumsal kimlik, insanların dünyayı algılayış biçimleri ile ilgili olmakla beraber kendilerini bu dünyada yerleştirdikleri yer ile ilgili de bir anlam taşımaktadır. Ancak belirtilmesi gereken husus tek kimliğin baskınlığı halinde tek bir bakış açısından dünya görülecek ve sınıflandırmalar da dost ya da düşman ekseninde gerçekleşecektir⁸⁹.

Kimlik kavramı da kültür kavramı gibi aynı zamanda dinamik bir kavramdır. Geçmiş yüzyıllar ile kıyaslanınca feodal bir toplumun kırsal yaşantısında sadece Fransız, Ortodoks, köylü, anne olan kadın kimliği bugün Afro-Amerikan + dindar + şehirli + çalışan + anne kimliğine evrilmiş bir görünüm arz edebilmektedir. İnsanlar kendilerini birden fazla özellikleriyle tanımlayabilmekte, toplumsal yaşamda yere ve zamana göre, rollerini tanımladıkları kimlikleriyle oynayabilmektedirler. Dolayısı ile kişinin herhangi bir özelliği onun kimliksel aidiyetinin tamamına işaret etmemektedir. Onun sadece kimliğinin bir parçasıdır ancak bütünü olamamaktadır. Bu yüzden insanların iradelerini önemsemeyerek bireyleri kapalı bir yere sokan ve kâh sonradan kâh doğuştan gelen belirli kimlikleri ellerine veren kimlikler reddedilebilmelidirler⁹⁰. Dolayısı ile yukarıda cemaatçi bakış açısında bahsedildiği üzere kişileri sadece mensubu oldukları ve içinden çıkılmaz görülen toplulukların üyeleri olarak görmek mümkün değilken, kendilerini tanımlamalarında ve kimliklerinin oluşumunda görmezden gelinemeyecek gruplardan ayrı düşünmek de mümkün görülmemektedir.

Bununla beraber bireylerin sahip olmuş oldukları birçok özellik toplumsal olarak yere ve zamana göre değişir önemlere sahiptirler. Bu özellikler bu açıdan uzun bir liste yapılarak sıralanabilecek türde bir yapıya sahip değildirler. Gülalp'e göre ise bu nitelikler ırk, din ve cinsiyet ile sınırlansa bile toplumun genelindeki önem sırası bir sorun oluşturacak iken bireylerin kimliklerinin hangi boyutuyla kendilerini

⁸⁸ *Age*, s.66.

⁸⁹ *Age*, s.67.

⁹⁰ Tariq Modood, *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*, (Çev. İsmail Yılmaz), Ankara 2014, s.225.

tanımlayacakları ise bir başka sorun olacaktır. Bu sorulara ise tepeden inme ve bir kez verildiği takdirde kalıcı olarak verilecek yanıtlar mevcut değildir⁹¹.

Günümüzde akrabalık bağlarının hala önemli olduğu belirtilse de modern dünyada akrabalık bağının kişiye toplumsal bir kimlik sunmadığı, yabancılarla karşılaşıldığı zaman onlarla ilişkileri belirleyecek bir sistem ihtiva etmediği belirtilmektedir⁹². Açıkçası, küçük topluluklarda soyun önemi büyük önem arz edip kimlerden olduğu hakkında karşı tarafa bir bilgi sunmakta iken, modern yaşamda ve dolayısıyla kalabalıklaşan dünyada, feodal bakış açısının önemini yitirmiş olduğu topraklarda bireysel olarak var olmak için insanların dedelerinin içtimai mevkileri yahut soyunun kökleri, kimliksel bir var oluş sağlamamaktadır. Ancak sosyal kimlik ve ayrımcılık⁹³ perspektifinde, kolektif olarak bu durum tam tersi bir görünüm arz etmekte ve ayrımcılığın, ötekileştirilmenin merkezinde soylar, ırklar, renkler, dinler ve diller yer almaktadır.

Kimlik kavramı ile ilgili belirtilmesi gereken bir başka husus geçmişe nazaran pasif/edilgen yapısından ziyade zamanla kazanmış olduğu aktif/etken roldür. İnsanlar kimliklerinin ve dolayısıyla var oluşlarının aynasının tanımlanmasını beklememekte, kendi kimliklerini kendileri oluşturmaktadır. İnsanlığın tarih içerisinde otoriteye karşı mücadelesinin bir yansıması olan bu hususun, çokkültür kavramı ile beraber irdelendiği zaman daha anlam kazanacağı düşünülmektedir. Zira kendi seçimleri ile oluşturdıkları kimliklerini, toplumsallaşma yoluyla yaygınlaştırarak kültürlerinin de bir parçası haline getirme şansı elde edebilmekteyken aynı zamanda kendi kimliklerini de bulundukları kültüre eklemleyebilmektedirler. Modood bu durumu çokkültürcülüğün kamusal kimlikleri meydana okuyarak onları söktüğünü ve tekrar inşa edilmesi durumuna getirdiği

⁹¹ Haldun Gülalp, “Sonuç: Ulus Devlet Aşılıyor mu?”, *Vatandaşlık ve Etnik Çatışma: Ulus Devletin Sorgulanması*, (Haz. Haldun Gülalp), İstanbul 2012, s.176.

⁹² Craig Calhoun, “Kimlik ve Tanınma Politikası”, *Kimlik Politikaları*, Fırat Mollaer (Ed.), Ankara 2014, s.136.

⁹³ Kurşun tarafından ilk olarak 1878 yılında Anglo-Sakson hukukunda ve bir mahkeme kararında kullanıldığı belirtilen kavramın (Bkz. Aysen Tokol, “Sosyal Dışlanma - Ayrımcılık”, *Sosyal Politika*, Abdurrahman İlhan Oral ve Yener Şişman (Ed.), 4. Baskı, Eskişehir 2015, s.158.), kapsamlı ve genelleyici bir tanımını yapmak gerekirse, ayrımcılık, belirli kesimlere din, dil, ırk, milliyet, fiziki nitelik, siyasi, ideolojik gibi belirli sebeplerden ötürü ötekileştirme politikası uygulayarak onları yok sayma, benimsememe, göz ardı etme uygulamasıdır. Latince “discriminato” sözünden gelmekte olup farklı olan gruplara/kişilere kötü muamele ve davranışta bulunma anlamı taşımaktadır.

şeklinde ifade etmektedir⁹⁴. Bundan çeyrek asır öncesine kadar politik, etnik, dinsel yahut başka tür bir kimliğinden dolayı toplum tarafından dışlanan kesimler artık kültürel kaynaşma, yakınlaşma yoluyla toplumda ekonomik yahut siyasi gücü elinde bulunduran önemli noktalara gelmekte, medya gibi yollarla kabul görmekte ve bunun sonucunda kültürlerini yansıttıkları kimlikleri de toplumda yaygınlık kazanmaya başlamaktadır.

Kimliğin tanımlamayı ve kendini ifade etmeyi içeren muhtevası kapsamında düşünüldüğünde belli bir gruba ait olma anlamının da bulunduğu ifade edilmelidir. Çokkültürlülüğü ve çokkültürcülüğü düşünürken bu kavramların içerdikleri anlam ve taşıdıkları değerler bu açıdan büyük önem arz etmektedir. Çünkü çokkültürlülük kavramı içerdiği kimlik ve kültür muhtevasıyla beraber düşünüldüğü zaman tanınma, etkileşim, özgürlük gibi kavramları da içermektedir. Özellikle kimlik kavramı, özelde bireyin genelde ise bir toplumun kendini nasıl ve nerede konumlandığına anahtar mahiyetindedir. Bir ilişkiler ağı ve yüklenmiş anlamlardan oluşan evren olarak görülebilecek kimlik kavramı, hem benzer olanın hem de öteki olanın tanımlanmasında, çokkültürlülük ve toplumsal güvenlik çerçevesinde önem arz etmektedir.

1.2.2. Öteki Perspektifli Kimlik Çeşitleri

Bir varlık, bir oluş ve durum olan kimlik, geçen zamanla birlikte varlığında değişimleri barındıran bir olgudur. Kimlik, özü itibari ile aynılık, özdeşlik barındıran bir kavramdır. Hiçbir aktif faaliyeti olmayan, pasif, edilgen bir nesne değildir. Kimlik kavramının varlığını tam anlamıyla bulabilmesi, kendisini tanıtabilmesi için olmazsa olmaz diğer bir kavram farklı olan, aynı olmayandır. Çünkü kimlik, başkalarının varlığı ile anlamını kazanır. Dolayısıyla aynılık kadar farklılık / ötekilik de kimlik olgusu için önemlidir. Keyman'a göre öteki, kimlikle ilişkili bir konu olup ne olduğundan öte ne olmadığı açısından tanımlanan kültürel bir nesnedir⁹⁵.

Yabancı, öteki, etnosentrizm, millilik, ulusçuluk, çokkültürlülük ve çokkültürcülük gibi olguların oluşmasında bu bağlamda öteki algısı önemli bir yere

⁹⁴ Modood, *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*, s.68.

⁹⁵ Keyman, "Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunu ve Demokratik Dünya Düzeni", s.46.

sahiptir. Çünkü öteki olmadan biz'in tanımlanması mümkün değildir. Öteki ile ilintili olan bakış açısı öznenin diğerine olan tutumunu temelden etkiler. Ötekine olan dostça ya da düşmanca tavır bu bakış açısının bir ürünüdür. Ötekine bakışın aslında biz'e bir bakış olduğunu, başkasını tanımanın özünde biz'i tanımak olduğunu kavrayabilmek ötekine karşı beliren tutumun bir yansımasıdır. Bu bağlamda ötekinin benimsenmesi, farklılıklar kadar benzerliklerin de mevcut olduğunu kavramak için biz olgusunun oluşumunun incelenmesi gerekmektedir.

Kimlik, ben / biz etiketini meydana getirir. Bu etiketin oluşumunu birçok alt başlık altında incelemek mümkündür. Gerçekten de ulusal, kültürel, dinsel ve cinsel kimlik gibi çok sayıda kimlik çeşidinden bahsetmek mümkündür. Bu kavramların kullanıldıkları bağlam çerçevesinde sırası geldiğinde açıklanması hususu saklı kalmak üzere, daha genelleyici iki kimlik türünden bahsedilmesi yerinde görülmektedir. Bu iki kimlik türü hem içinde ben / biz olgusunu barındırmakta, hem biz ve onlar ayrımının sebeplerini kuramsal çerçevede açıklamakta hem de öteki kavramının kimlik ve çokkültürlülük açısından merkezde yer alan bir kavram olduğunu izah etmektedir. Bu kavramlar bireysel kimlik ile kolektif bir bütüncüllük barındıran toplumsal kimlik kavramlarıdır.

1.2.2.1. Bireysel Kimlik

Bireysel kimlik kavramı, başkalarından farklı olan bireyin, kendine münhasır özellikleri dolayısıyla onu diğerlerinden ayırmak için kullanılan bir kimlik çeşididir. Özellikle modernleşme ve bireyleşmenin sonucu olarak varlığını daha da hissettirir bir olgu haline gelen ve bireyin kendi özünün farkındalığının bir yansıması olarak bencilliğinin bir ürünü olarak tanımlanabilecek olan bireysel kimlikler her insanın toplumsal hayatta oynadığı roller ile ilişki içindedir. İş yerinde müdür, evde baba, baba ocağında oğul, kardeş, takım taraftarı, ırkı, dini inancı siyasi parti üyesi gibi özellikler, bir bireyin bireysel kimliğini oluşturan yapı taşları olarak değerlendirilebilir. Dolayısı ile bireysel kimlik aynı zamanda toplumsal kimliklerden ayrılması mümkün bir olgu değildir. Ancak onu bireysel bir yapıya büründüren şey tüm bunların yanında kişiye münhasır ad soyad, eğitim durumu, cinsiyeti, beğenileri, yorumları gibi mündemiç olan özellikleridir. Bundan dolayı Gleason'un tabiri ile

bireysel kimlik bir kişilik devamlılığıdır⁹⁶. Bir birey her ne kadar kolektif bir kimliğe sahip olsa da tüm grup üyelerini tek bir bütünlüğe düşünülmesine müsaade etmeyen yapı bireysel kimliktir.

Bireysel kimlik, toplumsal kimlikten özgürleşebilmenin adıdır. Ancak bu özgürlük sınırsız derecede değildir. Çünkü toplumsal olan hemen her şey az çok bireysel kimliğe yansımaktadır. Bireysel kimliğin ayırt edici özelliği bireyin yorumunda, ait olduğu grubun gereklerini yerine getirmesinde, toplumsal kimliği hayata geçirme düzeyinde gizlidir. Toplumsal kimliğe nazaran daha kolay değişikliğe uğrayabilen bireysel kimlik, kişinin içinde bulunduğu grubun değer ve yargılarından daha kolay başkalık göstererek yeni bir yapıya bürünme ihtimali taşımaktadır. Küreselleşme, iletişimin hızlanması ve kolaylaşması ile birey, eskiye kıyasla sayısı önemli oranda artmış bulunan uyarıcılarla ve öteki olanlarla daha kolay etkileşim haline geçmekte, farklı kültürel değerlerin etkisine girerek bireysel farklılığını ortaya koyabilmektedir.

1.2.2.2. Toplumsal Kimlik

Toplum total bir şekilde tanımlanabilecek bir sosyal kimliğe sahip olmayıp parçalı bir yapı arz eden çoğul kimliklerden oluşmaktadır⁹⁷. Çokkültürcülükte öteki algısı ve ötekileştirmenin teorik temelini oluşturan toplumsal kimlik kavramı Henri Tajfel'in öncülüğünde doğmuş olup, ait olunan grup içinde kendimizi koyduğumuz yeri belirleyip aynılık duygusunu oluştururken, farklı gruplar ve o gruplara ait kişilere de farklılık duyulmasını ifade etmektedir⁹⁸. Ait olunan grubun tüm üyeleri bizdendir, farklı gruplara ait kişiler ise başkasıdır, ötekidir.

*"...ne tür insanlar olduğumuz, yaptığımız şeyler, sahip olduğumuz değer ve tutumlar, etrafımızdaki insanları görme ve onlara tepki verme biçimlerimiz de üyesi olduğumuz grup ve başka grupların üyelerinin grubumuzla ilişkileri tarafından belirlenir. Hülasa, bir gruba üye olmak, bir kimliğe sahip olmak demektir"*⁹⁹.

⁹⁶ Altunoğlu, *Kimlik'in Modern İnşâı, Kimlik Politikaları ve Türkiye'de Kimlik Tartışmaları*, s.43.

⁹⁷ *Age*, s.49.

⁹⁸ *Age*, s.11-12.

⁹⁹ *Age*, s.11.

Bu grup bir ulus da olabilir, dinsel bir cemaat yahut cinsel bir kimlik ile de kendini tanımlayabilir. Aynı bakış açısı kimliğe antropolojik bir yaklaşımla da benzerlikler göstermektedir. Buna göre kimliğin sosyal boyutu antropologlara göre onun vazgeçilmezidir. Toplumsal çevresini kültür yoluyla inşa eden bireyin kimliği de bu açıdan kültüründen ayrılmaz bir parça sergilemektedir¹⁰⁰.

Kimliğin toplumsal aidiyetleriyle bağlılığı açısından kimlik, ötekileştirmenin bir aracı olarak işlev görürken aynı zamanda çatışmanın da kaynağı olabilmektedir. Dolayısıyla kimliğin eşi benzeri olmadığına dair bir söyleyişle bireylere sunulması, savaşlarda bile mezhepsel çatışmaları başlatırken kullanılan öğelerden biridir¹⁰¹.

Erwing Goffman, kişisel kimliği isim, dış görünüş gibi ayırt edici kavramlarla tanımlarken toplumsal kimliği kişinin ait olduğu büyük toplumsal sınıflandırmalar olarak tanımlamaktadır¹⁰². Bu gruplara aidiyetlik bir gruba ait olan bireyin nasıl düşünmesi ve hissetmesi gerektiğini, nasıl davranması gerektiğini tanımlar ve emreder; toplumsal kimlikler sadece emredip tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda değerlendirme de sağlar¹⁰³. Eğer dünyaya bir Yahudi olarak gelinmiş ise diğer milletler ve başka din mensupları aşağı görülebilir ya da 20. yüzyılın ikinci yarısında Alman Nazi ordusu mensubu bir birey kendi ırkını ari üstün ırk görme potansiyeline sahip olabilmektedir.

Benzeşmeye ve farklılaşmaya çalışmak olarak adlandırılan sosyal karşılaştırma ile beraber, Tajfel ve Turner'ın ifadesiyle dahil olunan “iç grup” ve onlar olarak adlandırılan “dış grup” şeklinde tanımlanan sosyal kategorileştirme kavramları da toplumsal kimlik kavramının oluşumunda önemlidir¹⁰⁴. Bu noktadan hareketle toplumsal kimliğin insan hayatındaki önemi, insanların kendilerini

¹⁰⁰ Age, s.14.

¹⁰¹ Amartya Sen, *Identity and Violence: The Illusion of Destiny (Issues of Our Time)*, Londra 2006, s.xiii.

¹⁰² Altunoğlu, *Kimlik'in Modern İnşâı, Kimlik Politikaları ve Türkiye'de Kimlik Tartışmaları*, s.20.

¹⁰³ Hogg ve diğerleri, *A Tale of Two Theories: A Critical Comparison of Identity Theory With Social Identity Theory*, s.260.

¹⁰⁴ Olca Sürgevil, “Farklılık Kavramına ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyopsikolojik Kuramlar ve Yaklaşımlar”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. 20, Balıkesir 2008, s.114-115.; İçinde bulunulan toplumsal kimlik perspektifinden güvenlik mesleğinin bir mensubunun taşıdığı yetkiler ve emredebilme gücü ile kendi sosyal konumunu diğer meslek kesimleri ile karşılaştırarak kendini yüceltmesi, toplumun büyük kesimini suçlu yahut suça meyilli olarak görmesi, suç oranı yüksek bir semtte yaşayan herkesi kategorileştirerek suç işleyebilme ihtimali yüksek insanlar olarak görmesi bu tanımlamalara örnek olarak verilebilir.

akıllarına gelen ilk 10 kelime ile anlatmaları istendiğinde, tanımlamada kullandıkları kelimelerin çoğunun bireysel özellikler ile ilgili değil bilakis grupsal aidiyetle ilgili oldukları¹⁰⁵ göz önüne alındığında daha iyi anlaşılacaktır.

Toplumsal kimlik “bir aktörün sosyal bir obje olarak, toplumun diğer aktörleri ile ilişkilerinde kendisine atfettiği anlamlar bütünü olarak” tanımlanabilir.¹⁰⁶ Bu noktada toplumsal kimlik kavramı ile ilgili olarak, aidiyet duygusu ve kimlik kuramı bağlamında ayrıca mensubu olunan grubun üstünlüğüne inanmanın doğru olsun ya da olmasın-bir ön kabul olduğu da ifade edilmelidir. Bu üstünlük duygusu ve ön kabul, kişinin grubunu başka gruplarla karşılaştırmasıyla eşit düzlemde ilerleyen bir olgudur ve bu kez ön yargı, ayrımcılık, öteki, ötekileştirme, dışlama, asimilasyon¹⁰⁷, entegrasyon¹⁰⁸, soykırım gibi bir çok kavramın altında yatan

¹⁰⁵ H. Andaç Demirtaş Madran, “Sosyal Kimlik ve Ayrımcılık”, *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan (Der.), İstanbul 2012, s.77.

¹⁰⁶ Yücel Bozdağlıoğlu, “Konstrüktivizm ve Rol Teorisi: Kimlik, Rol ve Dış Politika Analiz”, *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-I, Kimlik, Kültür, Güvenlik ve Dış Politika*, Tayyar Arı (Ed.), Bursa 2012, s.133.

¹⁰⁷ Bu anlamda kültürel farklılıklara haiz kesimlerin karşılaştıkları ve tanınma taleplerine karşılık buldukları ve akabinde baş etmek zorunda kaldıkları uygulamaların kültürel olarak en olumsuzlarından bir tanesi asimilasyon uygulamasıdır. Kültürel gruplar arası bir eylem olan asimilasyon tanım olarak bir kültürel grubun baskın olan diğer kültürel gruba benzemesi/benzetilmesi uygulamasıdır. Giddens, asimilasyonun etnik bir bütünleşme modeli olduğunu, göçmen kesimin kendilerine münhasır gelenek ve pratikleri terk edip kendi davranışlarını çoğunlukta olan kesime göre tekrar biçimlendirmesi olduğunu belirtmektedir. Buna göre asimilasyon süreci göçmenlerden dil, giyim, yaşam tarzı ve kültürel görünümünün değiştirilmesini talep etmektedir. Bu bakımdan asimilasyon, “bir azınlık grubunun, baskın kültürün değer ve normlarını benimsemek koşuluyla nüfusun çoğunluğu tarafından kabullenilmesidir.” Bkz. Giddens, *Sosyoloji*, s.544-545, 1052.; Farklılıklara karşı duyulmakta olan hoşgörüsüzlüğün bir yansıması olarak değerlendirilen asimilasyoncu görüşe göre en ufak farklılıklar büyük rahatsızlıklar meydana getirebilmektedir. Bkz. Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.254.

¹⁰⁸ Entegre etmek, genel kanının aksine karşılıklı olan bir eylemdir. Parçaların büyüklüğü ya da küçüklüğünden ziyade aslolan eylemin çift taraflılığıdır. Dolayısı ile azınlık bir grup toplumun büyük kesimine entegre olurken aynı zamanda büyük kesim de azınlığa uyum sağlama, entegre olma süreci içerisine girmektedir. Dolayısı ile taraflar arasında gerçekleşen olay bütünleşmedir. Ancak yaygın görüş, öteki olarak ya da boyut itibari ile küçük olanın büyük kesime uyum göstermesi olarak algılanmakta ve gizil bir asimilasyon süreci yaşanmaktadır. Oysa entegrasyonu asimilasyondan ayıran niteliğin, parçalara ait orjinalliklerin ve has niteliklerin bozulma ya da değişikliğe uğramadan meydana gelebilmesinde yatmaktadır. Bu bakımdan entegrasyon bir tür karşılıklı etkileşim sürecidir. Ancak uyumun tek taraftan beklentisi, tavizler istenerek gerçekleştirilmeye çalışılması konuyu asimilasyon ile muğlak bir sınıra yaklaştırmaktadır. Almanya eski İçişleri Bakanı Otto Schilly de “en iyi entegrasyon asimilasyondur” diyerek bu sınıra atıfta bulunmaktadır. Bkz. Heribert Prantl, “Deutsche Einheit, die Zweite”, *Süddeutsche Zeitung*, 17.03.2010, <http://www.sueddeutsche.de/politik/integration-deutsche-einheit-die-zweite-1.278126>, Erişim: 20.09.2016; Wallerstein’a göre ise entegrasyon hukuki değil bilakis kültürel bir kavram olup tek dilli ve tek dinli devletlerde, azınlıklara rağmen rahatsızlık verici görülmezken nüfusları daha çeşitlilik gösteren devletlerde durum ABD’de olduğu gibi daha baskıcı ve habis görülebilmektedir. Bkz. Immanuel, Wallerstein, *Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*, (Çev. Tuncay Birkan), İstanbul 2000, s.125.; İyi ve olumlu bir entegrasyon için bir takım şartların yerine gelebilmiş olması gerekmektedir. Göç

temel saikle karşılaşılır. Bunun bir başka nedeni ise toplumsal kimliğin kişinin tüm algı, eylem ve düşüncelerinde kişiyi tahakkümü altına almış olmasıdır. Dikkat edildiği zaman kavramsal olarak birçok olgunun iç içe geçen, çok da keskin sınırlarla ayrılamayacak muğlâklıkta ve birbirleriyle ilintili oldukları söylenebilir. Nitekim kendi grubunun üstünlüğü kavramı, toplumsal kimlik kavramı ile ilişkiliyken çokkültürlülük açısından değerlendirildiği zaman etnik merkezcilik¹⁰⁹ kavramıyla da ilişkilidir.

Etnik merkezcilik bir tür ötekileştirme aygıtı olarak tanımlanabilir. Bu bakış açısı, içinde bulunan grubu daha faziletli ve üstün, bu grubun değer seviyesini ise evrensel görürken, grubun dışındakileri daha hor ve aşağı görmeyi beraberinde getirmektedir¹¹⁰. Bu şablon içinde diğer kişiler “ikincil birer taklit” gibi görülmektedirler¹¹¹. Etnik merkezcilik ya da etnosentrizm, kültürel eşsizlik halini de içeren dışlayıcı bir tutumu, üstün olmayı ve bu üstünlük durumunun diğer gruplara karşı yansımasını ifade etmektedir¹¹². Kültürel farklılığının reddi, diğer kültürel ve etnik gruplara ve üyelerine karşı olumsuz kalıp yargılara, olumsuz önyargılara ve davranışlara doğru güçlü bir eğilim içermektedir¹¹³. Kültürel farklılığa tahammülün olmayışı bu bağlamda devletin hakim millet egemenliğinde yapılandığı tek tipleştirici milliyet uygulamasıyla örtüştüğü belirtilmelidir. Ancak milliyetçilik duygusunun hâkim millette üstünlük sağlama ve ötekileri asimile etme düzleminde,

etmiş bir kesim için sağlıklı bir uyum yaşanması adına yeni gelen ülkenin dilini öğrenmek hayatı kolaylaştıracaktır. Ancak bu zorla yaptırılması gereken bir durum halini aldığı takdirde sürecin adı entegrasyon olmaktan çıkacaktır. Ülkeye bu noktada düşen o dili öğrenmek isteyen gönüllü kişilere bunun imkanlarını sunmaktır. Ancak vatandaşlık alabilmek, devlet dairelerinden faydalanabilmek, mahkemelerde kendini savunmak için tek bir dili şart koşturmak süreç ile uyuşmayacak politikalar ve tekkültürcü bir anlayışın tezahürüdür.

¹⁰⁹ Etnik merkezcilik kavramının ilk olarak 1906 yılında William Graham Sumner tarafından geliştirildiği ve bu kavramın gruplar arası bağlamda bir grubun her şeyin merkezinde olduğunu ve diğer tüm şeylerin ona bağlı olduğu anlamına geldiği belirtilmiştir. Bkz. Qingwen Dong, Kenneth D. Day ve Christine M. Collaço, “Overcoming Ethnocentrism Through Developing Intercultural Communication Sensitivity and Multiculturalism”, *Human Communication*, A Publication of the Pacific and Asian Communication Association. C. 11, S. 1, <http://www.uab.edu/Communicationstudies/humancommunication/11.1.3.pdf>, (Erişim: 10.12.2015), s.29.

¹¹⁰ Ross A. Hammond ve Robert Axelrod, “The Evolution of Ethnocentrism”, *Journal of Conflict Resolution*, C. 50, S. 6, Thousand Oaks 2006, s.926.

¹¹¹ Eriksen, *Küçük Yerler, Büyük Meseleler: Sosyal ve Kültürel Antropoloji*, s.24.

¹¹² Anthony, D. Smith *Ulusların Etnik Kökeni*, (Çev. Sonay Bayramoğlu ve Hülya Kendir), Ankara 2002, s.77.; Bununla beraber etnosentrizmin aynı zamanda zenofobi, İslamofobi, heterofobi, ırkçılık gibi kavramlarla yakın ilişkili olduğu ifade edilmelidir.

¹¹³ Dong ve diğerleri, “Overcoming Ethnocentrism through Developing Intercultural Communication Sensitivity and Multiculturalism”, s.29.

azınlıklarda ise kültürel ve tarihi miraslarını koruma ve etnik grup temelinde ayakta kalabilme hususunda tarafları güçlendirdiği de ifade edilmelidir¹¹⁴.

Toplumsal bir kimlik kavramı olarak milliyetçilik, üstünlüğünü belli derecede desteklemek için belli argümanlara başvurmaktadır. Tarihsel olarak kazanılmış zaferler, toprak kutsallığı, efsaneler ve mitler gibi araçlarla bu üstünlük kutsanır. Öteki, bu noktada bu kutsallıktan nasibini alamamış ve daha aşağı değerlere sahip ya da değersiz grup ve üyelerinden ibarettir. Giddens'a göre etnik merkezcilik dışarıda bulunanlara karşı duyulan kuşku ile beslenir ve etnik çatışmaların temelinde etnik merkezcilik yatmaktadır¹¹⁵. Tekkültürcü anlayışın temelinde yer alan etnik merkezci yaklaşım üstüncü bir bakış açısının da etkisi ile kendi grubu ile ötekileri karıştırmama, etkileşimi engelleme uygulamalarını hayata geçirebilmektedir. Bu kapanma durumu grubun kendi üyelerini içselleştirmesi ve dış grubun üyelerini ise dışlaması sürecini içerir. Giddens bu durumun özellikle Amerika'da uygulandığını belirterek gerçekleşen dışlamanın evlilik sınırlaması ve yasaklaması, toplumsal temas ve ekonomi faaliyetlerin sınırlandırılması, fiziksel sınırlamaların başında gelen getto uygulamalarını örnek olarak gösterir. ABD'de yaşamış olan Afrikalı Amerikalılar tüm bu dışlayıcı eylemler ile karşılaşmış olup ırklar arası evliliğin yasaklanması, ekonomik ve sosyal ayrımların yasalarla hayata geçirilmesi, yalıtılmış siyahi gettoların günümüzde de varlıklarını devam ettirmeleri bunlara örnektir¹¹⁶. Etnik merkezci davranışlar ait olunan gruba sıkı bağlarla bağlı olup dil, aksan, fiziksel özellik, din, topraksal aidiyet gibi toplumsal ayırt edici özelliklerle tanımlanır¹¹⁷. Dolayısı ile tekkültürcü bakış açısı kendi grubu dışındakileri dışlayıcı bir şekilde ötekileştirebilmek adına etnik merkezci bir bakış açısının odağında yer alır. Çünkü etnik merkezcilik bir yargılama içerir ve bu yargılama kişinin kendi kültürünün standartları ile diğer kültürleri yargıladığı bir yargılamadır.

¹¹⁴ Kemal Karpat, *Kimlik ve İdeoloji*, 4. Baskı, İstanbul 2011, s.99.

¹¹⁵ Giddens, *Sosyoloji*, s.543.

¹¹⁶ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, s. 543; Schnapper'a göre azınlıkların maruz kaldıkları ayrımcılık en güçlü şekilde emek piyasasında kendini göstermektedir. Buna göre İngiltere'de siyahi kişiler eşit nitelikler taşısa da iş bulma imkânları beyazlara göre daha düşüktür. 1977 tarihli bir araştırma bu oranın 10 kat ile ifade edildiğini göstermiştir. Bununla beraber işsiz olan kesimlere uygulanan ayrımcılık siyasi olanla birleştiğinde, özellikle gettolardan oluşan yerlerde halk ayaklanmalarının çıktığının tespiti de bir başka araştırma ile gösterilmiştir. Bkz. Dominique Schnapper, *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki*, (Çev. Ayşegül Sönmezay), İstanbul 2005, s. 400-402.

¹¹⁷ Hammond ve Axelrod, "The Evolution of Ethnocentrism", s.926.

Bu durumda gruplar, toplumlar arasında sıcak ya da soğuk çatışmalara kadar gidebilen çatışmalar yaşayabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiği takdirde dünyanın tek paradigmadan değerlendirilmesi farklılıkların göz ardı edilmesine sebep olmakta ve ya siyah ya beyaz olmak üzere kutuplaşmalara zemin teşkil etmekte ve yaşamda griye yaşama şansı vermemektedir. Bu kavramlar kendi gibi olana sempati beslemenin ama kendinden olmayana tahammülsüzlüğün de anahtar kavramlarıdır.

Kişisel kimlik ise her halükarda sosyal kimlikten ayrı düşünülemez zira sürekli bir etkileşim ve etkilenme söz konusudur. Dolayısıyla ikisi arasında bir bağımlılık değil ancak bağıllık söz konusudur denilebilir¹¹⁸. Bireysel kimlik toplumsal kimlikten ayrı düşünülemeyeceği gibi toplumsal kimlik de bireysel kimliği göz ardı edemez zira ettiği takdirde illiberal bir topluluk haline dönüşür.

Bir gruba ait olmak statü, üstünlük, güç vb. birçok artılar sağlayabilecek bir durumdur. Bundan dolayı insanlar gerçek dünyada bireysel olarak şahsi çalışmaları ile sağlayamadıkları üstünlük ve başarıları elde etmek için belli gruplara ait olmakla, bu grupların yeri geldiğinde militanlığına kadar gidecek görevlerinde yer almakta sakınca görmemektedirler. Burada kastedilen gruplar, sonradan katılmaya müsait olan organizasyonlar, partiler, masonik yapılanmalar, futbol takımları mahiyetinde olabildiği gibi bizzat bir devlet de kimliğin tanınmasında ve tanımlanmasında etkili olabilmektedir¹¹⁹.

Bir gruba ait olma arzusu bu bağlamda kişinin kendisine olan saygının artmasıyla da açıklanabilir. Bu durum, kişinin gruba bütünleşmesine ve bir zaman sonra kendi şahsi kimliğini ikinci plana atıp ait olduğu sosyal grup kimliğini ön plana geçirmesine kadar gidebilmektedir. Hatta izlenen haberde, gerçekleşen sohbette, uygulanan siyasi bir politikada meydana gelen olayın sonuçlarının grubuna etkilerine odaklanır. Bu algıda seçicilik durumu otomatik bir görünüm izleyip bir reflekssel düşünce halini almakta, kişinin kendine dönmesi, kendine dışarıdan bakabilmesi gibi

¹¹⁸ Bağıllık ve bağımlılık ayrı şeylerdir. Bir şeye bağımlı olmak ondan ayrı yaşayamamak derecesinde müptelalığı içermektedir. Örneğin sigara bağımlılık yapan bir maddedir. Çünkü sigara insan iradesine ipotek koyar, onu kendisine mecbur bırakan bir ilişki içine sokar. Bağıllık durumunda ise karşılıklı bağlar söz konusudur. Dolayısıyla işteş bir durum mevcuttur.

¹¹⁹ Maddi ve sembolik kaynakları ile kategorileri ve sınıflandırma şemalarını empoze ederek devlet güçlü bir kimliklendiricidir. Bkz. Rogers Brubaker ve Frederic Cooper, "Beyond Identity", *Theory and Society*, S. 29, Netherland 2000, s.16.

anlamlara gelen refleksiv düşünceyi ise kaybettirmektedir. Toplumsal kimlik bireysel kimliğin önüne geçmekte, bireysellik toplumsallığın içinde eriyip kaybolmaktadır. Netice itibariyle toplumsal kimlik içerdiği aidiyetlik, grup içi bütünlüğü ve bir üst çatı niteliğinden dolayı kolektif bir bütünlük sağlamakta, kolektif bir kimlik anlayışını da meydana getirmektedir.

Ulusal bir kimliğe ait olmak toplumsal bir kimliktir ve aidiyet hissi uyandıran bir grupsal yapı anlaşılması gerektir. Çünkü toplumsal kimliğin ortaya çıkışında daha bütüncüllük gerektiren bir süreçten geçilmesi kelimenin içerdiği anlamdan da yorumlanabilir. Bu süreç ise özellikle sıkıntılar içeren bir süreç olup, krizler, birlik ve beraberliğe daha çok önem duyulan zor günler, çatışmaların yahut büyük hadiselerin baş gösterdiği ve bunun üstesinden ancak birlik olunduğu zaman gelinebilecek durumlardır. Dolayısıyla toplumsal kimlik belli sıkıntılara ortak bir şekilde göğüs gerebilmenin bir sonucudur.

Bu bağlamda toplumsal kimlik olgusunun kimlik siyaseti ile iç içe olduğu hatırlatılmalıdır. Mücadeleci ve çatışmacı yapısından dolayı kimlik siyaseti özgürlük elde etme ve güç kazanma çabasıdır. Bu noktada 20. yy'da hareketlenen kimlik eksenli hareketlerin önemi büyüktür. Bunun ilk örneğini ise Afrika'ya Dönüş sloganı ile Marcus Garvey vermektedir. Garvey'in başlattığı siyahi bilinçlenme hareketi, 20.yy'ın ikinci yarısından sonra daha da canlılık kazanmış ve ABD'de sivil haklar mücadelesi halini almıştır¹²⁰.

Taifel toplumsal kimliği gruba ait bireyin hissi ve şahsi bilgi birikimi¹²¹ olarak tanımlasa da grup aidiyetliğinin verdiği duygusal ve değerli ehemmiyetler toplumsal kimliğin bütünleştirici yaptırımını tek başına açıklamaya yeterli olamamış ve farklı açılardan da durum daha detaylı olarak izah edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada biz olgusuna onlar olgusu musallat edilmiş, toplumsal kimlikler inşa edilmeye çalışılmıştır. Biz anlayışı, toplumsal kimliğin her gün iç içe olunan hayat bulmuş bir tezahürüdür. Başka bir deyişle biz ve onlar ayrımının görünürlüğü toplumsal kimlikler sayesinde gün yüzüne çıkmaktadır. Bu gün yüzüne çıkışın ve bir

¹²⁰ Andrew Heywood, *Küresel Siyaset*, (Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), Ankara 2013, s.230.

¹²¹ Michael A. Hogg, "A Social Identity Theory of Leadership", *Personality and Social Psychology Review*, C. 5, S. 3, 2001, s.186.

kolektivitteye aitliğin mimarı ise öteki olarak tanımlanandır. “Biz” olgusu bu bağlamda “öteki” var olduğu için anlamlıdır.

1.3. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK KAVRAMININ TANIMI VE KAPSAMI

Çokkültürlülük kavramı çokkültürcülük kavramının aksine yeni bir olgu olmamakla birlikte terimsel olarak çok eski de sayılmamaktadır. Tarih boyunca birçok devletin birden fazla etnik ve kültürel topluluklardan oluştuğu düşünöldüğü takdirde hepsinin çokkültürlü yapılar olduğu söylenebilir. Aradaki fark bu durumun terimsel ifadesinde gizlidir. Eski toplumlar bu bakımdan çok uluslu, çok etnili, kültürel çoğulcu gibi tanımlamalar ile ifade edilmişlerdir. Çokkültürlülük ifadesi bu anlamda bir durum değerdendirme ve tespiti bakımından yenilik arz etmektedir.

Çokkültürlülük, bir toplum içinde en az iki kültür olmak üzere birden fazla kültürün varlığına işaret eden bir olgudur. Çokkültürlülük, “bir toplumda kültürel bakımdan anlamlı farklılıklar olduğunu ve sosyolojik kategorilerin bulunduğunu gösteren, kültürel çeşitliliğe ve farklı kültürlerin bir aradalığına işaret eden antropolojik/sosyolojik bir kavramdır”¹²² “Bir devlet içinde farklı kültürel toplumların, hukuksal ve siyasal düzeyde kabul görerek yaşamasını sağlayan politika, genel bir ifadeyle çokkültürlülük politikası”¹²³ olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifade ile “farklı kültürden ve etnik geçmişten gelen insanların bir yakınlık içinde, bir etkileşim düzeyinde yaşadıkları toplum çokkültürlü toplumdur”¹²⁴.

Siyasal bir talep olan çokkültürcülüğün varlık sebebi olan çokkültürlülük bir ülkenin kurulmaya başladığı ilk günden itibaren var olabileceği gibi, ulus yapılanmasının kemikleşmesi ile beraber azınlık durumunda kalan kesimleri bünyesinde barındırarak ya da göçler ile heterojen bir yapı halini almasıyla, sömürgeleştirme ile ve küreselleşmenin etkileriyle de var olabilmektedir.

¹²² Hüseyin, Kalaycı, *Ulus Devletin Başağrsı Ayrılkçılık Kanada Quebec Örneği*, Ankara 2010, s.219.

¹²³ Ömer Say, *21. Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*, İstanbul 2013, s.138.

¹²⁴ Les Back, “Yerel / Küresel”, *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, Chris Jenks (Ed.), (Çev. M. Ali Kirman), (Çev. Ed. İhsan Çapcıoğlu), 2. Baskı, Ankara 2014, s.114.

Çokkültürlülük kavramının ulusla ve etnik farklılıklardan kaynaklı bir ulus ya da halk ile eş anlamlı çerçevede kullanılması¹²⁵ çokkültür kavramının çerçevesini daraltmaktadır. Buna göre bu tür bir tanımlama konuyu siyasi haklar çerçevesinde ele alıp kültürel, dinsel temelli yaklaşımları ikinci plana atabilecektir. Bir toplumu çokkültürlü yapan alt yapıların kültür olduğu kadar, dil, din, etnisite gibi farklı nitelikler olduğu belirtilmelidir. Bu minvalde modern dünyada tek dil konuşan bireylere ya da tek bir dine mensup vatandaşlara sahip tek boyutlu devletler olmadığı gibi tek ırka dayalı bir devletten de bahsedilememektedir. Netice itibari ile her millet birçok etkenden dolayı karmaşıklaşmış, kaynaşmış bir yapıya sahiptir. Bu yüzden 20.yy’da genel olarak kabul edilmeye başlayan görüş ırk kavramının insanlık için kullanılmasının tutarlı olmayacağı yönündedir.

Modernliğin temel kavramları olan “kapitalizm, endüstriyalizm, kentlilik, uzmanlaşma, demokrasi, rasyonallite, bürokrasi, farklılaşma, bilimsellik, teknolojik yenileşme”¹²⁶ kavramlarını içinde barındıran siyasa bir mekan olan modern devletin ortaya çıkması sürecinde idealize etmiş olduğu kavram ulus fikridir. Ulus, toparlayıcı ve kapsayıcı bir üst kimlik formatında değerlendirilerek çizilmiş olan milli sınırlar içerisinde mevcut alt kimlikleri üst kimlik potasında eritmeyi amaçlamaktadır. Ulus devlet anlayışı da bu bağlamda tekkimlikçi ve tekkültürcü bir yapının oluşmasına müsaade etmektedir. Tarih, bu bağlamda ulusların oluşturduğu bir devletten ziyade devletlerin ulus meydana getirmesi süreçleri ile doludur. Aynı yapının federal devlet anlayışında daha esnek olmakla beraber genel kural olmadığı iddia edilebilir. Daha esnektir çünkü federal anayasa ve kanunlar, federe devletlere belli başlı konularda otonomiler tanıyarak serbestlik alanları bırakmışlardır. Bu bağlamda aynı federal devlet içindeki federe devletlerin belirli bir tutarlılık içinde mutabık olmadıkları söylenmelidir. Örneğin ABD’de bazı eyaletler hiçbir resmi dil kabul etmezken bazıları sadece İngilizceyi tanıma durumundadır.

Bir devlet içinde birden fazla kültürün varlığının kabulü, bir durum tespiti, mevcut olan durumun ifşası olarak tanımlanabilecek olan çokkültürlülük, dolayısıyla bir eylem ya da pratik değil, durumdur. Çokkültürlü olunduğunun kabulü,

¹²⁵ Kymlicka, Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi, s.52.

¹²⁶ Turgay Uzun, “ Siyasal Rejimler ve Yerel Katılım Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 14, S. 20, Ankara 2010, s.326.

beraberinde bir takım taleplerin gelmesine kapı aralayacağından dolayı genellikle rahatça benimsenen bir olgu da değildir. En temel endişenin ulusal kimliğin zarar görerek tahrip edilmesi ve aşılması olduğu kabul edilmektedir. Bu endişeyi taşıyanlar çokkültürlülüğün kabulünün küresel güçlerin ve emperyal ideolojilerin yeni bir sloganı olduğunu belirtmektedirler. Bu görüşe göre bir devletin çokkültürlü olduğunun kabulü, beraberinde alt kimliklerin canlanarak mikro milliyetçiliğin başlamasına sebebiyet verecektir. Bu bağlamda çokkültürlülüğün kabulü dahi ırkçı bir tutumdur. Aynı görüş küresel emperyalizmin ulusalcılığı ırkçılık ve faşistlik olarak nitelediklerini de belirtmektedir¹²⁷.

Bununla beraber çokkültürlü bir yapının varlığının kabul edilmesini ırkçılığa karşı bir meydan okuyuş olarak değerlendiren çokkültürlülük taraftarı görüşler ise çokkültürlülüğün reddinin ulusal mit anlayışı gereği asimilasyoncu uygulamalara kapı aralayacağı yönündedir. Buna göre çokkültürlü bir yapıyı red, herkesi aynı cemaatin benzer üyeleri durumuna düşürecek, farklılıkları göz ardı edecek, eşit derecede katılım, tanınma gibi talepleri göz ardı edeceği için ırkçı bir tutumdur.

Sonuç itibarı ile çokkültürlü olmak bir toplumun seçeceği, vazgeçebileceği, değiştirebileceği bir durum değildir. Hemen her ülke etnik, dilsel ve kültürel olarak çeşitlilik göstermektedir. Buna rağmen bazen baskın politikalar, etnik temizlik, asimilasyon, soykırım, ayrımcılık, tecrit vb. uygulamalar ile çokkültürlü durum tersine çevrilmek istenmiş, tekkültürlü bir yapıya evrilmesine çalışılmış ise de genel itibarı ile istenilen neticeler elde edilememiştir.

1.3.1. Çokkültürlülük ve Çokkültürcülük Kavramlarının Çerçevesi

Çokkültürlülük kavramı, bir toplumdaki birden çok kültürün varlığına işaret eden bir olgu iken çokkültürcülük çokkültürlülük olgusunun devlet nezdinde tanınarak siyasi bir uygulama haline gelmesidir. Çokkültürlülük bir toplumda var olan kültürel çeşitliliğe işaret eder. Günümüzde modern toplumlar göz önünde bulundurulduğu takdirde çokkültürlü olmayan, tek dine mensup insanların yaşadığı, tek dilin konuşulduğu, tek ve saf bir ırkın mensuplarından oluşan bir devletin varlığı

¹²⁷ Birgül Ayman Güler, *Ulusalcılık ve Karşıtları*, İstanbul 2015, s.9.

düşünülemez. Bu bağlamda hemen her toplum değişen oranlarda bir bakıma çokkültürlü bir yapıya haizdir.

Çokkültürcülük ise ilk olarak bir tanınma siyasetidir¹²⁸. Çokkültürcülük anlayışı, “plurikulturalizm” olarak 1915’te kullanılmış olsa da kavramsal olarak ilk kez 1965 yılında Kanada Kraliyet Komisyonu’nun kullanmasıyla literatüre girmiştir¹²⁹. Lacorne bu kavramın ilk defa 1941 senesinde eski milliyetçiliklerin anlam taşımadığı, önyargısı olmayan ve bağı bulunmayan bireylerin meydana getirdiği kozmopolit bir toplum için kullanıldığını söylerken Doytcheva 1970’li yılların başlarında özellikle Kanada ve Avustralya’da kültürel çeşitliliği teşvik edici bir devlet politikası olarak kullanıldığını, terimin ancak 1989 senesinde İngilizce Oxford sözlükte yer almaya başladığını ifade etmektedir¹³⁰. Ayrıca kavramın kültürel çoğulculuk olan kökeninin 20. yüzyılın başında gerçekleşen yoğun göç hareketlerinin bir sonucu olarak ve en nihayetinde dünyanın birçok köşesinden gelen kesimlerin Amerikan üst kimliğinde erimelerini sağlamayı planlayan “erime potası” uygulamasının bir sorgulaması olarak Kuzey Amerika menşeli olduğu belirtilmelidir. Bu sorgulama içeriksel olarak izlenen politikaları, sistemin işleyişini ve ürettiği pratikleri irdeleyen, eleştiren ve farklılıkların zapt ettikleri hacimlerini de göz ardı edip, onları az-çok diye sınıflamayan, adalet ve eşitlik içererek tanınmalarını amaçlayan bir sorgulamadır. Bu sorgulamayı aynı zamanda kimliksel anlamda da ötekileştirilen yahut sistemin bir şekilde dışına itilmiş olan kimliklerin yaygın hakim kültüre bir itirazı ya da bir meydan okuması olarak değerlendirmek de mümkündür. Nitekim bu kavramın ilk olarak ABD’de 1915 yılında “plurikültüralizm” olarak kullanıldığı göz önüne alındığında¹³¹ kavramın ana vatanında, kavramın güvenlik

¹²⁸ Fay, tanınma konusunda bir bebek ile anne örneğinden yola çıkmaktadır. Buna göre bir bebek ile annesinin göz göze gelmeleri, bakışmaları ve bebeğin görüldüğünün farkına varması anından itibaren bebekte öz bilincin başladığını ifade eder. Zaman içinde bebek kendisinin annesinden farklı bir varlık olduğunu fark etmekte ve böylece benliğe kavuşmaktadır. Dolayısıyla benlik, toplumsal olarak da, başkasının, onlardan ayrı bir varlık olarak sizin farkınıza varmalarıyla başlamaktadır. Sonuç olarak birine ait benlik, bir başkasına ait benlik ile karşılıklı ilintili bir yapıya sahiptir. Ötekilerin farklılığı benliği benlik yapmakta ve toplumsal bir varlık olan benlikler, kendilerini farklı olarak tanımlamak için ötekilere ihtiyaç duymaktadırlar. Bkz. Brian Fay, *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çokkültürlü Bir Yaklaşım*, (Çev. İsmail Türkmen), 3. Basım, İstanbul 2012, s. 64-70.

¹²⁹ Koçak, *Çokkültürlülük Açısından Dil Hakları*, s.79.

¹³⁰ Milena Doytcheva, *Çokkültürlülük*, (Çev. Tuba Akıncılar Onmuş), 2. Baskı, İstanbul 2013, s.15-16.

¹³¹ Nuri Bilgin, “Çokkültürlülük ve Ulusal Kimlik”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, S. 80, Ankara 2005, s.55.

anlayışında nasıl bir seyir izlediği, günlük hayattaki uygulamalara ve özellikle güvenlik politikalarına yansımaları daha da önem arz etmektedir.

Raz tarafından günümüz politik gerçekliğinde insanların yüzleşmek zorunda kaldıkları belirli konular ve problemlerle ilgili yenilenmiş bir duyarlılık ve yüksek bir farkındalığa işaret eden, etik ve politik bir teori olarak tanımlanan çokkültürcülük ayrıca aynı siyasi toplulukta var olan farklı büyüklükteki kültürel grupların kendi ayırt edici kimliklerini devam ettirebilme isteğidir¹³². Bu noktadan hareketle çokkültürcülüğün birbirleri ile ilintili ve farklı üç ayrı tanımının da yapılması mümkündür. Bunlar demografik-tanımlayıcı, ideolojik-normatif ve programlı-politik çokkültürcülük tanımlarıdır¹³³.

Demografik-tanımlayıcı çokkültürcülük tanımı daha çok bir devlet ya da toplumun etnik ya da ırksal olarak parçalara ayrılabilirdiği durumlarda kullanılmaktadır. Bu durumda toplumsal belirleyiciler, kültürel farklılıklarla ilişkili yapısal ayırt ediciliklerdir. Etnik gruplaşmalar ve etnik farklılıklar ise hem zaman içinde hem de devletlere göre değişiklik gösterebilmektedir.

İdeolojik-normatif bir terim olarak çokkültürcülük, çağdaş toplumların günümüz felsefi ve sosyolojik olarak teorileştirmede siyasi olarak en çok kullanılan kavramı ihtiva etmektedir. Bu anlamda çokkültürcülük etnik farklılıklara dikkat çekerken bireylerin topluma kendi kültürleri ile elele tam katılımlarını kastetmektedir. Dezavantaj ve eşitsizlikler temelli çatışmaları baskılamayı amaçlayan çokkültürcülük bu anlamda toplumun bütünü için bir zenginlik olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Programlı-siyasi kullanımda çokkültürcülük ise etnik farklılıklara cevap niteliğindeki politikalar ve özel programlar anlamında kullanılmaktadır. Çokkültürcülüğün bu kullanımı ilk kez 1965 tarihli Kanada Çift Dillilik ve Çift Kültürlülük Kraliyet Komisyonu'nun tavsiyesi sonrası gerçekleşmiştir. Bu raporda çokkültürcülük terimi yüzıldan fazla zamandır süren İngiliz ve Fransız etnik ayrımcılığını ifade eden iki kültürlülük kavramının yerine kullanılması için tavsiye edilmiştir.

¹³² Joseph Raz, "Multiculturalism", *Ratio Juris*, 1998, C.11, S. 3, Malden Eylül 1998, s.197.

¹³³ Christine Inglis, *Multiculturalism: New Policy Responses to Diversity*, Paris 1996, s.15-17.

Çokkültürcülüğün kavramsal olarak içerdiği politikaların ve uygulamalarının daha net ortaya konabilmesi, bir ülkenin çokkültürcü olup olmadığını anlamının sistematığını oluşturabilmek adına Banting ve Kymlicka'nın çokkültürcülüğün hayata geçmesi için önerdikleri ve sınıflandırmada bulundukları çalışmanın¹³⁴ da yararlı olduğu düşünülmektedir. Banting ve Kymlicka bu açıdan çokkültürcülük uygulamalarını yerli gruplar, toprak azınlıkları ve göçmenler lehine olarak üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutmuşlardır. Yerli grupların lehine uygulanacak politikalar genel olarak kültürel hakların tanınması, tarihsel anlaşmalara saygı, gelenek ve görenek hukuku ile beraber yasalar çerçevesinde yerli halkların tanınması ve pozitif ayrımcılık uygulamaları şeklinde ifade edilmektedir. Toprak azınlıkları lehine uygulanacak politikalar ise dillerin resmi statüye kavuşması, özerklik, merkezi hükümette temsil edilebilme, azınlıklara ait okul, medya organlarına devlet desteği, çokkültürlülüğün anayasa veya meclis tarafından tasdik edilmesidir. Göçmenler lehine politikalar ise çokkültürlülüğün mevzuatsal şekilde tanınması, azınlık sorunlarının bakanlık ya da konsey düzeyinde bir sorumlulukla ilişkilendirilmesi, çifte vatandaşlık, etnik kurumların faaliyetlerine kamusal finansal destek, iki dilde eğitim ve pozitif ayrımcılık uygulamaları şeklinde olmaktadır.

İster göçlerle kurulmuş olsun ister içinde birçok etnisiteyi, kültürü verili olarak bulsun, içerik olarak hemen her devlet, içinde birçok kültürü barındırır. Ancak çokkültürcülük siyasetini bu verili yapıdan temel olarak ayıran şey, bu yapı içinde bulunan ve bu yapıyı çokkültürlü yapan başta din ve dil olmak üzere, ırk, kültür, ulus gibi sebeplere duyduğu güven ve sergilediği hoşgörölü anlayıştır. Başka bir deyişle çokkültürcülük siyaseti asimilasyondan uzak, ayrımcılığın hem yasal olarak yasak hem de toplum vicdanında iç sızlatıcı olarak kabul görmüş, tanınma siyasetini benimsemiş, uzlaşıcı bir tutumdur.

Fakat bu tanınma kendi içerisinde çeşitlilik göstermektedir. İlk olarak kültürel değerlerin tanınmasına yönelik olarak gerçekleşen tanınma taleplerini bu bakımdan belli şekilde sınıflandırmak mümkündür. Kymlicka bu taleplerin bir takım haklarla içiçe olduğundan hareketle gruplara özgü 3 tür hak biçiminden bahseder. Bunlar; özyönetim hakları, çoketniklilik hakları ve özel temsil haklarıdır. Buna göre çok

¹³⁴ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.78.

uluslu devletler içinde yer alan bazı ulusların, ulusal kültürlerinin tam gelişimi için talep ettikleri tanınma yolu, özyönetim hakkı olarak tabir edilir. Kymlicka, Amerika’da yaşayan Ortodoks Yahudilerin askeri hizmetlerde görevli iken yarmulka giyme taleplerinde olduğu gibi etnik mirasların devamını sağlayacak olan ve bir tür kafa tutuş olarak tanımlanan, önyargı ve ayrımcılıktan korkmadan kendi özgünlüğünün hür biçimde ifade edilişini içermesini çoketniklilik hakları olarak tanımlar. Etnik olmayan öteki grupların özyönetim ve çoketniklilik hakları gibi haklara karşı artan taleplerini ise özel temsil hakkı olarak tanımlar¹³⁵.

Bu taleplerin daha dini, geleneksel ve kültürel değerleri içlerinde barındırdıkları için devlet tarafından kabul edilmeleri durumunda yurttaşlık bağlarını daha kuvvetlendirecek kazanımlar sağlayacağı umulabilir. Önemli olan hususun sağlam temelli talepler olduğu kadar taleplere verilen cevapların da sağlam temelli olmasıdır. Bu noktada tanınma talepleri ile bunlara karşı verilecek kabul politikaları bireyleri ve dolayısı ile toplulukları kazanmak, onları ötekileştirmek yerine bütünün birer parçası haline getirebilmek olmalıdır.

Diğer tür tanınma talepleri ise daha siyasi olarak değerlendirilebilir. Nitekim bunların başında temsil edilebilme gelmektedir. Gerek ulusal parlamentoda gerekse kamu kurumlarında olsun ait olunan kimliksel ve kültürel gruba mensup bireylerin bahsi geçen yerlerde bulunması, grubunu temsil etmesi ve eşit koşullarda, adaletli ve orantılı olarak kendilerine yer bulabilmesi bu taleplerden bir tanesidir.

Bununla beraber gruba ait bir dilin de kamusal alanda görünür olması diğer bir talep olarak dile getirilmelidir. Eğitimden medyaya, kamu kurumlarından kamusal alana kadar bir çok yerde gruplar kendi dilleri ile var olmak isteyebileceklerdir. Dil kültürel olduğu kadar siyasi bir özellik de içermektedir. Hatta siyasi tarafı en az kültürel ayağı kadar önemlidir. Dilin bir kültürün nesilden nesile devamını sağladığı kadar anayasal statüye kavuşmak istemesi de bu açıdan siyasi krizlere yol açabilecek kadar ciddi boyutları olan politik bir mesele haline gelebilmektedir.

¹³⁵ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık - Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, s.66-74.

Wallerstein çokkültürcülük olgusunu şu şekilde tartışmaktadır:¹³⁶ Çokkültürcülük taleplerinde bulunan çokkültürcülüğün aktörlerini “siyasi katılımdan, ekonomik ödüllerden, toplumsal itibardan ve kültürel meşruiyetten önemli ölçüde dışlanmış olan gruplar başta kadınlar ve derilerinin renkleri farklı olan insanlar, ama tabii ki daha başka birçok grup” merkezli olarak ele alır. Çokkültürcülük taleplerini ise 3 kategoride değerlendirir:

“(1) Tarihsel sonuçları nicelleştirdiler ve ortaya çıkan rakamların rezalet olduğunu söylediler. (2) İnceleme ve itibar konusu olmuş nesnelere ve tarihin öznelere oldukları varsayılan öznelere baktılar ve şimdiye kadar yapılan seçimlerin son derece önyargılı olduğunu söylediler. (3) Bu gerçeklikleri haklı çıkarmak için kullanılmış olan nesnellik standartlarının kendilerinin baştan yanlış bir barometre ve zaten bu gerçeklikleri yaratan belli başlı jeneratörlerden biri olup olmadığını sorguladılar”.

Dolayısı ile başka bir deyişle Wallerstein, çokkültürcülük taleplerinde bulunanların normal sayılacak taleplerini değerlendirenlerin değerlendirme standartlarını kendilerinin oluşturduğunu, değerlendirenlerin de bunları oluşturanlar olduğunu, yanlışın da en başından belirlenen bu standartlardan kaynaklandığını, tarihsel süreç içinde ortaya çıkan neticenin başarısızlığının bunu gözler önüne serdiğini ifade etmektedir.

Çokkültürcülük, baskın bir kültürün varlığının olmadığı, ırksal, dinsel, dilsel özellikler başta olmak üzere başka farklı yapıların temelinde kendilerini konumlandırmış olan kimliklerin, kültürlerin sahip olmuş oldukları farklılıkların kamusal alanlarda tanınarak kabul edilmesidir. Başka bir ifade ile çokkültürcülük “kamusal kimliklere meydan okunmasını, onların sökülmesini ve yeniden inşa edilmesini gerektirmektedir”¹³⁷. Çokkültürcülüğün gündeme gelmesinin sebebi çokkültürlülüğün politik bir amaç haline dönüşmesidir¹³⁸. Bu amaçlar içinde ırk ayrımcılığı, milliyetçi partiler, pozitif ayrımcılık, okul müfredatlarının yeniden değerlendirilmesi, ana dil öğretiminin kamusallaştırılması ve iki dilde eğitim, geleneksel pratiklerin hayata geçirilmeleri ile ilgili muafiyetler, Sih türbanı¹³⁹ ya da

¹³⁶ Wallerstein, *Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*, s.113-114.

¹³⁷ Modood, *Çokkültürcülük*, s.68.

¹³⁸ Mustafa Erdoğan, “Çeşitlilik, Çoğulculuk ve Rekabetçi Federalizm”, *Liberal Düşünce*, S.6, Ankara 1997, s.47.

¹³⁹ İngiliz Parlamentosu’nun kask takma zorunluluğu kapsamında Sih bir vatandaşın inatla kask takmaması üzerine gerçekleşen ceza müeyyidelerine karşı Sih sözcüleri, 2. Dünya Savaşı’nda Sihler

İslam başörtüsü gibi giyim hususundaki muafiyetler, devlet teşvikinden kültürlerle ilgili kurumlara teşvik sağlanması, ayrımcılık ile mücadele, çoğunluğun dininin ayrıcalıklı bir konuma sahip olmaması, yurttaşlık hakkına kavuşmak için milli dilin konuşulmasının şart olmaması gibi hususlar sayılabilir¹⁴⁰.

Çünkü çokkültürcü bir yaklaşım, tek tek bireyler bazında hayata geçirilecek politikalar üretmekten ziyade etnik, dinsel, dilsel, kimliksel ve kültürel farklılıklara sahip olunmasının verdiği ortak değerler dolayısıyla grup veya topluluk olabilmiş kesimlerin hayatlarına dokunan politikaların uygulanmasıdır. Dolayısı ile konu bireysel değil topluluksal bir olgudur. Gerçekleşen tanınma ve hoşgörü siyaseti bireysel bazda hepsinin hayatına etki etse de amaç bireylere değil belli bir camiaya yönelik birlikte yaşayabilme hareketidir. Ancak bu noktada grup haklarının bireysel haklara baskı ve tahakkümünün hayata geçerek kolektif amaçlar uğruna bireysel hakların yok edilmesi, tanınmaması tehlikesinin varlığından da söz etmek gerekmektedir. Bu açıdan “farklı kültür kimlik grupları... kendi mensuplarının bireysel tercihlerini yansıtmadıkları, hatta onları bastırdıkları ölçüde totaliter kimlikler haline dönüşebilmektedirler”¹⁴¹. Bu ise gerçek ve ideal anlamda çokkültürcülük uygulamasının hayata geçmesi olmasa gerektir. Zira çokkültürcülük bireysel hakların kolektif haklar karşısında baskıcı uygulamalar ve hegemonyaya maruz kalmaması için mümkün olduğu kadar kolektif uygulamaları eleştirebilme ve

türbanları ile savaşırken türban güvenilir idi ise motosiklet kullanırken çok daha güvenlidir savunmasını yapmışlardır. Kask güvenlik gerekçesi ile yasalaşırken 1976 yılında Sih türbanı da aynı derecede koruma sağladığı gerekçesi ile kask yerine ikame edilebilir olarak kabul edilmiştir. 1989 tarihli İnşaat Kanunu da inşaat alanlarında herkesin güvenlik kaskı takmasını mecbur kılarken 1989 tarihli İstihdam Kanunu da aynı korumayı sağlaması, yaralanmalarda sorumluluğun alternatif kültürel korunmayı seçenin olması gibi gerekçelerle türban giyen Sihleri güvenlik kaskı kullanmaktan muaf tutmuştur. Aynı zamanda İngiltere’de ve Kanada’da polis teşkilatında görevli Sihlerin türban takmaları, her ne kadar laikliğin ihlal edilmesi, türban takma konusundaki ısrarcı kesimin dinlerini mesleklerinden daha fazla önemsedikleri ve bu yüzden tarafsızlıklarına gölge düşüreceği gerekçeleri ile itiraza konu olmuşsa da, Kanada Federal Mahkemesi bu itirazları spekülasyon ve muğlak olmalarından ötürü yeterli görmemiş ve türbanı serbest bırakmıştır. Bkz. Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.310-312; Bununla beraber ABD hava kuvvetlerinde görevli Yahudi bir psikoloğun takkesini çıkarmak istememesi üzerine konuyu ele alan Yüksek Mahkeme, “askeri hizmetin özü bireyin arzu ve çıkarlarının hizmetin gerektirdiği zaman feda edilmesidir” gerekçesi ile takkenin kayıtsız kalınamayacak dinsel bir mecburiyetten ziyade kişisel bir istek olarak algılamıştır. Bkz. *Age*, s.313. Bu bağlamda talebin sağlam gerekçesi kadar devlet idaresinin de gelen talebe verdiği cevabın nesnelliği ve sağlam gerekçeli oluşunun önemi ortaya çıkmaktadır.

¹⁴⁰ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.12, 23, 40.

¹⁴¹ Erdoğan, “Çeşitlilik, Çoğulculuk ve Rekabetçi Federalizm”, s.48.

gerektiğinde reddedebilme hakkını da içermelidir¹⁴². Bu anlamda çokkültürcülük, “modern demokrasilerin kurumlarını yeniden biçimlendirecek ve kişilere farklılıklarını geliştirmek ve aktarma imkanını vererek farklı kültürlerin tanınması gerektiği düşüncesini temel alan tarihsel bir siyasi program, entelektüel tartışma ve pratik deneyim bütünüdür”¹⁴³. Bu açıdan çokkültürcülüğün tarih boyunca var olan ve çoğunluk ile ilişkili bağlılık ve kimliklere saygı göstermesinin yanında aynı saygıyı ortaklık ve ulusallık kavramlarını baştan inşa ederek yeni oluşan azınlıkları da içine alacak biçimde genişleteceğini söylemek mümkündür¹⁴⁴.

Aksi tür bir uygulama kültürel ve etnik milliyetçilik ideolojilerinin en uçta seyretmesine sebebiyet vererek çokkültürlülüğü ve çokkültürcülük taleplerini baş edilmesi gereken birer sorun olarak tanımlayacak; bu taleplere karşı ise soykırım, zorunlu göçe tabi tutma gibi insanlık dışı uygulamaları çözüm olarak hayata geçirebilecektir¹⁴⁵. Başka bir deyişle çokkültürlülüğün inkar politikası, dışlama ve ötekileştirme ile başlayacak olan baskı uygulamalarını psikolojik şiddet içerenden fiziksel şiddetin en üst noktasına kadar gerçekleştirecek uygulamalara kapı aralayacaktır.

1.3.2. Çokkültürlülük ve Çokkültürcülük Kavramlarının Ayrımı

Saf, ari, tüm başka kültür ve ırklardan soyutlanmış ve bu soyut yaşamı yüzlerce yıldır sürdürebilmiş toplumlar yoktur. Afrika’da bu şekilde yaşamını sürdüren bazı kabileler var olsa da onlar da toplum değil topluluk olarak isimlendirilir. Bu gerçek

¹⁴² Bu bağlamda çokkültürcülük uygulamalarında yaşanan bir ikilemden bahsetmenin yerinde olduğu düşünülmektedir. Özellikle liberal bakış açısının savunduğu ve bireyi önceleyen, bireyin varlığının ve dolayısıyla hak sahibi oluşunun topluluk üyesi olmaktan değil bilakis birey olmaktan kaynaklandığını ileri süren görüşe göre topluluklar hak sahibi olmamalıdır. Çünkü topluluğun sahip olmuş olduğu haklardan dolayı bireysel haklar tehdit altında olabilecek ve baskılanabilecektir. Bkz. Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s. 276; Bu açıdan bireysel hakların da her zaman kötüye kullanılabileceği ve bu yüzden bireylere de hakların verilmemesi gerektiği şeklinde bir düşüncenin gerçekler ile bağdaşmayacağı iddia edilebilir. Bir bütün olarak var olması gereken toplum, parçalayıp ötekiler meydana getirmek ve sonunda ötekiden her zaman şüphe duyarak yaşamak sağlıklı bir yaşam formu değildir. Neticesinde bu anlayış huzuru, birliği, hoşgörüyü ve barışı getirmez. Kukathas’ın da ifade ettiği gibi çokkültürcülük, kültürel kökenlerine bakılmaksızın farklı kültürel geleneklerin izin verildiği bir toplumda barış içinde yaşamamak için bir nedenin olmadığına işaret etmektir. Bkz. Erdoğan, “Çeşitlilik, Çoğulculuk ve Rekabetçi Federalizm”, s.47.

¹⁴³ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.24-25.

¹⁴⁴ Modood, *Çokkültürcülük*, s.229.

¹⁴⁵ Eriksen, *Etnisite ve Milliyetçilik Antropolojik Bir Bakış*, s.185.

bugün olduğu gibi geçmişte de geçerliliğini korumuş bir durum olup bir görüşe göre gelecekte de durum değişecek gibi görünmemektedir¹⁴⁶.

Çokkültürlü olmak ile çokkültürcü olmanın birbirlerinin yerine ikame edilen kullanımlarına sıklıkla rastlanılmaktadır. İngilizcede “multiculturalism” olarak kullanılan bu kavram dilimizde kimi zaman çokkültürlülük olarak bazen ise çokkültürcülük olarak tercüme edilmektedir. Ancak kavramın anlamı bakımından farklılıklar olmakla birlikte çokkültürlülük kavramının İngilizce’de “multicultural society / çokkültürlü toplum” ile ifade edildiği de belirtilmelidir. Geçmiş yüzyıllardaki imparatorluklar da dahil olmak üzere günümüz ulus ve federe devletleri etnik kökenleri itibariyle çok çeşitli yapılardan meydana gelmiştir. Aynı zamanda tek ayırım sadece etniksel düzlemde olmayıp aynı zamanda din, dil, cinsel tercih, mezhepsel ayrımlar da kimliksel oluşumlarda önemli aktörler haline gelmişlerdir. Dolayısıyla çokkültürlülük, Parekh’in de dediği gibi en az iki kültürel topluluktan oluşmaktadır. Bahsedilen kavramsal ayırım, kimliksel olarak nitelendirilmekte ve içinde kültür, dil, din ve etnik hak taleplerinin artmasıyla gün yüzüne çıkmaktadır. Kimliksel tanımlanmalar, günümüzde eskiye nazaran sadece özel alanla çevrili kalmamış, bilakis kamusal alanda kendisini daha da hissettirir olmuştur. Dolayısıyla çokkültürlülükten çokkültürcülüğe geçiş talepleri de bu eksen doğrultusunda değerlendirilmelidir. Farklı bir deyişle farklı kültürlere sahip kesimlerin hak talepleri çokkültürlülükten çokkültürcülüğe bir geçiş talebidir. Ancak bu talepler Kanada Qubec, İspanya Bask bölgesi ulusal azınlıklarının kendi kaderlerini tayin, özyönetim talepleri ya da ayrılıkçılık hareketleri ile karıştırılmamalıdır.

Çokkültürcülük, bir bakıma çokkültürlü bir yapıya sahip olunduğunun benimsenmesi durumudur¹⁴⁷. Çokkültürlülük, hali hazırda verili bir durumdur, durum değerlendirmesidir, olandır. Çokkültürcülük ise devletten bu olan duruma kayıtsız kalmamasını istemenin sonunda devletin pozitif yönde verdiği bir cevaptır. Bu pozitif cevap ise tanıma yolu ile verilmektedir. Çokkültürcülük yerine tekkültürcü bir anlayışı benimseyen bir devletin cevapları da negatif olmakta, bu negatif cevaplar ise asimilasyon, ayrımcılık gibi uygulamalar şeklinde tezahür edip kültürel azınlıkların devletin bu negatif cevaba tepkisi de ayrılıkçılık hareketleri şeklinde

¹⁴⁶ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.427.

¹⁴⁷ Mehmet Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, İstanbul 2012, s.76.

gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla çokkültürlülük zaman içinde kültürel çeşitliliğe sahip olmuş her ülkede sürekli var olmuş olan bir gerçeklik iken çokkültürcülük ise demokratik bir yaşam tarzı olarak tanımlanabilir. Kaya'nın ifadesi ile hemen hemen bütün ülkeler çokkültürlü olmalarına rağmen pek azı çokkültürcü bir yapıdadır¹⁴⁸. Bu noktada Raz, çokkültürcülük sayesinde toplumların azınlık ya da çoğunluklardan oluşmadığı bilakis kültürel grupların çoğulculuğundan oluştuğunun öğrenildiğini söyler¹⁴⁹.

Çokkültürlü bir toplum yapısının çokkültürcü yapıya evrilmesi bir takım hakların ve bununla beraber ödevlerin hayata geçirilmesi ile söz konusu olmaktadır. Bu minvalde çokkültürcülük kapsamında sorulması ve cevaplandırılması gereken bir takım sorular şu şekilde sıralanabilir. Devlet, içindeki bütün kültürleri görmezden gelebilir mi yoksa hepsini tek tek tanımalı mıdır? Tanıdığı takdirde baskın tek bir kültür mü olacaktır yoksa hepsi eşit baskınlıkta mı olmalıdır? Kültürel çeşitliliğe saygı gösteren bir devlet kendi bütünlüğünü nasıl koruyacaktır? İzin verilen kültürel çeşitliliğin bir sınırı olacak mıdır?¹⁵⁰.

Bu sorulara verilecek cevaplar ortak başlık olarak pozitif ayrımcılık ekseninde hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda öteki olarak tanımlanmış grupların toplumun geneli ile eşit, ayrımcılık içermeyen fırsat ve hakların sunulmuş olduğu bir yapıya dönüşmesinde pozitif ayrımcılık¹⁵¹ ilkelerinin hayata geçirilmesi eşitlik durumunun sağlanması için gerekli, olmazsa olmaz bir uygulama olarak değerlendirilirken, pozitif ayrımcılık uygulamasının ırk ve etnik kategori temeli altında değerlendirilerek başlaması ve devam etmesinin insanları bu başlıklara sabitleyerek sınırlandıracağı ve onları bu sınıflandırmanın kemikleşmiş birer nüveleri haline getireceği yönünde çekinceler de mevcuttur¹⁵². Toplumsal kategorilerin

¹⁴⁸ Ayhan Kaya, "Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Yurttaşlık, Çokkültürcülük ve Azınlık Tartışmaları: Bir Arada Yaşamanın Siyaseti", Ayhan Kaya ve Turgut Tahranlı (Ed.), *Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları*, İstanbul 2005, s.47.

¹⁴⁹ Raz, "Multiculturalism", s.197.

¹⁵⁰ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.12.

¹⁵¹ Pozitif ayrımcılık teriminin Nathan Glazer'in ABD'de uygulanmakta olan "affirmative action" teriminin tercümesi sonucunda ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bkz. Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.97.

¹⁵² ABD'de pozitif ayrımcılık uygulamasının bu açıdan üniversitelerde benzer sonuçlar doğurduğu ifade edilmelidir. Örneğin siyah ve Hispanik öğrencilerin okullara girişlerini kolaylaştırmak adına üniversite yönetimlerinin bu tür uygulamalar gerçekleştirdiği ifade edilmiştir. Buna göre ilk olarak 1978 tarihinde Yüksek Mahkeme "affirmative action" kapsamında pozitif ayrımcılık uygulamalarını yasaklamıştır. Bunun yerine üniversite öğrencilerini çeşitlendirmek adına ekonomik/etnik temelli

birbirleri ile içiçe ve etkileşimli oldukları gerçeğinden hareketle, oluşturulmuş olunan sınıflandırmaların da geçişken bir yapı taşıdığı göz ardı edilmesi, bireyleri bir daha ömür boyu sabitlenmiş kimliklere mahkum etmek sonucunu ortaya çıkarabilecektir.

Bununla beraber bu uygulamaya olumlu anlam yüklenmesi de mümkün görülmüştür. Çünkü uygulanacak olan pozitif ayrımcılık uygulamaları bazı kesimlerin toplumun geri kalanı ile bütünleşmesini, kendilerini toplumun önemli ve asli birer unsuru olarak görmelerini sağlayacak uygulamalar ve politikalar olarak değerlendirilmelidir¹⁵³. Öteki olarak tanımlanan kesimlerin bu bağlamda isteme durumunda kaldıkları ve devleti tanıma politikasına götürerek çokkültürcü bir kurum haline getirecek olan bu haklar ve talepler genel olarak bu kesimlerin fiziksel olarak mevcudiyetlerini devam ettirebilme, etnik soy olarak ortadan kaldırılmama ve soykırıma tabi tutulmama hakkı, kamusal hayat başta olmak üzere günlük hayatın hiçbir alanında ayrımcılığa, ötekileştirmeye tabi tutulmama, dillerinin, kültürlerinin, kimliklerinin, onları farklı kılan özelliklerinin asimilasyon vb. uygulamalar ile yok

ölçütlerin kullanılması kararını vermiş ancak belli bir ırka kota ayrılmaması şartını da beraberinde getirmiştir. Bu kararlar sonucunda 1994 senesinde California Üniversitesi öğrencilerinin 1/3'ü buna göre alınmıştır. 1995 senesinde ise Üst Mahkeme bu uygulamanın yasaklanması yönünde karar almıştır. Bu kararı birçok üniversitenin bu karar doğrultusunda gerçekleştirdiği öğrenci alımları izlemiştir. California ve Washington eyaletlerinde gerçekleştirilen halk oylamaları yarından fazla seçmenin kamunun tüm alanlarında pozitif ayrımcılık uygulamalarının sonlandırılması yönündeki kararları yönünde sonuçlanmıştır. Bunların neticesinde ABD'nin prestijli üniversiteleri olarak bilinen okullarda okuyan siyah ve Hispanik öğrencilerin sayısında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Sonuçta üniversiteler ırk ve benzeri kavramlara atıfta bulunmadan benzer sonuçlara ulaşmak için ikamete dayalı ya da pek de şeffaf olmayan, karmaşık olduğu ifade edilen sosyo-ekonomik dezavantaj endeksi tarzı uygulamalarla öğrenci alma yoluna gitmişlerdir. Bkz. Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.112-114; Daha sonraları “affirmative action” tabiri işe alınmada da yaygın olarak kullanılmaya başlanmış ancak zamanla küçük kapıdan girenleri tanımlayan bir tanımlama haline gelerek pejoratif bir anlam taşımaya başlamıştır. Bkz. *Age*, s.126; Dolayısı ile pozitif ayrımcılık uygulaması her zaman mağduriyeti giderme sonucunu doğurmamakta, kimlikleri belirli kalıplar içerisine koyarak onları oraya mahkûm edebilmektedir.

¹⁵³ Pozitif ayrımcılık uygulamasına da bu minvalde gelen eleştiriler söz konusu olmuştur. Bu açıdan gelen ilk eleştiri bu uygulamanın siyaset ve devlete getireceği aşırı yük hususundadır. Dezavantajlı gruplara sistematik olarak uygulanacak olan pozitif ayrımcılık uygulaması özel muamele olarak görülen bu yardım sürecini daimi olarak yönetecek bürokrasinin oluşmasını gerekli kılmaktadır. Bu ise etnik grupları sürekli olarak hükümete bağımlı kılacağı için her grubu siyasallaştıracak ve bu durum gruplar arasında rekabet ve çatışma meydana getirecektir. Bkz. Kukathas'tan akt. Erdoğan, “Çeşitlilik, Çoğulculuk ve Rekabetçi Federalizm”, s.49, 50; Bununla beraber pozitif ayrımcılığın bazı kesimler için bir fırsat olduğu ve tarafgirlik anlamı taşımadığı da dile getirilmektedir. Bu görüşe göre kültürel farklılıklarından dolayı geçmişte yaşanmış haksızlıkların doğurduğu dezavantajların ortadan kaldırılmasına ihtiyaç duyan kesimlere uygulanan pozitif ayrımcılık, tarihsel olumsuzlukların yenilmesini sağlayarak onları toplumun geri kalanıyla eşit konuma getirmeyi amaçlamaktadır. Bkz. Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.270.

edilmeme ve eşit temsil edilmeyi içermektedir. Eşit temsil edilmek hakkı, öteki olarak tanımlanan kesimlerin kendilerini ifade edebilecek platformların oluşturulması, dezavantajlı durumda iseler bunların ortadan kaldırılmaları için devletin aktif politika birimlerinde etkin olarak görev alabilmeleri imkanını sağlayacak olan gerekli ortamın sağlanması, çoğunluğun içine katılarak karar alıcı mekanizmalarda rol alabilmeyi içeren kolektif olduğu kadar kimlikel bir taleptir.

Bunlarla beraber tanınma talebinde bulunan kesimlerin de üzerlerine düşen birtakım ödev ve sorumlulukların bulunduğu belirtilmektedir. Buna göre bu ödev ve sorumluluklar, vatandaş oldukları devlete karşı yerine getirilmesi gereken ödevlerin gerçekleştirilmesi ve sadakat yükümlülüğü, tanınan hakların kötüye kullanılmaması, egemenlik, ülkenin bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığın aleyhine davranışlarda bulunmama, diğeri grup ve azınlıkların haklarına saygı göstermek olarak sıralanmaktadır¹⁵⁴.

Günümüz devletlerinin yapısal durumu göz önünde bulundurulduğunda çokkültürlü olmayan bir devletin varlığı düşünölememektedir. Ulaşım imkanlarının gelişmesi, göçler ve küreselleşmenin etkileri ile her devlet yabancıları, göçmenleri, sonradan vatandaşlık kazanmış bireyleri bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca devletlerin milliyetçi, asimilasyoncu, uluscu yaklaşımları çokkültürcü ya da tekkültürcü olup olmadıkları kendileri hakkında fikir vermektedir. Tekkültürcü bir toplumda farklılıkların dilsel, geleneksel hakları hayata geçemezken, hakim kültüre uyum sağlamaları, kamusal alanda var olabilmeleri için içinde bulundukları baskın değeri içselleştirmeleri şart koşulmaktadır. Çokkültürcülük politikasını benimsemiş ve hayata geçirmiş bir devlette ise farklılıklar, hoşgörü ve saygı yelpazesi içinde birbirini dengelemiş ve çoğunluğun sahip olduğu hegemonya sınırlandırılmıştır. Farklı gruplar, var olan kültürlerini hukuken ve fiilen kullanabilmektedir. Dolayısıyla çokkültürcülük, tüm bireylerin eşit siyasi haklara sahip olduğu, vatandaşlık ve sivil hakların belirli bir kültürel kimliği ifade etmediği, farklı kültürel kimliklerin yaşamasına ve gelişmesine müsaade edildiği bir sistemdir¹⁵⁵.

¹⁵⁴ Erol Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, 2. Baskı, Ankara 2006, s.40.

¹⁵⁵ *Age*, s.103.

1.3.3. Felsefi Tartışmalar

Azınlıkların sayıca güçlü olanlar karşısında haklarının korunması temelli bir yaklaşım olan çoğulculuk anlayışını temeline alan çokkültürcülük köklerini başta, eşitlik anlayışının gelişiminde önemli katkıları bulunan John Locke'ta ve akabinde John Stuart Mill'de bulunan liberalizmde bulurken ancak zaman içinde bu yaklaşımlar merkezine topluluğu da koyan komüniteryen yaklaşımları da kapsayarak çeşitlenmiş, kendi içlerinde de hakları, dezavantajları, bireyi, toplumu, ulus devleti tartışma konusu yaparak çeşitlilik göstermiştir. Kabul edilen yaygın görüşe göre liberal ve sosyal eşitlik düşüncelerinin etkisiyle doğduğuna inanılan çokkültürcülük yaklaşımı kapsam olarak üç temel görüş ve savunucuları üzerinden değerlendirilmektedir. Liberal çokkültürcülük yaklaşımı, cemaatçi çokkültürcü yaklaşım ve liberal milliyetçi çokkültürcü yaklaşım. Bu yaklaşımların teorik olarak tartıştıkları temel konular ise birey ve kolektif gruplardan hareketle göçmenleri de kapsayan kültürel azınlıkların tanınması, farklılıklarının yasal olarak kabulü, bu grupların toplumun geneli ile uyumu, kültürel değerleri ile topluma katılmalarının derecesini düzenleyen devlet yasaları ve politikalarıdır.

1.3.3.1. Liberal Tartışmalar

Klasik liberalizmin temelinde hoşgörü/farklılıklara tahammül gösterilmesi yatmakta olup tahammül gösteren grubun istese tahammül etmemeye muktedir bir gücünün olduğu işaret edilmektedir¹⁵⁶. Tüm değerlerin hepsine saygı gösterme felsefesi ile en iyiyi amaçlayan liberal görüş için Kukathas, herkesin dünyayı aynı şekilde algılayamayacağını, aynı kanaatte olmayıp aynı idealleri paylaşamayacağını ifade etmiş, liberalizmin bir aradalığın ortaya çıkardığı beşeri çeşitlilik, farklılık ve anlaşmazlıklara çözüm üreten hoşgörü rejimi olduğunu ifade etmiştir¹⁵⁷.

Liberal anlayışın çokkültürcülük ile olan ilişkisi genellikle birey ve toplum ikiliği çerçevesinde şekillenmiştir. Liberal bakış açısından birey, toplumdan önce doğmuş olduğu ve doğal haklara da ondan önce sahip olduğu için başta halk olmak

¹⁵⁶ Modood, *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*, s.93.

¹⁵⁷ Mustafa Erdoğan, "Çoğulculuk", *Liberal Düşünce*, C. 10, S. 38-39, Ankara 2005, s.9.

üzere her türlü kolektif bütünden daha yüksek ahlaki bir değere sahiptir¹⁵⁸. Komüniteryen bakış açısında önemli yer eden topluma ait değerler liberalizm için net bir anlam ifade etmez. Toplum, kamu çıkarı, toplumun iyiliği, ortak iyi gibi kolektif değerler liberalizm için belirsizdir¹⁵⁹.

Başta John Rawls ve Ronald Dworkin gibi düşünürlerin savunduğu liberal çokkültürcülük yaklaşımı cemaatçi çokkültürcülük yaklaşımının aksine, bireye öncelik verirken, bireyin yalnızca cemaatin değerlerine aykırı davranma ya da bireysel değerlerini değiştirme hakkından değil bunu yapabilmek için gerekli alt yapının hazırlanarak kişilere bunun farkındalığının da verilmesini savunur. Buna göre Rawls, özgürlük ve eşitliği bir arada tutabilecek bir denge arayışı içerisinde. Maksimum sayıda insana maksimum ölçüde faydanın sağlanmasını amaçlayan faydacılık akımına alternatif bir yol bulma niyetidir¹⁶⁰.

Faydacılıkta toplumun genelinin faydası için bir grup kimsenin en temel haklarının ihlal edilebilme tehlikesinin varlığından hareketle Rawls, bunun eşitsizliklere yol açabileceğini belirtir. Rawls sınıfların değil bireysel anlamda özgürlüklerin adil ve eşit olmasını savunur ve özgürlük ile de bireyin yapıp yapmama serbestisiyle beraber devlet ya da başkalarının karışmamasını kasteder¹⁶¹. Başka bir tabir ile Rawls devletin müdahalesini istemeyerek herkesin ortak paydada bulunduğu bir adalet anlayışıyla bireylerin hür iradelerinin serbestçe dışa vurumunun altını çizer. Ayrıca tüm pozisyonların herkese açık olması ile eşitsizliklerin en kötü durumda olanlar lehine kötü olanın durumunu düzeltirken diğerini kötüleştirmeden iyileştirmeyi anlatan fırsat eşitliği kavramlarını ele alır¹⁶². Buna göre bir eşitsizlik ancak ve ancak en kötü durumdakinin yararına olunca gerçekleşebilir¹⁶³. Fırsat eşitliği ilkesi, kişinin içinde bulunduğu toplumun olumsuz koşullarından arınmış şekilde, hiçbir ayrımcılığa tabi olmadan herkesle eşit olarak yarışabilmesi ilkesidir. Adilane bir şekilde emeğin karşılığının alınmasını kapsar.

¹⁵⁸ Atilla Yayla, *Liberal Bakışlar: Totaliterizm, Bilgi Çağı, Adalet, İnsan Hakları, Sosyalizm, Liberalizm, Demokrazi*, İstanbul 2014, s.145.

¹⁵⁹ *Age*, s.147.

¹⁶⁰ Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, (Çev. Ebru Kılıç), 2. Baskı, İstanbul 2006, s.13, 68.

¹⁶¹ Mehmet Kocaoğlu, *John Rawls: Adalet Teorisi ve Temel Kavramlar*, 2. Baskı, Ankara 2015, s.74-77.

¹⁶² *Age*, s.79-80, 86.

¹⁶³ Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.77.

Ona göre siyasal güç baskın bir ideolojiden arınık olmalıdır. Aksi takdirde liberal değerlerin zarar görme ihtimalleri vardır. Ancak siyasi ideolojisini baskın şekilde kullanan devletler de halklara karşı birer tehdit unsuru olabilmektedirler. Bu bağlamda bazen bir halk başka bir halka devletinden daha çok saygı duyabilmektedir.

Liberal olmayan bir toplum insan haklarını ihlal etmediği sürece hoş görülebilmelidir. Başka deyişle ona göre liberal devlet, her türlü ideoloji ile dünya görüşüne karşı tarafsız kalarak çeşitliliği ve farklılığı hoşgörü penceresi içerisinde karşılayan ve saygı gösteren devlettir. Kuramsal çerçevede bu durumda ortaya başka bir sorun çıkmaktadır. Evrensel insan hakları ile grubun kabul ettiği ve yaşadığı değerler arasında bir çatışma, uyumsuzluk çıkması durumunda ne yapılmalıdır? Liberal görüş bireyin bu durumda o topluluktan rahatlıkla ayrılabilmesi gerekliliğini, hatta liberal bir toplum içinde böyle bir gruba liberal değerler ve bireylerin evrensel hakları uğruna müdahalesinin zorunluluğundan bahseder.

Parekh ise evrensel değerlerin kültürel topluluğun üyelerinin özgür iradesi ile seçilebileceklerini, bazı yerli ve geleneksel toplulukların kadınlarının kendi rızaları ile erkeğe hizmet etmeyi seçtiklerini ve eşitliği kendilerinin istemediğini; kötü bir kavram olarak kabul edilen işkencenin bazı dini oluşumlarca arınma ya da ceza gibi uygulamalarla hoş karşılandığını anlatarak mutlak ve her zaman istisnasız evrensel bir değer bulunmadığını söylemektedir. Bu durumdaki herkesin yanlış bilinç sahibi olduğunun düşünülmemesi gerektiğini, toplumların evrensel değerleri kendilerince tanımlayarak önem sıralarını kendilerince belirleyebileceklerini belirtir. Bu durumdaki topluluk bireyleri için yapılması gereken onlardan güçlü ve inandırıcı bir gerekçe ile savunma yapmalarını ve bunun sonucunda ikna olunursa saygı duyulmasını, aksi halde kendilerine değişiklik için baskı yapılabileceğini ifade eder. Ancak kültürel bir topluluk, insana saygı duyuyor, insan olmanın temel çıkarlarını koruyor, yabancılara tehdit oluşturmuyor, üyelerinin çoğunun sadakatine sahip ve asgari iyi yaşam koşullarını sağlıyor ise kendisine saygı gösterilmeli ve rahat bırakılmalıdır¹⁶⁴.

Rawls'un teorisini siyasal liberalizmin yeniden dile getirilişi olarak tanımlayan Doytcheva, bireylerin istedikleri var olma biçimini seçebilme özgürlüğü

¹⁶⁴ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.175, 227.

olarak tanımlanan bireysel özgürlük ile devletin herkese serbestçe seçebildiği hayatı istediği şekilde yaşayabileceği koşulları sağlaması anlamına gelen devletin tarafsızlığı prensiplerinin Rawls tarafından dile getirilişinin adilin iyiye üstünlüğü ve ahlaki açıdan yansızlık olarak tanımlamıştır¹⁶⁵.

Çokkültürcülük açısından Rawls'un fikirleri irdelendiği takdirde aslında Rawls'un çeşitlilik karşısında hoşgörülü olmadığı ifade edilebilir. Nitekim azınlıklar, ulus altı gruplar ve göçmenlerin kültürel değerlerine karşı duyarsız olan Rawls'un teorisinde bireyciliğin yoğunluğu dikkate değerdir¹⁶⁶. Aşırı bireyciliğin sonucu olarak ileri sürdüğü argümanların toplumdaki tüm bireylere uygulanmasını istemekte, bunun sonucu olarak kolektif kimlik ve kültürle göz ardı edici bir yaklaşımla yaklaşmakta, ütöpik bir yaklaşımla herkesin herkesin mutluluğunu isteyebileceği ve gerçekçilikle bağdaşmayacağı ileri sürülebilecek bir dünya tasavvur etmektedir.

Dworkin'in kuramı ise şu şekilde özetlenebilir¹⁶⁷: Toplumun tüm kaynakları açık arttırmaya çıktığı varsayımından hareketle herkesin elindeki alım gücü eşittir. İnsanlar bu alım gücünü yaşam planlarına en uygun şekilde gerçekleştirecek şekilde kullanacaklardır. Onun "haset testi" dediği bu durum geçilirse insanlar eşit olmuş olacaklardır. Ancak haset testi doğal iyiliklerin herkese eşit dağıtılmadığı gerçek dünyada geçerli olmayacaktır. Çünkü engelli biri sağlam olan birisinden daha fazla şeylere gereksinim duyacaktır. Toplumsal kaynaklar bu eşitsizlikleri kaldırmak için açık arttırma öncesi verilirse, yeteneklere duyarsız isteklere duyarlı bir dağıtım meydana gelmiş olur. Ancak bu da mümkün değildir çünkü ne kadar kaynak harcanırsa harcanırsın koşullarda hakkaniyetli ve de tam bir eşitlik sağlanamayacaktır. Bilgisizlik peçesi altında hipotetik bir doğa durumu tasviri yapan düşünüre göre böyle bir durumda herkes dezavantajlı konumda yer alma ihtimalinde elindeki mevcut kaynağın ne kadarını sigorta için harcanmasını isterse o kadarını vergilendirme sistemine yansıtacaktır. Dworkin'in bahsetmeye çalıştığı düşüncede, doğuştan gelen eşitsizlikler, toplumun geneli tarafından, hatta bir gün kendileri de o eşitsizlik durumuna düşme ihtimallerine karşı, bir sigorta sistemi öngörmektedir.

¹⁶⁵ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.46.

¹⁶⁶ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.115-116.

¹⁶⁷ Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.105-112.

Buna göre kişiler aslında kendilerini düşünmekte ama sonuç toplumsalın iyiliği hanesine yazılmaktadır. Ancak bu durumda ise hiçbir dezavantajı olmayanın sigorta için vergilendirilmesi bir eşitsizlik oluşturmaktadır. Çokkültürcülük açısından bu yaklaşım, doğuştan gelen eşitsizliğin cezasını kimsenin tek başına çekmemesi şeklinde değerlendirilebilir. Netice itibari ile kimse ait olacağı milliyeti, etnisiteyi kendisi seçmemektedir. Aynı zamanda hiç hesapta olmayan şekilde insanlar bir anda kendilerini mülteci olarak da bulabilmektedir. Dolayısıyla ötekini düşünmenin ortak bir adalet anlayışı getireceğinden bahisle Dworkin'in görüşü, bir gün herkes zor durumda kalarak ötekileşebilir perspektifinden çokkültürlük, hoşgörü, anlayış ve tanıma ekseninde değerlendirilebilir.

Kymlicka'ya göre liberaller liberal ilkelere bağlılığın sınırlarını tam olarak açıklayamamışlardır. Liberallere göre bu sorunlar önceden çözüme kavuşturulmuşlardır. Ona göre yurttaşlar aynı siyasi ilkeleri paylaşmalarının ahlaki cemaat duygusu oluşturmaya yeteceğini umar ve liberal demokratik ilkeleri paylaşan insanların tarihsel sınırları sorgulamayacağını varsayarken, azınlık gruplar da kendilerini ilgilendiren konuların liberal adalete dayalı ahlaki cemaatlerince çözüm bulmasını istemektedirler¹⁶⁸. Başka bir söylemle azınlık gruplar, liberal devletin grupların özerkliğini önemseyen ve herhangi bir ideolojiyi baskılamayacağı savunusundan hareketle kendi sorunlarına kendi cemaatlerince çözüm bulmanın müsaadesini arayarak liberal değerler yerine kolektif değerlerin savunusunu yaparlar. Dolayısı ile azınlıklar ile ilgili meselelerin liberal değerler ile çözüme kavuşturulması tartışmalı bir meseledir. Asıl soru bir cemaat kendi içinde liberal olmazken kendisine hangi hakla liberal değerlerin uygulanmasını ve kendi mensuplarına liberal değerleri uygulamama hakkının kendisine tanınmasını isteyebilecektir?

Dolayısıyla, bir devlet, kendi ahlaki cemaatçiliğini her ne kadar liberal değerler doğrultusunda yaşatmak isterse istesin, eğer sınırlar içinde bu konuda bir konsensüs ve genel kabul yoksa, alt gruplar da kendi cemaatçi anlayışını, liberal eşitlik anlayışını kullanarak yaşamak ve kendi cemaatinin üyelerine yaşatmak hakkını savunacaktır. Liberal görüş, cemaatçilerin aksine toplumun farklılıklarıyla anlam kazandığını ve önemli olanın bu farklılıklara, bizim gibi olmayanlara

¹⁶⁸ Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.363-364.

tahammül ve özverinin önemini, evrensel adalet değerlerini vurgularken cemaatçiler toplum tarafından sıra dışı görülen kesimlerin değerlerini, toplumun genel kabulleriyle ters düşmeyecek biçimde tekrar gözden geçirilmesi gerekliliğini ifade ederler.

Liberal çokkültürlülük yaklaşımında, birey benimsemez ve sürdürmek istemezse cemaat değerlerinin devamı pek mümkün görünmemektedir. Cemaatçiler ile liberal teorisyenler arasındaki önemli ayrılık noktalarından birisi de burasıdır. Cemaatçiliğin güçlenmesini önleyerek ve aynı zamanda bireysel özgürlüklerin potansiyel bir şekilde sınırlanmasını engelleyerek kültürel hakların tanınmasının mümkün olup olmadığı sorunsalıdır. Burada Kymlicka cemaat değerlerinden hareketle azınlık gruplarının isteyeceği iki tür haktan bahseder; birincisi iç kısıtlamalara yönelik iken ikincisi dışa yönelik korumaları kapsamaktadır. İlki grubun kendi üyelerine yönelik olup grup üyelerinin grubun değerlerini benimsememeleri durumunda bir yaptırımla karşılaşmamalarını ve dolayısıyla grup içi birey özgürlüğünü sağlamakta iken ikincisi ise grupların kendi aralarındaki bir ilişki olmakta ve grupların birbirlerine olan baskınlığını önlemeyi amaçlamaktadır¹⁶⁹. İç kısıtlamalar ile azınlık grubu mensubu birey, içinde bulunduğu çoğulcu yapının değerlerini kabul etmeme hakkının varlığını istemektedir. Liberal çokkültürcü anlayışa göre birey ahlaki değerlerini kendi inanç ve düşüncelerine göre seçebilme özgürlüğüne sahip olduğundan istediği bir varoluş biçimini özgürce seçme ve canı istediğinde değiştirebilme hakkına sahip olmalıdır. Dışa yönelik koruma ise azınlık grubun baskın grup karşısında kendi cemaatsel değerlerini korumayı amaçlamaktadır. Ancak liberal çoğulcu bir toplum, çoğulcu yapının değerlerini kabul etmeme hakkını isterken kendi içindeki bireylerin kendi azınlık değerlerini istememe hakkını da göz ardı etmemesi gerekmektedir. Aksi takdirde kendisi savunduğu ve yok saydığı değerler ve haklar ile çelişen bir duruma düşebilir. Dolayısı ile liberal çokkültürcü yaklaşım, birey özgürlüğü temelli olup başkalarının bireyin her türlü hak ve tercihlerine müdahalesizliğini içeren ortak yaşam anlayışını savunur.

Çokkültürcülük açısından liberal bir teori sunan Chandran Kukathas, öncelikle yaşam şartları ile ülkelerini terkeden mültecilerden bahseder ve yeni

¹⁶⁹ Age, s.473-475.

girdikleri toplumlarda gelenek ve inançları dolayısı ile azınlık durumuna geldiklerini belirtir. Rawls'un teorisine eleştiriler getiren Kukathas'a göre Rawls'un bir sosyal birliğin her türlü çeşitli etkinliği düzene koyması fikri maluldür. Özellikle bunun adalet ilkesi çerçevesinde gerçekleşmesini mümkün görmemektedir. Çünkü Kukathas'a göre adalet bir toplumun birinci erdemi olmak zorunda değildir. Ona göre bir toplumda asıl sorun adalet değil meşruluk sorunudur. Siyaset felsefesi nesilden nesile istikrarlı bir adalet anlayışı sunacak konsensüsü değil herkesin hayat anlayışını yaşamasını sağlayacak bir düzeni amaçlamalıdır. Bu ise farklı düşünenin güçlüyü ikna edemediği durumlarda gruptan çıkış / ayrılma özgürlüğünü de içermelidir.

Kukathas ayrıca liberal olarak tanımladığı "takımadaları" sözcüğü ile üyelerinin istediği gibi dolaşabildiği ve sınırları olmayan bir toplum tasavvur etmektedir. En belirgin özelliği ise kabul görülmeyen durumlarda bulundukları yerin terkedilebilme özelliğinin olmasıdır. Bu takımadalarda muhalif otoriteler de var olmasına rağmen sınırlı olup burada hoşgörü de bulunmaktadır. Kukathas, Amerikan Anayasası hazırlanırken bu ideal durumun anayasa hazırlayıcılarınca tasavvur edildiğini de ifade eder. Ayrıca liberal devleti bir hakem durumuna indirgeyen liberalizm anlayışının da geniş bir çeşitliliğe sebebiyet vermesinden ötürü illiberal olanlarla bir arada bulunacağı gerekçesi ile sıkıntılı görür¹⁷⁰.

Kukathas'a göre illiberal gruplara birey bazında hoşgörü ile yaklaşılmalıdır. Azınlık grupların kimliklerini bireysel bazda değerlendirmek liberalizmden uzaklaşmak değildir. Kymlicka ise azınlık hakları ile adalet ilkesini birbirini tamamlayıcı olarak görmekte olduğundan Kukathas tarafından eleştirilir. Çünkü Kymlicka'da azınlık gruba karşı olması gereken hoşgörü ancak grubun liberal değerleri içselleştirip yaşatması şartıyla mümkündür. Kymlicka, grubun kendi üyelerinin istemiş olduğu hakları ifade eden grup içi kısıtlamalara karşı çıkmakta, her toplumun liberal olma reformunu tamamlaması ve liberalleştirilmeleri adına müdahale edilmesi gerekliliğini savunmaktadır. Kymlicka'ya göre bu durum

¹⁷⁰ Chandran Kukathas, "Liberal Takımadaları", *Liberal Düşünce Dergisi*, S.38-39, Ankara 2005, s.13-28.

asimilasyon olmayıp illiberal toplumun bireylerini özgür ve eşit vatandaşlar durumuna getirerek liberalleştirmektedir¹⁷¹.

Kymlicka bazı azınlık haklarına, bireysel özerkliğe zarar vereceği endişesi ile sıcak bakmaz. Buna örnek olarak da kadınları eve kapatan, çocukları eğitim kurumlarına göndermeyen gruplardan bahseder. Bu noktada azınlık haklarının liberal ilkelerle tutarlı kabul edilmeleri için “grup içinde bireylerin özgürlüklerini koruyorlarsa” ve “gruplar arasında eşitlik ilişkilerini (baskın olmama) destekliyorlarsa” şartlarını ileri sürer¹⁷².

Kukathas ise azınlık gruplarında liberal değerlere sahip olma koşulu aramamakta ve bu yüzden liberal değerler adına toplumlara müdahale edilmemesini savunmaktadır. Burada gruptan ayrılma hakkı devreye girerek illiberal gruptan birey rahatça ayrılabilir ancak gruptan ayrılan bireyi dışarıda bekleyen liberal bir toplumun varlığı ise kaçınılmazdır¹⁷³. Ancak Altunoğlu’na göre Kukathas, gruptan istendiği zaman rahatça ayrılmanın hipotetik bir durum olduğunu kabul etmiştir. Başka bir deyişle grubu terk politik durumlar için söz konusu olabileceksen kültürel olarak mümkün görülmemektedir¹⁷⁴.

Kukathas’ın Kymlicka’dan ayrılan bir diğer fikri farklı grupların tanınmasındaki kriter boyutundadır. Kymlicka bir ülkedeki azınlıkları ülke içi azınlıklar ve yerli halklardan oluşan ulusal / etnik gruplar olarak ikiye ayırırken bu grupların kimliklerinin bu gruplara tanınacak olan özerklik olgusu ile mümkün kılınacağını belirtmektedir. Kukathas ise anahtar olgunun bu noktada özerklik değil illiberal olan topluluklara da duyulacak olan hoşgörü olduğunu belirtir¹⁷⁵. Ancak ona göre liberal bakış açısının gerektirdiği bireyselci bakış açısını kaybetmemek gerekmektedir. Liberal eşitlik, gruplar eşit bireylerden oluşmadığı için gruptan çok

¹⁷¹ Erol, Kuyurtar, “İki Liberal Görüş ve Kültürel Çeşitliliğin Sınırları”, *Liberal Düşünce*, Yıl. 7, S. 29, Ankara 2003, s.100.

¹⁷² Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.472-475.

¹⁷³ Chandran Kukathas, “Nationalism and Multiculturalism”, *Handbook of Political Theory*, Gerald F. Gaus ve Chandran Kukathas, (Ed.), Londra 2004, s.256.

¹⁷⁴ Mustafa Altunoğlu, “İki Farklı Çokkültürcülük Yorumu: Kymlicka ve Kukathas Diyaloğu”, *Türkiye Günü*, S. 81, Ankara 2005, s.85.; Ayrımcı nokta, grup ile muhalefet içerisinde bulunan grubun istediği zaman gruptan ayrılma hakkı ve grubun bu kişiyi grupta kalmaya zorlamamasıdır. Liberal bir toplum bu noktada illiberal birden fazla topluluğu bünyesinde bulundurabilmelidir. İlliberal toplumların meşruiyeti ise üyelerinin rızalarında saklı olmalıdır.

¹⁷⁵ Chandran Kukathas “Are There any Cultural Rights?”, *The Rights of Minority Cultures*, Will Kymlicka (Ed.), Oxford 1995, s.247-253.

bireye odaklanmalıdır. Bunun için aslında devletin hiçbirşey yapmaması yeterlidir ki devlet yasama ve uygulamalarında etnik, dinsel, cinsiyetçi, kültürel gibi grup değerlerini değil bireyi ön plana alacağından dolayı bu liberal bakış açısı politik olarak teoride yeterlidir. Bu noktada hiçbirşey yapmama farklılıklara göz kapama olarak ifadesini bulmuştur. Bu minvalde ona göre liberal bir devlette asıl olan bir grubun diğerine imtiyazlı olmasının önüne geçmek olduğundan hareketle çokkültürcülüğün pek de dikkate alınır bir politika olmadığı ifade edilmektedir¹⁷⁶.

Çokkültürcülük kavramı yerine “radikal hoşgörü” olarak adlandırdığı kavramı tercih eden Kukathas’a göre çokkültürcülük etnik çeşitliliği içinde barındıran bir kavramdır. Erime potası ve asimilasyon uygulamalarını baskın kültürün hakimiyetine sebep olacağı için reddederken yerine her unsurun kendine özel ayırt edici özelliği ile var olabileceği “salata kasesi” ya da “mükemmel mozaik” metaforlarını savunur¹⁷⁷.

1.3.3.2. Komüniteryan Tartışmalar

Komüniteryen bakış açısı, daha eski felsefi kaynaklarda yer alsa da özellikle 1980’li yıllarda anti bireyci bir eğilim olarak, özellikle Soğuk Savaş’ın bitişi ve Marksist yaklaşımların yerini liberal politikalara bırakması ile bireycilik karşıtlığının yeni odak noktası olmaya başlamış, özellikle ABD’de anti-liberalizmin popüler biçimi haline gelmiştir¹⁷⁸. Aristo’nun insanın toplumsal bir varlık olduğu söylemi ile vuku bulmaya başlayan cemaatçi yaklaşımın aradaki uzun suskunluk döneminden sonra özellikle John Rawls’un “Adalet Teorisi” isimli 1971 tarihli eserindeki aşırı bireyciliğe karşı gerçekleşen eleştirileri ile canlanmaya başladığı da belirtilmiştir¹⁷⁹. Ancak bir bakıma komüniteryan/cemaatçi görüşlerin Soğuk Savaş döneminden sonra bireyci değerlerin ve serbest piyasa ekonomisinin oluşmasıyla alevlendiği de ifade edilmelidir.

¹⁷⁶ Altunoğlu, “İki Farklı Çokkültürcülük Yorumu: Kymlicka ve Kukathas Diyaloğu”, s.81-82.

¹⁷⁷ Kukathas, “Nationalism and Multiculturalism, s.251.

¹⁷⁸ Sururi Aktaş, “Komüniteryan Etik”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.6, S. 1-4, Erzincan 2002, s.3.

¹⁷⁹ *Standford Encyclopedia of Philosophy*, “Communitarianism”, <http://plato.stanford.edu/entries/communitarianism/>, (Erişim:10.10.2016).

Cemaatçi çokkültürcülük yaklaşımı, insanların toplumsal pratiklere gömülmüş olduğu tezinden hareketle, aşırı bireyselci olmakla eleştirdikleri liberal görüş yaklaşımına karşı olup bu tartışma birçok düşünür tarafından temel bir ayrılık noktası haline almıştır. Özellikle kültür kavramının toplumsal bağlarını vurgulayan düşünürler bireysel eleştirileri de tartışmalarına eklediği için komüniteryen safta değerlendirilmektedirler. Örnek olarak Heywood çokkültürcülüğü “birey değil grup üzerinde odaklanması ve bireyin değerini içinden çıkılmaz biçimde onun ait olduğu etnik toplumun inanç, değer ve uygulamalarına saygı gösterme ve onları tanıma ile bağlantılı görmesi anlamında bir tür cemaatçilik” olarak görmektedir¹⁸⁰. Cemaat kavramının İkinci Dünya Savaşı sonrası tartışma konusu olduğunu belirten Kymlicka; Michael Sandel, Michael Walzer, Alasdair MacIntyre ve Charles Taylor gibi isimlerin cemaatçiler olarak cemaatin ortak toplumsal uygulamalar, kültürel gelenekler ve ortak toplumsal kavrayış biçiminde var olduğunu savunduklarını belirtir¹⁸¹. Bu isimlerin savunduğu esas görüşün bireylerin liberallerin dediği şekilde özgür bir irade sonucu değil, cemaatsel bağların sağlıklı ve kuvvetli olması ile gerçek bir kimliğe sahip olacakları yönündedir. Dolayısı ile bir bireyin, topluluğundan kopuk bir şekilde ortak bir iyi ve hak anlayışına sahip olması düşünülemez. Bu durum bireyleri aşırı bireyci bir hale getirirken toplumsal ilişkilerin de sağlıklı olamayacağını iddia ederler. Dolayısı ile bireyler liberal düşüncedeki gibi rasyonel tercihler yapan varlıklar değil önceden verili bir toplum içinde ve toplum ile beraber var olan üyelerdir.

Kymlicka’ya göre çokkültürcülük yaklaşımının komüniteryen bir ton halini alması için kültürel cemaatçi bir hareket olmalı ve grup haklarının tanınması ve korunması hususları ana merkezinde yer almalıdır. Ona göre cemaatçiler, özerk birey olgusuna karşı olup bireyler belli toplumsal rol ve ilişkiler içinde yerleşik haldedirler. Bireyler toplumsal pratiklerin bir ürünüdür. Bireysel özerklik cemaat için yıkıcıdır¹⁸².

Sandel gibi kimi cemaatçiler adaletin gerekmediğini belirtip sevgi ya da ortak amaçların adaletin yerini alabileceğini, Walzer evrensel bir adalet kuramını aramanın

¹⁸⁰ Heywood, *Küresel Siyaset*, s.218.

¹⁸¹ Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.291-292.

¹⁸² *Age*, s.467.

gereksizliğini, MacIntyre insanın kendi koşullarına belli bir toplumsal kimliğin sahibi olarak yaklaştığını, birisi için iyi olanın bu rollerin içindeki herkes için de iyi olacağını, Taylor ise insanların ortak bir iyi değerine sahip olmadan ötekini hak istemine saygılı olamayacaklarını ifade ederler¹⁸³. Genel olarak söylemek gerekirse cemaatçi yaklaşımın ortak kabulünün, evrensel adalet yasasını aramak yerine iyiliği aramanın olduğu, birey asıl kimliğini toplum içinde bulduğundan ortak iyi yaklaşımını benimseyen bireyin toplumun tümü için de iyiyi istemiş olacağı fikri olduğu ifade edilebilir.

Cemaatçiler, liberalleri bireysel özgürlüğün cemaat içinde mümkün olduğunu göz ardı etmeleri ve bireyselliğe yaptıkları aşırı vurgudan dolayı eleştirir ve ortak yarar siyaseti olarak cemaatin yaşam biçiminin önemini belirtirken liberaller yaşamın dışarıdan, kişinin taraftarı olmadığı değerlere göre yönetilince daha mükemmel olmayacağını, kişinin sadece inandığı değerler yolu ile hayatını değerli kılacağını savunurlar¹⁸⁴. Örneğin Parekh, kültürel toplulukların içinde doğmuş olan insanların bu topluluk içinde yetişmeleri ve topluluğun etkisi altında şekil almalarından dolayı kültürle – dolayısı ile toplulukla- içiçe olduklarını ifade etmektedir¹⁸⁵.

Kymlicka insanların hayatlarını kendi değerlerine göre sürdürebilecek özgürlükte olmalarını, dinsel-cinsel nedenlerden cezalandırılmamaları gerektiğini belirtirken John Rawls da devletin iyi hayat konusunda tarafsız olması gerektiğini ifade eder, fakat bu kez, dışarıya hiçbir tehdidi bulunmayan, başkalarını yönetmek gibi amacı olmayan bir gruba, etnik ya da dini azınlığa, liberallerin liberal değerleri dayatmasının normal olup olmadığı sorunu ortaya çıkar ve Kymlicka bu dayatmanın hoşgörüsüzlük olacağını ifade ederek hoşgörünün bireysel vicdan özgürlüğünü, grupların bireylerce kısıtlanmama ve bireylerin gruplarından özgürce ayrılma haklarını içerdiğini belirtir¹⁸⁶. Cemaatçi yaklaşımla ayrılık noktasına düşülen husus da burada cereyan etmektedir. Zira cemaatçi görüş Rawls ve Kymlicka'nın görüşlerinin aksine bireysel değerlerin toplumun genelinden ayrı düşünülemeyeceğini, grup bütünlüğünü korumak için bir takım farklılıkların toplumun genel iyiliği adına baskılanabileceğini savunur. Ayrıca cemaatçi

¹⁸³ Age, s.294-295, 360.

¹⁸⁴ Age, s.296-297, 302-303, 305-309.

¹⁸⁵ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.155.

¹⁸⁶ Age, s.303-304, 323-326.

yaklaşımında liberal teorinin göz ardı ettiği ettiği bir takım hususlar vardır. Örneğin bireyin kabul ettiği milli dayanışma ya da dini vazifeler gibi ahlaki ve siyasi sorumluluklar tercihlerle ilgili olmayan bir durumdur ve bireylerin kimliklerinin bu derin inançlar ekseninde şekillendiğine inanılır. Bununla beraber Rawls başta olmak üzere diğer liberal görüşlerin öne sürdüğü tarzda bir devletin varlığı kendi sonunu hazırlayacağından dolayı mümkün değildir. Devlet kendi varlığını devam ettirebilmek ve meşruiyetini sağlayıp bunu sürdürebilmek için cemaat hissi ve aidiyet duygusuna şiddetle ihtiyaç duyar¹⁸⁷. Bununla beraber tüm sorunları bireyci bir bakış açısına indirgemek bir çok sorunun kaynağının görülmemesine ve dolayısıyla çözümsüz kalmasına sebep olacaktır. ABD yerlilerinin, Avustralya'daki aborjin grupların, göç eden kitlelerin sorunlarının bireysel değil grup sorunları olduğunu belirten görüşe göre grup hakkı talebi olan bu tür grupların sorunlarının çözümü, bireysel haklar temelinde gerçekleştirilen çözümler ile sağlanamaz¹⁸⁸.

Bu yaklaşımın önemli düşünürlerinden Taylor'un çokkültürcülük yaklaşımına göre¹⁸⁹; çoğulculuk esas itibariyle bir kültürel kimlik tanınması durumudur. Kimlik insanın kim olduğunu tanımlarken kendisine ait temel nitelikleri de içeriğinde bulundurmaktadır. Bu tanınma durumu ise tanınma, yanlış tanınma, ya da tanınmama şeklinde hayat bulmaktadır. Özellikle yanlış tanınma insanı olmadığı bir duruma indirgeyerek baskılara da neden olabilir. Bu durum insanların kendilerinden nefret duymasına bile sebep olabilmektedir. Eski toplumlarda kimlik toplumdaki konuma göre saptanmıştır. Toplumun demokratik oluşu, insanların kendilerini toplumsal rolleriyle tanımlamaları durumunu değiştirmemiştir. Asıl mesele tanınmadan çok tanınmayı sekteye uğratacak durumlardır. Kimlik başkalarıyla bazen diyalog bazen de çatışma ile kurulur. Başka insanların bir insanın hayatına kattıkları şeyler hayatın en başından en sonuna kadar bizimle birlikte devam edip gider. Bu ilişkilerle biz kendimizi gerçekleştiririz. Modern öncesi dönemde kimlik ve tanınma durumlarına gerek duyulmadığından böyle bir şey söz konusu değildir. Ancak artık kimliğin ve benliğin tanımı, hem çatışma-diyalog durumunun söz konusu olduğu kişisel düzeyde hem de eşit tanınmanın geçerli olduğu kamusal

¹⁸⁷ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.47, 49-50.

¹⁸⁸ Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, s.119.

¹⁸⁹ Charles Taylor, "Tanınma Politikası", *Çokkültürcülük*, Amy Gutman (Ed.), (Çev. Yurdanur Salman), İstanbul 1995, s.42-80.

düzeyde var olan bir durumdur. Eşit tanınma, evrenselci bir bakışla, herkesin eşit haysiyette olduğu bir durumu tasvir etmekle beraber aynı zamanda birinci sınıf-ikinci sınıf vatandaşlık tanımlamalarından uzak durarak halkların da eşitlenmesi durumunu ifade etmektedir. Bir halk bu ikinci sınıf durumunda ise ve baskıya maruz kalıyorsa, öncelikle kendilerini bu ikincil imajdan kurtarmalı, maruz kaldıkları şiddete eş değer bir şiddeti uygulamalı, egemen kesime karşı bir savaşım içinde olunmalıdır. Ayrıca Taylor’a göre bir toplum liberalse paylaşılan bir kaderden de mahrum kalacaktır.¹⁹⁰ Bir başka deyişle liberal bir toplum, ortak değerlerden mahrum olarak milliyetçi tasavvurun önemli bir ögesi olan ortak kader, üzüntü ve sevinçte aynı paydada buluşamayacaktır.

Demokratik bir toplum savunucusu olan Michael Walzer’a göre demokratik bir toplumun özgünlüğünü meydana getiren şey, üyelerinin bireycilik duygusu değil gönüllü ortaklaşmalar olarak adlandırdığı, bireyleri birbirine bağlayan toplumsal ilişkilerdir. Michael Walzer’ın çokkültürcülüğe ve çokkültürcülük yaklaşımından Amerika’ya karşı olan görüşleri şu şekilde özetlenebilir¹⁹¹: Walzer’a göre, vatandaşlarının fiziksel, kişisel güvenlikleri ile refahları dışında bir işe karışmayan tarafsız bir liberal devlet varken (liberalizm 1) aynı zamanda ulusal, kültürel ya da dinsel sınırlı bir grubun ayakta kalmasını sağlayan temel haklara saygılı bir başka tür liberal devlet daha var olabilir (liberalizm 2). Ulus devletler belli tip erkek ve kadın üretirken azınlıklar bu üretilen tiplere karşı olarak varlık sürdürme gayretiyle bir çatışma içindedir. Temel haklar garanti altındaysa azınlıkların kültürlerinin korunmasına gerek bulunmamaktadır. ABD bir ulus devlet değil bilakis uluslar ulusu olarak diğer çoğul birliklere eşit mesafede durarak kendi tekil birliğini diğerlerinden ayır tutar. Bu ise devletin tarafsızlığı tanımlamasının ikiyüzlülüğünü gösterir çünkü Amerikan kamu kültüründe bir hayat tarzı diğerlerinden daha çok baskın olduğu için her zaman diğerleri için bir risk söz konusudur. Çokkültürcülük bu açıdan bu riskleri azaltma talebi olarak değerlendirilmektedir. Amerika’daki azınlıkların hayat tarzlarının devamı için yasal eşit değere sahip olmalarının belirtilmesinden daha

¹⁹⁰ Aktaş, “Komüniteryan Etik”, s.5.

¹⁹¹ Michael Walzer, “Yorum”, *Çokkültürcülük*, Amy Gutman (Ed.), (Çev. Cem Aktaş), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996, s.106-110.

fazlası yapılmalıdır. Bu açıdan liberalizm 2'nin içinden eşit hak ve kültürel değerleri alıp liberalizm 1'ı seçmek en doğrusudur.

Michael Sandel'e göre ise liberal devletin vatandaşlarının düşecekleri durum izole sefil yabancılık durumu olup bireylerin kurucu bağlantıları isteyerek katılmasalar da sosyal bağlardır¹⁹². Sandel, "Liberalizm ve Adaletin Sırları" isimli eserinde öncelikle Rawls'ın Adalet Teorisi isimli eserine eleştirilerde bulunur. Özellikle liberal eşitlikçiğin hem toplumsal hem de kültürel dezavantajları azaltmaya çalışmasını fırsat eşitliğinin bu raddeye kadar ileri götürmenin imkansız olması düşüncesiyle reddeder¹⁹³. Başka bir deyişle Sandel'e göre fırsat eşitliğinin bir sınırı olmalıdır. Eğer faydacılık insanların farklılıklarını önemseyemiyorsa hakkaniyet olarak adaletin de ortak özelliklere gerekli hassasiyeti göstermediğini ifade eder¹⁹⁴. Yani herkese eşit olunmasının ve herkese adil şekilde adaletli davranmanın mümkün olmadığını belirtir. Adalet hakkındaki fikirlerin oluştukları kültürler ve geleneklerden ayrı olarak değerlendirilemeyeceğini ve adaleti düşünürken yaşamın büyük kısmına biçim veren ahlaki değerlerin göz ardı edilemeyeceğini anlatır.¹⁹⁵ Sandel'ı cemaatçi olarak düşündüren düşünceleri de bu minvaldedir. Bireysel bazda değil, adaletin topyekün ahlaki değerler göz önüne alınarak değerlendirilmesini savunur. Dolayısıyla herkesi kaplayan bir ahlak tasavvuru hayal eder. Liberal anlayışın başkalarına ait dini ve ahlaki görüşlerine siyasi sebeplerle karışmamanın saygı olarak görülmesine karşılık müzakereci kavrayış olarak adlandırdığı başkalarının siyasi problemlere ilişkin dini ve ahlaki görüşlerini dikkate alıp, kulak vermek ve yeri geldiğinde meydan okuyarak itiraz etmenin saygı göstermek olduğunu belirtir.¹⁹⁶ Ona göre en büyük saygısızlık bu görüşlere tarafsız kalmaktır. Tarafsız kalınarak bu farklılıkların yok sayıldığını iddia eden düşünür, farklılıklara karşı meydan okumanın ve itiraz etmenin asıl saygı olduğunu ifade eder. Bu müzakerelerin uzlaşma ile bitmesi şartı olmadığı gibi bu görüşler hakkında daha fazla

¹⁹² Aktaş, *Komüniteryan Etik*, s.5-7.

¹⁹³ Michael J. Sandel, *Liberalizm ve Adaletin Sırları*, (Çev. A. Emre Zeybekoğlu), Ankara 2014, s.93.

¹⁹⁴ *Age*, s.206.

¹⁹⁵ *Age*, s.220, 227.

¹⁹⁶ *Age*, s.252.

fikir sahibi olmak bu öğretilerin daha da az sevimlerine sebep olabilir lakin asıl mesele müzakereye duyulan saygıdır¹⁹⁷.

Çokkültürcülük politikasını ulus devletin içinde yer alan grupsal farklılıklar ekseninde inceleyen Kastoryano, demokratik olarak var olan toplumların çokkültürlülük söylemi ile beraber etniksel ya da dini özellikleri ön planda olduğu için bu özellikleriyle ön plana çıkan cemaatlerin çağına soktuğunu ifade etmektedir¹⁹⁸. Buradan hareketle Kastoryano, çokkültürcülüğü de demokratik yapılanmaya haiz bir devlet içinde farklı özellikleriyle kendilerini grup olarak görerek bilinçlenmiş kesimlerin hareketi olarak görmektedir. Dolayısıyla ulus olmamış ancak ulus içinde belli bir takım niteliklere haiz kesimler bu niteliklerinden dolayı bir dayanışma içine girmişlerdir. Kastoryano'ya göre cemaatesel grupların kimliksel bağlamda kurdukları yakınlık bir yakınlık kurma vesilesidir ve bu durum cemaati ulus içinde kamusal tanınmaya doğru harekete geçirmektedir.¹⁹⁹ Kastoryano'ya göre çokkültürcülük öncelikle tanınma talebinde bulunan kesimler için kültürel kimliklerine saygı, fırsat eşitliği gibi faydalar sağlayan bir uygulamadır. Bir başka açıdan kabileler arası birlikler meydana getirdiği için mevcut ulusal birliklerin geleceğini tehlikeye atarak bu bütünlüğü bozabilecek bir politikadır. Etnik temelli olmasından hareketle ulusal söylemlerin bir dışa vurumu olarak değerlendirilebileceği gibi tam tersi bir yönde milliyetçi hisleri dizginleyen bir araç olarak da değerlendirilebilir²⁰⁰.

Modernite sonrası toplumlarının ahlaki yozlaşmışlığından bahseden MacIntyre ise sosyal bağların yaşamsal veriler olduğunu, herkesin kendisine özgü sosyal kimliklerinin olup aileden ulusa kadar herkesin sosyal bağlarla bu gruplara bağlı olduğunu, bir gruba ait birisi için iyi olanın o gruptaki başkası için de iyi olduğunu ifade etmekte, liberalizmin bireyin toplumsal konumlandırmasını kendisinin yapması görüşünü reddedip toplumsal kriterlere önem atfederken, liberal anlayıştaki bireylerin birinci, toplumun ise ikinci sırada önemli olmasına muhalefet

¹⁹⁷ Age, s.252.

¹⁹⁸ Riva Kastoryano, *Kimlik Pazarlığı Fransa ve Almanya'da Devlet ve Göçmen İlişkileri*, (Çev. Ali Berktaş), İstanbul 2000, s.52.

¹⁹⁹ Age, s.52.

²⁰⁰ Riva Kastoryano, "Çokkültürlülük: Avrupa İçin Bir Kimlik mi?", *Birikim*, (Çev. Cemran Öder ve Emrah Yaralı), S. 200, İstanbul 2005, s.23.

etmektedir²⁰¹. Başka bir deyişle birey toplumdaki konumunu kendi bencil değerleriyle yapmamalı bilakis birincil önemde olması gereken toplumun toplumsal kriterlerini baz almalıdır. Düşünürü göre birey, liberalizmin bireyi toplumdan ayıran anlayışının tersine, toplumun bir üyesi olarak tanımlanırken bu toplumsal bağlar ona sadece kimlik değil aynı zamanda toplum içindeki rolüne göre değişik görevler ve yetkiler de tahsis etmektedir²⁰². Açıkçası toplumdan ayrı düşünölemeyen birey sosyal ilişkileri ile hem kimlik hem de sosyal roller edinmektedir. Liberal düşünceye muhalefet eden MacIntyre, aydınlanma ile ahlaki bir kriz yaşandığını iddia eder ve modernleşmenin ahlaki temelden yoksun olduğunu belirtir²⁰³. Diğer bir söylemle aydınlanma öncesi komünal birlik anlayışı aydınlanma ile beraber bencilleşerek bireycileşmiş ve tüm ahlaki değerler yerle bir olmuştur. Bir ahlak felsefesi geliştirmeye çalışarak daha çok erdem, ahlak gibi kavramlara yönelen MacIntyre, modernite ile beraber ortak ahlaki söylemin oluşamadığını ifade eder ve aynı zamanda liberal toplumlarda tüm toplumu saracak bir adalet düşüncesi olmadığını savunur²⁰⁴.

Düşünür yeni bir erdem olarak gelenekleri anlayabilme erdeminden bahseder²⁰⁵. Başka bir deyişle tekrar geleneklere bağlanarak erdemli bir toplumsal yaşam tasavvur etmektedir. Dolayısıyla MacIntyre'ı özetle Antik döneme duyduğu özlem ile bireyin gelenekleriyle önemli olduğuna dair düşünceleriyle, toplumsal bağlara yaptığı atıfla ve toplumsal adalette erdem ilkesini merkeze koymasıyla tanımlamak mümkün iken liberal düzeni, her düşünce ve gruba mesafeli olduğunu söylemesi ancak kesimler arası uzlaşıcı bir ideolojiye sahip olmayışı iddiasıyla eleştirdiği söylenebilir.

Cemaatçi toplum anlayışı bu açıdan bakıldığında zaman şu temel savıyla bireylerini cemaatin de kendi değerlerine uygun yaşama hakkından, bir başka deyişle öteki durumundaki grubun kültürünü egemen kültür karşısında koruma hakkından alıkoyar. Cemaatçi görüşün bu noktada önemli gördüğü husus ise cemaatsel

²⁰¹ Aktaş, *Komüniteryan Etik*, s.6-7.

²⁰² Alasdair MacIntyre, *Erdem Peşinde: Ahlak Teorisi Üzerine Bir Çalışma*, (Çev. Muttalip Özcan), İstanbul 2001, s.60-61.

²⁰³ *Age*, s.11.

²⁰⁴ *Age*, s.17, 359-360.

²⁰⁵ *Age*, s.160.

değerlerin ve uzun zaman içinde üretilen toplumsal pratiklerin, artık toplumu da aşarak bireyin kimliği haline gelişidir. Buna göre birey, üretilen bu değerlerden ayrı ve bağımsız düşünölemeyeceğı gibi bu değerlerden sıkılıp farklı bir kimlik arayışı içerisine de giremez. Cemaatçilere göre liberaller, bireyin benliğinin toplumsal ilişkileri içirme gerçeğini göz ardı etmektedirler. Açıkçası cemaatçi bir yaklaşıma göre, grubun birlik ve bütönlüğü, toplumsal pratikleri ve komüniter değerleri, bireylerin bazı özgörlüklerini kısıtlasa da, daha önceldir, önemlidir ve her zaman birincil önem sırasına haizdir. Liberalci yaklaşım ile cemaatçi yaklaşımın temel olarak pratikte ayrılıklarının altında da bu neden yatar. Liberal görüş cemaatsel değerler her ne olursa ve kutsallıkları her ne kadar tartışılmaz, sorgulanamaz olursa olsun, bireylerin, istedikleri zaman bu değerlerden vazgeçebilme özgörlüklerini savunur. Ayrılabilme özgörlüğü bu noktada etkili bir argümandır. Bu tür bir farkındalığın meydana gelmesi bireyin önceden verili olarak bulduğı ve sabit, kesin olarak değıştirilemez olarak gördüğü nitelikleri istediğı takdirde değıştirebileceğı serbestisi tanıdığı için aynı zamanda birey üzerinde özgörlleştirici bir etki de oluşturmaktadır. Başka bir deyişle mutlak ve de sorgulanamaz olarak bilinen değerler, edilgen ve terkedilebilen nesneler durumuna dönüşebilmektedir.

Cemaatçi yaklaşım, liberalizmin bireyi toplumdan ayıran ve onu parça olarak gören yaklaşımını eleştirir. Liberallerin birey haklarını öncele almalarının aksine tartışma merkezlerine grup haklarını alan cemaatçi yaklaşımın bir diğör savunusu, ortak yaşama dairdir. Cemaatçi ortak yaşam toplumun tüm fertlerinin bir diğörünü öteki olarak görmemesiyle mümkündür. Birlik ve ortak yarar siyaseti ancak bu şekilde gerçekleşebilir. Cemaatçiliğın savunduğı bir diğör tez toplumsal olanın siyasi olması gerektiğı fikri olup liberallerin insanın toplumsal bir canlı olduğunu anlayamadıklarını ileri sürdükleri tezdır²⁰⁶. Bu yaklaşıma göre liberaller bireyin özgörlüğüne büyük önem vererek toplumsal yapının bireyin kendini tanımlaması, gerçekleştirmesi ve kazanımlar elde edebilmesi için olmazsa olmaz olduğunu göz ardı etmektedirler.

²⁰⁶ Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.356.

1.3.3.3. Liberal Milliyetçi Tartışmalar

Kymlicka'nın liberalizm ile cemaatçiliğin bir uzlaşısı olarak gördüğü liberal milliyetçilik, yurttaşların liberal ilkelerden fazlasını paylaşırken iyi yaşam kavrayışından da azını paylaşmaları fikrini içerir²⁰⁷. Liberal milliyetçi görüşün temsilcileri olarak Will Kymlicka, Joseph Raz, David Miller ve Yael Tamir gösterilmektedir²⁰⁸. Ulus devletler, kendi sınırları içindeki toplulukları milliyetçilik ideolojisi ile bir ulus haline getirmeye çalışırken bunu yasalar, eğitim, yargı vb. birçok kurumda hayata geçirilen politikalar ile gerçekleştirerek yurttaşlarını üretmişlerdir.

Ortak milliyetçilik anlayışına dayalı ve ulusal kimlik oluşturabilmiş bir ülkenin sınırları, ahlaki cemaat sınırlarıyla da örtüşür hale geldiği zaman bu sınırlar kimliklerin de sınırları olarak değerlendirilecek, sınırın öbür yanındaki insanlar biz kavramından sayılmayacak, aynı adalet ilkeleri ortak olsa bile farklı ulusal kimlik ve kültüre sahip olarak değerlendirilecekler, bu ise bizi iyi yaşam anlayışının, geçmişe ya da geleceğe dair yorumların ortak kabulünden ziyade aynı toplumun üyesi olmaya götürecektir²⁰⁹. Belli bir sınır içinde yaşayan kesimler ortak kodlarla birlikte bağlandıklarında, aynı kodlar sınırın bir karış ötesindeki kişilerde de olsa, sınırlar bizleri ortak toplumun üyeleri haline getireceklerdir.

Liberal milliyetçilik için Kymlicka bir tür ileriye dönük cemaatçilik tasavvuru olduğunu söyler ve Derek Philips'ten alıntıyla geriye bakan cemaatçilerin feminizm, çokkültürcülük gibi hareketlerle cemaatin çöküş içinde olduğunu düşündüklerini ve çeşitlilikleri engellemeye çalışarak nostaljik bir yakınma içinde olduklarını, ileriye dönük cemaatçilerin ise çok ırklı, dinli ve çokkültürlü bir toplumu kabul ederken toplumsal birliğin bu çeşitlilik ağırlığını kaldıramayacağından endişe duyduklarını, ulus düşüncesinde ya da katılımcı demokraside olduğu gibi farklı kökenlere sahip insanlar arasında bağ kurmaya çalıştıklarını belirtir²¹⁰. Bir tür ileriye dönük cemaatçilik hali olarak görülebilecek olan liberal milliyetçilik bu yüzden, farklılıkları kabul eder ancak bu farklılıkları sindirmeden aralarında ortak yeni bağlar kurmaya

²⁰⁷ Age, s.372.

²⁰⁸ Nafiz Tok, *Kültür, Kimlik ve Siyaset*, İstanbul 2003, s.41.

²⁰⁹ Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.376-377.

²¹⁰ Age, s.387-388.

çalışır. Bu açıdan liberal milliyetçiliğin çokkültür yaklaşımı açısından içinde bulundurduğu her türlü çeşitliliğe, hem saygı duyan, hem farklılıklarını marjinallik olarak görmeyen ve dolayısıyla sıra dışılık olarak gördüğü özellikleri törpülemeyen, aynı zamanda bir takım bağlar kurarak toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın artırılmasını sağlayıcı, ayrıştırıcı değil kaynaştırıcı, aynı zamanda tanınmacı bir yaklaşım tasavvur ettiği belirtilmelidir.

Taylor, çağdaş toplumda resmi bir dil olmasını, çoğunluk için avantaj ancak bu dili konuşmayanlar için bir dezavantaj olarak görmektedir. Kymlicka'ya göre azınlıklar bu durumda toplumun en temel ekonomik, akademik ve siyasi kurumlarından bir tür dışlanma ile yüz yüzedir. Bu durumda azınlıkların tercih edecekleri dört seçenekten bahseder: onları kabul edecek refah içindeki bir devlete toplu göç; daha iyi koşullarda çoğunluğun kültürüne entegre olma; kendi öz yönetimlerini ve kurumlarını kurma ya da marjinalleşerek toplumun kıyısında yaşamayı tercih etme. Kymlicka bu noktada Amerika özelinde, birçok dünyevi kurumu yozlaşmış olarak gören ve buralardan dışlanmayı dert edinmeyen ve böylece marjinalleşmeyi tercih etmiş olan Amishleri örnek olarak gösterir²¹¹.

Bu yaklaşımın öncülerinden Tamir'in görüşleri değerlendirilecek olunursa, Tamir'in millet tasavvuru bireysel bilinç, algı ve inançların şekillenmesinde milliyetçiliğin merkezi bir rol oynamasına yöneliktir²¹². Ona göre milliyetçiler tarihi olayları kendi ihtiyaçlarına yönelik yorumlayarak, yapay diller üreterek, farklı gelenekleri kendilerine tahsis ederek kendi hikâyelerini oluşturma eğiliminde olup milliyetçiler hiç tereddütsüz bir şekilde ve ne zaman gerekli olursa o zaman kendi milletleri ile uzak geçmişleri arasında bağ kurmaya çalışırlar²¹³. Tamir'in bahsettiği milliyetçilik anlayışı kendisini önceleri ilahi olarak üstün görürken metafizik dönemden pozitivist döneme geçişle tarihsel kahramanlıklarla, zaferlerle üstün görme anlayışına evrilen ve benmerkezci bir milliyetçilik anlayışdır. Cemaatleri insan ürünü olarak tanımlayan²¹⁴ düşünür aynı zamanda kültürel seçimlerin kimliğin oluşumunda önemli olduğundan bahsederek bireylerin kendi kültürel kimliklerini

²¹¹ Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.454, 485.

²¹² Yael Tamir, "The Enigma of Nationalism", *World Politics*, C.47, S.3, V:47, N:3, Cambridge 1995, s.7.

²¹³ *Age*, s.11.

²¹⁴ *Age*, s.12.

kamu içinde vurgulayabilme hakları olduğunda kültürün bir anlam ifade ettiğini belirtir²¹⁵. Tamir’e göre okula dini kıyafetlerle gidilebilmelidir. Liberal milliyetçiliği çoğulcu ya da çok merkezci bir yaklaşımla tanımlar ve açık toplumu savunur²¹⁶.

Çokkültürcülüğün yeni bir fikir olmadığını belirten Joseph Raz ise tarihin çokkültürcülüğünden bahsederken Avrupa’da kültürel, dinsel ya da etnik olarak bir arada varoluşların Avrupa’daki tarihinden bahseder²¹⁷. Raz, millet ve devlet ideolojisini sıkıntıların kaynağı olarak görürken çokkültürcülüğü sıkıntılar yaşayan modern siyasi düşüncede milliyetçiliğin oluşturduğu arızaları çözme yöntemi olarak görür²¹⁸. Siyasi birlikte bir arada tutucu bağ olarak milliyetçiliğin yerine neyin konabileceğini soran Raz²¹⁹, çokkültürcülüğü esasen etnik ya da siyasi teori olarak değil ancak günümüz siyasi anlayışında insanların çatışan ihtiyaçlarına dikkat çeken bir hassasiyet olarak tanımlar²²⁰.

Genel olarak bakıldığı takdirde etnik kimliği baskın şekilde ulus oluşturmada başka dilden eğitime ya da yargıda kullanıma izin vermeme, ağır milliyetçi söylemler, hiçbir dönemde gündemden düşmeyen iç/dış düşman algısı, kamu hizmetlerinden yararlanma ve bu hizmetlere girebilmede ayrımcılığın uygulanması gibi yöntemler klasikleşmiş bir durumu ifade etmektedir. Ancak liberal-milliyetçi söylemde ise toplumsal kültür oluşturma süreci, bu denli etnosentrizm kokmamaktadır. Toplumun bir parçası olmak, kamusal alanda görünür hale gelmek, nesne olmaktan çıkarak özne olma yolunda ilerlemenin kilidi ana akıma dahil olmakla mümkündür ancak bu durum gizil uygulamalarla, politikalarla, adalet duygusuyla, ekonomiye dahil olma mecburiyetiyle benzer uygulamalar sergilemektedir. Klasik uygulamalar sayesinde toplumsal kültür oluşturma yöntemi ile liberal milliyetçi söylem arasındaki fark, birinin daha kalın ve yüksek sesten bu durumu dillendirerek uygulamaların altını çizmesi iken diğeri daha naif, daha ince ve alçak bir sesle bütünün bir parçası olmanın yollarını kulağa fısıldamasında yatmaktadır.

²¹⁵ Ralph F. Gaebler, “Liberal Nationalism by Yael Tamir”, *Indiana Journal of Global Legal Studies*, C.3, S.1, Makale.18, Indiana 1995, s.286-287.

²¹⁶ *Age*, s.287-288.

²¹⁷ Raz, “Multiculturalism”, s.194-195.

²¹⁸ *Age*, s.195.

²¹⁹ *Age*, s.196.

²²⁰ *Age*, s.197.

1.3.3.4. Eleştiriler

Birçok yaklaşım tarafından çokkültürcülük kavramına eleştiriler getirilmiştir. Bu eleştirilerin belli başlı olarak üç cepheden, cumhuriyetçiler, liberal özgürlükçüler ve Marksist Eşitlikçi cephelerden geldiği belirtilmelidir²²¹. Cumhuriyetçi cepheden gelen eleştiriler, Kaya'ya göre ve J.S.Mill'in ifadesiyle çok uluslu toplumlarda özgür kurumların yaşayamayacağı görüşünü ileri sürmekte ve farklı gruplara imtiyazlı grup haklarının verilmesinin tarafsızlığa sadakatsizlik olacağını iddia etmektedir. Erdoğan da çeşitliliğin külli biçimde evrensel bir kural olarak iyiliğinden bahsedilemeyeceğini, çeşitliliğin değersel olarak iyi ve adil olduğu yönündeki tasavvurunun tek başına yeterli olmadığını ve bizatihi çeşitliliğin başka değerlerle denetlenirken aynı zamanda dengelenmesinin gerekliliğinden bahsetmektedir²²². Ayrıca etnik grupların siyasallaşmasının etnik sınırları mutlaklaştırarak donduracağı şeklindeki görüş de cumhuriyetçi cepheden gelen bir diğer eleştiridir²²³. O halde cumhuriyetçi cephenin ilk amacının tek uluslu bir toplum yapısının kemikleşmesini sağlamak olarak anlamak mümkündür. Tek uluslu toplum yapısının etnik sınırları daha da mutlaklaştırdığı ve etkiye tepki doğurduğu geçen yüzyıllarda birçok örneği ile sabit olduğundan bu eleştiriye katılmak pek mümkün görünmemektedir. Netice itibariyle azınlık milliyetçiliğinin çoğunluk milliyetçiliğini tetiklemesi gibi²²⁴, çoğunluk milliyetçiliğinin de içsel kriterlerle ve dışlayıcı olarak azınlık milliyetçiliğini kışkırtması durumunun döngüsel olarak devam ettiği belirtilebilir.

Liberal özgürlükçü düşünce ise çokkültürcülüğü, farklılıklara ve grup kimliklerine aşırı vurgu yapıp cemaat çoğulluğunu yaratmakla, çokkültürcülük programı uygulayan kesimlerin kendi mensuplarının tercihlerini yansıtamamakla ve hatta onları bastırıp totaliter bir hal alabilmekle eleştirmektedir²²⁵. Benzer biçimde ifade edilen bir diğer görüş ise çokkültürcülük politikasının birey yerine grup kimliği esaslı gerçekleşmesi durumunda öncelikle kimlik sayımının ve ardından kimlik biçilmesi uygulamasının gerçekleşeceğini ve bunun neticesinde cebren grup üyesi olarak var olan bireylere bir kimlik biçilmesinin meydana geleceğini belirten

²²¹ Koçak, *Çokkültürlülük Açısından Dil Hakları*, s.98.

²²² Erdoğan, "Çeşitlilik, Çoğulculuk ve Rekabetçi Federalizm", s.46.

²²³ Koçak, *Çokkültürlülük Açısından Dil Hakları*, s.98-99.

²²⁴ Kalaycı, *Ulus Devletin Başağrısı Ayrılıkçılık Kanada Quebec Örneği*, s.430.

²²⁵ Koçak, *Çokkültürlülük Açısından Dil Hakları*, s.99.

görüştür²²⁶. Bu tarz bir eleştiri ise eleştirinin kendi içinde belirtmiş olduğu çokkültürcülük programı uygulayanların kendi mensupları ile baskın bir cemaatin varlığının farketmeden altını çizmektedir. Bu görüş bireyin kimliğinin grubundan ayrı düşünülmesinin anlamsızlığını ve bireyin mevcut kimliğini var eden yapının ait olduğu grup olduğunu görememektedir. İster liberal politikalar uygulansın ister uygulanmasın biz ve öteki ayrımının zımnen dahi akıllarda bulunması zaten cemaatsel gruplar dünyasında yaşandığının gizil bir göstergesi durumundadır. Cemaatçiler de bu noktada insanların her daim düşünüş ve eyleme geçiş noktasında belirleyici olanın bireylere yükümlülük yükleyen bağlamlar ve toplumsal ilişkiler olduğunu ileri sürmektedirler²²⁷. İnsanları belli bir kimliğe hapsedmiş olunur düşüncesi ile çokkültürcülüğü hayata geçirmemek, bu gizil göstergeyi yok etmeyeceği gibi kayıtsız kalmak olarak nitelendirilebilir. Nitekim çokkültürcülüğü benimseyerek var olmayan bir durumun hayata geçirilmesi söz konusu olmamaktadır. Var olan bir durumun değerlendirilmesi sonucu mevcut eşitsizlikleri, adaletsizlikleri ortadan kaldırmak amaçlanmaktadır. Aksi bir durumda durumu görmezden gelmek mevcut eşitsizlikleri örtmekten ve daha da büyümelerini sağlamaktan başka bir işe yaramayacaktır. Dolayısı ile Kaya'nın tabiri ile kültürleri ayrı yapılar gibi değerlendirmekten doğan ve aralarına sınırlar koyduğu gerekçesi ile çokkültürcülüğü eleştiren yaklaşımlar²²⁸ verili durumu görmezden gelmektedirler.

Bununla beraber liberal düşünceye gelen bir başka eleştiri ise liberal düşüncenin alternatif yaşam biçimlerini üstün körü bir biçimde ayrıştırması ve liberal hayat tarzını mutlaklaştırılarak diğer tüm yaşam tarzlarını temel karşılaştırma noktası haline getirdikleri liberalizmle kıyaslamalarıdır. Parekh'e göre bu durum ancak ahlaki ve kültürel çoğulculuğun gücünü ve iyi yaşama giden birden fazla yolun bulunabileceğini kabul etmekten geçmektedir²²⁹. Bu açıdan tek bir bakış açısının nihai doğru olarak algılanması kişiyi, kendisinden farklı olanın asimile edilmesi gerekliliğine şartlandırır. Aslında asimile olmamış bir farklılık, diğerinin ufkunu genişletici ve onu zorlayıcı bir konuma sokmaktadır. Tekçi bakış açısı, farklı

²²⁶ Erdoğan, "Çeşitlilik, Çoğulculuk ve Rekabetçi Federalizm", s.50.

²²⁷ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.47.

²²⁸ Ayhan Kaya, *Sicher in Kreuzberg, Berlinde'ki Küçük İstanbul: Diasporada Kimliğin Oluşumu*, İstanbul 2000, s.98.

²²⁹ Parekh, *Çokkültürlülük Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.143.

perspektifler ile karşılaştığı durumlarda kendi bakış açısının sınırlarını görebilir ve kendisine çizdiği sınırlar içinde kendini düşürmüş olduğu hapis durumunu rahatlıkla görmesini sağlar.

Çokkültürlüğü aynı toplum içinde değişik ve çatışan grupların (çoğunlukla etnik ya da dini grupların) uzlaştırılması ve probleminin varlığına işaret eden bir kavram olarak tanımlayan Erdoğan'a göre çokkültürcülük, çokkültürlülüğün politik bir amaç haline gelmesidir. Çokkültürcülüğün ona göre birinci açmazı toplumsal kimliklerden hareket ettiği için çatışmanın kaçınılmazlığıdır. Bu kimliklerin beklentisi kayırılma üzerinedir. Bu çatışmayı ise ahlaki değerleri değil güç ilişkileri belirleyecektir. Grup taleplerinin grubun tüm üyelerinin kanaatlerini yansıttığı ise söylenemez. Bunun yanında kimlik sayımını gerektiren bu politika herkese bir kimlik biçilmesini gerektirecektir ki tek boyutlu bir kimlik ve toplumda sayısız çarpaz aidiyet söz konusu olduğu için böyle bir durumun fiili imkansızlığı ortadadır²³⁰.

Marksist eleştiri ise evrensel değerler odaklı bir insanlık kategorisi ile tikel değerleri öne çıkaran cemaatler kategorisi ayrımı yaparak tikelliğin evrenselin önüne geçmesini eleştirir²³¹. Marksist eleştirinin bu eleştirisi de kendi felsefi düşüncesiyle tutarsızlıklar içermektedir. Çünkü Marx ideolojiyi dışsal ve zorlayıcı düşünceler sistemi olarak tanımlar ve yanlış bilinci de bir maddi temel yansıması olarak betimlerken, Marksist eleştirinin bireylerin oluşturulmuş değerlerden bağımsız olarak kendi değerlerine anlam yüklemelerini eleştirmek bir çelişki olabilmektedir. Aynı zamanda eşitsizliklerin kaynağının kültürel farklarda değil sınıfsal yapıda aranması ve fırsat eşitliği için kapitalizme bağlı yapısal ayrımcılıklarla mücadele edilmesi gerektiği²³² ise kendi düşünce yapısıyla uyumlu bir eleştiri olmakla birlikte her şeyi ekonomik sebepli olarak tanımlayarak ırk, etnisite, kültürel farklılıkları göz ardı etmesi Marksist ideoloji ve özellikle alt yapı-üst yapı değerleri açısından tutarlı gözükmese de gerçekleri konumlandırmak adına eksik gözükmektedir.

Slavoj Zizek'de çokkültürcülüğü küresel kapitalizmin bir oyunu olarak görmektedir. Ona göre çokkültürcülük çok uluslu kapitalizmin küresel bir mantığıdır. Zizek, küresel sermayenin, ana ülkesi ile bağını keserek kendi ülkesine

²³⁰ Mustafa Erdoğan, *Aydınlanma, Modernlik ve Liberalizm*, Ankara 2006, s. 210, 213-214.

²³¹ *Age*, s.100-101.

²³² Schnapper, *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*, s.412.

sömürgeleştirilmesi gereken bir diğer ülke olarak baktığı ile söze başlar. Ulus devletler arasında gerçekleşen uluslararası ticaret ile sömürgeci devlet, sömürge devleti hem siyasi hem ekonomik hem de kültürel olarak sömürmeye başlamıştır. En sonunda sömürgelerin olduğu ancak sömürgecilerin olmadığı paradoksal bir durum gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle kendi kendini sömürgeleştirme hali yaşanmaktadır. Sömürgeci hale gelen küresel şirketin ideolojisi ise çokkültürcülüktür. Her yerel kültür, adetleri saygıyı hak eden yerlilerdir. O yüzden çokkültürcülük, doğrudan doğruya olmamakla birlikte, göndermesi kendinde olan mesafeli bir ırkçılıktır. Kendi kültürünün tikelliğini, ötekine karşı öne çıkarmasa da bu konumunu her zaman korur. Ötekinin özgül oluşuna duyduğu saygı aslında kendi üstünlüğünü bir tür ifade etme tarzıdır²³³.

Baubérot çokkültürcülüğü günümüz meydan okumaları için tam bir çözüm olarak görmezken²³⁴, Wallerstein da çokkültürcülüğü belli grupların talepleri olarak ve kapitalist dünyada yaşadığımız sürece kaybolmayacak bir mesele olarak tanımlarken aynı zamanda çokkültürcülüğe, öznelerine ve taleplerine karşı bir takım eleştiriler getirir. Wallersteina'a göre;

“Bütün çokkültürcü taleplerin sorunu, kendi kendilerini sınırlandırmamalarıdır. Birincisi, grupların sayısı kendi kendilerini sınırlar nitelikte değildir, hatta sonsuzca genişleyebilir. İkincisi, bu talepler, tarihsel adaletsizlik hiyerarşileri konusunda çözümsüz tartışmalar yaratırlar. Üçüncüsü, bir kuşakta düzenlemeler yapılsa bile, bunların bir sonraki kuşakta da devam edeceğine ilişkin hiçbir garanti yoktur. O zaman her x yılda bir yeni düzenlemeler yapmak mı gerekecektir? Dördüncüsü, söz konusu talepler kit kaynakları, özellikle de bölünmez kaynakları nasıl paylaşmak gerektiği konusunda hiçbir ipucu sunmazlar. Beşincisi, çokkültürcü bir dağıtımın sonuç olarak eşitlikçi olacağının hiçbir garantisi yoktur, çünkü bu talepler gerçekten de yalnızca, imtiyaz tanınacak ehliyet sahibi kişiler grubuna üye olmak için yeni ölçütler saptamakla kalabilirler”²³⁵.

²³³ Slavoj Zizek, “Çokkültürcülük ya da Çokuluslu Kapitalizmin Küresel Mantığı”, *Defter Dergisi*, (Çev. Tuncay Birkan), S.44, İstanbul 2001, s.164-165.; Zizek’in konu ile ilgili daha ayrıntılı çalışması için Bkz. Slavoj Zizek, *Metis Seçkileri: Kırılğan Temas*, (Çev. Tuncay Birkan), 3. Basım, İstanbul 2011, s.281-284.

²³⁴ Jean Baubérot, *Dünyada Laiklik*, (Çev. Ertuğrul Cenk Gürçan), İstanbul 2008, s.127.

²³⁵ Wallerstein, *Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*, s.114-115.

1.3.4. Kültür ve Kimlik Bağlamında  okk lt rl l k ve Güvenlik Olgusu

 okk lt rl l ğ n önemli bileşeni olan kültür olgusunun günümüzde kabul görmüş kavramsal kabulünün özellikle 1960'tan itibaren yaygınlık kazandığı kabul edilmektedir. Özellikle 1965-1980 arası dönemde kültürel çalışmalar konusunda ağırlıklı ve zengin bir literatürün oluşmasının sebepleri sivil hak hareketlerinin yaygınlık kazanması,  ğrenci ayaklanmaları, ulusal kurtuluş hareketleri, kadın hareketleri, popüler kültürün ve alt kültürlerin toplumsal güç olarak dikkate alınması gerekliliği, toplumsal hiyerar   ve geleneksel köklerin eleştirilere tabi tutulmaya ba lamaları olarak g sterilmektedir²³⁶. Bu bağlamda kültürel eleştiri ve kültürel hak taleplerinin ve hareketlerinin temelinde baskın kültürün elinde asimilasyon, entegrasyon ya da yok etme amaçlı olarak kullandığı kültürel hegemonyaya karşı koyu  yatmaktadır. Bu karşı koyu  bir bakıma mevcut yanı  bilinçten doğru bilinçlilik haline gelme çabasıdır. Çokkültürcülük adına gerçekleşen kültürel söylemler ise, kitlelerde potansiyel olarak var olan bilinçlilik halini pratik hale getirmek ve böylece hayata geçirmek için ilk adım olarak değerlendirilmektedir.  rnek olarak ABD'de gerçekleşen siyahi eylemlerin ve sivil haklar hareketlerinin devrim niteliğinde olduğu, bu devrimlerin, kitlelerde uyur halde bulunan bilincin belli bir kadronun önderliğinde uyandırılarak hayata geçtiği belirtilebilir. Keza İngiliz i  i sınıfının devrimci bir özellik kazanması ve bağımsız i  i sınıfı kültürünün gelişmesi de kolektivist sınıf kültürü, siyasi ve dini kitlesel katılımlar yoluyla gerçekleşen dayanışma yoluyla saėlanmışır²³⁷.

Kültürel hak en basidinden bir tanınma, gelişmesine, öğrenilmesine ve öğretilerek geni leyebilmesine müsaade edilmesini içermektedir. Bu bakımdan kültürel haklar öncelikle bir takım muafiyetlere sahip olmayı gerektirmektedir. Geleneksel pratiklerin hayata geçirilmelerini içeren bu muafiyetler, kamu hizmetlerinde ayırt edici giysilerin giyilebilmesi, düğün, evlilik, çocukların eğitimi gibi taleplerden olu maktadır²³⁸. Ancak bu talepler demokratik bir çerçevede gerçekleştiği takdirde anlam kazanacaktır. Bu demokratik çerçevenin varlığı ise ilk

²³⁶ Terry Eagleton, *Kuramdan Sonra*, ( ev. Uygur Abacı), İstanbul 2004, s.24.

²³⁷ Jeffrey C. Alexander, "   mleyici Tartışmalar: Kültürün Görece  zerkliğini Anlamak", *Kültür ve Toplum: Güncel Tartışmalar*, Jeffrey C. Alexander, Steven Seidman (Haz.), ( ev. Nuran Yavuz), İstanbul 2013, s.34.

²³⁸ Doytcheva, * okk lt rl l k*, s.85.

adım olarak o toplumun çokkültürlü bir toplum olduğunun bilincine varmak ve bunu ikrar etmekle mümkündür. 20. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen kültür hareketleri bahsi geçen demokratik ortamın sağlanması ve böyle bir ortamda taleplerin dile gelerek karşılık bulması ve dolayısıyla çokkültürlülük söylemleri bakımından önem arz etmektedir.

Güvenç'in de belirttiği üzere kültür kavramının sınırlarında bir belirsizlik mevcuttur²³⁹. Bu muğlaklığa örnek vermek gerekirse bir ülkenin mevcut siyasi sınırları ile kültürel sınırlılıkları arasında net bir benzerlik yoktur. Amerika Birleşik Devletleri federatif yapıda bir ülke olmakla beraber hem birleşik devlette hem de eyaletlerde farklı kültürler bir arada bulunmakla beraber, hepsi birden ele alındığında bambaşka bir kültür olgusu ile karşılaşılır ve bu yüzden Amerikan kültürünü sadece kuzey Amerika'nın milli sınırları ile sınırlamak yanlış olacaktır. Zira günümüzde Ritzer'in Toplumun McDonalddlaştırılması²⁴⁰ tabiri ile ifade ettiği gibi küresel çapta Amerikan kültürünü dünyanın birçok yerinde görmek mümkün hale gelmekte, başka kıtalarda başka ülkelerin hayatı boyunca hiç Amerika Birleşik Devletlerini ziyaret etmemiş bir vatandaşı Amerikan toplumunun kültürünü sanki kendi milli gelenek ve göreneklerinden üretilmişçesine benimseyip yaşayabilmektedir. Buradan çıkan sonuca göre birbirinden bağımsız ve farklı iki kültür grubu karşılıklı bir etkilenme sürecine girmeli, bu süreç sonunda bir kültür diğerinden bir şeyler öğrenmeli ve öğrendiği bu yeni öğeleri kendi bünyesine katarak kültürel bir değişiklik söz konusu olmalıdır.

Bu değişikliğin söz konusu olabilmesi için eksik olduğu düşünülen kavramın diyalog olduğu aşikârdır. Diyalog her kültürün diğer kültürleri yeni şeyler öğrenebileceği fikir kaynağı, konuşmaya geçecek derecede kendisiyle eşit özelliklere sahip bir değer ve aynı şekilde kendisini açıklama, ifade etme ihtiyacı duyması ile mümkündür²⁴¹. Diyalogun sonunda karşılıklı anlam alışverişi, bir başka deyişle anlama, anlatma ve anlaşma durumu söz konusu olur.

Edwar B. Tylor'ın antropolojinin kültür olduğunu ve sosyal bir grubun yaşam tarzını kültür olarak tanımlaması, Franz Boas'ın her kültüre göreceli yaklaşılması

²³⁹ Güvenç, *İnsan ve Kültür*, s.142.

²⁴⁰ Ritzer ve Stepnisky, *Sosyoloji Kuramları*, s.591.

²⁴¹ Parekh, "Kimliğin Mantiği", s.26.

gerektiğini ve dünyamızı ve hayatlarımızı anlamamıza yardım ettiğini ifade ettiği “kültürel gözlük” kavramı çokkültürlülüğe bakış açısı bakımından yol gösterici mahiyettedir. Çokkültürlülüğün kabulünün ve çokkültürcülüğe geçebilmenin temel savı, bu açıdan, “başkalarını, kendimizin değil, onların bakış açısından bakarak anlamaya çalışmamız gerekliliğidir”²⁴². Çünkü çokkültürlülüğün ana değerlerinden bir tanesi de ötekinin gerçekleştirmiş olduğu eylemle neyi kastettiğinin tam olarak bilincinde olabilmektir.

Kimlikler ve kültürler bağlamında kavramsal olarak bütünlük sağlamak için gruplar olarak ifade ettiğimiz yapılar arasında yaşanan çatışmalar neticesinde; zincirin ilk ve en zararsız halkası olarak tanımlanabilecek olan pasif bir tepkiyle son bulabileceği gibi (iş vermeme, evini kiralamama) iç grup-dış grup ayrımının etkin olduğu ve yabancı düşmanlığı olarak kısaca ifade edilen “xenophobiya”²⁴³, ırkçılığa, entegrasyona, asimilasyona, kimliksizleştirmeye ya da diğer anlamda hiçleştirmeye yahut zincirin en son halkası olan ve ortadan kaldırma, yok etme eylemlerini amaçlayan soykırıma / etnik temizliğe kadar da yol alınabilmektedir. Bu durumda ise, bir gruba ait olmanın üstünlüğü hissi, yok sayılan, ötekileştirilen ve de en sonunda imha edilme tehlikesi ile karşı karşıya kalan grup için bir dezavantaj, negatif bir durum olmaktadır. Öteki olarak etiketlenen kesim, doğuştan gelen, kendi seçiminin sonucu olmayan durum ve bu durumun ortaya çıkardığı grupsal aidiyet/sosyal kimlik dolayısıyla oyuna bir bakıma yenik başlamak durumunda kalmaktadır.

²⁴² Fay, *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çokkültürlü Bir Yaklaşım*, s.151.

²⁴³ Kavram genel olarak bir kişinin kendisi gibi olmayanlara karşı duymuş olduğu korku ve aynı zamanda nefret duygularını da içermektedir. Günümüzde birçok ülkenin iç hukukunda yerini bulan nefret suçlarının da bir kısmının içeriğini oluşturmaktadır. Öteki olarak nitelendirilmiş olan kesime karşı duyulan bu duygu kendisini nefret, öfke, korku, alay, dışlama gibi eylemlerle göstermektedir. Tekkültürcü siyasetin kendi varlığının devamı için yabancı düşmanlığı, grupları kapalı bir toplum haline getirerek homojen tutmaya ve ayırtırmaya odaklıdır. Özellikle ırkçılık ile iç içe geçmiş olan yabancı düşmanlığı olgusu göçmen kabulü politikalarından mültecilerin sığınma taleplerine, vize kontrollerinden güvenlik politikalarına kadar birçok husus ile ilişkilidir. Bu bağlamda yabancı düşmanlığı sadece ötekileştirmeye ve nefret duymaya yardımcı olmakla kalmaz, bununla beraber ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi hakları da belli bir gruba karşı sınırlar ve sınırlandırır. ABD’nin 1882 tarihli 47. Kongresinde hayata geçen Çinli Kabul Etmeme / Mahrum Bırakma Kanunu buna örnektir. 1947 tarihine kadar yürürlükte kalan bu yasaya göre Çinliler vatandaş olamayacak yabancılar olarak görülmüş, çalışmak için gelen Çinliler aileleri ile birlikte değil sadece tek erkek olarak ülkeye girebilmişler, oy haklarına sahip olamamışlardır. Bu durum Çinlilerin Amerika içinde dışlanmalarına, “Çinlilere hayır” gösterilerinin düzenlenmesine sebep olmuştur. Bunların neticesinde varlıkları hala devam etmekte olan ve getto olarak adlandırılan Çinli mahalleleri oluşmuştur.

Kültürel çatışma ise bu bakımdan farklı olanın daha kolay algılanması açısından değerlidir. Eğer herkes, olgulara objektif gözle bakabilmeyi becerebilir, kültürleri diğerinin penceresinden algılayabilirse, ötekinin sorunlarını, sıkıntılarını anlama yolunda bir adım atılmış olacaktır. Örnek olarak alt yapısal anlamda yoksulluk durumunda yaşayan bir kesim, kendisi ve ailesi için dışlanma kültürünü içselleştirebilir. Bu durumun içselleştirildiği bir ortama doğan çocuk, ebeveynlerinden bu kültürel sermayeyi almaya açıktır. Başka bir deyişle çocuk, toplumdaki dezavantajlı konumunu verili olarak bulur. Eşitsizliğin bir gerçeklik ve toplumsal alanda kendisinin geçemeyeceği belli sınırlar olduğunun ön kabulü ile hayata başlar. Bu sınırlar, bireyde, asla geçilemez, mutlak sınırlar olduğu şeklindeki bir algıya dönüştüğü takdirde çatışma ve gerilim artar. Dışlanma durumunun ve akabinde öteki algısının ortadan kalkması ancak ötekileştirilenin halini anlamaktan da öte onu bu duruma düşüren sebepleri görebilmek ve bu sebeplerin ortadan kalkması için bunlarla mücadele edilerek başarılabilir.

O halde bireyin kendisine geçit vermeyeceğini düşündüğü mevkiler ve sınıflar arası sınırların geçişkenliğinin mevcut ve bu geçişin kolay olması gerekmektedir. Ayrıca haksızlığa uğradığını düşünen bir kesim, ilk olarak söylem, ardından eylem düzeyinde sesini, çatışma refleksi ile duyurabilir. Bu bakımdan en zararsız eylem çeşidi olarak değerlendirilen pasif direniş bile bir çatışma zihniyetinin ürünüdür. Bu bağlamda kültürel çatışma, toplumdaki gerçekliği gün yüzüne çıkararak, bilinçleri değiştirebilir.

Bu bağlamda bireyler mensubu oldukları toplumların, kültürlerin güvenliğini, kendi güvenlikleri ile eş değer görme eğilimindedirler. Kültürlerine gelecek herhangi bir tehdit, yok sayma, inkar ya da bastırma hareketini bireysel olarak da anlamlandırabilmektedirler. Aşırı derecede yaşanan bu aidiyet kendisini yaşamın her safhasında gösterebilir. Kendi kültürüne dair en küçük bir sözü alınganlıkla karşılamaktan kültürünü bir dinmişçesine savunmaya, onu tartışılmaz görmeye kadar giden bir süreç yaşanabilir. Bu durum ciddi bir güven, güvenlik ve güvensizlik sorunudur. Zira herkes güvende olmak ister çünkü güven kavganın, çatışmanın olmadığı, emniyette bulunma halidir, bir durumdur. Ancak bu sadece yaşanan an ile sınırlı kalmaz. Zira insanlar ve toplumlar yarın da güven içinde bulunmak isterler. Güven durumunun yarın da devam edeceğinden emin olmak isterler. Bu durum ise

sürekli bir çözümün varlığı ile mümkündür. Dolayısıyla güven durumu durağan değil bilakis dinamik bir haldir. Çünkü hayatın şartları, konumlar, durumlar hızla değişebilmektedir. Kültür de durağan bir kavram değildir. İçinde dinamik unsurlar taşımaktadır. İhtiyaçlar, istekler günden güne farklılık gösterebilmektedir. İçinde barındırmış olduğu farklı kültürlere karşı devletler, değişime ayak uyduran olumlu politikaları hayata geçirebildiği takdirde çokkültürlü yapının devamı ve çokkültürcü siyasi pratiğe dönüşüm mümkündür.

Bir toplumun içinde kültürel çeşitlilik barındırarak çokkültürlü olması bu bakımdan başta toplumun bütünleşme ve toplumsal dayanışma gibi değerli kazanımlarında önemli işleve sahiptir. İşbirliği içinde olan yapı, aslında birbirinden çok da farklı olmadığını görecektir, benzerliklerin ayrılıklardan daha fazla olduğunun bilincinde olarak bir bütünün birbiriyle ilişkili ve ayrılmaz parçaları olduklarının ayırdına varacaklardır. Farklı değerlerin her birey tarafından samimiyetle içselleştirilmeleri de çokkültürlü yapıyı, toplamdan toplum haline evirecektir. Dolayısı ile kültürler, kendi anlam dünyalarına yönelik en küçük bir tehdidi, varlıksal bir güvenlik problemi olarak algılamaya meyilli olup çözüm, müşterek noktada yeni güvenlik yaklaşımlarının bir parçası olan toplumsal güvenlik bağlamında değerlendirilecek öneme haizdir.

Kimlik ise dünyayı ve ardından kendimizi anlamamızı sağlayan bir imkândır.²⁴⁴ Başkalarını tanıyıp tanımladıkça bir bakıma kendimizi, benliğimizi, ait olduğumuz toplumu da tanımaya başlarız. Her ne kadar kimlik, ferdi olarak kendisini grup kimliğinden daha baskın hissettirse de, içinde, üyesi olunan gruptan ayrılmaz izler taşımaktadır. Başkalarının bize bakış açısı, kimliğimizden dolayı yüzleştığımız başkalarına ait sözler ve eylemler, tutum ve davranışlar kimliğin oluşmasında önemli faktörlerdir. Bu durum umumiyetle kendisini dışlanma, ötekileştirme, ayrımcılık gibi pratiklerde sıklıkla hissettirmektedir. Ait olunmak istenen topluma, özellikle sahip olunan kimliğinden dolayı girememek ya da dışarıda tutulmak, bireyi küstürebileceği gibi grupları da derinden etkilemektedir. Bu etkilenmenin sonunda gerçekleşen tepkiler, içinde yaşanan dönem, ötekileştirmenin boyutları gibi parametreler ışığında çeşitlilik göstermektedir.

²⁴⁴ Altunoğlu, *Kimlik'in Modern İnşâı, Kimlik Politikaları ve Türkiye'de Kimlik Tartışmaları*, s.7.

Demokratik bir söylem çerçevesinde, başta kimliklerinden dolayı ötekileştirilmiş olan kesimlerin bu bağlamda talepleri en genel tabiri ile tanınma ile başlamaktadır. Tanınma talebi, kültürel hakların serbestçe yaşanmasında, geleneksel değerlerin özgürce sergilenebilmesine, kendine mahsus adalet pratiklerinden yerel dillerin hür ve kamusal alanda kullanımına dek birçok alanda kendisini gösterir. Bu alanların topluluk değerleri ile yakından ilgisinin olmasından dolayı benlik ve dolayısıyla bireysel kimlik, toplumsal kimlikten ayrı düşünülmektedir. Benlik ve bireysel kimlik, ötekiler ile daimi bir ilişki içinde olup bu ilişki ekseninde dinamik şekilde evrilmeye devam eden kavramlardır.

Kimlik bir öz'e değil sürece işaret eder. Tarihselliği, zamansallığı içinde kimlik hayat boyu süren bir oluşturmaya sahiptir; dolayısıyla, bir anlamda *henüz olmayan* bütünlüksüzlük (tamamlanmamışlık) anlamında bir şeydir²⁴⁵. Bireysel kimlik, bu bağlamda bütüncül kimliğin yaşadığı uygulamalardan büyük derecede etkilendiği için onun şekillendirmesine açık olup ait olduğu toplumu, onun değerleri ve bakış açısını da dışarı vurmaktadır. Ancak bu, bireysel kimliğin toplumsal kimlikten ayrılmaz bir bütün olduğu ve pasif nesne durumunda kalan bir kavram olduğu anlamına gelmemektedir. Aksi durum liberal çokkültürcülük anlayışının ifade ettiği, topluluk haklarının bireysel haklara baskın gelmesi, bireyin değiştirmek ya da ayrılmak istediği grup haklarından vazgeçemeyeceği, grubunu terk edemeyeceği, baskıcı bir yapıya kapı açacak niteliktedir.

Farklı kimliklerin kendilerine has değerler çerçevesinde var olabilmesi için demokratik bir uygulama olarak değerlendirilen çokkültürcülük, çokkültürlülüğün kabulü ve ardından siyasi bir pratik olarak hayata geçmektedir. Dolayısı ile çokkültürlülüğün farkındalığı farklı kültürlerle olduğu kadar farklı kimliklere de saygı ve diyaloga açıklık ile gerçekleşebilmektedir. Bu durum aslında önyargıların kırılmasının bir dışavurumudur. Bu durumun tersi olan monist yapı, tekkültürlü yaşam tarzı ideali, özellikle içinde barındırdığı üstüncü anlayışın bir ürünüdür. Üyesi olunan grubun tarihsel, kültürel, ekonomik özelliklerinden dolayı yaşanan üstüncülük anlayışı, bu bağlamda farklı kültürlerin varlığını ve birlikteliğini inkâr

²⁴⁵ Age, s.112.

götüren en başlıca nedenlerdendir. Böyle bir anlayış, ötekini tanımak istemeyeceği gibi, onunla çokkültürcü siyasi bir pratiğe adım atmak taraftarı da olmayacaktır.

Bireyler, kendilerinden bağımsız dışsal nesneler haline gelmiş / getirilmiş kimlikleri kendileri ile bütünleştirmektedirler. Bu kimlikler liberal bakış açısından bireysel özellikleri ağır basan kimlikler olabileceği gibi cemaatçi bakış açısından içinde yaşanan topluluğun kişiye bir armağanı olan kimlikler de olabilmektedir. Birey eğer kendi kimliğini toplumsal kimliğinin gerisinde tutmaya başlamış ve toplumsal kimliğini öne çıkarmışsa grubu ile aşırı bir bütünleşme içine girmiş demektir. Bu durumda birey grubu için her şeyi yapabilir bir durum içerisinde olabilir. Durkheim'ın, bireyin mensubu olduğu grupla aşırı bütünleşmesi sonucu gerçekleşen elcil intihar tipolojisi buna örnektir. Ait hissettiği topluluk adına ve ait hissetmediği üst kimliğe karşı gerçekleşen her türlü çatışma hali kimlik olgusunun güvenlik ile ilişkisini açıklamaktadır. Bir kişinin ait olmuş olduğu kimliğinden dolayı yaşadığı her türlü ayrımcılık, ötekileştirme, siyasi ve kültürel haklarından hatta evrensel insan haklarından mahrumiyet kimlik olgusunun çokkültürlülüğe ve güvenliğe olan etkilerine örneklerdir. Bunun tam tersi uygulamalar da konu ile yakın ilişkilidir. Nitekim ABD'de beyaz ırkın üstünlüğüne inanılıp siyah, Latin ya da Asyalı insanların homojen toplum yapısını bozacakları endişesi ile gerçekleşen negatif devlet uygulamaları, ya da ötekileştirilmiş bu grupların bireylerine karşı ancak bu insanların varlığını bile topluluk kimliğine bir saldırı olarak görerek gerçekleşen bireysel saldırılar aynı güdülenmenin sonucudurlar.

Bu noktada kimlik olgusunun devletlerin iç güvenlik ve uluslararası güvenlik konularında sürekli olarak merkezde bir konumda olduğu ifade edilebilir. Netice itibari ile ötekini tanıma gayreti içerisinde olmak, aslında farklılığın değil benzerliğin ayırdına varmayı sağlayacaktır. Bu bağlamda kimlik, dünyayı anlamayı sağladığı kadar aynı zamanda kendimizi de bulmamızı sağlayacak bir imkândır²⁴⁶. Ancak bu sayede ben kimim / biz kimiz sorusu ile başlayan süreç, ben, biz, siz, hepimiz mottosuna dönüşebilecektir²⁴⁷. Başka bir deyişle insanların farklılıklarının bir zenginlik olduğunu anlaması aşaması gerçekleşecektir.

²⁴⁶ Altunoğlu, *Kimlik'in Modern İnşâı, Kimlik Politikaları ve Türkiye'de Kimlik Tartışmaları*, s.7.

²⁴⁷ Nuran Hortaçsu, *Ben Siz Biz Hepimiz: Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler*, Ankara 2007.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK GÜVENLİK

Güvenlik kavramı insanlık tarihinin en önemli ihtiyaçlarından biri olmuştur. Ancak bununla beraber bu ihtiyacın her dönem değişerek, dönüşerek, genişleyerek ve derinleşerek ele alınma ihtiyacı da olmazsa olmaz bir durum arz etmiştir. Bu bağlamda güvenlik kavramının ne olduğu, hangi şartlar altında ne tür değişimler geçirdiği izaha muhtaç hale gelmektedir. Bu yüzden çalışmanın konusunu oluşturan toplumsal güvenlik meselesini tam anlamıyla ele almak için bu süreçlere belli oranda değinmek gerekmektedir.

Geleneksel ya da klasik güvenlik anlayışı olarak da değerlendirilen ilk yaklaşımda konu salt askeri güvenlik olarak ele alınmakta, güvenliği sağlanan da güvenliği sağlayan da devlet olmaktadır. Ancak özellikle 20. yüzyılın değişen ve dönüşen dünya şartlarında kimin güvenliği sorunsalından hareketle devletin güvenliğinin yanı sıra birey, toplum, çevre, sağlık, gıda gibi çok çeşitli referans aktörlerinin güvenliği, ulusal, bölgesel ve küresel düzlemlerde tartışılmaya başlanmıştır.

Bu yüzden öncelikle güvenlik kavramının tanımlanması, kavramın açıklanması ve kapsamının belirtilmesi ile başlamak yerinde görülmektedir. Ardından geleneksel güvenlik yaklaşımları ve yeni güvenlik yaklaşımlarından güvenliğe farklı noktalardan yaklaşan okulların bakış açılarını değerlendirmek gerekmektedir. Son olarak ise çalışmanın ana konularından olan ve kültür ile kimlik olguları ile yakın ilişkisi olduğu düşünülen toplumsal güvenlik yaklaşımı tartışılacaktır.

2.1. GÜVENLİK KAVRAMININ TANIMI VE KAPSAMI

Güvenlik, tarih boyunca insanların, devletlerin, her canlı organizmanın sağlamaya çalıştığı temel bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Bireysel olarak en temel anlamda vücut bütünlüğünü, varlığın korunma ve devamını ifade eden güvenlik kavramı yaşayan birer organizma olan devletler için de şüphesiz geçerlidir. Devletler de hem

kendilerinin hem de içinde yaşayan insanların güvenliklerini korumak durumundadır. Güvenlik kavramı sözlük anlamı ile en temel olarak, toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet hali olarak tanımlanmaktadır²⁴⁸. Bir başka deyişle güvenlik; tehlikenin bulunmadığı ya da mümkün olduğu kadar az olduğu, tehlike şüphesinin olmadığı veya en az olduğu durumdur²⁴⁹.

Güvenlik kavramı hem uluslararası ilişkilerde, hem siyaset bilimi başta olmak üzere, çokkültürcülük kavramı gibi interdisipliner bir kavramdır. Kavram, zaman ile birlikte içerik olarak değişiklik göstermekle beraber önemini yitirmemiştir. Güvenlik kavramı üzerine çalışan yaklaşımların dünya savaşları, küreselleşme, Soğuk Savaş ve sonrası, 11 Eylül gibi önemli dönüm noktalarında sürekli devam ettiği ve bu ekseninde dönüşerek geliştiği ve değiştiği ifade edilmelidir. Güvenlik konusunda akademik olarak birçok tanımlama ve kavramsal çerçeve çizilmeye çalışılmış olmakla birlikte bunlardan belli başlı olanlar aşağıda bahsedilmektedir. Ancak belirtilmesi gereken husus genel geçerli ve kabul görmüş tek bir güvenlik kavramsallaştırmasının ve tanımının mevcut olmadığıdır. Bunun nedeni ise ideoloji ve kuramların konuya hangi analiz düzeyinden ve perspektiften baktığı ve bakılan zaman dilimi ve üzerinde yaşanan coğrafyada aranmalıdır. Örneğin realist güvenlik anlayışı, konuya daha ulusal düzeyden, milli topraklardan bakarak geleneksel güvenlik anlayışının izlerini taşıyan bir tanımla güvenliği daha askeri / güç / savaş içerikli bir tanım yapmaktadır.

Levy'e göre güvenlik kavramını kolay tanımlamak mümkün değildir. Örneğin kimin güvenliği sorusu bir milletin, uluslararası sistemin ya da tüm insanlığın güvenliği gibi cevaplarla karşılanabileceğinden belli bir odaklanmadan ziyade dağılmaya sebebiyet verecektir. Levy'e göre Helga Haftendorn'sun askeri tehdidin yokluğu ve bir millete dışarıdan tehlike gelmeme durumu olarak tanımlanan güvenlik kavramı geleneksel güvenlik tanımının en mükemmel halidir ancak çevresel ya da askeri olmayan güvenlik tehditlerini dışlayıcı bir tanımdır²⁵⁰. Richard Ullman'a göre ise güvenlik, devlete ya da daha özelde devlet içinde var olan kişiler,

²⁴⁸ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, "Güvenlik", 10. Baskı, Ankara: 2005, s.817.

²⁴⁹ Haydar Çakmak, *Avrupa Güvenliği*, Ankara 2007, s.26.

²⁵⁰ Marc A. Levy, "Is The Environment a National Security Issue?", *International Security*, C. 20, S.2, Cambridge Massachusetts 1995, s.39.

gruplar gibi hükümet dışı gruplara karşı saldırının, tehlikenin olmadığı durumu ifade etmektedir²⁵¹. Brauch'a göre ise güvenlik, barış kavramı ile daha yakın ilişkili olup devlet, devlet üstü ve dışı olağanüstü önlemleri gerektirmektedir²⁵². Andre Comte-Sponville ise güvenliği erişilebilecek bir amaç olarak görmemekle beraber bir savaş durumu olarak tanımlar ki ona göre bu savaş sürekli devam edecek ve asla bitmeyerek yeniden başlayacaktır²⁵³.

Güvenlik kavramının oluşmasında belli başlı bazı unsurların varlığından söz etmek gerekmektedir. Bunların başında bir düşman algısı, tehdit durumundan söz etmek gerekmektedir. Tehdit herhangi bir varlığın herhangi bir değerine karşı gelen ya da gelmesi muhtemel olası zarar durumudur. Böyle bir durumla karşı karşıya kalan varlık buna yönelik önlemler almak durumunda kalır. Riskin yoğunluğu ile orantılı olan bu önlemler, güvende olmak ve güvende kalmak için sürekli gözden geçirilir, uygulanır ve güvenlik tedbirleri halini alır. Dolayısı ile bir varlığın amacı güvenlik değil güvendir. Güvenlik, güven duygusunun, güvende olmanın bir önkoşuludur. Güvenlik krizlerinin, güvenlik sıkıntılarının yaşandığı bir dönemde ekonomik, toplumsal, siyasal her türlü konular ikincil planda kalabilmektedir. Zira adı zikredilen konular güven duygusunun yitimi ile ortaya çıkan endişelerin gölgesinde kalabilmektedirler.

Bir tehdidin meydana gelmesi için bir takım çatışmaların olması durumu ya da ihtimali gereklidir. Dolayısı ile çatışmanın varlığı ya da olma olasılığı tehdit için gereklidir denebilir. Bu minvalde Levis A. Coser tehdit ile olarak tehdidin değerler, kıt kaynaklar, güç gibi olgular üzerinde gerçekleşen, etkisiz hale gelen rakibi aynı zamanda yok etmeyi ya da en azından zarar vermeyi hedeflediğini belirtmektedir²⁵⁴. Dolayısı ile ortada çatışılan, kaybedilecek değerlerin olması durumu, bir tehdit algısını meydana getirecek ve güvenlik kavramının kilit kavramlarından birini oluşturacaktır.

Güvenlik olgusu, her aktörün ister uluslararası olsun isterse ulusal olsun her dönem ihtiyaç duyduğu bir olgu olmasından dolayı sürekli güncel ve incelenen bir

²⁵¹ Age, s.40.

²⁵² Hans Günter Brauch, "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C. 5, S.18, İstanbul 2008, s.2.

²⁵³ Mehmet Ali Bal, *Modern Devlet ve Güvenlik*, İstanbul 2003, s.21-22.

²⁵⁴ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, İstanbul 2001, s.360.

konu olmuştur. Bu kavramın tarihsel perspektiften ele alınarak incelenmesi, aktörlerin bu konuya vermiş oldukları önemi gösterebilmek adına önem taşımaktadır.

Güvenlik olgusunun referans konusunun ne olacağı, neyin güvenliğinin sağlanacağı, güvenliği sağlayacak olan aktörlerin hiyerarşik durumu, hangi yöntemler ile güvenliğin sağlanacağı, güvenliği sıkıntıya sokacak ve bloke edecek tehdit ve tehlikelerin neler olduğu her dönemde tartışılmış, kavram her zaman her yerde herkes için aynı anlama gelmemiş, zamandan zamana, devletten devlete ve kuramın bakış açısına göre farklılık göstermiştir.

2.2. GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI

21. yy'ın kültürel ve kimliksel olgular başta olmak üzere küreselleşme, göç ve haklar ile beraber dönüşüm getirdiği konulardan bir diğeri de güvenlik konusudur. Aslında belirtilmesi gereken husus güvenlik olgusunun her çağda dönüşerek çeşitlendiği ve farklılık arzettiği hususudur. Medeniyet olgusu değiştikçe savaşların, teknolojilerin, zihniyetlerin gelişmesi de beraberinde gelmiş ve bunun yanında özellikle devletlerin izlemiş oldukları politikalar da bu bağlamda güvenlik olgusunun dönüşüp şekillenmesinde etkili olmuştur.

Güvenlik konusu tehdit olgusu ile iç içe geçerek incelenmesi gereken bir konudur. Zira tehditlerin zaman içinde değişerek dönüşüme uğramaları güvenlik yaklaşımlarına da yeni perspektiflerden bakılmasını beraberinde getirmiştir. Yeni güvenlik yaklaşımlarının bir diğer önemli özelliği oluşan tehditlerin bertaraf edilmesi hususunda devletlerin tek başlarına başarılı olmalarına müsaade etmemesi, konunun uluslararası boyutlarda ve bazen bölgesel bazen ise küresel boyutlarda işbirliğini gerekli kılmasıdır.

Baldwin güvenlik çalışmalarının özellikle akademik alanda uzun bir süre ihmal edilen bir alan olduğunu belirterek bu ihmalin 1952 senesinde Wolfers'ın makalesi ile sona erdiğini ifade eder. 1965 yılı ile beraber ulusal güvenlik kavramının tanımlanmasıyla devam eden süreçte Klaus Knorr ve Richard Smoke gibi isimleri

zikreden Baldwin, 1991 senesinde Buzan'ın güvenlik için az gelişmiş bir konsept tanımlaması fikrini paylaşır²⁵⁵.

Güvenlik kavramının ön koşulu olan tehdit unsurunun varlığı, algılanış biçimi her dönemde farklılık arz etmiştir. Bunun sebebi ise risk olarak değerlendirilen olayların, durumların her dönemde çeşitlenmesi, derinleşmesi, farklılaşması ve ulusal sınırları aşar boyuta gelmesi, bazen ise bir devletin tek başına üstesinden gelemeyecek bir hal alarak birçok ülkenin işbirliğini gerekli kılar hale gelmesidir.

Özellikle Soğuk Savaş döneminin sonuna kadar hakim olan güvenlik paradigmasının öncelikli olarak devletsel bağlamda, ulusal ölçekte ve askeri odaklı olduğu ifade edilmiştir²⁵⁶. Machivelli'den Soğuk Savaş'ın sonuna kadar geçen zamanda geleneksel güvenlik anlayışının nüvelerini içinde bulunduran bu yaklaşımın temel özelliğinin daha ziyade ulusal bir güvenlik anlayışı ve paralelinde askeri odaklı bir güvenlik yaklaşımının hakim olduğu söylenebilir.

Gerçekten de Soğuk Savaş dönemini (1947 - 1991) ve argümanları, politikaları incelendiği takdirde geleneksel güvenlik anlayışının klasik örneklerine rastlamak mümkündür. Bu dönemin en karakterisitik özelliğinin silahlanma yarışı olduğu ve özellikle ilk olarak sadece ABD'nin elinde olan nükleer silahların 1949 yılı itibari ile SSCB'nin de eline geçmeye başladığı, Avrupa'nın Doğu-batı şeklinde bölünürken ABD ve SSCB'nin hidrojen bombalarını geliştirdikleri, 1957 senesinde SSCB'nin ilk uzay uydusu Sputnik'ı göndermesi ile "Kızıl Tehlike" olarak adlandırılan komünizm tehlikesi algısının geliştirildiği ifade edilmiştir²⁵⁷. Bu süreçte Çin'de komünist devrim gerçekleşirken ilerleyen zamanda ABD bir takım politikalar ile değişik ülkeler ile ittifaklar oluşturmuştur. Örneğin "Rusya; Çekoslovakya, Polonya, Macaristan ve Doğu Almanya'ya, ABD ise İngiltere, Batı Almanya, Belçika, Hollanda, Yunanistan, İtalya, Türkiye ve Güney Kore'ye nükleer silahlar yerleştirmişlerdir"²⁵⁸. Bu durum ise karşılıklı olarak ve artan nispette bir silahlanma yarışını da beraberinde getirmiştir. Bunun yanında başını ABD'nin çektiği NATO ile

²⁵⁵ David A. Baldwin, "The Concept Of Security", *Review of International Studies*, C.23, S.1, Cambridge 1997, s.8.

²⁵⁶ John Bayliss, "International and Global Security in the Post Cold War Era", *The Globalization of World Politics*, John Baylis ve Steve Smith (Ed.), Oxford 2006, s.300.

²⁵⁷ Gülgün Tuna, *Yeni Güvenlik: Küresel Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler*, Ankara 2001, s.165-166.

²⁵⁸ *Age*, s.168.

başını SSCB'nin çektiği Varşova Paktı da Soğuk Savaş sürecinin iki kutupluluğunun en bariz göstergelerindendir. Bunlara ek olarak silah teknolojisindeki gelişmeler nükleer silahlar ile sınırlı kalmamış bunlara ek olarak biyolojik ve kimyasal silahlar da silah teknolojisinde önemli yer edinmişlerdir.

Ancak zamanla değişen tehdit algısı ya da geleneksel tehditlerin bir ülkenin mücadele alanını aşarak değişmesi ve dönüşmesi sonucunda ulusal güvenliğin yanında bölgesel nitelikli güvenlik anlayışının doğduğu belirtilmelidir. Bu minvalde “üyelerinin gelişmişlik düzeyleri, karşılıklı bağımlılık oranları, komşuluk ilişkileri ve tarihsel bağları gibi birçok faktör” bölgesel güvenlik ittifaklarının oluşumunda ve devamında etkili olmaktadır²⁵⁹.

Bölgesel güvenlik anlayışının belli bir derecede daha küresel tehditlere ve risklere karşı geliştirilen bir üst güvenlik yaklaşım modeli ise uluslararası güvenlik yaklaşımıdır. Uluslararası güvenlik ise amacı küresel anlamda barış olan ve çatışmaların olmadığı bir dünyanın varlığıdır. Bu anlamda kurulmuş olan Milletler Cemiyetinin ve Birleşmiş Milletlerin varlığı uluslararası güvenlik eksenli yaklaşımların ürünü olup güvenin sağlanması ve yaygınlaşmasını amaçlamaktadırlar denilebilir.

Bu minvalde söylenebilecek olan esas mesele, birçok faktörün güvenlik yaklaşımlarının dönemden döneme çeşitlenmesinde, derinleşmesinde ve dönüşmesinde etkili olduğudur. Örnek olarak bir dönem için din meselesi savaşların, ayrışmanın ve çatışmanın öznesini oluştururken, başka bir dönemde coğrafi keşifler ile sömürgecilik anlayışı hakim olmuş, daha sonra ise kapitalizm eksenli yayılmacılık güvenlik konusunun ekseninde yer almıştır. Bazen ise komünizm gibi ideolojik akımlar Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi birçok ülke tarafından birincil önemde güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır. 21.yy ile beraber özellikle başta dünya savaşları olmak üzere küreselleşme, teknolojik gelişmeler, nükleer silahlanma gibi olgular ile hem geleneksel güvenlik riskleri bir dönüşüme girmiş hem de önceki çağlarda hiç akla gelmemiş yeni güvenlik konseptleri meydana gelmiştir.

Başka bir ifade ile güvenlik yaklaşımlarının çeşitlenerek dönüşmesi bir bakıma güvenlik kavramının yeni bir tanımının yanında güvenliğin hangi yollarla,

²⁵⁹ Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul 2014, s.313.

kim tarafından ve nasıl sağlanacağını bununla beraber kimin ya da kimlerin güvenliğinin sağlanacağını tekrar gözden geçirilmesinden ibarettir. Genel olarak bu gözden geçirmenin özellikle Soğuk Savaş döneminin bitmesi ile yakın ilişkili olduğu düşünülmektedir. Yeni güvenlik yaklaşımı ile realist/geleneksel okul arasındaki görüş ayrılığı da bu noktada başlamaktadır. Geleneksel/realizm okulunun görüşüne göre Soğuk Savaş'ın bitişi ile beraber uluslararası ilişkilerin anarşik doğası değişmediğinden dolayı güvenlik konseptinde önemli bir yeniden tanımlamaya ya da genişlemeye gitmeye ihtiyaç bulunmamaktadır. Aksine savunulara göre ise dünya son on yılda ciddi anlamda değişime uğradığı için güvenlik konseptinin tanımlanmasında yeni bir yaklaşıma gidilmesi gerekmektedir. Miller'a göre realizm yaklaşımını temsil edenler askeri olmayan faktörleri göz ardı ederlerken yeni güvenlik yaklaşımçıları (gelişimciler) uluslararası anarşide askeri çatışmaların önemini sürdürdüğünün farkında değillerdir. Aynı zamanda konseptin uyumluluğunu sürekli kavramı genişleterek bozmaktadırlar²⁶⁰. Gerçekten de literatürde yeni güvenlik yaklaşımlarına gelen eleştirilerin yoğun olarak en başında birçok farklı konuyu güvenlik analiz düzeyi kapsamında değerlendirerek kavramı çeşitlendirmeleri ve güvenliğin kapsamlı ve genel kabul görmüş olan net sınırlarını yapamamış olmaları gelmektedir.

Bu noktalardan hareketle güvenlik yaklaşımlarının birçok açıdan ve birçok üst ve alt başlık altında çeşitlenerek açıklanmaya çalışıldığı belirtilmelidir. Bu açıdan bu çalışmada öncelikli olarak realizm ve idealizm perspektifinden konuya yaklaşan geleneksel güvenlik yaklaşımını, ardından neorealizm, Kopenhag Okulu, Eleştirel teoriler, yapılandırmacı yaklaşım, postmodern yaklaşım ve Feminist Yaklaşımın ele alındığı Yeni Güvenlik Yaklaşımlarından bahsetmek yerinde olacaktır.

2.2.1. Geleneksel Güvenlik Yaklaşımı

Geleneksel güvenlik anlayışının daha çok temelde iki şeye atıfta bulunduğu ifade edilmektedir. Güvenlik devletle ilişkilidir ve devlet de güvenlik ile ilişkilidir. Geleneksel güvenlik yaklaşımında devlet güvenlik hususunun en önemli aktörüdür

²⁶⁰ Benjamin Miller, "The Concept of Security: Should It Be Redefined?", *Journal of Strategic Studies*, C.24, S. 2, Leeds 2001, s.36-37.

ve güvenlik askeri boyutlu ele alınır²⁶¹. Bu bağlamda geleneksel güvenlik anlayışının hakim olduğu paradigmanın ulus devlet süreci ile de yakından ilgili olduğu söylenebilir.

Dünya sisteminin siyasi yapılanmasından doğan ulus ve BM üyesi devletler, modern dünya ürünü olup bunların birçoğu bir iki asır öncesine kadar isim yahut idari birim olarak yeryüzünde mevcut değildirler²⁶². Buna ek olarak ulus kavramının aynı topraklar üzerinde yaşamakta olan ve birbirleri arasında başta dil, ülkü ve tarih olmak üzere ortak özelliklerin ve paylaşımların olduğu bir sınıfa işaret ettiği de belirtilmelidir. Bu perspektiften ulusun zaman içinde inşa edildiği belirtilerek aynı zamanda bir “inanç meselesi”²⁶³ olduğu da anlaşılabılır. Tüm bu tanımlar ve yaklaşımlar göz önünde bulundurulduğu zaman ulusun milliyetçiliğin bir alt türevi olduğu ve içindeki tüm halkları kapsayıcı, süreçsel bir var oluş içerdiği, etnisite gibi biyolojik bir durum arz etmediği ve daha politik bir unsur olduğu sonuçları çıkarılabilir. Daha politiktir çünkü etnisiteler ulus olmanın siyasal bir kimlik kazanmakla mümkün olduğunu bilmektedirler. Ulusçuluk durumu ise “hem devlet olma bilinci taşımaya başlamış bir grubun siyasal birlikteliğe ilişkin yönelimini hem de devlet olabilmiş topluluğun siyasal birlikteliğinin devam etme arzusunu ifade etmekte” olup bir topluluğun hem siyasi hem de ekonomik egemenliğini ele geçirme ve pekiştirme savaşımıdır²⁶⁴.

Belli bir ulusa ait olmayanların dışlanması kurumsallaşması²⁶⁵ olarak da tanımlanabilen ulus devletlerle ilgili olarak her halükarda belirtilmesi gereken husus hala geçerliliğini korumakta oldukları, bunu milliyetçilik ideolojisi ve bu ideolojiyi içeren bir jargonla devam ettirdikleri ve şu an için görünen ufukta bu mevcudiyetin devam edeceği yönündedir. Zaten uluslararası insan hakları standartlarının oluşturulmasında ve yerine getirilmesinde devlet dışı ve uluslararası kurumlar yan rollerini sürdürmeye devam etmekte iken ulus devletler hala temel aktörlerdir²⁶⁶. Zira

²⁶¹ Pınar Bilgin, “Beyond Statism in Security Studies? Human Agency and Security in The Middle East”, *The Review of International Affairs*, C.2, S.1, Belgrad 2002, s.102.

²⁶² Balibar ve Wallerstein, *İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikler*, (Çev. Nazlı Ökten), İstanbul 2013, s.100.

²⁶³ Thomas Hylland Eriksen, *Etnisite ve Milliyetçilik Antropolojik Bir Bakış*, (Çev. Ekin Uşaklı), İstanbul 2002, s.160.

²⁶⁴ Say, *21. Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*, s.11.

²⁶⁵ Kalaycı, *Ulus Devletin Başağrısı Ayrılıkçılık Kanada Quebec Örneği*, s.105.

²⁶⁶ Bayram Ali Soner, *Minority Rights Regime in Turkey and The European Regional Organizations*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2004, s.44.

Birleşmiş Milletler yahut Avrupa Birliği gibi ulus devlet üstü kurumlar küresel anlamda bazı önemli görevlere haiz olsa da bu organizasyonlara üye devletlerin kendi ulusal aidiyetlerinden üst yapısal anlamda vazgeçtikleri yahut vazgeçecekleri yönünde algının henüz oluşmadığı belirtilmelidir. Örneğin kültürel bir çoğulculuk mekanı olarak tanımlanan Avrupa'nın ülkeler arası hareketi arttırması dolayısıyla heterojen bir durum meydana getirdiği belirtilse de bu durumun kültürel özgüllüklerin tanınması ile aynı anlama gelmediği belirtilmeli ve 1993 tarihli Maastricht Anlaşması ile oluşturulan Avrupa vatandaşlığının sınırsız bir vatandaşlık değil ulusal vatandaşlık anlayışının uzantısı bir vatandaşlık durumu meydana getirdiği ifade edilmelidir²⁶⁷. Başka bir deyişle ulus devletlerin gerek ekonomik gerekse siyasi açıdan önemli ve belirleyici rollerinin mevcudiyeti devam etmektedir²⁶⁸. Ancak bunun tersi görüşler de mevcuttur. Gülalp'e göre bugün, egemen ulus-devletin biçimsel çerçevesi varlığını sürdürüyor olsa da, egemenliğin özü çoğunlukla küresel, bölgesel ve yerel düzeyde birçok aktör tarafından paylaşılmaktadır²⁶⁹. Bir görüş de "en baskıcı ulus devletler bile kendi sınırları içinde en üstün ve egemen otoriteler olarak düşünülmemelidir²⁷⁰ tezini savunmaktadır.

Bütüncül bir tek yapı yerine devletlerin kendi ulusal çıkarlarının daha ağır bastığı aşikârdır. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra her ülkenin başta havalimanları olmak üzere hudut kapılarında almış olduğu kırmızı alarm seviyesindeki güvenlik önlemleri ulusal sınırların silikleşmesinin bir yana daha da keskin çizgilerle varlığının gözükmemesinin en göze çarpan örneklerindendir. Sonuç itibariyle tehlikeler ve tehditler her ne kadar ulus ötesi ve küresel olursa olsun ölenler hala bir ulusun vatandaşlarıdır. Sonuç itibariyle dünya, yeni bir evrimleşme dönemi içinde olup, devletler, milletler, algılar, örgütler ve dolayısıyla dünya, insan ömrü açısından belki hızlı ve bir o kadar muğlak, ancak tarih açısından bulanık ve çok yavaş bir geçiş dönemini yaşamaktadır.

²⁶⁷ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.87.

²⁶⁸ Michael Löwy, "Ulus Devlet, Milliyetçilik, Küreselleşme, Enternasyonalizm", *Birikim Dergisi*, (Çev. Asena Günel), S.156, İstanbul 2002, s.70.

²⁶⁹ Haldun Gülalp (Haz.), "Sonuç. Ulus Devlet Aşılıyor mu?", *Vatandaşlık ve Etnik Çatışma Ulus Devletin Sorgulanması*, İstanbul 2007, s.180.

²⁷⁰ Michael, Hardt ve Antonio, Negri, *İmparatorluk*, (Çev. Abdullah Yılmaz), 7. Basım, İstanbul 2012, s.15.

Belirli sınırlar ile çevrili bir devletin sınırlarının ve iinin dokunulmazlığının korunması geleneksel güvenlik anlayışının başlangıç noktasıdır. Bu açıdan bakıldığında geleneksel güvenlik anlayışında temel sorular ve verilen cevaplar geleneksel güvenlik anlayışının sınırlarını ve kapsamını daha iyi betimlemektedir. Buna göre geleneksel güvenlik anlayışı kimin güvenliği, güvenliğin nasıl ve kime karşı sağlanacağı sorularına sırasıyla devletin güvenliği, gerektiğinde zorla olmak kaydıyla ulusal değerlerin düşmana karşı korunması yolu ile cevaplarını vermektedir²⁷¹. Ancak geleneksel güvenlik anlayışı perspektifinin askeri ve devlet odaklı yaklaşımının önemini yitirdiği ya da günden güne yitireceğini söylemek ise şu an için eksik ve yanlış bir yaklaşım olacaktır. Geleneksel güvenlik anlayışının şekillendiren temel iki ideoloji idealizm ve realizm olup bu iki ideoloji aşağıda ele alınmıştır.

İdealist felsefenin Aydınlanma ile beraber sırasıyla Kant, Durkheim, Simmel ve Weber sosyolojisinin konuları arasında yer aldığı bilinmektedir. Kant, duyu algıları ile dünyanın bilinebilir nesnelerden ibaret olduğu savına karşı çıkarken, Weber' e göre bir kültür dünyası olan toplum, bireylerin öznel anlamlı hareketlerinin bir ürünüdür. İnsan amaçlı bir iradeye sahip olmasından dolayı sosyal hareket ancak ve ancak paylaşılmış inanç, değer ve ilgiler sonunda ortaya çıkmaktadır²⁷². Aydınlanma ve ardından liberalizm ile devam eden idealizm akımı 20. yüzyılda Woodrow Wilson önderliğinde 1. Dünya Savaşı'nın ardından kolektif bir güvenlik anlayışını baz alarak Milletler Cemiyeti (MC) kurulmuştur. Bu bakış açısına göre idealizm ile savaş ortamı tekrar yaşanmayacak ve sürekli bir barış ve güvenlik ortamı var olacaktır. Aydınlanmacı bir yaklaşımla insanın doğası kötü olmayıp onu kötülüğe götüren sebepler kötü dışsal faktörlerdir²⁷³. Dolayısı ile uluslararası arenada kötü olan dışsal koşulları ortadan kaldırmak ve iyi bir küresel ortam kurmak amacıyla MC gibi ulus ötesi organizasyonlar barışın sağlanması ve devamında önemli bir yere sahip olacaklardır.

²⁷¹ Tim Dunne ve Nicholas J. Wheeler, "We The Peoples: Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practice", *International Relations*, C.8, S.1, Londra, Thousand Oaks, CA ve Yeni Delhi Mart 2004, s.11.

²⁷² David, F. Walsh, "İdealizm / Materyalizm", (Çev. Cemil Oruç), *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, (Ed. Chris Jenks), (Çev. Ed. İhsan Çapcıoğlu), 2. Baskı, Ankara 2014, s.253, 257.

²⁷³ Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, s.57.

Liberalizmin açıklık anlayışından oldukça etkilenen idealizm anlayışına göre uluslararası ilişkilerde gizli diplomasi yerine açık diplomasi yerleştirilmelidir. Savaşların gereksizliğinin egemen olduğu bu düşüncede ayrıca demokratik sorumluluk duygusundan yoksun baskıcı liderler ile uluslararası arenada savaşları önleyecek küresel kuruluşların yokluğuna da dikkat çekilmiştir. Buna göre uluslar güç yerine moral değerler, hukuk ve yasal kurumlar etrafında örgütlenmelidirler. İdealistlere göre uluslararası sistem işbirliğine ve problemlerin karşılıklı çözümüne açıktır çünkü insan doğası da özünde kötü değil iyidir. Bu bağlamda Wilson önderliğinde kurulan M.C. barışçıl dünya düzenini amaç edinerek kolektif savunmadan ziyade kolektif güvenliğe odaklanmış, ulusal çıkar peşinde koşan devletlerin zayıf devletlere saldırmasının engellenmesi planlamıştır²⁷⁴.

Bu noktada idealizm yaklaşımı, realizm düşünürleri tarafından özellikle 21. yy.'da yaşanan iki dünya savaşı arasındaki dönem göz önüne alındığında ütopyacılık olarak tanımlanmıştır²⁷⁵. 1. Dünya Savaşı ertesinde Almanya ve Japonya saldırganlığının baş göstermesi üzerine, kolektif güvenlik anlayışının yetersizliği, idealizme tepki olarak realist güvenlik anlayışını gündeme getirmiş, bu süreçte idealizm dünyanın ne olduğundan çok ne olması gerektiği ile ilgilendiği için eleştirilmiştir²⁷⁶. Başka bir deyişle 2. Dünya Savaşı öncesinde totaliter yönetimlerin iş başına gelirken MC'nin pasif kalması ve etkinliğini gösterememesi idealizmin başarısız olduğu şeklinde yorumlanmıştır²⁷⁷. MC'nin başarısız olmasının ya da başka bir deyişle idealizmin güvenlik anlayışının başarısızlığının gerekçesinin büyük ölçüde ABD'nin izolasyonist dış politika anlayışını terk ederek öncü rol üstlenmesine bağlayanlar da olmaktadır. Nitekim Amerikan Senatosu MC anlaşmasını imzalamayı reddederek kurumu önemli bir destekten yoksun bırakmıştır²⁷⁸.

Realist bakış açısının kökleri ise Antik Yunan şehir devletleri olan Atina ve Sparta'nın karşılıklı güç dengelerinin değişimi ile beraber ortaya çıkan güvenlik

²⁷⁴ Yücel Bozdağlıoğlu, "İdealizm", *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, (Ed. Haydar Çakmak), İstanbul 2014, s.115-117.

²⁷⁵ Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, s.55

²⁷⁶ Bozdağlıoğlu, "İdealizm", s.117.

²⁷⁷ Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, s.58.

²⁷⁸ Bozdağlıoğlu, "İdealizm", s.117.

endişesi ve beraberindeki savaflara kadar götürölmektedir²⁷⁹. Bu bağlamda Peloponez Savaşlarının başlangıç alındığı ve ilk realist teorisyenin Thukydides olduğı belirtilmektedir²⁸⁰. Daha sonraları “Prens” adlı eserinde aslolanın savaş ve güçlü bir iktidar olduğunu ileri süren Machiavelli ile “Leviathan” adlı eserinde insanın insanın kurdu olduğunu, insanların doğa durumunda savaş halinde olduklarını ve üstün güce yetkilerini devrederek bu savaş ve güvensizlik halinden kurtulunduğunu ileri süren Hobbes, realizmin felsefi kökenleri açısından önemli isimlerdir.

Nicholas Spykman, Reinhard Niebuhr, Arnold Wolfers, Walter Lippman, John Herz, Hedley Bull, Raymond Aron ve Martin Wight realizme önemli katkıları olmuş isimler arasındadır. Bunun yanında Churchill ve Kennan ise realizme katkısı olan politikacılar olarak değeriendirilmektedirler²⁸¹. 21. yüzyıla gelindiğinde idealizmin güvenlik yaklaşımının 2. Dünya Savaşının ortaya çıkması ile başarısız olduğı fikri hakimiyet kazanmış, bu dönemde özellikle Edward Hallet Carr, ütopyacılıkla suçladığı idealizmi güç kavramını gözardı ettiğı gerekçesi ile eleştirirken küresel bir barışın tesisinin imkansızlığını dile getirmiştir. Arı’ya göre 1930 ve 40’lı yıllarda M.C. ve Versay düzenlerinin çökmeye başlaması ile idealizme duyulan güven sarsılmış, küresel örgütlenmelerle uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanacağına olan inanç yerini daha realist yaklaşımlara bırakmıştır²⁸².

Realizmin temel özellikleri şu şekilde sıralanmıştır²⁸³. Anarşik uluslararası sistemde en önemli aktörler devletlerdir. Devletler ölkelerindeki birçok farklı sesi bir araya getirdiğinden bütünleştiricidirler. Akılcı bir aktör olan devletlerin hiyerarşik

²⁷⁹ Yücel Bozdağıoğlu, “Realizm”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler*, (Ed. Haydar Çakmak), Ankara 2007, s.138-139.

²⁸⁰ Tuğçe Varol Sevim, “Mearsheimer ve Waltz’ın Realist Bakışı”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Ed.), İstanbul 2013, s.34; Bununla beraber Thukydides’e göre savaşın asıl nedeninin aşırı güçlenen Atina’ya karşı Sparta’nın duyduğı kuşku ve güvenlik kaygısı olmuştur. Bu noktada “güvenlik ikilemi” olgusu tarihte hep var ola gelmiş bir olgudur.

²⁸¹ Tayyar Arı, *Uluslararası Arası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 8. Basım, Bursa 2013, s.137.

²⁸² Tayyar Arı, “Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler”, *Post Modern Uluslararası İlişkiler Teorileri: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, Tayyar Arı (Der.), Bursa 2014, s.4.

²⁸³ Sevim, “Mearshheimer ve Waltz’ın Realist Bakışı”, s.36-37.

olarak en tepede bulunan sorunları ulusal ve uluslararası güvenlik meseleleri olmalıdır.

Realizm temel olarak güç ve çıkar ekseninde ele alınmaktadır. Bu noktada realist düşünürler realizmin anahtar kavramı olan güç için insan doğasında var olan bir güdü olmasından hareketle siyasetin de başlıca hareket noktasının ulusal çıkar elde etmek olduğunu ve ana etkenin çıkarların çatışması olduğunu ifade ederler. Onlara göre güç uluslararası politikanın ana belirleyicisidir²⁸⁴. Benzer şekilde kötü olan insan doğası ile devletlerin yapısı arasında benzerlikler kurarak devletlerin güçlerini en üst seviyede tutmaları zorunluluğunu ileri süren realist bakış açısı güce vurgu yaparak devletlerin asıl amacının güç elde etmek olduğunu söyler. İnsan doğası ile ortak paralellik kurarak bireylerin gücü ön planda tutması gibi devletlerin de dış politikada gücü benimsediklerini, kapasitelerini arttırma peşinde olduklarını ileri süren realizm, devletleri güç ve çıkar peşinde koşarak diğer devletleri egemenlikleri altına almaya çalıştıklarını dolayısıyla savaş ve çatışmanın olağan hale geldiğini iddia eder²⁸⁵.

Savaşın olmadığı durumun güvenli bir ortam olduğunu ve barışın tesis edilmiş olmasının da güvenli bir durum olduğunu iddia eden idealistlerin tersine realizme göre barış, savaşızsızlık halidir ve MC gibi uluslararası örgütler barışı ve güvenliği tesis etmede başarısız olmalarından dolayı güvenlik konusunda asıl aktör her devletin kendisidir ve her aktörün asıl amacı gücünü maksimize edebilmek olmalıdır²⁸⁶. Dolayısı ile bir devletin güven içinde olması vatandaşlarının da güven içinde olacağı anlamı taşımaktadır. Gerçek anlamda realist görüşte devamlı olarak süregelen bir güvende olmama ve güvensizlik hali söz konusudur²⁸⁷. Bu güvensizlik halinin minimuma indirilerek güvenliği sağlamanın ilk ve en önemli adımı realist bakış açısına göre askeri güvenlik ve savunmadır. Bu açıdan değerlendirildiği takdirde güç mücadelesini merkezine koymuş olan realizm güvenlik anlayışında ve

²⁸⁴ Sertif Demir ve Ali Bilgin Varlık, “Realist ve Liberal Teorilerde Güç Anlayışı”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar (Ed.), İstanbul 2013, s.72.

²⁸⁵ Arı, *Uluslararası Arası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya*, s.138.

²⁸⁶ James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations*, ABD 1997, s.58.

²⁸⁷ Özgün Erler Bayır, “Soğuk Savaş Sonrasında Güvenliğe Yönelik Teorik Tartışmalar”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar (Ed.), İstanbul 2013, s.175.

aslında geleneksel güvenlik anlayışında toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel konular görece daha önemsiz olarak algılanmaya başlanmış ve ortaya çıkan yeni tehditlerin varlığı ile beraber aktörlerin sorgulanması yeni güvenlik anlayışına giden yolu açmıştır.

Soğuk Savaş dönemi her ne kadar realist düşünürlerin yoğun argümanlarına ev sahipliği yapmış bir dönem olsa da, Soğuk Savaş sonrası realist bakış açısını geliştirerek savunan düşünürler de mevcuttur . John Mearsheimer da bunlardan biridir. “Saldırgan realizm” olarak adlandırdığı kurama göre devletler güçlerini sürekli arttırmak isterler. Ancak gücünü göstermek için gereksiz operasyonlar yapan devletler, müdahalede bulundukları devletleri daha tehlikeli hale getirebilirler. Nükleer silahlara sahip olmak güçler dengesinde etkili bir argüman olsa da geleneksel askeri kuvvetler önemlerini kaybetmeden devam ettirmektedirler. Düşünürün ABD’yi, Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu dünya anlayışının dünyayı sürekli savaşa sürüklemesi, içeride de sert politikalar uygulaması dolayısıyla, James Madison’un “hiçbir ulus sürekli savaş halinin ortasında özgürlüğünü koruyamaz” cümlesine atıfla eleştirdiği de belirtilmiştir²⁸⁸.

Realist bakış açısından temel aktör olarak ele alınan devletin bu konumu onu aynı zamanda tekel konumuna getirirken bir taraftan da onu imtiyazlı hale getirir. Anarşik ortamda uluslararası arenada güç ile ilişkilendirilen ve güvenliği sağlamaya yarayan yegane aktör olan devlet aynı zamanda güvensizliğin de temel aktörüdür zira savaşları başlatan da yine devlettir. Devlet dışarıya karşı içeriye ve kendini korurken aynı zamanda içeride de yekpareliği ve düzeni sağlamak ve bunu devam ettirmekle mükelleftir. Sorgulanması, varlığının temel felsefesine tezat teşkil eden devletlerin en temel varlık amaçlarından olan güvenliği sağlama konusu günümüz açısından değerlendirildiği takdirde iki aşamalı olarak ifade edilmektedir. Devletin savaşta düşmanlara karşı içeride ise kendi vatandaşlarına karşı şiddet tekelini kullanır hale gelmesi, güvenlik siyasetinin güvensizlik doğurması olarak ifade edilmiştir²⁸⁹. Bu açıdan kendi vatandaşlarının güvenliğini sağlamakla birincil görevli olan devletin kendi varoluşsal meşruiyeti ile çeliştiği belirtilmelidir.

²⁸⁸ Sevim, “Mearshheimer ve Waltz’ın Realist Bakışı”, s.53-58.

²⁸⁹ Vahap Coşkun, *Ulus-Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu*, Ankara 2009, s.394.

İdealizmin kaynağında insanın doğuştan taşıdığı iyilik özelliği realizmde insanın doğasının kötü olduğu anlayışına bırakmaktadır. Bu durumda bencil ve kötü olan insan doğası çıkarıcı yapısını uluslararası ilişkilerde de kendini göstermektedir. Gücünü maksimize etmeye çalışan devletler için idealizmde olduğu gibi etik / ahlaki değerler belirleyici değildir. Asıl önemli olan devletin o anki mevcut çıkarı olmakta ve ulusal çıkar / menfaat daha etkili rol oynamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çok etkili olan ve devleti temel aktör olarak gören, iç politika - dış politika ayrımına tabi tutulan ve gücü teorilerinin merkezine koyan realizm ve dolayısıyla geleneksel güvenlik anlayışı ilerleyen dönemlerde birçok açıdan eleştirilere maruz kalmıştır.

2.2.2. Yeni Güvenlik Yaklaşımı

İdealizmin anahtar kavramı olan barış ile başlayıp uluslararası arenada barışın tesisini küresel örgütlere devrettiği anlayışın realizm tarafından reddi ve devamında realizmin aktör olarak ulus devlet ve anahtar kavram olarak güç kavramını öne çıkarması, eleştiriler ve yaşanan gelişmeler ekseninde ele alındığında güvenlik yanlış değil ancak eksik olarak değerlendirilmiştir. Özellikle 1970'li yıllarla beraber geleneksel güvenlik anlayışının yetersizliği sıklıkla dile getirilen konular arasında yer almıştır. Güvenlik sorunlarının temel varsayımlarının sorgulanmaya başlanmasının temel nedenleri arasında klasik realist yaklaşımların cevap veremediği durumların ortaya çıkmaya başlaması ve bu yaklaşımın yetersizliğidir.²⁹⁰ Bu bakımdan 1960'lı yıllarda belli bir takım çalışmalar yapılmış olup bu döneme Güvenlik Çalışmalarının Altın Çağı ya da İlk Dalga denilmiş olursa da bu dönemde daha çok nükleer çalışmalar ile ilgilenilmiş, Vietnam Savaşı sonrası bu ekolün çalışmalarının yavaşlayarak bittiği ifade edilmiştir²⁹¹. 1970'li yılların ortası ile beraber gelişen süreç ise Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı ya da Yeni Dalga olarak adlandırılmıştır²⁹².

²⁹⁰ Özlen Çelebi, "Uluslararası İlişkilerin Disiplin Olarak Ortaya Çıkışı ve Nitelikleri: Güvenlik", *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, Haydar Çakmak (Ed.), İstanbul 2014, s.66.

²⁹¹ Robert Jervis, "Deterrence Theory Revisited", *World Politics*, C. 31, S. 2, Cambridge Ocak 1979 s.290-293.

²⁹² Stephen M. Walt, "The Renaissance of Security Studies", *International Studies Quarterly*, C. 35, S. 2, Oxford 1991, s.216-217. Güvenlik çalışmalarının rönesansı olarak kavramı nitelendiren Walt

Bu noktada gelen eleştiriler neticesinde yeni güvenlik anlayışı olarak değerlendirilen ve geleneksel yaklaşımın reddilmediği, daha derinleştirilerek dönüştürüldüğü bir takım çalışmalar gerçekleşmiş olup bunlar sırası ile Neorrealizm, Kopenhag Okulu, Eleştirel Teoriler, Yapılandırmacı Teoriler, Postmodern Teoriler ve Feminist Teorilerdir. Bu çalışmaların belli bir takım genel ortak özelliklerinin olduğu ifade edilmektedir. Buna göre gıdaya ve suya erişim, barınma gibi konuların yanında askeri, ekonomik, toplumsal, siyasi ve çevresel tehditler, bireysel, toplumsal ve küresel aktörler ile ele alınıp konu yalnızca askeri odaklı olmaktan çıkarak askeri ve devletsel olmayan, şiddet içermeyen bir hal alarak güvenlik konsepti genişletilmiştir²⁹³. Bir görüşe göre ulus devlet güvenlik yaklaşımında hala birincil önemde bir aktör olarak varlığını devam ettirirken ulus devletin yanında uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, çok uluslu şirketler ve bireyler güvenlik konusunda yeni aktörler olarak anılmaya başlamışlardır²⁹⁴.

Yeni güvenlik konseptinin genişlemesi, derinleşmesi ve dönüşmesi sürecinde bir diğer önemli etken küreselleşme sürecidir. Yeni güvenlik anlayışındaki genişleme Barry Buzan'ın güvenlik sektörleri tabiri ile örtüşürken derinleşme bir bakıma geleneksel güvenlik anlayışında ana aktör olan devletin yanına yeni aktörlerin de dahil edilmesi sürecidir. Bu durumun önemli sebeplerinden biri olarak SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın bitişi de gösterilmektedir. SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlaşma süreci gerçekleşirken liberal demokrasiler dünya sahnesine çıkmaya başlamışlardır. Bunların yanında ise Yugoslavya örneğinde olduğu gibi yeni güvenlik aktörlerinin sahneye çıkması olarak tanımlanabilecek etnik çatışmalara tanıklık edilmiştir. Bu noktada realist bakış açısının temel aktörü olan devlet olgusunun tekliği de yeni güvenlik anlayışının gelişimiyle beraber sorgulanmaya başlanmıştır. Ancak belirtilmesi gereken husus, küreselleşmenin yeni güvenlik konseptini gerektirdiği kadar aynı zamanda onu ortaya çıkaran bir süreç olduğudur. Bu bağlamda güvenlik olgusu, küreselden bireysele, evrenselden yerele doğru bir kayma göstermiştir. Bu kayma aynı zamanda konunun sadece askeri ve silahlı bakış

yine de güvenlik çalışması alanının savaş olgusu ile ilişkili kalması konusunda önemle ısrar etmektedir. Nitekim ona göre güvenliğin ana konuları askeri güç ve tehdit olmalı iken tüm herşeyin güvenlik sujesi haline getirilmesinin güvenliğin tutarlılığını etkileyeceğini belirtir.

²⁹³ Bilgin, "Beyond Statism in Security Studies? Human Agency and Security in The Middle East", s.105.

²⁹⁴ Bayır, "Soğuk Savaş Sonrasında Güvenliğe Yönelik Teorik Tartışmalar", s.175.

açısından çıkararak, tehditlerin, risklerin ve aktörlerin de çeşitlenmesi ile beraber farklı alanların da güvenlik konseptine dahlini gerekli kılmıştır. Bu durum ise güvenlik konusunda karar alıcıların sadece devletler düzleminde yetersizliğini gözler önüne sermiş, konunun uluslararası arenada daha küresel işbirliğini gerektirir halini ortaya koymuştur.

Küreselleşme ve güvenlik konusunun birbiri ile olan ilişkisi bir başka bakış açısına göre şu şekilde sıralanmıştır: Uluslararası ve ulusüstü kurumların gelişmesi ulusal egemenliğin kaybına yol açmış, ulusal güç politikaları uygulanmak zorunda kalınmış, ulusötesi sosyal ve dini hareketler ulusal güvenliğe meydan okuma pozisyonuna gelmiş, küresel iletişim ve ulaşım devlet sınırlarının kontrolünü zorlaştırmış, etnik ve dinsel çeşitlilik talepleri yükselerek ulusal birlik tehdit altına girmiştir²⁹⁵.

Bunlara ek olarak güvenlik yaklaşımlarında yaşanan değişim ve dönüşümün Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında etkili olduğu ifade edilmelidir. Bu dönemin bitişi ile beraber hem yeni güvenlik tehditleri gün yüzüne çıkarken aynı zamanda uzun zamandır askeri perspektifin gölgesinde kalmış olan güvenlik sorunları dikkat çekmeye başlamıştır. Bu noktada yeni güvenlik tehditlerinin “güvenlik gündemine yeni alınan tehditler”²⁹⁶ olarak da değerlendirilmesi gerektiğini belirten görüşler de mevcuttur. Bunlara ek olarak Soğuk Savaş’ın bitimi ile beraber her geçen gün güvenlik tehdit listesinin değiştiği, tehditlerin güvenliğin merkezine devletten ziyade insan ögesinin konularak değerlendirilmesi gerektiği de dile getirilmektedir²⁹⁷.

Butts’un ifadesi ile 1990’lı yıllarda Soğuk Savaş’ın bitmiş olması geleneksel güvenliğe ait stratejilerin tekrar gözden geçirilmelerini, değiştirilmelerini gerektirirken yeni döneme ait tehdit ve risklerin farkına varılmasını sağlamıştır. Buna göre Batı, Doğu Bloğuna ait yayılmacı komünist tehlikeye karşı stratejiler geliştirmek zorunda kalmayarak bunun yerine barış ve istikrar bozucu kriz ve çatışmaları önlemeye çalışacaktır²⁹⁸. İki kutuplu dünyanın, SSCB’nin dağılması ile değişen hali, komünizm gibi bazı ideolojilerin güvenlik tehdidi olmalarını

²⁹⁵ Sait Yılmaz, *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, 2. Baskı, İstanbul 2007, s.54.

²⁹⁶ Emre Çıtak, *Yeni Güvenlik Politikaları ve Türkiye’de İstihbaratın Dönüşümü: Güvenlik ve İstihbarat*, İstanbul 2017, s.159.

²⁹⁷ Age, s.160.

²⁹⁸ Tuna, *Yeni Güvenlik: Küresel Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler*, s.181.

sonlandırırken bu kez etnik çatışmalar, nükleer silahlanmalar gibi riskler gündeme gelmeye başlamıştır. Bu durum Birleşmiş Milletler Gelişme Programında da (UNDP) açıkça ifadesini bulmuştur. 1994 tarihli rapora göre insanlık son 50 yıldır birçok konuda büyük gelişme kaydetmiştir. Birçok ulus bağımsızlığını kazanmış, 51 üyelik BM ailesi son elli senede 184'e yükselmiştir. Dünya nükleer soykırım açısından bugün geçmişe nazaran daha güvenlidir. 1927'den bu yana teknolojiye son derece büyük gelişmeler yaşanmıştır. Dünyanın yarısı ile dörtte üçü arasındaki ülkelerde çoğulcu ya da demokratik rejimler hakimdir. Buna rağmen gelişmekte olan ülkelerin beşte biri geceleri yatağa aç girmekte, dörtte biri içme suyu gibi en temel yaşamsal gereksinimlere erişememekte, üçte biri ise küçük düşürücü koşullarda yaşamlarını sürdürmektedir. İnsani güvenliğe yönelik tehditler uzun zamandır sadece bireysel, yerel ya da ulusal olmaktan çok uzak durumdadır. Uyuşturucu, AIDS, terörizm, kirlilik, nükleer yayılma gibi tehditler küresel niteliktedir. Küresel yoksulluk ve çevresel problemler devletlerin sınırlarını aşar nitelikte olup tüm dünyayı kuşatmıştır. Bu yüzden insanların bu başarılarına ve endişelerine karşı yeni bir insani güvenlik konsepti geliştirilmeli ve yeni işbirlikleri ile insanları bir araya getiren, küresel ekonomi ve sorumlulukların eşit derecede paylaşılmasını sağlayan sürdürülebilir paradigmlar geliştirilmelidir²⁹⁹.

Yeni güvenlik yaklaşımında sorulan soruların cevapları da çeşitlilik arz etmektedir. Bu noktada kimin güvenliği, güvenlik risk ve tehlikeleri ya da bu güvenliğin nasıl sağlanacağı gibi sorulara her yaklaşım kendi paradigmasından yaklaşılarak çeşitli cevaplar vermektedir. Geleneksel güvenlik anlayışının devlet eksenli güvenlik anlayışına göre tehditler bir başka devlet kaynaklı algılanmakta iken yeni güvenlik anlayışında bu kaynaklar bir başka devletin yanında devletin bizzat kendisi ya da devletin içindeki ulus altı birimler ya da küresel faktörler olabilmektedir.

Güvenlik kavramı, geleneksel anlayıştaki dar perspektiften çıkarak yeniden düşünölmeye başlanmış, yeni riskleri içerecek şekilde hem genişletilip hem de derinleştirilerek ele alınmaya başlanmıştır. Bu minvalde güvenlik riskleri de değişen zamansal ve mekansal algılama çerçevesinde kendi içinde hiyerarşik bir yapılanma

²⁹⁹ United Nations, *Human Development Report: 1994*, New York Oxford 1994, s.1-3.

içine girmiştir. Geleneksel güvenlik anlayışı çerçevesinde askeri güvenlik diğer tüm tehdit ve risklerle beraber yeni güvenlik anlayışında yer eden ekolojik, demografik, kültürel, bireysel ve toplumsal güvenlik analizlerinin önünde yer almıştır. Klasik güvenlik anlayışında askeri güvenlik söz konusu olduğu zaman diğer tehdit ve analiz düzeyleri ikincil planda kalmış, bu durumda güvenlik dendiği zaman sadece askeri düzlemde bir güvenlik anlayışı tüm güvenlik konseptine hakim olmuştur. Oysa günümüzde yeni güvenlik riskleri askeri tehditlerden daha yıkıcı ve daha çok işbirliği gerektirecek derecede önemli olmaya başlamıştır. Bu durum aynı zamanda konunun inter disiplinler bir alanda değerlendirilerek çok boyutlu şekilde ele alınmasını da beraberinde getirmektedir.

Yeni güvenlik anlayışında karşılaşılabilecek olan önemli paradokslardan biri kavramın muğlaklığı ya da başka bir deyişle kavramın, analiz düzeylerinin sınırlarının belirlenmesi ya da belirginleştirilmesidir. Örneğin birey güvenliği dendiği zaman, aslında her konunun bireyi ilgilendirdiği düşünüldüğü takdirde konunun çok genişleyeceği ve bilimsellikten uzaklaşacağı gözden kaçmamalıdır. Dolayısı ile bilimsel çalışmaların daha ayakları yere basar hale gelmesi için akademik çalışmaların çoğalmasının gerekliliğinin yanı sıra bu çalışmaların neleri, hangi analiz düzeyinde ve hangi tehdit algısı içinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini de belirterek sınırlarını belirginleştirmesi belirtilmelidir. Bu genişlemenin devlet açısından lehine olduğunu söyleyen Neocleous'a göre her şeyin güvenlik meselesi olarak adlandırılması devletin çok yararına olmaktadır. Güvenlik sorunları ile baş etmek için sivil toplum üzerinde baskı yapacak olan devlet özgürlükler üzerindeki kısıtlamaları bu sayede arttırabilecektir. Ona göre güvenlik, kendisi adına gerçekleştiği sürece yapılan her eylemi meşru kılmaktadır³⁰⁰.

Güvenliğin yeniden tanımlanmasında ortaya konan amaç, aktör ve boyut tanımlamasında, bireysel boyuttaki güvenlik anlayışının referans aktörü birey iken amaç özgürleşme/özgürleştirmedir. Toplumsal boyuttaki güvenlik anlayışının referans aktörü toplum/halk iken amacı ise kimliktir. Askeri/politik boyuttaki güvenlik anlayışının referans aktörü devlet iken amaç egemenlik, ekonomik/politik boyuttaki güvenlik anlayışının referans aktörü uluslararası sistem iken amacı

³⁰⁰ Mark Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, Ankara 2012, s.45.

düzendir. Son olarak ise çevresel boyuttaki güvenlik anlayışının referans aktörü doğa, amacı ise sürdürülebilir kalkınma ve korumacılıktır³⁰¹.

Yeni güvenlik anlayışında klasik teorilerin tersine riskler ve tehditler daha muğlak, somut olabildiği kadar soyut ya da daha az kestirilebilir bir durum arz etmektedir. Ayrıca yeni güvenlik anlayışı, geleneksel anlayışa ait donelerin tümünden reddi anlamı da taşımamaktadır. Yaklaşımlarda kullanılan dönüşüm, değişim ve derinleşme bu anlama gelmektedir. Konunun sadece askeri ya da sert, fiziki çözümlerle ele alınmayarak çok boyutlu hale getirilmesi ve çözümü de bu yaklaşımla birçok farklı paradigmadan ele alması yeni güvenlik yaklaşımlarında kendini gösteren bir tutumdur. Dolayısı ile yeni güvenlik riskleri ile askeri yöntemlerdeki gibi geleneksel yöntemler aracılığı ile mücadele etmek müspet sonuç doğurmayacaktır. Örneğin, terörizm geleneksel ve yeni güvenlik anlayışlarının ortak risk konusu iken geleneksel anlayış konunun çözümünü sadece silahlı çözümde aramış, yeni güvenlik anlayışında konu daha komplike ele alınarak askeri, politik, sosyolojik, uluslararası alanları da içeren interdisiplinler bir yaklaşımla çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Çünkü yeni tehditlerin ulus devlet sınırlarını tanımaması bir gerçek olup geleneksel / askeri yöntemler ile çözümü mümkün görülmemiştir. Bununla beraber bir devlet, izole şekilde uluslararası arenada yalnız kalacağından ve birçok tehdit ve risk, bazen bölgesel bazen de daha geniş katılımlı uluslararası işbirliği gerektireceğinden yeni güvenlik yaklaşımlarında değinilmesi gereken diğer konu da güvenlik sorumluluğunun işbirlik orjinli çalışmaları gerektirmesidir. Tüm bunlara ek olarak yeni güvenlik yaklaşımlarını klasik teorilerden ayıran bir başka özellik ise geleneksel tehditlere ilave yeni risklerin mevcudiyetini ortaya koyarak bunlar üzerine de odaklanılmasıdır. Elbetteki bu riskler önemlilik derecesine göre menfaatler çerçevesinde bir takım değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Örnek vermek gerekirse geleneksel anlayışta birincil korunması gereken değer ulusal sınırlar iken yeni güvenlik yaklaşımında buna ek olarak kültürel değerler, ekolojik değerler, azınlık hakları gibi konular da önem arz etmeye başlamıştır.

³⁰¹ Zerrin Ayşe Öztürk, “Uluslararası İlişkilerde Güvenliği Yeniden Düşünmek: Geleneksel ve Alternatif Yaklaşımlar”, *Post Modern Uluslararası İlişkiler Teorileri: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, Tayyar Arı (Der.), Bursa 2014, s.162.

Bu yaklaşım uluslararası örgütlerin de gündemlerine yer etmiş, BM, NATO, AB gibi örgütler yeni güvenlik yaklaşımı ekseninde stratejiler geliştirmeye başlamışlardır. NATO, güvenlik fonksiyonlarına terörle mücadele, barışı koruma, kaçak göçmenlerle mücadele gibi yeni alanlar ekleyerek kendini değişen koşullara uygun hale getirmeye başlamıştır. BM ise güvenliğin yalnızca askeri değil ayrıca ekonomik, sosyal, insani ve ekolojik açılardan yaklaşılmaya değer bir alan olduğunu ifade ederken aynı zamanda yoksulluğun, cehaletin, salgın hastalıkların, insan hakları ihlallerinin yeni güvenlik tehditlerinden bazıları olduğunu belirtmiş, 2004 senesinde BM bünyesinde Birey Güvenliği Birimi teşekkül etmiştir³⁰².

BM'in küresel anlamda insani güvenliği tanımlayıp genel geçer bir yaygınlık ile kabul edilmesini sağlaması için göstermiş olduğu gayret bahsedilmeye değerdir. İlk olarak BM'in 1994 tarihli Gelişme Raporunda yer alan "insani güvenlik" kavramına neden ihtiyaç duyulduğu ve ne olduğu ile ilgili ifadeler özetle şu şekildedir:

*"Atom bombasından bu yana nükleer güvenlik insani güvenliğe doğru geçişi çok derin bir şekilde düşünmeye ihtiyacımız var... Soğuk Savaş'ın gölgesi yavaş yavaş kaybolurken çatışmalar milletler arasında değil milletler içinde meydana gelmeye başlamış durumda. İnsanların kendileri ve aileleri ile ilgili yeterli yiyecek bulup bulamayacakları, işlerini kaybedip kaybetmeyecekleri, sokakta güvende olacakları, cinsiyetlerinden dolayı bir suçun mağduru olacakları, dinleri ya da etnik kökenlerinden dolayı ayrımcılığa maruz kalıp kalmayacakları konusundaki günlük hayat ile ilgili endişeler artmış durumda.. İnsani güvenlik evrensel bir kaygı... Terör, etnik çatışmalar ya da toplumsal ayrışmalar ülkelerin sınırları ile sınırlı olmadığı gibi sonuçları da küresel. İnsani güvenlik insan merkezli olup insanın seçimlerini özgürce nasıl hayata geçirip geçiremediği ile ilintili... İnsani güvenliğe karşı tehditler çeşitli olmakla birlikte belli başlı olarak şu başlıklar altında değerlendirilebilir: Ekonomik güvenlik, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, çevre güvenliği, kişi güvenliği, toplumsal güvenlik ve siyasi güvenlik"*³⁰³.

Yeni güvenlik anlayışını tetikleyen etkenlerden bir tanesi de savaş olgusunda meydana gelen değişim ve dönüşümdür. Savaşın silahlarında meydana gelen değişim, nükleer silahlanma, savaş alanlarının sıcak cephe dışına taşınması, askeri personel dışında sivil kayıplarda da ciddi oranda meydana gelen artış, geleneksel

³⁰² Bilal Karabulut, *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek, Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi:2*, Ankara 2011, s.214-215.

³⁰³ United Nations, *Human Development Report 1994*, s.22-25.

güvenlik anlayışındaki savaşın kısmen terkedilerek yeni boyutlara taşınmasına sebebiyet vermiştir.

Özet olarak söylemek gerekirse yeni güvenlik anlayışı, değişen, derinleşen ve gelişmekte olan nükleer tehlikelerden sağlık sorunlarına, mültecilerden küresel teröre, iklim değişikliklerinden kuraklaşmaya, açlıktan yoksulluğa, siber saldırılardan etnik/mezhepçi ayrımcılıklara kadar sorunların çok aktörlü olarak ele alınması, aktörlerin hem karar alıcı hem de tehditlerin hedefi olması gibi ikili bir rolünün bulunması gibi yeni ve çok perspektifli bir güvenlik paradigmasını ifade etmektedir. Ancak burada belirtilmesi gereken husus geleneksel güvenlik anlayışının asıl referans aktör olarak devleti görürken yeni güvenlik anlayışının çeşitli paradigmalarında aktörün birey, toplum, çevre, ulus devlet ve küresel aktörler olarak çeşitlilik göstermesi ve konuya disiplinler arası bir yaklaşımla yaklaşmasıdır. Elbetteki geleneksel güvenlik anlayışının salt askeri odaklı ve devlet orjinli bakış açısı gelişen savaş sanayi ve teknolojisi, hızla silahlanma örneklerinde görüldüğü üzere önemini ve geçerliliğini yitirmemiştir. Sadece temel tehdit olarak kabul edilen saldırıların önem sırası değişikliğe uğramış, diğer tehlikelerin farkına varılması gerçekleşmiş, geleneksel güvenlik merkezli bakış açısının yetersizliği anlaşılmıştır. Buna ek olarak devletler arası savaş durumları nitelik ve nicelik olarak azalma göstermiş olsa da düşük yoğunluklu iç çatışmaların varlığı devamlılık göstermiş, sivillere yönelik devlet ya da devlet dışı örgütlerden baskılar gündeme gelmiştir. Güvenlik kavramının taşımış olduğu anlam değişmiş ve dönüşmüş, askeri güvenliğe ek olarak ekonomik, toplumsal, kültürel, ekolojik değerlendirmeler de aktör ve düzey bazında ele alınmaya başlanmıştır. Başka bir ifade ile yeni güvenlik anlayışında başta güvenliğin tanımı olmak üzere tehditlerin kaynağı, güvenlik algısı ve mevcut tehditler ile mücadele yol ve yöntemleri, referans alınan aktörler ve tehlike analizleri çeşitlilik göstermekte olup klasik bakış açısı ile gerçekleşen güvenlik anlayışlarının yetersiz ve eksik kalmasından dolayı özellikle akademik camiada güvenlik çalışmaları 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren hızlı bir artış göstermiştir.

2.2.2.1. Neorealist Yaklaşım

1960'lı yılların başından itibaren klasik realist teoriye bir takım eleştiriler gelmeye başlamıştır. Bu eleştiriler kısaca şu şekilde ifade edilebilir³⁰⁴: Buna göre klasik realist teori güç kavramını her şeyi açıklayan bir değer olarak kabul etmekle birlikte temel evrensel değerleri ve uluslararası hukuku göz ardı etmektedir. İnsan doğası ile devletin davranışlarını açıklamak bilime aykırıdır. Uluslararası ortamdaki diğer unsurlar göz ardı edilmektedir. Realizm ekonominin en az askeri güç kadar önemli oluşunu kavrayamamış bulunmaktadır. 1970'lere kadar etkisini sürdüren realizm yaklaşımına gelen diğer eleştirilerin ana noktasını ise transnasyonal ilişkiler ve uluslararası yapının çok aktörlü doğası oluşturmuştur³⁰⁵.

Bu eleştiriler doğrultusunda realizm kendisini tekrar gözden geçirmiş ve Kenneth Waltz bu akımın öncülüğünü gerçekleştirmiştir. Uluslararası ilişkiler teorisi yalnızca devletleri ana aktörler olarak almamalı, sistemi de merkezine almalıdır. Ona göre uluslararası arenada bir düzensizlik ve anarşi hali mevcuttur. Karabulut, anarşik yapı ile kastedilenin bir başıboşluk hali olmayıp küresel anlamda devletlerin güvenliğini garanti altına alan bir mekanizmanın olmadığı, her devletin kendi güvenliğini kendisinin sağladığı bir güvenlik anlayışından hareketle güvenlik ikilemlerinin yoğun yaşandığı küresel bir mekanizma olduğunu söyler³⁰⁶. Bu anarşik ortamda her zaman bir savaş çıkma olasılığı ise durumu daha merkezi bir otoritenin varlığına muhtaç hale getirmektedir. Realizmin güvensizlik, kuşku gibi insan

³⁰⁴ Demir ve Varlık, "Realist ve Liberal Teorilerde Güç Anlayışı", s.74-75.

³⁰⁵ Arı, "Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler", s.9.

³⁰⁶ Karabulut, *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek, Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi: 2*, s.61-62.; "Güvenlik ikilemi", neorealist güvenlik anlayışında önemli bir yere sahiptir. Buna göre anarşik yapıya sahip olan uluslararası arenada devletlerin işbirliği mümkün olan en minimum noktadadır. Buna göre devletler öncelikli olarak kendi çıkarlarını düşünecekler ve mümkün olduğu miktarda kendilerine güvenmek durumuna geleceklerdir. İşbirliği yapılması durumunda bir devlet kendi menfaatinden çok karşı tarafın ne kazanacağını hesaplayarak adım atmayı ya da karşı tarafın çıkarı daha fazla ise adım atmamayı tercih edecektir. Kendi güvenliğini birinci planda gören her devlet öncelikli olarak kendi güvenliğini arttırmaya yönelik eylemlerde bulunacaktır. Anarşik sistemin yapısı sonucu birbirlerine güvenmeyen devletlerin herhangi birinin kendi güvenliğini artırma girişimi, diğer devletlerce endişe ile karşılanacak ve sonuçta diğer devletler de aynı tedbirleri alma yoluna gideceklerdir. Bkz. Yücel Bozdağlıoğlu, "Neorealizm", *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, Haydar Çakmak (Ed.), İstanbul 2014, s.124-125. Güvenlik ikilemi aynı zamanda silahlanma yarışının başlangıcı olarak da gösterilmektedir. Başka bir ifade ile bir devletin kendi güvenliği amaçlı olarak yola çıkması, ancak bunun sonucunda uluslararası ortamın hiçbir şekilde güvenli bir ortam olamaması durumudur. Chomsky de Soğuk Savaş sürecinde bütün politikaların Rus tehlikesi ile gerekçelendirildiğini, bu tehdidin çoğu zaman uydurma olduğunu, Rusların da benzer şekilde Amerikan tehdidi ile kendi imparatorluklarını işlettiklerini ileri sürmüştür. Bkz. Noam Chomsky, *Vahşi ABD Emperyalizmi*, İstanbul 2014, s.16.

doğasına atıfta bulunarak açıklamaya çalıştığı uluslararası sistemi neorealizm küresel yapıdaki anarşik ortam merkezli açıklamaktadır.

Bu yaklaşıma göre iç politika ile dış politika arasında herhangi bir etkileşim bulunmamaktadır. Belirleyici olan yapıyı oluşturan aktörlerin karşılıklı etkileşimleri değil sistemde diğerlerine karşı aldıkları pozisyonudur. Aktör olarak devletleri ele alan sistemde devletler fonksiyonel olarak aynı olsalar da sahip oldukları kapasiteler ve yetileri açısından birbirlerinden farklılık göstermektedir. Sistemdeki büyük güçlerin sayısındaki değişim sistemin değişimini tetikleyecek ve tek kutuplu, iki kutuplu ya da çok kutuplu bir sistem meydana gelecektir. Klasik realizmdeki anlayışa benzer şekilde sisteme anarşik bir durum hakimdir ancak sürekli bir savaş hali bulunmasa da her an savaş çıkabilme hali sürekliliğini korumakta ve bu durumda uluslararası arenada bu duruma müdahale edebilecek bir otoritenin yokluğu sistemi anarşik bir hale büründürmektedir³⁰⁷.

Realizmde güç ve buna bağlı olarak var olan çıkar meselesi neorealizmde farklılaşarak tüm zaman ve mekanlar için geçerli olan bir ulusal çıkar kavramının olmadığı fikrine evrilmiştir. Bunun sebebi ise tek aktörün devletler olmaması, devletlerin yanında çok uluslu şirketler ve sivil toplum kuruluşları gibi aktörlerin de olmasıdır. Bunun yanında çıkar ilişkisinin mutlaka çatışma ile sonuçlanması gerekmekte, bilakis çıkarların uyuşması durumunda ortaklık, işbirliği gibi eylemler de hayata geçebilmekte ve dolayısıyla realizmin çıkar, güvenlik ve güç odaklı tekçi yaklaşımı reddedilmektedir³⁰⁸. Waltz'ın yaklaşımına göre uluslararası sistemde asıl mesele realizmde olduğu gibi güçler mücadelesi değil güçler dengesidir³⁰⁹. Bu açıdan Waltz'ın Soğuk Savaş dönemini ve dolayısı ile çok kutuplu bir yapının daha az risk taşıyacağından hareketle iki kutuplu dünyayı, barış ve güvenliğin daha kolay tesis edileceğinden dolayı olumladığı ileri sürülebilir. Neorealizm yaklaşımının da her ne kadar ekonomik ve siyasi güce atıflar yapsa da realizm gibi askeri güvenlik yaklaşımından ve buradan hareketle devletlerin uluslararası arenadaki kuvvetliliğine odaklanan bir anlayıştan kendini soyutlamadığı görülmektedir. Waltz'a göre demokrasilerle dolu bir dünya sonsuza dek barış içinde

³⁰⁷ Bozdağlıoğlu, "Neorealizm", s.121-125.

³⁰⁸ Birgül Demirtaş Coşkun, "Çıkar", *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, Haydar Çakmak (Ed.), İstanbul 2014, s.58.

³⁰⁹ Michael Sheehan, *Balance of Power*, Routledge, İngiltere 1996, s.192-193.

olabilecekken otokratik yönetimler de yeryüzünde mevcuttur ve otokratik yönetimler savaşıdır. Dolayısı ile Waltz burada Wilson'un devletler için öngörmüş olduğu bazı ahlaki standartları ütöpik bularak idealizm anlayışını eleştirir. Bununla beraber güç dengesinin kaçınılmaz olmadığını belirten Waltz uluslararası arenada meydana gelebilecek her savaşın bir sonuç olduğunu ve bunun sebebinin ise A devletinin B devletinin istediği şeylere sahip olmasına dayandırır. Bununla beraber değişen savaş teknolojilerinin savaş gerekçelerini de değiştirdiğini belirtir ve hidrojen bombalarının olduğu bir çağda hiçbir gerekçenin tam ölçekli olarak bir savaş riski almaya değmeyeceğini ifade eder. Ona göre savaş sebepleri basit anlaşmazlıklar değil ise akılcı ve mantıklı her türlü uzlaşi yöntemi beyhudedir. Uluslararası anarşik ortam üçüncü imge olarak belirttiği “dünya hükümeti” yöntemi ile çözüme kavuşur. Waltz, ütöpik bir yaklaşım olduğunu kabul etse de ancak bu formül ile bir dünya savaşının önünün alınabileceğini ifade eder³¹⁰.

Realist güvenlik anlayışında güç, bir devletin sahip olduğu askeri kuvvetin kapasitesi olarak tanımlanırken neo-realist bakış açısı ise askeri güce ek olarak ekonomik, siyasi, teknolojik, toplumsal ve bunlara benzer kapasiteleri de güç tanımı içinde değerlendirmektedir. Bunlarla beraber nükleer silahlanmanın etkileri göz ardı edilemez gerçekler olarak görülse de bu durum uluslararası sistemin anarşik yapısında bir değişikliğe sebebiyet vermemektedir. Uluslararası siyasi arenada her şeye rağmen hala devletlerin kendilerini koruma ilkeleri ön sırada yer almaktadır.³¹¹ Realist bakış açısında güç bir amaç iken neo-liberal yaklaşımda güç güvenliği sağlamada kullanılan bir araçtır. Buna göre neorealizmde aktörler kendilerini durduracak bir aktör karşlarına çıkana kadar genişlemelerini sürdürmekte, kendisine direnen bir aktör karşısına çıkmayınca da sisteme hakim hale gelmektedir. Ancak sistem her zaman yeni güçleri meydana getirmekte, başka bir deyişle sistemde gücü elinde bulundurmak isteyen her aktör, sonuçta yeni güçlerin oluşumunu hızlandırmaktadır³¹². Başka bir deyişle Morgenthau'da temel amaç ve güdü olarak değerlendirilen güç kavramı Waltz'da bir amaç olmaktan başkalaşarak devletin varlığının sürdürmesinin ve güvenliğini sağlamanın aracı olarak kabul edilmekte,

³¹⁰ Kenneth N. Waltz, *İnsan, Devlet ve Savaş: Teorik Bir Analiz*, (Çev. Enver Bozkurt, Selim Kanat ve Serhan Yalçın), Ankara 2009, s.112, 115, 201, 226-228, 230.

³¹¹ Bayır, “Soğuk Savaş Sonrasında Güvenliğe Yönelik Teorik Tartışmalar”, s.178.

³¹² Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, s.139.

devletin nihai amacı güçten güvenliğe kaymakta, güç bu noktada devletlerin daha çok güvenlik sağlamalarında bir araç durumuna indirginmektedir. Özellikle olağan üstü durumlarda devletler nihai endişe olarak güçten çok güvenlik olgusunu birinci aşamaya taşımaktadırlar³¹³. Bu güvenlik yaklaşımı realizmden aldığı güç kavramını fazlaca merkezine almakla eleştirilirken bunlara ek olarak askeri konuları yüksek politika; ekonomi, kültür gibi konuları alçak politika olarak sınıflandırmakla, iç-dış politika ve ekonomi-siyaset arasındaki etkileşimi görememekle ve Soğuk Savaş ile 11 Eylül saldırıları sonrası dönemleri doğru tahlil ve analiz edememekle de eleştirilmiştir³¹⁴. Özetle neorealizmin temel özelliğinin barışı ve teoriyi açıklamaya yönelik olarak varolageldiği, güvenliğin sadece askeri bakış açılı olmaktan çıkarak çeşitlendiği, eşitsizlik, sömürü gibi kavramları da içine dahil ettiği ifade edilmiştir³¹⁵.

2.2.2.2. Kopenhag Okulu Yaklaşımı

Yeni güvenlik yaklaşımının şekillenmesi ve dönüşmesinde Barry Buzan öncülüğündeki Kopenhag Okulunun da büyük önemi bulunmaktadır. Okul, Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi olarak 1985 tarihinde kurulmuş olup 1996 senesi itibari ile de Kopenhag Okulu olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Okulun önemli isimleri Barry Buzan ile beraber kavramsal olarak güvenliğin çok da basit olmadığını ve bir takım değerlendirmelere tabi tutulması gerekliliğinden bahseden Ole Waever'dır³¹⁶.

Öncelikli olarak Kopenhag Okulu, literatüre “güvenlikleştirme” kavramını kazandırmıştır. Buna göre devletler, aslında güvenlik konusunun alanına girmeyen birçok konuyu “söylem analizleriyle” güvenlik konusunun kapsamı alanına dahil edebilmekte ve suni tehditler oluşturmaktadırlar. Başka bir deyişle var olan ya da var kabul edilen bir tehdidi dillendirerek tehdidi gündeme getiren aktör, tehdidin tekrar gündemden kalkması için alınması gereken ve bazen olağanüstü sınırlılıklar ve kısıtlamalar da getirebilerek tüm önlemleri kitlelerin gözünde meşru hale

³¹³ Arı, *Uluslararası Arası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, s.143, 160.

³¹⁴ Demir ve Varlık, “Realist ve Liberal Teorilerde Güç Anlayışı”, s.78-79.

³¹⁵ Arı, “Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler”, s.10-12.

³¹⁶ Waever için Buzan post yapısalcı realist bir yapıda olsa da İngiliz Okuluna yakın biri olduğundan bahsetmektedir. Ona göre ırkçılığın özü beyaz ve gelişmiş olan ile beyaz olmayan / geri olan arasında cereyan etmektedir. Bkz. Barry Buzan, *Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu: Toplumsal Yaklaşım*, (Çev. Haluk Özdemir), İstanbul 2015, s.36-37.

getirmektedir. Bu bakımdan otoriteler istedikleri herhangi bir konuyu güvenlikleştirmeye eylemine konu haline getirerek konuyu tehdit olarak sunabilmektedirler. Böylece güvenlik algısı ve durumu sürekli güncel kalmakta ve tehditler, duyarlılık ve uyarılma durumu devamlılık arz ederek yeniden ve yeniden üretilmektedir. Eleştirel Okulun önemli isimlerinden Ken Booth da ismen güvenlikleştirme tabirini kullanmasa da siyasal söylemde konunun önemini belirtmiş, bir konuya güvenlik etiketi yapıldığında o konunun toplum için sorun olmaktan çıkıp öncelik haline geldiğini belirtmiş, güvenliğin bir tür kavramsallaştırma siyaeti olduğunu dile getirmiştir³¹⁷. Bunun yanında güvenlikleştirme için tehdit olarak belirtilen bir konunun güvenlik durumunu zarara uğratabilecek bir etki yaratması, kamuoyunca otoritenin meşruiyetine yüksek oranda inancı ayrıca tehdidin tarihi ve toplumsal geçmişinin de bulunması gerekmektedir.

Güvenlikleştirme yaklaşımında varlığı önemli olan bir nesneye karşı varlığını tehlikeye düşürecek bir tehlikenin söz konusu olması konunun rahatlıkla güvenlik sorunsalı içinde ele alınması için yeterli olmaktadır. Dolayısı ile güvenlikleştirme bir süreçtir. Söz edimi olarak ve söylem analizi ile hayata geçen güvenlikleştirmede Kopenhag Okuluna göre neyin güvenlikleştirileceğine hangi güvenlik aktörünce karar verileceğinden ve güvenlikleştirme ölçütleri konusunda objektif kriterlerin bulunmadığından söz edilmektedir. Bu konuda elitlerin, bir soruna güvenlik sorunu olarak yaklaşmalarının ve onu bir güvenlik sorunu olarak ilan etmelerinin, o sorunun bir güvenlik sorunu olması için yeterli olduğu görüşü örnek olarak gösterilmektedir. Bununla beraber bu ilanın inandırıcılığının da önemli bir etken olduğu belirtilmelidir. Bu noktada kaynağın güvenilirliğinin önemi ön plana çıkmaktadır. Güvenilir bir kaynaktan iletilen mesajın ikna ediciliğinin de önemli olduğu ifade edilmekte, kitlenin gönderilen iletiye ikna olmaması durumunda söylem analizi ile amaçlanan tehdidin varlığından söz edilemeyeceğinden bahsedilmektedir. Bu noktada dost ve düşman ikiliğinin meydana getirilmesi ile tehdit, somut bir şekle bürünerek siyasi bir nitelik kazanmaktadır. Aksi durumda kitlenin ikna olmaması ile herhangi bir güvenlik tehdidinden söz edilememektedir³¹⁸.

³¹⁷ Ken Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, (Çev. Çağdaş Güngör), İstanbul 2012, s.137.

³¹⁸ Emine Kılıçaslan, "Kopenhag Okulu", *Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Sertif Demir (Ed.), İstanbul 2016, s.56-59.

“İnsanlar, Devletler ve Korku” isimli eseri ile Buzan, yeni güvenlik anlayışını birçok bakımdan etkilemiştir. Buna göre Buzan geleneksel güvenlik yaklaşımında yer alan askeri güvenlik sektörünün yanında, insan topluluklarının güvenliğini etkileyen diğer ana sektörleri ekonomik, politik, toplumsal ve çevresel sektörler olarak saymıştır³¹⁹. Bu bakımdan eserin 1994 tarihli Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu’na da öncülük ettiği söylenebilir. Ayrıca Buzan’ın güvenlik aktör, düzey ve sektörleri ile uluslararası ilişkiler teorilerine katkısı da önemlidir.

Kopenhag Okulu güvenlik anlayışını aktör olarak ulus devletten, tehlike olarak da askeri risklerden öteye taşıyarak aktör seviyesini bireyden başlatmış, konuları da çevre, ekonomi gibi farklı sektörlerde ele almıştır. Buzan geleneksel güvenlik anlayışını reddetmemiş bilakis yeni güvenlik sektörlerini de güvenlik alanına dahil ederken aynı zamanda geleneksel güvenlik anlayışını da derinleştirme yolunu izlemiştir. Bu derinleştirme aynı zamanda birçok aktöre ait güvenlik endişelerinin de dile getirilmelerini sağlayarak güvenlik anlayışını genişletmiş, geleneksel – askeri güvenlik perspektifli güvenlik paradigmasının kör kaldığı konulara da değinmiştir. Kendisini liberal bir realist olarak tanımlayan Buzan çok boyutlu uluslararası bir güvenlik anlayışını tasavvur etmektedir. Güvenliği sadece devlet perspektifli değil birey ve uluslararası olarak da ele alır. Egemen devleti en etkin güvenlik sağlayıcı olarak ele alan Buzan, güçlü devletin birey için yüksek güvenlik anlamı taşıyacağını belirtir³²⁰.

Kopenhag Okulunun güvenlik yaklaşımı çok boyutlu ve kapsamlı bir güvenlik algılaması içermektedir. Devlet ve toplum odaklı olan bu ekolde aktörlerin bağımsız olmalarının önemi vurgulanmıştır. Realist bakış açısında asıl aktör olan devlet Kopenhag Okulunda da yer alırken devletin yanında toplum ve birey aktörleri de eklenmiştir. Bu bakımdan Kopenhag Okulunun çok boyutluluğundan söz edilebilmektedir. Bu yaklaşım için bu açıdan post yapısalcı, yeni realist ve inşacı yaklaşımları içeren bir tür karma yaklaşımdır denilebilir. Klasik güvenlik anlayışının askeri odaklı perspektifine ek olarak ekonomik, ekolojik ve toplumsal analiz düzeylerini de ele alınmasının gerekliliği dile getirilmiştir. Bu açıdan daha dar

³¹⁹ Barry Buzan, *İnsanlar, Devletler ve Korku*, (Çev. Emre Çıtak), 2. Basım, İstanbul 2015, s.38.

³²⁰ J. Ann Tickner, “Güvenlik Revizyonu”, *Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Ken Booth ve Steve Smith (Ed.), (Çev. Muhammed Aydın), İstanbul 2015, s.185.

güvenlik anlayışından daha genişletilmiş bir güvenlik anlayışına geçişi öncelemiştir. Başka bir deyişle Kopenhag Okulu bir bakıma geleneksel güvenlik anlayışından yeni güvenlik anlayışına bir bakıma geçişi temsil ederek bir tür köprü görevi görmektedir. Özellikle toplumsal güvenlik noktasında bir toplumun geleneğinin, dinsel, etnik ya da milli kimliklerinin, bunlara bağlı olarak her türlü kültürünün geliştirilmesinin ve korunmasının gerekliliğini vurgulayarak toplumsal güvenlik konusuna katkılarda bulunmuştur.

2.2.2.3. Eleştirel Teori Yaklaşımı

Eleştirel güvenlik çalışmaları, güvenlikle ilgili eleştirel bilgi arayışında olan bir disiplindir. Güvenlik, birden fazla özne, çoklu tehdit tipi, çoğul analiz düzeyi ile ilişkili kuramları ve pratikleri harmanlayacak şekilde ve bütüncül olarak anlaşılır. Amacı dünya güvenliğini inşa etmek olup güvenlik kavramını geliştirmeyi, derinleştirmeyi ve pratik sorunlarla daha detaylı şekilde ilgilenmeyi hedefler. Eleştirel teoriler genel olarak Frankfurt Okulu, İngiliz Okulu ve Aberystwyth Okulu başlıkları altında incelenebilir.

Eleştirel teorilerin bakış açısı, mevcut dünyanın kapitalist yapısının sorgulanarak bunun yanında daha derinleştirilmiş bir anlayışla adaletsiz gelir dağılımının ortadan kalkması sonunda birçok tehdit unsurunun da ortadan kalkacağını iddia etmektedir. Horkheimer, Adorno ve Marcuse'nin 20. yüzyılın ilk çeyreğinde başlatmış olduğu Frankfurt Okulu'na dayanan eleştirel teorilerin bu bağlamda önde gelen isimlerinin Robert Cox, Richard Ashley, Mark Hoffman ve Stephen Gill olduğu belirtilmektedir³²¹. Geleneksel güvenlik anlayışlarında aktör olarak ulusal devletin görülmesi ve güvenlik çeşidi olarak askeri odaklı bakış açısının alınması eleştirel bakış açısının eleştirdiği konulardandır.

Frankfurt okulunun Marksist yapısı Eleştirel Güvenlik Çalışmalarını da etkilemiştir. Bu bağlamda özellikle 1940'lı yıllarda artan ırkçılık uygulamalarına bu okul çerçevesinde bir tepki doğmuş, ırklara duyulan önyargının milliyetçilik

³²¹ Karabulut, *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek, Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi:2*, s.75-76.

uygulamalarındaki saldırgan davranışlarla ilişkisi araştırılmıştır.³²² Frankfurt Okulu bireyin sorunlarından ve bir bakıma zincirlerinden özgürleşme kavramı ile kurtulabileceğini savunur. Uluslararası güvenliği bir tür bireye indirgeyen bu yaklaşıma göre birey, kendisini sınırlayan her türlü kısıtlamalardan kurtulurken birey merkezli olarak başlayan ve global bir hal alan her türlü güvenlik sorunsalı çözüme kavuşabilecektir.

Eleştirel teoriler uluslararası ilişkilerde Gramsci'nin hegemonya öğretisini temel alırken mevcut dünya düzenine alternatif olarak küreselleşme karşıtı hareketler gibi ulusötesi toplumsal güçlerden de bahsetmişlerdir³²³. Genel olarak eleştirel güvenlik okulunun birleştiği nokta insanlık ihtiyacını karşılamaya yarayacak küresel bir yönetim ağının kurulması olmuştur. Bununla beraber klasik güvenlik anlayışının güvenliği sadece devlet merkezli ele almasından dolayı güvenliğin bireysel ve toplumsal yönünün göz ardı edildiğini ifade ederler.

İngiliz Okulu ise Martin Wight'ın öncülüğünde 1950'li yıllarda meydana gelen bir ekol olup İngiliz uluslararası kuramının kurulmasında etkili olmuştur. Wight ile beraber bu kuramın önemli temsilcileri arasında Herbert Butterfield, Hedley Bull ve Adam Watson da belirtilmelidir. Wight güvenlik çalışmalarını, uluslararası kuramda anarşik doğaya sahip olduğunu ileri süren herkesin herkesi savaşçı olarak gördüğünü belirttiği realistler; karma çatışmacılar ve işbirlikçiler olarak nitelediği rasyonalistler, uluslararası devletler topluluğunun aşılması gerektiğinden bahseden devrimciler olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Wight, bu üç gruptan hangisinin haklılığının tartışılmasından ziyade bunlar arasındaki diyaloga dikkat çekmiştir³²⁴.

1970'li yıllarda varlık göstermeye başlayan İngiliz Okulu uluslararası toplumu temel analiz birimi olarak görmüş ve egemen devletlerin anarşik de olsa üst otoriteye ihtiyaç duymadıklarını belirtmiştir³²⁵. Ulus içi olarak da düzen ve adalet

³²² Claudio Corradetti, "The Frankfurt School and Critical Theory", *Internet Encyclopedia of Philosophy*, <http://www.iep.utm.edu/frankfur/>, (Erişim: 05.02.2017).

³²³ Ayşe Uslu, "Uluslararası İlişkilerde Marksist Yaklaşımlar ve Tartışmalar", *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar (Ed.), İstanbul 2013, s.303.

³²⁴ Steve Smith, "Bir Disiplinin Öz Görüntüleri: Uluslararası İlişkiler Kuramının Bir Soyağacı", *Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Ken Booth ve Steve Smith (Ed.), (Çev. Muhammed Aydın), İstanbul 2015, s.11-13.

³²⁵ Arı, "Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler", s.35-36.

sorunsalına değinen bu ekolün çoğulcu ve dayanışmacı tartışması yoğunluk kazanmış, buradan hareketle devletlerin insanlarla olan ilişkisi sıklıkla gündeme gelmiştir. Burada asıl sorunun evrensel insan hakları ile devletlerin egemenlik iddiaları arasında gerçekleştiği ifade edilmektedir. Bu yüzden devletlerin haklarına karşı halkların da hakları olması gerekliliği bakış açısı önem taşır³²⁶.

Antonio Gramsci ve Frankfurt Okulundan etkilenecek bu yönde çalışmalar yapan bir diğer okul ise Galler Ekolü olarak bilinen İngiltere'nin Aberystwyth Üniversitesidir. Bu okulun önde gelen isimleri Ken Booth ve Richard Wyn Jones'tur. Aberystwyth Okulu, eleştirel güvenlik çalışmalarının kökenlerini oluşturmaktadır. Eleştirel Çalışmaların bakış açısının güvenlik, risk ve tehdit odaklı bakış açılarındaki yaşanan değişimi sorgulamak olduğu söylenebilir. Buna göre Soğuk Savaş yılları içinde iken klasik güvenlik yaklaşımı çerçevesinde somut tehditler ve riskler yer almışken Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru bakış açısı sonuçlardan ziyade nedenlere yönelmeye başlamıştır. Bu bağlamda sonuçlara odaklı bir yaklaşımın daha güvenlikçi bir bakış açısı sergilediği öne sürülürken neden odaklı bir eleştirel yaklaşım şiddetin ve savaşın olmadığı bir ortamın sağlanmasını merkezine koyar.

Ken Booth'a göre ise güvenliğe yönelik tehditler gün geçtikçe yaygınlaşmakta ve yıkım gücü artmaktadır. Küreselleşmenin sıkıntıları, dini ve kültürel duyarlılıkların daha görünür hale gelmek istemesi, militan seviyedeki milliyetçilik akımları, zengin fakir arasında artan ekonomik uçurum, dünya nüfusunun engellenemez şekilde artışı ilerleyen yıllarda daha da sıkıntı meydana getirecektir. Booth geliştirdiği kurama "Dünya Güvenliği Kuramı" demek bu yaklaşımın uluslararası güvenlik anlayışından daha kapsayıcı olduğunu ifade etmektedir. Ona göre "dünya güvenliği hem yerel hem de küresel toplumda birey ve grupların yaşamını belirleyen tehdit ve risklerin azaltılması için çalışan yapı ve süreçlere gönderme yapar"³²⁷.

Eleştirel yaklaşımda "özgürleşme"³²⁸ önemli bir yere sahiptir. Galler Okulunda sadece özgürleşme güvenlik amacını gerçekleştirebilir. Felsefi bir dayanak

³²⁶ Buzan, *Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu: Toplumsal Yaklaşım*, s.83.

³²⁷ Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, s.17-21.

³²⁸ Özellikle birey merkezli bir odaklılık taşıyan özgürleşme olgusu, "bireyleri kendi özgür seçimleri ile yapmak ve olmak istedikleri şeylerden uzaklaştıran fiziki ve insani tüm kısıtlamalardan kurtarmak" olarak tanımlanmıştır. Bu kısıtlamalar ise savaş, savaş tehdidi, açlık, yoksulluk, eğitim, sağlık

olan özgürleşme var olmak için tek umuttur ve siyasetin de ilerlemesini sağlar. Toplumun daha güvenli ve özgür olmasını amaçlayan Galler Okulu'nda insan refahı üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması amaçlanır. Bu bağlamda Booth güvenliği tehditlerin yokluğu olarak tanımlarken özgürleşme, insanların seçme özgürlüğünü kısıtlayan fiziki ve insani sınırlamalardan kurtulma durumudur. “İnsanlar sadece askeri tehditlerden korunmak suretiyle güvende hissetmezler. Yoksulluk, hastalık, salgın, çevresel bozulma vb. tehditlerden de korunma gereklidir”. Bireylerin toplumların çakışan farklı şekillerindeki üyelikleri ile ortaya çıktığını ifade eden yaklaşımda pratik olarak güvenlik sorunu kişinin kim olduğu ve hangi tür tehditlere karşı koruma sağlama istendiği ile yakından ilişkilidir. Bu noktada Booth'un güvenliğin alanı olarak toplumu işaret ettiği ifade edilmiştir³²⁹. Booth özgürleşmeyi ister grup ister bireysel olsun insanların özgürce yapmak istediği şeylerden onları alıkoyan insani ya da fiziksel sınırlamalardan kurtulması olarak tanımlamaktadır. Politik baskı, kötü eğitim, fakirlik, savaş ya da savaş tehdidi bu sınırlamalardan bazılarıdır.

Eleştirel teorilerin güvenlik üzerine olan önemli bir katkısı insan özgürlüğü noktasında olmuştur. Buna göre toplumsal hayatta yer alan ve bu hayatın olmazsa olmazı olarak görülen sınırlılıklar ve sınırlamalar, meydan okumayı bekleyen birer duvarlardır. Eleştirel yaklaşım bu noktada bu sınırlamaların ortadan kaldırılması ya da bir şekilde dönüşüme uğratılması zorunluluğundan bahsederek özgürleşme olgusuna atıfta bulunur. Bunun yanında eleştirel yaklaşımın bir diğer özelliği devlet yerine bireyi aktör olarak el almasıdır. Başka bir deyişle eleştirel teorinin asıl aktörü devlet değil birey olmuştur. Buna göre birey devlete nazaran daha korunmaya muhtaç olup güvenliğinin sağlanması gereken daha temel bir aktördür. Eleştirel güvenlik yaklaşımına göre klasik güvenlik yaklaşımı kendisini devletin güvenliği ile

hizmetlerinden yoksunluk, politik baskı gibi özgürleştirmeye konu olabilecek kısıtlamalardır. Bkz. Öztürk, “Uluslararası İlişkilerde Güvenliği Yeniden Düşünmek: Geleneksel ve Alternatif Yaklaşımlar”, s.172.; Eleştirel Okul öncülerinden Booth da özgürleşmeyi, insanların, onları özgürce yapmayı seçecekleri şeyleri (başkalarının özgürlüğüyle uyumlu olacak şekilde) gerçekleştirmelerinin önüne geçen baskılardan korumayı amaçlar. Örnek olarak kadın sünneti uygulamasını örnek olarak verir. Çünkü bahse konu olay özgürce seçim yapma iradesinden bahsedilmeyecek kadar erken yaşlarda gerçekleşmektedir ve özgürlükle tamamen bağdaşmaz niteliktedir. Bkz. Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, s.141-142.

³²⁹ Oktay Bingöl, “Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Güvenlik Sorunları”, *Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Sertif Demir (Ed.), İstanbul 2016, s. 35-36.

sınırlandığı için birey ve toplum güvenliğini ihmal etmiş, Soğuk Savaş sonrası birey ve topluma odaklanan güvenlik yaklaşımları devlet merkezli yaklaşımlara göre daha hızlı gelişmiştir³³⁰.

Ortak bir kimlik algısını sorunsallaştıran eleştirel yaklaşım, ortak bir kimlik algısını meydana getirmek için kaç tane mutlak özelliğin aynı olması gerektiğini, kimlik tayin ederken hangi ortak özelliklerin egemen olması gerektiğini, başta kültür kadar geçirgen bir kelime olmak üzere etnisite, din gibi olguların insanları birbirlerinden ayırmak için kullanılıp kullanılmayacaklarını sormaktadır. Buradan ırk ve kültür konusuna değinen Booth, ırkın da bilimsel bir kategori olmadığını ancak ırk yoluyla toplumsallaşanlar için ebedi ilk düşünce olduğunu ifade ederek kültürün de bilimsel bir kategori olmadığını ekler. Ona göre kültür de ırk gibi toplumsal ve siyasi açıdan yararsızdır. Özellikle kültür 20. yüzyıla kadar önemli hale gelmemiş olup bu tarihten itibaren insanlar müphem bir kültür nosyonu etrafında ayrılmaya başlamıştır. Bu ayrılmalar neticesinde sayısız mağdurun oluştuğunu ve hala oluşmaya devam ettiğini ifade eden düşünür yanlış ırk, din, etnik grup ya da kültür mensubu olarak yanlış zamanda yanlış yerde olan insanların mağdur olabilirken, bir kişinin çok sevdiği kökenlerinin onun katil olması için yeter sebep olabildiğini beyan etmiştir³³¹.

Booth kimlik ve cemaat ile ilgili konularda da fikir yürüterek cemaat, güvenlik ve özgürlüğü besleyecek bir dünya düzeninden bahsetmiştir. Ona göre bu dünya düzeninde en rasyonel yönetim biçimi devlet yönetiminin daha da esnekleştirilmesi ve bu gevşek devlet yönetiminde küresel bir cemaatler cemaatinin meydana getirilmesidir. Karar alma gücü büyük oranda devletlerdedir. Bu düzende karar alma gücü bölgesel ve yerel grupların ihtiyaçlarını karşılamak adına aşağı yönlü bir seyir izleyerek devredilmelidir. Küresel çapta karar alma söz konusu olduğu zaman küçüğün güzel büyüğün de en iyisi olduğu fikri reddedilmeli, neyin uygun olduğu sorusu test edilerek karar verilmelidir. Booth'a göre devletçilik anlayışı bu testi geçememektedir. Toplumun bizden ayrı bizim de toplumdan ayrı düşünölemeyeceğimizi belirten Booth'a göre biz ve toplum karşılıklı olarak kurucudurlar. Kimliklerin de evrileceğinden bahisle devletlerin de sabit olmadığını

³³⁰ Bayır, "Soğuk Savaş Sonrasında Güvenliğe Yönelik Teorik Tartışmalar", s.182-184.

³³¹ Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, s.169, 424-425.

ifade eder. Başka bir deyişle biz olgusu bir icat olup belirli aralıklarla yeniden icat edilmektedir³³².

Aberystwyth Okulunun ortaya çıkarmaya çalıştığı bir diğer husus güvenlik meselelerinin bir tür siyaset hamlesi olarak meydana getirilmesidir. Başka bir deyişle güvenlik, politik olarak baş aktörler tarafından kurgulanmakta ve siyasi malzeme olarak tasarlanıp hayata geçirilmektedir. Bu yaklaşıma göre devlet, varlığını devam ettirmek için güvenliği kullanmakta, araçsallaştırmaktadır. Bir amaç olması gereken güvenlik olgusu siyasi bir malzeme olarak kullanılarak araçsal bir role bürünmektedir. Klasik anlayışta yer eden devlet güvenliği yerine birey güvenliğinin öncelenmesi gerektiğini belirten eleştirel yaklaşımda güvenlik-özgürlük dikotomisinde asıl önemli olanın özgürlük olduğu belirtilmiştir. Egemenlik ve bağımsızlık erki ile ilintili olan devlet güvenliği kavramı, daha kimliğe yönelik olduğu zaman ulus ya da birey odaklı olmaya başlamaktadır. Ayrıca birey güvenliğinden hareketle toplumsal grupların da özgürce yaşayabilmelerinin önündeki engellerin de bu şekilde kalkacağı belirtilmiştir. Bununla beraber güvenlik ne sadece yerel ne de sadece küresel olarak sınırlandırılmış, her ikisinin de önemine vurgu yapılmıştır. Karşılıklı güvenin sağlanmasının ise eşitsel düzlemde herkese özgürlüğün sağlanması sayesinde meydana geleceği vurgulanmıştır. Başka bir deyişle herkese eşit derecede sağlanan özgürlük ile kimlik sorunsalının ana sorunlarının da biri olarak tanımlanan ötekileştirme, ayrımcılık, dışlama gibi eylem ve algıların sona ereceği, eleştirel yaklaşım tarafından ileri sürülen bir diğer tezdur.

Eleştirel teori bir tür Batı Marksizmi ya da Neo-Marksizm olarak adlandırılmaktadır. Bu yaklaşım toplumu bir bütün olarak görmekte, realizm ve neo realizmin güç ve çıkar merkezli yaklaşımına eleştirel yaklaşmaktadır. Buna göre güç odaklı yaklaşım Batılı devletlerin çıkarlarına hizmet etmektedir. Bu teoride egemen görüş, devletlerin asli görevlerinin bireylerin güvenliğini sağlamak olduğu yönündedir. Eleştirel teorisyenlerin bunların nasıl sağlanacağı konusunda bir çözüm yöntemini ortaya koyamamış olmaları bu düşüncenin önemli eksikleri olarak

³³² Ken Booth, “Bilmeye Cesaret Etme: Uluslararası İlişkiler Kuramına Karşı Gelecek”, *Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Ken Booth ve Steve Smith (Ed.), (Çev. Muhammed Aydın), İstanbul 2015, s.344-345, 347.

belirtilmektedir³³³. Ancak genel olarak eleştirel teorilerin insanları kendi anlam dünyaları ya da fiilleri ile ilgili düşünmeye sevkettiği, içinde yaşadıkları dünya ve sistemin farkına varmalarını sağladığı söylenebilir.

2.2.2.4. Yapılandırmacı Yaklaşım

Yapılandırmacı yaklaşım sosyoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, psikoloji gibi bir çok disiplini bir arada barındırdığı için inter disiplinler bir yaklaşım olup 20. yüzyılın son çeyreğinde alternatif bir yaklaşım olarak sahaya çıkmıştır. Yoğun şekilde kullanılan bu yaklaşım realizme bir tepki niteliğinde olduğundan dolayı uluslararası arenada etkili olan faktörün sadece güç, anarşi ve çıkar olmadığını, başka etkenlerin de işin içinde yer aldığını ifade etmektedir. Etkileşim kavramını büyük derecede önemseyen bu yaklaşıma göre uluslararası sistemde temel aktör devletler olup devletleri bu yapıda önemli hale getiren devletlerin birbirleri ile olan etkileşimleridir.

Alexander Wendt tarafından geliştirilen bu yaklaşımda en önemli olan değerlendirme “ben-öteki, dost-düşman” kodlarının üretilmesi olup salt askeri odaklı yaklaşımının terk edilmiş olmasıdır. Buna göre güvenlik olgusunun ardında yatan temel öğre ideolojiler ve düşünsel değerlerdir³³⁴. Daha idealist olan bu yaklaşıma göre aktör ve yapı karşılıklı etkileşim halinde iken aynı zamanda aktörler sonradan oluşturulmuş bir anlamlar dünyasında yaşarlar.

Bu çerçevede yapılandırmacı yaklaşımın belli başlı özellikleri şu şekilde ifade edilmiştir³³⁵: Kavram bir bakıma yapısal idealizm olarak tanımlanabilir. Ancak bu idealizm insan doğasını doğuştan iyi ya da kötü olarak tanımlayan bir idealizm değildir. Buna göre sosyal yapılar da objektif bir gerçekliğe sahiptir ve en önemli kavram düşüncelerdir. Asıl aktör konumunda olan devletlerin dış politikaları daha

³³³ Sami Sezai Ural ve Aigerim Shilibekova, “Uluslararası Güvenlik ve Yönetişim”, *Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Sertif Demir (Ed.), İstanbul 2016, s.8-9.

³³⁴ Karabulut, *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*, *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi*:2, s.81.

³³⁵ Muharrem Hilmi Özev, “Eleştirel Teori Olarak Konstruktivizm”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar (Ed.), İstanbul 2013, s.486, 488, 490-492, 495-496, 505, 512-513.

çok iç politikaları tarafından belirlenir. Analiz birimi olarak devletin temel alınma nedeni Weberyen düşüncenin devletin meşru güç kullanma tekeline sahip olduğu görüşünün kabul edilmesidir.

Bu yaklaşımda kimlik önemli bir aktördür. Gerçekten de yapılandırmacı yaklaşım, klasik / geleneksel güvenlik yaklaşımında ele alınan kimlik, cinsiyet, göç, gibi güvenlik dışı olarak algılanan konuları güvenlik gündemine almıştır. Kimlikler inşa edilir ve karşılıklı bağımlılık, dostluk ve düşmanlık kavramlarında dahi önem arz eder. Diğer görüşlerde sıkça başvurulanan anarşi kavramı da bu şekilde, sürekli olarak değişmekte olan bir sosyal gerçeklik, başka bir deyişle devletlerin ürettiği bir durum olmaktadır. Realizmde insan doğasında içkin olan ve değiştirilemez olarak kabul edilen anarşizm yapısalcı yaklaşımda toplumsal olarak inşa edilmiş olup değiştirilmesi mümkün bir olgu olarak kabul edilmektedir. Güç olgusunun da merkezde yer aldığı bu yaklaşımda güç devletlerin kendi kimlikleri, kültürleri bağlamında yorumlanan bir olgudur. Diğer bir deyişle aktörlerin güce verdikleri anlam ve değerler doğrultusunda önem ihtiva etmektedir.

Bu yaklaşımda kimlik olgusu çıkar kavramı ile sıkı bir bağ halindedir. Aktörlerin önce kimlikleri belirlenmekte, daha sonra da bu kimliklere en uygun çıkarlar tespit edilmekte olduğundan sabit ulusal çıkar kavramı sorgulanmaktadır. Başka bir deyişle aktörlerin kim oldukları ile yine aktörlerin ne yaptıkları arasında sıkı bir ilişki bulunmakta, kim olduğuna karar verilmeden, kimlikler belirlenmeden çıkarlar da belli olamamaktadır³³⁶.

Tüm bunların yanında yapı ve aktör ilişkisi realizm ya da neo realizm anlayışlarından da farklılık gösterir. Bu yaklaşıma göre yapı ve aktörler karşılıklı olarak etkileşim halinde olup birbirlerini üretmektedirler. Dolayısı ile birini açıklamak için diğerini de açıklamak gerekmektedir. Devletleri temel aktör olarak ele alan bu yaklaşımda çıkarlar da dışarı ile etkileşimin değil kimlik eksenli ve içsel bir olgudur. Anarşik uluslararası durumun devletler yüzünden ortaya çıktığını ve bu durumun değişmez olmadığını ileri sürmektedir³³⁷. Neorealizmin ileri sürdüğü gibi

³³⁶ Coşkun, “Çıkar”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler: Post Modern Yaklaşım*, s.59.

³³⁷ Yücel Bozdağlıoğlu, “Yapılandırmacı Yaklaşım”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler* Haydar Çakmak (Ed.), İstanbul 2014, s.126.

kimliklerin dışsal verili olmadığını ve değişebilir olduğunu ileri süren yapılandırmacı yaklaşımda kimlik oluşmasında en birincil aktörler devletlerdir.

Yapılandırmacı yaklaşım realist güvenlik anlayışında olduğu gibi maddi yapı olarak devleti ele alırken devletin yanına toplumu da eklemiştir. Bu yaklaşıma göre küreselleşme ikilemler meydana getirirken güvenlik ile kimlik ikilisi ilişkilendirilmekte, kimlik olgusunun ötekileştirmeyi ve tehdit algısını güçlendiren bir fonksiyonu yerine getirdiği ifade edilmektedir. Kimlik kavramının toplumun yeniden inşasında önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir.

İnsan dünyasının basit verili ve doğal olmadığını ve aktörler tarafından inşa edildiğini ileri süren yapılandırmacı yaklaşımda düşünceler gibi kimlikler de toplumsal olarak inşa edilmektedir³³⁸. Başka bir deyişle kimlik, rasyonalistlerin gördüğü biçimde atomistik ve bencil bir unsur değil sosyal bir unsurdur³³⁹. Kimliğin bu bakış açısından önemli olmasının sebebi, kimliğin aktörlerin kim olduğu, önceliklerinin ve ilgilerinin ne olduğu ve tercihlerinin eylemlerini nasıl etkilediği konusunda fikir sahibi olmamızı sağlamasında yatmaktadır³⁴⁰. Buna göre toplumsal olarak inşa edilen kimlik ve uluslararası toplumsal yapılar karşılıklı olarak bir inşa süreci içindedir. İçinde yaşamış olduğumuz dünya aslında bir sosyal inşa sonucu meydana gelmiştir. Bu kuram her türlü yapıyı toplumsal bir inşa olarak görürken aynı zamanda devletlerin de sosyal bir şekilde inşa edildiklerini, milli kimliklerin, ideolojilerin ve kültürlerin de bundan ayrı düşünölemeyeceğini ileri sürmektedir³⁴¹.

Bu yaklaşımda toplumsal ilişkiler yolu ile bireylerin kimlikleri meydana getirilirken dünya da insanların birbirlerine yapıp ettikleri ile inşa edilmektedir. İki süreçli olarak ele alınan bu yaklaşımda bireyler toplumu toplum da bireyleri yapılandırmaktadır. Gerçekliğin bir tür sosyal yapılandırılması sonucunda dünyayı ve kendimizi nasıl gördüğümüzle beraber çıkarları nasıl tanımladığımız ve kabul edilebilir davranışları nasıl belirlediğimiz de belli olmaktadır. İşte kimlik de içinde

³³⁸ Christine Agus, "Social Constructivism", *Contemporary Security Studies*, Alan Collins (Ed.), 2. Basım, Oxford 2013, s.88.

³³⁹ Arı, "Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler", s.32-35.

³⁴⁰ Agus, "Social Constructivism", s.91.

³⁴¹ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge 2003, s.218-221.

bulunulan tarih, kültür, siyasi ve sosyal çevre, inançlar, fikirler ve söylemler gibi sosyal dünya tarafından inşa edilmektedir³⁴².

Bu noktadan hareketle bir devletin kimlik algısı güvenlik yaklaşımını da yakından ve derinden etkilemektedir. Devlet kendi değerleri doğrultusunda inşa etmiş olduğu kimlik algısı neticesinde çıkarlarını ve güvenlik tanım ve yaklaşımlarını oluşturmaktadır. Objektif ya da genel geçer bir düşmanın varlığından ziyade oluşmuş ya da oluşturulmuş algılar sonucunda öncelikle biz/onlar, ardından ötekiler ve daha sonra da düşmanlar meydana getirilmektedir. Campell'ın bu noktada kimliğin problemli bir durum teşkil ettiğini çünkü farklılık üzerine kurulmasından dolayı sürekli “şeytansı ötekiler” meydana getirdiğini belirttiği ifade edilmiştir³⁴³.

2.2.2.5. Postmodern Yaklaşım

Postmodern yaklaşım ilk olarak 1960'larda Fransa'da sanat alanlarında ortaya çıkmışken 1980'li yıllarla beraber ABD'de uluslararası ilişkiler disiplininde de kendini göstermeye başlamıştır. Bu yaklaşımın önemli temsilcileri arasında Richard Ashley, James Der Derian, R.B.J.Walker, William Connolly ve David Campbell gelmektedir³⁴⁴.

Bu yaklaşım ilk olarak realizm anlayışının verili, doğal, tarafsız ve değişmez olarak kabul edilmiş olmasını eleştirmekte, devletlerin ve kimliklerin verili olduğu yaklaşımı reddedilmektedir. Buna göre devletlerin oluşumu bitmiş değildir. Başka bir deyişle inşa süreçleri devam etmekte, sınırları belirli, katı yapılar olarak kabul edilmemektedir³⁴⁵.

Post modernizm her türlü genel geçer kabulü reddeden bir bakış açısına sahiptir. Net, kesin kabullerin olmadığı bu yaklaşımda “ne ..ne..” keskinliğinden ziyade “hem..hem” birlikteliğinin varlığı esas teşkil etmektedir. Postmodernitenin temel savı klasik güvenlik anlayışında yer eden ikili zıtlıkların ters yüz edilerek

³⁴² Nilüfer Karacasulu, “Uluslararası İlişkilerde İnşacılık Yaklaşımları”, *Post Modern Uluslararası İlişkiler Teorileri: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, Tayyar Arı (Der.), Bursa 2014, s.109, 114, 116.

³⁴³ Agus, “Social Constructivism”, s.100.

³⁴⁴ Birgül Demirtaş Coşkun, “Post Modern Yaklaşım”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler: Post Modern Yaklaşım*, Haydar Çakmak (Ed.), İstanbul 2014, s.160.

³⁴⁵ Bingöl, “Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Güvenlik Sorunları”, s.41.

reddedilmesine dayanmaktadır. Savaş ve barış, dost ve düşman, idealizm ve realizm gibi karşıtlıkları reddetmektedir. Bu yaklaşıma göre kabul edilen her türlü görüş, anlam ve değer yargıları kesin kural değildir. Bilakis değişen şartlar altında yeniden kurulmakta, inşa edilmekte, değişmekte ve dönüşmektedir. Bu noktada yapısökümcü bir bakış açısı ile kabul görmüş herşeyin en baştan ele alınarak tekrar yeniden tanımlanması ve anlamlandırılması istenmektedir. Biz ve öteki minvalinde bir bakış açısı ile oluşturulmuş olan kimlikler neticesinde doğal olarak çatışmalar da beraberinde gelecek ve kimlik olgusu bu algılamaların ve genel kabul edimlerin sonucunda bir tehdit haline gelecektir. Bunun sonucunda ise öteki olarak görülen kimlik dışlanacak, ayrımcılığa uğrayacak ve baskılanacak iken denetlenen kimlik ise bu etkiye kaçınılmaz tepkiler vermek durumunda kalacaktır. Çokkültürcülük bu noktada bu tarz sıkı tedbir ve etkilere sert tepkimelerin önünü alacak bir çokkültürlülük politikası uygulaması olup kimlik çatışmalarını azaltmayı amaçlamaktadır. Postmodern yaklaşım bu noktada çokkültürcülük ile paralel bakış açısını taşımakta, öteki ve akabinde düşman oluşturma pahasına kimliklerin ayrımcılık yapmasına bir bakıma karşı çıkmaktadır.

Modernite eleştirisi olarak çıkışı gerçekleşen postmodern yaklaşıma göre, modernite ile ortaya çıkan devlet kavramı başlı başına eleştiriye açık bir noktadır. Buna göre devlet başlı başına bir gerçeklik değil, oluşturulmuş birşeydir³⁴⁶. Modern zamanlar ile beraber devlet olgusu, kendine içkin bir hal alarak yüceltilerek kutsallaştırılmıştır. Postmodernist düşünürlere göre asıl mesele asıl aktörü bireyler olarak belirleyecek bir sisteme dönüştürme ve bireylerin lehine olacak şekilde bu durumun eski haline getirilip getirilemeyeceği meselesi olmalıdır. Bunun yanında homojenleştirme, tek tip bireyleştirme gibi çabalar farklılıkların hoşgörülmemesini de beraberinde getirmiş, modernizm birçok sorunu çözerken yeni sorunları da meydana getirmiştir. Postmodern yaklaşımda herkes kendi farklılıkları ile var olabilmelidir. Farklılıkları ön plana çıkarmak yerine bunları kısıtlayan, engelleyen her türlü faktörden kurtulmanın yolları aranmalıdır. Coşkun'a göre tektipleştirme konusunda tartışılması gereken önemli bir husus devletlerin empoze ettikleri kimlik olgusudur. Kimlik olgusu gibi gücü elinde bulunduranlarca çizilen devlet sınırları,

³⁴⁶ Coşkun, "Post Modern Yaklaşım", s.160-161.

halklarını şiddetten korumakla görevli devletlerin meşru şiddet uygulayıcısı olmaları ve kendi varlıklarını oluştururken şiddete başvurmaları ironiktir. Buna göre mevcut bilginin gücü elinde bulunduranlarca oluşturulması, bilginin de göreceli olduğunu, mutlak doğru bir bilgiden söz edilemeyeceğini ortaya çıkarmaktadır³⁴⁷.

Bu yaklaşım ve temsilcileri asıl olanın devlet güvenliği olmasının seçkinlerin menfaatine bir durum olduğunu belirtir. Dost düşman, kendi öteki gibi ikili dikotomiler, dünya güvenliğinin pekiştirilmesinin önünde engellerdir. Başka bir deyişle ulusal güvenlik realist bakış açısından pekiştirilirken birey ve dünya güvenliği göz ardı edilmektedir. Özellikle devletlerin yurttaşlarını birincil önemde güvenlik öznesi yaptıkları, kapsamlı bir güvenlik elde etmek için ise yurttaşlardan ziyade bireylerin birincil güvenlik öznesi konumuna gelmeleri gerekliliği vurgulanır³⁴⁸.

Postmodernci yaklaşımlar farklı kimliklerin küreselleşme ile birlikte çatışmaya başladığını, bahse konu çatışmanın sona ermesi adına uzlaşma zemininin sağlanmasının gerekliliğini ancak uzlaşma yerine ötekileştirmenin yaygınlık kazandığını ifade etmektedirler. Küreselleşme ile beraber bir tür zaman mekan sıkışmasının yaşandığını belirten postmodern yaklaşıma göre mekansal uzaklıklar da önemini kaybetmeye başlamıştır. Bunun yanında teknolojik ilerlemeler ve uzak mekanları aşmanın kolaylığı, iletişim devrimini ve beraberinde göç sorununu da getirmiştir.

Postmodern yaklaşımın bir diğer savı evrenselci yaklaşımların sorgulanması gerekliliğidir. Avrupa-Amerikan bir bakış açısını yansıtan evrenselcilik yaklaşımının tersine yerelliği önemseyen postmodern yaklaşıma göre dünya tektipleştirilerek yekpare ele alınamayacak kadar karmaşıktır. Dil, kültür gibi kavramlara yönelerek söylem analizlerine odaklanan postmodern yaklaşımda farklılıklar ön plana taşıyan ve bunun beraberinde ulus devleti sorgulayan bir yaklaşım hakimdir³⁴⁹.

Bir tür söylem analizi olan güvenlikleştirme yöntemi ile devletler, bu yaklaşıma göre suni tehditler ve tehlikeler gündeme getirebilmektedirler. Buna göre

³⁴⁷ Age, s.161-162.

³⁴⁸ Tickner, “ Güvenlik Revizyonu”, s.188-189.

³⁴⁹ Karabulut, *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek, Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi*:2, s.86-87.

vatandaşının güvenliğini sağlamakla görevli olan bir devlet ulusal kimliklerini ve bütünlüklerini koruyarak meşruiyetlerini pekiştirmek adına güvenlikleştirme yoluna gidebilmektedirler. Bu duruma örnek olarak ise Soğuk Savaş yıllarında ABD ve SSCB'nin ülke ve bloklarını bir arada tutmak adına birbirlerini ve böylece tehditleri, riskleri abartma eğiliminde oldukları gösterilmektedir³⁵⁰.

Post modernist yaklaşımların daha çok deregülasyon, yerelleşme, ulusötesi örgütlenme gibi neo-liberal meşruiyet mekanizmaları etkisinde kalarak geliştiği ifade edilmektedir. Bunun yanında postmodern yaklaşımın realizmin çıkar anlayışını eleştirdiği belirtilmelidir. Bu yaklaşıma göre aktörlerin verili olarak kabul edilmesi ilk adımdan yanlıştır. Modern döneme eleştirel yaklaşan postmodern güvenlik anlayışında, modern dönemin hayatımıza getirdikleri sorgulanmalıdır. Bu bağlamda moderniteye ait olan homojenleştirme ve tek tip insan yaratma, sonradan inşa edilen bir olgu olan devletin kutsallığı, güçlülerin ortaya koyduğu çıkar kavramları reddedilmeli, bunların yerlerine bireysellik ve yerellik ön plana çıkarılmalıdır³⁵¹. Bu yaklaşımda önemli bir dönüm noktası 11 Eylül 2001 olaylarıdır. ABD'nin terör ile savaşının güvenlik alanında önemli değişimlere yol açtığı ifade edilmiş, tehlike ve tehdit inşası konulu çalışmalar bu noktada yoğunluk göstermiştir.

2.2.2.6. Feminist Yeni Güvenlik Anlayışı

Feminist hareketler, kadınların ezilmişliklerine bir tepki hareketi olarak 20. yy'ın başlarında bölgesel ve ulusal bir düzlemde iken 20.yy'ın ikinci yarısına gelindiğinde küresel bir nitelik almıştır. Mary Wollstonecraft'ın 1792 tarihli "Kadın Haklarının Korunması" ilk feminist bildiri iken kadınların oy hakkını savunan Birinci dalga Feminizm olarak bilinen Anglo Amerikan Feminizmi 19. yy ile 20. yy başlarında, bu bildiriden yaklaşık bir asır sonra hayata geçebilmiştir. Fransa'da boy gösteren ve 1970'li yıllarda hayat bulan İkinci Dalga Feminizm ise daha çok edebiyat odaklı ve kadın yazını üzerine olup öne çıkan isim ise "İkinci Cinsiyet" isimli eseri ile Simone

³⁵⁰ Age, s.87.

³⁵¹ Coşkun, "Çıkar", s.59-60.

de Beavoir olmuştur³⁵². Feminizm kavramına adını veren kişi ise Charles Fourier'dir³⁵³.

Feminist yaklaşımlar sadece kadın hakları ile sınırlı kalmamış olup konuyu daha geniş bir çerçevede ele almışlardır. Buna göre Feminist yaklaşımların güvenlik ile olan ilişkisinde Kopenhag Okulundan etkilenecek klasik güvenlik anlayışını eleştirdikleri ifade edilmiştir³⁵⁴. Buna göre güvenlik sadece fiziksel bir olgu olmayıp konunun sosyal ve ekonomik gibi boyutları da mevcuttur. Eril politikaların hegemonyasından kurtulması gerekliliğini ifade eden bu yaklaşımda kadınlarla beraber diğer ezilen, dışlanan sosyal ve kültürel gruplar da söz sahibi olabilmelidirler. Ayrıca uluslararası politikanın sadece erkekler tarafından belirlendiğini, kadın yazının aktör olarak bu alanda söz sahibi olamadığını ifade eden bu görüşe göre güç kavramının yerine bu sahada kimlik ve kültür kavramları ile kadın güvenliğinin yer alması gerekliliği dile getirilmiştir³⁵⁵.

Feminist yaklaşımın geçmişi 18. yy'a kadar götürülmekle beraber disiplinel olarak insan cinsiyeti, siyasal ya da sosyal kimlikler hakkında herhangi argümanlara göndermede bulunmaması, uluslararası ilişkiler noktasında etkin olmasını engellemiş, bu durum ancak 20. yy'ın son çeyreğinde değişmeye başlamıştır. Ancak disiplin, otonomisini ilan etmeden çok önce uluslararasılaşmaya başlamış, başta Avrupa ve Amerika olmak üzere oy hakkı, savaş ve barış konularında teşekküller oluşturma gayreti içerisinde olmuştur³⁵⁶.

20. yy'ın sonlarına kadar toplumsal cinsiyet ve sosyal kimlik kavramları, uluslararası ilişkiler disiplininde hak ettiği yeri bulamamış olmakla birlikte bu

³⁵² Hande Birkalan, "Feminist Hareketler", *Yeni Toplumsal Hareketler*, Bilhan Kartal ve Belkıs Kümbetoğlu (Ed.), Eskişehir 2015, s.104-106.

³⁵³ Karabulut, *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*, *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi*:2, s.88.

³⁵⁴ Age, s.89.

³⁵⁵ Age, s.89-90.

³⁵⁶ Milletler Cemiyeti kurulmadan önce, 1915 yılında kurulan Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadınlar Birliği ile aynı dönemlerde Rosa Luxemburg'un çalışmaları bu çalışmalara örnek olarak gösterilmektedir. Bkz. Erdem Özlük, "Feminist Yaklaşım", *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler: Feminist Yaklaşım*, Haydar Çakmak (Ed.), İstanbul 2014, s.166.; Bununla beraber ABD'de kadınların sosyal hayatta aldıkları rol, içinden geçilen dönemin kritik oluşuna göre de değişkenlik göstermiş, bu durum "İkinci Dünya Savaşı'nın kriz yıllarında Amerikan kadınlarının büyük kitleler halinde işgücüne katıldıklarına, ancak 1950'lerin ve 1960'ların Amerikan rüyasında kadınların çalışan değil ev kadını olarak idealize edildiğine dikkat çekmek gerekiyor" şeklinde ifade edilmiştir. Bkz. Jenny White, *Müslüman Milliyetçiliği ve Yeni Türkler*, (Çev. Fuat Güllüoğlu ve Coşkun Taştan), 2. Baskı, İstanbul 2014, s.277.

kavramların yerini daha çok yüksek siyasi konular almıştır. Ancak Soğuk Savaş yıllarının bitimiyle beraber adı geçen konulara ilginin artması ile feminist yaklaşımın değerlendirilmesi sürecinde de değişiklikler olmuştur. Diğer yaklaşımlar gibi realizm yaklaşımına eleştiriler getiren feminist yaklaşımda devlet, savaş gibi aktörlerin erilleştirilmesi eleştirilirken milliyetçilik, fundamentalizm ve militarizm gibi konuların da aşırılıklarına değinilmiştir. Yalnızca kadın hakları ile sınırlamanın feminist yaklaşımın etkisini azaltacağı belirtilirken bunun yanında bu yaklaşımın sosyal eşitlik, toplumsal gruplara saygı gibi konularda da kendini göstermeye çalıştığı ifade edilmiştir³⁵⁷.

Güvenliğin hem yapısal hem de fiziksel şiddetten arınmış bir doğaya sahip olması gerekliliğinin vurgulandığı bu anlayışta, kadınların aile içi şiddetin en yaygın mağduru oldukları belirtilmiştir. Kadınlara karşı şiddet günümüzde hala devam etmekte olan önemli bir insani güvenlik sorunu olarak kabul edilmektedir. Birçok devlette kadınların yüzde 70 kadarının şiddete maruz kaldığı belirtilmektedir³⁵⁸. Kadına karşı şiddetin militarize edilmiş ve askeri toplumlarda daha yaygın olduğu ifade edilirken dünya işgücünün üçte birinde yer alan kadınların gelir dağılımından onda bir pay aldıklarına dikkat çekilmiştir. Feministlerin birçoğunun hiyerarşik toplumsal ilişkilerin, bölücü sınır ayrımlarının tanınana, değiştirilene ve tüm bireylerin kendi güvenliklerinin sağlanmasına katkıda bulunmalarına kadar gerçek manada bir güvenliğin sağlanamayacağını vurguladıkları belirtilmektedir³⁵⁹.

Bir bakıma güvenlik ve uluslararası ilişkiler yazınında eril tahakküme ciddi eleştirileri olan, savaş ve güç ilişkilerini ve çatışmalarını eril tahakkümün bir sonucu olarak gören yaklaşımın daha barışçıl ve daha işbirlikçi olduğu ifade edilebilir. Bunun yanında eril dünyanın bu argümanları içselleştirmesi, dışıl düşüncenin bahse konu alanlara dahil olmasının önündeki yegane engel olduğu da belirtilmesi gereken bir konudur. Ayrıca uzun süreçler sonunda genel geçer bir hal almış birçok epistemolojik ve ontolojik olgunun yerine kendi bakış açısının varsayımları ile feminist yaklaşımın bir tür yapısökümcü bir arayış içerisinde olduğu da ifade edilmelidir.

³⁵⁷ Özlük, “Feminist Yaklaşım”, s.167-168.

³⁵⁸ Bingöl, “Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Güvenlik Sorunları”, s.38.

³⁵⁹ Tickner, “Güvenlik Revizyonu”, s.191-193.

2.3. TOPLUMSAL GÜVENLİK

Yeni güvenlik yaklaşımlarında, küreselleşmenin de etkisi ile devlet merkezli ve temel aktör olarak merkezine devleti koyan geleneksel anlayış yerini bireyden başlayarak küresele doğru evrilen birçok aktörü koymaktadır. Hemen hemen yeni çalışmalar ve tehditler, riskler bireyin etrafında dönmeye başlamıştır. Bunda küreselleşmenin etkisi azımsanmayacak derecededir. Nitekim küreselleşme bir taraftan dünyadaki baskın hegemon kültürleri dünyanın her tarafına yayarak tektipleştirme ya da George Ritzer'in tabiri ile "Toplumları McDonaldlaştırmakta" iken aynı zamanda kültürel farklılıklara da vurgu yaparak, etnik ve yerel motiflere göndermede bulunarak mikromilliyetçi ya da başka bir deyişle etnik milliyetçi anlayışları canlandırmıştır.

Geleneksel güvenlik anlayışında birey, güvenliği devlet tarafından sağlanan bir güvenlik konusu olup edilgen bir durumda iken yeni güvenlik yaklaşımlarında durum değişmiş olup birey, güvenliğin asıl aktörleri arasında anılmaya başlamıştır. Birey güvenliği, fiziksel güvenliği içerdiği kadar aynı zamanda psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve politik beklenti ve kaygıları da bünyesinde bulundurmaktadır³⁶⁰. Bununla beraber birey güvenliğinin insan hakları ile de yakın ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Yaşama hakkı en temel insan haklarından olup bu hakkın olmadığı bir zamanda bireysel güvenlikten de söz edilemeyecektir. Bu bağlamda birey güvenliğinin ilk olarak yemek, elbise ve barınma gibi temel ihtiyaçlarla başladığı belirtilmiş olup güvenliği sadece zararlardan korunma olarak algılamak bir güvensizlik durumunun olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde zarardan korunmak meselesi de sadece fiziksel olarak ele alınmamalı ve çok boyutlu olduğu belirtilmelidir. Buna göre bireye gelecek zarar devletten gelebileceği gibi, devletin bireye ait tüm haklara saygı göstererek onun güvenliğini sağlamaya çalışması da orada eksiksiz bir güvenlik olduğu anlamı taşımamaktadır. Nitekim mütecaviz bir devletle karşı karşıya olmak ya da sınır devletlerde gerçekleşen nükleer/radyoaktif bir felaket, birey güvenliğin, tehlikeye düşürmektedir.³⁶¹ Gerçekten de geleneksel güvenlik anlayışında devletin güçlü olması demek, içinde

³⁶⁰ Karabulut, *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek, Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi:2*, s.125.

³⁶¹ Dunne ve Wheeler, "We The Peoples: Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practice", s.18-19.

yaşayan herkesin, her kesimin ve bireylerin de huzur ve güven içinde yaşadığı varsayımını kesin kabul olarak görmektedir. Ancak dünyada yaşanan gelişmeler göstermektedir ki bazen bireylerin güvenliğini sağlamada birincil aktör olarak görülen devletler de güvenlik tehdidi olarak varlık gösterebilmektedirler. Dış tehditler altında olduğunu iddia eden bir devletin buna paralel olarak iç sınırları içinde yaşayan kesimlere de şüphe ile yaklaşarak bu kişileri ayrıştırması, ötekileştirmesi, bu kesimlere şüphe ile yaklaşması bunun neticesinde de sıkı güvenlik tedbirleri alması, olağanüstü uygulamalara başvurusu, bu kesimlere güvenlik tehdidi içerip içermemelerine göre sınıflandırması kaçınılmaz olmaktadır.

Birey güvenliği ya da diğer adıyla insani güvenlik aslında çok boyutlu olan, salt toplumsal ve askeri güvenlik anlayışının birçok eksiğini tamamlayan bir güvenlik yaklaşımıdır. En basit tanımı ile insani güvenlik bireyleri ve toplumu savaşımlardan ve diğer şiddet türlerinden korumaktır³⁶². İnsanın yaşamsal her türlü kalitesini düşüren her türlü tehdit ve tehlikeyi bertaraf etmeye odaklı olan bu yaklaşım aslolarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ile ifade ve tanımını bulmuş olup genel olarak korkudan ve yoksulluktan uzak olmak şeklinde tanımlanmıştır³⁶³. Programa göre insani güvenlik zayıf ya da zengin millet ayrımı yapmamaktadır. Buna göre fakir toplumlarda açlık ve hastalık olarak kendisini gösterirken zengin toplumlarda kendisini uyuşturucular ve suçlar şeklinde gösterebilmektedir. Fakat her iki toplumda ortak olan çevresel ve iş güvensizliği gibi tehditler de mevcuttur. İnsanların güvenliği dünyanın herhangi bir yerinde tehdit altında olduğunda artık izole bir dünya mümkün olmadığı için tüm insanlık bundan etkilenmektedir. Kuraklık, etnik savaşlar, toplumsal bütünleşememe, terörizm, uyuşturucu trafiği, kirlilik gibi olguların sonuçları tüm dünyayı dolaşmaktadır. Bunu önlemenin yolu ise ülkelerin yıllık silah ve askeri savunmaya harcadıkları bütçelerden yüzde 3 kesinti yapıp bahse konu

³⁶² Human Security Center, *Human Security News*, 2005, www.hsc.list@ubc.ca, (Erişim: 01.03.2018).

³⁶³ United Nations, *Human Development Report* 1994, s.3.; Korku ve ihtiyaçtan özgürlük /ihtiyaçların sağlanması ve korkunun bulunmaması durumu olarak genel iki bakış açısından ele alınan bu yaklaşımda ilkinde fiziksel vücut bütünlüğünün korunması ile açlıktan, hastalıklardan uzak olma, ekonomik, sağlıksal, çevresel ihtiyaçların giderilmesi amaçlanırken ikinci durumda korkulardan emin olma durumu amaçlanmaktadır. Ayrıca Amerikan Başkanı Roosevelt (1933-1945) de ABD liberalizminin sembollerini 4 maddede özetlerken ifade, ibadet, muhtaç olmama özgürlüklerinin yanında son olarak korku duymama özgürlüğünü saymıştır. Bkz. Yılmaz, *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, s.490.

küresel insani güvenliği tehlikeye atan tehditleri önleme amaçlı kurulacak olan küresel insani güvenlik fonuna katkı yapmalarından geçmektedir³⁶⁴.

Korku ve ihtiyaçtan özgürlük ve korkunun olmaması paradigmalarına ek olarak ilerleyen raporlarda insani güvenliğe farklı boyutların da eklendiği görülmektedir. 2003 senesinde kendi adına hareket etme özgürlüğü, 2005 senesinde onurlu yaşama özgürlüğü, 2009 senesinde ise tehlike etkisinden uzak olma boyutları kazandırılan yeni boyutlar arasındadır³⁶⁵. Başka bir deyişle insanın onurlu ve müreffeh bir yaşam sürmesini sağlayacak temel ihtiyaçların ve kalitenin sağlanması ve sürdürülmesi için sistemlerin kurulması ve bu sistemlere gelebilecek tehlikeyi bertaraf edecek alt yapı, işbirliği ve anlayışı geliştirmeyi amaçlayan insani güvenlik yaklaşımı bunları aynı zamanda insani güvenliğin temel koşulları olarak saymaktadır.

Bununla beraber BM İnsani Kalkınma Raporunda yapılan tanımın herkesçe geniş kabul gördüğünü söylemek mümkün olmamakla beraber en azından konunun tartışılmaya başlanması ve kavramsallaştırılması açısından önemine dikkat çekmek gerekmektedir. İlerleyen süreçte insani güvenlik adına 1999 tarihinde bahse konu fonun³⁶⁶ meydana getirildiği, İnsani Güvenlik Ağının kurulduğu, 2001 yılında bağımsız bir komisyonun oluşturulduğu, 2010 senesinde konu ile ilgilenen özel bir danışmanlığın meydana getirildiği, BM İnsani Güvenlik Biriminin çalışmalarına başlandığı belirtilmektedir³⁶⁷. Aynı raporda insan güvenliğinin dört özelliğinden bahsedilmiş olup bunlar insan güvenliğinin evrensel bir endişe içermesi (tüm insanlar için ortak tehditler), parçalarının birbirleri ile bağlantılı ve ilişkili olması (herhangi bir tehdidin sonucunun ulusal sınırlar içerisinde kalmaması), erken önleme ile masraflarının daha aza inmesi ve insana odaklı olması olarak sıralanmıştır³⁶⁸.

³⁶⁴ United Nations, *Human Development Report 1994*, s.3, 8-9.

³⁶⁵ Muharrem Aksu ve Faruk Turhan, “Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, C.4, S.2, Alanya 2012, s.74.

³⁶⁶ Bu fon ile amaçlanan hedeflerin barışın sağlanması, kalkınmanın devam etmesi, insan ticaretine kurban olmuş kişilerin korunması, iklim tehditleri, şehir şiddeti, fakirliğin azaltılması, sağlıksızlığın güvenliğe etkilerini azaltma olarak belirtilmiştir. Bkz. United Nations, *Human Security*, <https://www.un.org/humansecurity/human-security-unit/human-security-approach.%20Eri%C5%9Fim%2006%20A%C4%9Fustos%202016>, (Erişim: 22.04.2018).

³⁶⁷ United Nations, *United Nations Trust Fund for Human Security*, <https://www.un.org/humansecurity>, (Erişim: 20.04.2018).

³⁶⁸ United Nations, *Human Development Report 1994*, s.22-23.

Bir devletin vatandaşı olarak birey, birey güvenliğini sağlanacağını düşünmekte doğal olarak haklıdır. Ancak bu durumun tersi durumlar da söz konusu olabilmektedir. Başka bir deyişle bir devlet, kendi yurttaşlarının güvenliklerine tehlike arz edebilmektedir. Ya da bir ülke sınırları içinde çeşitli kesimler arasında iç savaşlar yaşanabilmektedir. En basit hali ile evrensel olarak kabul görmüş insani değerlerin devlet tarafından ihlali, insan haklarının askıya alınarak çiğnenmesi gibi uygulamalar çeşitli coğrafyalarda ve farklı zamanlarda sürekli uygulanagelmıştır. Bu durum ise, o ülkeyi, ülkenin ikili, bölgesel ya da uluslararası anlaşmaları ile paralel olarak çeşitli yaptırımlara maruz bırakabilmektedir. Bu yaptırımlar kınama, üyeliklerin askıya alınması, dışlanma şeklinde olabileceği gibi aynı zamanda barış hareketleri ya da insani müdahaleler adı altında da gerçekleşebilmektedir. Buna mukabil birey güvenliğini subjeksi sadece o devletin sorumluluğu altına giren insanlar değil, vatandaşı olmayan insanlardır da.

Bu kouda en büyük eleştirilerden birini Tara McCormack gerçekleştirmiştir. Özellikle BM Raporu'na atıfta bulunan yazar, insan güvenliğini kalkınma ve güvenlik kavramları ile ilişkilendirilmesi sonucunda zayıf ve güçlü devletler ayrımının ortaya çıktığını, bu durumun mevcut güç eşitsizliklerini perçinlediğini ifade etmiştir. Bu durumda küresel örgütler ve güçlü devletler bahse konu zayıf devletlere müdahale serbestisi ve hakkını kendilerinde bulacaklar, müdahalede bulunulan devletin insanları kendilerini güçlendirme erkinden mahrum bırakılacaklardır. Bunun sonunda müdahale düzenlenen devletler güçsüzlükleri ile yollarına devam ederken kendi vatandaşlarının güvenliklerini sağlayamayan devletler olarak küresel hiyerarşide zayıf pozisyonlarını pekiştireceklerdir³⁶⁹.

Birey güvenliği anlayışının yaygın olarak kabul gördüğü ülkeler arasında Kanada ve Norveç ülkeleri gösterilmiş olup özellikle bu iki ülke arasında Birey Güvenliği Network'ünün kurulduğu ifade edilmiştir. Buradan hareketle birey güvenliği yaklaşımının daha çok ekonomik olarak belli bir düzeye erişmiş ve askeri tehditlerden uzak ülkelerin gündeminde yer edebildiği şeklindedir³⁷⁰. Gerçekten de

³⁶⁹ Tara, McCormack, "Power and agency in the human security framework", *Cambridge Review of International Affairs*, Cambridge 2008, C. 21, S. 1, s.118, 123-125.

³⁷⁰ Karabulut, *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*, Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi:2, s.130.; Birey Güvenliği İşbirliği, bu çerçevede 1998 senesinde Norveç ve Kanada devletleri arasında özellikle dış politikadaki insani güvenlik stratejilerini belirleme

terör eylemleri, iç ya da dış savaş, etnik ayrışma gibi olaylarla uğraşmakta olan ülkelerin birey güvenliği ya da diğer adıyla insani güvenlik yaklaşımına değinecek ya da gündemlerine taşıyacak imkanları oluşmamaktadır. Bu durum ülkeler kadar bireyler için de geçerli olup dolayısı ile birey güvenliği yaklaşımının ve anlayışının içinde bulunan koşullara bağlı olarak algılanma seviyesinin düşüklüğü ya da yüksekliği ile ilgili olduğu ifade edilebilir.

İnsani güvenlik içiçe geçmiş olarak ekonomik, gıda, sağlık, çevre, kişisel, siyasi ve toplumsal güvenlik konuları ile çok yakın ilintilidir³⁷¹. İnsani güvenliğe çokkültürcülük uygulamasında da örnek olarak gösterilen Kanada Devleti örnek olarak gösterilmektedir. Buna göre Kanada Devleti birey güvenliği kavramını güvenlik politikasının bir parçası haline getirmiştir. 2005 yılında yayınlanan İnsan Güvenliği Raporu'na göre birey güvenliği kavramı kavramsallaşarak birey güvenliği olgusunu devlet güvenliği kavramı ile tezat teşkil edecek şekilde ele almıştır. Bu noktada birey güvenliği olgusu daha çok politik şiddet doğrultusunda ele alınmıştır³⁷². Bunun yanında insani güvenlik olgusunu savaşlarla sınırlamanın doğru olmadığı bunun yanında bu olgunun kuraklık, doğal felaketler gibi doğa olaylarını da içermesi gerektiği bildirilmiş ayrıca sokaklarda insanların kendilerini güvende hissetmeleri, politik karar alımına katılabilmeleri, terör, etnik temizlik, sağlık imkanlarına ulaşım, salgın hastalık, açlık, evsizlik sebeplerinden dolayı ciddi krizleri de içerdiği ifade edilmektedir. Bu noktada yerlerinden edilmiş insanların insani güvenliğin derecelendirilmesi konusunda önemli bir gösterge oluşturduğu da ifade edilmektedir³⁷³.

Askeri olmayan güvensizlik kaynaklarına odaklanmakta olan, aynı zamanda bireyin mutluluk ve refahını önceleyen insani güvenliğin halen genel kabul görmüş ve yaygınlaşmış bir güvenlik anlayışı olduğu fikrinin hakim olmadığı görülmektedir.

amaçlı oluşturulmuştur. Bkz. Harvard Humanitarian Initiative Academy Humanitarian Policy and Conflict Research, *Human Security Network*, <http://www.hpcrresearch.org/research/human-security-network>, (Erişim: 08.03.2017).

³⁷¹ Bingöl, “Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Güvenlik Sorunları”, s.31.

³⁷² Ceyhan Çiçekçi, *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Güvenlik Kuramı*, İstanbul 2012, s. 105.; Buzan ise birey güvenliği ile devlet güvenliğini aynı paralelde ele almıştır. Ona göre vatandaş ile devletin anlaşmazlığı durumunda meydana gelebilecek olan iç kargaşa devletin bütünlüğünü tehdit edebilecek ve milli güvenliğin uygulanmasında sıkıntılara sebebiyet verebilecektir. Bkz. Buzan, *İnsanlar, Devletler ve Korku*, s.63.

³⁷³ Çiçekçi, *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Güvenlik Kuramı*, s.106-107.

Bu noktada özellikle güvenlik lehine özgürlüklerin askıya alınması ve insan hakları konusunun ikincileşmesi gibi durumlara rastlanabilmektedir. Bu noktada ise güvenlik ikilemleri ile özellikle güvenlikleştirme anlayışının büyük payı bulunmaktadır. Bu noktada her tür konu o an için güvenlik politikası oluşturan öznelerin alacağı bir karar ile ya da söylem analizi yöntemleri ile güvenlik konusunun içine dahil edilebilmektedir. İnsan hakları ya da insani güvenliğin önemli bir öznesi, olmazsa olmaz talepleri, kültürel hak ve talepler, yeni yönetim anlayışının istekleri, öteki olarak görülen kimselerin meşru hak ve talepleri, güvenlik aktörlerince güvenlik konseptine dahil edilebilmekte, tehdit ya da risk, tehlike olarak algılanarak insani ya da toplumsal güvenlik aleyhine, devlet refleksli ve devlet güvenliği lehine uygulamalara şahit olunabilmektedir. Geçmişten gelen devletsel ve toplumsal korkular, endişeler ya da tecrübeler de bu noktada, güvenlik aktörlerince verilecek kararların pekiştirilmesi ve olumlanmasına da yardımcı olabilecektir. Bu noktada muhafazakar ve tutucu bir yapısı olduğu düşünülen güvenlik anlayışının daha yenilikçi ve kapsayıcı, gelişebilir ya da geliştirilebilir yönünün hayata geçirilmesi büyük önem arz etmektedir.

BM İnsani Gelişme Raporunda tanımlanan insani güvenlik yaklaşımının çok geniş kapsamlı ve akademik çalışmalar için bu anlamıyla faydasız olacağını belirten yaklaşımcılardan Krause'ye göre insani güvenlik "korkudan özgürlük" olarak ele alınmalıdır. Alakasız birçok konuya insani güvenlik damgası vurulmasından dolayı alışveriş listesi gibi olduğunu belirten düşünür insanın başına gelebilecek her kötü şeyin bu paradigmadan ele alınmasını sağlıklı bulur. Bu bakımdan insani güvenlik yaklaşımı dar anlamda ele alınmalıdır³⁷⁴. Bununla beraber kavramı ölçülebilme eşiği ile ilişkilendirenler de olmuştur. Bunlardan Taylor Owen'a göre kavramın sınırlandırılması ya da genişletilmesi onların ciddiyetlerine göre olmalıdır. Hangi zamanda hangi durumun tehdit olacağı mevcut tehdidin ciddiyeti ile ilişkilendirilmeli, hiçbir tehdidin diğerinden daha önemli ya da önemsiz olmadığı kabul edilmeli, bir tehdit ancak çok sayıda insana zarar verdiği zaman tehdit olarak kabul edilmelidir. Eşik ise sayısal olabileceği gibi siyasi olarak da belirlenebilir. Nitekim Owen'a göre insan güvenliğini sağlamada birinci öncelik ulusal hükümette

³⁷⁴ Keith Krause, "The Key to a Powerful Agenda, If Properly Delimited", *Security Dialogue*, C. 35, S. 3, Oslo 2004, s.367-368.

olacak, eşik üstü tehdit hükümet kaynaklı belirlenecek, sorunu çözmede hükümet yetersiz kalıyorsa devreye uluslararası kamu oyu girerek el koyacaktır³⁷⁵.

Hampson, insani güvenliği kavramını temel özgürlükleri koruma olarak tanımlamış, insanların yaşamlarını idame ettirecek siyasi, toplumsal, ekonomik, askeri, kültürel ve çevresel bir sistem kurmak olarak tanımlamıştır³⁷⁶. Booth ise insani güvenlik kavramına olumlu ve olumsuz yaklaşımların olduğunu belirterek bunları şu şekilde açıklamıştır: Olumsuzlayanlara göre insan güvenliği kavramı hantal bir politika aracı olup kavram olarak belirsizdir, ölçülmesi zordur ve anlam itibari ile fazla geniştir. İnsan haklarının yeniden formüle edilmesidir. Toplumların karşı karşıya kalmış oldukları tehditleri yanlış bir sıralama ile sunmaktadır. Güvenlik kavramını kopma derecesine getirecek düzeyde uzatarak genişletmektedir. Olumlayanlara göre ise kavram gıda, suç ve benzeri gündelik hayat tehditlerine odaklanmakta ve konuya yeni bir paradigmadan bakılmasını sağlamaktadır. Özne, devletten insana doğru kayarken, zengin kesimin fakir kesim için daha çok sorumluluk duymasını sağlamaya çalışır. İnter disiplinler bir araştırmayı teşvik eder³⁷⁷. Paris ise insani güvenliği temel maddelerin kötüye kullanımından soykırıma kadar³⁷⁸ her şeyi kuşatan bir olgu olarak ele almış ve kavramın içine insanın başına gelebilecek her türlü kötü olayı sıralayarak kavramı oldukça genişletmiştir.

Bunlarla beraber BM Raporu insani güvenliğin yedi temel kategori altında ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Bunlar, ekonomik, gıda, sağlık, çevre, kişisel, topluluk ve politik güvenliktir³⁷⁹. Kişisel güvenlik fiziksel şiddet görmeme güvenliği olarak ele alınmışken topluluk / community güvenliği ise etnik ve mezhepsel değerler başta olmak üzere kimlik güvenliği olarak ele alınmıştır. Buzan da bireye yönelik tehditlerin çoğunun toplumsal, ekonomik ve siyasi baskılar kaynaklı olduğunu dile getirmektedir³⁸⁰.

³⁷⁵ Taylor Owen, "Human Security – Conflict, Critique and Consensus: Colloquium Remarks and a Proposal For a Threshold-Based Definition", *Security Dialogue*, C. 35, S. 3, Oslo 2004, s.381-384.

³⁷⁶ Fen Osler Hampson, "Human Security", *Securtiy Studies: An Introduction*, Paul D. Williams (Ed.), Londra ve New York 2008, s.232.

³⁷⁷ Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, s.387.

³⁷⁸ Roland Paris, "Still an Inscrutable Concept", *Securtiy Dialogue*, C. 35, S. 3, Oslo 2004, s.371.

³⁷⁹ United Nations, *Human Development Report 1994*, s.24-25.

³⁸⁰ Buzan, *İnsanlar, Devletler ve Korku*, s.50.

Bu noktadan hareketle yeni güvenlik yaklaşımlarının küreselden bireye doğru bir aktör sıralaması içerdiği, toplumsal güvenliğin de bu noktada insani güvenlik ile ilintili olduğunu söylemek mümkündür. Başka bir deyişle toplumsal güvenlik, insani güvenlik konsepti içinde ele alınması gereken bir paradigmadır. İnsani güvenlikten ayrı düşünülemez.

İnsani güvenliği gündeme getiren süreç yeni güvenlik anlayışının doğuşudur. Ancak yeni güvenlik alanlarının da ağır/hafif, sıkı/yumuşak, askeri/yarı askeri ve askeri olmayan şeklinde gerçekleştirilecek bir sınıflandırma ile tam ve kapsayıcı şekilde açıklanmayacağı bunun yerine yeni güvenlik alanlarının ya da risklerinin açıklanması gerekliliğinden bahsedilmektedir³⁸¹. Buna göre yeni tehditler askeri olmayıp dolayısıyla askeri güçle karşılık verilemeyecek niteliktedirler. Nerede ve ne zaman ortaya çıkıp kimleri etkileyeceklerinin önceden tahmin edilmesi zordur. Etkileri hemen değil uzun vadede ortaya çıkabilmektedir. İç ve dış tehdit ayrımını ortadan kaldırır nitelikte olup ulus-ötesi bir niteliğe haizdirler. Dolayısıyla bunlarla mücadele yöntemleri de bazen ulusal, bazen bölgesel, bazen ise küresel nitelikli olabilmektedir.

Geleneksel yaklaşımın devlet ve askeri odaklı güvenlik anlayışı özellikle Kopenhag Okulu'nun çalışmaları ile birey ve toplum merkezli bir genişleme göstermiştir. Özellikle günümüzde tehditlerin geleneksel güvenlik perspektifte algılandığı üzere sınır ötesinden değil devletten ve sınırları içinden gelmesi bu değişimde önemli bir faktördür. Bu noktada Kopenhag Okulu birey ve devlet arasında bir denge kurarak toplumsal güvenliği bir güvenlik sektörü olarak nitelendirmiştir. Bu okula göre toplumsal güvenlik ve ulusal güvenlik konuları iç içe geçmiştir. Buzan'a göre toplumsal güvenlik "içerisinde evrim, geleneksel dil kalıpları, kültür ve dil, ulusal kimlik ve gelenekler için uygun koşullar olan sürdürülebilirliği içerir"³⁸². Bir toplumun kendisine ait örf, adet, kültür ve dil gibi kendisine ait değerleri koruması toplumsal güvenliğin konusu içinde değerlendirilmektedir. Bu noktada Kopenhag Okulu'nun öncelediği toplumsal güvenlik ile literatüre kazandırdığı ana fikrin, ulusal güvenlik ile toplumsal

³⁸¹ Karabulut, *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*, Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi:2, s.118-122.

³⁸² Buzan, *İnsanlar, Devletler ve Korku*, s.38.

güvenliğin her zaman aynı oranda örtüşmediği yönündedir. Başka bir deyişle kimlikleri olan ancak egemenlikleri olmayan toplumları da görünür kılarak³⁸³ güvenliğe yeni bir boyut kazandırmıştır.

Resmi bir çalışma olarak birey güvenliğinden ilk kez bahseden 1994 tarihli BM İnsani Gelişme Raporunda toplumsal güvenlik, insani güvenlik kavramının içinde bir alt dal olarak bahsedilmişse de gelişen güvenlik konsepti ve yeni güvenlik çalışmaları altında toplumsal güvenliğin başlı başına bir güvenlik konsepti olduğu ifade edilmelidir. Zaten bahse konu raporda da toplumsal güvenlik şu şekilde ifade edilmektedir: Birçok insan için güvenlik; aile, topluluk, örgüt gibi bir takım aidiyetleri ve kültürel kimliği sağlayan etnik ya da ırksal gruplardan kaynaklanmaktadır. Bununla beraber bahse konu gruplar pratikte zayıf üyelerine koruma sağlama gibi pratik yararlar sağladığı gibi geleneksel gruplar köle istihdamı, kadınlara sert davranmak gibi pratikler içerebilmektedir. Birçok geleneksel dil ve kültür, kitlesel medya aracılığı ile kaybolmaktadır. Bununla beraber özellikle etnik gruplara yönelik saldırılar çoğunlukla başka etnik gruplardan gelmektedir. Dünya devletlerinin birçoğundaki etnik gruplar ayrımcılıkla karşı karşıya kalabilmektedir. Birçok ülkede etnik gerilimler tırmanırken dünya devletlerinin hemen hemen yarısında etnik çatışmalar hasıl olmaktadır. Etnik çatışmaların bunların yanında çok ağır sonuçları doğmaktadır. Örneğin Sri Lanka'da 1983'ten 1994'e kadar 14.000 insan yaşamını yitirmişken, Yugoslavya'da 1981-1994 yılları arasında tecavüze uğrayan 40.000'den fazla kadın ve çocuk olmak üzere 130.000 insan da hayatını kaybetmiş bu durum etnik temizlik olarak adlandırılmıştır³⁸⁴.

Toplumsal güvenlik denildiği zaman ilk olarak ulusal ve dinsel olarak ifade edilen biz kimliğinin anlaşıldığı belirtilmektedir³⁸⁵. Devlet, güvenlik konusunda birincil aktör olduğu takdirde toplumun birden fazla kimlikten oluştuğu, devlet ve toplum sınırlarının örtüşmediği gerçeği gözden kaçmaktadır³⁸⁶. Toplumsal güvenlik olgusunda kimlik kavramı anahtar bir kavramdır. Çünkü daha önce de ifade edildiği gibi öteki olgusu, birlik ve beraberliğin bir tür yapısökümcü elemanıdır.

³⁸³ Kılıçaslan, "Kopenhag Okulu", s.52-53.

³⁸⁴ United Nations, *Human Development Report 1994*, s.31-32.

³⁸⁵ Ole Waever, "Societal Security: The Concept", *Identity, Migration and New Security Agenda In Europe*, Ole Waever, Barry Buzan, Morten Kelstrup ve Pierre Lemaitre (Ed.), Londra 1993, s.21.

³⁸⁶ Bingöl, "Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Güvenlik Sorunları", s.29.

Dedeoğlu'nun da belirttiği gibi “ötekinden sakınmak, ötekinden korunmak, ötekiyle rekabetten zarar görmemek ve hatta ötekinden üstün olmak tüm aktörlerin doğal davranışı olagelmıştır”³⁸⁷. Öteki olmak, ötekileştirmek, ötekileşmek, öteki ile beraber yaşamak zorunda olmak gibi kavramlar hep bu türden bir dışlama, ayırım, ayrıştırma, asimilasyon anlamları içermiştir. İlk ele alıfta herhangi bir güvenlik objesi olarak görülmeyen kimlik, küreselleşme, göç ve güvenlik yaklaşımlarında meydana gelen paradigmatik değişimler neticesinde yeni güvenlik anlayışlarının da incelediği bir çalışma konusu haline gelmiştir. Elbetteki bunda özellikle 21. yüzyılda meydana gelen kimlik eksenli yeni toplumsal hareketlerin de büyük katkısı olmuştur.

Ancak toplumsal güvenliği sadece bir iki kategori ile el almak onu eksik tanımlamak demektir. Bu noktada aslında toplumsal güvenliğin konusunun ayrımcılığa maruz kalınma sebepleri ile örtüştüğü ifade edilmelidir. Başka bir deyişle ayrımcılık ve benzeri eylemler hangi aidiyetten kaynaklı olarak gerçekleşiyorsa toplumsal güvenlik o konu ile ilgilidir. Bu noktada bir genelleme ile risk altında olan toplumsal güvenlik konuları şu şekilde ifade edilmiştir³⁸⁸: “Ulusal ya da etnik kimlik; din, cinsiyet, engellilik durumu/sakatlık hali, ayrımcılığa sebep olabilecek her hangi bir grup aidiyeti, politik inançlar”.

Tuna'nın da ifade ettiği gibi kimlik unsuru, bireyin hangi topluluğa ait olduğunu gösterir ve onun için bir güvenlik aracıdır. Dolayısı ile aslında bir algı olarak tanımlanan kimlik³⁸⁹, insanın yaşamında önceden görülebilirlikler ortaya koyarken kimlik ayrıca uğruna canların verilebildiği bir ihtiyaçtır³⁹⁰. Her türlü toplumsal güvenlik bakış açısının kimlik olgusu ile kesiştiği bu noktada devletlerin kimliğin güvencesi olduğu kadar tehdit unsuru olabileceği de belirtilmelidir. Nitekim Baylis ve Smith'e göre SSCB ve Yugoslavya'da olduğu gibi, diğer tüm risk ve tehditlerden daha tehlikeli olan şey etnik ayrımcılıktır³⁹¹. Bir topluluğun kimliği mutlaka bir ulus devlet içinde sınırlı kalmış olmak zorunda değildir. Hatta birden fazla komşusu ve sınırı olan ülkede sınırları aşan bir millet duygusu da yerleşmiş

³⁸⁷ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, s.91.

³⁸⁸ Peter Hough, *Understanding Global Security*, Londra ve New York 2004, s.105.

³⁸⁹ Liah Greenfeld, *Milliyetçilik: Moderniteye Giden 5 Yol, İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve Amerika Örnekleri*, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul 2017, s.32.

³⁹⁰ Tuna, *Yeni Güvenlik: Küresel Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler*, s.42.

³⁹¹ John Baylis ve diğerleri, *The Globalization of World Politics - An Introduction to International Relations*, Oxford University Press, New York 2001, s.255.

olabilir. Bu noktada her devlet dost ya da düşman olabileceği gibi sınırlar içinde kesişime uğramış bir millet de her devlet için öteki olarak tanımlanmış olabilecektir.

Toplumsal güvenlik bir toplumun kendi kimliğine yönelik algıladığı bir tehdit olgusudur ve dilinden, dinine, kimliğinden etnik özelliklerine kadar bu tehdit olgusu ile karşı karşıyadır. Genel olarak kolektif kimliğe yönelik olan bu tehdit olgusu bireysel kimlikten ziyade kolektif bir algılama gerektirmektedir. Biz ve onlar ayrımının önem arz ettiği bu güvenlik boyutunda dolayısı ile “onlardan” “biz”e doğru yönelik bir tehdit durumu söz konusudur. Biz ve onlar farklılaşması ise statik bir yapı değil bilakis dinamik bir olgu olup içinde çatışmalar kaçınılmazdır. İç grup ve dış grup ayrımlı toplumsal kimlik paradigmasından hareketle, birey mensubu olduğu gruba olumlu değerler atfederken, dış grup üyelerini ise olumsuz değerlendirmekte ve dışlamaktadırlar. Toplumsal kimliğin bireyi aşkın ve onu çevreleyen bir olgu olmasından hareketle toplum tarafından inşa edilen bu verili kimliği birey kendi gerçekliği olarak kabul etmeye başlar. Bu gerçeklik “biz” duygusunun temelini teşkil etmektedir. Dolayısı ile toplumsal kimliğe yönelik en küçük bir tehdit, bize yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır. Devam eden tehditler ise biz duygusunun artmasına, grubun üyelerinin daha sıkı bir araya gelmesine ve toplumsal kimlik etrafında daha da bütünleşilmesine yol açmaktadır. Toplumsal güvenliğe tehdit olan ve biz paradigmasının kuvvetlenmesine yol açan öge ise genelde ötekidir ve ötekileştirme, düşmanlaştırma, toplumsal kimlikte ve toplumsal güvenlikte olmazsa olmaz bir olgudur. Zira bir kimlik ancak başka bir kimliğin varlığı ile kendini tanımlayabilir. Aynı zamanda düşmanlaştırma, ötekileştirme bir tür söylem analizi yoluyla güvenlikleştirme yöntemidir. Dolayısı ile dışlayıcı ve tekçi bakış açısına göre ötekilerin ancak ve ancak ya asimile yoluyla ya entegrasyonla, ya etnik temizlikle ya da tamamen uzaklaştırılarak toplumsal düzeni bozmalarının ve toplumsal güvenliğe tehdit olmalarının önüne geçilebilir.

Buzan ve arkadaşları toplumsal olarak güvenlik tehditlerini 3 başlık altında sıralamışlardır. Bunlar göç, yatay rekabet ve dikey rekabettir. Göç, dışarıdan gelenlerle nüfusun bütünlüğünü bozmaktadır. Yatay rekabette toplum dışarıdan gelen baskın bir kültürün tehdidi altındadır. Dikey rekabette ise toplum bütünleşme ya da bütünleşememe sorunları ile yüzleşmek zorundadır. Bunlara ek olarak toplumun askeri tehditlere maruz kalması, toprağını kaybetmesi ya da ev sahibi

hükümetçe azınlıklara baskı uygulanması gibi sorunlarla karşılaşması da söz konusu olabilmektedir³⁹².

Kopenhag okulunun literatüre kattığı güvenlikleştirme terimi, kendisini kimliksel bağlamda da net bir şekilde göstermektedir. İlk bakışta güvenlik meselesi olarak değerlendirilmeyecek bir durum, güvenlikleştirme söylemleri ile güvenlik konusuna dahil edilebilmekte, bir tehdit algısı ortaya çıkarılmakta, toplumun geniş kesimleri de bu tehdit algılamasını önemseydiği takdirde algı oluşturma amacına ulaşabilmektedir. Söylemsel analiz yöntemi ile bahse konu tehdit algılaması kendisini yeniden üretebilme kapasitesine sahip olmaktadır. Güvenlikleştirilmiş ve belli bir kesimi tanımlayan kimlik olgusu, toplumun o kimlikten olmayan çoğunluk kesimi için algısal düzeyde bile olsa bir tehdit unsuru olarak lanse edilmişse ve çoğunluk için bu lansmanın sonu siyasi aktörler nezdinde amaçlanan düzeyde kabul görmüşse, kimlik olgusu toplumsal güvenlik konseptinde merkezi önemdeki yerine kavuşmuş demektir. Bu bağlamda güvenlik konusunun kimliksel bağlamda toplumsal güvenlik ile yakından ilişkisinin yanında devletlerin farklı kimliklere, kültürlerle olan yaklaşımı, izlediği siyaset, ortaya çıkan kamu politikaları hem toplumsal güvenliğin hem de çokkültürlülüğün izlencesi açısından önemli veriler barındırmaktadır.

Kimlik, kimlik odaklı çözümlemeler ve kimlik odaklılık, Soğuk Savaş'ın bitişine doğru yoğun şekilde kendini göstermeye başlamıştır. Kopenhag Okulu'nda ilk nüvelerini vermeye başlayan toplumsal güvenlik olgusu, bir bakıma kimlik güvenliğinin literatüre girerek oluşmasıyla konuşulmaya başlanmıştır. Devlet merkezli realizm anlayışlarının aksine bireyi ve grup kimliğini önceleyen bu yaklaşımda aynı zamanda tekçi ulus devlet modellerinin de eleştirisine sıklıkla rastlanmaktadır. Buna göre toplayıcı, kucaklayıcı, tek potada eritici bir kimlik anlayışı temel alınarak bu kimliğe ait tüm özellikler masaya yatırılmaktadır. Bu eritici kimlik metaforunun sahip olduğu nitelikler göz önüne alınarak kapsayıcılık ve dışlayıcılık süreci başlamakta ve gelişmektedir. Bir bakıma bu eritici kimlik bir referans noktası halini almaktadır. Kapsayıcılık ile bu kimliği belirleyici nitelikler ve kriterlere haizlik, o grubun üyeliğinin anahtarını oluştururken bu niteliklerin

³⁹² Buzan, B. O. Wæver ve J. Wilde.; *Security: A New Framework for Analysis*. London 1998, s.121.

taşınmaması ile taşımayan grupların bu eritici kimlikten dışlanması, ayrımcılığa uğraması ve ötekileştirilmesi süreçleri başlamaktadır. Diğerlerinin tehdit olarak algılanması ile beraber aynı zamanda güvenlikleştirilme sürecinin de başlaması söz konusu olmakta bir bakıma her grubun tarih boyunca biriktirerek getirdiği değerler sorgulanmaya başlanmaktadır.

Bu minvalde toplumsal güvenlik sorunsalının başlangıç noktasını “kimin için güvenlik” sorusu ile başlatmak mümkündür. Hangi aktörün güvenlikte birincil önemde olduğunun cevabını arayan bu soruya göre devlet merkezli cevap arayışları artık yeterli görülmemektedir. Bu noktada cevaplar birey, toplum, uluslararası aktörler, çevre gibi çeşitlilik göstermekte, toplumsal güvenlik ise bu sorulara toplumun güvenliği ile cevap veren bir bakış açısı getirmektedir. Kimlik olgusu ile ilgili olan toplumsal güvenlikte korunan birincil amaç da toplumun kimliği, etnik aidiyeti, başka bir deyişle cemaati cemaat yapan ve onu diğer cemaatlerden ayıran kimliksel farklılıklarıdır. Bu farklılıklar aynı zamanda güvenlik ve özgürlük dengesini de yakından ilgilendirmekte, birinin lehine ya da aleyhine sonuçlanabilecek neticeler meydana gelebilmektedir.

1921-1925 yılları arasında ABD Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Charles Evans Hughes’in de belirttiği gibi “farklı olma hakkımızı yitirdiğimizde özgür olma imtiyazımızı kaybederiz”³⁹³. Kimlik, bu noktada hem farklılık meydana getirmede hem de özgürlük olgusunda anahtar bir kavramdır. Bununla beraber hem güvenlikleştirme ile hem de inşa etme kavramı ile iç içe geçmiş bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada sosyal kimliklerin inşası süreci gibi güvenlik de yeniden ve yeniden inşa edilmekte, aynı zamanda devletler de kendilerini bir bakıma tekrar inşa etme olayına girmektedirler. Altunoğlu da ulus/millet inşasının halkın denetim altına alınma arzusu ve toplum mühendisliği ile açıklayan Hobsbawn’a atıfla önceden verili kültürlerin milliyetçilik anlayışı ile milletlere dönüştüğünü ifade eder³⁹⁴. Bu değişim ve dönüşüm süreci dinamik bir süreç olduğu için toplumsal güvenlik olgusu da sürekli kendini güncelleyecektir. Buradan hareketle devletlerin güvenlik ihtiyaçlarının asla bitmeyeceği ve aynı zamanda mutlak güvenliğe de hiçbir

³⁹³ Akt. Sabriye Aşır, “Kargo Kutusunda Özgürlüğe Yolculuk”, *Bütün Dünya*, S. 5, Ankara 2016, s.124.

³⁹⁴ Mustafa Altunoğlu, “Millet İnşası: Özcü, Modernist ve Etno-Sembolcü Yaklaşımlar”, *Dumlupınar Üniversitesi: Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 26, Kütahya 2010, s.2-3.

zaman ulaşılamayacağı ileri sürülerek, mevcut tehdit ve tehlikeler sayesinde devlet kimliği ve varlığının yeniden inşa edilmeye başlanacağı, derinleşen, çeşitlenen ve genişleyen yeni güvenlik anlayışının devletlere kimlik üretmede yeni koşullar sağlar hale getireceği ifade edilmektedir³⁹⁵.

Devletin tektip insan yaratma sürecinin de başlangıcı olan bu noktadan itibaren asıl tehdit ve tehlike ilk olarak kapsayıcı kimliğin kendisini üstün görmesi ile başlar. Bunu bu kimliğin saf halinin bozulmasını önleyici ve dışarıdan sızmaları engelleyici tedbirlerin alınması izler. Tektipleşmenin bozulması süreci aynı zamanda ulusal kimlikte gücün, erkin kaybedilmesi korkusunu oluştururken bunun yanında güç ve avantajların, söz hakkının paylaşılacak istenmemesinden de bahsetmek gerekmektedir. Bu durum bir güvenlik algısı meydana getirmekte ve klasik güvenlik anlayışında tehdit ya da risk olarak gözükmeyen bir durum bu kez bir güvenlik tehdidi olarak gündeme gelmektedir. Başka bir deyişle kimliğe dair bahsedilen tüm eleştiri, nitelik, değerler tartışması, ötekileştirme, ayrımcılık, dışlama, erime potası, çokkültürlülük ve çokkültürcülük, etnisite, din, dil, azınlık, milliyet, göç gibi olgular kimlik kavramı çerçevesinde toplumsal güvenlik boyutunu oluşturmaktadır.

Buzan devletin bazen bir tehdit kaynağı olabileceğini belirtmektedir. Bu noktada devlet kaynaklı tehditleri de 4 noktada ele alan Buzan bunları şu şekilde kategorileştirmiştir³⁹⁶: “İç kanun yapma ve uygulanmasından kaynaklanan tehditler, devletin birey ya da gruplara karşı doğrudan idari ya da siyasi eylemlerinden kaynaklanan tehditler, devlet aygıtı üzerinde güç sahibi olma mücadelesinden kaynaklanan tehditler ve devletin dış politikalarından kaynaklanan tehditler”. Toplumsal tehditleri milli güvenlik konusu yapmanın en zor tarafının bu tehditlerin çoğunun devlet içi kaynaklı olması olduğunu belirten Buzan bunun ise farklı kimliklerin baskı altına alınmasıyla ya da homojenleştirilmeleriyle alakalı olduğunu ifade etmektedir³⁹⁷.

Gerçekten de ulusal sınırlar içerisinde bir çok etnik grup devlet politikaları sonucunda kimlik güvenliklerinin olmadığını ileri sürmektedir. Bu noktada etnik

³⁹⁵ Öztürk, “Uluslararası İlişkilerde Güvenliği Yeniden Düşünmek: Geleneksel ve Alternatif Yaklaşımlar”, s.170.

³⁹⁶ Buzan, *İnsanlar, Devletler ve Korku*, s.55.

³⁹⁷ *Age*, s.112.

grupların, azınlıkların söz söyleme, kendilerini ifade etme ve devlet tarafından tanınma talepleri gündeme gelmektedir. Devlet ise baskıncı bir yaklaşımla ülkesindeki tüm gruplar adına söz söyleme hakkını elinde bulundurmak istemektedir. Bu noktada aslında toplumsal güvenliğin devlet ile toplumsal gruplar arasında hayat bulan bir müzakere olduğu da iddia edilebilir. Bu müzakere sürecine devletin çoğu zaman sağır olması durumu öteki algısında yatmaktadır. Çünkü devlet nezdinde öteki, sorun çıkaran ve biz kümesi içindekiler kadar düzene uyan kişileri barındırmayan bir kümedir. Altunoğlu'nun ifadesi ile,

“Devletçe temsil edilen ulusla özdeş olmayan diğer tüm kimlikler ilkel, habis ve irrasyoneldir, yabani ve terbiye edilmemiştir; temizlenmesi gereken ayrık otlarıdır. Modern devletin bahçeci duruşu için hayat-dünyasının mevcut durumu [heterojenliği] gayrimeşrudur – homojenleştirilmesi gereken bir ilkelik/habislik/irrasyonellik timsali gayrimeşruluk. Çünkü heterojenlik, kaostur, düzensizliktir, tanımlanamazlıktır. Oysa modernlik, düzen, tanımlama, tanımları sabitleme, bütün müphemliklerin kökünü kazımadır”³⁹⁸.

Bununla beraber düzen bozucu olarak algılanan öteki kesiminin varlığı bir bakıma devletin ulusal tanımının yapılmasına ve biz kümesinin kaynaşmasına da sebep olmaktadır. Dolayısıyla ötekileştirme, toplumsal güvenliğin nesne konumunda olan öteki kesimi için olumsuz bir eylem iken toplumsal güvenliğin eyleyen konumunda olan aktif özneler için olumlu bir işlev de taşır. Toplumsal güvenlikte tanınma ve diyalog talebinde bulunan kesimler aslında tanıma yetkisine sahip kesim mensuplarında kuvvetli bir dayanışma meydana getirir.

Bu noktada aslında kimliğin yapılandırmacı bir yaklaşımla algısal bir durum olduğu ifade edilebilir. Biz ve öteki algısı ile anlamlar dünyasının bir parçası haline getirilerek inşa edilen kimlik, insanın dışında bir varlık haline gelerek onu çevrelemekte, toplumsal güvenlik olgusunun da ana aktörü haline gelmektedir. Dolayısıyla kimliği kendisi oluşturan birey, bir süre ona yabancılaşmakta ve onun esiri durumuna düşmektedir.

Castells, biz kimiz sorusuna en iyi cevabın tarih, coğrafya, biyoloji, kültür, kolektif hafıza ve birtakım dinsel inanışlar ele alınarak verilebileceğini söyler³⁹⁹. Bu

³⁹⁸ Altunoğlu, *Kimlik'in Modern İnşâı, Kimlik Politikaları ve Türkiye'de Kimlik Tartışmaları*, s.304.

³⁹⁹ Manuel Castells, *The Power of Identity*, Oxford 2004, s.7.

noktada biz olarak kalabilmek toplumsal güvenlik olgusunun temel sorunsalını teşkil etmektedir. Waever de konuya aynı şekilde değinerek bir toplum için en önemli meselenin kimliğini korumak olduğunu ifade eder. Ona göre bir toplumun en büyük korkusu varlığına gelen tehditler ve sonrasında yoluna biz olarak devam edememektir. İstenilen ya da alışılan biz olamama durumunun bir toplum için hayati olduğunu belirtir⁴⁰⁰. Bu noktadan hareketle yeni güvenlik anlayışı ve toplumsal güvenlik paradigmasının kimliklerin klasik güvenlik anlayışındaki bakış açısının tersine daha kutsadığını, devletçi ve tekçi bakış açısına karşı da yapısökümcü ve inşacı, aynı zamanda post modern bir meydan okuma olduğu iddia edilebilir.

⁴⁰⁰ Waever, “Societal Security: The Concept”, s.25-26.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOKKÜLTÜRLÜ TOPLUM VE GÜVENLİK

Saf ve kendisinden başka hiçbir topluluk ile temas kurmamış bir toplumdan söz etmek, özellikle günümüz şartları açısından mümkün görünmemektedir. Her toplum dolayısı ile başka kültürlerden etkilendiği kadar onları da etkilemiştir. Bu etkileniş birçok farklı kültürleşme vasıtası ile olabilmektedir. Bunlar sayesinde bir toplum çokkültürlü olarak değerlendirilmektedir.

Bir toplumu çokkültürlü olarak tanımlamak için onu belli bazı perspektiflerden değerlendirmek gerekmektedir. Bunun için o toplumun etnik özelliklerinin çeşitliliğinin yanı sıra din, dil, azınlık anlayışı, milliyetçilik perspektifinin, küreselleşme sürecinde kültürel yapısındaki değişimlerin neler olabileceğini de bilmek gerekmektedir. Bunlara ek olarak göç alan ya da veren bir özelliğinin olması, toplumsal profilini de önemli derecede etkilemektedir.

Çokkültürlülük olgusunun siyasi bir pratik haline gelmesi çokkültürcülüktür. Çokkültürcülük çokkültürlü bir toplumda hakim kültür içinde yer almayan grupların farklılık ve tanınma taleplerine verilen olumlu bir siyasi cevaptır. Bu taleplere verilen olumsuz cevaplar ise toplumsal güvenlik konusunun kapsamındadır. Toplumsal güvenlik bir topluluğun dil, din, kültür, eğitim gibi onun nesiller boyu devamını sağlayacak olan özelliklerinin korunması ve insanların bu grubun üyesi olmasından dolayı fiziksel ya da psikolojik olarak zarar görmemesi durumudur. Dolayısı ile çokkültürlü toplumlarda çokkültürcülük perspektifinden toplumsal güvenlik olgusunun kesiştiğini görmek ve anlamlandırmak önem arz etmektedir.

3.1. ÇOKKÜLTÜRLÜ TOPLUM YAPISININ İNŞÂCILARI

İnsanoğlu, yaşamı içerisinde toplumsal bağları ile ilişki içinde yaşayan, toplumdan ayrı düşünilemeyen bir canlıdır. Toplumuyla ilişki içerisinde var olan insan Aristoteles'in de dediği gibi sosyal bir canlıdır. Bu ilişkiler ağı, karşılıklı etkileşimi de beraberinde getiren bir süreçtir. Bu süreç içerisinde insanlar toplumu oluştururken toplum da insanları etkiler, dönüştürür. Karşılıklı iletişim, etkileşim ve dönüşüm ile

toplumsallaşma denen olay gerçekleşmeye başlar. Toplumsallaşma ile kültürün, kimliğin, bireysel ve toplumsal değerlerin hem nesilden nesile aktarımı hem de yeniden üretimi sağlanır. Ancak bu yeniden üretim eskinin olduğu gibi alınıp yeni kuşaklarca değiştirilmeden devam ettirilmesi değil, her kuşağın kendinden de bir şeyler ekleyerek bir sonraki kuşağa aktarılması sürecidir. Toplumsal değerlerin oluşması ve bir yapı halini alması, yapısallaşması bu sürecin bir ürünüdür.

Kültür, kimlik gibi kavramlar da dolayısıyla bu sosyal inşa unsurlarının ve sürecinin temel manada birer ürünü olarak algılanabilir. Ancak bilginin dahi sosyal bir inşa aracı olduğunu savunan Hegel ve Kant⁴⁰¹'a kadar götürülen inşacılık yaklaşımı, eyleyen ve eyllenenin karşılıklı olduğunu kabul eder. Buna göre sosyal dünya insan bilinci dünyası olup bu dünya düşünce, inanç, fikir, dil, söylem, devlet ve millet algısından meydana gelmektedir⁴⁰². Dolayısıyla kültür ve kimlik gibi kavramlar toplumsal dünyanın hem eyleyeni hem de eylleneni olarak değerlendirilebilir.

“Gerçekliğin Toplumsal İnşası”nda bu konuda Berger ve Luckman herhangi bir bilginin toplumsal düzeyde gerçeklik olarak kabul edildiğini izah etmeye çalışırlar. “Gerçeklik sosyal olarak inşa edilmiştir ve bilgi sosyolojisi, bu inşanın vukû bulduğu süreci analiz etmek zorundadır⁴⁰³”. Düşünörlere göre toplumsal etkileşimin en temeli yüz yüze gerçekleşmektedir. Gündelik hayat da insanlarca yorumlanan, sübjektif gerçekliği olan bir yapıdır⁴⁰⁴. Toplumsal düzeni insan ürünü olarak gören düşünörlere göre bu sosyal düzen biyolojik olarak verili değildir⁴⁰⁵. Başka bir deyişle sosyal düzeni biyoloji eksenli olarak inşa etmeye çalışan yine insanoğludur. Kendi meydana getirdiği üstün ırk, üstün milliyet, aşağı kültür gibi kavramlara en sonunda kendisini mahkum etmiştir. İnsanoğlunun nesnelerle ve

⁴⁰¹ Immanuel Kant, dünya hakkında edinebileceğimiz bilgiler olduğunu ancak bu bilginin insan bilinci tarafından filtrelendiği için özne olacağını savunurken Weber sosyal dünyanın normal dünya gibi kolayca anlaşılamayacağını, farklı yorumlayıcı anlayışla anlaşılabileceğini savunmuştur. Bkz. Derya Büyüktanır, “Toplumsal İnşacı Yaklaşım ve Avrupa Bütünleşmesinin Açıklanmasına Katkıları”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C.14, S. 2, Ankara, 2015, s. 4-5.

⁴⁰² Age, s.6.

⁴⁰³ Peter L. Berger ve Thomas Luckmann, *Gerçekliğin Sosyal İnşası*. (Çev. Vefa Saygın Öğütle), Paradigma Yayınları, İstanbul 2008, s.3.

⁴⁰⁴ Age, s.32.

⁴⁰⁵ Age, s.79.

toplumla etkileşimi bu bağlamda önemlidir. Bu etkileşimlerin sonunda 3 tür anahtar kavramla karşılaşılır: dışsallaştırma, nesnelleştirme ve içselleştirme.

İki insanın arkadaş olması örneğinde olduğu gibi gerçekliğin toplumsal kuruluşundaki diyalektik sürecin ilk durumu dışsallaştırmadır⁴⁰⁶. İnsan, bir başkasıyla arkadaşlık kurarak arkadaşlık kavramını dışa vurmuş ve herkesin arkadaşlık dediğinde ortak anlamlar ifade eden kavramlar üretmiştir. Bu adımdan sonra arkadaşlık gerçekliğinden “biz” diye söz edilmekte, arkadaşlık bireyler üzerinde nesnel bir gerçekliğe dönüşmektedir⁴⁰⁷. Tüm bunların neticesinde meydana getirilen gerçeklik olgusu ve toplumsal değerler içselleştirilmektedir. Başka bir deyişle bu olgular ve değerlerden müteşekkil dünyayı anlamlandırmamıza yarayan kavramlar insanlar tarafından inşa edilmiş olup dış dünya tarafından insanoğluna dayatılmamaktadır. Ancak insan bir noktada aktör olduğunu unutup kendi inşa etmiş olduğu dünyayı kendinden bağımsız olarak algılamaya başlamasıyla inşa ettiği yapının kölesi durumuna düşebilmektedir.

Berger ve Luckmann bu noktada toplumu da aynı şekilde değerlendirmekte ve toplumu önce dışsallaştırılan, sonra nesnel bir gerçeklik olarak görülen ve en sonunda insanın toplumsal bir ürün olduğunu belirten içselleştirme kavramı ile ilişkilendirmektedirler. Bu bağlamda toplulukları, toplumlar içinde birbirlerinden belli bir takım özellikler ekseninde farklılaştıran, toplum içinde çeşitlilik meydana getiren belli bir takım kavramlardan bahsetmek gerekmektedir. Başka bir ifade ile kültürel ve kimliksel çeşitliliğin sağlanmasında bireylerin ve toplulukların kültürlerinin ve kimliklerinin farklı olmasına sebebiyet veren çeşitli olgular mevcuttur. Bu olgular çeşitli kavramların sınıflandırılmaları ile kavramsallaşırlar, daha doğrusu kavramsallaştırılırlar. İnsanoğlu toplumsal bir inşa kurarak önce aktörlük görevini üstlenir ve ardından kendi kurduğu bu hiyerarşik yapıyı o kadar benimser ve içselleştirir ki, bu yapının adeta bir esiri haline gelir.

Bu kavramlar, farklılık / aynılık düzleminde sıralanmak istendiği takdirde sayılamayacak kadar çok çeşitlilik gösterebilmektedir. Bir ulusa ait olmaktan başlayıp daha küçük paydada benzerliklere kadar hemen her konuda bu farklılık

⁴⁰⁶ Wallace ve Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Genişletilmesi*, s.382-383.

⁴⁰⁷ *Age*, s.384-385.

/aynılık sınıflandırılabilir. Ancak çokkültürlülük kapsamında, literatürde de en çok karşılaşılan, bir toplum içinde çeşitliliği sağlayan kavramlar genel itibari ile birkaç olgu etrafında çeşitlilik göstermektedir.

Kültürel ve kimliksel çeşitliliğin sağlanmasında genel tartışmanın yoğunlaştığı bu kavramlar genel olarak etnisite / ırk, din, dil, ulus/milliyet ve azınlık üst başlıkları altında toplanabilir. Elbette ki bu kavramlar genel birer üst başlık olarak değerlendirilmelidir. Çeşitliliği sağlayan unsurların yalnızca bu kavramlarla sınırlı kalmayarak sınıflandırmanın daha detaylı olarak değerlendirilmesi de mümkündür. Ancak çalışmanın sınırlılığı göz önünde bulundurulursa, konusu ve kapsamı ile bütüncüllük arz etmesi açısından bu kavramların yeterli olacağı düşünülmektedir. Bu kavramların taşıdıkları anlamların ortaya konulması, birbirleri ile olan ilişkileri ve farklarının ortaya çıkarılması aynı zamanda çokkültür olgusunun kavramsallaştırılması, kuramsal bir düzleme taşınması ve siyasi pratik haline gelmesi açısından önem arz etmektedir.

3.1.1. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Etnisite

Etnisite kavramı, çokkültürlü toplumun oluşmasında ilk derecede yer alan önemli bir yapıtaşı, bileşen, unsurdur. İçinde taşıdığı anlam ve sınırlarının belirsizliği, taşıdığı müphem varlık nedeni ile net tanımı konusunda konsensüse varılamamış olmasıyla birlikte başka bazı kavramlarla da karışmakta ve yerine kullanılabilmektedir. Irk kavramı da bu kavramların en başında gelmektedir.

Irk kelimesi literatür içinde çokkültür olgusu açısından en eski kavramların başında gelmektedir. 20. yy'ın ilk çeyreğine kadar biyolojik bir anlam taşıyan ırk kavramının zaman içinde insanlık için uygulanmasının tutarlı olmadığı ileri sürülmüş ve farklı bir anlamda kullanılagelmiştir. Sosyal bilimsel bir içerik taşıyan bu anlam kavramın biyolojik özelliğini değil “sembolik üst üste koyma süreçlerinin önemiyle işaretlenmiş fenotipik farklılıkların inşasını belirtmek için tırnak içinde kullanılmıştır”⁴⁰⁸. Bir tanıma göre de ırkın, “belli genetik birleşimlerin sonucunda oluşan ortak, fiziksel yapı özelliklerine sahip olan toplumların oluşturduğu büyük bir

⁴⁰⁸ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.18.

grup olduğu”⁴⁰⁹ ifade edilmiştir. Irk kavramı eski ile kıyaslandığında artık daha muğlak bir kavrama işaret etmektedir. Çünkü yıllar içinde yaşanan yakınlaşmalar ve etkileşimler sonucunda eskisi gibi ari/saf ırkların varlığından söz etmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Eriksen’in de belirttiği gibi “kişi atalarını bulmak için kaç kuşak geriye gitmek zorundadır”⁴¹⁰ sorunsalı cevabı verilemeyen sorulardandır. En genel haliyle ırk açıklanmak istendiği zaman, kişisel ya da fiziki özelliklerin bazı toplumlardaki dağılımının eşit ya da tek tip olmaması ve belli fiziksel belirtilerin bazı toplumlarda ve bazı coğrafi bölgelerde yığılmalar göstermesi⁴¹¹ olarak açıklanmaktadır.

Irk kavramı buna rağmen ırkçılık haline geldiği zaman ise diğer tüm kavramları gölgede bırakır şekilde dominant bir hal almaktadır. Çünkü bu kez biyolojik temellere dayalı olan bu kavram gözle görülür şekilde etnik aidiyetlikten dolayı bir dışlama, ötekileştirme ve düşmanca tavır alma içermektedir. Irkçılık anlayışının düşünsel temelinde çeşitli sebeplerle bir ırkın bir başka ırktan üstün olduğu ve bu yüzden diğer ırkların bu düşünceye sahip kişilerin mensubu olduğu ırklar tarafından yönetilmesi gerektiği fikri yatmaktadır. Bu bağlamda çokkültürlülük açısından ırkçılık fikrinin yaygınlaşması, onu büyük ölçüde olumsuz etkileyecek olan içselleştirilmiş olan bir yapıdır.

En hafif şekliyle ötekileştirme ile gerçek hayatta eyleme dönen ırkçılık düşüncesi, bazen bunun en son ve şiddetli eyleme geçmiş hali olan soykırım ile de hayat bulabilmektedir. Nitekim bunun en somut örneği 2. Dünya Savaşı yıllarında Alman Nazizm’ine maruz kalan Yahudiler için geçerlidir. Almanya milletini tek etnik kategori esasına göre tanımlamış, dışlanan etnik grupların hakim etnik gruba karışmamaları için bir takım önlemler almış, 19. yüzyılda uzun uğraşlar sonunda vatandaşlık hakkı kazanan ve bu haklarını ırkçı Nüremberg Kanunlarına kadar koruyan Yahudiler için kendilerinden sadakatlerini kanıtlamaları için özel uğraş vermeleri istense de Brenner’a göre bu Yahudilerin hiçbir zaman Alman olamayacaklarının kabulünün bir benimsenmesi olmuştur⁴¹².

⁴⁰⁹ Hoebel’den akt. Güvenç, *İnsan ve Kültür*, s.56.

⁴¹⁰ Eriksen, *Etnisite ve Milliyetçilik Antropolojik Bir Bakış*, s.237.

⁴¹¹ Güvenç, *İnsan ve Kültür*, s.53-54.

⁴¹² Aktürk, “Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek Etnili, Çok Etnili ve Gayri Etnik Rejimler”, s.37-39.

İrkçilik kavramının kendisini fiili olarak gösterdiği bir diğer uygulama kölelik müessesidir. Sümerler, Akadlar, Eski Mısır, Hitit, Fenike, Babil ve Hint medeniyetlerinde kölelik kurumunun mevcudiyetinden bahsedilmiş olup kölelerin evlenme ve miras gibi haklardan da mahrum oldukları belirtilmiştir⁴¹³. Örneğin eski Atina'da polis denen şehir devletlerinde nüfus; soylu, çiftçi, zanaat sahibi, thetes ve meteikos (yabancı) olmak üzere sınıflandırılırken aynı zamanda özgür olmadığı için yurttaş da olamayan ve hatta insan kategorisinde dahi değerlendirilmeyen köleler mevcuttur⁴¹⁴. Yunan düşünce dünyasının bilge, bilgin anlamına gelen sofistleri⁴¹⁵ ile ilgili olarak kökten demokrasiye bağlı oldukları ve Antiphon adlı bir sofistin insanların temelde eşit ve aynı haklara sahip oldukları ve dolayısıyla kölelik kurumunun doğal olmadığı sonucunun çıkartıldığı da belirtilmiştir⁴¹⁶. Eski Çağ'da bu tarz eşitlikçi düşünceler mevcutken 20. yy'da Afrika kökenli insanların köle pazarlarında alınıp satıldıkları, kafesler içinde teşhir edildikleri pazarlar dahi oluşmuştur. Görüldüğü üzere kimi zaman ırkçılık, kimi zaman kölelik, bazen de eşitlik, insan hakları gibi kavramlar insanlık tarihinde inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Asırlar öncesi kimi düşünürler günümüz evrensel değerlerini savunabilmişlerken modern zamanlarda asırlar öncesinin anlayışının çok gerisinde fikirler savunulabilmekte ve uygulamalara tanıklık edilebilmektedir. İnsanoğlunun fikren ve zikren ilerledikten sonra geriye dönme konusundaki bu ısrarının da ayrıca incelenmeye değer bir konu olduğu düşünülmektedir.

Konu içinde eklektik bir bakış açısı ile bakıldığı zaman durumun genelde batı, özelde ABD için yapılacak bir değerlendirmesinde genel kabul görmüş hususun ırkçılığa meyilli bir yapıyla karşı karşıya olunduğudur. Nitekim çeşitli eylem, söylem ve resmi uygulamalara bakıldığı takdirde Batı ve Amerikan dünyasının kendisini beyaz olarak nitelemesi, ötekileştirme ve dışlama uygulamalarının bilinçaltında gizil bir şekilde devam ettiğinin bir yansımasıdır. Günümüz dünyasında insan köle pazarının kurulabilmesinin neredeyse imkansız hale geldiğinin idraki, ırkçılık

⁴¹³ Gül Akyılmaz, "Osmanlı Hukukunda Köleliğin Sona Ermesi ile İlgili Düzenlemeler ve Tanzimat Fermanı'nın İlanından Sonra Kölelik Müessesesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1-2, Ankara 2005, s.214.

⁴¹⁴ Ayhan Yalçınkaya, "Yunan Uygarlığı İçinde Polis ve Siyaset", *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed.), 5. Baskı, İstanbul 2014, s.36.

⁴¹⁵ Zafer Yılmaz, "Helen Güneşi Batıyor, Roma Güneşi Doğuyor", *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed.), 5. Baskı, İstanbul 2014, s.68.

⁴¹⁶ Ernst von Anster, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefesi*, (Çev. Vural Okur), 3. Basım, İstanbul 2005, s.162.

kavramının artık eskiye nazaran evrensel değerler perspektifinde kabul görmeyen bir kavram haline geldiği gerçeğini çok rahat bir şekilde gözler önüne serse de pratik hayatta bu düşüncenin izlerine rastlamak da mümkündür. Zira “ırkların aynı insan türünün alt grupları olduğu ve görünüş bakımından farklı olan ırkların genetik bakımdan akraba olmaları”⁴¹⁷ fikrinin yaygınlık kazanmasının ırkçılık uygulamalarını eskisi gibi soykırım, etnik temizlik şeklinde yapılmasının azalmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Günümüz anlamında siyasi kimlik dediğimiz zaman ulus devletlerin oluşmasıyla meydana gelmiş kimliklerden bahsetmekte iken etnik kimlik kavramı, ırktan da öte, soy, tarihi tecrübe, gelenek, inanç gibi değerlerin toplamından oluşan bir kimlik ifade etmektedir⁴¹⁸. Etnisite kavramı ve dolayısıyla etnik aidiyetlik insanlık için önemli bir konum teşkil etmiş, küreselleşme, sınırların eski katılığına kaybetmesi gibi vakalar ile beraber eski değerini kaybetmesi beklenmiş ise de durum tahmin edildiği gibi olmamıştır. Aksine etnik kökenli çatışmalar, bağımsızlık hareketleri ve ötekileştirmelerin hala sürdüğü bilinen bir gerçektir.

Etnisite kavramının ilk kez literatüre girmesi konusunda birkaç farklı iddia söz konusudur. Bu görüşler, etnisite teriminin ilk kullanılışının 1981 yılında Van den Berghe’ye ithaf edilmesi⁴¹⁹, ilk kullanılışının 1953 yılında Amerikalı sosyolog David Reisman’a atfedilmesi⁴²⁰ ve de 1940’ların başında ABD’de azınlık hakları konusundaki kimlik taleplerinin ifade etmek için ortaya çıktığını ileri süren görüşlerdir⁴²¹. Etnisite kavramı etniklik kelimesinden daha zengin, daha spesifik bir anlam taşımaktadır. Yunan’da kandaş olana atıfta bulunan ve halk anlamında kullanılan “ethnos” kelimesinden gelen etnik kelimesi etnisiteden daha eski bir

⁴¹⁷ Güvenç, *İnsan ve Kültür*, s.78.

⁴¹⁸ Karpat, *Kimlik ve İdeoloji*, s.57-59.; Bununla beraber demokratik bakış açısından, insanın etnik kimliğinin o kişinin birincil kimliği olmadığını, çokkültürlü bir toplumda etnik kimliğin eşit değer ve eşit haklar düşüncesinin temel dayanağı olmaması gerektiğini belirten görüşler de vardır. Buna göre insanlar insan olmanın doğası gereği eşit değerde olduklarından eşit saygı görme ve fırsatlardan yararlanma haklarına sahiptirler. Liberal demokratik görüşe göre insan eşit tanınmayı talep ediyorsa birincil dayanak noktası etnik kimliği değil insan kimliği ve insan olmanın verdiği güç olmalıdır. İnsanları birbirlerinden farklı kılan özellik her ne olursa olsun evrensel bir kimlik olan insan olma kimliğinin önüne geçmemelidir. Bkz. Steven C. Rockefeller, “Yorum”, *Çokkültürcülük*, Amy Gutman (Ed.), (Çev. İlknur Özdemir), İstanbul 1996, s.96.

⁴¹⁹ Jean, Popeau, “İrk / Etnisite”, *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, Chris Jenks (Ed.), (Çev. İsmail Gönenç), (Çev. Ed. İhsan Çapcıoğlu), 2. Baskı, Ankara 2014, s.252.

⁴²⁰ Eriksen, *Etnisite ve Milliyetçilik Antropolojik Bir Bakış*, s.15.

⁴²¹ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.19.

kavram olmasına rağmen içerdiği anlam itibariyle iyi ve kötü günde bir kader paylaşımı ve ırksal aidiyet içermekte olup etnisitenin mevcut tarihi köklerden gelen ortak değerleri, bölgesel aidiyetleri de içerdiği belirtilmelidir. Latince “ethnicus” kelimesinden gelmekte olan pagan kelimesi, kafir anlamlarına gelmekte olup 1945’ten sonra modern anlamda bir etnik gruba aidiyet manasında kullanılmaya başlandığı da ifade edilmiştir⁴²². Buna ek olarak günlük dilde ise azınlık sorunları ve ırk ilişkilerinde kullanıldığı ve sosyal antropolojide kültürel açıdan farklı tanınan grupları da ifade ettiği belirtilmiştir⁴²³.

Kültürel farklılığın etnisitenin ayırt edici özelliği olmadığı⁴²⁴ ve kültürel sınırların kesin sınırlar olmamasından dolayı etnik sınırlarla her daim örtüşmeyebileceği de belirtilmektedir⁴²⁵. Netice itibariyle günümüz mevcut devlet sınırlarının tarihi geçmiş bir iki yüzyılla ifade edilebilecek türdendir. Ancak toplumların kültürel geçmişleri için böyle bir zamansal ifade kullanılamaz. Dolayısıyla cetvel yardımıyla çizgi çekerek devletlerarası sınırları ayırmakla kültürel sınırlar ayrılmış olunmamaktadır.

Etnisite kavramının yeni göçlerle gelen ve henüz vatandaşlığa kavuşamama durumuna atıfta bulunduğu da belirtilmelidir. Başka bir ifade ile ırkın “farklı kültürlerden gelen insanlara doğal farklılıklar atfetmek için kullanılan bir kavram olup... fiziksel farklılıkların kültürel, entelektüel ve ahlaki farklılıklarla karıştırılmaması için açıklayıcı bir eğilim olarak işlev gördüğü” ifade edilmekte, ırkın insanlarda mevcut olan farklılıkların biyolojik açıklamasının yapılmasında etkili iken etnisitenin gruplar arasında mevcut bulunan sosyal farklılıkları ifade ettiği belirtilmekte ve etnisitenin “ kültürel olarak belirli bir etnik sınır içinde yaşayan birbiriyle ilişkili insanlar yığını tanımlamak için kullanılan bir terim” olduğu ifade edilmektedir⁴²⁶.

Etnisite teriminin ırktan ziyade menşe ülke ve coğrafya ile bağlarının daha yoğun olduğuna dikkat çekilerek etnisiteye kenetleyici kültürel bir beraberlik, aynı

⁴²² Online Etymology Dictionary, “Ethnic”, http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=ethnici (Erişim: 28.12.2015). Kelimenin kâfir anlamı, Ortaçağ sonlarına doğru kaybolmuştur. Bkz, Say, 21. *Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*, s.158.

⁴²³ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.15.

⁴²⁴ Age, s.26.

⁴²⁵ Age, s.58.

⁴²⁶ Popeau, “İrk / Etnisite”, s.252.

zamanda coğrafi de bir çağrışım yüklendiği de ifade edilmektedir⁴²⁷. Etnisite kelimesinin kendi anlamsal içeriğinde bir bizleştirme yatmaktadır. Etnisitede her ne kadar kan bağı etkili olarak algılansa da aslında böyle bir kan bağının mevcut olması gerekmemekte, kişilerin böyle bir kan bağının⁴²⁸ varlığına inanmaları, böyle bir algının oluşması yetmektedir⁴²⁹. Başka bir deyişle hangi etnik grubun kanında hangi maddenin değeri daha yüksek ya da düşük olur şeklinde bir bilimsel imkan olsa ve kendini etnik olarak X grubundan sayan bir kimsenin kanında X grubundan sayılması için gerekli değer çıkmasa da işin özünde mevcut olması gerekenin bu değerden çok bu değer var olduğuna dair inanıştır.

Baumann'a göre ise ırk 19. yüzyıla ait yalan yanlış bir kurgu iken etnisite bunun 20. yüzyıldaki fotokopisidir⁴³⁰. Avrupa'ya göç eden kesimler etnik azınlık olarak nitelenebilirken bu gruplara ilişkin dilsel, dinsel ve kültürel farklılıkların ırksal kategoride değerlendirildikleri belirtilmiş olup, ABD'ye ilk göç eden kesimlerin etnik azınlık kategorisinde değerlendirildiği ancak Hispanikler ve Siyahlar başta olmak üzere gerçekleşen Sivil Toplum Hareketi eylemlerinde birçok grubun ırksal özellikler kategorisinde değerlendirildiği ifade edilmiştir⁴³¹.

Etnisite kavramı ırk kavramı ile ikame edilebilecek mahiyette bir kavramdır. Rattansi'nin de belirttiği üzere bu kavramlar üzerinde son noktayı koyacak mahiyette bir tanımlama bulunmamaktadır⁴³². Irk ve etnisite gibi kavramların çağımızda yeniden ele alınması gerekliliğinden bahseden Brubaker⁴³³, bununla beraber ırk

⁴²⁷ Age, s.236-237.

⁴²⁸ Bütünleştirici, birleştirici etkileriyle milliyetçiliğe ve ulus devlete giden yolda önemli bir yapı olan kan bağı aynı zamanda ırkçılığa da giden yolda önemli bir kavşak görevi görmektedir.

⁴²⁹ Aktürk, *Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek Etnili, Çok Etnili ve Gayri Etnik Rejimler*, s.25.

⁴³⁰ Baumann, *Çokkültürlülük Bilmecesi: Ulusal Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*, s.28.

⁴³¹ Celalettin Yanık, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlülük*, Ankara 2013, s.32.; Bununla beraber Maalouf, etnik aidiyetin zamansal olarak kimlik tarzı bir değişim gösterdiğini ifade etmektedir. Buna göre 1980'li yıllarda Yugoslav olduğunu ifade eden birisi, ileriki yıllarda Bosna Hersek Özerk Cumhuriyetinde yaşadığını, savaş zamanı Müslüman kimliğini ön plana çıkardığını, 2000 yılında Boşnak kimliğinin altını çizerek belki Yugoslav kimliğinin hatırlatılmasından bile hoşlanmayacağını, AB'ye katılma halinde belki de bu aidiyetlere Avrupalı tabirinin de eklenebileceğini ifade etmekte ve böylece etnisite ve dolayısıyla kimlik kavramlarının içiçe geçmişliğini, bununla beraber insanların farklı zamanlarda kendilerini farklı etnik sınıflandırmalara ait hissedebileceklerini belirtmektedir. Bkz. Amin Maalouf, *Ölümcül Kimlikler*, (Çev. Aysel Bora), İstanbul 2000, s.17.

⁴³² Ali Rattansi, "Postmodern Bir Çerçeve de Batı Irkçılıkları, Etniklikler ve Kimlikler", *İrkçılık, Modernite ve Kimlik*, Ali Rattansi ve Sallie Westwood (Haz.), (Çev. Sevdâ Akyüz), İstanbul 1997, s.68.

⁴³³ Rogers Brubaker, *Ethnicity Without Groups*, Harvard University Press, Massachusetts 2004, s.11-12.

kelimesine daha türdeş özellikler gösterip dahil edilmeye zorlanma eylemlerinde, etnik kelimesine ise dışlama süreçlerinde başvurulduğunu ifade etmiştir⁴³⁴. Farklı bir söylemle ırk, çeşitli özniteliklere ve biyolojik olarak oturmuş özelliklere; etnisite ise kendilerini sosyal grup olarak tanımlayan ve kültürel kimliksel farklılıkları paylaşan sosyal grup üyeliğine vurgu yapmaktadır⁴³⁵. Daha genel bir ele alış ile etnik kelimesi Max Weber'in çok önceleri ifade ediş tarzı ile benzerlik gösteren dinsel, ırksal, kültürel ya da kökeni vurgulayan ortak bir soy inanışına göndermede bulunmaktadır⁴³⁶.

Giddens ise ırk ve etnisite ile ilgili olarak şu ayrımı yapmaktadır⁴³⁷:

“İrk, bir topluluğun ya da toplumun üyeleri tarafından etnik açıdan ayırt edici kültürel özelliklere işaret ettiği için önemli kabul edilen, deri rengi gibi fiziksel özelliklere atıfta bulunur. İrkla ilgili çoğu yaygın inanış mitseldir. İnsanların farklı ırklara bölünebileceği kesin nitelikler yoktur. Bir bölgede yaşayan insan topluluğunun bölümleri, topluluğu diğer gruplardan ayıran ortak kültürel özellikleri paylaşan etnik grupları meydana getirir. Etniklik bir grubu diğerinden ayıran kültürel farklılıklara işaret eder. Bir etnik grubun en temel ayırt edici özellikleri dil, tarih, atalar, din, giyim ve süslenme tarzlarıdır. Etnik farklılıklar zaman zaman doğal kabul edilmelerine rağmen bütünüyle öğrenilirler”.

Smith de benzer bir bakış açısı ile etnik topluluğu tanımlamak ve etnikliğin boyutlarını açıklamak için altı özellik belirtmiştir⁴³⁸: Bunlar, 1) etnik toplulukların önemli bir simgesi ve işareti olan kolektif isimler, 2) soya ilişkin ortak mitler, 3) memnuniyet verici ve tatmin edici bir hikaye anlatan ortak tarih, 4) (ABD’de Afrikalı kökene dayalı etnik mirasın kaybolmuş olmasına rağmen siyah nüfusun deri rengiyle sembolize edilmiş acılar ve önyargılarla oluşturdukları ve beyaz Amerikalılardan

⁴³⁴ Rogers Brubaker, “Ethnicity, Race, and Nationalism”, The *Annual Review of Sociology*, C. 35, 2009, s.26.

⁴³⁵ Giddens ve Sutton, *Sosyolojide Temel Kavramlar*, s.207.

⁴³⁶ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.19.

⁴³⁷ Giddens, *Sosyoloji*, s.574.

⁴³⁸ Smith, *Ulusların Etnik Kökeni*, s.48, 50-51, 53; Karl Marx’ın da Louis Bonaparte’ın On Sekiz Brumaire’inde yer alan bu konudaki fikirlerine değinmek faydalı olacaktır. Ona göre “İnsanlar tarihlerini kendileri yaparlar, ama onu serbestçe kendi seçtikleri parçaları bir araya getirerek değil, dolaysızca önderinde buldukları, geçmişten devreden verili koşullarda yaparlar. Tüm göçüp gitmiş kuşakların oluşturduğu gelenek, yaşayanların beyinlerine bir kâbus gibi çöker. Kendilerini ve bir şeyleri altüst etmekle, şimdiye dek hiç olmamış var etmekle uğraşıyor gördükleri esnada, tam da böylesi devrimci kriz dönemlerinde, endişe içinde geçmişten ruhları yardıma çağırır, onların adlarına, sloganlarına, kıyafetlerine sarılır, dünya tarihinin yeni sahnesinde bu eskilerde hürmet edilen kılıklara bürünür ve bu ödünç dille oynamaya çalışırlar”. Bkz. White, *Müslüman Milliyetçiliği ve Yeni Türkler*, s.47.

ayrılan Siyah Amerikalı kültüründe olduğu gibi görenek, görünüm, yasa, folklor gibi üye olmayanları üye olanlardan ayıran) ortak kültür, 5) mevcut durumda sahip olursa da olunmasa da, güçlü bir bellekte olmaya devam eden coğrafya, 6) özellikle zor zamanlarda varlığını gösteren güçlü aidiyet ve dayanışma duygusudur. Farklı tanımlamalar ve sınırlarla ifade edilmeye çalışılan bu kavramların iç içeliği geçerliliğini korumakta olup bu kavramların hangi anlamı ve kriterleri esas alırsa alsın içerik olarak bir gruba dahil üyelere ve dahil olmayan ötekilere işaret ettiği hususu ifade edilmelidir.

3.1.2. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Din

Kan bağının belli bir etnik kimliğe ait olmak için tek başına yeterli olmadığı, kan bağı kadar etkili olan bir diğer kavramın din olduğu belirtilmelidir. Zira ne kadar tarihsel gerçekler ve bilimsel olarak aynı ırk, kök ve soy olarak aynı kökten geldiği belirtilse de o kökün dallarından bir grup zaman içinde etnik kimliğin etkili dinini o köke ait genel sınıftan ayrılarak terk eder ve başka bir dine tabii olursa, zamanla aynı etnik aileden geldiği göz ardı edilmeye ve unutulmaya başlanmaktadır. Kendi örf ve âdetine uygun olmayan bir yaşam tarzını devam ettirmeyen ve yabancı medeniyetlerin tesiri ile değişen milletlerin kendi öz değerlerinden uzaklaştıklarını ve zamanla kaybolduklarını ifade eden Kaplan, tarih içinde dil ve dinlerini değiştiren toplulukların milli varlıklarını kaybettiklerini ve başkalaştıklarını belirtmektedir⁴³⁹.

Kültür ve din olgusunun karşılıklı ilişkisi kültürel değerlerin zaman içerisinde dinselleştirilmeleri sonucunu meydana getirebilmektedir. Dini liderlerin aşırı yetki ile donatılmaları ile süreç içinde eleştirel sesler zayıflarken liberal toplumun laik üyelerinin diğer ucunda olduğu, politik müzakerenin ve uzlaşmanın zarara uğradığı bir ortam meydana gelir. Kültür ve din kavramları birbirleri ile ilişkide olduğu kadar aynı zamanda iletişim halinde de olan iki olgudur. Bir kültürün sadece din tarafından şekillendirildiği iddia edilemese de dinin yoğun etkileri altında şekillendiği belirtilebilir. Bununla beraber dinsel çeşitlilik söz konusu olduğu zaman iki mesele

⁴³⁹ Kaplan ve Güngör, dinin bir toplumu en az soy kadar bir arada tutan etkili bir aktör olduğuna dair tarihten somut örnekler vermektedir. Bkz. Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, 30. Baskı, İstanbul 2012 s.24-28 ve Erol Güngör, *Tarihte Türkler*, 10. Basım, İstanbul 2000, s.44, 46, 51.

öne çıkar. Toplumun genelinin ortak inancının ya da toplumda çoğunlukta olan bir dini inanışın, diğer dinlerin mensupları ile ilişkisi nasıl olmalıdır? Tanrıtanımazlık demek olan ateizm mensupları, sosyo-kültürel bağlamda, kamusal alanda ne tür bir konumda bulunmalıdır?

Orta Çağ karanlığını yaşamamanın sebebi eleştirel aklın arka plana atılması iken Aydınlanma sürecinde din, eski güçlü etkisini kaybetmiş, aklın ve bilimin ışığında gidildiği belirtilen yolda bu kez dinlerin yanlış yorumları tarih sahnesine çıkmıştır. Baskın ve yanlış bir dini yorum hem toplumu hem de bireyleri yaşamın her türlü alanından aforoz etmeye müsaittir. Dolayısıyla böyle bir yapının monist yapısı, kutsal değerlerle örtüşmediği gibi kutsal söylemleri de çarpıtır, dışlar, ötekileştirir ve hatta yok eder. Tüm bunları din adına ve kutsal bir vazife olarak yapar ve yaptırır. Zaman içerisinde bu yapılanmaya yanlış diyebilmek bile mümkün olmaz. Hatta yanlış olduğunu düşünmek bile zaman içinde kişiyi günaha düşmek korkusu ile baş başa bırakır ve kendisini böyle bir toplumda verili olarak bulan birey sonuç itibari ile önce düşündüğünü söylemekten korkar, sonra düşünmeyi bırakır. Daha güzel bir söylemle, Vedat Türkali'nin dediği gibi "Düşündüğünü söylemekten korkmaya başladı mı kişi, düşünmekten de korkmaya başlar". Düşünmenin olmadığı yerde akıl, saf dışı edilmiştir. Zira aklın nadasa bırakıldığı bir toplumda vicdan da ses veremez. Aynı durum herkesin aynı şeyleri tasdik edip aynı şeyleri kötülediği bir topluluk için de geçerlidir. Farklı konuşanın, farklı düşünenin ve farklının ötekileştirildiği bir yerde herkes aynı olma taklidi yapmak zorunda kalır. Böyle bir ortamda ise ya demokrasi yoktur ya da yalan söyleyen çoktur. Bu ise çokkültürcülüğü başlamadan bitirirken aynı zamanda asimilasyonun, gönüllü entegrasyonun ve yok etmenin bir başka yoludur.

Toplum ve devlet her geçen gün daha karmaşık bir örüntü halini alır. Bu karmaşık örüntüler birden çok farklılık tarafından temsil edilmektedir. Günümüz modern devletinin ve yönetiminin meşruiyet kaynağı eski yapılarda olduğu gibi din değildir. Burada anlatılmayacak olan birçok tarihsel olay ve süreçten sonra iktidarın kaynağı İlahi Güç'ten halka doğru kaymış, yönetici yetkilerini Yaratıcıdan değil halktan almış ve halka karşı sorumluluk anlayışını benimsemiştir. Dolayısıyla devletin meşruiyetinin kaynağı dünyevi bir kaynak olmuştur. Meşruiyetin din kaynaklı olduğu bir yapıda çoğunluğun aynı din ve aynı mezhepten olması sıklıkla

görülen bir durumdur. Hatta iktidarın bir dinin belli bir mezhebinden olduğu durumlarda diğer inanç mensuplarının birçok konuda yaşadığı olumsuz durumlar bilinmektedir.

Çokkültürlü bir toplumda, dünyevi kaynaklı ve çokkültürcü bir iktidar, dinlere, mezheplere, hiçbir dine mensup olmayanlara aynı mesafede olurken ayrıca dini çeşitliliği olumsuz bir durum olarak değil bir renklilik, hayatın bir gerçeği ve toplumun doğası olarak görür. Dolayısıyla çokkültürlü toplum yapısını inşa eden din olgusu, bir ötekileştirme, ayırıştırma aracı olarak kullanılmadığı zamanlarda çokkültürcü siyasi pratiğe geçiş mümkün olmaktadır.

3.1.3. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Dil

Çokkültürlü bir toplumun çeşitli farklılıkları bünyesinde bulundurduğunun en temel göstergesi dil kavramında gizlidir. Çünkü insanlar, yaşamış oldukları dünyayı dilsel simgelerle anlamlı hale getirerek inşa ederler. Dil, ulusal bir kimliğin meydana getirilmesinde önemli bir faktördür. Bu yüzden dil, etnik kimliği ve bir milleti diğerlerinden farklı kılan bir olgudur. Dil farklılık meydana getirdiği kadar benzerler arasında bir iletişim aracıdır. Bu iletişim sadece aynı zaman dilimi içinde olmaz. Dil sayesinde seleflerden devralınan miras haleflere aktarılarak sosyal bir iletişim gerçekleşmiş olmaktadır⁴⁴⁰. Bu bağlamda Fransız Devriminden bu yana dil iletişim aracı olduğu kadar benzeştirme aracı olarak da var olmuştur.

Tektipleştirici ve bütünleştirici devlet politikalarında dil, belki de en etkili asimilasyon aracı olabilmektedir. Asimile edilen bir toplumun dilsel etkinliğinin azalması nesiller arası bağı da zaman içerisinde zayıflatacaktır. Örneğin bir kuşağın kendisinden önceki kuşağa ait eserleri rahatlıkla okuyup anlayabilmesi pek mümkün olmayacaktır. Bu noktada gerçekleşen husus, asimile edilmek istenen kesimin bundan haberdar olmadığı, etnik dilin konuşanlarının da zaman içinde sayı olarak azaldıklarıdır. Bu noktada Koçak'ın da belirttiği gibi dile serbestlik tanınarak kendisini diller piyasasında ispat etmesi istenir. Dilin bu sınavdaki başarısızlığın sorumluluğu dilin kendisine yüklenerek asimilasyon uygulayanların geçmiş

⁴⁴⁰ Altunoğlu, *Kimlik'in Modern İnşâı, Kimlik Politikaları ve Türkiye'de Kimlik Tartışmaları*, s.280.

eylemleri bir tür aklanma sürecine girer. Ölmüş bir dile tam özgürlük verilerek öznesi olmayan bir nesneye dönüştürülür⁴⁴¹.

Ancak buna rağmen Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda savaşan tarafların dillerinin İngilizce olduğu düşünüldüğü zaman, dil unsurunun da tek başına bütünleştirici bir anlam ifade edemediği de ileriye sürülebilir. Aynı zamanda tek bir dilin hakim paradigma olarak sunulması, diğer dilleri merdiven altına itmekte, görünen amaç birlik olsa da çıkan sonuç ayrımcılık ve başkalık duygusunun altının çizilmesinden ibaret kalmaktadır. Farklı dillerin kullanımı elbette ki birleştirici ve bütünleştirici yapıyı tehdit eder gözükmemektedir. Ancak her farklı dil kullanan etnik grubun ulus devlet ile birlik ve beraberlik duygusunu tehdit eder bir durumdaymış gibi anlaşılması ise gerçekte pek uyumlu gözükmemektedir. Örneğin 1500 yılında dünyada konuşulan dil sayısı 14500 iken⁴⁴², 21. yüzyılın başında 6000'den fazla dilin konuşulduğu tahmin edilmekte, bunların yüzde 20'si ile yüzde ellisi arasındaki dillerin 21. yüzyılın sonuna kadar yok olacakları belirtilmektedir⁴⁴³. US Summer Institute of Linguistics'te yayınlanan bir araştırma, tek bir kişinin kullandığı 51 dilin kaldığını, 500 dili 100 kişiden az, 1500 dili 1000 kişiden az, 3000'den fazla dilin de 10.000'den az kişi tarafından konuşulduğunu, dünya dillerinin %96'sının ise dünyanın %4'ü tarafından konuşulmakta olduğunu belirtmektedir⁴⁴⁴. Bu sebeple konuşulan her dilin kendisine, çokkültürlülük ekseninde haklar talep edip var olmak istemesi, kesinlikle ayrılıkçılık olarak düşünülmemelidir.

Fenton'un etnik grup tanımının anahtar fikri, etnik grubun kendi kendini yönetme duygusunun varlığı ya da yokluğu ile ilgilidir. Başka bir deyişle bir grup kendi kendini yönetme isteğini taşımaya başladığı andan itibaren kendisini ulus olarak nitelemelidir⁴⁴⁵. O halde etnisite ve ulus olguları arasındaki asıl mesele etnik grupların devlet ile yeri geldiğinde pazarlığa, yeri geldiğinde ise mücadeleye girmeleri ile başlamaktadır. Bu açıdan 20. yüzyılda ayrılıkçılık olgusundan tedirgin

⁴⁴¹ Koçak, *Çokkültürlülük Açısından Dil Hakları*, s.244-245.

⁴⁴² Manfred B. Steger, *Küreselleşme*, (Çev. Abdullah Ersoy), 2. Baskı, Ankara 2013, s.118.

⁴⁴³ UNESCO, *Endangered Languages*, <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/endangered-languages/>, (Erişim: 01.12.2015).

⁴⁴⁴ Thomas Ricento, "Models and Approaches in Language Policy and Planning", *Handbook of Language and Communication, Diversity and Change* Hal 9, Marlis Hellinger ve Anne Pauwels (Ed.), Berlin 2007, s.211-212.

⁴⁴⁵ Steve Fenton, *Ethnicity*, Oxford 2003, s.52.

ya da ayrılıkçılığa boyun eğmek durumunda kalan birçok devletin varlığı aşikar olup bu durum günümüz devletlerinin sadece %10'undan bile daha azı bir oranın kültürel olarak homojen oldukları ve dünyada 5000'den fazla etnin varlığı gerçeğini değiştirmemektedir⁴⁴⁶. Bu bağlamda farklı dil konuşan her etnik grubun uluslaşması ve kendi milliyetçilik ideolojileri çerçevesinde bütünleşerek kendi ulus devletlerini kurmak için mevcut ulus devletleri tehdit etmesi binlerce ulus devletin ortaya çıkmak istemesi olup pek gerçekçi gözükmesine de, bu durum mevcut ulus devletlerin ayrılma potansiyeli en fazla olan gruplara baskıları gerçeğini değiştirmemektedir⁴⁴⁷. Zira azınlık kesimlerin dillerinin resmiyet kazanmasını istemesi durumunda tek uluslu devlet anlayışından çok uluslu yönetime geçişin ilk aşaması başlamış olacak, zamanla öz yönetim ve ayrılma isteklerinin de gelebilme riskine karşı devletler tarafından azınlık dillerinin tanınmasına sıcak bakılmamaktadır. Bu önyargı ise çokkültürlülüğün reddi ve çokkültürcülük politikalarının hayata geçebilmesi önündeki engeller olarak görülebilir.

Çokkültürlü bir toplumda dilin kamusal alanda var olmak istemesi çeşitli talepler ile gerçekleşir. Mahkemelerde savunmada, eğitim alanında okullarda, tv-basın dünyasında, şehir isimleri ve insan isimlerinin seçiminde ana dilin kullanılmak istenmesi bu bağlamda değerlendirilebilir. Devletin bir dili reddetmesi, yasal olarak onu yasaklaması, onu yok sayması / inkârı ve akabinde sert baskıcı uygulamalara geçmesi, bununla birlikte hâkim dilin konuşulması şartıyla sosyal-ekonomik hayatta ilerleyebilme, vatandaşlığa kabul edilme ya da vatandaş sayılabilmek için o dilde yetkinliğe sahip olma mecburiyeti gibi pratikler, “öteki” oluşturma gayreti tarzı uygulamalar olarak tekkültürcülüğün ifşası ve çokkültürlülüğün reddi olarak değerlendirilmelidir.

Dil kültürlenme ve kültürlenme kavramlarının birincil aracıdır. Parekh'in de ifade ettiği gibi yeni bir dili öğrenen kimse yeni bir dünyayı anlamının da yollarını öğrenmiş demektir⁴⁴⁸. Dolayısıyla bir toplumun kültürü, atasözleri, ibadetleri,

⁴⁴⁶ Milena Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.10.

⁴⁴⁷ Bununla beraber küreselciliğin bundan 25 sene önce ortaya çıkarak kısa sürede kendisini ve dünyayı bitirdiğini savunan Güler'e göre küreselleşme ulusala karşı yereli yüceltmış, etnik toplulukları cesaretlendirmiş, günümüzde sayıları 200 civarında olan ulus devletlerin sayısını, dünya zenginliğini paylaşmak idealiyle 2000'den fazla olacak şekilde hayal etmiştir. Bkz. Güler, *Ulusalcılık ve Karşıtları*, s.41.

⁴⁴⁸ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.185.

duaları, eğitimi, gelenekleri, edebiyatı o topluluğun dili sayesinde hayat bularak varlığını devam ettirir ve nesilden nesile aktarılır. Bundan dolayı bir kültüre ait dilin yaşamasını engellemek, onu kamusal hayattan soyutlamak, kapalı kapılar ardına mahkûm etmek sadece o dili öldürmemekte, o dil ile beraber aynı zamanda asırların ürünü olan bir kültürü de öteki durumuna düşürerek onu ikincil konuma itmektir. Anadili ikincil konuma itilen bir bireyin kendisini ve toplumsal kimliğini öteki olarak gören bir topluluğa aidiyetini sadakat ile beklemek mümkün olmayacaktır.

3.1.4. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Azınlık Kavramı

Azınlıklar ilk olarak bir devletin nüfusunu oluşturan geniş toplumların tamamlayıcı parçasıdır. Giddens'a göre dezavantajlı olma ve önyargı ve ayrımcılıktan kaynaklı bağlılık ve grup dayanışması ruhuna sahip olma özelliklerine sahip olan ve sayısal bir ayırmadan fazlasını ifade eden azınlık kavramı toplum içinde ikincil konumda olan bir grup olarak tanımlanmaktadır⁴⁴⁹. Bir topluluk içerisinde azınlık olarak adlandırılmak için belli bir takım şartların olması gerekliliğinden bahseden Kurubaş'a göre bu şartlar şu şekilde izah edilebilir: Nüfusun geri kalanından ırksal, etnik, dilsel, kültürel dinsel açıdan farklılıklara sahip olmak, farklılıklarını devam ettirebilecek oranda ancak nüfusun geri kalanına nispetle az olacak bir oranda bir sayıya sahip olmak, egemen olmama, tartışmalı olarak vatandaş sayılma ve öz bilince sahip olmaktır⁴⁵⁰. Azınlık çeşitleri ise dinsel azınlıklar, dilsel azınlıklar ve etnik azınlıklar olarak sınıflandırılmaktadırlar⁴⁵¹.

Ölçüm ve örgütlenme türleri ile ilişkili olan azınlık kavramı kendi içinde değişiklik göstermektedir. Buna göre kabile halinde yaşayan topluluklar iken ulus devlet ile bütünleşme esnasında azınlık durumuna gelme, sistemin sınırlarına karşı gelmeyi başarıp yeni devlet kurma, bir yerde etnik grup olarak tanımlanırken başka bir yerde ise çoğunluk olarak tanımlanabilmektedir⁴⁵². Örneğin bir ülkeye göç eden

⁴⁴⁹ Giddens, *Sosyoloji*, s.537.

⁴⁵⁰ Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, s. 29-30.

⁴⁵¹ Age, s.34-36.

⁴⁵² Eriksen, *Küçük Yerler, Büyük Meseleler: Sosyal ve Kültürel Antropoloji*, s.437-438; Bununla beraber milliyetçilik olgusunun bir özlem olarak devlet oluşturma mecburiyeti getirmeyeceği, kısmen devlete devredilebilecek özelliğe sahip olsa da devlete ait olmak zorunda olmadığı, kendi başlarına devletsiz var olan devletsiz milletlerin garip ya da eksik bir şey olmadığı, her milletin devleti olacağı

kesimler, etnik azınlık olarak değerlendirilebilirken, bu kesimlerin dinsel, dilsel ve ırksal özellikleri göz ardı edilebilmektedir. Bazı durumlarda ise ırksal özellikleri ön plana çıkar ve etnik azınlık olarak değerlendirilirken başka bir kesimin ise renksel özellikleri (ABD'deki zenciler gibi) ön plana çıkabilmektedir. Kimi zaman bir yere ister sonradan göç yolu ile gelmiş olunsun ister orada yerli bir azınlık durumunda daha önceden de bulunuyor olunsun (Amerika'daki Kızılderililer gibi) etnisite terimi, ötekileştiren özellikler içermesi dolayısıyla zaman içinde küçümseyici bir nitelik taşımaya başlamış (etnik temizlik, etnik ayrımcılık kavramlarında olduğu gibi) ve bir grubun etniksel olarak tanınma içeren söylemleri dahi azınlık hakları kapsamında tartışılması beklenirken ayrımcılık, ayrılıkçılık kapsamında değerlendirilir olmuştur. Netice itibarıyla çokkültürlülük ve etnisite kavramları, tanınma, ırk, kültür ve azınlık hakları kavramları ile birlikte değerlendirildiği takdirde çokkültürcülük siyasetinin hayata geçişi aşamasında daha bütüncül bir konsept içerecektir.

Oran'a göre⁴⁵³ azınlık kimliğinin güç aldığı yer toplumsal / grup kimliğidir. Azınlık grubunun bireyi aynı zamanda doğuştan gelmekte olan tarihsel / antropolojik özellikler taşıyan objektif kimliğe de sahiptir. Sübjektif kimlik ise sonradan özgür irade beyanı ile seçilen kimliktir. Azınlık grubunun bireyinin içinde doğduğu gruba ait kimlik aynı zamanda objektif kimlik ile de kesişen alt kimliktir. Devlet, vatandaşına bir kimlik empoze ettiği durumda ise empoze edilen kimlik üst kimlik olarak tanımlanmaktadır.

Azınlıkta olma ile devlet arasındaki mesele alt kimlik ile üst kimlik konularında cereyan etmektedir. Bu durumda her iki kesimin de izleyeceği yol ve gerçekleştirecekleri davranışlar önem arz etmektedir. Buna göre birey sübjektif üst kimliği benimsediği takdirde herhangi bir sorun çıkmaz ve bu gönüllü asimilasyondur. Birey kendi alt kimliğinde ısrarcı davranıp empoze edilen üst kimliği reddederse bir çatışma yaşanır. Bu durumda travma, soykırım, asimilasyon, ayrılma gibi sonuçlara varılabilmektedir. Üçüncü durumda ise birey alt kimliğinde ısrarcı olurken üst kimliği de inkâr etmez, kabul eder. Burada çatışmanın durumunu,

şeklindeki anlayışın milliyetçiliğin özünü oluşturmadığı da ifade edilen görüşler arasındadır. Bkz. Greenfeld, *Milliyetçilik: Moderniteye Giden 5 Yol, İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve Amerika Örnekleri*, s.26.

⁴⁵³ Baskın Oran, *Türkiye'de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama*, İstanbul 2004, s.17-18.

gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini belirleyecek olan devletin politikalarıdır⁴⁵⁴. Bu durumda çokkültürlü bir toplum olduğunun kabulü ya da reddi izlenecek politikalarda başat rolü oynayacaktır. Bu durumun kabul edilmesi devlet tarafından gerçekleşecek olan olumlu eylemlere dönüşecekken reddi ise çokkültürcülüğün önünde engel olarak nitelendirilecek olan ötekileştirme eylemleri şeklinde tanımlanmaktadır.

Toplum içinde ikincil konumda olan bir azınlık grubunun savaşlar, demografik hareketlilikler, siyasal değişiklikler göz önüne alındığında tarihin hemen her döneminde var olduğu bir kenara bırakılacak olunursa, azınlık kavramının varlığı için öncelikli olarak bir çoğunluk grubunun varlığı gerekmekte, sayısalıktan öte anlamlar içeren azınlık grubunun genel çoğunluk içinde genel çoğunluğun parçası olmadıklarının farkında ve bilincinde de olmaları gerekmektedir. Oran'ın da dediği gibi “eğer azınlık bilinci yoksa...azınlıklar da yoktur”. Buradaki bilinçlilik durumu eğer sadece gelenek ve adetlerin devamını içeriyorsa bu durumda var olan sadece kültür çeşitliliğidir. Eğer siyasal talepler de dile getiriliyorsa azınlığın varlığından söz edilebilmektedir⁴⁵⁵.

Bu bilinçli var oluşun ardından azınlıkların asıl vatandaşlık statüsüne sahip olmaları için bir takım hakları talep etmeleri gündeme gelerek eşitlik, asimilasyon, entegrasyon, çokkültürcülük gibi kavramlar tartışılmaya ve uygun zeminde hayata geçmeye başlayabilecektir. Çokkültürlü bir toplumu çokkültürcü siyasi pratiğe haiz bir yapıya dönüştürecek olan azınlık haklarının bu anlamda vatandaşlık haklarından tam olarak ayrılmadığı, kazanılan azınlık haklarının aslında vatandaşlık haklarının kazanımı olduğu iddia edilebilir. Soner, azınlık haklarını şu şekilde sıralamıştır⁴⁵⁶:

- a) *“Ana dilde eğitim alma hakkı*
- b) *Azınlık dillerini basında, yayında, yargı işlemlerinde, görsel işitsel ürünlerde, radyo-tv yayınlarında kullanma*
- c) *Azınlık okullarının ve yardım kuruluşlarının kendi kendini yönetimi*
- d) *Dini emirlerin serbest uygulaması*
- e) *Kendilerini direkt olarak etkileyen hükümet kararlarına etkileyici katılımında bulunma*

⁴⁵⁴ Age, s.19-20.

⁴⁵⁵ Age, s.29.

⁴⁵⁶ Soner, *Minority Rights Regime in Turkey and The European Regional Organizations*, s.29.

- f) *Sınırın diğer tarafındaki akrabalar ile sınır ötesi ilişkiler*
g) *Bölgesel otonomi*".

Dolayısı ile azınlık haklarının kabulü aşaması bir eşik noktasıdır. Bu eşik noktası aşılmadıkça çokkültürlülüğün siyasi bir uygulama olması söz konusu olamamaktadır. Azınlık terimi göreceli olarak tanımlanmakta ve bu yüzden sayıya, etnisiteye, dine ve dile vurgu yapan çoğunluğun varlığını kastetmektedir. Bu demektir ki azınlıklar, kendilerini etno-kültürel akrabaları yoluyla demografik, ülkesel değişimler ve göçlerin sonucu olarak entegre olduktan sonra büyük nüfusun bir parçası olacaklardır⁴⁵⁷. Etnik azınlık kavramı ise kültürel özellikler ve dilbilimsel farklılıklarıyla beraber dinsel azınlıklardan daha genişletilmiş bir koruma arayışına eğilimli olup dinsel farklılıklar dışında çoğunluğun ana kimliğini paylaşır⁴⁵⁸.

Etnik kimlik bir azınlık gruba atıfta bulunmakta ve azınlık⁴⁵⁹ grup da dinsel, dilsel, kültürel, siyasi boyutta bulunduğu sürece etnik kimliksel olarak siyasal bir görünüm arz etmektedir⁴⁶⁰. Bu siyasal görünüm en iyi Fransız Devrimi sonrası yayılan milliyetçilik anlayışının temellerinde görülebilir çünkü ulus devlette örgütlenmenin ve gücün başını çeken ve çatısal olarak görev yapan birleştirici, bütünleştirici hâkim unsur belli bir etnik grubun amaçlanan bu düzene uyumlu hale getirilmesidir. Özellikle ulusal anlamda bütünlüğe ve birliğe ihtiyacın yoğun olduğu dönemlerde hakim etnik unsur birleştirici bir tutkal görevi görebilmektedir. Ancak bu durumun altının çok çizilmesi daha sonra tam tersi bir etki de oluşturabilmektedir. Bu etki ise tarihleri boyunca kültürlerinin biricikliğini vurgulayan, özen gösterilmezse ve korunmazsa kaybolacağından bahseden, hegemonya ve baskı unsurları tarafından yok edilmeye çalışılarak baskı gördüğünü söyleyen, asimile edilmeye çalışıldıklarını iddia ederek tehdit altında olduğunu ifade eden, bilinçli olarak bazı haklardan mahrum bırakıldıklarını belirten azınlık unsurların kendi iç bütünlüğünde, birliği ve birlikteliği sağlamak amaçlı bu tarz söylemleri hem kendi

⁴⁵⁷ Age, s.23.

⁴⁵⁸ Age, s.16.

⁴⁵⁹ "Sosyologlar azınlık terimini sayısal simgeden daha çok, grupların toplum içerisindeki ikincil konumunu ifade etmek için sözel olarak kullanırlar". Giddens ve Sutton, *Sosyolojide Temel Kavramlar*, s.209-210.

⁴⁶⁰ Celalettin Yanık, "Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi", *Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi: Kaygı*, S. 20, Bursa 2013, s.229.

üyelerini belirlenen küme içinde tutmak hem de başkalarınca kabul edilmek için kullandıkları rasyonelleştirme araçları olarak kendisini gösterecektir.

3.1.5. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Milliyet

Bir toplumun yönetimine katılımın doğrudan gerçekleşmesi durumunda yurttaşlık olgusu meydana gelirken milliyet olgusu bir ulusal devletin aidiyetini ortaya koymaktadır⁴⁶¹. Milliyetçilik kavramı dil ve benzeri gibi kolektif yapılar içerirken etnisite gibi ayrımcılık yaratma duygusunu da meydana getirebilmektedir⁴⁶². Milliyet ve milliyetçilik olgusu ritüellerle, simgelerle ifade edilip şeylere/nesnelere anlam yüklemeleri yapılarak kendi kendinin esiri haline getirilerek fetişleştirilmiş, kendisini oluşturan kavramlar seviyesinde algılanarak durum ideolojik boyuttan başka bir boyuta dönüşmüştür. Her ne kadar millet, milliyet, milliyetçilik kavramları tanımlarının yapılması konusunda kötü üne sahip olup tek başlarına analizlerinin yapılması oldukça zor olsa da⁴⁶³ bu bağlamda yine de milliyetçilik kavramının sınırları çizilerek kapsayıcı bir tanım yapılması gerekirse milliyetçilik;

*“bütün olarak millet ve millî-devletlerin bütün bir kurulma ve kendini idame ettirme süreci; bir millete ait olma bilinci ve milletin güvenliği ve refahıyla ilgili özlem ve hissiyata sahip olmak; “millet” ve rolüne ilişkin bir dil ve sembolizm; milletler ve millî irade hakkında bir kültürel doktrin ile millî emellerin ve millî iradenin gerçekleşmesine dair reçeteleri de içeren bir ideoloji; milletin amaçlarına ulaşacak ve millî iradeyi gerçekleştirecek bir toplumsal ve siyasî hareket”*⁴⁶⁴

olarak tanımlanabilir. İdeoloji olarak milliyetçilik, kendi devletini kendi etnik grubu adına kurmak isteyen etnik bir ideolojidir⁴⁶⁵. Milletler dünyasında her millet kendini biricik ve seçilmiş görmekte, bir zamanlar evrenin merkezinde olan her etnik grup bugün eşi benzeri olmayan bir milli kimlik olarak ortaya çıkmakta, bir zamanlar ilahi olarak seçilmiş olan halklar bugün bireysel ve eşsiz olanı küresele çeviren bir ideoloji ve sembolizmler tarafından seçilmektedir⁴⁶⁶. Bu anlayış sonunda meydana

⁴⁶¹ Kalaycı, *Ulus Devletin Baş Ağrısı Ayrılıkçılık Kanada Quebec Örneği*, s.435.

⁴⁶² Yanık, *Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi*, s.232.

⁴⁶³ Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Revised Edition, Londra 2006, s.3.

⁴⁶⁴ A. D. Smith, *Milli Kimlik*, s.119

⁴⁶⁵ Eriksen, *Küçük Yerler, Büyük Meseleler: Sosyal ve Kültürel Antropoloji*, s.436.

⁴⁶⁶ Smith, *Milli Kimlik*, s.136.

gelmiş olan milliyetçilik, devletlerin tektipleştirme uygulamalarının bir nevi dışa vurumu, itici gücü ve sonucu olmuştur⁴⁶⁷. Geçmişten gelen seçilmişlik duyguları bugün metafizik anlamda geçerliliğini kaybetse de bu kez bu düşünce tarihsel zaferler, eşi benzeri görülmemiş kahramanlıklarla ayakta tutulmaya çalışılmaktadır.

Milliyetçilik anlayışı devletlerin insanlarını bir arada tutmak için kullandıkları bir kavramdır ve bu ifadesini çoğu zaman vatan sevgisi, yurtseverlik gibi kavramlarda bulmaktadır. Ancak milliyetçiliğin içerdiği bütünleştirici yaklaşım çoğulu içermez. Yani bir şeyin sürekli ve sürekli, her türlü ideolojik, eylemsel, kurumsal, politik aygıtlarla altını bastırarak çizmek aslında diğerlerinin üstünü çizmektir. Bu durum ise sorunlu bir görüntü arz etmekte ve farklı arayışlara zemin hazırlamaktadır. Bu sorunun kaynağı ise Fransız Devrimi'nin millet kavramını değerli bir nesne, herkesin olmayı istediği yahut övünç duyulacak şey, bir ideal haline getirmesidir⁴⁶⁸. Dolayısıyla bu övünç kaynağının mutlaka bir eseri olmalıdır ve bu eser, onu diğerlerinden çepeçevre sınırlarla ayırarak kendini göstermektedir.

Fransız İhtilalinden sonra doğduğu kabul edilen milliyetçilik anlayışı, kral tebaasının Fransa vatandaşları haline gelmesi savını savunan demokratik ve devrimci bir kavramdır⁴⁶⁹. Zaten Fransız Devrimi ile yaşanan şey ulusların devlet kurmasından ziyade kurulan devletlerin sınırları içerisinde tek tip bir millet/ulus meydana getirme çabasıdır. Çokkültürlülük açısından da mesele burada başlamaktadır. Gellner'in dediği gibi asıl mesele devlet içinde mevcut bulunan etnik sınırın yönetenler ile yönetilenleri ayırmaması meselesidir⁴⁷⁰. Bu ise çokkültürcü politikanın olmazsa olmaz ayaklarından biri olan siyasi olarak temsil metaforu ile açıklanabilir. Nitekim gerçek anlamda demokratik bir devlette herkes, haklarını, taleplerini meşru zeminde siyasi olarak iletebilme hakkına sahip olmalıdır. Siyasi kanallar vatandaş olunan ülkenin hâkim milletinden başka sınırlar içerisinde vatandaş olan diğer öteki unsurlara da açık olduğu durumda çokkültürcülükten söz edilebilir. Herkesim, kendisini temsil eden birilerinin iktidar sahnesinde yer almasını ister. Dolayısıyla

⁴⁶⁷ Balibar ve Wallerstein, *İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikleri*, s.102.

⁴⁶⁸ Josep R. Llobera, "Milliyetçilik/Enternasyonalizm", *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, Chris Jenks (Ed.), (Çev. Erkan Koca), (Çev. Ed. İhsan Çapcıoğlu), 2. Baskı, Ankara 2014, s.294.

⁴⁶⁹ Heywood, *Küresel Siyaset*, s.202.

⁴⁷⁰ Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, *Uluslar ve Ulusçuluk*, (Çev. Büşra Ersanlı ve Günay Göksu Özdoğan), İstanbul 1992, s.20.

çokkültürlü bir yapının etnisite, din, dil, azınlık kavramları gibi millet, milliyet gibi bir kavramlarla da yakından ilgisi bulunmaktadır.

Milliyetçilik anlayışının çeşitli siyasal biçimler alabildiği ve farklı dönemlerde ilerici / gerici, demokratik / otoriter, özgürleştirici / baskıcı, saldırgan / barışçı olabileceği ifade edilmiştir⁴⁷¹. Ancak Soğuk Savaş'ın ardından milliyetçilik olgusu küreselleşme ve göç hareketlerine karşı çokkültürlülüğe bir tepki hareketi olmuştur⁴⁷². Bu durum kendisini özellikle 1990'lı yıllarla beraber etnik milliyetçilik olaylarında göstermiştir. Hâkim milliyete mensup bireylerin yoğun şekilde bulunduğu bir devlet içinde asıl mesele diğer milletlerin varlığını kabul ile başlamaktadır. Bu durum üst kimlik ve alt kimlik kavramları ile de yakından ilintilidir. Farklı milletlerin varlığını kabul ile başlayan süreç kapsayıcı vatandaşlık tartışmaları ile devam edecektir. Karşılıklı diyalog, birbirini tanıma ve taleplerin dile geleceği demokratik bir diyalog süreci ile kabul edilmiş çokkültürlü yapının siyasi pratik haline gelememesi durumunun çatışmanın devamlılığına sebep olacağı ifade edilebilir. Bu noktada toplumsal kimliğini milliyetçi bir temel üzerine inşa etmiş bulunan bir toplum, aynı bakış açısı ve yaşam pratiğini benimsemiş bir başka toplumu öteki olarak görecektir, iletişimin kapanması ve diyalog kanallarının açılmaması durumunda toplumsal güvenlik bağlamında çatışmalar kendisini gösterecektir.

3.1.6. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Küreselleşme

Küreselleşme, coğrafi keşiflere, Amerika'nın keşfine, sömürgeciliğin yayılmasına⁴⁷³, hatta daha öncesi dönemlerde imparatorlukların kurulması, semavi dinlerin yayılmasına kadar götürülebilen dönemleri içerse de günümüzde kullandığımız anlamda ifadesini 20.yüzyılın son çeyreğinde ekonomik ve toplumsal hayattaki hızlı değişimlerde bulmuştur. Özellikle Berlin Duvarı'nın yıkılmasını takiben 1990'lı yıllardan itibaren sosyalist rejimler çökerken, iletişim ile ulaşımın

⁴⁷¹ Heywood, *Küresel Siyaset*, s.205.

⁴⁷² *Age*, s.201.

⁴⁷³ Örneğin Karpat'a göre küreselleşme bir süreç olarak sosyo-politik birçok birimin ekonomik, kültürel ve siyasi geniş bir oluşum içinde erimesi olup 16. yüzyılda başlamış, İngiltere, Fransa ve Hollanda'nın sömürgeciliği ile ivme kazanmış ve bunların sonucunda batı kültürünün üstün olduğu algısı şeklindeki bir kültürel görüş aktarımı yaşanmıştır. Bkz. Karpat, *Kimlik ve İdeoloji*, s.93.

maliyetleri azalmış⁴⁷⁴, hızları ise geçmiş yüzyıllara oranla artmıştır. Bazı tanımlardan önce belirtilmesi gereken husus küreselleşmenin sanattan politikaya ekonomiden coğrafyaya birçok alanda kullanılmasının net bir tanımının yapılmasını engellemiş olduğudur. Genel olarak her kesim baktığı pencereden küreselleşmeyi tanımlama cihetine gitmiş, meseleyi sadece kendilerince ilgili olan boyutuyla açıklama cihetine gitmişlerdir.

Reich'e göre çok net olmamakla birlikte küreselleşme tabiri tarihi bir döneme, bir süreç, bir teoriye ve yeni bir paradigmaya işaret etmektedir⁴⁷⁵. Friedman küreselleşmeyi pazarların, devletlerin ve teknolojilerin daha önce şahit olunmamış bir derecede bireysel, kurumsal ve ulus devletsel bağlamda önceye göre daha derinlemesine ve daha ucuz bir şekilde dünyaya erişimini sağlayan acımasız bir bütünleşme olarak tanımlar⁴⁷⁶. Küreselleşme "pratiklerin, ilişkilerin, bilincin ve toplumsal yaşamın örgütlenişinin dünya çapında yayılmasıdır"⁴⁷⁷. McLuhan'ın karşılıklı bağıllık ile insanların hepsinin birbirini etkilediği küçük bir köye dönüşmesi sonucunu meydana getirdiğini belirttiği küreselleşme o halde siyasi, kültürel, çevresel, ekonomik birçok alanın küresel ve uluslar üstü boyutta etkileşimi, etkileşirken işbirliği içinde birleşimi ama aynı zamanda ayrılma ve çatışmayı da içeren, bağımlılıkların arttığı, her bireyin dünyayı etkileyebilecek duruma gelirken dünyanın herkese daha da adil davranmadığı, dünyanın aynı zamanda her bireyin avuçlarına da sığabildiği hale geldiği bir süreçtir.

Küreselleşmenin birçok özelliği olduğundan bahseden Steger, bunları siyasi, kültürel, coğrafi sınırların aşıldığı toplumsal ağ ve faaliyetlerin meydana getirilmesi ve çoğaltılması, toplumsal ilişki ve faaliyetlerin karşılıklı olarak maddi ve duygusal biçimde genişlemesi ve yayılması, toplumsal mübadele ve faaliyetlerin yoğunlaşması olarak tanımlamaktadır⁴⁷⁸.

⁴⁷⁴ 1920 yılında New York-Londra arası 3 dakikalık bir telefon konuşması 300 dolar civarındayken bu meblağ 1990 senesinde 1 dolardan aşağıya düşmüştür. Bkz. United Nations, *World Public Sector Report: Globalization and The State:2001*, New York 2001, s.10.

⁴⁷⁵ Age, s.7.

⁴⁷⁶ Thomas L. Friedman, *Understanding Globalization: The Lexus and the Olive Tree*, New Updated and Expanded Edition, First Anchor Book Edition, New York Nisan 2000, s.9.

⁴⁷⁷ Ritzer ve Stepnisky, *Sosyoloji Kuramları*, s.581.

⁴⁷⁸ Steger, *Küreselleşme*, s.27-31.

Çokkültürlülük kapsamında küreselleşme, kültürel küreselleşme ve kimlik kavramı ile ilintilidir. Kültürel bir küreselleşme süreci ile kültürel değerlerin karmaşıklaşarak tek bir kültür kavramının mı meydana geldiği, emperyalist batıcı bir kültürün tüm kültürleri etkisi altına mı almaya başladığı, milli kültürlerin değerlerinin azalıp daha post modern bir kültür anlayışının mı oluşmaya başladığı bu anlamda sıklıkla sorulan sorulardır.

Küreselleşmenin üç boyutlu olduğunu söyleyen Kongar’a göre bu boyutların sonuncusu kültür boyutu / kültürel ayaktır. Kongar, kültürel ayağın iki kolundan bahsederken bunlardan birincisini tek düze tüketim kültürünün tüm dünyadaki egemenliği olarak ele alırken diğer kolunu mikro milliyetçi / mikro dinci olarak ifade eder. Kongar, bu olguyu “kendisinin farklı kültürel öğeler taşıdığını iddia eden her gruba, içinde yaşadığı daha büyük toplumun siyasal örgütlenmesinden ayrı bir özerklik verilmesi eğilimi” olarak tanımlar. Başka bir ifade ile bu olgu milliyet, din, dil, ırk gibi konularda içinde bulunulan geniş toplumdan başkalık gösteren her grubun siyasi olarak çoğunluğun siyasi birliğinden ayrı otonom bir yapı önerilmesidir. Bu görüşün altında yatan siyasetin ise kimlik siyaseti olduğunun altı çizilmektedir⁴⁷⁹.

Modern dönemde bastırılan kültürlerin ve kimliklerin yeniden gün yüzüne çıktığı bir dönem olan küreselleşmenin⁴⁸⁰ kültürel etkileri de göz önünde bulundurmasıyla beraber bu durumun uluslararası arenada bir takım mevzuatsal düzenlemeleri de gerektirdiği düşünülmüş ve çalışmalar yapılmıştır. Örnek vermek gerekirse UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi⁴⁸¹ bunlardan biridir. UNESCO Anayasasının giriş bölümünde belirtilen insanlığın kültür ve eğitimin yayılması ile ilgili kısma atıfla başlayan bildirge, kültürü bir grubun maddi, manevi, duygusal özelliklerinin tümü, sanat ve edebiyat ile beraber bir hayat tarzı, adet ve inançlar olarak tanımlamakta; kültürel çeşitliliğin insanlık için gerekli olduğunu belirterek bunun tanınmasını sağlayarak bu çeşitliliğe saygıyı teyit etmekte, kültürel

⁴⁷⁹ Emre Kongar, *Küresel Terör ve Türkiye: Küreselleşme, Huntington, 11 Eylül, Etnikçi ve Mezhepçi Terör Kapsamında Türkiye*, 13. Basım, İstanbul 2016, s.26-28.

⁴⁸⁰ Yasin Aktay, *Küreselleşme, Çokkültürlülük, Sahicilik*, İstanbul 2015, s.2.

⁴⁸¹ UNESCO, “Universal Declaration on Cultural Diversity, A Vision, A Conceptual Platform, A Pool of Ideas For Implementation, A New Paradigm, A Document For The World Summit On Sustainable Development”, *Cultural Diversity Series*, S. 1, Johannesburg 2002, s.4-7.

çoğulculuğu tüm vatandaşların dahil edilmesi ile ilgili politikalar sosyal uyum, sivil toplum gücü ve barışın garantisi olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda kültürel hakları insan haklarının bir parçası olarak tanımlamakta, insanların kendilerini ana dillerinde ifade edebilmelerine, kültürel haklarına saygılı kaliteli eğitim hakkına vurgu yapmakta, kültürel mirası yaratıcılığın kaynağı olarak tanımlamaktadır.

Küreselleşmenin kültür üzerindeki diğer etkisi ise aslında iki taraflı bir işlem gerçekleştirmektedir. Öncelikle milliyetçilik yaklaşımını daha küçük yapılarda ele alan bu yaklaşım mikro milliyetçilik ya da etnik milliyetçilik olarak kendini göstermektedir. Küreselleşme bu açıdan, elindeki teknolojik imkânları da kullanarak farklılıkların altını çizirken insanlar geçmiş yüzyıllara nazaran daha çok farklılıklarının farkına varmaktadır. Ama aynı küreselleşme başka bir açıdan da tüm dünyada tek bir kültürün ana temalarını yine aynı yöntemlerle kesimlere empoze ederek, bu kez evrensel bir tek kültürleşme örneğini yaşatmaktadır.

Küreselleşmenin “küresel düşün yerel davran” mottosuyla etnik bölücülükleri harekete geçirirken etnik bölücü hareketlere karşı ulusalcılığın bir direniş çizgisi olduğu belirtilmekte olup etnik bölücülüğün küresel emperyalizmin başyardımcılarından olduğu ifade edilmektedir⁴⁸². Mikro kültürel boyutta özellikle etnik gruplar başta olmak üzere farklılıklarının farkına varan grupların ulus devletçe tanınma talebinde bulunmaları daha çok siyasi motifler taşıırken, aynı gruplar küreselleşmenin etkisini taşıyan evrensel hakim kültüre bilmeden boyun eğebilmektedirler. Burada devletlere düşen görev, kültürel tanınma taleplerini, baskıcı değil hoşgörülü bir şekilde mevcut siyasi birlikleri içinde çözebilmenin yollarını aramaktır⁴⁸³. Bu açıdan ABD ve SSCB, ilki özgürlükleri tanıma gayreti

⁴⁸² Güler, *Ulusalcılık ve Karşıtları*, s.13, 31, 63.

⁴⁸³ Parekh, çokkültürlü toplumların geçmişten gelen bir takım farklı ve ayırıcı niteliklerinden dolayı her birinin kendisine uygun kültürel çeşitlilik politikaları geliştirmelerinin gerekliliğinden bahseder. Örneğin bazı topluluklar işlerine karışılmasını isterken, bazıları belli yükümlülüklerden muafiyeti, bazıları ise devlet ve kurum desteğini hak edebilmektedir. Bununla beraber hepsi için geçerli olan bazı genel geçerli ilkelerin de varlığını sıralamaktadır. Buna göre, biraradalığı sağlayan otorite yapısı, adalet ve ortak aidiyet duygusu, grupların topluluk kimliklerini devam ettirmelerini sağlayacak olan toplu haklar (ki Parekh burada ikili bir ayrıma gitmekte ve topluluk haklarını bireysel olarak kullanılan toplu haklar ile toplu olarak kullanılan toplu haklar olarak ayırmaktadır), ortak kültür, ortak kültürü yaşatmanın en iyi yolu olarak belirtildiği çokkültürlü eğitim ile ulusal kimlik bu ilkelere dendir. Bkz. Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s. 264, 268, 272, 279-280, 286, 293.

içinde hala varlığını sürdürmekte iken ikincisi yaşattığı uygulamalarla tarihteki yerini almıştır.

Kimliksel anlamda küreselleşme değerlendirildiğinde Stuart Hall'un ifade ettiği gerçeği görmemek mümkün görünmemektedir. Hall, küreselleşmeyi genel olarak birbirine benzeyen değerler üreten bir süreçten ziyade, tikel nitelikli kimlikleri ve etniklikleri tetikleyen bir süreç olarak tanımlamaktadır⁴⁸⁴. Bu sürecin sonunda ise bir takım kimliksel sorunlar gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Küreselleşme sürecinde meydana gelen bu kimliksel sorunların başlıcaları göç ve mülteci sorunları, sürgün ve insan hareketleri, değerlerin küreselleşmesi, ulusal düzeyde ekonomik ve kültürel bütünleşmenin zayıflaması ile ortaya çıkan ulusallığın zayıflaması, küresel krizler, teknolojik gelişmeler, küresel kitle kültürü, küresel sosyal hareketlerdir⁴⁸⁵.

Küreselleşme süreci ile öncelikle kamusal alanda görünürlüklerinin artması gayesindeki toplumsal kimlikler zamanla politize olmakta, çokkültürcü uygulamaların hayata geçmesi talepleri ile birlikte meşrulaşmanın yollarını aramaktadırlar. Bu durumun sonucunda asimilasyona karşı gelmek ya da çokkültürcü yapıya geçiş talepleri meydana geldiği gibi bölgesel çaplı bir otonomi, özerklik gibi talepler de oluşabilmektedir. Netice itibari ile küreselleşme ve yerelleşmenin karşılıklı etkileşimi ve bir bakıma gerilimi ile beraber, ulusallık fikirleri ve ulusalcı kurumlar eski güçlerini yitirebilmekte, uluslararası ve daha küçük yapılar devletlerin egemenlik sahalarını ihlal edebilmektedir. Özellikle yerel yönetimler bazında yerel örgütlenmeler bu bakımdan uluslararası kurum ve kuruluşlardan ekonomik yardımlar dahi alabilmekte, bu durumun sonunda ise devletlerin izleyecekleri politikalar üzerinde ciddi birer baskı aygıtları oluşabilmektedir. Dolayısıyla küreselleşme, azınlıklar, farklı kimlikler ile kendilerini tanımlayan kesimler ve dışlanmışlar için istedikleri yaşam seviyelerine ulaşmaları ve devletleri ikna ederek talep ettikleri hakları elde etmeleri, çokkültürlü toplum yapısını mevcut tekkültürcü anlayıştan çokkültürcü siyasi bir yapıya çevirme konusunda, uluslararası güç ve kamuoyunu da yanına çekebildiği oranda elverişli bir ortam sağlamaktadır.

⁴⁸⁴ Stuart Hall, "Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler", *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistem*, Anthony D. King (Der.), Ankara 1998, s.88.

⁴⁸⁵ Cevat Özyurt, *Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma*, 2. Baskı, İstanbul 2012, s.198-199.

3.1.7. Çokkültürlü Toplum İnşacısı Olarak Göç

Yerleşmek, yeni bir yaşam kurmak için belli bir noktadan başka bir yere giderek yerleşmek olarak tanımlanabilecek olan ve içinde bulunulan durumdan daha iyi yaşam standardının arayışı olan göçler, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Göç aynı zamanda küresel bütünleşme olgusunun da bir parçasıdır⁴⁸⁶. Küreselleşme bahsinde belirtildiği üzere geçmiş yıllara nazaran seyahat imkânlarının hem zaman hem de maddi imkânlar açısından avantajlı bir hal alması, göç olayının da önündeki engellerin aşılmasına yardım edecek cihettir. Elbette ki tek başına ulaşım imkânlarının iyileşmesi yeterli değildir. Öncelikle göç için göç edecek kesimi harekete geçirecek bir saik gerekmektedir. Bu bazen ekonomik sıkıntılar, bazen politik, entelektüel sebepler olabilmekte iken kimi zaman da terk edilen ülkeye belki de geri dönmek üzere gerçekleşen dinsel, cinsel, ırksal ayrımcılık gibi uygulamalar ile savaş, soykırım gibi çok daha ağır nedenlerdir. Bu açıdan göç faktörleri halkın baskı altında tutulması, insan haklarının çiğnenmesi gibi siyasi faktörler, azınlıklar arasındaki tezatlar, laik-tutucu grup çekişmelerini içeren sosyo-kültürel faktörler; ekonomik faktörler; nüfusun bölgesel dağılımı ve hızı odaklı demografik faktörler; şiddetli çölleşme ve kuraklık ya da nükleer felaketleri içeren ekolojik faktörlerdir⁴⁸⁷. Göçe sebebiyet veren bu faktörler o halde iç faktörler olarak sınıflandırılabilir. İç faktörler ile kasıt terk edilmek istenen ülkenin içsel etmenleridir. Kişi ya da grupları o ülkeyi terk etmeye sevk eden faktörler terk edilecek ülkenin iç faktörleri yolu ile harekete geçmiştir. Bu minvalde dış faktörler ise dışsal sebepler olmalıdır. Dolayısıyla dış faktörler, varılmak istenen, göç edilmek istenen hedef ülkenin içsel durumu ile ilgilidir. O halde hedef ülke sayılan iç faktörlere bir panzehir olabilecek mahiyette, özendiricilikte ve cazibede olmalıdır. Siyasi olarak fikrini ifade özgürlüğü, siyasi hoşgörü, inancını serbestçe yaşayabilme, hedef ülkede maddi ve manevi yaşamsal bütünlüğünü insani standartlarda yaşayabilme ihtimali göçe sebep olan dış faktörler olarak sayılabilir. Dolayısıyla göç etmek sebebi her ne olursa olsun bir tür yaşayabilme savaşıdır. Buna ek olarak göç olgusunun sağlıklı bir hal alması için gereken durumu uzun bir süreç olarak gören Taştan’a göre göç, “bedenlerin bir

⁴⁸⁶ Giddens, *Sosyoloji*, s.569.

⁴⁸⁷ Stefen Angenendt, “Bir Göç Dünyası”, *Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası*, Karl Kaiser ve Hans-Peter Schwarz (Ed.), (Çev. Müjdat Kayayerli), Ankara 2005, s.78-79.

yerden bir yere taşınmasıyla sona ermez, göçmenin ruhunun ve aklının da aynı yere taşınmasıyla bu süreç sağlıklı bir aşamaya ulaşır. Göçmenin ev sahibi toplumla aynı hakikat düzlemine taşınması kısa ve kolay bir süreç değildir”⁴⁸⁸ demektedir.

Bir başka görüşe göre göç bireysel teoriler ve yapısal teoriler olarak sınıflandırılmaktadır. Bireysel teoriler göçü bireysel olarak ele alan görüşler olup rasyonel çıkar peşinde koşan insanın gerçekleştirmiş olduğu bir hareket olarak görürken yapısal teorilere göre göç sosyal, ekonomik ve politik etmenlerin bireyler üzerindeki etkisini vurgular. Bu görüşe göre göç küresel eşitsizliğin azaltılıp küresel yönetişimin yaygınlaştırılması ile sınırlandırılır⁴⁸⁹.

Göç olgusunu tanımlarken belli bir zaman kotasının uygulanıp uygulanmayacağı konusu da değişiklik göstermekle beraber OECD bu süreyi bir yıl olarak kabul etmektedir. Dünyanın çeşitli yerlerinde savaş, yoksulluk, çevre felaketleri, temel ihtiyaçların karşılanamaması, ekonomik sıkıntılar, yüksek hayat standartlarına özlem varken neden az sayıda insanın göç ettiği sorusunu araştıran Brochmann ve Hammar, bunun cevabını göç ve iltica politikalarında bulmuş, vize politikalarının, sığınma başvurularının reddinin, sığınma başvurularının sığınma talebinde bulunan kişinin ülkesinde kurulan ofislerde değerlendirilmesinin bunda önemli olduğunu belirtmişlerdir⁴⁹⁰. Bir bakıma insanlar bir ülkeden diğerine göç etmek isteseler de devletler sıkı vize rejimleri ile bunun bir şekilde önünü alma gayreti içerisinde olmaktadır. Çünkü başka ülkelerden geniş kesimler halinde ülkeye alınacak olan göçmenler, yalnızca fiziksel olarak değil, bütüncül bir geçmişleri, kültürleri ve gelecekte muhtemel isteyebilecekleri talepleri ile geleceklerdir. Kültürel çoğulculuğun önemli bir kaynağı olarak göç, gelen göçmenlerin, etniklerin kendilerine has özelliklerinin korunması durumunda ülkeyi kültürel çoğulcu bir duruma getirecektir⁴⁹¹. Bu durumda da bu kez tanınma talepleri, azınlık hakları, kamusal alanda görünme ve siyasi karar mekanizmasında aktif görev alabilme gibi istekler gün yüzüne çıkacaktır.

⁴⁸⁸ Coşkun Taştan ve diğerleri, *Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı: Önyargılar ve Gerçekler*, Ankara 2017, s.9.

⁴⁸⁹ Heywood, *Küresel Siyaset*, s.214.

⁴⁹⁰ Didem Danış, “Küreselleşme, Ulusötesi Göç ve Ulus-Devlet”, *Küreselleşme ve Demokrasi: Küreselleşmenin Farklı Yüzleri*, Özgür Adada ve Cemil Yıldızcan (Der.), Ankara 2011, s.269.

⁴⁹¹ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, s.45.

Göçlerin hayat bulma tarzı göç edenin kimliği ile beraber aynı zamanda göç eden sayısına göre de değişmektedir. Bununla paralel olarak bireysel göçler insanca gelişmenin bir güdüsü iken, kitle göçleri gerilimsiz olmamakta, milli devlet göç edenlere karşı biz ve onlar ayrımı gözetebilmektedir⁴⁹². Bu durum ise ülkenin iç dinamiklerini hayata geçirmekte ve biyolojik bir yapı gibi düşünülen devlet organizması, eğer toplumsal bütünleşmesini de henüz tam anlamıyla sağlayamamışsa, hala güvenlikleştirme politikalarının birlik ve beraberliği sağlamanın en kolay yol olduğunu düşünebilmekte, topraklarına (vücuduna) giren bu yeni kitleleri hemen bağrına basmayabilmekte, hatta onları bir virüs gibi algılayarak alarına geçip yeni uygulamalara başvurabilmektedir.

Bu durum göç, kültür ve güvenlik yaklaşımı açısından disiplinler arası bir durumdur. Zira göç eden kesim kendi kültürünü de korumak istemekle beraber ötekileştirilmeyerek üvey evlat muamelesi görmemeye çalışmakta iken devletler ise temkinli yaklaştığı bu kesimlere asimilasyon politikası uygulayıp aynı potada eritmeye çalışacak aynı zamanda sürekli gözü üstünde olarak panoptikon⁴⁹³ bir sistemde yaşamaya mahkûm edebilecektir. Göç eden kesimlerin ülke ile bir bütün olabilmelerinin adilane bir şekilde olması sağlanmalıdır. Netice itibariyle bütünleşme, çok kısa bir zaman içinde gerçekleşebilecek bir durum değildir. İlk gelen kuşağa daha anlayışlı davranmak, gelecek kuşaklardan daha özverili bir yaklaşım beklemenin daha makul olduğu genellikle kabul görülmekte olan bir yaklaşımdır.

Göç olgusunun meydana getirdiği en önemli gerçeğin dünyada saf, başka etnik gruplarla karışmamış bir topluluğun hemen hemen var olmadığını kabulüdür. Demografik bakımdan ari bir milletin varlığından bu açıdan söz etmek pek mümkün görünmemektedir. Her ülke karşılaştığı ve yüzleşmek zorunda kaldığı göç ve göçmenlerin zaman içinde dile getirdikleri tanınma talepleri, katılma istekleri ile kendi kültürel ve siyasi birikimi perspektifinden çözme yoluna gitmektedir. Asıl mesele bu çözüm yolunun demokratik kültür bağlamında mı yoksa baskılayıcı, görmezden gelici bir tutum ile mi üstesinden gelineceği yönündedir. Ulus anlayışının

⁴⁹² Angenendt, “Bir Göç Dünyası”, s.71.

⁴⁹³ İngiliz filozof Jeremy Bentham’ın bütünü gözetlemek için tasarladığı, gizli gözlemcilerin hapisane ortamındaki kişiyi her an gözleniyormuş hissine kapılarak hareketlerini kendi kendine kontrol altında tutmasını sağlamak amaçlı hapisane modelidir.

temelden sarsılacağı korkusu yahut kültürel bir zenginlik olgusunun kabulü bu açıdan izlenecek olan politikaları belirleyecek olan en önemli faktörlerden birisidir.

Giddens, göç hareketleri açısından dört göç modelinden bahsetmektedir. ABD, Avustralya ve Kanada gibi göçmen ulusları ifade eden klasik göç modeli, sömürgelerden gelen göçmenleri tercih eden Birleşik Krallık ve Fransa için kullanılan sömürgeci göç modeli, Almanya, Belçika ve İsviçre'nin misafir işçi modeli ve sanayileşmiş ülkelerde rastlanan yasadışı göç modeli⁴⁹⁴.

Çalışmanın kapsamı açısından ele alınacak olan değinilmesi gereken model klasik göç modelidir. Klasik göç modeli kapsamında değerlendirilen ABD bu bakımdan son iki yüz yıldır göç alan ülkelerin başında gelmektedir. Bununla beraber 21. yy içinde göç oranının geçmiş yıllara nazaran daha da arttığı belirtilmekte olup ABD göç edilen ülkeler içinde ilk sırada yer almakta ve 2015 OECD Uluslararası Göç Görünümü raporuna göre ABD'nin tek başına aldığı göç tüm Avrupa ülkelerinin AB dışı ülkelerden aldığı kalıcı göçmenlerle eş değer bir düzeyde görülmektedir.⁴⁹⁵ ABD açısından durum, çokkültürlü bir yapısı olmasından ve üyesi olduğu küresel örgütler açısından da önem arz etmektedir. Örneklerle desteklemek gerekirse Birleşmiş Milletler bünyesinde veto yetkisi olan beş ülkeden biri ABD'dir. Uluslararası Para Fonu (IMF)'in merkezi ile Dünya Bankası'nın genel merkezi Washington'dadır. Dünyanın GSMH açısından en zengin 8 ülkesinin meydana getirdiği G8 topluluğundaki ve en gelişmiş ekonomilerini içine alan G20 topluluğundaki ülkelerden biri ABD'dir. Soğuk Savaş yıllarının ardından dünya politikasının başat aktörlerinden biri olan ABD, küreselleşme sürecinde özellikle teknoloji alanında dünyaya sunduğu yenilikler açısından küreselleşmenin itici gücü olarak gözüксе de ABD'nin de bu süreçte etkileyen kadar etkilenen konumda olduğu da ifade edilmelidir. Özellikle 11 Eylül olayları başta olmak üzere birçok olay açısından ABD göç, küreselleşme, çokkültürlülük ve güvenlik başta olmak üzere birçok konu açısından detaylı irdelenmesi gereken bir ülkedir.

⁴⁹⁴ Giddens, *Sosyoloji*, s.569.

⁴⁹⁵ OECD, *Multilingual Summaries: International Migration Outlook 2015*, http://www.oecd-ilibrary.org/sites/7e30eda6-tr/index.html?jsessionid=22r8q389wqc13.x-oecd-live-03?itemId=/content/summary/7e30eda6-tr&mimeType=text/html&_csp_=41ad90e825b416986c9028d79b9c758b, (Erişim: 15.06.2016).

Göç olgusu, her ülkenin fanatik milliyetçiliğini harekete geçirdiği kadar aynı zamanda milli kültür ve kimliklere zarar vereceği, göçmenlerin ulusal kültürün bir parçası olamayacakları endişesini de hakim kılan bir olgudur. Tekkültürcü bir anlayışın yansıması olan bu anlayışın neticesinde izlenen yol genellikle farklılıkların bastırılması yönündedir. Asimilasyon uygulamaları gibi pratiklerle istikrarın sağlanmaya çalışılması her zaman istenen neticeyi meydana getirmemiş, ötekileştirmenin altını çizmiştir. Ancak çokkültürcülük uygulamaları da göçmenlerin, farklı etnik kökene sahip kimselerin bütünü bir parçası olmalarına tamamı ile engel olacak bir uygulama olacağı gerekçesi ile çoğu zaman devletler tarafından tercih edilen bir uygulama olmamıştır. Sonuçta her iki taraf etnik merkeziliğin sarmalından çıkamayarak karşılıklı bir tanıma sürecine girememiş, bu durum ise ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal olduğu kadar güvenlik alanında da sıkıntılara sebebiyet vermiştir.

Örneğin umduğu ekonomik hayatı rasyonel ve yasal yollardan gerçekleştiremeyen bir göçmen, yoksulluk içinde kalarak düştüğü durumdan kurtulmayı yasa dışı yollarda arayabilmektedir. Ya da ülkeye yasa dışı yollardan girmek istemek güvenlik alanını da ilgilendiren bir durumdur. Dolayısıyla çokkültürcülük için olmazsa olmaz değerlerden olan tanıma, ilk andan itibaren olumsuz bir intiba ile başlayarak telafisi zor bir sürece evirilebilmektedir. Çünkü çokkültürcülüğün anahtar kavramlarından olan tanıma söz konusu olduğunda tanımanın sınırlarının ortak, kabul görmüş bir çerçevesinin varlığı gerekmektedir. Tanıma geleneksel, dini, örfi, kültürel alanı mı kapsayacaktır yoksa politik, siyasi, ana dil, eğitim, hukuki talepleri de kapsayacak mıdır? Göç ile gelen kesimlerin ülkenin tek bir alanında yoğun olarak yerleşmedikleri, ülke içine dağıldıkları düşünüldüğü takdirde siyasi özerklik talebinin göçmenler için uzak bir kavram olduğu düşünülse de aynı husus yerel azınlıklar için geçerli değildir. Bu durumda ise çatışma karşılıklı olarak sözel seviyeden fiziksel seviyeye çıkabilmekte ve konu güvenlik alanını ilgilendiren bir boyuta taşınmaktadır. Bu açıdan ülkenin çokkültürlü yapısının oluşumu, sosyo-ekonomik durumu, kültürel seviyesi, demografik yapısı, tarihi, dini, dili, insan hakları durumu gibi birçok hususun bilinmesi kaçınılmazdır.

3.2. ÇOKKÜLTÜRLÜ TOPLUM AÇISINDAN TOPLUMSAL GÜVENLİK

İnsanoğlu, dış dünya ile iletişim ve etkileşim halinde olan bir varlıktır. Kendisini sosyal hayatın gerçeklerinden ne kadar soyutlamak isterse istesin bir grup, kendini de kapsayan daha büyük bir topluluk içerisinde var olmak durumundadır. Yine aynı şekilde birey de doğumundan ölümüne kadar toplumsal bir çevre içinde yaşar. Bu toplumsal çevre onun ideolojisini, kimliğini, kültürünü etkilerken ve dönüşüme uğrattırırken aynı zamanda insanoğlu da çevresini etkilemektedir. İnsan, dolayısı ile özne olduğu kadar aynı zamanda nesne durumundadır.

Başta küreselleşme olmak üzere göç, teknoloji gibi sebepler dolayısıyla modern dünya başta kültür olmak birçok alanda tekçi / monist bir yapılanmanın varlığını imkansız hale getirmektedir. Örneğin bir müzik parçası kendi yerel temalarının yanında batıya özgü melodiler, enstrümanlar barındırabilmektedir. Mimari bir yapı gotik, barok, Art Nouveau ve eklektik bir sanat anlayışı ile modern mimari anlayışının izlerini taşıyabilmektedir. Dolayısıyla tek bir bakış açısı, tek bir biçimin, tarzın mevcut olması zorunluluğu sanat, mimari anlayışları ya da hukuk gibi birçok alayışta etkili olmaktadır.

Kültürel bakış açısı ve buradan hareketle yaşam tarzı, var olma biçimi anlayışları da tekçi bakış açısından önemli derecede etkilenmiştir. Tekçi bakış açısı başka bir deyişle monizm, her şeyin mutlak olarak tekliğine vurgu yaparak bircilik öğretisi ile aynı anlama gelmektedir. Eski Çağ filozoflarından Parmenides'ten başlayarak varlığın meydana gelmesinin altında yatan ana maddenin, oluşumu harekete geçiren tözün sorgulanması ile başlayan monist düşünce, ilerleyen dönemlerde varlık sorgulamasının ötesine geçmiş, ikicilerin/düalistlerin ve çoğulcuların /plüralistlerin aksine tekçiliği savunan bir görüş halini almıştır.

Tekçilik / bircilik anlayışı dünyayı tek bir doğaya sahip olarak algılar⁴⁹⁶. Dolayısı ile başka tür bir var oluş tarzına sıcak bakmaz. Örneğin beden-zihin ikiliğinde her şey zihin olduğu için maddi bir varlık yoktur ya da materyalizm için

⁴⁹⁶ Alexander Moseley, *A'dan Z'ye Felsefe*, İstanbul 2010, s.292.; Booth da insanların tekçi seçeneği tercih etmelerinin ardında yatan sebebin siyasi ideoloji ve ideallerin zayıflaması sonucunda insanların kendilerini siyasi hayvanlar olarak görme eğilimlerinin azalmasına ve bunun sonucunda kültürel, etnik, dini aidiyetler üzerinden görme eğilimlerinin artmasına bağlamıştır. Bkz. Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, s.429.

her şey maddedir. Bu yaklaşım “dünyayı algılama, yorumlama ve siyaset yapma açısından tek doğru idealini benimsemedir. Benimsenmiş olan doğrular baştan belirlenir ve gelenek bu tek çizgi üzerinde ilerlemeye başlar”⁴⁹⁷. Bu bağlamda kültürel bircilik de monizmin bu tekçi anlayışından hareketle meydana gelmiş bir düşünce biçimidir.

Kültürel bircilik,

“Farklı bir ırktan olan azınlıkların, etnik ve dini azınlıkların, hâkim kültür içinde eritilmesi ya da hakim kültüre asimile edilmesi gerektiğini, zira birci ve bütünsel bir sistem içinde, çatışma ve savaş olasılığının, çoğulcu bir sisteme kıyasla daha azaldığını öne süren toplum felsefesi görüşüdür”⁴⁹⁸.

Buna göre kültürel monizm, farklılıkların varlığına sıcak bakmayan, onları çatışmanın sebebi olarak gören bir görüştür. Farklılığın kaynağı ister etnik, ister kültürel, ister dini olsun mevcut baskın kültür içinde bu farklılıkları yok edilmeli ve baskın yapıya kaynaştırılmaları ile eritilmelidir. Plüralizm kökenli bakış açıları, yaşam tarzları içlerinde birçok farklılık barındırması dolayısı ile kavganın, çatışmanın yoğun olacağı yaşam biçimleridir. Bu bakımdan kültürel bircilik anlayışı, tek bir kültürün varlığının en ideal toplum yapısını meydana getirdiğini savunmakta ve ötekini inkar etmektedir.

Oysa öteki, özce, biz ya da bizden olmayandır. Biz / onlar ayrımının, birincil-ikincil grup ya da iç grup / dış grup oluşumunun temelinde yatan diğerleri ise öteki olarak tanımlanabilir. Öteki, bu bağlamda aslında Biz'im varlığımızın da olmazsa olmazıdır. Biz'i tanımlamak, grubumuzun üyelerinin kimliğini tanımlamak, ait oldukları kümenin sınırlarını çizmek için Öteki'nin varlığı ön koşuldur. Öteki kavramı, bu bağlamda içinde aşıkardurumda farklılığı barındırmaktadır. Öteki kavramı bu açıdan farklılığı iyi ya da kötü bir durum olarak algılaması açısından pejoratif ya da nötr bir anlam taşımaya başlamaktadır. Eğer farklılık normal bir durum olarak algılanıp farklılığın bir zenginlik ve doğal hayatın bir parçası olduğu algılanabilirse öteki aslında Biz'in bir diğer yansıması olabilecektir. Biz'im de öteki için öteki olduğumuzu özümsemiş olan bu düşüncede hiyerarşik bir durum söz

⁴⁹⁷ Zafer Durdu, “Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Siyasal Kültürün Monist İnşası ve Siyasal Sonuçları”, *Sosyoloji Dergisi*, İstanbul 2009, S. 20-21, s.42.

⁴⁹⁸ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, s.538.

konusu olmamakta, haklar eşit biçimde pay edilmektedir. Ancak farklılığın bir eksiklik olduğu, düzeltilmesi ya da dışlanması gereken bir durum olduğunun kabul edildiği durumlarda ise öteki, inkar edilen, Biz'e benzetilmeye ya da entegre edilmeye çalışılan veya yok edilmesi gereken bir varlık olarak da görülebilmektedir. Schnapper bu durumu saldırgan bir siyasal biçimde emperyalist ya da sömürgeci veya asimilasyoncu ırkçılık mantığı olarak görür ve ötekinin dışlanmadığı durumlarda yaşananın ise kendine benzeterek inkar etmek ve ondan sonra içine kabul etmek olduğunu belirtir⁴⁹⁹.

Öteki kavramının bizden farkının olmadığı ve birlikteliğin zenginlik olduğunu düşünen yaklaşım demokratik bir yaklaşım iken ötekini küçümseyici yaklaşımlar çokkültürlülüğün inkarı, çokkültürcülüğün imkansızlığı demektir. "...demokrasiyi tanımlayan şey, çeşitliliktir. Ekonomik ilişkilerin yoğun yaşandığı ve yüceltildiği bir çağda,..., her birey ötekini tanımadığı ve öteki tarafından tanınmadığı müddetçe demokrasi imkansız olur. ...demokrasi, Taylor'un tanınma politikası ile bağdaşır"⁵⁰⁰. Dolayısıyla ötekini kendinden görmeyerek onu sistemin dışına itmek, başta kamusal alan olmak üzere hayatta var olabilmek ve hakim yapıya bütünleşmesi için Biz'e benzetmeye ve Biz'den olmaya zorlamak, monist bir yapının ve tekkültürcü siyasi pratiğin uygulamalarıdır. Bu noktada ötekini anlayabilen ve hatta en başından ötekiye ötekiliğini hissettirmeyen bir siyasi demokratik pratiğin tekkültürcülük ile bağdaşmadığı ifade edilmelidir. Tekkültürcü siyasi bir pratik bu açıdan belli başlı bakış açılarına sahip olup ayrıca bu siyasi pratiği hayata geçirmek için belli argümanlara ve yollara başvurur. Etnik merkezcilik bu bakımdan tekkültürcü siyasi pratiğin önemli bir bakış açısı iken yabancı düşmanlığı ötekine duyulan tahammülsüzlüğün en üst sınırı, ayrımcılık ötekiye Biz'den olmadığını bir tür hissettirme pratiği, entegrasyon ve asimilasyon uygulamaları ise ötekiyi kendisine benzetmeye çalışma yolları olarak ifade edilebilir.

Çokkültürcülük bu noktada tekkültürcü paradigmaya bir panzehir sunma derdi içerisindedir. Szyborska'nın deyişi ile "kendimizi nasıl ayıracağımızı biliyoruz. Ya kendimizi bir araya getirmeyi?"⁵⁰¹ sorunsalına bir tür ses verme

⁴⁹⁹ Schnapper, *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*, s.2-3.

⁵⁰⁰ Ali Osman Gündoğan, "Çoğulculuk ve Değer Bunalımı", *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, S. 8, Muğla 2002, s.98.

⁵⁰¹ Akt. Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, s.557.

çabasıdır. Bu ses verme çabası içerisinde birey, kendisini tanımlamak, konumlandırmak için ürettiği kültür ve kimlik eksenini başta olmak üzere dünyasını inşa eden bir takım kavramlara başvurmaktadır. Kimlik kavramı bu noktada birçok alt kavram ile ilişkili olan bir tanımlama aygıtıdır. Kimlik kavramı ile birey aynı zamanda kendisini bir topluluğa ait olarak hissetmektedir. Bu aitlik Keyman'ın da ifadesi ile kişiye, güvensiz dış dünyaya karşı güven duygusu vermekle beraber bir sığınak imkanı sunmakta, kişi kendisini, diğerlerini bildiği ve ait olduğu topluluk içinde rahat ve güvende hissetmektedir⁵⁰².

Toplumsal inşa sürecinde kullandığı kavramlar dolayısı ile birey kendisini sosyal dünyada bir yere konuşturırken aynı zamanda başkalarına da kendi konumu hakkında bilgi vermektedir. Dolayısı ile karşısındakini bir bakıma kendisini tanımlaması ile tanır. Ancak bu tanıma ve tanımlama işlemi de karşılıklı bir eylemdir. Kişinin kendisini toplumsal bir aidiyet ile bir yere konumlandırması yetmez. Başkalarının onu nerede, hangi noktada gördüğü de bir o kadar önemlidir.

Bu noktada kullanılagelen birçok kavram mevcuttur. İç grup dış grup, biz ve onlar, etnik merkezilik, kültürel görecelik, alt kültür-üst kültür gibi kavramlar herkesin hem kendisini hem de başkasını tanımlamasında etkili literatürel kavramlardır. Çokkültürlü toplum inşacılarının toplumsal güvenlik boyutu bu noktada anlam kazanmaya başlar. Çünkü bu kavramlar insanoğlu tarafından- kâh toplumsallaştırma kâh ötekileştirme ile öylesine içselleştirilir ki, artık bireyin mütemmim bir cüzü haline gelir. Bireyin adı ve soyadı gibi onun ayrılmaz bir parçası hatta kendi bireysel kimliğinin ötesinde bir yapıya dönüşür. İnsan, insanoğlunun nesnelleştirdiği kavramların altında bir bakıma altında kalacak kadar ezilir.

Bu kavramlardan biri olan etnisite/ırk kavramı çokkültürlü toplumda güvenin sağlanması açısından önemli bir kavramdır. Çünkü çokkültürlü bir toplumda gerçekleşmekte olan birçok çatışmanın kaynağı etnik merkezlidir. Kişinin olan biteni kendi penceresinden görüp kendi etnisitesinin biricikliğine odaklanmış olan bu kavram, diğer etnik kökenli vatandaşların kültürel, adetsel ve geleneksel olduğu kadar siyasi haklarını da görmezden gelmenin sebebi olarak düşünülmelidir. Bununla

⁵⁰² Keyman, "Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunu ve Demokratik Dünya Düzeni", s.56-57.

beraber etnik siyasi taleplere karşı verilen cevap sadece pasif değil, ırkçılık, etnik temizlik, soykırım gibi uygulamalar da olagelmıştır.

Din kavramı da çokkültürlü bir yapıda belirleyici bir aktör konumundadır. Aynılık ya da ayrılık meydana getirici olarak başat role sahiptir. Tarih, din adına gerçekleştirilen birçok savaşa tanıklık etmiştir. Bununla beraber milli sınırları olan bir devlet içinde din birleştirme aracı olduğu kadar ayrıştırma unsuru olarak da kullanılabilir. Hemen her ülkenin dinsel bir çoğunluğundan bahsedilebilir. Bazen baskın olan dini inanç ile diğer inanışların arasında çok büyük oran farkı bulunabilirken bazen bu fark küçük oranlardan ibaret olmaktadır. Bazen ise hâkim olan dini inancın mezhepleri arasında farklılıklar olabilmektedir. Örneğin ABD’de Hristiyan inanış içinde Protestan ve Katolik mezhepleri birbirlerine yakın oranlarda büyük paya sahipken diğer Hristiyan mezhepleri birçok dinden fazla mensuba sahiptir. Din, toplumsal kimlik ile yakından ilişkili bir kavramdır. ABD’de yıllarca etnik unsurun WASP kültürü olması bu hususa örnektir. Buna göre uzunca bir süre Protestan olmak Amerikalı olmak için bir ön koşul gibi anlaşılmıştır. Bu durum ise ötekileştirme olgusunu çok kolay şekilde insan hayatına sokabilecek bir durumdur. Ötekileştirilen insanın kültür, kimlik, din, dil, ekonomik, politik güvenliği bu kez din olgusu üzerinden etkilenebilmektedir.

Dil, göstergebilim açısından bir insanı tanımanın ve insanın kendisini tanımasının en kolay aracıdır. Dil, bir anlaşma aracı olarak birlik, beraberlik ve bütünlük sağlar. Bu bütünlük insanları bir arada tutarak toplum haline getirmektedir. Bir devletin kurucu unsurlarının kuruluş aşamasında bir dili resmi dil olarak benimsemeleri sıklıkla karşılaşılmış bir durumdur. Ancak bu durum aynı zamanda bu dilin ana dili olmadığı insanların durumunu sıklıkla gündeme getirmiştir. Kendi dili ile bir takım haklar talep eden kesimler dışlanmış, dışlandıkça ve bu talepler devam ettikçe ötekileştirilmiş, siyasi, ekonomik, kültürel hayattan soyutlanmışlardır. Bu soyutlanma kendisini siyasi pratik olarak en net dile karşı gerçekleştirilen uygulamalarda göstermektedir. Çok dilli eğitime izin verilmemesi, başka dil ve lehçelerde gerçekleştirilen yayın, medya, basın yasağı, adliye gibi kamu kurum ve kuruluşlarında başka bir dil ile savunma yapabilmek ve kendisini ifade edebilmek hakkı, resmi dil uygulaması gibi uygulamalar bir dilin yok edilmesi için gerçekleştirilmiş uygulamalar olarak değerlendirilmekte ve daha çok asimilasyon,

entegrasyon uygulamaları ile bir arada görülmektedir. Bu duruma karşı durmaya çalışan ve ötekileştirilmiş dilin mensupları, taleplerini bu bağlamda siyasi ve söylemsel olarak dile getirebilmekte, tanınma taleplerini devletten daha çok istemektedirler. Çokkültürlü bir toplumun inkârcı dil politikası, hem kültürel bir miras, hem de kimlikel bir gösterge olan dilin güvenliğı konusunda bu perspektiften önem arz etmektedir.

İnşacı değerlerin biri ya da bir kaçının bir aradalığı bir toplumu sıkı bir şekilde bir araya getirebildiğı kadar bu bağlamda ötekileştirebilmektedir de. İster etnisite, ister din ya da dil ya da millet anlayışı gibi kavramların hangi biri merkeze konursa konsun bir toplumdaki hâkim paradigmanın diğerlerine hangi pencereden baktığı büyük önem arz etmektedir. Neticede azınlık olmak için bu değerlerin bir tanesi de yetebilmektedir. Azınlık grubun karşı karşıya kalmış olduğı olumsuz eylemler neticesinde grupların ve dolayısıyla azınlıkların güvenliğı konusu ile karşı karşıya kalınmaktadır. Azınlık hakları ve azınlıkların güvenliğı perspektifinde toplumsal güvenlik özellikle millet kavramının baskın anlayışı etrafında şekillenen mikromilliyetçilik kavramı, ayrımcılık ile çift taraflı etnik şiddet uygulamaları, kültürel hakların yok sayılması ve yok edilmesi ile yakından ilintilidir.

Küreselleşme olgusu ise çokkültürlülüğü şekillendiren, sınırlar aşan bir kavram haline gelmesinde başat rol oynayan bir olgudur. Küreselleşme ile meydana gelen ucuz ve etkili iletişim yolları farklı kültürlerin birbirlerini kolaylıkla ve daha ekonomik şekilde tanımalarını sağlamıştır. Bazı görüşlere göre dünya tek kültürleşmeye giderken bazı görüşler ise küreselleşmenin çokkültürlülük söylemi adı altında yerel kimlikleri tekrar canlandırarak kabileleşmeye doğru götürdüğünü iddia etmektedir. Bu noktada küreselleşmenin milliyetçilik ile de yakın ilgili olduğı ifade edilmelidir. Buna göre küreselleşmenin homojenleştirici bir etkisi vardır ve milliyetçilik bu etkiye, göç olgusuna ve çokkültürcülüğe karşı bir tepki ve direniş hareketidir⁵⁰³.

Milliyetçilik olgusunun bu direnişi, söylemsel ve ideolojik boyutta olabileceğı gibi eylemsel bir direniş boyutunda da olabilir. Bu eylemsel ilişki kendisini en bariz biçimde terör olaylarında gösterebilmektedir. Buna göre terörün

⁵⁰³ Heywood, *Küresel Siyaset*, s.201.

hareket anlayışı medeniyetler arası çatışma olup, özcü bir kimlik anlayışı benimsemiş, kültürlerin ve kimliklerin farklılığını çatışma temelli gören ve farklı olanı önce ötekileştiren ve sonra yok eden bir anlayışa sahip olmuştur⁵⁰⁴. Küreselleşme demokrasi, insan hakları gibi kavramları dünyada etkili bir söylem haline getirmiştir. Ancak bununla beraber bu metaforlar bazı durumlarda ülkelerin birbirlerinin içişlerine karışmaları ve insani müdahale adı altında gerekçeler ve Yeni Dünya Düzeni gibi kavramlar kullanılarak silahlı müdahalelerin de bir aracı olmuşlardır. Küreselleşmenin bir diğer etkisi kültürlerin olduğu kadar tehlikelerin de biçim değiştirmesine yöneliktir. Michale Walzer bu konuda “ötekiyle sürekli burun buruna gelmek hiçbir zaman bu denli yaygın yaşanmadı”⁵⁰⁵ demektedir.

Göç olgusu, yasal olduğu sürece meydana getireceği sıkıntılar genel olarak yeni gelenlerin mevcut yapıya empoze edilmesi, ekonomik olarak kendi başlarına hayatta kalabilecekleri asgari geçim koşullarına ulaşabilmeleri için gerekli olan iş imkânları, eğitim, kültürel uyum gibi konular üzerinde cereyan etmektedir. Göç olgusunun yasa dışı olduğu durumlar da mevcuttur. Kontrolsüz göç doğal olarak göç edilen ülkelerin sosyo-ekonomik olduğu kadar kültürel yapılarını da derinden etkileyecek mahiyettedir. Bu bağlamda belli bir yerde aşırı derecede kümelenmiş grupların yeni yeni azınlık grupları meydana getirme ihtimalleri de yüksek görünmektedir. Üstelik bu kesimler umdukları hayat standartlarına ulaşamadıkları takdirde durum daha da ciddi bir boyut kazanacaktır. ABD örneğinde olduğu gibi yoksul kesimlerin belli bir alanda yaşamaları gettolaşmalara sebebiyet verecek, bu bölgelerde yaşayan halkın imkân ve fırsatlara erişememe, ötekileştirme, tanınmama gibi uygulamalar yüzünden diğer siyasi ve kültürel haklara ulaşmalarının engellenmesi neticesinde yoğun suç bölgeleri oluşabilecektir.

Merton bu noktada karşımıza “gerilim teorisi” ile çıkmaktadır. Merton’a göre⁵⁰⁶, toplumsal yapılar bireyde uyumsuz davranışlara yol açarken bu ise sapma davranışlarına yol açabilmektedir. Hemen her toplumda sınıflı bir yapı bulunmaktadır. Normal olan bu sınıflı yapıda yükselmek için ilerleme imkanlarının herkesin erişimine açık olmasıdır. Varılmak istenen amaç ile bu yollar arasında bir

⁵⁰⁴ Keyman, “Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunu ve Demokratik Dünya Düzeni”, s.55.

⁵⁰⁵ Michael Walzer, *Hoşgörü Üzerine*, (Çev. Abdullah Yılmaz) İstanbul 1998, s.21.

⁵⁰⁶ Revise Sociology, *Merton's Strain Theory of Deviance*, 16.04.2016, <https://revisesociology.com/2016/04/16/mertons-strain-theory-deviance/>, (Erişim: 03.09.2016).

uyumsuzluk ya da bu yolların herkesin erişimine açık olmaması durumlarında gerilim meydana gelmektedir. Meşru yollara erişemeyen bireyler yükselmek ve başarıya ulaşmak için gayri meşru yollara yönelebilmektedirler. Dolayısı ile birey bir sapma davranışı sergileyebilmektedir. Merton burada ABD’den örnek vermektedir. ABD’de liyakat sisteminin esas olduğunu, fırsatların sınıf, etnisite ya da cinsiyet gözetmeksizin herkese açık olduğunu belirtir. İnsanların başarıya ve refaha meşru yollar olan eğitim ve çalışarak erişmeleri beklenir. Baskın kültürün insanlara eğer hırslı ve yetenekli iseniz ve çok çalışırsanız başarının sizin ödülünüz olacağını söylediğini belirtir. Ancak Merton aslında anlatılanın olması gereken olduğunu, mevcut durumun ise yapısal olarak böyle olmadığını ifade eder. Mevcut durumda ABD’de imkanlara erişim yollarının adilane dağıtılmadığını ifade eder. Bu yüzden toplumda bir anomi durumunun varlığından, insanların meşru erişim araçlarının engellenmesinden doğan bir gerilim halinden bahseder. Bu durumda engellenen kesimler meşru yolların yerini kendi gayri yasal yöntemleri ile doldurmaktadırlar.

Göçlerin toplumdaki bütünlüğü ve homojenliği sekteye uğrattığı genel olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan toplumsal bütünleşmeye tam olarak katılamayan göçmenler, sonuç itibariyle toplum içinde birbirlerine değmeyen insan adacıkları oluşturmaktadır⁵⁰⁷. Bu insan adacıklarına verilebilecek en temel örnek gettolardır. Toplumsal programlar ve sosyal güvenlik programlarına rağmen kriminal ekonomi, yoksulluk, yurttaşlık haklarını eşit olarak kullanamamanın verdiği yoksunluğun ortaya çıkardığı siyasi yabancılaşıma, ekonomik ve barınma koşullarının iyileştirilemediği ve getto olarak tanımlanan bu yaşam alanlarında yaşayan kesimler genel itibari ile toplumun genelinin yaşam standartlarından daha düşük standartlara sahip olup sosyal imkanlardan da aynı nispette daha az yararlanmaktadırlar. Bu durum kendisini yerleşim alanında olduğu kadar başka birçok alanda da göstermektedir. Toplumda paylaşılmakta olan iş, gelir gibi kıt kaynakların azlığı ve paylaşımı sorunu gruplar arasındaki mücadeleyi de arttırmaktadır⁵⁰⁸. Örneğin ABD

⁵⁰⁷ Coşkun, *Ulus Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu*, s.399.

⁵⁰⁸ Öteki olarak değerlendirilen grupların bütünleşme konusundaki sıkıntılarının biraz da yerli halkın eylemleri ile şekillendiğini belirten Canatan, yerli çocuklarla yabancı çocukların birlikte eğitim gördükleri karma okullardaki yerli aileler, çocuklarının başarı seviyesinin düşmesini gerekçe göstererek çocuklarını bu karma okullardan çekmektedirler. Bu durumda Canatan’a göre yerliler yabancıların toplumla bütünleşmelerinde bir bakıma ayak diremektedirler. Bkz. Kadir Canatan, *Göçmenlerin Kimlik Arayışı*, İstanbul 1990, s.32.

özelinden ifade etmek gerekirse genellikle siyahların yaşadıkları gettolar ile Los Angeles'ın doğu bölgesinde Latin kökenli kişilerin yaşadıkları bölgeler, eşitsizliğin, ayrımcılığın ve sefaletin yoğun olarak görüldüğü bölgeler olarak belirtilmiştir⁵⁰⁹. Suç oranlarının yüksek olduğu bu yerler için güçlü devletlerde dahi güvenlik güçlerinin kolaylıkla girememesi dolayısıyla bu tür yerlerin *non-governmental areas, no go areas: devletin giremediği alanlar* olarak adlandırıldığı belirtilmiştir⁵¹⁰. Bunun bir sonucu olarak herkesin imkan ve fırsatlara eşit olarak erişebilmesi durumunu bünyesinde barındıran fırsat eşitliğinin de aslında doğuştan engellendiği, bireylerin hayata bir sıfır geriden başladığı iddia edilebilir. Erdoğan'ın da belirttiği gibi gettoda doğan bir kişinin önündeki fırsatlar daha çok uyuşturucu madde kullanmak ya da bu maddeleri satmak, soygun, hapisyanede hayatının önemli bir kısmını geçirmek yahut işçiliktir⁵¹¹.

Toplumsal güvenlik bağlamında işsizlik, sosyal dışlanma ve ötekileştirilme gibi olguların sürekli altının çizildiği bu bölgelerin bir başka özelliği, alt kültürlerin ve buna bağlı olarak da William Graham Sumner tarafından ortaya atılan *in group / içgrup* ve *out group / dış grup* ayrımından hareketle iç grupların oluşmasıdır. İki grup arasında diyalektik bir ilişkinin olduğu bu gruplarda,

*“akrabalık, komşuluk, bağlaşıklık, karı kocalık ve alışveriş gibi onları bir araya getiren ve ötekilerden ayırt eden ilişkiler bulunabilir. Böylece kendimiz ile yani biz grubu ya da iç grup ile bunun dışında kalan herkes, yani ötekiler grupları, dış gruplar arasında bir farklılaşma doğar. Biz grubu içindeki yoldaşlık ve barış ilişkisi ile öteki gruplara karşı düşmanlık ve savaş ilişkisi, birbirleriyle bağlantılıdır. Grup dışındakilerle savaşın gerekleri, grup içinde barışı yaratan şeydir”*⁵¹².

Bu oluşumlar doğal olarak kişileri suça itebilmekte ve anormal yapılanmalar normal karşılanmaktadır. İçine doğduğu grubun bu anormal örüntülerinde zaten baskın kültürden dışlanmış kimseler, bu iç grup tarafından da dışlanmamak için ve Maslow'un belirttiği bir gruba ait olma ve bunun neticesinde takdir edilme, değer görme ihtiyacından dolayı yasadışı oluşumlara üye olmakta ve bu oluşumların

⁵⁰⁹ Manuel Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt 3, Bin Yılın Sonu*, (Çev. Ebru Kılıç), 2. Baskı, İstanbul 2013, s.183-184.

⁵¹⁰ Coşkun, *Ulus Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu*, s.399.

⁵¹¹ İrfan Erdoğan, *Amerika*, Ankara 1995, s.150-151.

⁵¹² Lewis A. Coser, “Amerikan Eğilimler”, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, Tom Bottomore ve Robert Nisbet (Ed.), Mete Tunçay ve Aydın Uğur (Haz.), İstanbul 2006, s.332.

yeniden ve yeniden kendini üretmelerini sağlamaktadır. 1980’li yıllarda siyahların oluşturmuş olduğu gettolarda uyuşturucu madde ticaret ve tüketiminin tavan yapması, çetelerin önemli birer örgütlenme biçimi olarak algılanması, silahların saygınlık kazanmanın birer yolu olarak gözükmesi, polislerin bu gettolarda yasaları hakkıyla uygulayamamaları sonucu insanların kendilerini savunmak durumunda kaldıkları için silahlanma yarışına gitmeleri buna örnek olarak gösterilebilir⁵¹³.

Ötekileştirilmiş kimliklerin toplumsal güvenlik bağlamında özellikle suç ile ilişkisinde iki suç yaklaşımından bahsetmek yerinde olacaktır. Bunlardan bir tanesi gettolaşma ile doğrudan ilintili olduğu düşünülen “Chicago Ekolüdür”. Chicago ekolünün suça yaklaşımı şu şekilde özetlenebilir⁵¹⁴: Bu ekolün öncülerinden Robert Park ve Ernest Watson Burgess, Chicago kentinin içinde bulunduğu yoğun suç ortamından hareketle yüksek suç oranlarını suçludan ziyade bölgesel özelliklerle açıklama yoluna gitmişlerdir. Buna göre şehirlerin belli bölgeleri suç bölgeleri haline gelebilmektedir. Burgess’e göre bir şehir merkezden çevreye doğru yayılan çemberler şeklinde genişler ve bu durum “çemberler teorisi” olarak adlandırılır. En içteki dairede küçük endüstri, banka, otel, yoksul ve gelişmemiş olan geçiş bölgesi bulunurken ikinci dairede taze göçmenler ve suça eğilimli kişiler, üçüncü dairede mavi yakalılar, dördüncü dairede orta kesim ve beşinci dairede ise varlıklı kesim yaşamaktadır. Burgess’e göre ikinci daire suç, ahlaksızlık, kanunsuzluk gibi olayların yoğun olarak vuku bulduğu bölgedir ve ABD’de ki Latin mahalleleri buna örnek teşkil eder. Suçun yoğun olduğu bu bölgelerde etnik dağılımın sürekli değişmesi suç oranlarını etkilemediği için ikamet edilmekte olan bölgenin suç oranları ile olan ilişkisi dikkat çekmektedir. Başka bir deyişle suçu meydana getiren şey etnik köken değil yaşanan bölgenin sosyolojik durumudur.

Shaw ve McKay de “toplumsal organizasyonluk” kuramı ile organize olamamış toplumlarda geleneksel toplumsal denetimin zayıfladığını belirtir. Denetimsiz alt kültürde suçluluğa yatkınlık artmaya başlarken yeni nesilde suç işleme ihtimali de artmaya başlar. Yeni kuşak üzerinde azalmaya başlayan denetimsizlik hali, büyüklerin bu davranışlara onay vermeleri ile devam eder. Suçun

⁵¹³ Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt: 3, Bin Yılın Sonu*, s.186-187.

⁵¹⁴ The Geography of Transport Systems, *The Burgess Urban Land Use Model*, https://transportgeography.org/?page_id=4908, (Erişim: 02.08.2016).

işlenmesine yeteri kadar var olan imkan bolluğunun yanında meşru yollar ile elde edilecek olan eğitim ve meslek yollarının kapanması da bu duruma paralel gider. Bunlara ek olarak kültürel birikimle beraber öğrenilmiş ve adetleşmiş suç anlayışları da yeni kuşaklara geçmeye başlamaktadır. Bir diğer suç yaklaşımı ise “etiketleme teorisidir”. Mead ve Cooley’in simgesel etkileşim kuramından yola çıkan bu teori de şu şekilde özetlenebilir⁵¹⁵: Simgeler yolu ile anlamlar kişilere toplumsallaşma sürecinde empoze edilmekte, suç, sosyal etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve polis, komşu gibi kişilerin bazı kişileri etiketlemeleri ile sapma davranışı sergileyen kişi suçlu olarak damgalanmaktadır. Howard S. Becker, etiketlemeyi güçlü grupların kendi kurallarını güçsüz gruplara empoze etmesi ile gerçekleştirdiğini, gençlere yaşlılar, azınlıklara etnik çoğunluklar gibi gruplar tarafından kurallar konulduğunu belirtmektedir. Gücün önemine vurgu yapan bu teoriye göre yasalar toplumda iktidardakilerin çıkarlarını korumak için konur. Polis, mahkeme gibi kurumlar uygulamalarını beyaz olmayan etnisite mensupları gibi kişilere doğru yöneltmektedir. Harold Garfinkel’e göre de bir kişi bir kez suçlu olarak etiketlendikten sonra artık suçlu gibi davranmaya başlar ve bu becerileri geliştirebilecekleri alt kültürlerle doğru yaklaşırlar.

Tüm bu olgu ve kavramlar güvenlik yaklaşımlarını derinden etkilemiş ve yeni teorilerin gelişmesine sebep olmuştur. Öncelikle değişen ve gelişen dünyanın tehditleri eski dünyanın güvenlik riskleri ile benzerlik gösterse de farklılaştığı çok hususlar bulunmaktadır. Eski güvenlik anlayışlarının odaklanmış oldukları tehditler için kullanılan mücadele yöntemleri yeni güvenlik anlayışının şekillenmesine sebebiyet veren etkenler için yetersiz durumdadır. Çünkü yaşanan süreç içinde güvenlik riskini meydana getiren faktörler değişmiş, dönüşüme uğramış, yenileri eklenmiştir. Bu bağlamda mevcut olan güvenlik paradigması da değişmek durumunda kalmıştır.

Değişen güvenlik paradigması tehdit algılamalarını da değiştirmiş, askeri bakış açılı klasik güvenlik yaklaşımları önemini korurken yeni oluşan tehditlere karşı tek başına yeterli cevabı veremez duruma gelmiştir. Çokkültürlü toplumun inşacıları perspektifinden bakılırsa güvenliğin sadece fiziksel olarak ele alınması değişen

⁵¹⁵ Hüseyin Bal, *Suç Sosyolojisi*, Isparta 2013, s.53-56.

dünyada yeterli ve etkili olamamaktadır. Bu sebeple yeni güvenlik çalışmaları, tehlikeye aktör ve politika perspektifinden bakarak ve güvenliğe yalnızca devletsel değil, bireysel, bölgesel, küresel, çevresel ve özellikle toplumsal tehditler çerçevesinde yaklaşılarak çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Ulus devlette şehirlerde yaşayan gruplar tek bir vatandaş çatısı altında iken küreselleşmenin ulus fikrini zayıflatmasıyla yerellik patlaması yaşanmış, milliyetçiliğe dayanan ulus esaslı vatandaşlık yaklaşımı, din, dil, ırk ayrımlı ulus altı kimliklere inmiş, barışçıl çokkültür yerine gerilimli ayrımlar vurgulanmış ve bu alt grupların referans noktaları üzerinden bir güç çatışması içine girilmiştir⁵¹⁶. 17. yy ve devamında tarih sahnesine çıkmaya başlayan ulus devlet anlayışı başta ulus, milliyet kavramları olmak üzere kendi özgül değerlerini meydana getirme gayreti içerisinde olmuş, monist yapının çoğulun olduğu yerde çatışma ve savaşın eksik olmayacağı savından hareketle kendi sınırları içinde çatışmanın minimize olması ve öyle kalması için tektipleştirici siyasi pratikleri hayata geçirme ve homojen bir toplum oluşturma yoluna gitmiştir.

Ulus olmak tamamıyla başkalaşmak, kopmak, hakim unsurdan başka bir hakim unsur olmak kavgasıdır. Ancak burada ulus devletlerin hassas noktası ya da kırmızı çizgileri devletlerin sınırlarından ziyade yaşanan, sahip olunan topraktır. Ulus oluşturma ve milliyetçilik süreçleri sınırlar içerisini tektipleştirirken sınırların dışını ise bir anlamda ötekileştirmektedir. Smith'in de belirttiği gibi modern milletler ve milliyetçilik yabancıların dışlanması ve ülke sınırlarının kaygılı şekilde izlenişinden daha fazla unsur içermekte olup milliyetçiler için vatan ve onun tarihi duygusu ehemmiyet arz etmektedir⁵¹⁷. Ancak bu ehemmiyet toprak bütünlüğü adı ile bütünleşmiş olan bir birlik, beraberlik, ortak kader, geçmiş ve gelecek beraberliği, sevinçte ve tasada ortaklık gibi kavramlarla desteklenmektedir. Milli maçlar dahi devletin var olma savaşı olarak algılanır. Çokkültürcülük politikası bu açıdan aslında centilmen bir futbol taraftarlığının kamusal alana ve siyasete uygulanmasıdır. Bir ülkedeki renkten renge değişen üniformalarının altında taraftarlarıyla varlığını sürdüren takımlar gibi farklılıklarıyla varlıklarını sürdürmek isteyen kesimlerin içeride birbirlerine tahammül göstererek ve tanıyarak varlıklarını sürdürürken siyasi

⁵¹⁶ Ceren Akyos ve Didem Danış, "Küreselleşme ve Kent", *Küreselleşme ve Demokrasi: Küreselleşmenin Farklı Yüzleri*, Özgür Adada ve Cemil Yıldızcan (Der.), Ankara 2011, s.162.

⁵¹⁷ Anthony D. Smith, *Nationalism and Modernism: A critical survey of recent theories of nations and nationalism*, Routledge, Londra ve New York 2003, s.83.

birliğin dış işlerinde tek ses verebilmesidir. Ancak genel olarak mevcut hâkim resmi ideoloji, Çolak'ın da dediği gibi asimile edici ve dışlayıcı bir uygulama ile kültürel çeşitliliğin kamusal olarak görünmesine ve siyaset sahnesinde de var olabilmesine engel olmaktadır⁵¹⁸. Bu bağlamda aitlik hissi ve sadık olmak konusunda ulus devlet vatandaşlarından tam bir teslimiyet beklemektedir. Ulus devletlerin mevcudiyetlerinin devamı bu sistem üzerine kurulu olup sistemin en küçük bir sorgulaması dahi ayrılıkçılık olarak algılanmaktadır. Sorgulama eylemi, Rousseau'dan beri devam etmekte olan yurttaşlık oluşturma sürecinin başarıya ulaşamamış olması fikrini hayata geçirdiği için rahatsızlık vericidir. Rousseau gerçek bir yurttaş olabilmek ve toplumun bir parçası olabilmek için insanın yasaları ruhunda hissetmesi gerekliliğinden ve bunun yolunun da iki temel duygu olan vatanseverlik ve dindaşlık vasıtası ile yurttaşlar arası duygusal bağlar oluşturmaktan geçtiğini ifade etmektedir⁵¹⁹. Ancak zaman içinde bu bağların yetersiz kalması ve sorgulanması beraberinde ulus devletin de tartışmalı bir yapı haline gelmesine sebep olmuştur. Bir görüşe göre ulus devletler eskiden halkların kendi kaderlerini belirlemede çok etkili konumdayken günümüzde siyasal katılımı engelleyici bir hal almıştır. Bunun sebebi ise milliyetçiliğin Fransız Devrimi sonrası çıkışındaki canlılığını kaybetmesidir⁵²⁰.

Bu canlılığı kaybediş söylemi küreselleşme ile beraber kaynaşan kültürlerin bir renklilik olduğu kadar aynı zamanda tehlike olarak da algılandığı zamanlarda yeni güvenlik yaklaşımlarının özellikle ırkçılığın yaygınlaştığı ya da İslamofobi gibi ötekileştirme davranışlarının zirve yaptığı dönemlerde daha da dile getirilmeye başlanır. Farklı bir kültüre mensup insanların ötekileştirilerek, eski dönemlerde mahalledeki her hırsızlık olayında aynı kişilerin karakola götürülüp suçu kabullendirilmeleri gibi, etiketlenerek suçlu gibi yaklaşılması yeni güvenlik yaklaşımı çerçevesinde toplumsal güvenlik yaklaşımının doğmasına vesile olmuştur. Kültürel çeşitlilik, çokkültürlülük, çokkültürcülük, azınlık hakları, küreselleşme,

⁵¹⁸ Yılmaz Çolak, *Türkiye'de Devletin Kimlik Krizi ve Çeşitlilik: Yeni Osmanlıcı, İslamcı ve Kürtçü Meydan Okumalar*, Ankara 2010, s.2.

⁵¹⁹ Mehmet Ali Ağaoğulları, *Ulus-Devlet Ya Da Halk Egemenliği*, 2. Baskı, Ankara 2010, s.152-153.

⁵²⁰ Ayşe Kadioğlu, "Vatandaşlığın Ulustan Arındırılması: Türkiye örneği", *Vatandaşlığın Dönüşümü Üyelikten Haklara*, Ayşe Kadioğlu (Haz.), İstanbul 2008, s.31.

göç, etnisite, din, dil, milliyetçilik gibi kavramların güvenlik ile ilişkilendirilmesi bu açıdan önemlidir

Ancak çokkültürlü toplumun toplumsal güvenlik noktasında önemli bir diğer noktası kimliğini kaybetmeme çabasıdır. Toplumsal kimliğini kaybeden bir topluluğun hayatta kalması söz konusu olamaz. Dili, eğitim sistemi, basın araçları, kültürü gibi kurumsal yapılarının devamına izin verilmemesi durumunda bir kimliğin ve kültürün kuşaktan kuşağa geçmesi söz konusu değildir. Güven durumunun tersi güvensizliktir. Güvensizlik ise sürekli devam eden bir kuşku duyma durumudur. Mahatma Gandhi “Bir kişinin niyeti ile ilgili şüphe varsa, o kişinin yaptığı her şey lekeli ve şaibelidir” der. Bu noktada Charles Taylor’un çokkültürcülük eksenli tanıma politikasını tekrar hatırlamak yerinde olacaktır. Çokkültürcülük kısaca, bir tanınma, eşitleme, denkleştirme arzusudur. Elbette buradaki tanınma Taylor’un bahsettiği yanlış tanınma şeklinde olmamalıdır⁵²¹. Taylor’un ifade ettiği yanlış tanınma, Gandhi’nin deyişinde hayat bulmaktadır. Buna göre ayrılıkçılık, entegre olmamak, bütünlük bozucu olduğu düşünülen ve öteki olarak algılanan kimlikler, huzur ve istikrar bozucu olarak tanımlanabilmektedirler. Bu noktada toplumsal güvenlik olgusunun bireysel güvenlik gibi tekil, bireysel bir anlam taşımadığı, daha çok kimlik merkezli ve grup yaklaşımli bir durum arz ettiği ifade edilmelidir.

Bununla beraber günümüz dünyasında hiçbir ulusun saf, ari bir etnik aidiyet taşımadığı da ayrıca belirtilmelidir. Modern dünyanın bir uluslar dünyası olduğunu belirten Smith’e göre siyaset ve devletlerin meşruluk zeminleri milliyetçilik olup devletlerin çoğu etniksel anlamda melezdır ve federasyonlar dahi ulusların federasyonudur⁵²². Ulus devlet sisteminin şekil değiştirmesi için en az elli yıllık bir

⁵²¹ Levent Köker, “Charles Taylor: Kimlik/Farklılık Sorununa Sahici Demokratik Çözüm Arayışı”, *Çokkültürcülük*, Amy Gutman (Ed.), 1. Baskı, İstanbul 1996, s.12.

⁵²² Smith, *Ulusların Etnik Kökeni*, s.171; Modern zamanların askeri ve ekonomik olmak üzere yeni tehditlerinin yeni güvenlik anlayışlarını da bir araya getirerek oluşturulan bölgesel düzeyde oluşumlar bir kenara bırakılacak olursa federasyon tarzı yapılanmaların yeni güvenlik tehditleri açısından bahsi geçen şartlarda tek bir devletten daha verimli şekilde hizmet göreceği düşünülebilir. Kendi rızalarına dayanarak birden çok bağımsız ülkenin yeni bir devlet kurarak meydana getirdikleri oluşumlara federasyon yahut konfederasyon adı verilmektedir. Bkz. Kemal Gözler, *Kurucu İktidar*, Bursa: Ekin Kitabevi, 1998, s. 68; Ancak belirtilmesi gereken husus bu rızanın bazen gönüllü olarak bazen ise çatışmalar ve savaşlar sonucunda gerçekleşebildiğidir. Federal devlet fikrinin temelleri 17. yy’a kadar götürülmekte olup bu yapılanmanın öncülleri olarak William Penn, Immanuel Kant, Pierre-Joseph Proudhon, Honore de Balzac, Victor Hugo, Johann Caspar Bluntschil gösterilmektedir. Bkz. Caner Sancaktar, “Bütünleşme ve Bütünleşme Teorileri”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar (Ed.), İstanbul 2013, s.124.; Federal devlet üniter devletten hukuki

süreye ihtiyaç olduğunu belirten Wallerstein’a göre de çokkültürcülük bu açıdan eşitsizlikçi bir dünya düzeninde kaybolmayacak bir meseledir⁵²³.

Liberal yaklaşımlarda liberal bakış açısı komüniteryen görüşlerin aksine bireylerin yeterli ve yetkin varlıklar olduğunu, bireylerin toplumun sınırları, değer yargıları ve grubun dayatmaları ile şekillenmediğini söyler. Birey toplumdan bağımsız rasyonel tercihler yapabilir. Cemaatçi yaklaşım ise toplumların insanlara sınırları önceden çizilmiş kimlikler sunduklarını ileri sürerler. Bu noktada toplumsal güvenliğin kimlik ile ve cemaatçi görüşler ile ilişkili ve yakın olduğu ileri sürülebilir. Birey güvenliğinin bu noktada ırk, etnik köken, dinsel inanış, cinsel yönelim ve kültür ile bağı yok denemese de bu bileşenleri bireye şiddetin nedeni olarak görmek doğru olmasa gerektir. Toplumsal güvenlikte de fiziksel ya da fiziksel olmayan olumsuz eyleme maruz kalan yine birey olsa da bu olumsuzluğa maruz kalma sebebi ait olduğu topluma atfedilen değerler kaynaklıdır. Sonuçta bu görüşe göre toplum bireysel çıkar ve değerlerin çok üstündedir. Münferit birey bakış açısına indirgenemez. Birey, başka bir grubun mensubu olduğu için ayrımcılığa,

yapısına göre farklılık arz eden birleşik, karma bir devlet modelidir. “Birden fazla devletin yasama ve yürütme yetkilerinin çoğunu ortak bir federal iradeye kabul ettirdikleri bir federal anayasa gereğince delege ettikleri idare şeklidir”. Bkz. Ayşe Ceyhan, *Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1991, s.274.; Bu yapılanmada uluslararası dünyadaki birçok yetkisini federal devlete devreden birden fazla federe devletin varlığı söz konusudur. Merkezi bir konumda olan federal devlet yapılanmasında bir üst yapılanma olan federal devleti meydana getiren federe devletler ABD örneğinde olduğu gibi bölgesel mahiyette birer eyalet statüsünde olmakla beraber kendi iç hukukları kapsamında başta anayasaları olmak üzere birçok hususu düzenleme inisiyatiflerine sahiptirler. Ancak uluslararası kişiliğe sahip olan federe devletler değil sadece federal devlettir. Dünyada ABD’den başka federatif yapıdaki olan diğer devletler başlıca Kanada, Belçika, Almanya, Meksika, Bosna Hersek, Avusturya, Avustralya, Hindistan, Arjantin ve Brezilya’dır. Federal devletlerin oluşumu daha çok bağımsız devletlerin bir araya gelmeleri ile gerçekleşmişken üniter bir devletin radikal bir karar ile federal bir devlet haline gelmesi vuku bulmamıştır. Amerikan siyasi hayatının siyasete bir katkısı olarak değerlendirilen federalizmin temel düşüncesi modern toplumda var olan dini, ahlaki ve kültürel çoğulculuğa cevap mahiyetinde merkezi devletin zayıflaması ve yerel inisiyatiflerin güçlendirilmesidir. Modelin hayata geçen ilk şeklinde eyaletlerin yetkisi birincil düzeyde olup federal devletin yetkilerinin ikincil düzeyde gerçekleşmesinin sebebinin ise rekabetçi bir federalizmin çeşitliliği teşvik ederek tartışmalı uygulamaların sistemin tamamına dayatılmasını önleyeceği düşüncesi olduğu ifade edilmiştir. Bkz. M. Erdoğan, “Çeşitlilik, Çoğulculuk ve Rekabetçi Federalizm”, s.51.; Ancak zaman içinde Amerikan federalizminin bu düşünceden ayrılarak merkezi devletin yetkilerinin eyaletler aleyhine genişlediği ve bunun sonucunda günümüzde çeşitli hizmet sunumlarında tüm ülke düzeyinde farklı yöntemlere başvurunun gerekli görülmediği de belirtilmektedir. Bkz. Age, s.51; Federatif yapılar ile bölgesel oluşumları geniş işlevleri ve derin temelleri olan kurumlar olarak gören Smith, bu oluşumların kültürel yakınlıklar üzere kurulduğunu, kültürel profili ve tarihsel kimliği güçlendirdiklerini, yeni anılar, değerler ve mitler meydana getirdiklerini ifade eder. Bkz. Anthony Smith, *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, (Çev. Derya Kömürçü), İstanbul 2002, s.134-135.

⁵²³ Wallerstein, *Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*, s.115.

asimilasyona ve diğer olumsuz muamelelere maruz kalmaktadır. Çünkü birey kimliğini bu grup aidiyetinden almaktadır. Bundan dolayı bireyin gruba grubun da bireye karşı hak ve yükümlülüklerinin olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle toplumsal güvenlikçi komüniteryen yaklaşım, esas olanın tüm kimlik ve kültürlerin eşit şartlar altında temsiline izin vermeyen katı kuralların yumuşatılmasını ya da kaldırılmasını, farklılıkların görünür kılınarak ve yaşamalarına izin verilir konuma getirilmesini isterken tanınma ve saygıyı hak ettiklerini belirtir. Liberal bakış açısı ise böyle bir tanınmanın devlete aşırı yük getireceğini ve tarafsızlığına gölge düşüreceğini ileri sürmektedir. Başka bir deyişle çokkültürlülüğün kabulü hem liberal hem cemaatçi bakış açısından ortak bir nokta iken çokkültürcülük sadece cemaatçi bakış açısında hayat bulmaktadır. Çokkültürcü olmak adına gerçekleşecek olan müdahaleler liberal değerler ile bağdaşmamaktadır. Dolayısı ile toplumsal güvenlik ilkesinin kimlikçi bir yaklaşımla cemaatçi bir bakışın eseri ve bir devletin kimliksel problematiği olduğu ileri sürülebilir.

Bir devletin kimliği, kimliğinde meydana gelen değişim ya da kimlik çeşitliliği ulusal güvenliğini de yakından ilgilendirmektedir. Buna göre ulusal güvenlik olgusunun belli bir kimliği tanımlamak, sınırlamak konusunda önemli bir işlevi olduğunu söyleyen Neocleous'a göre güvenlik bir kültürel üretim ve yeniden üretim mekanizmasıdır. Siyasi bir kimlik ve siyasi bir cemaat oluşturma işlevi görür. Vatandaşlarının kim olduğunu hatırlatırken onların neden bu şekilde kalmaları gerektiğini de unutmamalarını sağlar. Bu şekilde söz konusu ulusal kimlikle öteki arasına çeşitli pratiklerle mesafe konulması sağlanır. Başka bir deyişle ulusal kimlik “yabancıнын inşasını ve ötekinin kuruluşunu kapsar”⁵²⁴. Bu bağlamda ötekiye referansla oluşturulmuş biz algısı ya da bizi orjinine koyarak oluşturulmuş öteki kurgusunun en küçük bir tehdit ihtimali ulusal kimliğimize ve dolayısıyla milli güvenliğimize bir tehdit oluşturacaktır. Buradan hareketle ulus oluşturma ve ulusal güvenlik konseptlerinin cemaatçi/komüniteryen bir bakış açısına sahip olduğu fikri ileri sürülebilir. Nitekim cemaatçi bakış açısı, topluluğun her bireye güvenilir toplumsal bir kimlik sunarken bireyciliğin ve bu ideolojiden hareket eden her talebin kendilerine has hak ve menfaa taleplerini doğuracağını, sonucun ise toplumu

⁵²⁴ Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, s.94-95, 97.

parçalamaya götüreceğini ileri sürer. Cemaatçi güvenlik bakış açısı ise bu noktada bireyci perspektiften kolektif bünye adına bireysel hak ve hürriyetlerin çiğnenmesi tehlikesinin boy göstereceği endişesi ile eleştiriye uğramaktadır⁵²⁵.

Netice itibariye çokkültürcülük, Modood'un deyişiyle eşit yurttaşlığı en iyi şekilde ifade eden ve mevcut fırsatlar arasındaki en iyisidir ve bir bütünleşme biçimidir⁵²⁶. Bu bütünleşme biçimi, zorla asimilasyondan, gizli asimilasyon olarak tabir edilebilecek olan entegrasyondan çok daha tanınmacı bir siyaset izleyen ve bunlar gibi tek tipe yönelik bir bütünleşme tarzı gözetmeyerek, mevcut siyasal birliğe de aynı zamanda koşulsuz bir aidiyet duygusu geliştirmeyi başaran, etnik kimliklerin hiçbirini diğerinden daha aşağı ya da üstün, misafir ya da ev sahibi olarak görmeyen, farklılıkları kucaklayarak ve farklılıkların birbirlerini kucaklamalarını sağlayarak uluslar aşan bir vatandaşlık anlayışı içeren daha gerçekçi bir siyaset olarak tanımlanabilir. Bu tanımlama ve dolayısıyla çokkültürcülüğü benimseyen yaklaşım doğal olarak sahip olunan farklılıklardan dolayı kimliklerin ve grupların dezavantajlı duruma düşmelerini önlemeyi amaçlamaktadır. Kimlikler, kendilerini betimleyen ırk, cinsiyet, renk, dil gibi özelliklerinden dolayı dışlanmamakla beraber tüm herkesin eşit muamele görmesinin varlık sebebidir. Bu açıdan çokkültürcülük bir bakıma farklılıklar dikkate alınmaksızın kamusal alanda eşit derecede görünür olabilmeyi sağlamanın yanında bu görünürlüğün herhangi bir olumsuz muameleye uğramaması, bu görünürlükten dolayı kimliklerin, kültürlerin ve farklılıkların herhangi bir hak kaybına uğramaması haklarının da kabulüdür. Bu hakların reddi aynı zamanda bir dışlama politikasıdır. Kamusal alana katılabilmek için farklılıkları özel alanda bırakma zorunluluğu etnik baskınlığa sahip seçkinlerin tanımlamış oldukları ideallere uymayanların dışlanmasını beraberinde getirirken aksi bir durum, tek siyasi topluluk içinde çok hukuklu bir yapının oluşması durumunu meydana getirir⁵²⁷. Dolayısıyla çokkültürlü bir toplumun çokkültürcü politik bir uygulamaya geçmesi için atılacak bir diğer adım endişelerden ve korkulardan arınabilmektir. Dolayısıyla benzerlik ve farklılıkların birbirlerine muhtaç kavramlar olduğu, farklılıkların yok edilmesi yerine sürekli olarak karşılıklı öğrenme ve

⁵²⁵ Andrew Heywood, *Siyasetin Temel Kavramları*, (Çev. Hayrettin Özler), 2. Baskı, Ankara 2015, s.113, 170.

⁵²⁶ Modood, *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*, s.30.

⁵²⁷ Gülalp, "Sonuç: Ulus Devlet Aşılıyor mu?", s.174.

gelişmenin amaç edilmesi gerekliliği çokkültürlü toplumu etkileşime ve gelişime götürmektedir⁵²⁸. Ancak böyle bir siyasi pratik içerisinde kimlikler kendilerini güvende hissederek toplumsal güvenlik sağlanabilir ya da sağlanılmasına çalışılır.

Çokkültürcülük yaklaşımında tüm kültürler eşit algılanmaktadır ve aralarında herhangi hiyerarşik bir durum söz konusu değildir. Post modern bir yaklaşım içeren çokkültürcülük tezi ile toplumsal güvenlik yaklaşımları, modernliğin tekçi bakış açısı ile devlet merkezli güvenlik anlayışlarını bu bakımdan aşmaktadırlar. Modernlikte herşey ya eğri ya doğru, ya siyah ya beyaz iken post modernliğin hem eğri hem doğru, hem siyah hem beyaz muğlaklığı, olguları merkezsizleştirdiği kadar kültür, kimlik ve güvenlik yaklaşımlarında da kendisini göstermiştir.

Çokkültürcü bir toplumda farklılıkların tanınması, diyalog kapılarının açık olması ile meydana gelecek gerilimler tamamı ile yok olmayacaksa da minimize etmek bir nebze de olsa gerçekleşebilecek bir hedeftir. Bu bir bakımdan hâkim kültürün değerlerine saygı göstermek kadar hâkim kültürün diğer kültürleri tanımaya çalışması, öğrenmek istemesi, çift yönlü bir etkileşimin sağlanması ile mümkün olabilir. Çift yönlü oluşun özellikle azınlık gruplar üzerinde önemli bir etkisi vardır. Egemen kültürün hakim dilinin öğrenilmemesinin yaşatacağı dışlanmışlık, bütünleşememe ve kendini gösterememe durumu sonunda ana dilini kullanma hakkını elde etmiş gruplar gönüllü bir ayrışma içerisinde kalmak durumunda olabileceklerdir. Gruplar, kendilerine çizmiş oldukları sınırlar içerisinde aşılmaz duvarlar örerek varlıklarını sürdürmek isteyecek, tanınmayanın, bilinmez olanın düşmanlığı devam edecektir.

Burada devlet kadar sivil toplum kuruluşları, okullar, genelleme yapmak gerekirse ideolojik aygıtlara da rol düşmektedir. Zira toplumsal güvenlik yaklaşımı geleneksel anlayışa karşı bir duruş olup referans aktörünü devletten topluma kaydırıyorsa, çokkültürlülüğten çokkültürcülüğe geçiş için de devletten bir lütuf beklememek gerekmektedir. Zira devletler halkın taleplerini göz ardı edemezler. Tabanda meydana gelecek bir değişime üst yapı olarak devletin karşı koyması söz konusu olamayacak, bu duruma kayıtsız kalamayacaktır. Dolayısı ile çokkültürcülük ve toplumsal güvenlik kesişiminde çokkültürlülüğü kabul ederek çokkültürcülüğü

⁵²⁸ Fay, *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çokkültürlü Bir Yaklaşım*, s.315-320.

tanıyacak ve devletin kurumlarını çokkültürcü bir yapı ile donatacak olan her ne kadar devletse de bu talebi harekete geçirecek olanın toplumsal gözdeki değışim olacağı da bir gerçektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AMERİKAN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜ

ABD, tarih sahnesine çıkışı itibari ile özellikle diğer devletlerin meydana gelişinden farklılık göstermektedir. Gerek Britanya İmparatorluğu'na bağlı koloni halinden bağımsızlaşarak egemenliğini ilan etmesi, ardından farklı saiklerle birçok ulustan kesimin bu topraklarda varlığını devam ettirmesi bu farklılığı meydana getirmektedir. Bu bağlamda öncelikle ABD'nin kuruluş sürecinde önemli dönüm noktalarının anlatılması gerekmektedir.

ABD'yi çokkültürlü bir toplum haline getiren birçok olgu mevcuttur. Aslında bir devleti çokkültürlü yapan unsurlar genel olarak olarak aynı minvalde olsa da ABD'de bu durum kesimlerin kuruluşundan itibaren devletin yasalarında, kamusal alanda ve gündelik yaşamda karşı karşıya kalmış olduğu uygulamalarda yatmaktadır. Bu bakımdan bazı kesimler devletin asıl sahibi ya da kurucu unsuru, hakim kültür erki olmuşken başka kesimler kendilerini ayrımcılık ile karşı karşıya bulmuş ve hak mücadeleleri ile uğraşmışlardır. Bundan dolayı Amerikan kimliğinin oluşumunda etkili olan faktörler ile etnik kesimler ile ilgili hususlar önem arz etmektedir.

ABD'nin çokkültürlü toplum yapısının varlığından hareketle çokkültürcü toplumsal bir siyaseti benimseyip benimsemediğini anlamak için ise dünyadan çokkültürcü politikaları benimsemiş ülkelerin uygulamalarına göz atmanın yerinde olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda çokkültürcü bir ülkenin nasıl olduğunu bilmek örnek üzerinde değerlendirmede bulunurken yol gösterici olacaktır.

4.1. AMERİKAN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜNÜN TARİHSEL KÖKLERİ

Amerika'nın mevcut çokkültürlü toplum yapısı son yıllarda oluşmuş bir yapı değildir. Bu süreç çeşitli saiklerin etkisinde olarak uzun bir zaman içinde gerçekleşmiştir. Amerika'nın çokkültürlü toplum yapısı ve çokkültürcü politikalara sahip olup olmadığını Amerikan tarihine kayıtsız kalarak araştırmak eksik olacaktır.

Resmi Amerikan keşif tarihi olarak kabul edilen 1492⁵²⁹ öncesinin durumu ve Mayalar, İnkalar, Aztekler⁵³⁰ gibi toplumlar ve beyaz adam öncesi yerli kabilelerin detaylı incelenmesi, adı geçen toplum ve toplulukların da oluşturduğu bir medeniyet ve kültür olması ve Kolomb'un aslında bomboş bir araziye varmadığı, ya da karşılaştığı insanların da kendi dilleri, gelenekleri gibi özellikleri yüzyıllardır var olduğunun belirtilmesinin gerekliliği ile beraber detaylı ve kapsamsal bir incelemenin dışında tutulmuş, bugünün Amerikasının çok büyük bir kesiminin Kolomb ve sonrası izler taşıması hasebiyle asıl olarak Kolomb ve sonrası esas alınmıştır. Amerikan çokkültürlü toplum yapısının oluşumundan günümüze kadar geçen süre içinde hak talepleri, ayrımcılık karşıtı mücadeleler ve olayların incelenmesi esas alınırken asıl mesele “kültür, toplum, ulus ve devlet kavramlarının sınırlarının birbirleriyle örtüşmeleri, her kavramın aynı zamanda siyasal egemenlikle örtüşmesidir”⁵³¹. Başka bir ifade ile belli bir kültüre sahip bir toplumun varlık alanı ile siyasal alanının örtüşmemesi yahut bir devlet içinde varlığını devam ettiren bir topluluğun hem kültürel anlamda hem de tanınma, katılım gibi siyasi konularda eşit temsil edilme ve söz hakkı gibi siyasi haklara sahip olamama durumlarında çokkültürlü toplumun henüz çokkültürcü olamadığı tezi ileri sürülmektedir.

4.1.1. Koloniler Dönemi

Amerika ismi İtalyan kâşif Amerigo Vespuçi'nin isminden gelmekte olup keşiflerinde edinmiş olduğu izlenimleri ve yaptığı yolculukları anlattığı Floransa mektuplarında yeni kıtanın keşfinden bahsetmektedir. Buna göre Vespuçi Kolomb'dan sonra bu adaya gelse de, yeni bir ada keşfettiğinin bilincinde olmayan Kolomb'un bahsettiği üzere buranın Hindistan'a benzemediğini ve mutlaka yeni bir

⁵²⁹ Mehmet Anık'a göre Amerika'nın 1492 yılındaki keşfi, en basit anlamıyla buradaki yerlilerin tarihini yok sayma, yapılan katliamların üstünü örtme girişimi olarak ifade etmektedir. Bkz. Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, İstanbul 2012, s.125.

⁵³⁰ Örneğin Aztekler'in kurmuş oldukları medeniyet, dönemi açısından değerlendirildiğinde gayet ileri bir durumdadır. Şehrin dört tarafı surlarla çevrili olup aynı zamanda barajlar, ihtişamlı saraylar, suyuolları, sukemerleri, ileri derecede temiz sokaklar, hastane, hamam, gelişmiş bir posta ve polis teşkilatına sahip bir medeniyettir. Bkz. Joachim, G. Leithauser, *Dünyamızın Fatihleri*, (Çev Derin Türkömer), İstanbul 1971, s.191-192.

⁵³¹ Say, 21. *Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*, 2013, s.13.

ada olması gerektiğini belirtmiş, dönemin çizilen haritalarında buralara Amerika ismi verilmiştir.

Bir İngiliz Kolonizasyon ülkesi olan ABD'nin koloniler tarihi 1607 yılında başlamaktadır⁵³². Ancak bu tarih Avrupalıların Amerika'ya ilk geldikleri tarih değildir. Kuzey Amerika'ya Avrupa'dan ilk gelenler 1000 senesinde Kızıl Eric olarak bilenen Leif Ericson ismindeki liderleri ile İzlandalı Vikinglerdir⁵³³. ABD'de koloniler döneminin başlangıcı ise birkaç yüz kişilik İngiliz Walter Raleigh'in Roanoke Adası kolonisi ile 1484 ve 1485'te başlamış⁵³⁴ olsa da bu kolonilerden önce Meksika, Batı Hint Adaları ve Güney Amerika'da Meksikalıların da kolonileri mevcuttur⁵³⁵. Gerçekten de özellikle İspanyolların 1500'lü yıllardan önce kök salmaya ve yerlerini sağlamlaştırmaya çalışan Fransızlarla mücadeleleri ve Avrupalıların kalıcı ilk yerleşim yeri olarak bilinen St. Augustine kentini inşa etmeleri kıtadaki konumlarını güçlendirmelerini sağlamış, 1600'lü yıllardan itibaren de başta İngilizler olmak üzere büyük bir göç dalgası gerçekleşmiştir⁵³⁶.

Bu göç dalgasının büyük kesiminin İngiltere menşeli olmasının sebebi Büyük Britanya İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu kaynak sıkıntısı ve işlenmesi için hazır halde duran çok büyük genişlikteki arazinin mevcudiyeti, Püritenlerin krallık ve kilise ile olan sıkıntıları, işlenen toprak miktarının büyük kısmının soyluların elinde olması gibi sebeplerdir. Elbette ki bunun yanında ülkelerinden kaçanlar, yeni arayışlar içinde olanlar olduğu gibi çok sayıda da yönetimler tarafından cezalarını çekmek için yeni dünyaya gönderilenler arasındadır. İlk seferden sonra anavatan olarak tabir edilebilecek olan İngiltere'den zaman zaman içinde hayvanların yahut kadınların da olduğu gemiler Amerika sahillerine birçok sefer düzenleyerek ulaşmış ve bunu yeni kasabaların kurulmaları izlemiştir.

⁵³² Alan Nevins ve Henry Steele Commager, *ABD Tarihi*, 7. Basım, (Çev. Halil İnalcık), Ankara 2015, s.19.; Bununla beraber 1585 ila 1587 yılları arasında İngilizlerin Kuzey Carolina'da bulunan Ranok'da başarısız da olsa bir koloni kurma girişiminde bulundukları belirtilmiştir. Bkz. Daron Acemoğlu ve James A. Robinson, *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*, (Çev. Faruk Rasim Velioğlu), 10. Baskı, İstanbul 2015, s.26.

⁵³³ Orçun İmga, *Amerika'da Din ve Devlet*, Ankara 2010, s.75.

⁵³⁴ Bülent Arı, "Avrupalılar Kozlarını Avrupa Kıtasında Paylaştı", *Doğu Batı*, Yıl. 8, S. 32, Ankara 2005, s.63.

⁵³⁵ Keith W. Olson ve diğerleri, *Amerikan Tarihini Ana Hatları*, Amerikan Basın ve Kültür Merkezi, t.y, s.1.

⁵³⁶ Embassy Of The United States, *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, Ankara t.y. s.4-5.

Yeni Dünya'ya gelen insanlar, buralarda başı boş, anarşik bir ortam içinde yaşamamış, geldikleri yerlerdeki yönetim anlayışlarını buralara taşımışlardır. Kısa zamanda kurulan kolonilerin sayısı artarken bu koloniler kendi özelliklerini koruyarak bağımsızlık kazandıklarında bir araya gelerek federasyon oluşturmuşlardır⁵³⁷. Zaten federalin kelime olarak manası da “aynı haklara sahip kimselerin muvafakati ile”⁵³⁸. Yeni kurulan kolonilerde İngilizler dışında başka milletlerden insanlar da mevcuttur. Hollandalı, İsveç, Alman, Fransız, İspanyol, İtalyan, Portekiz göçmenler de olmasına rağmen yine de tüm bu göçmenlerin sayısı İngiliz göçmenlerin nüfusuna oranla sadece yüzde 10 civarındadır⁵³⁹. 1700'lü yılların ortasında İngiliz nüfusu bir buçuk milyon civarında iken, Fransızlar yüzbinden az bir

⁵³⁷ Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.21.; Erdoğan, federal devlet demenin ulusal devletleri derhal federal yapıya dönüştürmek olmadığını ileri sürmektedir. Ona göre ideal olan siyasi ve idari merkezileşmenin minimal duruma getirilerek adem-i merkezîyetçi bir yapıya büründürmektir. Bkz. Mustafa Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, Ankara 1996, s.24.; Federal yapıda çeşitli gruplar bir araya gelmekte ve bir birliktelik meydana getirmektedirler. Federal devlet yapılanmalarında en üstün güç anayasa olup federalizmin genel olarak kabul edilen iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar federal birimlerin başkalarınınca denetlenemeyen kararlar alabilmesine olanak sağlayan ve özgürce hareket etme serbestisi sağlayan özerklik ilkesi ile merkezi karar alma sürecinde rol alabilme olarak tanımlanan katılım ilkesidir. Bkz. Kalaycı, *Ulus Devletin Baş ağrısı Ayrılıkçılık: Kanada Quebec Örneği*, s. 370-371.; Çeşitlilik içinde birlik meydana getirmesi açısından tercih edilen, kültürel farklılıkları koruyup toplumdaki çeşitlenmiş parçaları birlikte ve bir arada tutmayı hedefleyen federalizmin amacı toplumsal farklılıkları korurken aynı zamanda ulusal bir kimlik de meydana getirmektir. Bu bakımdan özerkliğe sahip devletlerin birlik oluşturarak hem güçlü hem de merkezi bir yapılanma meydana getirdikleri ABD başta olmak üzere, Avusturya, Almanya ve Avustralya federal sistem ve federal anayasalarına rağmen ulus devletlere daha yakın oldukları da ileri sürülmüştür. Bkz. Age, s.373, 377; Bununla beraber federal devletler başta özerklik olmak üzere etnik ve kültürel farklılıklara yaptığı aşırı vurgu ve ulus bağlamında meydana getirdiği ilişkisel bağların kopuşu üzerinden sıklıkla eleştirilmektedir.

⁵³⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Amerika Birleşik Devletleri: Halk Tarafından Kurulan Bir Hükümet*, Ankara, t.y., s.12.

⁵³⁹ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.6.; İngiliz göçmenlerin sayısı 18. yy başlarında azalmaya başlarken bu tarihten itibaren İskoçyalılar, İrlandalılar, Galli'ler yoğun olarak göç etmeye başlamışlardır. Bahsi geçen kesimler kendilerini İngiliz olarak saymazken İngiliz kolonileri de bu kesimleri kendilerinden saymamış ve İngilizler daha çok kuzey kolonilerinde kümelenmişlerdir. Bkz. Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Genişletilmiş 15. Baskı, İstanbul 2015, s. 514.; Gerçekten de göç olgusu ABD'de hayatın her alanının şekillenmesinde önemli bir aktör olmuştur. 1820 ile 1914 yılları arasında ABD'ye 25.5 milyon insanın göç ettiği, ABD nüfusunun 1800 senesinde 5.3 milyon iken bu sayının 1905 yılında 105.7 milyona ulaştığı ifade edilmiştir. Bkz. Emre Arslan, “Uluslararası Göç ve Yeni İrksallaştırma Biçimleri: Etnisite, Çokkültürcülük ve Diaspora”, *Praksis*, S. 2, Ankara 2001, s.227.; Koloniler ile sömürgeciliğin tarihsel olarak eş zamanlı olduğu da ifade edilmelidir. Nitekim keşiflerde ön plana çıkan Portekizler ve İspanyollar gibi milletler, sömürgecilikte de önde yer almışlar, bunları daha sonra Fransız, İngiliz ve Hollandalılar izlemişlerdir. Bununla beraber Portekizliler'in Kızıldeniz'den Çin kıyılarına kadar büyük sömürge imparatorluğu kurdukları, Brezilya'yı sömürgelerine kattıkları ve ardından Meksika, Peru ve Şili'yi ele geçirerek Meksika'da yaşayan Aztekler ve Mayalar'ı, Peru'da ileri bir uygarlığa sahip İnkalalar'ın egemenliklerine son verdikleri belirtilmektedir. Bkz. Tanilli, *Uygarlık Tarihi*, s.73-74; ABD'ye göç eden ve ABD'de önemli ve hızla artan bir nüfusa sahip olan Latin/ Hispanik kesimlerin kökleri bu göç ve sömürgeleştirme hareketlerine dayanmaktadır.

civardadır⁵⁴⁰. Dolayısıyla Amerika'nın ulusal dilinin İngilizce olmasının köklerini nüfusunun en başından yoğun şekilde İngiliz kökenli olmasında aramak gerekmektedir. Ayrıca çokkültürlü toplum yapısının kökleri de özellikle keşif sonrası göçlerle şekillenmiştir denilebilir.

Amerika'da oluşan kolonilerin meydana gelmesindeki göç faktörünün altında birçok neden yatmaktadır. Daha geniş ekonomik imkânlar, dini özgürlük yahut siyasal baskılardan kaçış bu nedenlerin en başlıcalarıdır⁵⁴¹. Örneğin İngiltere milli Kilisesinin Protestanlaşmasını isteyen ve Püritan'lar adı altında faaliyette bulunan grup; James I. zamanında dinlerini kendilerince uygulamaya izin verilen bir yer olan Hollanda'ya giderek Yeni Dünya'ya Pilgrim adı altında göç eden Seperatistsler; I. Charles'ın baskılarından kaçan siyasi göçmenler bu kaçışlara emsal teşkil etmektedirler⁵⁴². Aynı zamanda bazı girişimcilerin yürüttükleri kampanyalar da göç fikrini canlandırmıştır⁵⁴³. Amerikaya gitmek için düzenlenen, daha özgür ve fırsat bolluğu gibi sloganlarla gerçekleşen organizasyonlar günümüzde olduğu gibi o dönemde de popülerdir. Dolayısıyla günümüzde dünyanın her köşesinde akıllara yerleşmiş olan Amerika'nın bir kaçış, rüyalar ve özgürlükler ülkesi metaforunun köklerinde yüzyıllar öncesinden gelen ve temelleri 1600'lü yıllarda atılmış olan bu göç dalgalarının ve dalgayı harekete geçirici etmenlerin bulunduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Avrupa'dan Amerika'ya siyasi baskı ve ekonomik zorluklardan kaçarak gerçekleşen kaçışların sonucunda ise Tanilli'nin de dediği gibi Avrupalılığa bir karşı çıkış gerçekleşmiş ve Amerikalı olarak doğan bir kuşak dünyaya gelmeye başlamıştır⁵⁴⁴.

Bu minvalde Amerika'nın özgürlük kelimesi ile beraber anılması bu bakımdan tesadüfî değildir. Örneğin, New York'ta 1733'te muhalif bir gazete olan New York Weekly Journal'ın sahibi Peter Zenger'in koloni hükümeti tarafından

⁵⁴⁰ Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.85.

⁵⁴¹ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.3.

⁵⁴² Age, s.4; Amerika, "dini özgürlüğün merkezi haline gelerek muhtelif mezheplere mensup çok sayıdaki insanı bölgeye çekmeye başarmıştır". Bkz. İmga, *Amerika'da Din ve Devlet.*, s.81; Ayrıca Amerika'nın değişik mezhep ve inançlara bir sığınak olması bu ülke insanların sahip oldukları genel hoşgörüden dolayı değil tüm değişik inanç sahibi kişilerin Amerika'da barınabilerek inançlarına uygun insanlardan müteşekkil yerleşim yerlerinin bulunabilmesinden kaynaklanmaktadır.. Bkz. Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.513.

⁵⁴³ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.5.

⁵⁴⁴ Tanilli, *Uygurluk Tarihi*, s.151.

iftira suçu ile hapsedtirilmesinin üzerine, Zenger'in 9 ay boyunca cezasını hapiste çekerken bir yandan da gazetesini yönetmesi ve akabinde Zenger'in iddialarının doğru olmasının konunun iftira olmayacağı yönündeki jüri kararıyla serbestliğine varan süreç, ABD'de basın özgürlüğünün dönüm noktası olarak gösterilmektedir.⁵⁴⁵ Anayasa'da gerçekleştirilen İlk Tadil ile ifade ve basın özgürlüğünün güvence altına alındığı ABD, günümüzde de basın özgürlüğünün özgürce yaşandığı ülkeler arasında değerlendirilse de bunun sınırsız bir hak olmadığı belirtilmektedir. Örneğin Yüksek Mahkeme 1919 tarihinde 1. Dünya Savaşı döneminde halkı askerlikten uzaklaştırma ile ilgili bir davada açık ve mevcut tehlike kriterini getirmiştir. Buna göre ifade özgürlüğünün kısıtlanması için kamu çıkarı tehlikede olacak ancak bu tehlike uzak / şüpheli bir durum değil bilakis açık ve mevcut bir durum arz edecektir⁵⁴⁶.

Koloniler dönemi ile beraber özgürlükle birlikte yerleşmiş olan diğer bir düşünce ise eşitliktir. Eşitlik ABD'de özgürlük gibi kökleri koloni döneminden itibaren verili olarak mevcut bulunan ve hayata geçirilen bir dünya görüşü olagelmıştır. Koloni döneminin başladığı ilk yıllarda herkesin eşit hayat imkânlarına sahip olma düşüncesi⁵⁴⁷ ve eşit şartlarda Yeni Dünya'da hayata başlama inancı koloni döneminin karakteristik diğer bir özelliği olmuştur.

İlk zamanlardan itibaren koloniler arası uyumun kendini gösterdiği ve ayrı dini inançları olan birçok grubun var olduğu belirtilmiş olsa da⁵⁴⁸ tersi durumlar da söz konusudur. Göze'ye göre de koloniler arası birlik, dayanışma ve bütünlük olmamakla beraber bu durumun sebepleri şunlardır⁵⁴⁹: Koloniler arası ulaşım imkansız derecesinde zor olmakla beraber haberleşme ve ticaret düzgün işlememekte idi. Kuzey kolonileri ekonomik ve coğrafi bakımdan farklı olmakla birlikte siyah köle yerine Amerikaya göç etmek isteyip de yeterli maddi imkanı bulunmadığı için Amerika'da süresi dört ila on yıl arasında değişen bir süre için köle olarak çalışmayı kabul eden geçici köleler ile el emeği sağlanmakta idi⁵⁵⁰. Kuzey Kolonileri ticarete

⁵⁴⁵ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.16.

⁵⁴⁶ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.576-577.

⁵⁴⁷ Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.77.

⁵⁴⁸ Age, s.40-41.

⁵⁴⁹ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.516-518.

⁵⁵⁰ Bununla beraber zorunlu geçici kölelik sistemi ise İngiltere'de ölüme mahkum kişilerin Amerika'da 14 sene boyunca köle olarak çalışmaları durumunda cezaların çekilmiş sayılarak özgürlüğe kavuşmayı öngören bir başka kölelik statüsü idi. Bkz. Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.517.

dayalı bir hayat sürerken, güney kolonileri çiftçilik üzerine yoğun bir hayat sürmekte ve el emeğini kuzey kolonilerin tersine siyah köleler ile çözmekteydiler. Dinsel ve mezhepsel inançların farklılığı da koloniler arası ayrımın bir faktörü olmakta idi. Büyük kolonilerin küçük koloniler için birer tehdit oluşturmaları, bununla beraber sınır anlaşmazlıkları da başka etkenler olarak belirtilmiştir.

Bunlara ek olarak yoğun Püriten göç alan Amerika'da Almanların ve Fransız Kalvenistlerin ayrı birer koloni kurmayarak Britanyalılarla karışıp onlara ait dil ve görüşleri benimsedikleri belirtilmektedir⁵⁵¹. Bunlara ek olarak Fransız, İsviçreli, Alman, İsveçli, Finli, İtalyan, Portekizli olmak üzere birçok grup da Amerika'ya gelmiş olup koloni çağında dahi Amerika'nın içindekileri eriten bir pota halinde olduğu ifade edilmiştir⁵⁵².

Yaşanan göçler sonucunda kıtaya gelen gruplar, kendi kültürlerini de her ne kadar getirmiş bulunsalar da, zaman içinde kıtada kendine münhasır bir kültürün varlığının izlerini fark etmek de mümkün hale gelmiştir. Örneğin İngiliz kültürü, her ne kadar yeni gelen göçmenlerin üzerinde hakim kültür olarak düşünülse de, farklı milletlerden gelen gruplar bu İngiliz kültürünün Amerika'daki uygulandığını benimsemiş ve karışım bir kültür meydana gelmiştir⁵⁵³.

Bu kendine münhasır kültür anlayışı, kendisini siyasi hayatta da göstermiştir. Örneğin, İngiliz hükümeti kolonilerin ekonomik alandaki hayatlarını düzenleyici yasalar çıkarsa da koloniciler her çıkarılan yasayı çıkarlarına uymuyorsa dikkate almamış ve koloniler zamanla siyasi bağımsızlıklarına doğru giden yolda İngiliz olmaktan uzaklaşarak Amerikan olmaya doğru bir evrim geçirmişlerdir⁵⁵⁴. Bu hususun özellikle aradaki geniş uzaklıkla yakından bir ilişkisi bulunmaktadır. Zira Britanya'dan gelen emirlerin kıtaya varmasında, uygulanmasında yaşanan zaman kaybı ve denetlenmesi hususunda meydana gelen etkili olamama durumu koloniler ile krallık arasındaki bağların zamanla gevşeyerek kopmasına doğru bir seyir izlemiştir.

⁵⁵¹ Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.48.

⁵⁵² *Age*, s.51.

⁵⁵³ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.6.

⁵⁵⁴ *Age*, s.19.

Amerika'daki kolonileşmenin her birinde aynı sistem yahut kuralın var olduğunu söylemek mümkün olmamakla birlikte bu kolonilerin ortaya çıkışı da kendi içlerinde farklılıklar göstermiştir. Örneğin İngiliz yasasına göre tasarruf edilmeyen arazilerin krala ait oluşu Amerika'daki topraklar için de geçerli olmuş, örneğin Maryland kraldan bağış alarak Lord Baltimore tarafından kurulurken, kralın borcu olduğu bir amiralin oğlu olan William Penn de Pennsylvania'yı almıştır⁵⁵⁵. Koloniler arasında İngiliz hükümetince doğrudan kurulan tek koloni olma özelliği ise Georgia'nındır⁵⁵⁶.

13 koloninin birbirlerinden farklı kuruluş özelliklerine sahip olmasından başka koloniler dört grupta toplanmak istendiğinde; çiftlikler ve denizciliğin hakim olduğu ve New Hampshire, Rhode Island, Connecticut ve Massachusetts'in bulunduğu New England olarak adlandırılan Kuzey kolonileri; New York başta olmak üzere Delaware, New Jersey ve Pennsylvania gibi yerleşim yerlerinin de olduğu ve küçük ve büyük çiftliklerin bulunduğu orta koloniler, siyah kölelerin yoğun çalıştığı Georgia, Virginia, Kuzey/Güney Carolina ve Maryland'in bulunduğu güney koloniler olarak gruplandırma yapılabilmektedir⁵⁵⁷.

Kolonilerin oluşumu kadar yönetim biçimleri de bahsedilmeye değer görülmektedir. İngiltere'nin siyasi ve dini karışıklığı içinde büyük göç dalgaları özellikle Massachusetts ve Virginia'ya gerçekleşmiş, Virginia kendi yasama meclisini kurmuştur. Massachusetts'te yardımcıların yukarı kamarayı, kasaba delegelerinin ise aşağı kamarayı oluşturdukları iki meclisli temsili yönetim biçimleri oluşmuştur. Rhode Island, kendi yasalarını kendisi yaptığı ve kendi memurlarını dahi kendisi seçtiği için dünyadaki belki de en özgür topluluk olarak da tanımlanırken Connecticuty gibi yerleşim birimleri, Britanya İmparatorluğu içinde kendi kendini idare eden cumhuriyetler halini almıştır⁵⁵⁸.

Çoğu kolonide teoride kilise ve yönetim birbirinden ayrı olarak belirtilse de pratikte ikisinin birliği söz konusu olmuş ve şehir meclisleri denen oluşumlar yaptıkları toplantılarla bir bakıma göçmenlere kendi kendilerini yönetme pratiği

⁵⁵⁵ Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.30-31.

⁵⁵⁶ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.16.

⁵⁵⁷ Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.54-55, 59, 62-63, 70.

⁵⁵⁸ *Age*, s.31, 34-36.

sağlar mahiyette gelişim göstermişlerdir⁵⁵⁹. Bu istişari nitelikli ortamda bir yandan da modern dünyanın önemli eğitim kurumları olarak varlığını devam ettirmeyi başarmış Harvard ve Yale gibi eğitim kurumlarının da temelleri atılmıştır.

Amerikan ulusunun oluşmasında farklı uluslar yeni bir ulusu meydana getirirken yeni kurulan bu ülkenin yeni gelenlerden çalışkanlık ve cesaret beklediği belirtilmiştir⁵⁶⁰. İlk gelenlerden bağımsızlık sonrasına kadarki süreç de dahil olmak üzere kurucu babalardan Amerikan başkanlarına kadar birçok kişinin Amerikalı olunmasını istenirken sarfettikleri söylemlerinin alt metninde çalışkanlık ve cesaret kadar, eşitlik, kardeşlik ve özgürlük fikirlerine de yapılan vurgu bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Amerika Kolonileri ile Büyük Britanya arasındaki siyasi bağların ilk başlarda sistematik bir şekilde tasarlanıp idare edildiğini ifade etmek pek mümkün görülmemektedir. Bunun ilk sebebi olarak kolonilerin kendilerini İngiltere ile bağları gevşek bir yapıya bürünmüş olarak görmeleri ve bir tür Britanya Ülkeler Topluluğu'nun parçası olarak algılamaları iken aynı zamanda bu süreçte İngiltere kralları neticesinde Püriten Devrimi ile sonuçlanacak olan olaylardır⁵⁶¹. Koloniler ilk zamanlarda Britanya kralına bağlı olarak atanan valiler kanalı ile yönetilmekte idiler. Zamanla bağımsızlığa giden süreç halkın seçtiği meclisler ile kralın atadığı valiler arasındaki mücadelelerin sürüp gittiği bir hal almıştır⁵⁶². Bu süreçte özellikle İngilizler ve Fransızlar arasında uzun süren silahlı mücadele ve savaşlardan sonra Fransızların Kuzey Amerika'da söz sahibi olmaları İngilizlerin zaferi ile gerçekleşmezken⁵⁶³ bu kez koloniler ile krallık arasında bir otorite ve itaat sorunu baş göstermiştir.

Fransa ve Prusya'nın Avusturya Veraset Savaşları sonucu anlaşmazlığa düşmesi, Prusya'nın İngiltere ile anlaşarak, Fransa'nın ise Rusya ve Avusturya ile anlaşarak başladıkları ve Yedi Yıl Savaşları olarak adlandırılan savaş, 1763'te İngiltere'nin galibiyeti ve Fransa'nın da İngiltere'ye Amerika'daki sömürgelerini bırakması ile sonuçlanmıştır. Bu sürecin sonunda koloniler, Amerika'daki Fransız

⁵⁵⁹ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.7.

⁵⁶⁰ Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.47.

⁵⁶¹ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.22.

⁵⁶² *Age*, s.22.

⁵⁶³ *Age*, s.25.

tehdidinin ortadan kalkması sonunda bir yandan ekonomik ve sanayi anlamında kalkınmaya girerken öte yandan İngiltere ile olan ticari işbirliğinin kendileri namına kârlı olmadığını fark etmeye aynı zamanda İngiltere'nin askeri korumasına da ihtiyaçlarının olmadığını düşünmeye başlamışlardır⁵⁶⁴. Ancak Fransa ile gerçekleşen savaşlar sonunda ekonomik olarak sıkıntı içine giren İngiltere ekonomik ve siyasi egemenliğini korumak ve sağlamlaştırmak adına Amerika'daki kolonileri üzerine yeni vergiler koymaya başlamış ve bu durum koloniler arası birlik oluşum sürecini hızlandırmıştır.

İngiltere'nin kolonilerin krallığa getirdiği ekonomik yükün azalmasına yönelik olarak uyguladığı ilk yasa Şeker Kanunudur⁵⁶⁵. Bu süreçte en etkili karşı çıkışlar ise temsil edilmeden vergilendirilmekte olduğu yönündeki görüşlerdir.⁵⁶⁶ Bu görüşü doğuran sebep ise kolonilerin İngiltere'de bulunan Avam Kamarası seçimlerine katılmamaları durumudur. Tüm hukuki belgelere pul yapıştırılmasını öngören Pul Kanunu⁵⁶⁷ ise 13 kolonide aşırı tepki ile karşılanmış, Özgürlük Çocukları isimli muhalif gruplar oluşturulmuş, kolonilerden gelen delegeler yolu ile ilk kez bir kongre oluşturularak İngiliz Parlamentosunun Amerika'nın işlerine karışmasına karşı tavır alınmıştır⁵⁶⁸. Başka bir deyişle kral, kolonilerce de kabul ediliyor ancak Amerika'daki bir meclisin İngiltere için yasa yapamayacağından hareketle İngiliz Meclisinin de Amerika şehirleri ile ilgili yasa yapmaması istenmiş olunuyordu⁵⁶⁹.

Bu süreci cam ve çay gibi ürünlerin de vergilendirilmesi izlerken aynı zamanda gümrük denetiminin de sıklaştırılması, gümrük vergilerini toplamakla görevli memurları korumak için gelen İngiliz askerlerinin halkın üzerine ateş açarak tarihe 1770 Boston Katliamı⁵⁷⁰ olarak geçen olayın yaşanması devrime giden süreçte

⁵⁶⁴ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.520-521.

⁵⁶⁵ *Sugar Act* sonucunda şaraptan kahveye kadar birçok ürüne yeni vergiler konulmuş, kaçak ticaret önlenmeye çalışılmıştır. Bkz. Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.521.

⁵⁶⁶ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.27; Bu yasalara karşı tepkiler daha çok teorik olarak ortaya çıkmıştır. İngiliz kamu hukuku, vergilerin halk temsilcilerinin oyu ile konabileceğini öngörmekte iken koloni halklarının İngiliz parlamentosunda temsil edilmemelerinden dolayı Parlamento, kolonilere yeni vergi yasaları yapmamalıdır görüşü yaygınlık kazanmıştır. Bkz. Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.522.

⁵⁶⁷ Kolonilerde bulunan daimi orduların giderlerinin kolonilerden alınacak vergiler ile sağlanacağı öngörülmektedir. Bkz. Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.522.

⁵⁶⁸ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.28.

⁵⁶⁹ *Age*, s.29.

⁵⁷⁰ *Age*, s.29-30.

yaşanan önemli köşe taşlarıdır. Nitekim bu olayı birkaç sene sonra 1773 tarihinde Büyük Britanya'dan kolonilere gönderilmekte olan ve vergisi yüksek tonlarca çayın denize dökülmesi olayı olarak tarihe geçen Boston Çay Partisi izlemiştir. Bunun akabinde parlamento, kolonileri kolonililerce Dayanılmaz Beş Yasa olarak adlandırılan ve çayların parasının ödenmesinden Boston Limanı'nın kapatılmasına kadar birçok yaptırım içeren yaptırımlara tabi tutmaya başlamıştır⁵⁷¹. Bu durum ise 1774 tarihinde koloni temsilcilerini Birlik kurulması fikrinin atıldığı ve Büyük Britanya'ya seslenilen Ana Haklar ve Şikâyetler Bildirisini yayınlamaya sevk etmiş ve ardından milis kuvvetleri düzenli bir ordu haline getirilerek başlarına da George Washington getirilmiştir⁵⁷².

Dayanılmaz ya da Katlanılmaz Yasalar olarak adlandırılan bu yasalar ile Amerikan Kolonileri ekonomik özerkliklerini yitirirken Britanya daha sonra kraliyet çıkarlarını korumak üzere kolonilere yönetici olarak göndermiş olduğu valilerin yetkilerini daha da genişletmek adına Massachusetts Kanununu yürürlüğe koymuştur. Bu yasaya göre kraliyet, Amerikan kolonilerine tanımış olduğu özerklik hakkını tek taraflı olarak değiştirme gücünü eline almaktaydı. Amerikalıların yasaya direnç göstermesinin ardından Fransa'nın da direnişlerine göstermiş oldukları destekle beraber 4 Temmuz 1776'da Bağımsızlık Bildirgesini ilan etmişlerdir⁵⁷³.

4.1.2. Bağımsızlık Süreci ve Anayasal Dönem

Amerikan kolonilerinin Büyük Britanya'dan ayrılışlarının devrim mi yoksa bir bağımsızlık savaşı mı sorunsalı üzerinde net bir uzlaşının olmadığı ifade edilmelidir. Zira bu hareketin devrim olarak kabul edilemeyeceğini belirtenlere göre bu olay Britanya'dan teknik olarak ayrılmadan öte bir şey değil iken, devrim savunucularına göre ise sonucunda toplumsal kopuşlar meydana getiren bir hareketin toplumsal çatışmadan kaynaklanması o harekete devrimsel özellikler katması özelliğinden dolayı devrimdir⁵⁷⁴. Kelimenin içerdiği anlam itibari ile de bakıldığında,

⁵⁷¹ Age, s.32.

⁵⁷² Age, s.32-33.

⁵⁷³ Ahu Tunçel, "Amerikan Devrimi", *Doğu Batı*, Yıl. 19, S. 78, Ankara 2016, s.117.

⁵⁷⁴ Toktamış Ateş, *Siyasal Tarih*, 4. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012, s.81-82.; Bununla beraber bahse konu devrimi Fransız Devriminden yola çıkılarak anlamaya çalışmanın tuhaf olacağı, devrim olgusunu Marksist bir yaklaşımla ele almanın Amerikan Devrimini anlamada

devirmekten gelen devrim kelimesi, kapsamlı, nitelikli bir değişikliği bünyesinde barındırdığı için gerçekleşen neticenin bir devrim olmaması için bir sebep yok gözükmemektedir. Nitekim sonuç itibari ile değerlendirildiği takdirde, Britanya krallığının yönetim erki kolonilerde son bulmuş, krallığın Amerikan topraklarındaki hegemonyası devrilmiştir.

12 Haziran 1776 tarihli Virginia İnsan Hakları Bildirgesi genel itibariyle tüm insanların eşit ve özgür doğduklarını, bağımsızlığın doğuştan gelen bazı haklardan olduğunu, en iyi yönetimin en fazla mutluluğu ve güvenliği sağlayan ve kötü yönetime karşı en etkin önlemleri alabilen yönetim olduğunu, meclis üyelerinin serbest seçime dayanması gerektiği ve kimsenin mülkünden yoksun bırakılamayacağını, basın özgürlüğünün sınırlandırılmayacağını, herkesin vicdanının buyruklarına göre dinini özgürce yaşama hakkına sahip olduğunu belirten maddeleri hayata geçirmekte idi⁵⁷⁵. Bildiri aynı zamanda yönetimlerin insanlarca kurulduklarını, yönetimin meşruiyetini kaybetmesi durumunda halk tarafından devrilebileceğini, dolayısıyla toplumun yönetimi değiştirme hakkının bulunduğunu ifade etmekte idi⁵⁷⁶. Dört senelik zaman zarfı içinde Connecticut ve Rhode Island haricindeki bütün devletler Magna Carta ve 1689 tarihli İngiliz Haklar Bildirisindeki ilkelerin tekrarı niteliğinde olsa da kendilerine has anayasal düzenlerini bu ilkeler doğrultusunda inşa ettiler⁵⁷⁷. Bir yandan çift meclis sistemi benimsenirken anayasalar siyasi yapı olarak iktidarın kaynağının halklar olduğunu kabul ediyor, aynı zamanda kuvvetler ayrılığı ile kontrol ve denge sistemlerini de kabul ediyorlardı⁵⁷⁸.

Uzun zamandır demokratik bir ortamda yaşayan halk ve dolayısıyla Amerika cumhuriyetçilik başta olmak üzere birçok fikrin yayılmasına müsait bir durumda olup İngiltere'ye karşı gerçekleştirilecek olan devrimin öncülerinden Benjamin Franklin, Thomas Jefferson, Sam Adams gibi devrimciler ilhamlarını özellikle John Locke'tan

hatalı bir yol olacağını iler sürenler de bulunmaktadır. Bununla beraber Amerikan Devrimcilerinin Britanyalı kolonicilerin siyasal hegemonyalarından kurtulmak adına vermiş oldukları bağımsızlık mücadelesi, bu devrimi devrim olgusunun en iyi örneklerinden biri haline getirdiği ifade edilmiştir. Bkz. Tunçel, "Amerikan Devrimi", s.113-114.

⁵⁷⁵ Alev Alatl (Der.), *Batı'ya Yöne Veren Metinler 3: Aydınlanma / Burjuvazi Yüzyılı / Bilim Çağının Zaferi (1650-1800)*, Kapadokya 2010, s.932-934.

⁵⁷⁶ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.526-527.

⁵⁷⁷ Age, s.527.

⁵⁷⁸ Age, s.527.

almaktaydılar⁵⁷⁹. Zira devrimin en önemli eseri “Bağımsızlık Bildirgesi” Locke’un eserlerinden, özellikle “Yönetim Üzerine İkinci İnceleme” den oldukça etkilenmiştir. Kirk konu ile ilgili olarak Amerika’da hiçbir politik düşünürün John Locke kadar etkili olmadığını, isminin erdem, hoşgörü ve temsil kavramları ile bu derece özdeşleşmediğini belirtmiştir⁵⁸⁰. Ayrıca Locke’a göre yasama, yürütme ve konfederatif güçler arasında da yasamanın tek ve mutlak olarak hükmetmesini engellemek amacı ile kuvvetler ayrılığı ilkesi var olmalıdır.

Bu minvalde değerlendirilmesi gereken 4 Temmuz 1776 tarihli Bağımsızlık Bildirgesi John Locke ve J.J. Rousseau’nun fikirlerinden etkilenerek Thomas Jefferson, Benjamin Franklin, John Adams, Robert R. Livingstone ve Roger Sherman gibi önemli isimlerin yer aldığı beş kişiden oluşan bir tasarı kongresi tarafından oluşturulmuş olup bildirge ana hatları şu hükümleri içermektedir⁵⁸¹: Tüm insanlar eşit ve devredilemez haklarla yaratılmışlardır. Yönetilenlerin güçlerinden alan adil yönetimlerin hedeflerinden sapmaya başladıklarında insanların bu yönetimleri değiştirmek, feshetmek ve yeni bir yönetim kurmak hakları vardır. Despotizmin açıkça kendisini belli etmeye başladığı dönemlerde böyle bir yönetimin yıkılarak geleceğin garanti altına alınması bir hak ve görevdir. Şu an kolonilerin içinde bulunduğu durum bu hal üzeredir ve prens bir zorba haline geldiği için bağımsızlık tercih edilmektedir. Bu şekilde iken prens, özgür bir halkın hükümdarı olamaz. Koloniler bağımsız devletler haline gelmiş ve krallığa karşı her türlü bağımlılıklarını sona erdirmişlerdir.

Birbirlerinden farklı olsalar da Britanya karşısında kolonilerin birbirleri ile olan benzerliklerini fark etmeleri de söz konusu olmuştur. Altı seneden fazla süren devrim savaşı sonunda 1783 senesinde Amerikalılar ile Krallık arasında 13 koloninin bağımsızlık ve egemenliğini tanımlayan bir barış anlaşması imzalanmış, Krallık kolonilerin bağımsızlığını tanımış ve koloniler birer eyalet halini almıştır. Bununla

⁵⁷⁹ Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.99-101.

⁵⁸⁰ Russel Kirk, *The Roots of American Order*, 3. Basım, Washington 1991. s. 283.; Her ne kadar John Locke, insanın doğuştan eşit ve özgür olduğuna inansa da Shaftesbury Kontunun isteği üzerine kaleme almış olduğu Caroline’nin Temel Anayasası isimli eserinde köleliği bir kurum olarak tesis etmiş ve Hristiyanlığa geçilmesi durumunda bile köleliğin devam edeceğini belirttiği ifade edilmiştir. Bkz. Melih Yürüşen, “Çoğulculuk: Sorunlar, Sınırlar ve İmkânlar”, *Liberal Düşünce*, S.22, Ankara 2001, s.121.

⁵⁸¹ Alatl, *Batı’ya Yöne Veren Metinler 3: Aydınlanma / Burjuvazi Yüzyılı / Bilim Çağının Zaferi (1650-1800)*, s.935-938.

beraber belirtilmesi gereken bir diğer husus anayasa konusudur. Nitekim bağımsızlık savaşlarından önce, Bağımsızlık bildirisinin yayımlanmasından itibaren bir yıl içinde 3 eyalet dışında tüm eyaletler anayasalarını hazırlamış ve Amerika'nın kurucu babalarından sayılan John Adams bu durumu tüm özgür eyaletlerde anayasaların son söz olduğunu belirterek ifade etmiştir⁵⁸². Anayasanın gerekliliği üzerine yapılan bu tartışmaları ilginç kılan ise anayasa kavramının Amerika'da gelişmiş olması ve halen dünyanın en eski yazılı anayasasına sahip olmaları gerçeğidir. Günümüzde de dünyanın en yaşlı anayasası olarak kabul edilen Amerikan Anayasasının dayandığı iki temelin demokrasi ve federalizm olduğu ifade edilmelidir.

1788 yılında on üç eyalet birbirleriyle çatışmalı bir durumda olmalarının yanı sıra aynı zamanda ulusal paraya duyulan ihtiyaç, mahkemelerin düzensizliği, eyaletler arası ticarete birbirlerine çıkarılan zorluklar gibi sebeplerden dolayı ulusal bir hükümetin de gereksinimine ihtiyaç duymuşlardır⁵⁸³. Bunların yanında eyaletlerin kurulmasıyla daha başka sorunlar ve konular da gündeme gelmeye başlamıştır. Örneğin, bazı eyaletlerin kendi başlarına yabancı ülkelerle müzakerelere girişmeleri ve kendi ordularını kurmaları, ulusal paralarının olması gibi konular bunlar arasındadır ve bu sorunların görüşülmesi amacıyla 1787 yılında Philadelphia'da George Washington başkanlığında Benjamin Franklin, James Madison gibi Amerika'nın Kurucu Babaları⁵⁸⁴ olarak isimlendirilen kişilerden oluşan bir Federal Konvansiyon kurulmuş ve ana gündem maddesini ise 13 eyaletin yerel yönetim gücü ile merkezi hükümetin yönetim gücünü bağdaştırmak teşkil etmiştir⁵⁸⁵. Bunların sonunda ise o güne değin pek uygulanmamış karmaşık bir hükümet sistemi tasarlanmış ve Montesquieu'nün kuvvetler dengesi anlayışını⁵⁸⁶ benimser bir çizgide, federal yasaların üstünlüğünü Anayasa ile sınırlayan bir yönetim anlayışı

⁵⁸² Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.41.

⁵⁸³ Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.138-141.

⁵⁸⁴ *The Founding Fathers* olarak bilinen Kurucu Babalar tabiri, Amerikan devriminde, kolonilerin Büyük Britanya'ya karşı gerçekleştirdikleri Bağımsızlık Zaferinde, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinde, Amerika'nın Cumhuriyet temelli bir ülke olarak şekillenmesinde büyük rolü olan, George Washington, Thomas Jefferson, James Madison, Samuel Adams, John Adams, Benjamin Franklin gibi Amerikan tarihinde çok defa rastlanılan isimleri içeren bir tabirdir.

⁵⁸⁵ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.45-46.

⁵⁸⁶ Bununla beraber Amerika, Dünya'nın en eski siyasi partisi olan Demokrat Parti'yi barındırmakla beraber Başkanlık sistemi, Kontrol ve Denge, Çıkar ve Baskı Grubu Siyaseti ile Siyasi Çoğulculuk gibi temel kavramlara da haizdir. Bkz. Sabri Sayarı, "Çoğulculuk Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD", *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, Ersin Kalaycıoğlu ve Deniz Kağınıcıoğlu (Ed.), Eskişehir 2015, s.99.

benimsenmiştir⁵⁸⁷. Bu anayasal yönetim anlayışının en temel yapı taşı oluşturulan anayasa, Konvansiyon tarafından oluşturulmuş olan ve erkler ayrılığına dayanan bir hükümet sisteminin hareket ettirici motor gücü olarak düşünülmüştür. Bu sistemde ulusal hükümet eyaletler hakkında karar alamayacak iken eyaletler de vatandaşları için yasalar yapabilecektir⁵⁸⁸.

Anayasa, 17 Eylül 1787’de tüm eyalet delegeleri tarafından onaylanmış, yürürlüğe girmesi halk tarafınca oluşturulmuş olan eyalet konvansiyonlarının onayına kalmıştır⁵⁸⁹. Bu süreçte merkezi hükümetin kuvvetli bir yapıda olmasını savunan öncüler Hamilton, Madison ve John Jay olan Federalistler⁵⁹⁰ ile eyaletlerin gevşek bir federasyona sahip olmasını savunan Anti Federalistler ortaya çıkmışlardır⁵⁹¹. Sonuç itibariyle Virginia Haklar Bildirisinin Anayasanın bir parçası olarak eklenmesi, din, basın, toplantı özgürlükleri, genel tutuklama çıkarılamayacağına dair hakların da yer alması ile Anayasa eyaletlerce 25 Haziran 1788 tarihinde kabul edilip onaylanmış, yeni Cumhurbaşkanı olarak ise George Washington seçilmiştir.

1812 tarihinde başlayan ve 1814 tarihli Ghent Anlaşmasıyla sona eren İngiltere ile ikinci savaş, bir anlamda Amerika’nın hem bir bağımsızlık savaşı olarak nitelendirilirken hem de küresel anlamda devlet olma yolunda önemli bir basamaktır. Aynı zamanda bu savaş Amerikan ulusal birliğinin ve bunun sonucu olarak vatanseverliğinin pekişmesi açısından da önemli bir olaydır. Bu zafer ve sonrasında Amerika’da yaşayan ve birbirine karışmaya başlamış olan halkların yarıdan fazlası, gelmiş oldukları Eski Dünya’nın adet ve devamlılıklarını sürdürmeyi terketmişlerdir.⁵⁹² Bu ise daha o zamanlardan Amerika’daki göçmenlere ait çeşitli kimliklerin ortak potada eriyeceğini ve herkesin yeni oluşacak Amerikalılık

⁵⁸⁷ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.47.

⁵⁸⁸ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.48.

⁵⁸⁹ *Age*, s.49.

⁵⁹⁰ Adı geçen üç önemli ismin Anayasa çalışmalarını destekleyen mahiyette kaleme aldıkları, Amerikalıların yüzleşmek durumunda kaldıkları bu seçimin önemini ve büyüklüğünü vurgulamakta olan, Amerikan halkının iyi bir hükümet seçebilecek kapasitede olup olmadıklarının bir göstergesi ya da tüm insanlığın bir talihsizliği mi olacağını ifade ettikleri, birçok denemeden oluşan *The Federalist Papers* bu konuda önemli bir eserdir. Ayrıca Bkz. James Madison ve diğerleri, *The Federalist Papers*, Indianapolis 2001, s.57.

⁵⁹¹ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.49.

⁵⁹² *Age*, s.65.

kimliğinde buluşacaklarını öngören⁵⁹³ bir erime potası/melting pot olgusunun hızlı bir şekilde hayata geçmesinin ilk adımlarını oluşturmaktadır.

4.1.3. 20. yy. Gelişmeleri

20. yüzyıl Amerika'ya gelen göçmenlerin Amerikalılaştırılma politikaları ve yeni kimlik hareketleri açısından önemli bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu minvalde Amerikalılık bilincinin gelişmesi ve genişlemesi açısından da önemli bir döneme işaret etmektedir. Bu minvalde özellikle Amerikan endüstrisinin yeni işçilere duyduğu gereksinim Amerikanlaştırma politikasının önemli yapı taşlarından olmuştur. Çalışmak için gelen göçmenlerin Amerikan kültürü ve dilini öğrenmeleri ile bu politikanın etkili bir şekilde işlerlik kazandığı ileri sürülebilir. Bu minvalde birçok özel kuruluş göçmenlere Amerikan vatandaşlığını kazandırmanın da içinde bulunduğu özel eğitimlerle hem kendilerine gerekli iş gücünü kazandırmakta hem de Amerika'ya entegrasyonlarına yardımcı olmaktaydılar. Örneğin 1. Dünya Savaşı öncesi farklı dinlerden gelen göçmenlerin Amerikan adetlerini öğrenmeleri için birçok eyalette bu işler için evlerin kurulmasının yanı sıra 1921 yılında İngilizce eğitimin yurttaşlık için olmazsa olmaz olarak görüldüğü Yurttaşlığa Kabul Büroları 3256 eyalette hayata geçmesi bunlardan bazılarıdır⁵⁹⁴.

1921 senesi aynı zamanda “Acil Göç / Kota Kanununun”da kabul edildiği tarihtir. Bu kanunla ABD'ye gelecek olan göçmenlerin sınırlandırılmaları kararlaştırılmıştır. Bu yasaya göre herhangi bir ülkeden ABD'ye gelecek olan göçmen sayısı 1910 nüfus sayımına göre ABD'de yaşayan o ülkenin vatandaş sayısının %3'ünü geçemeyecektir⁵⁹⁵. 1921 yasası 1924 yılındaki “Göçmen Anlaşması Kanunu” ile daha sert kurallara tabi olan yasa ile yürürlükten kalkmış ve bu kez göçmen sınırlandırılması Doğu ve Batı Avrupalı Göçmenler olarak tanımlanmıştır. Bu yasayla Güney ve Doğu Avrupalılar göçten hariç tutulurken aynı zaman diliminde göçmen sınırlandırılmasında önemli bir etken “Kızıl Korku” olarak

⁵⁹³ Didem Danış, “Küreselleşme, Ulus Ötesi Göç ve Ulus Devlet”, s.262.

⁵⁹⁴ Samuel Huntington, *Biz Kimiz, Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, (Çev. Aytül Özer), İstanbul 2004, s.134-135.

⁵⁹⁵ Robert A. Divine, *America, Past and Present*, 8. Basım, ABD 2007, s.736.

bilinen Bolşevik yayılcılığı olmuştur⁵⁹⁶. Japonlar ise belirli dışsal karakteristik özelliklerinden dolayı asimile edilemeyeceklerinden dolayı göç konusunda sınırlanmaya tabi tutulmuşlardır. 2. Dünya Savaşı yıllarına kadar çok sınırlı kurallara tabi olan göç uyum süreci ile göç eden kesimler ciddi kısıtlamalara ve prosedürlere tabi olmuşlardır.

1. ve 2. Dünya Savaşları ise genel olarak Amerikan milliyetçiliğinin tırmanışa geçtiği ve ideolojik bileşenlerin yoğun olarak bir araya geldiği dönemler olarak ifade edilmektedir. Örneğin Pearl Harbour olayında 10 milyon civarında Japon kökenli Amerikalının askere gönüllü olarak katılmak istemeleri paylaşılan değer ve geleneklerin yoğunluğuna örnek olarak gösterilmektedir⁵⁹⁷. 1952 tarihinde ise “Amerikan Göçmenlik Tüzük ve Tabiiyet Kanunu” gereğince ABD başkanı, ülkeye zarar vereceğini düşündüğü kişi ya da toplulukların ülkeye girişini kısıtlama yetkisine erişmiştir⁵⁹⁸. Bunlarla beraber 20. yy’da çok çeşitli yasaklayıcı uygulamalara da şahit olunmuştur. 1954 tarihinde Kaçak Meksikalı Göçmen İşçi Operasyonu ile 300 bin Latin kökenli sınır dışı edilirken, 1980 senesinde Başkan Carter İranlıların ülkeye girişlerini başkanlık bildirgesi ile yasaklamış, 1987 ile 2009 yılları arasında ülkeye HIV virüsü taşıyan kimselerin ülkeye girişleri yasaklanmıştır⁵⁹⁹.

1965 yılında ülkelere konan kotalar kaldırılırken, 1980 tarihli göçmenlik yasası ile göçmenliğe dair tanımlar ve prosedürler Birleşmiş Milletler normlarına göre tanımlanmış, 1986 tarihinde ise kaçak göçmen çalıştırmanın cezalandırılacağı yasalaşmıştır. Ulusal kimlik anlayışının 20. yüzyılın sonlarına doğru azalma gösterdiği birçok kişi ve kurum tarafından dile getirilmeye başlanmış bir olgu olmuştur. Örneğin 1994 yılında bilim adamlarının yaptığı bir araştırmada 1930, 1950, 1970 ve 1990 yılları için yapılan Amerikan Entegrasyon düzeyi araştırmasında

⁵⁹⁶ Vilja Lehtinen, *America Would Lose Its Soul: The Immigration Restriction Debate, 1920-1924*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Helsinki Mayıs 2002, University of Helsinki, Department of History, Faculty of Arts, <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/histo/pg/lehtinen/american.pdf>, (Erişim 16.04.2017), s.1, 7, 42.

⁵⁹⁷ Huntington, *Biz Kimiz, Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.135-136.

⁵⁹⁸ National Archives, *Proclamations*, 15.08.2016, <https://www.archives.gov/federal-register/codification/proclamations/03004.html>, (Erişim: 16.04.2017).

⁵⁹⁹ Amerika'nın Sesi, *Amerika'ya Girişi Yasaklayan Bazı Önemli Gerekçeler*, 27.06.2016, <http://www.amerikaninsesi.com/a/amerikaya-girisi-yasaklayan-bazi-onemli-gerekceler/3393645.html>, (Erişim: 16.04.2017).

1 ila 5 arasında gerçekleşen ve 1'in en yüksek değeri olarak ele alındığı bir değerlendirme çalışmasında 1950 yılı 1,46 ile Amerikan ulusal entegrasyonunda zirve bir dönem olarak değerlendirilirken 1990 yılı 2,60 değerlendirme notunu almıştır⁶⁰⁰. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısı ile beraber ulus kimliğinin yeniden gündeme getirilmesi ve bunun yanında alt kimliklerin kendilerini yeniden tanımlamaları, çokkültürlülük, asimilasyon, entegrasyon, göç ve mülteci gibi konuları tekrar gündeme getirerek tartışmaya açmıştır.

4.2. AMERİKAN KİMLİĞİ VE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜ

Amerikan kimliği denildiği zaman salt, homojen ve tek bir kavram çerçevesi içinde bir Amerikalı kimliğinden söz etmek ne edeyse imkansızdır. Bunun nedenleri tarihsel köklerde de izah edildiği üzere yüzyıllar içinde yaşanan gelişmeler, değişen algılar ve birbirleri ile iç içe geçmiş olan etnik, kültürel, politik, dini grupların çok çeşitliliğinde yatmaktadır. Bununla beraber Amerikan kimliğinin verildiği önem de tarih içinde yaşanan önemli kriz zamanlarında değişiklik gösterebilmekte, vurgulanan değerler farklılık arz edebilmektedir. İlk başlarda kıtaya yerleşen kolonici İngilizler başlarda kendilerini Britanya Krallığı'na bağlı İngilizler olarak görmekte iken zaman içinde bir Amerikanlaşma sürecine girmişlerdir. Zaman içinde hayata geçmeye başlayan Amerikan ulusu fikri İç Savaş'ın ardından 1900'lü yıllarla birlikte daha da görünür hale gelip alt kimliklere bir meydan okuma sergilese ve 2. Dünya Savaşı'nda Amerikan milliyetçiliği büyük bir yükseliş gösterse de bu fikir 20. yy'ın ikinci yarısında artarak görülmeye başlayan özellikle kimlik eksenli yeni toplumsal hareketler ile sekteye uğramıştır. 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından ise tekrar yükselen bir Amerikan milliyetçiliği gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Huntington'ın ifade ettiğine göre Amerikan kimliği değişik zamanlarda olmak üzere dört farklı meydan okumayla yüzleşmek durumunda kalmıştır. Ona göre bu meydan okumalardan birincisi SSCB'nin dağılmasının ardından gerçekleşmiştir. Bu süreçte ABD'ye yönelik tehdit ortadan kalkmış, bu bağlamda dışarıda yer alan öteki algısında bir zayıflama oluşmuş ve beraberinde ulusal kimliğe verilen önemde bir azalma meydana gelmiştir. İkinci meydan okuma çokkültürlülük ve çeşitlilik orijinali

⁶⁰⁰ Huntington, *Biz Kimiz, Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.137.

ideolojileridir. Üçüncüsü 1960'lı yıllarda gerçekleşen ve Latin Amerikalılar ile Asyalıların yoğun şekilde bulunduğu göç dalgasıdır. Adı geçen kesimlerin Huntington'a göre asimilasyonu gerçekleşmemiş, kendilerinden önce gelenlerden farklı olarak geldikleri kültürlere ve değerlere bağlılıklarını kaybetmemişlerdir. Son meydan okuma ise İspanyolcanın gücü olarak tanımlanmıştır. İspanyolca konuşulan ülkelerin yakınlığı, bu dili konuşanların sayılarının çokluğu, göç akımının durdurulmasının imkansız yakınlığı, çokkültürlülük ideolojisine elit Amerikalı kesimlerin olumlu yaklaşımları dördüncü meydan okumayı daha etkili kılmıştır⁶⁰¹.

Bunlarla beraber Amerikan kimliğinin oluşumu zamanla beraber birçok etkili ve yoğun faktörün bir araya gelmesiyle yüzyıllar içinde değişikliğe uğramış ve 21. yüzyıldaki şeklini almıştır. Ancak bu son şekil alış elbette ki kimlik olgusunun kendinde, içsel olarak var olan dinamizm unsuruyla çelişmemektedir. Başka bir deyişle Amerikan kimliği de, diğer kimlikler gibi statik olmayıp, yeni gelişmeler ve faktörlerin etkisiyle değişimine, dönüşümüne devam edecektir. Bununla beraber çokkültürlü Amerikan toplumunun çokkültürlü ve zengin içerikli kimlik yapısı detaylandırılmak istendiği takdirde birçok bileşen tarafından tanımlanabilir. Örneğin Huntington Amerikan kimlik bileşenleri olarak etnik, ırksal, kültürel ve politik olmak üzere dört kimlik parçası belirlemiştir⁶⁰². Bu çalışmada ise konunun kapsayıcılığı, sınırlılığı ve bütünlülüğü açısından dil, göç, nüfus, din ve etnik bileşenler ana başlıkları altında konu açıklanmaya çalışılacaktır.

4.2.1. Amerikan Çokkültürlülüğü Açısından Dil Olgusu

ABD'de nüfus sayımları United States Census yani Birleşmiş Devletler Nüfus Sayım Bürosu tarafından her 10 yılda bir gerçekleştirilmektedir. Kayıtlara göre 1790 senesinde ilk nüfus sayımı yapılmış olup bu tarihteki Amerikan nüfusu 3.929.214 olarak kayıtlara geçirilmiştir⁶⁰³. En son resmi olarak nüfus sayımı ise 2010 senesinde gerçekleştirilmiştir. 2010 nüfus sayımına göre ABD'nin nüfusu 308.745.538'dir⁶⁰⁴.

⁶⁰¹ Age, s.17-18.

⁶⁰² Age, s.39.

⁶⁰³ U.S. Census Bureau, *U.S. Population*, https://www.census.gov/history/www/through_the_decades/fast_facts/1790_fast_facts.html, (Erişim: 08.03.2016).

⁶⁰⁴ U.S. Census Bureau, *U.S. Population*, http://factfinder.census.gov/faces/nav/jsf/pages/community_facts.xhtml, (Erişim: 08.03.2016).

Nüfus Sayım Bürosunun 2010 yılı sayımları esas alındığında, bölge nüfusunun 10 milyondan yukarı olduğu en kalabalık bölgeleri ve nüfusları şu şekilde ifade edilmektedir⁶⁰⁵: California: 37.253.956, Texas: 25.145.561; New York: 19.378.102, Florida: 18.801.310; Illinois: 12.830.632; Pennsylvania: 12.702.379; Ohio: 11.536.504.

Nüfusu %49.2'si erkek ve %50.8'i kadın olduğu belirtilen ABD'de büyük çoğunluğun (%40.6'sının) yaş skalası 25 ila 54 arasında değişiklik göstermektedir. Resmi dili olmayan ABD'de bununla beraber birçok başka dil de kullanılmaktadır. Buna göre nüfusun %79.2'si İngilizce, %12.9'u İspanyolca, %3.8'i Indo-European dilleri (yani Batı, Orta ve Güney Asya dilleri ile diğer Avrupa Dilleri), % 3.3'ü Asya ve Pasifik Adaları dilleri, %0.9'u ise diğer dilleri konuşmaktadırlar⁶⁰⁶. Kamusal ve özel alanlarda kullanılan diller ile ilgili olarak Amerikan Nüfus Bürosunun verileri daha çarpıcı bir niteliktedir. Buna göre, örneğin New York'ta her 3 kişiden biri evinde başka bir dili konuşmakta olup daha önceleri İngilizce dışındaki bu dillerin sayısı 39 olarak belirtilmekte iken artık bu rakam 2015 verilerine göre 350 olarak ifade edilmekte, bunların 150 kadarını ise Kuzey Amerikan Yerlilerine ait olan Yupik, Dakota, Apache, Keres ve Cherokee yerlilerinin dilleri oluşturmaktadır⁶⁰⁷.

Federal devletin Anayasa ile tanımlanmış resmi bir dili bulunmamakla beraber İngilizce de facto olarak en çok kullanılan dil durumundadır. İngilizce'yi oransal olarak İspanyolca takip etmektedir. Eyaletler ise resmi dil konusunda bu bağlamda bir yeknesaklık içinde değildir. ABD'de yer alan 50 eyaletin herbiri için hem anayasal hem de yasal zeminde çok farklı durumların olduğu ifade edilmelidir. Resmi dil konusunda eyaletler şu alt başlıklar altında ele alınabilir: Sadece İngilizce'yi resmi dil olarak kabul eden eyaletler, İngilizce ile beraber başka dilleri de resmi dil olarak kabul eden eyaletler ve hiçbir dili resmi dil olarak kabul etmeyen eyaletler.

⁶⁰⁵ U.S. Census Bureau, *Population Distribution and Change, 2000 to 2010*, Mart 2011, <http://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-01.pdf>, (Erişim: 10.03.2016), s.2.

⁶⁰⁶ Central Intelligence Agency, *The World Factbook: United States*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>, (Erişim: 09.03.2016).

⁶⁰⁷ U.S. Census Bureau, *Census Bureau Reports at Least 350 Languages Spoken in U.S. Homes*, 03.11.2015, <https://www.census.gov/newsroom/press-releases/2015/cb15-185.html>, (Erişim: 10.03.2016).

Sadece İngilizce'yi resmi dil olarak kabul eden eyaletler şu şekilde sıralanmaktadır: Alabama, Arizona (Anayasasının 28. maddesinin 2. Paragrafı), Arkansas (1987 yılı itibari ile Anayasasının 1. Başlık, Kısım 4, Paragraf: 1, 4, 117), California (Anayasasının 3. madde, 6.kısım, b bendi), Colorado (Anayasasının Haklar Sözleşmesi başlıklı 2. maddesinin 30a fıkrası), Florida (Anayasasının Genel Hükümler başlıklı 2. Maddesinin 9. kısmı), Georgia (1996 tarihli devlet kanunu ile İngilizce resmi dil olarak kabul edilmiş, ancak Anayasa'da English Only / Sadece İngilizce değişikliği talebi meclis tarafından kabul edilmemiştir), Illionis (1923 yılında İngilizce değil ancak Amerikanca resmi dil olarak kabul edilmiş ve bu resmiyet 1969 senesinde İngilizce olarak değiştirilmişse de, Illionis İngilizcenin resmi dil olarak kabul edildiği ilk eyaletlerdendir⁶⁰⁸), Indiana (1984 Anayasa değişikliği ile), Iowa, Kansas (Anayasasının 28. maddesi), Kentucky (1984 tarihi itibari ile), Massachusetts, Missisipi (1987 yılından itibaren), Missouri (1998 yılından itibaren), Montana (1995 tarihli kanunla), Nebraska (1923 tarihli Anayasa değişikliği ile), New Hampshire (1995 tarihli kanunla), Kuzey Karolina (1992 tarihli ek kanun maddesi ile), Kuzey Dakota (1987 tarihli kanunla), Güney Karolina (1987 tarihli kanunla, ancak 1993 tarihli eklemelerle de eğitim alanında İngilizcesi yeterli olan kişilere başka bir dilde yeterlilik sağlamak amacı ile eğitim verilmesinin yasak olmadığı eklenmiştir), Güney Dakota (1995 tarihli kanunun 1.maddesi ile), Tennessee (1984 tarihli kanunla), Utah (2000 tarihli kanun ile), Virjinya (1996 tarihli kanunun 7. Bölümü ile), Batı Virjinya (2016 tarihli kanun ile⁶⁰⁹), Wyoming ve Alabama (1901 tarihli Anayasasının 509 numaralı değişikliği ile İngilizce resmi dil statüsüne kavuşmuş, meclise İngilizcenin yaygın bir dil olarak kalmasını sağlamak ve bu konuda gelişmesine yardımcı olmak görevi yüklenmiştir)⁶¹⁰.

İngilizce dışında başka dilleri de resmi dil olarak kabul eden eyaletler: Alaska, Connecticut, Delaware, Hawaii, Idaho, Oklahama'dır. Örneğin Alaska 1998 senesinde İngilizce'yi resmi dil olarak tanımış olmasına rağmen 2014 Nisan ayında

⁶⁰⁸ PBS, *Official American English Only*, <http://www.pbs.org/speak/seatosea/officialamerican/englishonly/>, (Erişim: 18.08.2016).

⁶⁰⁹ Emily Daniels, West Virginia lawmakers pass English language bill, *The Journal*, 18.02.2016, <http://www.journal-news.net/page/content.detail/id/652119/West-Virginia-lawmakers-pass-English-language-bill.html?nav=5006>, (Erişim: 18.08.2016).

⁶¹⁰ Constitution of Alabama 1901, *Amendment 509 Ratified. English As Official Language of State*, <http://alisondb.legislature.state.al.us/alison/codeofalabama/constitution/1901/CA-246352.htm>, (Erişim: 18.08.2016).

resmi dil yasasında değişikliğe giderek 20 Alaska Yerli dilini de İngilizcenin yanında resmi dil olarak tanımlamıştır⁶¹¹. Connecticut ise kayıtlı seçmenleri ile yapılan oylamada üçte bire yakın bir kısmının İngilizce'nin resmi dil olması lehine oyuna rağmen herhangi resmi bir dile kavuşamamıştır. Ancak bununla beraber Anayasasının 6. Maddesinin 1. Kısımında seçmen olabilme şartlarını sıralarken İngilizce bilme konusunda yeterliliği de bu şartlar arasında saymıştır. Hawaii'de ise Anayasasının 14. Maddesinin 4. kısmında belirtildiği üzere İngilizcenin yanında Hawaiice de resmi dil statüsündedir. Oklahama'da ise İngilizce resmi dil olmakla birlikte Cherokee kabilesinin dili olan Cherokeece de sadece bu kabile içinde ve kabilenin kendi yargı alanı da dahil olmak üzere resmi dil statüsündedir⁶¹².

Hiçbir dili resmi dil olarak kabul etmeyen eyaletler ise şunlardır. Connecticut (yarıya yakın nüfusun Hispanik kökenli olduğu Connecticut'ta İngilizce ile başabaş bir oranda İspanyolca konuşulduğu ve eyaletin başkenti Hartford'da Hispanik kökenli bir belediye başkanının 2002 senesinde seçildiği ifade edilmektedir⁶¹³), Louisiana (fiiliyatta İngilizce'nin basın, yayın, ilan vb. kamusal hayatta yaygın olarak kullanılırken de facto bir resmi statüye kavuşmuşken, kuruluşundaki Fransız ağırlığının etkisiyle İngilizce olarak gerçekleştirilen eylemlerin aynı zamanda Fransızca da yapılması yaygındır ve bu durum desteklenmektedir), Maine, Maryland, Michigan, Minnesota, Nevada, New Jersey, New Mexico, New York, Ohio, Oregon, Pennsylvania (ki resmi dilin İngilizce ya da İspanyolca olması hususunda Meclislerinde tartışmalar devam etmektedir⁶¹⁴), Rhode Island, Vermont, Washington, Wisconsin.

İngilizce vatandaşlık temini için de önemli koşullardan bir tanesidir. Özellikle çocukların eğitimi konularında İngilizce bilmek son derece hayati bir öneme sahiptir.

⁶¹¹ Bill Chapel, Alaska OKs Bill Making Native Languages Official, *NPR*, 21.04.2014, <http://www.npr.org/sections/thetwo-way/2014/04/21/305688602/alaska-oks-bill-making-native-languages-official>, (Erişim: 18.08.2016).

⁶¹² University of Minnesota - CARLA, *The Cherokee Nation and It's Language*, 2008, http://carla.umn.edu/conferences/past/immersion2008/documents/Peter_L_CherokeeNation.pdf, (Erişim: 18.08.2016), s.18.

⁶¹³ U.S. English, *Isolation of Hartford Illustrates Need for Official English: U.S. ENGLISH, Inc. Urges Connecticut to Pass Pending Legislation*, 12.05.2013, <http://www.us-english.org/view/44>, (Erişim: 18.08.2016).

⁶¹⁴ WTAE Pittsburgh, *Pennsylvania's official language: English or Spanish?*, 28.03.2014, <http://www.wtae.com/news/pennsylvania-official-language-english-or-spanish/25218524>, (Erişim: 18.08.2016).

Hayatidir çünkü kamusal alanda var ve görünür olabilmek buna bağlıdır. Kymlicka Amerikan hükümeti ile ilişkili kurumlarda ya da hükümet içinde sözleşmeli de olsa çalışmak için yapılacak başvurularda İngilizce konuşabilmenin fiili bir zorunluluk olduğunu söyler. Bu durumu liberal milliyetçi stratejinin bir parçası olarak görerek İsviçre istisna olmak üzere tüm liberal demokrasilerin toplumsal kültür oluşturmak ve ortak ulusal bir dil ile yurttaşlarını toplumsal kültüre entegre etmek politikasını izlediklerini söyler⁶¹⁵. Yurttaşlığın temininde “temel İngilizcenin...basit sözcük ve tümcelerini...gerekli okuma, yazma ve konuşma becerisiyle...anladıklarını kanıtlamaları” gerektirmektedir⁶¹⁶. Aynı zamanda kişilerin kendi ana dillerini kullanmaya devam etmeleri hakim kültürü kabullenmeleri ve uymaları noktasında ve Amerikan olmaları yolunda çok büyük bir engel teşkil edecek ve böylece asimile olmalarına da bir bakıma mani olacaktır. Netice itibariyle kamusal arenada var olmayan, görülmeyen ve kullanılmayan bir dilin çok uluslu bir devlette kendi varlığını ve buradan hareketle kişilerin geçmişleri ile bağlarını da devam ettirmesi pek mümkün görünmemektedir. İlk kuşaklardan sonra dünyaya gelmiş ve bu durumun içinde kendisini bulmuş yeni kuşaklar için de dedelerine ait diller doğal olarak birer mit yahut efsane gibi tarihsel kalmakta, İngilizce ideolojik birer dönüştürme, sistemin istediği adamlar yetiştirmekle görevli eğitim kurumlarında zorunlu olarak öğretilmekte ve bilinmesi mecbur görülmektedir. Koçak bu konuda şunları belirtmektedir: ABD’de 1960’lı yıllara kadar çoğu mevzuat iki dilli eğitimi yasaklamış yahut sınırlamış, tek dillilik savunulmuş, Amerikan değerleri sadece İngilizce ifade edilmiştir. Buna göre bazı eyaletler küçük yaştaki kişilerin başka bir dil öğrenmelerinin Amerikan değerlerini benimsemeleri hususunu sekteye uğratacağı gerekçesi ile 9. Sınıf öncesi başka dillerde yazılmış olan eğitim materyallerini dahi yasaklamıştır⁶¹⁷.

4.2.2. Amerikan Çokkültürlülüğü Açısından Göç ve Nüfus Olgusu

ABD’nin halkını tek bir kategoride incelemek, tarihsel düzlem içinde belirtildiği üzere de mümkün değildir. Daha önce de ifade edildiği üzere bir uluslar ulusu yahut

⁶¹⁵ Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.480-481.

⁶¹⁶ Huntington, *Biz Kimiz, Amerika’nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.160.

⁶¹⁷ Koçak, *Çokkültürlülük Açısından Dil Hakları*, s.314.

sosyal birliklerin sosyal birliği olarak tanımlanabilen⁶¹⁸ Amerika'nın Metropolitan Policy Program'ın 2010 Araştırmalarına göre göç değerleri ile ilgili varılan tespitler şu řekildedir⁶¹⁹: Yabancı doğumlu Amerikan vatandaşı sayısı 40 milyon civarındadır. Ülke çapındaki göçmenlerin %51'i varoşlarda yaşamakta olup göçmen nüfusu en fazla olan şehirler %38,8'lik bir oranla Miami, %36,7'lik bir oranla San Jose, %34,3'lük bir oranla Los Angeles'tır. Doğuştan Amerikan vatandaşı olmayıp sonradan başka yollarla ABD vatandaşlığını kazanan kişileri tanımlamak için kullanan yabancı/dış doğumlu nüfus, OECD 2015 Göç Görünümü raporuna göre 2013 yılında 41,3 milyon civarında olup bu rakam tüm nüfusun %13'üne tekabül etmekte, bu oran içinde %28'lik bir değer ile Meksikalılar ilk sırada yeralırken Meksikalıların ardından %5 ile Hindistanlılar ve Filipinliler, %4 ile de Çinliler gelmektedir. Ayrıca 2013 yılında 69.900 mülteci yasal daimi kalma hakkı kazanmış ve bu mülteciler içinde en çok Iraklılar, Burmalılar ve Bhutanlılar yer almıřtır⁶²⁰.

Birçok milletin onlarca yıl önce göçlerle gelmesinden kaynaklanan kaynaşma, keşiftten önce de bu kıtada yaşamın var oluşu ve tüm nesillerin kuşaklar boyu karışması, Amerika'nın kolonilerden beri bir kaçış, kurtuluş ülkesi olarak oluşan algısının değişmeden devam ederek beraberinde getirdiği göç olgusunun 21. yüzyılın da vazgeçilmez bir gerçeği olduğunun kabulü ve ABD vatandaşlığının birçok farklı kazanım yollarının varlığı Amerikan kültürel çeşitliliğini zenginleştiren olgulardır. Örneğin Amerika doğumlu olmak, ebeveynlerin herhangi birinin Amerikan vatandaşı olması vatandaşlık kazanmak için yeterli olup ayrıca 5 yıldır vatandaş olmayan insanlara oturma iznini sağlamak için olması gereken Green Card sahipliği, 18 yaşında olma şartı, 30 ay Amerika'da ikamet gibi ekstra şartlar da mevcut olup detayları içeren bazı kurallar seneden seneye farklılıklar da gösterebilmektedir.

⁶¹⁸ Michael Walzer, "Yorum" *Çokkültürcülük*, Amy Gutmann (Ed.), (Çev. Cem Akaş), İstanbul 1996, s.108.

⁶¹⁹ Jill H. Wison ve Audrey Singer, "Immigrants in 2010 Metropolitan America: A Decade of Change", *State of Metropolitan America: Metropolitan Policy Program at Brookings*, 13.10.2011, http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2011/10/13-immigration-wilson-singer/1013_immigration_wilson_singer.pdf, (Erişim: 19.03.2016), s.1-13.

⁶²⁰ OECD, *International Migration Outlook 2015*, OECD Publishing, Paris 2015, http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2015-en, s.258, (Erişim: 19.03.2016).

Amerikan nüfusunu keskin çizgilerle ayırarak net ırksal tanımlamaları ile kategorilendirmek nesiller boyu gerçekleşen çeşitliliği bir bakıma görmezden gelmek olduğu kadar doğru istatistikler de vermeyecektir. Bu açıdan nüfus sayımlarında da öncelikle genel kategoriler temel alınmakta, ancak ardından bu kategoriler tek ırk, bir ya da daha fazla ırk, beyaz ve Afrika, beyaz-siyah ve Asya, beyaz-siyah, yerli ve Asyalı şeklinde alt ayrıştırma dallarında değerlendirilmektedir. Bu alt kategorilerin 57 tane olduğu belirtilmektedir⁶²¹.

Bu açıdan hem kapsamlı ve genel bir bakış açısı edinebilmek hem de genel profili daha net gösterebilmek amacıyla Amerikan çokkültürlülüğü başta WASP kültürünün izlerini belirgin şekilde taşıyan beyazlar olmak üzere, Yerliler (Kızılderili kökenleri bulunan ya da Amerikan Indians olarak adlandırılan Amerikan Yerlileri), Hispanikler, Afro-Amerikanlar, Asya-Amerikanlar ve diğerleri olarak ele alınacak, daha sonra inançları bakımından Hristiyanlar, Müslümanlar, Yahudiler ve diğer inançların dağılımı üzerine bir değerlendirmede bulunulacaktır. Sonuç itibari ile Huntington'ın biz kimiz sorusuna verdiği cevap minvalinde Amerikalıyı başta ırk olmak üzere etnisite, dil ve dinden müteşekkil kültür ve ideoloji dörtlüsünün bir harmanı⁶²² çerçevesinde değerlendirmek gerekmekte, bu yaklaşımlardan sadece birine ağırlık vermek konuyu dar çerçeveden ele almak olarak değerlendirilmektir.

Amerikan Nüfus Bürosunun 2010 nüfus sayımını baz alarak yaptığı araştırma neticesinde *American Community*, Amerika'daki etnik kökenli vatandaşların sayısı ve yüzde oranlarını 2014 yılı için şu şekilde göstermiştir.

⁶²¹ U.S. Census Bureau, *2010 Census Shows America's Diversity*, 24.03.2011, https://www.census.gov/newsroom/releases/archives/2010_census/cb11-cn125.html, (Erişim: 11.03.2016).

⁶²² Huntington, *Biz Kimiz, Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.12.

Tablo 4.1: ABD 2014 Yılı Etnik Nüfus Dağılımı⁶²³

İrk	Nüfus	Yüzde
Beyaz	231.849.713	73,8
Siyah/Afro-Amerikan	39.564.785	12,6
Amerikan Indian/ Alaska Yerlisi	2.565.520	0.8
Asyalı	15.710.659	5.0
Hispanik /Latino	53.070.096	16.9
Hispanik / Latino Değilim	261.036.988	83.1

Amerikan Nüfus Sayım Bürosunun 2010 verilerine göre bugün Amerikalıların %72'si civarında bir çoğunluğu atalarını Avrupa, Orta Doğu yahut Kuzey Afrika orijinli olarak tanımlayan beyaz kesimdir. Aynı kurumun 2014 değerlendirme analizlerine göre ise köklerinde Afrika ve yerliler gibi başka ırkların da bulunması kaydıyla beyaz olarak değerlendirilen kesimin sayısal değeri 231.849.713 olarak belirtilirken bu rakam tüm nüfusun %73,8'ine tekabül etmektedir⁶²⁴.

Koloni çağlarında da bahsedildiği üzere Amerika yoğun bir şekilde göç eden insanların, geldikleri yerlerle olan bağlarını zaman içinde kesip, yeni yurtlarında hep birlikte eski kültürlerini Amerikanlaştırarak oluşturdukları yeni bir kültür, ideoloji, yurt ve ulus kavramının vücut bulmuş halidir. Ancak Amerika'ya gerçekleşen göçler keşifler ve koloni kurulma süreçleri ile sınırlı kalmamış ve göçler uzun seneler boyunca devam etmiştir. Örneğin 1820 ile İç Savaş yılları arasında İngiltere, İrlanda ve Almanya'dan 5 milyon civarında insan buraya yerleşmiştir⁶²⁵.

1870 yılının kültürel formunu istatistikler şu şekilde ifade etmektedir: Her bin Amerikalının 435'inin anne ve babası Amerikalı olup yerli beyaz; 292'si ya anne ya babası yabancı ya da karışık olup Amerika'da doğmuş beyaz, 144'ü Amerika dışında

⁶²³ U.S. Census Bureau, *2010-2014 American Community Survey 5-Year Estimates*, http://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?pid=ACS_14_5YR_DP05&src=pt, (Erişim: 20.04.2016).

⁶²⁴ *Age*.

⁶²⁵ Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.348.

doğmuş beyaz, 127'si ise zencidir⁶²⁶. 1870-1920 yılları arası 25 milyon civarında, 20. yüzyılın ilk on yılında ise İrlanda, Almanya, Avusturya, Macaristan, İtalya ve Polonya'dan 8 milyondan fazla kişi Amerika'ya göç etmiştir⁶²⁷. Huntington'ın belirttiğine göre 19. yüzyılın ortalarında Amerika'ya gelen İrlanda ve Alman vatandaşları ile 1880-1914 yılları arasında gerçekleşen Güney ve Doğu Avrupalıların asimilasyonları neticesinde Amerikan kimliğinin mevcut etnik bileşenleri zayıflamaya başlamıştır⁶²⁸.

Amerika'ya göç eden kesimler belirli ekonomik şartları elde edebilmek için çeşitli iş kollarında çalışmışlardır. Elbette göç eden kişiler geçim problemleri içinde madenlerde, çiftliklerde, endüstrinin ağır koşullarında çalışmakta, yeterince ve hatta yeter ölçüsünden fazla bedensel iş gücü sağlamakta, bu ise yerli işçilerin durumunu sıkıntıya sokmuştur. Ayrıca göç eden kişilerin ülkelerini terk ederek yeni bir hayata başlamalarının sebepleri, iki asır öncesi 1. Charles dönemi gibi kimi zaman dinsel, kimi zaman politik, anti demokratik uygulamalar yahut ekonomik imkânsızlıklardır. Ancak zamanla kontrolsüz ve niteliksiz birçok kişinin Amerika'ya gelmesine bir çözüm yolu bulunmak istenmiş, 1882 yılında Çin'e uygulanan hasta, anarşik, ahlakça düşük gibi kabul edilemez kimseler uygulaması sadece Çin'e uygulansa da, 1921-1924 ve 1929 tarihli yasalarla göçmen kotası 150 bin kişi ile sınırlandırılmıştır⁶²⁹.

Gerçekten de 1.Dünya Savaşı sonrası ülkedeki en önemli konuların başında önemli bir cazibe merkezi haline gelmiş olan Amerika'nın göçmen politikası konusu gelmektedir. Bu açıdan 1924 tarihli "Muhaceret Kotası Kanunu" ve 1929 tarihli yasalar ile yıllık göçmen sayısı 150.000 ile sınırlanarak göçmenlik hakkı belli ülkelerin vatandaşlarına verilmiştir⁶³⁰. Bu da aslında ülkedeki nüfus politikasına dair planların olduğunu, Amerika'nın ilk koloni sakinlerinin torunları tarafından sahiplenilişini, ekonomik anlamda endişeleri ve gizliden gizliye de olsa herkesi kabul etmeyecek bir seçkincilik, üstüncülük ve elitlik görüşünün yaygın olduğu fikrini uyandırmaktadır.

⁶²⁶ Age, s.348.

⁶²⁷ Age, s.348-349.

⁶²⁸ Huntington, *Biz Kimiz: Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.17.

⁶²⁹ Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.352-353.

⁶³⁰ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.129.

Amerika'nın geçmişinde ve bugününde göç olgusunun ciddi anlamda yer etmiş olması aynı zamanda geleceğini de etkileyecek bir durum arz etmektedir. Zira Amerika'nın A Permanently Unfinished Country / Tamamlanması Bitmemiş Ülke⁶³¹ olarak tanımlanmasının bir sebebi de budur. Başka bir deyişle ülke göçlerle kurulmuş, şekillenmiş, şekillenmeye devam etmiş ve bu şekilde devam edecek gözükmektedir. 1920'li yılların politik uygulamaları ile sınırlandırılan göçmen kotası, 1960'lı yıllara kadar titizlikle uygulanmış, 2. Dünya Savaşı gibi önemli bir dönemeçte dahi göç popülasyonunda herhangi bir çatlığa sebebiyet verilmemiştir. 1965 tarihinde biri temsilci diğeri senatör olan Emanuel Celler ve Philip Hart'ın isimleriyle anılan "Hart Celler Göçmen Kanunu" ile göçmenlerin gelişini kısıtlayan bölge bazlı sınırlandırma kaldırılmış, eski uygulama yerini yeteneklere ve Amerika'da yaşayan ailelerle kurulu bağlara öncelik veren bir anlayışa bırakmıştır.

Bu anlayış değişiminin önemli etkenlerinden bir tanesinin ekonomi olduğu da düşünülebilir. Yasadışı göçlerin kaçak işçi sayısının artmasındaki önemli rolü bilinmektedir. Kaçak göçün engellenerek ekonomiye müdahale edilmek istenmiş olsa da toplumsal ekonominin mevcut durumu ile ilgili tespitler ilgi çekicidir. Zira toplumun en üst ve alt kesimindeki derin eşitsizliğin ABD'de daha da belirgin olduğu da ifade edilmiştir⁶³².

Örneğin Amerika şirketlerinin genel başkanlarının yıllık maaşı ortalama olarak 1973 senesinde 1 milyon 269 bin dolar olup bir işçinin aldığı toplam ücretten 44,8 kat fazla iken başkanın yıllık ortalama maaşı 1989 senesinde 4 milyon 367 bin dolara yükselmiş, 1995'te ise bir işçinin aldığı toplam ücretin 172,5 katına tekabül eder hale gelmiştir⁶³³. Ayrıca ABD'de iyi maaşlı bir işte çalışabilmek, hem kaliteli bir yükseköğrenime hem de mesleki yenilikleri veren, kapasiteyi genişletici bir eğitime bağlıdır.

⁶³¹ Reed Ueda, "A Permanently Unfinished Country", *Becoming American: Beyond The Melting Pot*, eJournal USA (Ed.), C. 15, S. 9, Washington Aralık 2010, <http://photos.state.gov/libraries/amgov/30145/publications-english/EJ-immigration0110.pdf>, (Erişim: 04.03.2016), s.5.

⁶³² Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt: 3, Bin Yılın Sonu*, s.167.

⁶³³ Age, s.168.

Ülke için sıkıntılı göçmenlik konularından biri kaçak göçmen olgusudur. 11 ila 13 milyon arasında kaçak göçmenin bulunduğu tahmin edilen ABD’de⁶³⁴ kaçak göçmenler ile ilgili son affın 1986 yılında çıkartıldığı belirtilmektedir⁶³⁵. Bununla beraber göçmen politikalarının yeknesaklık izlemediği de ifade edilmelidir. Eyaletlerin kendilerinin zaman zaman farklı uygulamalara gittiği de görülmektedir. Örneğin Arizona ve New Mexico Eyaletleri, federal devletten ayrı olarak Meksika göçünün aciliyet ihtiva etmesinden dolayı 2005 tarihli acil durum ilan etmişlerdir⁶³⁶.

Başta göçmen ve azınlıklar olmak üzere gelir düzeyi düşük grupların, lise ve üniversitede kaliteli eğitime erişebilme imkanlarının çok düşük olduğu, sadece merdivenin en üst basamağında kalabilenlerin ancak birikim sahibi olabildikleri ve bu ayrıcalıklı azınlık grubu içinde yer almak için yüksek eğitim düzeyinin gerekliliği, kaçak göçmenlerin iş piyasası standart ücretleri altında ücretle çalışmalarından doğan ekonomik uçurum⁶³⁷ eşitsizlik ve adaletsizliğin artmasını beraberinde getirmiş, tüm bunların temelinde %44 oranında gerçekleşen göçün ve eğitimsizliğin yattığı ifade edilmiştir⁶³⁸. Özellikle başta Meksikalı göçmenler olmak üzere kaçak göçmenlerin durumlarından dolayı ağır çalışma koşullarına karşı gelememeleri başta siyahlar olmak üzere birçok kişinin formel işlerinin ellerinden gitmesine sebep olurken⁶³⁹ bu durum ekonomik olarak gettolaşmayı beraberinde getirmiş, bu süreçte ırk, ailelerin ataerkil yapısı başta olmak üzere uğradığı küresel değişim gibi başka nedenler de eklenmiştir.

⁶³⁴ Fred Elbel, “How many illegal aliens reside in the United States? A methodology using Border Patrol got away statistics”, *CAIRCO*, <http://www.cairco.org/issues/how-manyillegal-aliens-reside-united-states-elbel%3E>, (Erişim: 04.01.2017).

⁶³⁵ Plumer, Brad, “Congress Tried to fix Immigration Back in 1986. Why Did it Fail?”, *Washington Post*, 30.01.2013, https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2013/01/30/in-1986-congress-tried-to-solve-immigration-why-didnt-it-work/?utm_term=.f1793cbf2663, (Erişim: 04.01, 2017).

⁶³⁶ Joe Anthony, “State of Emergency Declared in Arizona and New Mexico”, *World Socialist Web Site*, <https://www.wsws.org/en/articles/2005/09/bord-s07.html>, 07.09.2005, (Erişim: 04.01.2017).

⁶³⁷ Amerika’da özellikle ırklar arasında ekonomik olarak farklılıklar olduğu mutlaka ifade edilmelidir. American Community Survey’in 2014 yılı tahminlerine göre Amerika’da ırklar arasındaki gelir dağılımı şu şekilde ifade edilmiştir. Buna göre en çok geliri bulunan kesim 74.105 dolar ile Asyalılardır. Asyalıları 57.355 dolar ile beyazlar takip etmektedir. Yerli Hawaiiiler ve Pasifik Adalılar 52.815 dolar ile üçüncü sıradadırlar. Dördüncü sırada diğer ırklar olarak ifade edilmiş olan grup 40.865 dolar ile yer almıştır. 37.227 dolar ile sondan bir önce yer alan Amerikan ve Alaska yerlilerini 35.481 dolar ile son sırada yer alan Siyahi ve Afrika kökenli kesim izlemektedir. Bkz. U.S., Census Bureau, <http://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?src=bkmk>, (Erişim: 19.03.2016).

⁶³⁸ Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt: 3, Bin Yılın Sonu*, s.176-178.

⁶³⁹ *Age*, s. 184-186.

11 Eylül 2001 saldırıları Amerika’da göçmenliğin sorgulandığı önemli bir dönüm noktası olmuştur. Yabancı uyruklu teröristlerce gerçekleştirilen bu saldırılardan sonra saldırıyı gerçekleştiren teröristlerin öğrenci ya da turist vizeli olarak yasal şekilde ülkeye girdiklerinin tespitine rağmen tüm göçmenlik, vize gibi süreçlerin terkar sıkı bir şekilde gözden geçirilmeleri gerekmiştir. Örneğin 2005 tarihli yasadışı göçmenlere yardım etmenin hapis ile cezalandırıldığı “Sınır Güvenliği, Anti Terörizm ve Yasadışı Göçmen Kontrol Kanunu” bunlardan biridir⁶⁴⁰.

4.2.3. Amerikan Çokkültürlülüğü Açısından Din Olgusu

Fowler ve Hertzke din olgusunun ABD’nin kuruluşundan itibaren kültürel ve siyasi bir birliktelikle ülkeyi biçimlendirdiğini, ABD’nin dini bir coşkunlukla kurulduğunu belirtmektedirler⁶⁴¹. Bryce Amerika’nın kuruluşundan itibaren Amerika ve din ilişkisini kısaca şu şekilde ifade eder: Ona göre Amerika’daki dini müesseseler gönüllü çalışan bir sistemdir ve bu demokrasinin bir kazancıdır. Kilise ve devletin ayrı olduğu bu ülkede yine de dini kurumlar kısıntıya uğramamış, gönüllüler tarafından finanse edilen bu kurumlara devlet herhangi bir finansal destek sağlamamıştır⁶⁴². Ayrıca Amerika’da dini özgürlükler ülkenin kurulduğu ilk günlerden beri genel olarak bilinenin tersine barışçıl bir ortamda değil mezhep kavgaları eşliğinde gerçekleşmiştir⁶⁴³. Öncelikle belirtilmesi gereken husus Amerika’ya gelen insanların daha önce de ifade edildiği gibi öncelikli olarak baskılardan⁶⁴⁴ kaçan insanları da içinde bulunduruyor olmasıdır. Bu baskıların

⁶⁴⁰ Congress. Gov., *H.R.4437 - Border Protection, Antiterrorism, and Illegal Immigration Control Act of 2005*, <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/house-bill/4437>, (Erişim: 10.01.2017).

⁶⁴¹ Robert Booth Fowler ve Allen D. Hertzke, *Religion and Politics In America: Faith, Culture and Strategic Choices*, Boulder, Colorado 1995, s.4.

⁶⁴² James Bryce, *Amerikan Siyasi Rejimi*, (Çev. Türkkaya Ataöv ve Arif Payashoğlu), İstanbul 1962, s.188-189.

⁶⁴³ İmga, *Amerika ’da Din ve Devlet*, s.21.

⁶⁴⁴ 1625 senesinde I. Charles ile beraber Püritenler üzerindeki baskı artmış ve vaaz veremeyen papazlar pilgrim’lerden sonra Amerika’ya gitmişlerdir. İngiliz kolonilerinin 6’sına Püritenlerin etkisi hakim olmuş, İngiltere’de Quakerlar’ın meydana getirdiği huzursuzluk sonucu William Penn Pennsylvania’yı tesis etmeye koyulmuş, Maryland İngiliz Katoliklerinin endişesi ile meydana gelmiştir. Bkz. ABD Dışişleri Bakanlığı, *Amerika Tarihinin Ana Hatları*, Ankara 1951, s.9; William Penn Quakerlar’ın inançları doğrultusunda, hiçbir Hristiyan’ın inancı dolayısıyla ayrı muamele görmeyeceği örnek olacak bir cumhuriyet kurmayı tasarlamıştır. Bkz. Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.28-29; Püriten kelimesi ise Anglikan Kilisesinin durulaştırılma, Katolik etkisinden tamamıyla kurtulma ve ıslahı ile ilgili bir kavramdır. Yeni Dünya’ya göç eden Püritenlerin bir başka

arasında Avrupa’da yaşanan mezhep çatışmaları en önde gelen sebepler arasında olup aynı dinin farklı mezheplerinin birbirlerine olan tahammülsüzlüğü düşünülünce diğer dinlere ve mensuplarına karşı izlenen uygulamaların mahiyeti de daha anlaşılır bir hal alacaktır.

Her bölgenin oluşumunda mezheplerin bölgesel yoğunluklarının etkisi olduğu belirtilmelidir. 19. yy. için Georgia, Güney ve Kuzey Carolina, Virginia, Maryland ve New York’ta hakim kilise İngiliz kilisesi iken, Pennsylvania, Delaware⁶⁴⁵, New Jersey⁶⁴⁶ ve Rhode Island’da baskın bir mezhep bulunmamakta idi⁶⁴⁷. Böyle bir ortamda ırk ayrımcılığı kadar mezhep ve din ayrımcılığının da benzer sonuçlara ve çatışmalara yol açacağı muhakkaktır. Çünkü insanların baskı, zulüm, sömürülmeden kaçarak geldikleri Avrupa’nın tarihi inanılan din adına dökülen kanların izleriyle doludur. Berklin, dönemin Avrupa’sının dini motiflerini ve bu motiflerin hayata yansımaları şu şekilde anlatmaktadır: Avrupa haksızlıklar dünyası durumundadır. Bir işe girmek mensubu olunan mezhebe bağlıdır. Vatandaşlar mensubu olmadıkları kiliselere vergi vermektedirler ve Bağımsızlık mücadelesi vermiş olan bu insanları Avrupa’dan Amerika’ya kaçırarak sebepler de bu tarz meselelerdir⁶⁴⁸.

Ancak Amerika’da da benzer sıkıntıların boy göstermeye başladığı belirtilmelidir. Örneğin Kuzey’de Püritenler’in ihtiyar kadınları büyü yaptıkları gerekçesiyle asmaları, Virjinya’da Quakerler’ın Episkopeller tarafından öldürülmeleri, daha sonra tekrar Virjinya’da Baptistlerin öldürülmeye

göç sebebi ise “kendi ortodoksi biçimlerini tesis etmek” olarak belirtilmiştir. Bkz. İmga, *Amerika’da Din ve Devlet*, s. 96-97.

⁶⁴⁵ 1638 senesinde İsveçliler tarafından New Sweeden adıyla kurulan bu kolonide 1776 anayasası ile kurulu bir kilisenin mevcut bulunmadığı belirtilerek resmi makamlara Hristiyanların getirilmesi uygulamasına devam edilmiş, 1792 Anayasası ile dine ilişkin sınırlamalar kaldırılarak her dinin hürriyeti garanti altına alınmıştır. Bkz. İmga, *Amerika’da Din ve Devlet*, s.142-143.

⁶⁴⁶ Özellikle New Jersey’de Hollanda, Presbiteryenler, Quakerlar ve Kongregasyonalistler dini hayatı oldukça çeşitlendirmiş durumda idiler. Bu koloninin mevcut eritme kabı özelliği hoşgörü ve özgürlüğün yayılmasına hizmet etmiş, bu çok çeşitli yapı baskın bir kilisenin oluşumuna mani teşkil etmiştir. Bkz. Age, s.114.

⁶⁴⁷ Cezmi Tahir Berklin, *Demokrasi Kahramanı Thomas Jefferson*, Ankara 1966, s. 78; Hatta Rhode Island’ın kurucusu olan Roger Williams dini hoşgörü uygulamalarını belirgin şekilde hissettirmiş, Katoliklerden hoşlanmasa da eğer gelirlerse hoş karşılanacaklarını, Quakerlar’a da sempati duymamasına rağmen kendi kolonisinde ikamet edebileceklerini ifade etmiş, özetle tüm dini görüşlere ve aynı zamanda ateistlere de hoşgörülü bir tutum izlemiştir. Bkz. İmga, *Amerika’da Din ve Devlet*, s.129-130.

⁶⁴⁸ Berklin, *Demokrasi Kahramanı Thomas Jefferson*, Ankara 1966, s.78.

başlanmaları⁶⁴⁹ Amerika’da da Avrupa’dakine benzer sıkıntıların boy göstermeye başladığının belirtileri olarak algılansa da münferit olaylar olarak da değerlendirilmesi mümkündür. Böyle bir ortamda Jefferson bir devletin resmi dinini açıklamasıyla birlikte her şeyin bittiğini, Hristiyanlık boyunca milyonlarca insanın işkenceye maruz kaldığını, cezalara çarptırıldıklarını, ancak dinde birlik adına bir mesafe kat edilemediğini ifade etmekte, din özgürlüğünü elde etmemiş bir ülkenin çok acı tecrübeler yaşayacağına inanmaktadır⁶⁵⁰. Özetle kolonyal Amerika için baskıcı dini oluşumlardan vicdan hürriyetini kabul etmiş yapılara kadar çeşitlendirilebilecek kilise ve devlet uygulamalarının hakimiyetinden söz etmek mümkündür⁶⁵¹.

Bu minvalde Amerika’nın laikliği konusunda atılan ilk adım muhaliflere rağmen Jefferson’ın başını çektiği ve kilise mensuplarının dahi vergi vermelerinin özgürlük anlayışına bir darbe olduğu fikrini içinde barındıran teklifin kanunlaşması ile Virjinya’da atılmıştır⁶⁵². Şu an için Amerika’daki bütün dinsel grupların ulusa önderlik etmekte oldukları, ulusu kendilerince şekillendirebildikleri, ancak bunun resmi bir kilise olmadan yapılması gerektiği, bunun sebebinin ise resmi bir kilisenin yüce dinsel amaçlar için kullanılmayacak bir yer olmasından dolayı olduğu belirtilmiştir⁶⁵³. Zaten ABD Anayasasında yapılan 1. Değişiklik ile de bu durum ifade edilmiştir⁶⁵⁴. Kilise devlet ayrılığının Anayasal ayrılığı, Anayasaya 1791 tarihinde

⁶⁴⁹ Age, s.79, Ayrıca 1624 senesinde kraliyet kolonisi halini alan Virginia’da bundan dolayı Anglikan kilisesi güçlenmiş olup kiliseye devam mecburiyeti, Katolik ve Quakerlar’ı tespit etmek ve memuriyetten uzak tutmak saiki ile uygulanan test yeminleri, karşıt görüşlerin bastırılmaları gibi uygulamalar egemen olmuştur. Bkz. İmga, *Amerika’da Din ve Devlet*, s.88-196.

⁶⁵⁰ Bertin, *Demokrasi Kahramanı Thomas Jefferson*, s.79-80.

⁶⁵¹ İmga, *Amerika’da Din ve Devlet*, s.86.

⁶⁵² Bertin, *Demokrasi Kahramanı Thomas Jefferson*, s.81.

⁶⁵³ Modood, *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*, s.277.

⁶⁵⁴ “I. Değişiklik

Din, Söz ve Basın Özgürlüğü; Toplanma Ve Başvuru Hakkı: Kongre, dini bir kuruma ilişkin veya serbest ibadeti yasaklayan; ya da ifade özgürlüğünü, basın özgürlüğünü kısıtlayan; ya da halkın sükûnet içinde toplanma ve şikâyeteye neden olan bir halin düzeltilmesi için hükümetten talepte bulunma hakkını kısıtlayan herhangi bir yasa yapmayacaktır.

Açıklama: Birçok ülke tek bir dini, resmi din haline getirmiş ve bunu hükümet fonları ile desteklemiştir. Bu değişiklik, Kongre’nin herhangi bir kilise tesis etmesini ya da tesis edilmiş bir kiliseye herhangi bir şekilde yardım etmesini yasaklamaktadır. Devletin herhangi bir din doktrinini teşvik etmesinin veya yardım etmesinin yasaklanması olarak yorumlanmıştır. Bununla birlikte, Kongre ibadeti, ifade özgürlüğünü ve basın özgürlüğünü sınırlayan veya halkı sükûnet içinde toplanmasını yasaklayan yasalar çıkaramaz. Kongre aynı zamanda haksız muameleden kurtarılmalrı için kişilerin hükümetten istekte bulunmalarını da engelleyemez. Yüksek Mahkeme 14. Değişikliğin, Birinci Değişikliğin eyaletlere ve federal yönetime uygulanmasını sağladığı biçiminde yorumlanmıştır”.

dahil edilmiş olan Haklar Bildirisi ile sağlanmış olup, 10 değişikliğin birincisi olan ve İlk Tadil olarak bilinen din devlet ilişkilerinin hukuki çerçevesini çizen sivil haklar güçlendirmesi ile gerçekleşmiştir⁶⁵⁵. İlk tadilin aynı zamanda devletin sınırsız olarak anlaşılan gücünün bir sınırlandırılması olarak anlamak da mümkündür.

Ancak bu durum Amerika’da dinin kapalı kapılar ardına yahut özel alanla sınırlandırılıp bir Fransız laisizmi ya da tüm hayatın dinsel kurumlardan ve dinsel sembollerden arınmasını ifade eden sekülerizm gibi⁶⁵⁶ çemberin dışında tutulması durumu olarak algılanmamalıdır. Laycock da Amerika’da kilise ve devlet ayrılığı konusunda laiklik yahut sekülerizm gibi kavramlara başvurulmadığını ifade etmiş olup kilise devlet ayrılığının anlamını devletin dini himaye etmemesi olarak ifade etmiştir⁶⁵⁷. Bununla beraber kolonileşme döneminden beri Protestan geleneğe ağırlıklı olarak bağlı bulunan Amerika’da⁶⁵⁸ Protestan mezheplerini hemen her türlü etkiden korumak ve birçok dinin mevcut olduğu devletin bu dinlere karşı tarafsızlığını sağlamak amacıyla Amerika’da ayrılık olarak bilinen “kilise devlet ayrılığı / separte of church and state”⁶⁵⁹ mevcutsa da Amerika’nın Avrupa’dan farklı olarak kilise ile bir birliktelik yaşanmadığı için ondan ayrılmak gibi bir durumunun olmadığı da ifade edilmektedir⁶⁶⁰.

Amerikan başkanları ve kurucu babalarından da dine ve dinin devlet yönetiminde aldığı role ilişkin çeşitli örnekler vermek gerekmektedir. Örneğin Benjamin Franklin, Amerika’da sivil din olarak kavramlaştırılan vatanseverlik, Tanrı sevgisi, dürüstlük gibi ahlaki değerleri içeren kamu dini kavramına vurgu yapmış ve bu görüş doğrultusunda din görevlilerinin devlet organlarında istihdam edilmelerini desteklemiştir⁶⁶¹. George Washington da askerlerine ordu komutanı iken toplu halde gerçekleştirilen ibadetlere katılmalarını emretmiş, ilk Şükran Günü bildirisi ile kendisinden sonraki Amerikan başkanlarınca devam ettirilecek olan bir geleneği

ABD Ankara Büyükelçiliği, *Amerika Hakkında Amerika Birleşik Devletleri Anayasası Açıklamalı*, <http://turkish.turkey.usembassy.gov/media/pdf/abd-anayasasi.pdf>, (Erişim: 21.02.2016), s.75.

⁶⁵⁵ İmga, *Amerika’da Din ve Devlet*, s.170.

⁶⁵⁶ Arslan’dan akt. İmga, *Age*, s.48.

⁶⁵⁷ İmga, *Amerika’da Din ve Devlet*, s.50-56.

⁶⁵⁸ *Age*, s.22.

⁶⁵⁹ *Age*, s.49; Ayrıca Davis’in belirttiğine göre ABD, kilise devlet ayrılığını anayasal çerçevede kabul etmiş ilk devlettir. Bkz. *Age*, s.170.

⁶⁶⁰ Komonchak’tan akt. İmga, *Age*, s.53.

⁶⁶¹ *Age*, s.191.

başlatmış, Jefferson ve Madison ise din hürriyetinin yılmaz savunucuları olarak kabul edilmişlerdir⁶⁶².

Bununla beraber bir başka Amerikan başkanı olan Kennedy'nin başkanlık konuşmasında birçok yerde Tanrı kelimesini kullanarak altını çizmeye çalıştığı şey, din olgusunun aslında birçok Amerikalı tarafından yaşamın dokusu bağlamında paylaşılması ve özellikle en yüksek politik makamın dinsel perspektiften de meşrulaştırılması çabasıdır⁶⁶³. Bu bağlamda Amerika'da siyasal hayatın dinsel açısının da mevcut olduğu iddia edilebilir. Dolayısıyla Amerikan kurumlarını ve halkın sivil yaşamını din olgusundan ayrı düşünmek pek sağlıklı olmasa gerektir. Bellah bu açıdan özellikle Amerikan başkanının göreve başlama merasimini, devletin en tepe kurumunun dini açıdan bir tür meşrulaştırılması olarak görmektedir. Bu bakımdan Amerikan başkanı aynı zamanda halka olduğu kadar kendisini Yaradıcı'ya karşı da sorumlu görmekte ve göstermektedir. Kennedy dışındaki diğer başkanların da başkanlık konuşmalarında benzer ifadeler yer almıştır. Washington'un Tanrı yerine "evreni yöneten Kadir-i Mutlak, Görünmez El", John Adams'ın "Düzenin Koruyucusu", Jefferson'un "varlığımızı ellerinde tutan Varlık", Madison'un "ulusların kaderini tayin eden Kadir-i Mutlak" ibarelerini kullanmaları bu açıdan önemlidir⁶⁶⁴. Özellikle Başkanların halktan aldıkları yetkiyi Yaradıcı adına kullandıklarını zımni olarak ifade eden konuşmaları, Amerikan Yerlilerine gerçekleştirilen uygulamalarda olduğu gibi daha sonraki yıllarda gerçekleştirilen emperyal mücadeleleri meşrulaştırmak, dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan bir topluluğun özgür olmadığı için müdahale edilmesi gerekliliği konusunda geliştirilen argümanları desteklemek ve bu konulardan habersiz büyük çoğunluğu ikna etmek için de kullanılabilmektedir⁶⁶⁵.

Egemenlik halka ait olarak görülse de nihai egemenliğin zımni olarak Allah'a ait olduğu başka pratiklerle de ifadesini bulmaktadır. Bayrak yemininde "Tanrı'nın

⁶⁶² Age, s.195, 201. Ayrıca Madison'un İlk Tadil ile ilgili yorumu da bu bağlamda daha ayrıntılı bilgi verir mahiyettedir. "Kongre ne bir dini müesses hale getirmeli ve bunu kanunen dayatmalı, ne de herhangi bir şekilde bir kimseyi vicdanı hilafına Tanrı'ya ibadet etmeye zorlamalıdır". Rena'dan akt. İmga, Age, s.231.

⁶⁶³ Robert Bellah, "Amerika'da Sivil Din", *Kültür ve Toplum: Güncel Tartışmalar*, Jeffrey C. Alexander, Steven Seidman (Haz.), (Çev. Nuran Yavuz), İstanbul 2013, s.302-303.

⁶⁶⁴ Age, s.306, Dipnot:1.

⁶⁶⁵ Age, s.312-313.

altında ve Tanrı'ya güveniyoruz" söylemleri⁶⁶⁶, Amerikan dolarının üzerinde ifadesini bulan "In God We Trust / Tanrı'ya Güveniriz" ibaresi, mahkemeler başta olmak üzere önemli kamu meselelerinde İncil'e el basarak yemin etmek gibi uygulamalar dinin yaşamın birçok alanında ciddi derecede nüfuz ettiğini gösteren pratiklerdir.

Batı Avrupa'ya ya da Japonya'ya nazaran daha dini bir toplum olarak tanımlanan ABD için her ne kadar daha dini bir toplum olduğu ve dini duyguların daha dirilişçi bir tona bürünerek fundamentalist bir akıma doğru yöneldiği belirtilmişse de⁶⁶⁷ sonuç itibarıyla tüm mezheplere ve dinlere karşı yasal statüde tarafsız kalınabilmiş, din ve kilise ayrılığı katı bir şekilde hayata geçmiş olsa da bu dine karşı bir düşmanlık duygusu, din ile sorunlu bir görünüm meydana getirmemiş, toplumsal hayatın dışına itilmemiş, sivil din kavramı ile açıklandığı üzere dini değerler ulusal değerler içinde harmanlanmıştır⁶⁶⁸.

Amerikan Nüfus Sayım Bürosu, etnik köken, konuşulan dil gibi bir çok niteliği yaptığı çalışmalarda ve anketlerde sormasına rağmen din sorusunu sormadığı belirtilmiş olup buna rağmen sosyologların, plancıların, gazetecilerin bu soruyla çok ilgili oldukları belirtilmiştir⁶⁶⁹. Nüfus sayım bürosunun bu konuya dair verileri olmadığı için başka araştırma şirketlerinin verileri ışığında aydınlatıcı bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Pew Araştırma Merkezinin 2016 yılında yapmış olduğu bir araştırmaya göre Amerika'daki nüfusun dinsel istatistiki bilgileri şu şekilde ifade edilmektedir⁶⁷⁰:

⁶⁶⁶ Age, s.303.

⁶⁶⁷ Manuel Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt: 2, Kimliğin Gücü*, (Çev. Ebru Kılıç), 3. Baskı, İstanbul 2013, s.35.

⁶⁶⁸ İmga, *Amerika'da Din ve Devlet*, s.244; Nitekim ABD'de Avrupadakinden farklı şekilde güçlü bir Protestan Evangelist köktendincilik var olup kiliseye gitme oranı Avrupa'dakinden daha yoğun olmakta iken sivil toplumda da örgütlü olarak din kurumu oldukça kuvvetlidir. Ayrıca Amerika'da siyasetçilerin özel inançlarını ifşa etmeleri, kamudaki vazifelerine başlamaları ve bu vazifelerinden ayrılırken hükümete ait yerleşkelerde gerçekleştirilen ayinler Amerika için normal bir durum olarak kabul edilmektedir. Bkz. Modood, *Çokkültürcülük*, s.106.

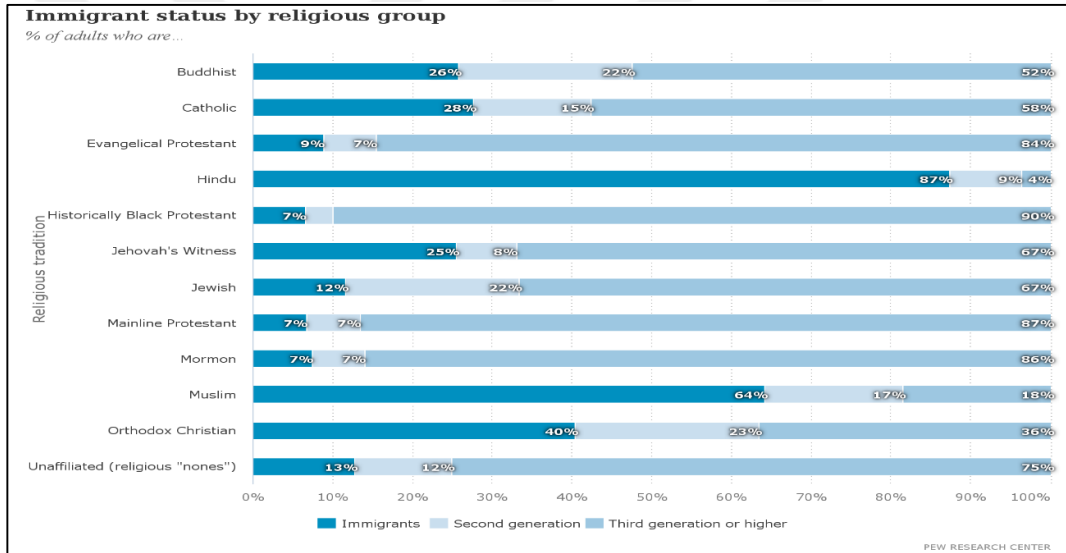
⁶⁶⁹ Nathan Glazer ve Daniel Patrick Moynihan, *Beyond The Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians and Irish of New York City*, 2. Baskı, Cambridge Massachusetts 1964, s.137.; Eck de Amerika'nın gün geçtikçe çok kültürlü bir toplum olmasının yanısıra çok dinli bir toplum haline dönüştüğünü belirtmektedir. Bkz. Diane L. Eck, "The Multicultural Public Square", *One Nation Under God : Religion and American Culture*, Marjorie Garber ve Rebecca L. Walkowitz (Ed.), Newyork 1999, s.3.

⁶⁷⁰ Pew Research Center, *Religious Landscape Study*, <http://www.pewforum.org/religious-landscape-study/>, (Erişim: 15.04.2016).

En yoğun kesim %70,6'lık bir oranla Hristiyanlardır. Bunu %15,8 ile belli "özellikle biri değilciler", %1,9 ile Yahudiler, %0,9 ile Müslümanlar, %0,7 ile Budistler, %0,7 ile Hindular, %3,1 ile ateistler, %4 ile Agnostikler izlemiştir. Hristiyan dinine mensup kesim kendi içinde de bir çok mezhebe bölünmüş durumda olup parçalı bir yapı arz etmektedir. Bu mezhepleri belirtmek gerekirse; %46,6 ile en yoğun kesim Protestanlardır. Bunları %20,8 ile Katolikler, %1,6 ile Mormonlar, %0,5 ile Ortodokslar, %0,8 ile Yahova Şahitleri ve %0,4 ile diğerleri takip etmektedir.

Amerikan nüfusu içinde dinlere göre göçmenlik dağılımı Şekil 4.1'de şu şekilde tespit edilmiştir⁶⁷¹:

Şekil 4.1: Dini Grupların Göçmen Statüleri

Kaynak: Pew Research Center

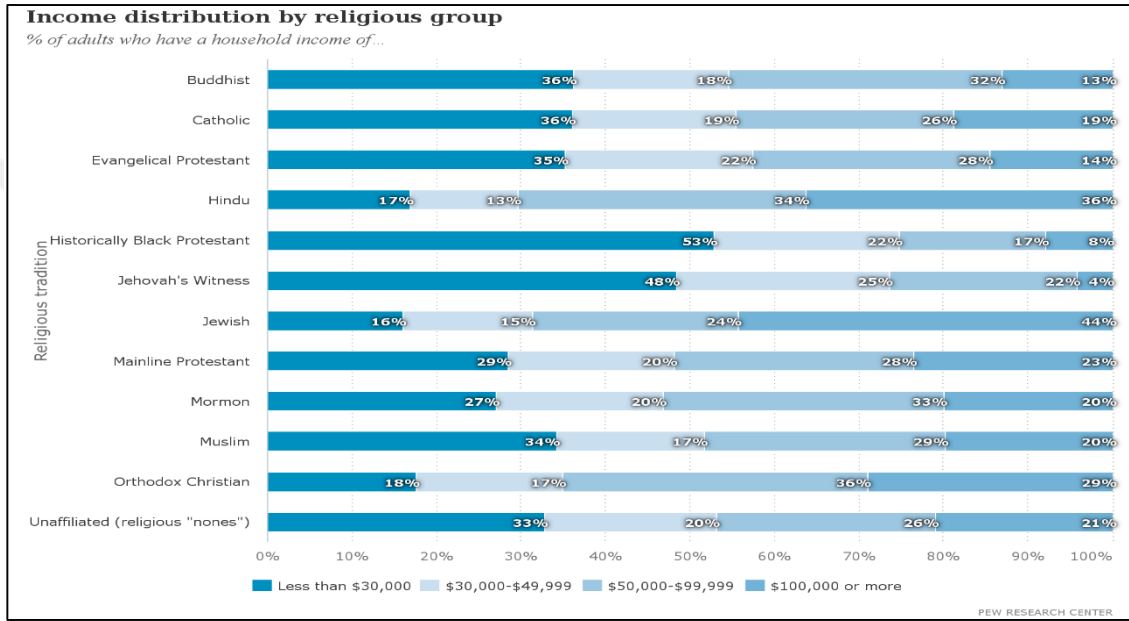
Buna göre ülkedeki en yoğun dini göçmen kesimler, %87 ile Hindular, %64 ile Müslümanlar ve %40'lık bir kesimle Ortodoks Hristiyanlardır. Göçmen kesim arasında Protestanlar en son sırada yer almakta olup bir başka deyişle en az üç kuşaktır ülkenin yerleşikleri arasında kabul edilmektedirler. Protestanlar içinde ise üç kuşak ve daha fazladır Amerika'da bulunduğunu söyleyen kesim Tarihi Siyah Protestan kesimdir. Siyahi Protestanlar gibi ülkenin yerleşikleri arasında yer alan diğer kesimler ise sırasıyla önce %87'lik bir oranla Ana Akım Protestanları, %86'lık

⁶⁷¹ Pew Research Center, *Immigrant Status by Religious Group*, <http://www.pewforum.org/religious-landscape-study/immigrant-status/>, (Erişim: 15.04.2016).

bir oranla Mormonlar, %84 ile Evanjelik Protestanlar ve daha sonra ise %67 ile Yahudilerdir. Bir başka deyişle bu kesimlerin göçmen skalası içindeki yerleri en az derecede olup üç kuşak veya daha fazladır Amerika’da bulunmaları hasebiyle Amerikan yerleşikleri arasında ön sıralardadırlar.

Amerikan nüfusu içinde dinlere göre gelir dağılımı ise Şekil 4.2’de şu şekilde belirtilmiştir⁶⁷²:

Şekil 4.2: Dini Grupların Gelir Dağılımı

Kaynak: Pew Research Center

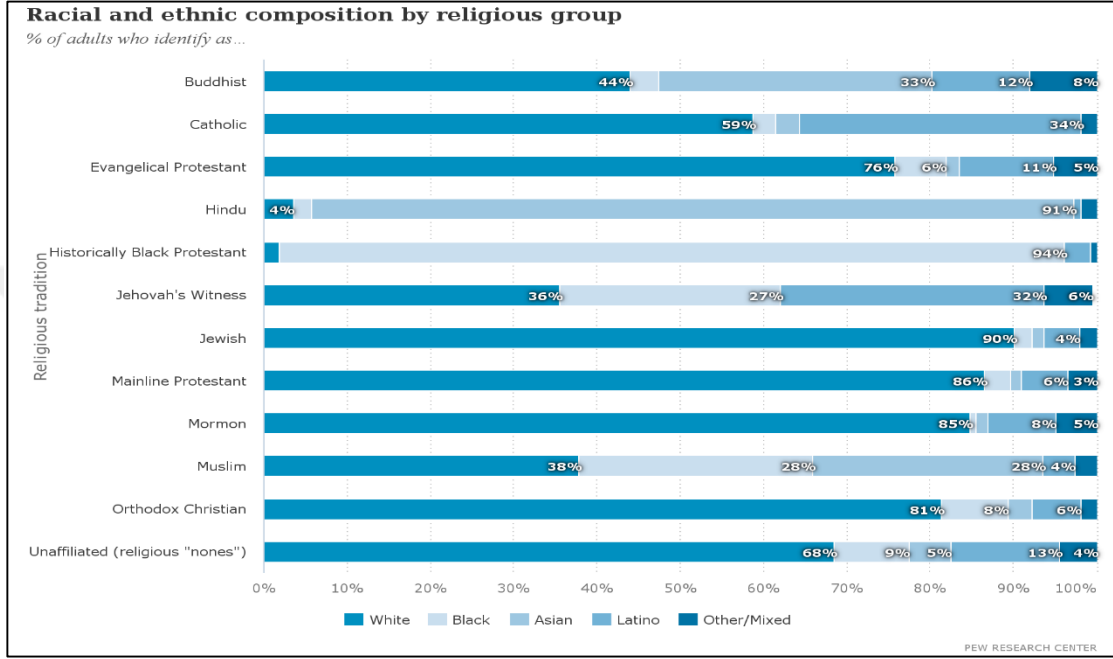
Buna göre grafikte en yoksul kesim yıllık kazancı 30 bin dolardan az kazanma durumuna göre ele alınmıştır. Buna göre %53'lük bir oranla bu kesimde değerlendirilenler Siyah Protestanlardır. Siyah Protestanların 100 bin dolar ve üstünde gelir kazanan ve varlıklı kesim olarak değerlendirilen kesimi sadece %8'dir. Siyah Protestanları az kazanç açısından Yahova Şahitleri %48'lik bir oranla takip etmekte olup bu kesimin de 100 bin dolar ve üstü gelir kazanan kesimi sadece %4'lük bir orana tekabül etmektedir. 30 bin dolar ya da daha az para kazanan kesimi en az olan iki dini grup %16'lık bir oranla Yahudiler ile %17'lik bir oranla Hindulardır. 100 bin dolar ve üstü gelire sahip olma konusunda da en yoğun kesimin %44'lük bir

⁶⁷² Pew Research Center, *Income Distribution by Religious Group*, <http://www.pewforum.org/religious-landscape-study/income-distribution/>, (Erişim: 16.04.2016).

oranla Yahudiler ve ardından %36'lık bir kesimle Hindular olduğu da şekilden anlaşılmaktadır.

Amerikan nüfusu içinde etniksel ve dinsel ilişki ise Şekil 4.3'de şu şekilde belirtilmiştir⁶⁷³:

Şekil 4.3: Dinsel Grupların Irksal ve Etnik Dağılımı

Kaynak: Pew Research Center

Beyazlar içinde en yoğun kesim %90'lık bir oranla Yahudilerken bu kesimi %86 ile Ana Akım Protestanları, %85 ile Mormonlar, %81 ile Ortodoks Hristiyanlar, %76 ile Evanjelik Protestanlar izlemektedir. En yoğun siyahi kesimi %94 ile Tarihi Siyah Protestanlar oluştururken bunları % 28 ile Müslümanlar ve %27 ile Yehova Şahitleri takip etmektedir. Hinduların %91'i Asyalı iken sadece %4'ü beyazlar arasındadır. Budistlerin de %44'ü beyaz kesimden iken % 33'ü Asyalıdır. Katoliklerin %59'u beyaz iken, Latinlerin en yoğun olarak bulundukları dini grup %32 ile Katoliklik ve %32 ile Yehova Şahitliğidir.

Bu arada genel olarak bilinen bazı bilgilerin ve genellemelerin yapılan araştırma ve yayınlarla değiştiği de belirtilmesi gereken bir husustur. Bunların arasında Iraklı göçmenlerin içinde Müslüman, Hristiyan ve Yahudilerin olduğu,

⁶⁷³ Pew Research Center, Racial and ethnic composition by religious group, <http://www.pewforum.org/religious-landscape-study/racial-and-ethnic-composition/>, (Erişim: 18.04.2016).

Dünya'nın Müslüman nüfusa en çok sahip ülkesi olarak bilinen Endonezya'dan Amerika'ya göç edenlerin Müslüman değil büyük çoğunluğunun Protestan ve Katolik oldukları, birçok İsrail'li göçmenin tekrar İsrail'e döndükleri, eğitime katılma oranlarında Kenyalıların büyük bir orana sahip oldukları gibi bilgiler mevcuttur⁶⁷⁴.

Kuruluşundan itibaren dinsel bir çoğulculuk anlayışına hakim olmuş olan ABD'nin bu konuda başarısı şüphesiz kuruluş yıllarında din adamlarının siyasetin dışında kalmasında yatmaktadır. Kurulmakta olan cumhuriyetin laik özelliklere sahip olması ve hiçbir dini cemaatin çoğunluk olarak yer almaması da önemli diğer faktörlerdir. Her türlü dini oluşuma karşı tarafsız bir devlet olmayı amaçlayan ülkede bu minvalde dinin kirlenmemesi için siyasetten uzak durulması fikri hakimken aynı zamanda dinin ve politikanın da daha Püriten bir anlayışla Tanrısal otorite ile ilişkilendirilmesi bu tarafsızlığın özelliklerindendir. Sivil din anlayışı ile hiçbir dini inanç baskın hale gelmeyerek teokratik bir düzen oluşmamıştır. Farklı dini inanç ve mezheplere karşı belli başlı problemler meydana gelse de birçok gelişmiş ülkeden daha başarılı bir kompozisyon çizdiği düşünülen ABD'de özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından gelişen İslamofobi konusu, son bölümde incelenecek olmakla birlikte yaşananları dünyanın farklı ülkelerindeki uygulamalarla paralel olarak düşünmek daha objektif olunmasını sağlayacaktır.

Bununla beraber din olgusunun her dönem ve koşulda eşit derece kuvvetli bir harca, birleştirici ya da ayrıştırıcı göreve haiz olmadığı da ifade edilmelidir. Nitekim 20. yy'ın ikinci yarısında uluslaşma ve ulus devlet kurma süreçlerinde Afrika ve diğer bölgelerde, toplumsal ve siyasi birlik harcı sadece din olmamış aynı zamanda başka unsurlar da işin içine girmiştir. Çağırın'a göre ABD'nin oluşumu bu açıdan bu tarz oluşumların başlangıcı olarak kabul edilmektedir. “Amerikan kolonilerinin kendileriyle aynı dine mensup hatta bunun da ötesinde aynı dil ve kültüre sahip olan İngiltere'ye karşı bağımsızlık savaşı vermeleri ve ayrı bir devlet kurmaları dinin uluslararası düzendeki belirleyici rolünün ne kadar azaldığını göstermektedir”⁶⁷⁵. Bununla beraber din olgusunun azalması ya da artması zaman ve değişen

⁶⁷⁴ Ronald H. Bayor (Ed), *Multicultural America: An Encyclopedia of The Newest Americans*, C.1, California 2011, s.X.

⁶⁷⁵ Mehmet Emin Çağırın, “Din ve Uluslararası İlişkiler”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, Haydar Çakmak (Ed.), İstanbul 2014, s.301-302.

konjonktörel durumlara göre de farklılık göstermiştir. Yine Çağırın'ın da ifade ettiği gibi 2. Dünya Savaşı sonrası kurulan düzende ideoloji her ne kadar din dahil bütün unsurların yerini almış olsa da ilerleyen zamanlarda ABD'nin dini bir propaganda aracı olarak kullandığı belirtilmiş, Soğuk Savaş yıllarında SSCB'nin dini reddetmesini kullanarak onu şeytanın imparatorluğu olarak tanımlamış, aynı zamanda SSCB'nin yeşil kuşak çevreleme politikası ile etrafında İslami yönetimlerin işbaşına gelmelerine yardımcı olmuştur⁶⁷⁶.

4.2.4. Erime Potası ve Salata Kâsesi Metaforları

Tampon mekanizma ve Tampon Kurum kavramı Mübeccel Kıray'ın Ereğli üzerine yaptığı bir çalışma ile kazanılmış bir kavramdır. Toplumsal değişme kavramı üzerine Kıray şu tespitlerde bulunmaktadır⁶⁷⁷: Toplumsal yapıda bazı ögelerde gerçekleşen değişim öteki ögeleri de etkilemekte ve bir ögenin değişimi bütün toplumsal yapıya sirayet etmektedir. Ancak bu değişme tüm toplumsal yapı ögelerinde aynı an, hız ve oranda gerçekleşmediğinden dolayı hem eski hem de yeni yapıya ait bazı özellikler birlikte aynı anda görülebilmektedir. Tampon kurum kavramı da değişim hallerinde ancak görece olarak daha hızlı ve kapsamlı değişim durumlarında eski ve yeni yapıya ait olmayan ancak oluşum aşamasında beliren ve bütünleşmeyi mümkün kılan bir kurumdur. Toplumsal çözölmeyi engellediği belirtilen bu kurumlar eski ve yeni yapının ögelerinde farklı nitelikler taşımakta ve değişimde denge unsurunu hayata geçirmektedir. Bu değişim esnasında tampon kurumların beraberinde yeni ilişki, değer ve fonksiyonlar da belirlemekte, eski ve yeni yapı arasında adeta bir köprü vazifesi görmekte, toplumun işlevsel bütünlüğünü tampon kurumlar sayesinde yerine getiren tüm yenilikler de tampon mekanizmalar olarak adlandırılmaktadır.

Buradan hareketle tampon mekanizmalar ABD örneğinde somutlaştırılacak olunursa, kolonilerin bağımsızlık savaşı sonrası önce kendilerinin anayasalarını oluşturması, ardından kölelik müessesesinin kaldırılması için konfederasyon ve birlik adları altında kuzey güney savaşı ve daha önce denenmemiş yepyeni bir

⁶⁷⁶ Age, s.303.

⁶⁷⁷ Mübeccel Kıray'dan akt: Emre Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, 14. Basım, İstanbul 2010, s.172-176.

yönetim formunun ortaya çıkışı, hep değişim aşamaları olarak belirtilmelidir. Bu değişim aşamalarında eskinin özellikleri bir yandan var olurken aynı zamanda yeni uygulamalar da kendini göstermiştir. Başta Avrupa olmak üzere birçok ülkeden göç eden kesimler burada her biri Alman, İrlandalı, İspanyol olsa da gerek İngiltere Krallığının yasalarını gerekse kendi hazırladıkları eyalet yasalarını, kendilerine has gelenek ve adetlerini Amerikanca bir yorumla uygulamışlar⁶⁷⁸, geçiş ve uyum sürecinin sancısız olması yahut sancısının azalması için dernekler⁶⁷⁹ yoluyla bir tür hemşehricilik uygulamalarına girişmişler, eski bağları ile kuvvetli saf ari bir toplumsal, siyasal ve kültürel bireyler, toplumlar ve kurumlar olarak kalmazlarken yeni bir geçiş formu oluşturarak bu değişimin dengeli şekilde gerçekleşmesini sağlamaya çalışmışlardır. Bu bakımdan erime kasesi metaforu da bir tür tampon mekanizma olarak değerlendirilebilir.

ABD devlet yapısını tehdit edici bir şekilde yoğun olarak yerleşmiş güçlü etniksel azınlıklar belli bölgelere yerleşmemiş olup bu gruplar üst kimlikli bir anlayışla bir erime potası fikri ile yaşamaya çalışmaktadırlar. Erime potası anlayışının kökeninde göç eden milyonlarca insanı farklılıklarıyla beraber nasıl bir arada tutarak ortak bir amaç, ülkü etrafında birleştirip bu farklılıkları bir sorun olmaktan ziyade birliktelik harcı olarak hayata geçirebiliriz anlayışı yatmaktadır. Başka bir deyişle erime potası ile amaçlanan çokkültürlü yapının ve farklılıkların kabulü ancak bu farklılıkların aralarındaki ayrılıkların ve ayrıcalıkların ortadan kaldırılarak, kimliklerin ve kültürlerin şekillendirilmesi doğrultusunda bir birliktelik sağlanmasıdır. Ancak çokkültürcülük talepleri, aslında Amerika'nın ilk günden beri ulaşmaya çalıştığı "Amerikalı Olun"da bahsi geçen nihai tekkültürcü politikalara ve erime potası metaforuna karşı bir dur mesajı taşımaktadır. Başka bir deyişle çokkültürlülüğü çokkültürcü bir yapıya dönüştürme uğraşlarıdır. Ancak bu olgunun bir gerçeklik halini alabilmesi için öncelikle tekkültürcü yapıda fiili anlamda bir

⁶⁷⁸ Irk kavramının biyolojik, etnikliğin ise anlam açısından toplumsal olduğunu belirten Giddens'a göre İrlandalı Amerikalılar popüler adetlerini koruyarak Amerikan toplumu bağlamında dönüştürmüş, örneğin Aziz Patrick Günü gösterilerini İrlanda mirası üzerine Amerikan gösterişli tarzını da ekleyerek yeniden biçimlendirmişlerdir. Bkz. Giddens, *Sosyoloji*, s.555.

⁶⁷⁹ Örneğin Afrika'dan Amerika'ya götürülen Müslümanlardan köleleştirilenler, Trinidad'da Senegalli Samba Makumba gibi para biriktirip özgür kalanların kurdukları dernekle önce toprak satın alıp tarımla uğraşmaya ve daha sonra köle olarak bulunan Mandingoluların (Sierre Leone'daki Afrikalı bir etnik grup) satın alınarak özgürleştirilmelerine uğraşmışlardır. Bkz. Sylviane A. Diouf, *Amerika'da Köle Müslümanlar: Mücadele, Direniş, İsyan*, (Çev. Ahmet Yaşar), İstanbul 2003, s.120.

eşitliğin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda değerlendirilecek olunursa ABD'nin sloganının “*e pluribus unum / birçoktan tek bir*”⁶⁸⁰ olduğu ifade edilse de aslında dayatmacı bir uygulamanın varlığından söz etmek de bir bakıma mümkündür. Çünkü benzemeye çalışmak bir başka anlamda öz varlığa başkalaşmaktır. Erime potası fikrinin de birçoktan tekbir oluşturma fikrinden türetildiği söylene de bunun bir tür toplum mühendisliği olduğu ifade edilebilir. Toplum mühendisliği ise otokratik ve Jakoben/tepeden inmeci bir oluşumdur⁶⁸¹.

Erime potası fikrini ilk kez Amerikalı kavramını açıklamak ve kavramın bir bakıma içini doldurmak için kaleme aldığı 1782 tarihinde yayınlanan “Letters From An American Farmer / Amerikalı Çiftçiden Mektuplar” isimli eserinde Michel Guilamme Jean De Creveceur oluşturmuştur. Buna göre yazar, bu kadar insanın nereden geldiğini sorar ve gelenlerin İngiliz, İskoç, Fransız, Alman, olduklarını ancak gelenlerin artık üçte ikisinin ülkesinin bulunmadığını, yeni kanunların, yeni sosyal sistemin ve hayat tarzının bu insanları yeniden oluşturarak birer vatandaş olduklarını, bu yeni insanın yani Amerikalının hem Avrupalı olup hem onun soyundan geldiğini ancak hiçbir ülkede bulunmayan bir kana da sahip olduğunu ve bu yeni insanın, tüm ulusların fertlerinin eriyerek zorluklarının ve gelecek nesillerinin dünyada büyük değişikliklere sebep olacak yeni bir insan ırkına dönüşeceklerini anlatır⁶⁸². Başkan Roosevelt de Amerika’da yarı yarıya değil sadece yüzde yüz Amerikalılığa yer olduğunu ifade etmiştir⁶⁸³.

Erime potası kavramını ilk defa kavramsal olarak kullanan kişi ise 1908 senesinde Yahudi yazar Israel Zangwill’dir⁶⁸⁴. Bireylerden ziyade gruplara atıfta bulunan bu anlayışta her grubun kültürel farklılıkları pota dışında kalacak, bu farklılıklara vurgu yapılmayacak ve zaman içinde bir evrim yoluyla gruplara ait özellikler Roosevelt’in belirttiği Washington dönemi insanlarınca tayin edilmiş bir milliyet ve dolayısıyla millet anlayışını baz alarak şekillenecektir. Buna göre bu

⁶⁸⁰ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.33.

⁶⁸¹ Alev Alatl, *Şimdi Değilse Ne Zaman*, 4. Basım, İstanbul 2004, s.13.

⁶⁸² David M. Kennedy ve Thomas A. Bailey, *The American Spirit: United States History as Seen by Contemporaries, Vol.1 To 1877*, 12. Basım, Boston 2010, s.90-92.

⁶⁸³ Rumbaut’dan akt. Nazım İrem, “Eritme Potasından Eriyen Potaya: 21. Yüzyılın Eşiğinde Amerika”, *Doğu Batı*, Yıl. 8, S. 32, Ankara 2005. s.206.

⁶⁸⁴ Encyclopedia.com, “The Melting Pot”, <http://www.encyclopedia.com/article-1G2-2688400061/melting-pot.html>, (Erişim: 12.03.2016).

şekillenme, erime, açık şekilde entegrasyon, aslında adı değiştirilmiş bir asimilasyondan farklı gözükmemektedir. Bu duruma örnek olarak Barret'in aktardığına göre, Jülyen takvimini takip eden ve Ortodoks Yılbaşını Gregoryen takviminden 13 gün sonra kutladıkları için işe gitmeyen 900 Yunan ve Rus işçinin işten atılması ve bu kişilerin Amerika'da yaşayacaklarsa Amerikan tatillerini izlemeleri gerektiğini belirten Henry Ford gösterilebilir⁶⁸⁵.

Erime potasının getirdiği yaklaşımlar sonunda ortaya çıkan tartışma erime potasının öyle ya da böyle bir asimilasyon aracı olduğuna yöneliktir. Bir tampon mekanizma metaforu olarak değerlendirilecek olunursa kavramın işlevinin günümüze kadar ortadan kalkmasının gerekliliğidir. Bu yüzden çokkültürlü yapının toplumsal ve siyasal hayatta daha da görünür olma ve eşit temsil, eşit haklar gibi söylemlerle kendini hissettirir biçimde ortaya çıkmasından sonra erime potası kavramı ilk günkü cazibe ve çekiciliğini kaybetmesinin yanı sıra tam tersi şekilde tercih edilmeyen hatta kaçınılan bir kavram haline gelmiştir denebilir. Çokkültürlü yapının çeşitliliğini daha görünür, fark edilir ve her birinin özelliğini ve ilk formunu korur bir yapıyı içinde barındıran ve Kanada'da ifadesini kültürel mozaik olarak bulan bu kavram somut anlamında değerlendirildiği takdirde anlamını daha kolay bulacaktır. Gerçekten de bir salata tabağında bulunan ayrı ayrı her sebze gibi kendi tadını korurken bir araya geldiklerinde yepyeni ve bambaşka bir tadı olan yapıya dönüşmektedir. Kültürel çeşitlilik anlamında da erime potasından farklı olarak kültürler biçimlendirilmiş ve oluşturulmuş, baskın ve çoğulcu özellik arz eden herhangi bir başka forma dönüşmemekte ve buna zorlanmamakta, kendi özelliklerini korurlarken bir araya geldiklerinde ise yeni bir yapı, örüntü meydana getirebilmektedirler. Bu kavramın 20. yüzyılın ikinci yarısı ve kimlik hareketlerinin doruğa çıkışı ile eş zamanlı olduğu da kaydedilmelidir. İrem'in de belirttiği gibi

*“Siyahlar, Katolikler, Yahudiler, Asyalılar ve bir dereceye kadar da İspanyol kökenli göçmenler açık ve kurumsal ırkçılığın kaldırılması için 1960'lı yıllara doğru yerleşik BASP / WASP kültürüne karşı açık bir mücadele başlatmışlardır ve 1970'lerin başından itibaren özellikle eğitim ve iş hayatında siyahların desteklenmesi amacıyla oluşturulan çeşitli politikaların kadınların yanı sıra diğer etnik, ırki, dini ve ulusal gruplara da genişletilmesi çabaları içinde çokkültürcülük tartışmaları başlatılmıştır”*⁶⁸⁶.

⁶⁸⁵ İrem, “Eritme Potasından Eriyen Potaya: 21. Yüzyılın Eşiğinde Amerika”, s.206-207.

⁶⁸⁶ Age, s.212.

Bu tartışmaların aksine erime potası, tekkültür gibi kavramlardan kaçınılarak çeşitliliğe doğru bir söylem geliştirilmiş, entegrasyon, asimilasyon gibi kavramları açık ya da kapalı şekilde çağrıştıran her türlü eylem ve söylemden uzak durulmaya çalışılmıştır. Salata kasesi metaforu da bu bağlamda değerlendirilmesi gereken bir kavram olarak literatürdeki yerini almıştır.

Bu iki metafor birlikte değerlendirildiği takdirde Amerika'daki kültürel politikaların çokkültürcülükten ziyade kültürel çeşitlilik politikaları olduğu ve kültürlerin kendi varlıklarını kendi çizgilerinde devam ettirebilmelerini sağlamalarından çok etnik, kültürel grupların birliğe entegrasyonlarını amaçladığı ifade edilebilir. Başka bir ifade ile aslolanın tüm etnik bağların ötesinde bir anlam ifade eden ve birliğe bağlılığın önemini vurgulayan Amerikalı olmak ve bu bilinci kazandırarak sürdürülmesini sağlamak olduğu belirtilmelidir. Buradan hareketle “Amerikan İstisnacılığı” kavramının nüveleri ortaya çıkmaktadır. Lipset Amerikan İstisnacılığını liberalizm gibi bir tür ideoloji olarak tanımlar ve diğer ulus mensubiyetlerinden farklı olarak doğumla değil Amerikan ülku ve değerlerini kabul edenlerin mensubu olabileceği bir durum olduğunu söyler⁶⁸⁷. Bunun nedenlerinin ise Amerika'nın diğer devletler gibi değil daha ideolojik, dini çeşitlilikler ve farklı kuruluşu, farklı bir karışım ve çeşitliliğe sahip oluşu ve kendi düşüncelerine göre Tanrı tarafından seçilmiş oldukları inancından hareketle dünyayı da kurtarma, demokrasi götürme gibi misyonlar bu istisnacı bakışın birer tezahürleridir.

Göçlerin sağladığı en büyük zenginlik kültürel çoğulcu anlayıştır. Bu anlayışta baskın, hegemon bir kültürel anlayış yerini daha homojen, birbiri ile iç içe geçmiş, kaynaşmış bir kültürel zenginliğe bırakmaktadır. Glazer ve Moynihan da bu açıdan yaklaşarak aslında etnik grupların Amerikan toplumu için göçlerin kökenlerinden ziyade yeni bir toplumsal forma işaret ettiğini, bir kimsenin ülkeye ilk gelişindeki soyunun tam olarak kimlere tekabül ettiğinin net olmadığını çünkü bir grubun saf bir şekilde biyolojik bir yapı arz etmediğini, karışmaların ve kaynaşmaların kaçınılmaz olduğunu vurgulamışlardır⁶⁸⁸. Bu durum dolayısıyla Anderson'un insanlar tarafından oluşturulmuş ve insanların kendilerini ait

⁶⁸⁷ Seymour Martin Lipset, *American Exceptionalism: A Double -Edged Sword*. New York City 1997, s.18.

⁶⁸⁸ Glazer ve diğerleri, s.16.

hissetmeleriyle dahil oldukları hayali cemaatler tanımı ile yahut Lenin'in ulusu uydurma ve yapay bulduğu gibi betimlemelerle şüphesiz benzerlikler göstermektedir. Dolayısıyla daha çok hoşgörü ve farklılıkların önemli addedilmediği bu anlayış, uzun yıllardır Amerika'ya devam eden göçün bir başka sebebidir denilebilir. Ancak bir asır öncesine kadar göçen kişilerin kültürü de karşılıklı etkileşim yoluyla şekillendirmeleri, kültürlenme ve kültürlenmeleri ile beraber tama yakın derecede Amerika'ya entegre oldukları düşünülse de kendilerinden sonra gelen kuşakları "Hansen Kanunu" süreci bekleyebilmektedir.

Amerikalı tarihçi Marcus Lee Hansen daha çok üçüncü nesil göçmenler ile ilgilenmiştir. İlk kuşaklar dışındaki nesilleri üçüncü nesil olarak tanımlayan Hansen, bu kuşakları atalarının kültürel mirasını unutmaya eğiliminde oldukları gerekçesiyle eleştirmektedir. Periyodik zaman içinde bir kuşağın kolektif zihninin canlanacağını belirten Hansen bir sonraki kuşağın ise anımsama/hatırlama eğilimi içinde olacağını belirtir. Hansen bu olguyu "*oğulların unutmak istediklerini torunları hatırlamak ister*"⁶⁸⁹ biçiminde formüle etmiştir. Belli bir topluluğa ait kolektif kimliğin inişli çıkışlı sürecine değinen Hansen'e göre üçüncü kuşakta grup bilinci tekrar tırmanışa geçmekte, kuşaklar arası geçişle atalara ait kültürel bilinç, yeni kuşaklarda tekrar canlanmaktadır. Bu canlanış gerek etnik mahalleleri ziyaret ederek, gerek geleneksel yemekleri tadarak yahut atalardan kalmış olan gelenek ve törenleri teşhir etmekle gerçekleşmektedir⁶⁹⁰.

Bununla beraber anavatan ile bağların kopmamaya başlaması daha az suçlanır hale gelmiş, bu bağların aslında hiçbir zaman kesin bir kopuş halinde olmadığı ifade edilmiş, etnik kimlikler canlılıklarını korumaya devam etmişlerdir⁶⁹¹. Avusturyalı sosyolog ve felsefeci Gustav Ratzenhofer da, Amerika'nın çokkültürlü toplum yapısı hakkında benzer bir yaklaşım sergilemiştir. Ratzenhofer'a göre nüfusun gittikçe kalabalıklaşması ve bir çaba halini alacak olan var olmanın neticesinde ırksal hafıza tekrar uyanacak, farklı diller farklı görüşlerin canlandırıcıları haline gelecek ve Amerika ulusal birlik problemiyle muhakkak bir yüzleşme durumu içinde

⁶⁸⁹ Peter Kivisto ve Dag Blanck, (Ed.), *American Immigrants and Their Generations: Studies and Commentaries on the Hansen Thesis after Fifty Years*, Champaign 1990, s.194-195.

⁶⁹⁰ Baumann, *Çokkültürlülük Bilmecesi*, s.33.

⁶⁹¹ Doycheva, *Çokkültürlülük*, s.11.

bulunacaktır⁶⁹². Buna göre toplumda belli bir süre sonra birkaç kuşak öncesinin fikirlerine, kültürel ve ırksal değerlerine geri dönüş yaşanacak, bu geri dönüşün politik olarak da siyaset sahnesine yansımaları olacaktır. Başka bir deyişle etnokültürel kimliğin tekrar uyanışı beraberinde baskılanmış olan tüm bilinçlerin etkiye verecekleri tepkisel bir geri sıçramayla hayatın her alanına hızlı bir dönüşü sağlayacağı yönündedir. Ulusal milli bilincin hemen hemen hayatın her safhasında vücut bulmaya başladığı bir dönemde köktenci yaklaşımlarla uyarılmasına bağlı olarak Thomas Jefferson’ın Amerikalı olmayı salık verdiği yüzyıllardan tekrar Amerikalı olunması gerektiği mesajının verilmesi gereken bir döneme geçiş yaşandığı belirtilmelidir⁶⁹³.

ABD’de Glazer ve Moyhinan’ın yaptığı etnik kimlik araştırmasında aslında erime kasesinin hiçbir zaman oluşmamış olduğu, etnik kimlik kavramının yok olmasından ziyade köken ve soya dair kişisel bir bilincin oluşmaya başladığı, Amerikalıların iş ve eş arayışında etnik kökenlerinin ağırlık taşıdığı ve kendilerini İtalyan, Leh gibi aidiyetlerle tanımlamaya devam ettikleri belirtilmiştir⁶⁹⁴. Gerçekten de bu minvalde asimile edilemeyenler ya da erime potasında eritilemeyenlerden bahsetmek mümkün görünmektedir. Bu durum asimile olmaya direnme olarak yorumlanabileceği gibi “İtalyan-Amerikalılar, Asyalı-Amerikalılar” şeklinde tanımlanan tireli kimliklerin amacının kökenlerinden ayrılmadan Amerikan idealizmine kavuşabilmek olarak da belirtilebilir⁶⁹⁵.

Renksel özellikleri itibari ile bu potada erimeyen ve erimeyi reddeden kesimlerle beraber Avrupalı kesimler için de bu reddedişin söz konusu olduğu ifade edilmiştir. Örneğin kendilerinin unutulduklarını ileri süren İrlanda, Yunan, Polonya, İtalyan kökenli kişiler, etnik sentez yerine asimilasyon ile karşılaştıklarını hissederek bu politikayı reddetme ve atalarının unutmak istedikleri kültürleri etnik mahallelerini

⁶⁹² Stanford M. Lyman, *Postmodernism and a Sociology Of The Absurd And Other Essays on The Nouvelle Vague in American Social Science*, Fayeteville 1997, s.275.

⁶⁹³ Bu noktada Amerikalı olunması bir bakıma bir ideoloji olarak nitelendirilebilir. Bkz. Greenfeld, *Milliyetçilik: Moderniteye Giden 5 Yol, İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve Amerika Örnekleri*, s.600.

⁶⁹⁴ Eriksen, *Etnisite ve Milliyetçilik Antropolojik Bir Bakış*, s.22.

⁶⁹⁵ Modood, *Çokkültürcülük*, s.242.

ziyaret, geleneksel yemekler, gelenek ve göreneklerini yaşatarak canlandırma yolunu tercih etmektedirler⁶⁹⁶.

Belirtilmesi gereken husus Amerikalı olmak mesajının aslında her dem verilmek istendiği ancak bunun yukarıda belirtilen kavramlar ile ne kadar uğraşılsa uğraşılsın tam olarak başarılamadığıdır. Bu yüzden 19. yy başında gerçekleşen İngiltere ile ikinci savaşın ulusal birlik ve vatanseverlik duygularını pekiştirmesi gibi sonraki bölümlerde daha detaylı değerlendirilmeye tabi tutulacak olan ve her dönem kendini yenileyen ortak düşman kavramının erime potası yahut salata kasesi kavramlarından daha etkili ve bir araya getirici olduğu mutlaka ifade edilmelidir. Nitekim ABD’de 2005-2009 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Condoleza Rice da “Bizi birleştirecek ortak bir düşmana ihtiyacımız var”⁶⁹⁷ diyerek benzer şekilde durumu ifade etmiştir. Gerçekten de Soğuk Savaş sonrası ABD kimlik tanımlamasında şer imparatorluğu eksikliğinin yerini doldurmak ve milli kimlik duygularını canlı tutmak adına sürekli olarak dış grup ihtiyacı hissetmiştir. Bu noktada Amerikan milliyetçiliği anlayışının Neo-Conservative /Yeni Muhafazakarcı bir anlayışla Leo Strauss’tan izler taşıdığı, kendi kimliğini tanımlamak için sürekli bir ötekiye / düşmana ihtiyaç duyulduğu açıktır.

4.3. AMERİKAN KİMLİK BİLEŞENİ OLARAK ETNİK GRUPLAR

İrk ya da etnik grup olarak tanımlanabilecek olan kesimler için daha önce de ifade edildiği gibi bir saflık ya da arilikten söz etmek mümkün değildir. Bununla beraber etnik kimliğin bir gerçeklik olarak geçmişte olduğu gibi günümüzde de mevcudiyetini koruduğu açıktır. Bu bağlamda Amerikan çokkültürlülüğünde dil, göç, nüfus, din kadar etnik mensubiyetlerin de öneminin ifade edilmesi gerekmektedir. Amerikan Nüfus Bürosu da yapmış olduğu birçok nüfus sayımında etnik mensubiyetleri belirli periyodlarla kamuoyu ile paylaşmaktadır. Bu bağlamda etnik gruplar, Amerikan Nüfus Bürosunun da çalışmalarında yapmış olduğu gruplandırma baz alınarak gerçekleştirilmiştir. Sonuç itibari ile Amerikan kimlik bileşenlerinin etnik kategorizasyonu WASP, Amerikan Yerlileri, Afro Amerikalılar,

⁶⁹⁶ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.35.

⁶⁹⁷ Joslyn Pine (Ed), *Book of African-American Quotations*, Mineola New York 2011, s.155.

Asya Amerikalılar, Hispanikler ve diğer gruplar olarak gerçekleştirilmiştir. Diğer gruplar olarak sınıflandırılma sebebi Amerikan Nüfus Bürosunda da bu şekilde geçmesi ile beraber aynı zamanda tüm nüfusa oranla üyelerinin mevcut sayısal miktarlarıdır.

4.3.1. WASP Kimliği

Amerika'nın gerek göçler gerekse Britanya İmparatorluğu'na karşı girişmiş olduğu mücadele sonunda yoğun olarak baskınlığını hissettiren dil İngilizce olduğu kadar aynı derecede kendini hissettiren kültürü de Anglo Sakson kültürüdür. Geçen zaman içinde bu yapı kendisini WASP / White Anglo Sakson Protestan ifadesinde bulmaya başlamıştır⁶⁹⁸. Bu durumun kökleri bahse konu sebeplerin yanı sıra tarih boyunca bir çok coğrafyada görülebileceği üzere ulus meydana getirme süreçlerinde ortaya atılan efsanelerde ve mitlerde de yatabilmektedir. Bu mitlere Amerikan tarihinde de yer yer rastlamak mümkündür.

Örneğin “Hengist ve Horsa” buna örnek olarak gösterilebilir. M.S. 5. yüzyıla tekabül eden bu mite göre Hengist ve Horsa isimli iki kardeş, Britanya kralını *Pictslere* karşı korumak için Britanya'ya gelmiş Saksonların ilk atalarıdır⁶⁹⁹. Geçmişe dair ortak bir kader algısının ilk örneklerine gönderme yapan, ortak kök ve geçmişe atıfta bulunarak tarihin içinde vazgeçilmez olarak kaderci bir ortaklığa vurgu yapan bu hikaye, Roma'nın kuruluş hikayesindeki Romus ve Romulus kardeşler hikayesi gibi bir mit ile devam etmektedir. Görünen ana fikir birlikteliğin istense de ayrılamaz olduğu, Anglo Sakson yapının kader ve tarihle iç içe geçtiği savından hareketle aslında bir ayrıcalık, üstünlük ve hayatın birçok safhasında ifadesini bulmuş olan bir elitizme yol açmış mahiyettedir.

⁶⁹⁸ Özellikle Anglo Protestan kültür, Amerikayı Amerika yapan değer olarak görülmüş hatta 17. ve 18. Yüzyıllarda Amerika'ya İngiliz Protestanlar yerine Fransız, İspanyol ya da Portekiz Katolikler gelmiş olsaydı Amerika'nın bugünkü Amerika yerine Qubec, Meksika ya da Brezilya olacağı ifade edilmiştir. Huntington'a göre Amerika Protestan doğmuştur ve bu yüzden Protestan hale getirilmesi gerekmemiştir. Bkz. Huntington, *Biz Kimiz, Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.59, 63; Bununla beraber WASP teriminin Amerikalı sosyolog E. Digby Batzell'in 1964 tarihli *The Protestant Establishment: Aristocracy and Caste in America* isimli kitabı ile popüler olduğu belirtilmiştir. Bkz: Encyclopedia Britannica, “E. Digby Batzell,” <https://www.britannica.com/biography/Edward-Digby-Baltzell>, (Erişim: 02.05.2017).

⁶⁹⁹ Encyclopedia Britannica, “Hengist and Horsa”, <http://global.britannica.com/topic/Hengist>, (Erişim: 12.03.2016).

Kökleri Cermen kavmine dayanan Anglus ve Saksonların zaman içinde kaynaşması ile ortaya çıkan Anglo Sakson terimi asıl olarak MS. 5. ve 11. yüzyıllar arasında Britanya Adası toplumuna atıfta bulunur. Zaman içinde Kuzey Avrupa'yı içine alacak şekilde genişleyen tanım, Protestan inancı ile de Avrupa'da reform sonrası ortaya çıkan döneme göndermede bulunur. Uzun yıllar boyunca devam eden ırkçılık anlayışının temellerinde WASP anlayışının baskın gücünün etkili olduğu idda edilebilir.

Amerikan koloniciliğinde önemli yere sahip İngiliz yerleşimcilerinin Britanya adasının farklı yerlerinden gelmiş olmalarına rağmen taşıdıkları ortak özelliklerin WASP kültürünün oluşumunda büyük etkisi olduğu belirtilmiş, bu ortak özelliklerin İngilizce konuşmak, Protestan olmak ve İngiliz değerlerine haiz olmak olduğu belirtilmiştir. Bu ilk dönem İngiliz geleneği mirası da bugün için ABD'de en güçlü belirleyici olarak varlığını devam ettirmekte ve baskın egemen durumunu muhafaza etmektedir⁷⁰⁰.

Bununla beraber WASP anlayışının ayrıcalıklı konumu üstüncü bakış açısının politik uygulamalarında da kendisini göstermiştir. WASP kültürünün değişik dönemlerde farklı uygulamalar arz ederek bazen yerlilerin medenileştirilmelerinde, bazen siyahilerin çalıştırılmalarında ve kültürel zenginliğe vurgu aşamasında her türlü farklılığın eritilmesinde başat rol oynamıştır.

WASP kültürü Amerikalı kimliğinin hem temel hem de kuruluşundan itibaren süregelen en önemli yapıtaşı olmuştur. Özellikle Anglo Protestan kültürü göçmenlerin uymaları ve benzemeleri gereken kültürün merkez noktasını oluşturmuştur. Amerikalı olmanın ön şartlarından biri, çok uzun yıllar boyunca Anglo Amerikan uyum modelinin gerekliliklerini yerine getirmekle mümkün olabilmıştır. Bunun en temel nedenlerinden biri Amerika'nın ilk ve öncelikle Protestan bir devlet olarak ortaya çıkışında aranmalıdır. İngiliz püriten Protestanlığı Amerika'da diğer olgular gibi Amerikanlaşarak Avrupa Protestanlığından farklılık göstermiş, Anglikan Kilisesinin daha sert çizgileri olan din anlayışı, resmi kiliseden ayrılmanın da etkisiyle Amerikanlaşmıştır.

⁷⁰⁰ Huntington, *Biz Kimiz, Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.42.

WASP kültürünün önemli bir diğer bileşini de beyaz olmaktır. Bu beyazlık hem tensel bir renge atıfta bulunurken aynı zamanda bir tür ideoloji, hayali bir ilişkisellik, beyaz bir nativizm barındırmaktadır. Bu bağlamda bu anlayış sosyal hareketleri, politik grupları, entelektüel akımları ve birçok muhalefet biçimini bünyesinde barındırmaktadır. Bu manada beyazlık, ırkçılıktan öte “katılımcıların ezici çoğunlukla beyaz olduğu ve beyaz Amerika olarak gördükleri şeyi korumayı ya da onarmayı temel bir hedef olarak benimsedikleri anlamına geliyor” diyen Huntington’a göre tanım, siyahlar gibi Amerika’nın gerçek bir parçası olmamış gruplar ve çoğalmakta oldukları düşünülen iç azınlıklara karşı bir tavrı da bünyesinde barındırmaktadır⁷⁰¹.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus WASP kültürünün egemen anlayışının beyaz ırkçılığı benimsemiş Ku Klux Klan tarzı yapılanmaları benimsememeleridir. Bu kültürün hakim anlayışı ırk üstüncülüğü anlayışından öte WASP kültürünün ev sahibi olmayan kültürler tarafından kuşatıldığına vurgu yaparak kendi öz savunmasını yapabilme hakkına göndermede bulunmaktadır. Ayrıca beyaz egemen ağırlığın da zaman içinde erimeye başladığını ve ilerleyen zamanlarda azınlık durumuna düşecek olmanın verdiği endişeyi içermektedir. Bu durum ise beyaz nativizmin en etkili gücü olarak nitelendirilen dil ve kültüre yönelik meydan okumalarda kendini göstermektedir⁷⁰². Çeşitli söylemlerde de görülebileceği gibi asıl korku ev sahibi olma kudretinden yoksun kalınarak anavatan olarak tabir edilen topraklarda nüfus olarak azınlığa düşmektir. Benzer söylemler istatistiksel olarak da ifade edilmektedir. Örneğin Amerikan Nüfus Sayım bürosunun yaptığı bir araştırmaya göre beyazlar Amerika’da 2044 yılından itibaren ırksal olarak çoğunluk olma özelliklerini kaybedeceklerdir⁷⁰³. Bir başka araştırmaya göre ise 2050’de ABD nüfusunun yarısını etnik azınlıkların oluşturacağı belirtilmektedir⁷⁰⁴. Bu durumun ise WASP aidiyetini hisseden kesimlerde kendi ülkelerindeki ayrıcalıklı durumlarını kaybetme korkusu yaşattığı düşünülmektedir.

⁷⁰¹ Age, s.310-311.

⁷⁰² Age, s.316.

⁷⁰³ U.S. Census Bureau, Projecting Majority-Minority, https://www.census.gov/content/dam/Census/newsroom/releases/2015/cb15-tps16_graphic.pdf, (Erişim: 05.03.2016).

⁷⁰⁴ Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt: 3, Bin Yılın Sonu*, (Çev. Ebru Kılıç), İstanbul 2013, s.176.

4.3.2. Amerikan Yerlileri

Kendilerini Amerika'nın yerlisi olarak tanımlayan kesim Kolomb'un keşfettiği kıtayı Hindistan sanmasından kaynaklı olarak 1492 keşfinin öncesi dönemdeki atalarına atıfta bulunarak "Indians-Amerikan Hintleri" ya da daha genel tabiriyle "Kızılderililer" olarak görmektedirler. Günümüzde ise gerçekten Hindistan asıllı olan kişilerle bu kişilerin karışıklığını önlemek için Hindistan kökenli kişileri ifade etmek için daha çok Güney Asyalı, Doğu Hindistanlı gibi tabirler kullanılmaktadır. Hindistan, Japonya, Kore gibi Asya menşeli ülkelerin Amerikan vatandaşları için kullanılan genel tabir ise Asya-Amerikan tanımlamasıdır.

Belirtilmesi gereken bir husus, Amerika'nın keşif döneminde kıtanın bomboş, ıssız bir yer olmayıp bilakis 40 milyon civarında insanın yaşadığıdır⁷⁰⁵. 15. yüzyılda sayıları milyonlarla ifade edilen (yaklaşık 10 milyon civarında olan) Kızılderililerin 1800'li yıllarda çok büyük bir kısmının yok olmuş olduğu bilinen bir gerçektir. Elbette bunun belli başlı sebepleri mevcuttur. Bunun birinci temel sebebi olarak artan nüfusla beraber buna paralel olarak genişleyen egemenlik alanıdır. Ancak bu egemenlik alanına mevcut nüfusun yerleştirilmesi için öncelikle buraların sakinlerinin buralardan uzaklaştırılmaları gerekmiştir.

Genel olarak avcı toplayıcı bir toplum olarak bilinen ve toprağa bağlı bir yaşam sürdüren Kızılderililerin atalarından kalan, yüzyıllardır yaşadıkları yurtlarından gitmeleri için bir takım tedbirlere başvurulmuştur. Chomsky bu durumu Amerika'nın yerleşimci sömürgeci bir toplum oluşuna bağlar ve yerleşimci sömürgeciliği yerli halkları yok etmesi gerektiği için emperyalizmin en kötü ve vahşi türü olarak tanımlar⁷⁰⁶. 19. yüzyılın ikinci yarısında yoğunluğu 3 kattan fazla bir artış gösteren nüfusun yerleşimi için gereken elverişli topraklar için mücadeleler özellikle 1828-1837 yılları arasında Amerika'nın 7. Başkanlığını yapmış olan asker kökenli Andrew Jackson tarafından verilmiş, örneğin topraklarının üçte ikisini terk etmek zorunda kalan Creek kabilelerinin ve ardından Florida'daki Seminole kabilelerinin ayaklanmaları Jackson tarafından şiddetli bir şekilde bastırılmıştır.

⁷⁰⁵ Embassy Of The United States, *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.3.

⁷⁰⁶ Chomsky, *Vahşi ABD Emperyalizmi*, s.12.

Kızılderili nüfusunun azalmış olmasının bir başka sebebi de Başkan Andrew Jackson zamanında çıkarılan 1830 tarihli “Hintli Yer Değiştirme Kanunu” olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Buna göre Oklohama ve civarı yerlilerin yeni yerleşim yerleri olacaktır. Bu yasanın ana gerekçesi, ülkenin doğusundaki verimli sayılan topraklarda yaşayan yerlilerin Missisipi Nehri’nin batı yakasına göç ettirilmelerini sağlamaktır. Tabii ki bu göç gönüllülük esasına dayanmamakta, direnenlere karşı sert bir mücadeleyi de içermektedir.

Beyazların Batı’ya doğru ilerlemek istemeleri, buralarda yüzyıllardır yaşamakta olan Kızılderililerin başta arazileri olmak üzere yiyecek, hayvan gibi birçok yaşamsal metanın ellerinden gitmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda iki taraf için de şiddetli savaşlar yaşanmış, özellikle Güneyde Andrew Jackson’ın Creekler, Florida’da Seminoller ve Indiana’da Tecumesh kabileleri arasında yaptıkları savaşlar bunların başlıcaları olmuş, özellikle Abraham Lincoln’un yüzbaşı olarak katıldığı Black Hawk ve kabilesi arasındaki savaş Kızılderililerin barış çağrılarına rağmen devam ettirilmiş, savaşların Monroe ve Jackson zamanında da devam etmesinin ardından kabileler Missisipi Nehri’nin öte tarafında yer alan verimsiz olarak bilinen Büyük Ovalara bir yandan sürgün edilirken diğer yandan birçoğunun katledildiği ifade edilmiştir⁷⁰⁷. En sonunda Kızılderililerin yaşam alanı olarak bilinen Vahşi Batının, 1890 yılında ortadan kaybolduğu ifade edilmiştir⁷⁰⁸.

Verimli arazilere sahip olan yerlilerin bazen de tehcir edilerek yerlerinden sürgün edildikleri ifade edilmelidir. Bu tehcirden etkilenen ancak buna rağmen batı medeniyetine entegre olarak okuma yazmayı da bilen beş büyük kabile Cherokee, Chickasaw, Choctaw, Creek ve Seminole kabileleridir⁷⁰⁹. Koloniler döneminde yeni gelen Avrupalı göçmenlere yeni kıtada hayatta kalabilmeleri için balkabağı, fasulye, mısır gibi ürünlerin nasıl yetiştirileceğini öğreten de bu Kızılderili kabileleri olmuşlardır⁷¹⁰. Yerlilerin Batı kültürünü, dilini ve misyonerler sayesinde dinlerini benimseyip yerleşik Avrupalılar gibi olmaya başlamışlar, Avrupalılarla ticaret ilişkilerine girişmişler, bulunmaları, müzakere ve barış ile sürgün politikasından

⁷⁰⁷ Nevins ve Commager, *ABD Tarihi*, s.221-222.

⁷⁰⁸ *Age*, s.22.

⁷⁰⁹ Robert V. Remini, “Indian Removal Act”, *Historynet*, <http://www.historynet.com/indian-removal-act>, (Erişim: 05.03.2016).

⁷¹⁰ Embassy Of The United States, *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.5.

vazgeçilmesi için en üst düzeyde görüşme taleplerinde dahi bulunmuşlardır. Bu durum normalde Kızılderililerin bir tehlike olarak algılanmalarını yavaş yavaş önlemesi gerekmekte idiye de, bu durum zamanla bu kabilelerin sürgüne tabi tutulmalarına mani teşkil etmemiştir. Yerlilerin herşeye rağmen sürdürdükleri barışçı politikalarına rağmen yer değişikliği kanunları hayata geçirilmiş, bu uygulamalara gerekçe olarak da kabilelerin vahşi, ilkel yahut tehlikeli oldukları savları ortaya atılmıştır.

Bununla beraber Başkan Andrew Jackson'ın Kongre 2. Yıllık konuşması tehcir konusundaki hükümetin görüşlerini yansıtır niteliktedir. 6 Aralık 1830 tarihindeki konuşmasında Jackson, gerçekleştirilen yer değiştirme olayının sağladığı maddi kazancın “en az önemli” avantaj olduğunu belirtmiş, Hükümet ve Yerlilerin birbirlerine yakın olmalarından dolayı yaşanabilecek çarpışmaların olması tehlikesinin böylece ortadan kalkacağına vurgu yapmıştır. Buna göre birkaç vahşi avcı tarafından işgal edilmiş topraklara daha yoğun ve medeni insanlar yerleşecek ve bu kanunla beyazların yerleşim yerlerinden uzaklaşan yerliler beyazlarla ilişkilerinin keserek hükümetin kurallarından uzaklaşacak, kendi yollarında ve kendi ilkel kurumlarında daha mutlu olacaklardır⁷¹¹.

Kızılderililer haklarını müzakere yollarıyla alamayınca konuyu Yüksek mahkemeye götürmüşlerdir. Örneğin, 1831 tarihli Cherokee Ulusu - Georgia Hükümeti ve 1832 tarihli Worcester ile Georgia Hükümeti arasındaki davalarda yüksek mahkeme hükümetin eylemlerine itiraz etmiş ve yerli ulusların egemen uluslar olduğunu, hükümetin onlar üzerinde bu tür bir baskı ve zor kullanmada bulunamayacağına dair karar vermiş ise de kötü uygulamalar ve verilen kararlar değiştirilmeden uygulanmaya devam etmiştir⁷¹².

Zaman konunun Kızılderililerin oluşturduğu tehlikenin önlenmesinden daha başka oluşunu göstermiştir. Zira Kuzey Carolina ve Georgia'daki toprakları 1791 yılında yapılan anlaşma ile garanti kapsamına alınmış olsa da, 1829 yılında yaşamış oldukları arazide altın bulunması Yüksek Mahkeme'nin verdiği lehlerine olan

⁷¹¹ The Library of Congress, *American Memory: A Century of Lawmaking for a New Nation: U.S. Congressional Documents and Debates, 1774-1875*, <https://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=llhj&fileName=024/llhj024.db&recNum=24>, (Erişim: 07.03.2016).

⁷¹² History, *Trail of Tears*, <http://www.history.com/topics/native-american-history/trail-of-tears>, (Erişim: 07.03.2016).

kararın uygulanmasına mani olmamış ve hastalık, yokluk ve ölümlerle dolu Oklahama yolculuğuna çıkmak durumunda bırakılmışlar, sonuç itibariyle yerliler, federal hükümete atalarından kalmış olan milyonlarca hektarlık araziyi bırakmışlar ve yerlerinden ayrılmışlardır⁷¹³. Ayrıca beyazların pamuk üretimini genişletmek istemeleri de bu zorunlu yolculuğu başlatan nedenler arasında gösterilmektedir⁷¹⁴. Bu ayrılış 1838 ve 1839 yıllarının sonbahar ve kış mevsimlerine denk gelmiş, bu zorunlu sürgünde 4000 civarında kabile üyesi yaşamını yitirmiş ve bu sürgün “Gözyaşı Yolu” olarak bilinegelmiştir⁷¹⁵. “Gözyaşı ve ölüm yolculuğu” olarak tanımlanan bu yolculuk bir yerli kabilesi olan Choctaw liderinin Alabama gazetesine söylediği sözlerden alınmıştır⁷¹⁶. Sonuç itibariyle “en güçlüsünün hakkı ile ilk el konanın hakkı arasında ancak kavga ve cinayetle son bulan devamlı bir çatışma meydana gelmiştir”⁷¹⁷.

Amerikan Nüfus Sayım Bürosu CENSUS’un 2010 verilerine göre Alaska Yerlileri ve Amerikan Yerlilerinin toplam nüfusu 2.932.248 olup bu rakamın tüm nüfusa oranı sadece %0,9’dur⁷¹⁸. 8 Eylül 2000 tarihinde Yerlilerden Sorumlu Federal Büro, geçmişte yaşanmış olan toplu kısımlardan, zorunlu yer değiştirmelerden, yerlilerin dillerinin ve kültürlerinin soyunun tükenmesinden dolayı duyulan üzüntüyü belirtmiş, bu durumun ahlaki sorumluluğundan dolayı özür dileyerek bu özrün sadece Federal Büro adına yapılıp bütün federal hükümet adına yapılmadığını da ifade etmiştir⁷¹⁹. Son olarak Kızılderili isimlerinin aslında bir bakıma eyalet, şehir gibi yerleşim birimlerinde devam ettiğini belirtmek pek de yanlış olmayacaktır. Zira Massachusetts ve Wisconsin eyaletleri, Omaha ve Milwaukee şehirleri ile Mississippi ve Missouri nehirleri ve Adirondack dağları Kızılderili isimleri taşıırken, tobacco (tütün) ve chocolate (çikolata) gibi kelimelerin de başta İngilizce olmak üzere birçok

⁷¹³ Embassy of The United States, *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.48.

⁷¹⁴ History, *Trail of Tears*.

⁷¹⁵ The Library of Congress, *Primary Documents In American History: Indian Removal Act*, <https://www.loc.gov/rr/program/bib/ourdocs/Indian.html>, (Erişim: 06.03.2016).

⁷¹⁶ History, *Trail of Tears*.

⁷¹⁷ Jean Jacques Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, (Çev. Rasih Nuri İleri), 7. Baskı, İstanbul 2002, s.138.

⁷¹⁸ U.S. Census Bureau, *General Population and Housing Characteristics*, <http://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?src=CF>, (Erişim: 09.03.2016).

⁷¹⁹ Matt Kelly, “Indian Affairs Head Makes Apology”, *The Washington Post*, 08.09.2000, http://www.washingtonpost.com/wp-srv/aponline/20000908/aponline153014_000.htm, (Erişim: 10.03.2016).

dile yerliler kanalı ile geçtiği ifade edilmiştir⁷²⁰. 2010 nüfus sayımı rakamlarına göre siyahlarda olduğu gibi kendilerini bu kategoride tanımlayan kişiler de çok büyük bir yoğunlukla belli başlı 10 bölgede yaşamaktadır. Buna göre bu bölgeler California, Oklahoma, Arizona, Texas, New York, New Mexico, Washington, Kuzey Carolina, Florida ve Michigan'dır⁷²¹.

4.3.3. Afro-Amerikalılar

Amerika'da yoğun bir nüfusa sahip olan Afro Amerikanlar, kökleri koloniler öncesi döneme kadar uzanabilecek bir geçmişe sahiplerdir. Büyük toprakların koloniler döneminde işlenmesi amacıyla Afrika'dan koparılıp getirilen ve uzun yıllar kölelik müessesesi ile mücadele eden siyahi kesim günümüzde geçmişe nazaran birçok hakkını elde etmiş olsa da ırkçı ve ayrımcı söylem ve eylemlerin tamamen yok olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. 2010 nüfus verilerine göre siyah ya da Afro-Amerikan olarak tanımlanan nüfus 38.9 milyon olup bu rakam tüm nüfusun %13'ünü oluşturmaktadır⁷²². Bir başka deyişle her 100 kişiden 13'ü kendisini Afro-Amerikalı ya da Siyah kesim⁷²³ olarak tanımlamaktadır.

Amerika'nın keşfinden sonra Amerika'nın toprakları, bakir, el değmemiş, işlenmeye müsait ve sahipsiz olarak görülmüştür. Dolayısıyla mesele buraların sahiplenilmesinin ardından buralarda çalıştırılacak kişilerin temini konusudur. Amerika'da kölelik 17. yüzyılın başlarında Afrika'dan Kuzey Amerikan kolonilerine birçok kazançlı tarım ürünlerinin üretiminde kullanılmak üzere buranın insanların zorlu süreçlerle getirilmeleriyle başlamıştır. Kölelerin Amerika'ya getirilmeleri esnasında küçük gemilere istif edilmekte oldukları ve birbirlerine zincirlendikleri,

⁷²⁰ J.B.Wight, *Amerika Birleşik Devletleri Tarihinin Ana Hatları*, İstanbul 1953, s.6.

⁷²¹ U.S. Census Bureau, *The American Indian and Alaska Native Population: 2010*, Ocak 2012, <http://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-10.pdf>, (Erişim: 01.04.2016), s.6.

⁷²² U.S. Census Bureau, *2010 Census Shows America's Diversity*.

⁷²³ Aslında Afro-Amerikalı tabiri siyah kelimesinin yerine kimlik hareketleri ile kullanılmaya başlanmış bir tabirdir. Bir tür etnik kökene dönüşün tabirsel olarak dışa vurumudur. Bu dışa vurum yalnızca tabirlerin kullanımında değil yaşamsal alanda da kendisini göstermiştir. Örneğin isimlerin Afrikalı isimleri ile değiştirilmeleri, Afrikalı giysileri giyme, saçların kıvrık model tercihi bunlardan bazılarıdır. Bununla birlikte Afromerkezcilik olarak adlandırılan bu yaklaşımın sloganı da “black is beautiful –siyah güzeldir” şeklindedir. Bkz. Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.34.

yollarda çoğunun öldüğü, ayrı diller konuştukları için birbirlerine acılarını bile anlatamadıkları ifade edilmiştir⁷²⁴.

Köleler özellikle Güney Eyaletlerinde yoğunluk kazanan bir nüfusa sahip olmuşlardır. Özellikle buralarda mevcut bulunan pamuk tarlaları başta olmak üzere birçok işte kölelerin emeklerinden yararlanılma gereği duyulmuştur. Kuzey ve Güney eyaletleri arasında meydana gelen iç savaştan önce, Güney nüfusunun 1/3 kısmının nüfusunu köleler oluşturmaktadır. Bunların büyük kısmı geniş çiftliklerde yaşamakta, okuma yazma gibi eylemler kendilerine yasaklanmakta, kadın köleler cinsel anlamda kullanılabilir. Köleler arası evliliğin yasal olarak temeli bulunmasa da sahipleri buna izin verebilmekte hatta cesaretlendirmekte ancak ailelerin genişlemesi durumunda bu aileleri ayırmakta ve satmakta herhangi bir tereddüt görülmemektedir⁷²⁵. Güneyin köle ticaretine devam edilmesindeki ısrarının bir diğer sebebinin ise kölelerin iş, iklim ve benzeri şartlarda ölüm oranlarının yüksek olmasından ötürü eksilen kölelerin yerine yenilerinin getirilmesi zorunluluğudur⁷²⁶.

Yaşadığı dönem içinde Tocqueville Amerika'nın baskı rejimi ile yönetildiğini ileri sürse de Amerika'da baskı rejiminin hakim olduğu tezine James Bryce şiddetle karşı çıkmakta, Amerikan yasalarında azınlıkların şikayetini gerektirecek çok az şey bulunduğunu ekleyerek olsa olsa alkol yasağı kanununun ve Çinliler ile ilgili kanunların bu konuda örnek teşkil edebileceğini söylemekte ancak zencilerin aynı okullarda okuma ve beyazlarla evlenme yasağını içeren kanuna ise sadece birkaç kelime ile değinmektedir⁷²⁷. Bryce'ın bu yaklaşımı mantalite olarak üstünlük ve ayrıcalıklı bir yaşam ve düşünüş biçimi halini almış olup Kızılderililerin yahut zencilerin, kölelerin vatandaş sayılmadığı ve dolayısıyla vatandaşlar arasında bundan dolayı bir problem olmadığı görüşünün bir ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Afro-Amerikan kesim ile ilgili olarak belirtilmesi gereken diğer husus siyahîlerin din anlayışı ile ilgilidir. Daha net açıklamak gerekirse Afrika'dan getirilen köleler içinde zamanla yayılmaya başlayan Hristiyanlık, kölelerin beyazlarla aynı

⁷²⁴ Berktin, *Demokrasi Kahramanı Thomas Jefferson*.

⁷²⁵ History, *Slavery in America*, <http://www.history.com/topics/black-history/slavery>, (Erişim: 14.02.2016).

⁷²⁶ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.532.

⁷²⁷ Bryce, *Amerikan Siyasi Rejimi*, s.162, 164-165.

yerlere gidemeyecek olmalarından ötürü ortaya çıkmaya başlayan kendilerine ait siyahlar kiliselerinin oluşmasına yol açmıştır. Bu kiliseler ilerleyen yıllarda sivil haklar hareketinde de önemli roller üstlenerek önemli bir yer işgal etmiştir.

Köle ticareti amacı ile ve çalıştırılmak üzere kıtaya getirilen siyahi nüfus zaman içinde çoğalarak önemli bir popülasyon elde etse de haklarını elde etmeleri ve eşitlikçi bir yaklaşıma maruz kalmaları için uzun uğraşlar vermeleri gerekmiştir. Köleliğin kaldırılması için kuzey eyaletleri ile güney eyaletleri arasında iç savaş olarak adlandırılan savaş yaşanmış ve köleliğin kaldırılmasının Anayasal bir hüküm haline gelmesi ancak 1865 senesini bulmuştur. Ancak bundan sonra siyahi kesimin kıtada her anlamda eşitlikçi bir muamele görmüş olduğu ve maruz kaldıkları ötekilik duygusunun da tam anlamıyla son bulduğu söylenememektedir. Buna mukabil günümüzde siyahi nüfusun özellikle yaşamış olduğu kesim ve nüfus olarak yoğunlukta bulunduğu kesimler de hala güney eyaletleri olarak ifade edilmelidir. Nitekim 2010 ABD nüfus sayımı bilgileri şu yöndedir⁷²⁸:

Buna göre ülkedeki siyahi nüfusun %55'inin güney, %18'inin orta batı, %17'sinin kuzey doğu ve %10'unun batı eyaletlerinde yaşadığı belirtilmektedir. Toplam siyah nüfusun yine aynı şekilde büyük kısmının belli başlı 10 eyalette yaşadığı yapılan sayımda belirtilmiştir. Ülkenin siyahi %60'lık kesimi adı geçen 10 eyalette yaşamaktadır: New York (3.3 milyon), Florida (3.2 milyon), Texas (3.2 milyon), Georgia (3.1 milyon), California (2.7 milyon), North Carolina (2.2 milyon), Illinois (2.0 milyon), Maryland (1.8 milyon), Virginia (1.7 milyon) ve Ohio (1.5 milyon). Bununla beraber ters orantılı olarak siyah nüfusun en az yaşadığı alanlar da sayımda belirtilmektedir. Buna göre siyahi nüfusun toplam nüfusun %3'ü ve altı olan eyaletlerin sayısının 12 olduğu ifade edilerek adı geçen eyaletler şu şekilde belirtilmektedir: Hawaii (%3), New Mexico (%3), Oregon (%3), Güney Dakota (%2), Kuzey Dakota (%2), New Hampshire (%2), Maine (%2), Utah (%2), Wyoming (%1), Idaho (%1), Montana (%1), Vermont (%1). Ayrıca bahse konu her eyalette bir önceki nüfus sayım yılı olan 2000 yılına göre siyah nüfusun artış kaydettiği ifade edilmiştir.

⁷²⁸ U.S. Census Bureau, *The Black Population 2010*, Eylül, 2011, <https://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-06.pdf>, (Erişim: 01.08.2018), s.7-9.

4.3.4. Asya Amerikalılar

Asya Amerikan olarak tabir edilen kesim, çeşitli Asya ülkelerinden göç etmiş topluluklar için kullanılan bir tabirdir. Bir kişinin Asya Amerikan olması onun etniksel bir özelliğine vurgu yapmasa da yine de belirleyici bir niteliğidir. Başka bir deyişle Asya Amerikan olması sosyal bir kimlik iken Hindistan ya da Çin’li olması daha spesifik bir tanımlamadır. Gerçekten de Asya Amerikalı bir kişi için Asyalı kısmı azımsanmayacak derecede çeşitlilik gösterebilmektedir. Japonya, Hindistan, Çin, Kore, Kamboçya, Malezya, Pakistan, Tayland, Vietnam gibi ülkeler Asya Amerikalı kesimin büyük çoğunluğunu oluşturan kesimlerdir.

1965 yılında Amerikan nüfusunun sadece %1’inin Asya kökenli olduğu belirtilmiştir⁷²⁹. Asya-Amerikan kesim 2000 ve 2010 yılları arasında nüfusu en hızlı artan grup olma özelliği taşımaktadır⁷³⁰. Örneğin Amerika’nın total nüfusu 2000 yılında 281.4 milyon olup bu rakamın 2010 senesinde 308.7 milyon olduğu ve bu büyümenin %9.7 olduğu belirtilirken 2000 yılında 10.2 milyon olan Asyalıların nüfusunun %43 oranında artarak 14.7 milyon olduğu belirtilmiş ve Amerika’nın toplam büyüme oranından daha hızlı bir artış gösterdiği ifade edilmiştir⁷³¹.

Asyalıların dörtte üçünün belli başlı 10 bölgede yoğun olarak yaşadıkları ifade edilmiştir. Bahse konu belli başlı bölgeler ve barındırdıkları Asya-Amerikan nüfusu şu şekilde sıralanabilir: California (5.6 milyon), New York (1.6 milyon), Texas (1.1 milyon), New Jersey (0.8 milyon), Hawaii (0.8 milyon), Illinois (0.7 milyon), Washington (0.6 milyon), Florida (0.6 milyon), Virginia (0.5 milyon) ve Pennsylvania (0.4 milyon)⁷³².

Barone, 20. yüzyılın başlarında Asyalıların Amerikan toplumuna uyma konusunda önemli gayretler gösterdiklerini, 2000’li yıllarda ise 1900’lerin Musevilerine benzer şekilde ticarete atılarak aile işletmelerini Amerika’ya getirip

⁷²⁹ Pew Research Center, *The Rise of An Asian Americans*, 21.07.2012, <http://www.pewsocialtrends.org/files/2012/06/SDT-The-Rise-of-Asian-Americans-Full-Report.pdf>, (Erişim: 26.07.2018). s.4.

⁷³⁰ U.S. Census Bureau, *2010 Census Shows America’s Diversity*.

⁷³¹ U.S. Census Bureau, *The Asian Population: 2010*, Mart 2012, <http://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-11.pdf>, (Erişim: 28.04.2016), s.3.

⁷³² U.S. Census Bureau, *The Asian Population: 2010*, s.8.

ekonomik yaşamla iç içe olduklarını ancak buna rağmen tam anlamıyla Amerikan yaşam tarzına uyamayacaklarına inandıklarını ifade etmiştir⁷³³.

Asya Amerikalı kesimin eğitimsel istatistiksel verileri Amerika'nın çokkültürlü toplum yapısı ve çokkültürcülük düzeyi ile ilgili olarak bilgi verebilecek mahiyettedir⁷³⁴. Buna göre 25 ya da daha yukarı yaşlardaki Asyalıların yarısı ya da daha fazlası üniversite ya da daha yukarı eğitim sahibidir. Asyalılar bu eğitim seviyesi ile Hispanik olmayan beyazlardan daha fazladır. Asyalılar ve Hispanik olmayan beyazlar üniversite ve yukarı eğitim seviyesi oranlarında Siyahlardan ve Hispaniklerden daha fazladır. Asyalılar %54'lük bir oranla üniversite ve üstü eğitim seviyesine en çok sahip olan kesimdir.

Bununla beraber Asyalı kesim ile ilgili yapılan 2012 tarihli bir araştırma Asya Amerikalıların en çok hangi dine mensup olduklarını araştırmıştır. Buna göre Asya Amerikalıların %42'sinin Hristiyan, %26'sının inançsız, %14'ünün Budist, %10'unun Hindu, %4'ünün Müslüman, %2'sinin başka dinler ve %1'inin ise Sih inancı mensubu olduğunu ortaya koymuştur⁷³⁵. Ülkede yer alan en yoğun beş Asyalı grubun ise sırasıyla Hindistan, Çin, Filipinler, Vietnam ve Kore uyruklular oldukları ifade edilmiştir⁷³⁶. Bir başka araştırmaya göre de Asyalı kesimin popülasyon olarak dağılımına bakıldığında Asya Amerikalıların (40 farklı etnik ve kültürel gruba ayrılabilir olmaları dışında) kendi içlerinde oranlamada %23,4 Çin / Tayvan, %19,4 Hindistanlı, %16,9 Filipinli, %11,1 Koreli, %5 Japon ve %14,5 diğer Asya ülkelerinden geldikleri belirtilmiştir⁷³⁷.

Ayrıca ABD'de yaşayan Asyalı nüfusun yaklaşık olarak yarısının (%49'unun) 3 eyalette yaşadıkları belirtilmektedir. Bu eyaletler %32 Asyalı nüfus

⁷³³ İrem, "Eritme Potasından Eriyen Potaya: 21. Yüzyılın Eşiğinde Amerika", s.215.

⁷³⁴ Etnik grupların eğitim ile ilgili kullanılan verileri US Census tarafından yapılan çalışmaları baz alınarak kullanılmıştır. Bkz. Camille L. Ryan and Kurt Bauman, *Educational Attainment in The United States: 2015: Population Characteristics Current Population Reports*, <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/publications/2016/demo/p20-578.pdf>, (Erişim: 24.04.2016), s.2-3. (Araştırmada ayrıca 2015 Current Population Survey (CPS) Annual Social and Economic Supplement (ASEC) ile 2003 yılının daha öncesi verilerinin Annual Demographic Supplement ve March Supplement'in kaynak olarak kullanıldığı belirtilmelidir).

⁷³⁵ PEW Research Center, *Asian Americans: A Mosaic of Faiths*, 19.06.2012, <http://www.pewforum.org/2012/07/19/asian-americans-a-mosaic-of-faiths-overview/>, (Erişim: 01.08.2018).

⁷³⁶ Jie Zong ve Jeanne Batalova, "Asian Immigrants in The United States", *MPI*, 06.01.2016, <https://www.migrationpolicy.org/article/asian-immigrants-united-states>, (Erişim: 01.08.2018).

⁷³⁷ Robert M. Shusta ve diğerleri, *Multicultural Law Enforcement: Strategies For Peacekeeping in A Diverse Society*, 6. Basım, New Jersey 2015, s.141-152.

barındıran California, %10 Asyalı nüfus barındıran New York ve nüfusunun %7'si Asyalı olan Texas'tır⁷³⁸.

4.3.5. Hispanikler

İspanya'nın eski sömürge ülkelerinden olmasından ve Latince konuşmalarından dolayı Hispanik olarak adlandırılan bu kesimin orijinleri Meksika, Küba, Orta ve Güney Amerika ülkelerine dayanmakta olup gerek ülkede devam eden doğum oranları, gerekse hala devam etmekte olan göçler nedeniyle nüfusu en çok artan grup olarak tanımlanmaktadır⁷³⁹. Latin kökenli göçmenlerin diğer göçmenlere nazaran en güçlü özellikleri dil ve kültürlerine bağlılıkları ile beraber anavatanları ile olan bağlarını koparmamalarıdır⁷⁴⁰. Gerçekten de bu grupların kendi içlerinde dil bağlılıklarının diğer gruplara nazaran daha kuvvetli olduğu ifade edilmelidir. Ancak bu durumun Latin grubunun tam anlamıyla hayatın her safhasına katılım sağlamalarını güçleştirdiği de ifade edilmesi gereken bir olgudur. Bu durum kendisini en iyi şekilde Hispanik grubun ekonomiden yeterince pay alamaması durumu ve gettolaşmaları olgusu ile açıklanabilir. Örneğin Hispanik grup sağlık sigortası konusunda Amerikan toplum yapısı içindeki en düşük orana sahip kesimdir. Bu durumlarıyla siyahlardan bile sonra gelerek en son sırada yer almaktadırlar. Ancak yoksulluk konusunda siyahlar son sırada iken Hispanikler sondan bir önceki grupta yer almaktadırlar.

Öncelikli olarak belirtilmesi gereken husus Latin ve Hispanik kavramları üzerinedir. Latin kavramının Avrupa kökenli Latinleri de kapsadığından hareketle Hispanik nitelemesi, Amerikan hükümeti tarafından 20. yüzyılın ikinci yarısında Meksikalı, Kübalı ve genellikle Güney Amerikalı göçmen kesimler için yasal düzlemde ayırt edebilmek için kullanılagelmiştir. Ancak 21. yüzyılda Latin kelimesinin melez ırklar olan mulattolar, mestizolar gibi ırkları da kapsamasından dolayı Latin kelimesinin baskın derecede daha yaygın bir kullanım kazandığı

⁷³⁸ Zong ve Batalova, "Asian Immigrants in The United States".

⁷³⁹ Yanık, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlülük*, s.168-169.

⁷⁴⁰ Age, s.160.

belirtilmelidir. Başka bir ifade ile Hispanik tanımı daha çok Güney Amerika dillerine atıfta bulunurken Latin tanımı daha coğrafi bir anlam içermektedir.

Bununla beraber gerçekleştirilen nüfus sayımlarında ise Hispanik ya da Latino ve Hispanik veya Latino Değil ayrımlarının ayrı bir kategoride değerlendirildiği de görülmektedir. Hispanik kökenin bu bağlamda daha kalıtsal, daha milli, nesepsel, kişinin kendisinin ya da atalarının o topraklarda doğması ile ilgili bir durumu ifade etmekte olup ırk gözetmeksizin Porto Riko, Küba, Meksika, Orta ya da Güney Amerika ya da diğer İspanyol kültürleri kastettiğidir⁷⁴¹.

Bu kesimin bir diğer ayırt edici özelliği büyük çoğunluk olarak gençlerden oluşmasına rağmen çoğunun eğitim düzeyinin düşük olması, düşük ücretlerde çalışmaları ve siyasi olarak etkin bir rollerinin olmamasıdır⁷⁴². Hispanikler ile ilgili bir diğer önemli husus, Hispaniklerin nüfus sayımlarında tek bir etnik grup olarak tanımlanmalarına karşın Hispaniklerin kendilerini daha özel tanımlamalarla, örneğin Porto Rikolu, Chicano, Kübalı, Meksikalı, İspanyol, Guatemalalı olarak tanımlamalarıdır⁷⁴³. Bu minvalde genelde Hispanik olarak gerçekleştirilen tanımlama daha genelleyici, özellikle İspanyol ve Portekiz kökenli olup ana dilleri bu dillerden bir tanesi olan kişileri içeren bir anlamı ihtiva etmektedir.

20. yüzyılın son çeyreğine doğru Latin nüfus rakamsal olarak 10 milyon civarındayken bu tüm nüfusun ancak %5' i dahi etmemekte iken bu rakamın 2050'li yıllarda Amerikan nüfusunun çeyreğine ulaşacağı öngörülmektedir. Şu an için Hispanik nüfusun Amerikan nüfusuna oranı %16 olarak ifade edilmektedir⁷⁴⁴. Daha çok sınır şehirlerinde yaşayan bu kesim Kaliforniya, Colorado gibi şehirlerin güney kesimlerini tercih ederken Texas ve New Mexico gibi şehirlerin hemen tüm kesimlerinde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Amerika'da yaşayan Meksika ve Porto Riko dışındaki Hispanik gruplar nüfus sayımlarında Küba, Dominik, Kosta Rika, Gutamela, Honduras, Nikaragua, Panama, Salvador kökenli ve diğerleri şeklinde

⁷⁴¹ U.S. Census Bureau, *Overview of Race and Hispanic Origin:2010*, Mart 2011, <http://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-02.pdf>, (Erişim: 11.04.2016), s.2.

⁷⁴² Yanık, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlülük*, s.170.

⁷⁴³ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Hakların Liberal Teorisi*, s.49.

⁷⁴⁴ U.S. Census Bureau, *2010 Census Shows America's Diversity*.

belirtilmektedir. 2010 yılındaki nüfusları 7 milyon civarında olan bu kesimlerin yüzdesel olarak tüm Amerikan nüfusundaki oranları ise %3,6 civarındadır⁷⁴⁵.

Meksikalı kesim başta olmak üzere Hispanik kökene sahip kesim, Brownies/Kahverengi Derililer olarak tanımlanıp Anglo kültür tarafından dışlanmış olup, varoşlarda yoğunlaşmışlardır. Bununla beraber Mezo-Amerika Yerlileri olarak da tabir edilen Meksika kökenli Amerikalılar için başta kendilerini tanımladıkları *Mestiza/o* kimliği olmak üzere Azteklerin ve Meksikalı Amerikalıların ana vatanlarına bir gönderme mahiyetinde kullanılan *Atzlan* ve ilk zamanlarda Amerika'ya gelişleri çok eski olmayan Meksikalıları aşağılamak için kullanılan, daha sonra özellikle 1960'lar ile beraber bir etnik gurur ifadesi taşımaya başlayan ve Salazar'ın tabiriyle kendisini Anglo olarak düşünmeyen Amerikalıyı tanımlayan *Chicano/Chicana* tabiri kullanılmıştır⁷⁴⁶.

19. yüzyılın ikinci yarısında Amerika ve 19. yüzyılın ilk çeyreğinde İspanya'dan bağımsızlığını kazanan Meksika arasında, iki ülkenin coğrafi olarak yakınlığı, sınırlarda çıkan uyuşmazlıklar gibi konularda çıkan problemler 1846 ve 1848 yılları arasında sürececek bir savaşa sebebiyet vermiş ve Meksikalılar yenilerek Kaliforniya, New Mexico gibi şehirler başta olmak üzere toprağının yaklaşık üçte birlik kısmını kaybetmiştir. Savaşın konusu hakkında belirtilmesi gereken önemli bir husus, Cherokee ve Yuki kabilelerinin arazilerinde altın bulunmasındaki gibi bir benzerliğin yaşanmasıdır.

Kaliforniya'da da savaştan kısa bir zaman önce altın rezervlerine rastlanılmış olup akabinde *The Golden Rush / Altın Telaşı* olarak bilinen olaylar yaşanmıştır⁷⁴⁷. Bu olaylar Avustralyalılardan Çinlilere kadar birçok milletin Kaliforniya'da altın

⁷⁴⁵ U.S. Census Bureau, <http://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?src=bkmk>, (Erişim: 19.03.2016).

⁷⁴⁶ Gülriz Büken, "Quetzalquati Soyunun Yaşayakalı: Atzlan'dan Frontera'ya Mejicanolardan Meksika Kökenli Amerikalılar'a", *Doğu Batı*, Yıl. 10, S. 42, Ankara 2007, s.13-14; Kymlicka Chicanoları Porto Rikolularla karşılaştırarak Chicanolar'ın 1848 senesinde kendi rızaları olmadan ABD'ye katıldıklarını ifade eder. O zamana kadar İspanyolca olarak faaliyette bulunan yargı, eğitim ve siyasi kurumlarını bu tarihten sonra koruyamamışlar ve tekrar bu kurumları oluşturmak adına da milliyetçi bir örgütlenme gerçekleştirememişlerdir. Bkz. Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.505-506.

⁷⁴⁷ Peşisıra Kaliforniya, Nevada ve Colorado'da altın bulunduğu açıklanmış, bunu duyan kişiler "herşeyi göze almış haydut" anlamına gelen *desperadolar* olarak buralara hücum etmişlerdir. Bkz. Rene Thevenin ve Paul Coze, *Kızılderili Tarihi ve Gelenekleri*, (Çev. Aysan Altınel), İstanbul 2011, s.185.

araması ile başlamış ve 1849 yılında Kaliforniya'nın nüfusu 20 binden 100 bine çıkmıştır⁷⁴⁸. Altın aramak için gelenlerin yaptıkları ilk iş, Rousseau'nun mülkiyeti çitle çevirmesi metaforuna benzer minvaldedir. Altın arayıcılar uygun bir arama alanı buldukları zaman o alanı kendi mülkleri olduğunu belli edecek şekilde çevirmekte, çok alanı zapt etmeye kalktığı takdirde komşusu tarafından uyarılmakta yahut hemen vurulmaktadır zira – altına hücum durumu – asayişî sağlamayı imkansızlaştırmakla kalmamış aynı zamanda bir anarşi durumu da ortaya çıkarmıştır⁷⁴⁹. Bu savaşı bitiren 1848 tarihli Guadalupe Hidalgo Anlaşması sonrası ABD'ye göç eden Meksikalılar ile ilgili olarak bu insanların vatandaş olmayı talep etmedikleri, baskı ile vatandaş yapıldıkları, diğer Avrupalı göçmenler gibi okyanus geçmedikleri gibi ayrıca işgal ile topraklarının ele geçirildiği ifade edilmiştir⁷⁵⁰.

Hispaniklerin diğer kesimlerden farklı olan baskın derecede ana dillerine ilgileri ve hassasiyetleri vardır. Dolayısıyla dil ve kültürlerine bağlılıkları ve ana vatanları ile olan kopmayan ilişkilerini, diğer ülkelerin göçmenlerinden farklı olarak coğrafi bakımdan mevcut bulunan yakınlık ve sınır komşuluğu ile açıklamak doğru olsa gerektir. Dillerine olan bağlılıkları ABD'nin eğitim alanında gerçekleştirdiği bazı uygulamalarda da kendisini göstermiştir. Buna göre 1974 tarihinde Yüksek Mahkemenin vermiş olduğu karar doğrultusunda “Bilingual Education Act – İki Dilde Eğitim Kanunu” son halini alarak Hispanik çocuklara karşı iki dilli bir eğitim programı uygulanmıştır⁷⁵¹.

1942 yılında ABD ile Meksika arasında gerçekleşen *bracero* programı ile kırsal alanda çalışmak üzere Meksika'ya gelen işçiler sınıra yakın olan Arizona, Kaliforniya, Colarado, New Mexico ve Texas bölgelerine yerleştirilmişlerdir. 1964'e kadar devam eden program sonunda her ne kadar dönmek zorunda olsalar da işçiler tekrar ülkelerine dönmek istememişler, 1965 tarihli Göçmenlik ve Tabiiyet Kanunu ile işçiler kendi ülkelerinde yaşayan ailelerini de getirme ve vatandaşlık alma

⁷⁴⁸ İbrahim Baybura, *Amerika: Tarihçesi, Türk-Amerika Tarihi Münasebetleri, Gezi Notları*, İstanbul 1963, s.125.

⁷⁴⁹ *Age*, s.125-126.

⁷⁵⁰ Büken, “Quetzalquati Soyunun Yaşayakalışı: Atzlan'dan Frontera'ya Mejicanolardan Meksika Kökenli Amerikalılar'a”, s. 25-26.

⁷⁵¹ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.87.

haklarını elde etmişler, bunun sonucunda geçici olan Meksikalı nüfusu kalıcı hale gelerek ülkede önemli bir nüfus oranına erişmişlerdir⁷⁵².

Amerikan çokkültürlülüğü altında değerlendirilmesi gereken bir başka grup Kolomb'un keşfinden sonra 19. yüzyılın sonuna kadar İspanya egemenliği altında yaşayan Porto Rikolulardır. Bir takımadalar topluluğu olan Porto Riko, Kymlicka'nın da belirttiği gibi ABD tarafından dil hakkı ve bölgesel özerklik tanınmış ayrıcalıklı bir bölge niteliğindedir⁷⁵³. Commonwealth / Milletler topluluğu biçiminde örgütlenmiş olan bir ülke olan Porto Riko Amerika'nın yargı yetkisini kabul etmiş durumda olup vatandaşları da ABD vatandaşı sayılmaktadır⁷⁵⁴.

Amerikan başkanlığı seçimlerinde oy kullanamayan Porto Riko aynı zamanda Temsilciler Meclisinde de temsil edilmemekte olup, belli aralıklarla yapılan halk oylamalarında diğer ABD vatandaşları gibi bakanlık, başkanlık yardımcılığı gibi seçimlerde oy kullanma hakkı ve temsil edilmek gibi taleplerini dile getirmektedirler. Kymlicka'ya göre ABD'nin çok etnili olduğu genel kabul görmekle beraber ülkenin çok ulusluluğu ve bu ulusal azınlıkların kültürel hak ve özyönetim talepleri aynı derecede kabul görmemektedir⁷⁵⁵. Bu durum federal bir politika uygulanmasını beraberinde getirmiştir. Hispanikler diğer etnik gruplara ve göçmenlere nazaran dilleri daha baskın ve etnik bağları daha kuvvetli bir kesim olarak bilinmektedir. Bu kategoride değerlendirilen bölgelerin sakinlerinin, asimilasyon yoluyla entegreleri sağlanamamış ve sağlanamayacak olma ihtimali devam ediyorsa, uluslar ulusu olarak bilinen Amerika'nın milli bilinçlerini kaybetmeleri uzak ihtimal olarak gözüken böyle bölgeleri federal yapılanmada eyalet değil bağlı bölge olarak bırakması, Temsilciler Meclisinde temsil edilmemelerini sağlaması ve Başkanlarını seçme hakkı vermemesi, buna rağmen vergi ve askerlik gibi yükümlülükler yüklemesi sömürünün devam ederken ötekileştirmenin ise bitmediğini gösterir. Zira ABD Devleti

⁷⁵² Ben Walsh, *GCSE Modern World History: The USA 1945-75: Land Of Freedom*, 13. Basım, UK Londra 2009, s.28.

⁷⁵³ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Hakların Liberal Teorisi*, s.17.; Kymlicka Porto Rikoluların Chicanolar gibi kendi istekleri dışında katılmış olmalarına rağmen Chicanolar'ın tersine İspanyolca faaliyette bulunan kurumlarını ve öz yönetim haklarını korumak adına seferber olduklarını ve bu milliyetçi bilincin hala devam ettiğini belirtmektedir. Bkz. Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.506.

⁷⁵⁴ Cornell University Law School, *8 U.S. Code § 1402 - Persons born in Puerto Rico on or after April 11 1899*, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/8/1402>, (Erişim: 12.03.2016).

⁷⁵⁵ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Hakların Liberal Teorisi*, s.58.

tarafından vatandaşlığa geçmeyi düşünenler için hazırlanmış ve bütün resmi okullara ücretsiz olarak dağıtılmış olan bir eserde de belirtildiği üzere “demokrasi içinde mutlak otorite ve en büyük kuvvet reyde...o halde vatandaşlığın en büyük imtiyaz ve mesuliyeti de rey vermektir”⁷⁵⁶ denmektedir.

İçte bağımsız olarak seçilmiş bir vali tarafından yönetilen Porto Riko Anayasasında da belirtildiği üzere dışta ABD federal devletinin bir parçası olmaktadır. Aynı zamanda 2015 yılında birincil olarak İspanyolca’yı ve ikincil olarak İngilizce’yi Porto Riko Senatosu resmi dil olarak kabul etmiştir. Kymlicka İspanyolcanın resmi dil olarak istenmesini ulusal azınlıkların ulusal haklardan vazgeçemedikleri şeklinde yorumlasa da⁷⁵⁷ yapılan referandumlarda bağımsızlık yerine ABD’ye bağlı bir eyalet olma isteğinin çıkması tam olarak ulusal haklar yahut ulusal egemenlik olarak değerlendirilmeyi mümkün kılmamaktadır. Bunun tersine bağımsızlık yerine mevcut ABD Bağı Bölgesi durumundaki koşullardan memnun olmayan halkın yapılan referandumlar neticesinde 51. eyalet olmak istedikleri yönünde sonuçlar çıkmıştır.

1967, 1993 ve 1998 yıllarında yapılanlardan sonra mevcut statülerinin geleceği için en son 2012 yılında yapılan halk oylamasında %53’lük bir kesim mevcut durumdan memnun olmadığını belirtirken, referandumun ikinci bölümünde %65’lik bir kesim eyalet olmak, %31’lik kesim özerk bölge olmak ve %4’lük kesim bağımsızlık taleplerini dile getirmişse de sonucun hayata geçmesi için hem ABD Senatosunun hem de Temsilciler Meclisinin üçte ikisinin bu kararı onaması gerekmektedir⁷⁵⁸. Bunlarla beraber bölgenin ekonomik problemleri de mevcuttur. Zira 2015 senesinde IMF’ye olan borcun ödenemeyeceğinin açıklanması ile ekonomik kriz durumu dile getirilmiştir⁷⁵⁹. Son yıllarda bu açıdan Amerika’ya olan göçün geçmişe nazaran daha çok olduğu ifade edilmelidir. Nitekim 2014 nüfus sayımında adada 3.6 milyon kişi yaşarken Amerika’da yaşayan Porto Rikoluların

⁷⁵⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Amerika Birleşik Devletleri: Halk Tarafından Kurulan Bir Hükümet*, Ankara t.y, s.19.

⁷⁵⁷ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Hakların Liberal Teorisi*, s.175, dipnot 21.

⁷⁵⁸ Amerika Bülteni, *Porto Rikolular ABD’nin 51. Eyaleti Olmaya Evet Dedi Ama Olabilecekler Mi?*, 08.11.2012, <http://amerikabulteni.com/2012/11/08/porto-rikolular-abdnin-51-eyaleti-olmaya-evet-dedi-ama-olabilecekler-mi/>, (Erişim:17.03.2016).

⁷⁵⁹ David Francis, “Puerto Rico Is Going Broke. That Could Be Bad For Your Savings Account”, *Foreign Policy*, 29.06.2015, <http://foreignpolicy.com/2015/06/29/puerto-rico-is-going-broke-that-could-be-bad-for-your-savings-account/>, (Erişim: 18.03.2016).

2010 yılındaki nüfus sayımında 4,623,716 olduğu⁷⁶⁰ ve tüm Amerikalı nüfusunun %1,5'ine tekabül ettiği belirtilmiştir⁷⁶¹.

Ancak eyalet olamamaları ve bir tür himayesel etki altında yönetilmeye devam etmeleri Porto Rikoluların kendilerini “önce Porto Riko’lu sonra Amerikalı”⁷⁶² olarak görmelerine sebep olmuştur. Oy hakları bulunmayan ancak vergi ve askerlik gibi konularda mükellef olan Porto Riko bu minvalde “özel sömürge adalar topluluğu” olduğu düşünülebilir. Kymlicka bu durumu “federalizmin ulusal azınlıkların özyönetim haklarını çözüme kavuşturmak için kullanılmaması yönünde bilinçli bir karar⁷⁶³” gerekçesi ile açıklamaktadır. Bu da başta Porto Riko olmak üzere bazı yerli kabilelerinin yoğun olarak yaşadıkları bölgeler ile Porto Riko gibi ayrı bir yönetimi ile benzerlikler içeren ve daha çok himaye tarzı bir yönetim ile idare edilen Guam’ın niçin eyalet olarak yönetilmediklerini açıklar mahiyettedir. Kymlicka bu durumu sayıca azınlıkta bırakılmayan hiçbir yerde eyaletin oluşturulmadığını, Florida gibi eyaletlerin sınırlarının Hispanik ve Kızılderili grupların sayıca azınlıkta bırakılmaları gerçekleştirildikten sonra belirlendiğini, Hawaii gibi yerlerin ise eyalet statüsü kazanmadan önce bölgelerin evvelki sakinlerinin büyük oranda azaltıldıklarını ve öyle eyalet statüsü verildiğini belirterek açıklamaktadır⁷⁶⁴.

4.3.6. Diğer Etnik Gruplar

Nüfusun ana çoğunluk ve ana azınlık grupları dışında kalan diğer etnik gruplar bu kategoride değerlendirilmektedir. Zira dünyanın hemen her ülkesinden insan ABD’de yaşamakta ise de çoğunluk ve azınlık gruplarına dahil olabilmek için de belli bir sınıra, alt limite ulaşmak gerekmektedir. Bu açıdan bahse konu etnik kimlikler hep birlikte değerlendirildiklerinde istatistiksel olarak anlamlı birer veri olarak değerlendirilebilmektedirler.

⁷⁶⁰ Magaly Rivera, *Welcome To Puerto Rico*, <http://welcome.topuertorico.org/government.shtml>, (Erişim: 19.03.2016).

⁷⁶¹ U.S. Census Bureau, <http://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?src=bkmk>, (Erişim: 19.03.2016).

⁷⁶² Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Hakların Liberal Teorisi*, s.315.

⁷⁶³ *Age*, s.69.

⁷⁶⁴ *Age*, s.69.

Bu grupların ilkinin Yerli Hawai ve Diğer Pasifik Adaları nüfusu oluşturmakta olup 0.5 milyon olan nüfusları ile ülke genelinin %0.2'sini meydana getirmekte, kendilerini tek bir ırka mensup olarak görmeyen ve hiçbir kategoride değerlendirilemeyen kesimler ise 19.1 milyon insan sayısı ve %6'lık bir değer ile öteki bazı ırklar şeklinde gösterilebilmektedirler⁷⁶⁵.

Latin kökenliler gibi Amerika ile tam olarak organik bağ kuramayan bir 'diğer' unsur olarak İtalyanlar örnek gösterilmektedir. İtalyanlarda da geleneksel bağ oldukça kuvvetli olup, anavatanları ile olan bağları güçlü şekilde devam etmekte iken Amerikan siyasetine karşı ise az ilgi duymaktadırlar⁷⁶⁶. Sadece 1880 ile 1924 yılları arasında Amerika'ya 4,5 milyon İtalyan'ın göç ettiği belirtilmiş olup çoğunun okuryazar olmadığı ve çok fakir oldukları ifade edilmiş, Amerikalılar tarafından gelen İtalyanlar Amerika için tehlike teşkil eden suçlular olarak görülmüş (ki bu durum daha sonraları Gürsel'in de ifade ettiği gibi yapılacak olan Hollywood filmlerinde İtalyan stereotipinin daha çok mafyavari karakterli gösterilmesi sonucunu doğurmuştur), İtalyan kalmak ve yerli halka karışmamak için büyük çaba gösterdikleri ifade edilmiştir⁷⁶⁷.

Ayrıca hakim WASP kültürü dışında kalan kitlelerden sayılan ve bugün sayıları 17.558.598⁷⁶⁸ olarak belirtilen İtalyanların da etnik şiddete maruz kaldıkları ifade edilmiş, siyahlar ile beyaz Anglo Saksonlar arasında bir yerde görüldükleri belirtilmiştir⁷⁶⁹. Burada belirtilmesi gereken husus aslında ayrıntı ve köklere detaylı şekilde girildiği takdirde bu parçalı yapının onlarca alt kategoriye ayrılabilir olduğudur. Mesela İtalyanlar, nüfus sayımında ayrı bir kategori olarak değil muhtemel olarak kendilerini beyazlar arasında sayılan nüfusta göstermektedirler. İtalyanlar gibi millîetssel anlamda yoğunluğun fazlalığına göre diğer kategorisinde

⁷⁶⁵ U.S. Census Bureau, *2010 Census Shows America's Diversity*.

⁷⁶⁶ İrem, "Eritme Potasından Eriyen Potaya: 21. Yüzyılın Eşiğinde Amerika", s.215.

⁷⁶⁷ Bahar Gürsel, "Kenar Mahalleden Beyaz Perdeye: Yeni Göç Dalgası ve Amerika'daki İtalyan Göçmenler", *Doğu Batı*, Yıl. 10, S. 42, Ankara 2007, s.66-67, 69.

⁷⁶⁸ Jessica Jerreat, The Map That Shows Where America Came From: Fascinating Illustration Shows The Ancestry of Every County in The US, *The Daily Mail*, 02.09.2013, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2408591/American-ethnicity-map-shows-melting-pot-ethnicities-make-USA-today.html>, (Erişim: 30.04.2016).

⁷⁶⁹ Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, s.132.

değerlendirilebilecek olan kesimler sırasıyla Almanlar⁷⁷⁰, İrlandalılar⁷⁷¹, Polonyalılar, Fransızlar gibi ülke halklarından olup konunun karmaşıklaşmaması ve daha fazla detaya girip ana amaç dışına çıkılmaması gayesi ve Amerika'nın etnik kökenleri hakkında yeterli bilgiyi vermiş olduğu düşüncesi ile bu kadarla sınırlandırılması uygun görülmektedir.

4.4. ÇOKKÜLTÜRCÜLÜK UYGULAMALARI

Çok etnili bir yapıda demokratik bir yönetim anlayışının olmazsa olmaz koşulu çokkültürlü bir yaşamın varlığını kabul ile başlar. Gutmann'ın ifadesiyle liberal demokratik bir yönetim, dezavantajlı gruplara, çoğunluk kültürü karşısında kültürlerini koruma konusunda yardım etmekle sorumlu iken olanakları zenginleştirerek çeşitli kültürlerin tanınmasını da sağlamaktadır⁷⁷². Başka bir deyişle demokratik bir yönetim azınlık grupların kültürlerinin korumasında hem yol gösterici bir tutum izlemekle hem de bu korunmanın sağlanması için gerekli her türlü koşulu sağlamakla görevlidir.

20. yüzyılın ikinci yarısı etnik kimliklerin taleplerinin ve seslerinin daha yüksek şekilde duyulmaya başladığı bir dönem olmuştur. Bu seslere karşılık olarak devletlerin çokkültürcü bir yaklaşımla vermiş oldukları cevaplar yeni bir sistemin

⁷⁷⁰ Almanlar, Amerika'nın en kalabalık etnik grubu olarak tanımlanmaktadır. 2010 Amerikan Nüfus sayımında 46 milyon kişi atalarının Alman soylu olduğunu belirtmiştir. Ancak bu rakama rağmen görünürlüklerinin az olduğu ifade edilmektedir. Beyaz Saray sözcüsü John Boehner ya da başkanlık amaçları olan Kentucky Senatörü Rand Paul'un Alman orijinli olduğunun pek dikkat çekmediğinin belirtildiği haberde, ilk gelen Alman göçmenlerin diğer etnik göçmenler gibi politik figür olmadıklarını, daha çok fakir çiftçilerden oluştukları belirtilmiştir. 1 Dünya Savaşı yıllarında Almancanın yasaklandığı, anti Almancılığın yaygınlaştığı, Alman kökenli isimlerin Anglikanlaştığı, 2. Dünya Savaşı yıllarında ise 10 bin Almanın düşmanla işbirliği yapmakla suçlandığı ve Holokost uygulamalarından dolayı da birçok Almanın oijinal kökenlerini gizlediği belirtilmiştir. Bugün ise kişi başı gelirlerinin 61500 dolar olup, bu değerın ulusal seviyenin %18 üzerinde olduğu, %97'lik bir kesimin evde dahi sadece İngilizce konuştuklarının da altı çizilmiştir. Bkz. The Economist, "German Americans: The Silent Minority", 07.02.2015, <http://www.economist.com/news/united-states/2164222-americas-largest-ethnic-group-has-assimilated-so-well-people-barely-notice-it>, (Erişim: 02.05.2016).

⁷⁷¹ İrlandalılar, çok önemli bir hadise olan 18. Yy sonlarına doğru gerçekleşen Katolik Kurtuluşu olayından sonra Amerika'ya göç etmeye başlamışlardır. Amerika'daki İrlanda milliyetçiliğini bir tür birleştirici olarak gören Thomas N. Brown'a göre bu milliyetçilik Amerikan ulusalcılığına bir alternatif teşkil etmemekte fakat onun bir çeşitliliğini oluşturmaktadır. İrlandalı milliyetçiliğinin görevi İrlandalı göçmenleri yabancılaştırmak değil fakat saldırgan, düşmanca bir çevreye uyumunu sağlamak olarak belirtilmiştir. Bkz. Glazer ve diğerleri, s.225, 241.

⁷⁷² Amy Gutmann, "Giriş", *Çokkültürcülük*, Amy Gutmann (Ed.), (Çev. İlknur Özdemir), İstanbul 1996, s.25.

varlığına işaret etmektedirler. Başta Kanada ve Avustralya'da çokkültürcülük politikalarının benimsenmesinin yanında Fransa'da yerel yönetimler düzleminde güçlendirme, İspanya'da meydana getirilen 17 ayrı özerk bölge 1970 sonrasında yaşanan sistem değişiklikleri olarak tanımlanmaktadır⁷⁷³. Çokkültürlü bir yapının kabulü ve tanıma politikalarının hayata geçmesi ile çokkültürcü olan bir sistem, merkezci ve tekerci bir uygulama değil daha adem-i merkezîyetçi daha yerelci bir uygulama olup baskın, tek ve üstüncü bir etnik anlayıştan ziyade birden fazla etnikliği sisteme dahil eden bir yapıdır. Çokkültürlü toplumların bu durumu siyasi pratikler ile uygulamaya geçerek çokkültürcü bir anlayışı benimsemiş olan ve bunu resmi devlet politikası haline nasıl getiren Kanada, İsveç ve Avustralya örnekleri ile açıklanmaya çalışılacaktır. Ancak belirtilmesi gereken husus çokkültürcülüğün uluslararası literatürde herkes tarafından kabul görmüş net bir tanımının yapılmamış olmasıdır. Ayrıca çokkültürcülük siyaseti birçok farklı ülkede birçok farklı siyasi pratik şeklinde hayat bulmuştur. Bu ülkelerin çokkültürcü uygulamaya örnek olarak gösterilmelerinin sebepleri, mevcut tarihsel süreçleri içinde ciddi oranda göç alımına sahne olmuş olmaları ile birlikte, iktisadi ve demokratik kültür açısından dünya genelindeki konumlarının diğer ülkelere nazaran daha olumlu bir durumda olmalarıdır.

4.4.1. Kanada Örneği

Mevcut durumu 10 eyalet ve 3 bölgeden müteşekkil olan, parlamenter demokrasi ve anayasal monarşiye haiz olan Kanada'nın çokkültürcülük açısından en önemli özelliği, çokkültürcülük politikasını hayata geçirerek çokkültürcü bir tanımayı uygulamaya sokan ilk ülke olmasıdır. Kanada nüfusunu, nüfusun üçte birini oluşturan, Fransızca konuşan ve Kanadalılığı ikincil kimlik olarak gören Frankafonlar ile nüfusun yarıdan fazlasını oluşturan İngilizce konuşmakta olan Anglofonlar ve Yerlilerden oluşan içsel ulus olarak adlandırılan çokuluslu bir nüfus oluşturmaktadır⁷⁷⁴. Kanada'nın Fransızlarla olan ilişkisi 1534 senesinde Fransa kontrolüne geçmesi ile başlarken, gelişmeye başlayan ilk yerleşim yeri 1608 yılından

⁷⁷³ Say, 21. Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite, s.177.

⁷⁷⁴ Yanık, Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlülük, s.105-107, 112.

sonra Quebec olmuş, nüfusta İngiliz artışı ise 1760 yılında adanın İngiliz kontrolüne geçmesinden sonra değil, 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Savaşı sonrasında olmuştur⁷⁷⁵. Kanada’da İngiliz ve Fransız milletleri kurucu millet olarak görülürken resmi dil olarak da İngilizce ve Fransızca benimsenmiş, ülke on eyaletten oluşmuştur⁷⁷⁶. Bu durum kendisini Anayasasında da çeşitli şekillerde göstermektedir. Örneğin 1982 tarihli Kanada Anayasasının muhtelif maddeleri bu durumu şu şekilde ifade eder: İngilizce ve Fransızca tüm kamu kurumlarında eşit hak ve ayrıcalıklara haizdir. Bu dilleri kullananlar eşit statüdedirler. Kanunlar her iki dilde de yazılır. Mahkemelerde bu iki dilde de işlem yapılma hakkı vardır.

Kanada devletinin kuruluşundaki durumu, İngiltere Kraliyeti’ne bağlı statüde bulunan Kuzey Amerika Konfederasyonu biçimindedir⁷⁷⁷. 1867 senesinde kurulmuş olan Kanada devletinde Fransız Kanadalı fikri kuruluşundan birkaç sene sonra kendini göstermiş olup, 1960’lı yıllardan itibaren Frankofonlar Fransız Kanadalılığı yerine Quebec ulusalcılığını benimsemişlerdir⁷⁷⁸. Kanada devleti kurulduğu dönemde federal bir birlik olarak kurulmuş, kuruluş felsefesinde İngiliz ve Fransız ulusları eşit uluslar olarak bir ortaklık kurmuşlardır⁷⁷⁹. 1930’lu yıllardan itibaren yetkilerin kademeli olarak Londra’dan Ottawa’ya devredilerek sömürge olmaktan çıktığı belirtilen Kanada’nın uluslararası özerkliği ancak 1946 yılında mümkün olmuş, aynı sene siyah ve Asyalı azınlık gruplara, 1950 senesinde Eskimolara, 1960’ta Amerika yerlilerine vatandaşlık verilirken aynı sene Kanada Haklar Bildirgesi ilan edilmiştir⁷⁸⁰. Kanada’nın etnik merkezli tartışmasının en yoğun olduğu iki kesim de Frankofon Kanadalılar ile Anglofon Kanadalılardır⁷⁸¹.

Frankofonların yoğun olarak yaşadıkları Quebec bölgesi, son yarım asırdır ciddi anlamda endüstrileşme göstermiş ve çoğu bölgeye nazaran daha ciddi bir ekonomik kalkınma yaşamıştır. Kendilerini Kanada devletinin asli iki kurucu unsurundan biri olarak görmelerine rağmen zaman içinde gerek ekonomik kalkınma

⁷⁷⁵ Say, 21. Yüzyılda Ulus, *Çokkültürlülük ve Etnisite*, s.177-178.

⁷⁷⁶ Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, s.140.

⁷⁷⁷ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.36-37.

⁷⁷⁸ Yanık, *Dünya’da ve Türkiye’de Çokkültürlülük*, s.111.

⁷⁷⁹ Say, 21. Yüzyılda Ulus, *Çokkültürlülük ve Etnisite*, s.178.

⁷⁸⁰ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.37.

⁷⁸¹ Say, 21. Yüzyılda Ulus, *Çokkültürlülük ve Etnisite*, s.178.

gerekse İngilizce'nin Fransızca'ya nazaran ülke içinde gerçekleşen yaygınlığı dolayısıyla kendilerini Quebec'li olarak tanımlamaya başlamışlardır⁷⁸².

1960 ve sonrasında yoğun şekilde yaşanan Quebec bilinçliliği, ülkenin azınlıklar ve göçmenler ile ilgili politikalarında ciddi esnemelere ve yeni tür politikaların uygulanmasına sebep olmuştur. 1970'lerde federal hükümetin çokkültürcülük politikasını benimsediğini ilanından önce ülkeye gelen göçmenler için asimilasyon uygulamaları yoğun şekilde uygulanırken, yeni politikaların hayata geçmesiyle beraber Kanada'da bu tarihten itibaren göçmen sayısında eskiye oranla yoğun bir artış gözlemlendiği belirtilmiştir⁷⁸³. 1971'de kabul edilen çokkültürcülük uygulamaları ile farklı kültürler dışlanmayacak ve ötekileştirilmeyecek, Kanada kimliği ise bir üst kimlik olarak algılanacaktır⁷⁸⁴.

Bu bağlamda çokkültürcü uygulamalarda görülen ilk uygulama resmi diller hususundadır. Kanada eski Başbakanı Pierre Elliot Trudeau, Kanadalı kimliğinin özünün kültürel çoğulculuk olduğunu belirtirken aynı zamanda her etnik grubun kendi değerlerini geliştirip koruma hakkının bulunduğunu, iki resmi dilin olmasının iki resmi kültüre haiz olduğu anlamı taşımadığını ve her kültürün en az diğeri kadar resmi olduğunu belirtmiştir⁷⁸⁵. Sosyo ekonomik durumdan politik güce, küçük bir kesimin sosyal sınıflar ve devletin karar verme organlarının en tepesinde yer almasından yerlilerin politika ve ekonomik hayattan tamamen dışlandığı hiyerarşik bir yapıya kadar birçok alanda bölünmüş bir toplumsal yapıya haiz Kanada'da bu yasa ile Fransızca konuşan kesimin memuriyete girişlerini kolaylaştırmak amaçlı pozitif bir ayrımcılık öngörülmüştür⁷⁸⁶. Bu yasa ile her Kanada vatandaşı ülkenin neresinde bulunursa bulunsun kamu hizmetlerini İngilizce ya da Fransızca alma hakkına sahip olmaktadır⁷⁸⁷. Ancak bu durum Quebec kesimi için ülke genelinde gerçekleştirilmek istenen eşitlikçi bir yaklaşım olarak algılanmamış, bunun tersine bu yasanın amacının Quebec bölgesinde yaşayan İngilizleri korumaya yönelik

⁷⁸² Anthony H. Birch, *Nationalism and National Integration*, Londra 1989, s.156-159.

⁷⁸³ Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, s.141.

⁷⁸⁴ Hasan Aydın, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, Ankara 2013, s.40.

⁷⁸⁵ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.38.

⁷⁸⁶ *Age*, s.37.

⁷⁸⁷ Say, 21. *Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*, s.180.

olduğu ileri sürülmüştür⁷⁸⁸. Bu kanuna istinaden Quebec Fransızca'yı bölgenin resmi dili olarak kabul etmiş, göçmenlerin çocuklarının Fransız okullarına gitmeleri öngörülmüş, Fransızca iş dünyasının dili haline getirilmiş, İngiliz okullarında eğitim görmek için İngilizce yeterlik sınavında başarılı olma koşulu getirilmiştir⁷⁸⁹. Bu tutum bir bakıma asimilasyona uğrandığı şeklindeki kaygıların da bir tür dillendirilişi olarak görülebilir. Asimile edildiği düşüncesi ise Fransızca konuşanların sayısının azalırken İngilizce konuşanların sayısının artmasından kaynaklanmaktadır. İngilizce konuşan her dört kişiden bir tanesi Fransızca konuşabilirken Fransızca konuşan her dört kişiden üçünün İngilizce konuşması bu endişeyi gösteren istatistiksel bir veridir⁷⁹⁰. Quebec'ilerin bu şekilde politikalar uygulaması aynı zamanda kendilerini asli kurucu unsur olarak görmelerine rağmen sonradan gelen göçmenler ile aynı statüye sahip etnik azınlık konumuna indirgendikleri düşüncesinden kaynaklanmaktadır⁷⁹¹. Bunun nedenleri ise uygulanan çokkültürcülük politikasının resmi olarak kabul edilen iki dil dışındaki etnik grupları hoşnut etmesine rağmen farklı etnik gruplara yönelik olarak işleyen tanıma politikasının Quebec'i etnik parçaya indirgemiş olmasıdır⁷⁹². Bununla beraber Quebec'lilerin tanınma talepleri ve iki dilliliği asimilasyon uygulamalarının bir parçası olarak görmeleri, bu bağlamda iki dilliliği çokkültürcülük politikasının bir zıddı olarak da değerlendirmelerine sebebiyet vermektedir⁷⁹³.

1975 senesinde Quebec ulusunun temsilini ön plana çıkaran Quebec İnsan Hakları ve Özgürlükleri Şartı kabul edilmiş, bu şart etnik azınlıkların haklarını ve kültürlerini korumak adına tanınmasını öngörmekle beraber ayrıca dilsel ve geçmişsel ayrımcılığı da kanun dışı bırakmıştır⁷⁹⁴. 1971-1981 yılları arasında çokkültürcülük uygulamalarının şekillenmeye başladığı ülkede çokkültürcülük 1982 senesi sonrasında kurumsal bir kimlik kazanımı elde etmiştir⁷⁹⁵. Liberal hükümet tarafından 1982'de yayımlanan "Kanada Haklar ve Özgürlükler Sözleşmesine" göre

⁷⁸⁸ Kalaycı, *Ulus Devletin Başağrısı Ayrılıkçılık Kanada Quebec Örneği*, s.213.

⁷⁸⁹ Age, s.206.

⁷⁹⁰ Age, s.80.

⁷⁹¹ Hüseyin Kalaycı, "Batılı Demokrasilerde Ayrılıkçı Milliyetçilik: Quebec Milliyetçiliği", *Doğu Batı Dergisi*, S.39, Ankara Kasım – Ocak 2006 -2007, s.20.

⁷⁹² Kalaycı, *Ulus Devletin Başağrısı Ayrılıkçılık Kanada Quebec Örneği*, s.228.

⁷⁹³ Age, s.218-219.

⁷⁹⁴ Yanık, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlülük*, s.112.

⁷⁹⁵ Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, s.142.

Kanada’da yaşayan herkes vicdan ve din özgürlüğü, fikir, inanç, medya ve ifade özgürlüğü, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüklerine sahip olmakla birlikte bu sözleşme ile birlikte tüm bireylerin ırk, ulus, etnik köken, renk, inanç, cinsiyet gibi özellikleri dikkate alınmaksızın hukuki olarak aynı himaye ve avantajlara sahip olması sağlanmış, ardından 21 Temmuz 1988’de çokkültürcülüğü bir devlet politikası haline getiren Kanada Çokkültürcülük Kanunu kabul edilmiştir⁷⁹⁶.

Her etnik, dini vb. grupların çokkültürcü politikaların benimsenmesi bağlamında kendilerine münhasır olarak gördükleri tanınma uygulamalarına örnekler vererek konuyu değerlendirmek konunun daha somut olarak ele alınması açısından yerinde görülmektedir. Kanada yasalarına göre balina avlamak yasak olmasına rağmen bir grup yerlinin geleneklerinin gereği olarak balina avlaması talebi üzerine bu talebin yerinde görülerek kendilerine balina avlama izni verilmesi, birer Hıristiyan mezhebi olan Mennonitler, Doukhobourlar, Hutteritler mezheplerinin, çocuklarının yasal eğitimi aldıkları takdirde mezheplerinden kopup genel kalabalığın birer fertleri olmaları endişesinden dolayı Kanada’da herkes için mecburi olan zorunlu eğitimden muaf olmaları, mecburi eğitim yaşı olan 16 yaşından önce çocuklarını okullardan çekebilmeleri, Yahudiler ve Müslümanların Pazar günleri iş yeri kapama mecburiyetinden ve Sihler’in motosiklet kaskı takma mecburiyetinden muaf tutulmaları⁷⁹⁷ çokkültürcülük eksenli tanınma uygulamalarının belli başlı örnekleri olarak gösterilmektedir. Tüm bunlarla birlikte devlet dairelerinde sadece iki resmi dili bilen kişilerin görevlendirilmeleri, kişilerin ırk, cinsiyet ya da dinsel olarak herhangi bir konuda ayrımcılığa tabi tutulmaları ya da böyle bir olaya şahit olmaları durumunda şikayette bulunabilmeleri için aranacak numaraları gösterir afişlerin bir çok yere asılması⁷⁹⁸ çokkültürcülüğün devamı esaslı uygulamalardır.

Kanada Çokkültürcülük Kanununu dünyada benimseyen ilk ülke olmuştur⁷⁹⁹. Ayrıca çokkültürcülüğü korumak ve geliştirmek için ilk olarak 1991 senesinde Kanadalıların farklı kökenlerine vurgu yapan çokkültürlülük ve Kanada’ya ortak bağı temsil eden vatandaşlık kavramlarına vurgudan hareketle Çokkültürlülük ve

⁷⁹⁶ Age, s.142-143.

⁷⁹⁷ Age, s.146.

⁷⁹⁸ Age, s.147.

⁷⁹⁹ H. Aydın, *Dünya’da ve Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.47.

Vatandaşlık Bakanlığı kurulmuş⁸⁰⁰, ardından Vatandaşlık ve Göçmen Bakanlığı, Demokratik Reform Bakanlığı, Yerliler, Melezler ve herhangi bir statüsü olmayan Kanadalılar ile ilgili bakanlık, Quebec bölgesini geliştirme ile ilgili bakanlıklar, çokkültürcülüğün hayata geçirilmesi ve uygulanmasının devamını sağlamak için kurulmuş olan kurum ve kuruluşlardır⁸⁰¹.

Bu uygulamalara ek olarak, Kanada Anayasası ile Kanada çokkültürcülüğü garanti altına alınmış, kişisel özgürlükler de korunarak azınlık geleneklerinin saygı ile karşılanması sağlanmış, atalarının dillerinin devlet tarafından öğretilmesi zorunluluğu getirilmiş, 1986 değişikliği ile azınlıkların istihdamı konusunda pozitif ayrımcılık getirilmiş, Fransız ve İngiliz kökenli olmayan kişilerin de sosyal hizmetlerden yararlanma, okullarda eğitim alma, polis olma gibi kamusal alanlarda görünürlüğünü arttırmak amaçlı çabalar gösterilmesi sağlanmıştır⁸⁰². 1982 tarihli Kanada Anayasası'nın 27. Bölümü, Çokkültürcülük Kanada Haklar ve Özgürlükler Şartı olarak yer bulmuş olup bütün göçmenlerin asimile değil bilakis entegrasyonlarına yardım edilmesi üzerine inşa edilmiştir⁸⁰³. Kymlicka, Kanada'nın çokkültürcülüğü için "Anayasasında çokkültürcülüğü yücelten tek ülke" tanımlamasını yapmaktadır. Bununla beraber Kanada'nın çokkültürcü sisteminin bütünleşmeyi teşvik ettiği ifade edilmiş olup bu bütünleşmenin gönüllülük esasına dayandığı, dil eğitimi ya da bütünleşme programlarına katılımın devamı ile sosyal haklara ulaşma arasında bir ilişki olmadığı belirtilmiştir. Buna göre yeni gelenlere toplumun İngiliz ağırlığı hissettirilmemeye çalışılırken resmi bayrağın kabulünde dahi etnik sembollerden kaçınmaya özen gösterilmiştir⁸⁰⁴.

ABD'de çokkültürlü bir yapının varlığını ifade etmek için kullanılan erime potası tanımı yerine kültürel mozaik tanımlamasının daha çok tercih edildiği Kanada'da⁸⁰⁵ çokkültürcülük kendisini eğitim politikasında da göstermiştir. Merkezi bir eğitim sisteminin olmadığı Kanada'da eğitim daha çok eyaletlerin eğitim uygulamaları ile şekillenmektedir. Bunun ilk örneği iki dilli lise mezunlarının

⁸⁰⁰ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.131.

⁸⁰¹ Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, s.147.

⁸⁰² Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.39.

⁸⁰³ Kalaycı, *Ulus Devletin Başağrısı Ayrılıkçılık Kanada Quebec Örneği*, s.227.

⁸⁰⁴ Kymlicka, "Çokkültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek", s.308, 316.

⁸⁰⁵ Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, s.141.

sayısının artırılması için gerçekleştirilen teşvik uygulamalarında görülmüş ve bu gayretlerin sonunda İngilizce-Fransızca bilen lise mezunlarının oranı 2008 yılında %34 iken 2012’de %70’e çıkmıştır⁸⁰⁶. Genel olarak eğitim alanında ikinci yabancı dilin Fransızca olduğu Kanada’da mecburi Fransızca eğitimi ile devlet okullarından mezun olan öğrencilerin temel iletişim becerisi kazanmaları ve çift dilli olabilmeleri bir politika haline getirilmiştir⁸⁰⁷. Bununla beraber Kanada Haklar ve Özgürlükler Beyannamesi kamu fonlarının azınlık dillerinde eğitim görülmesi için kullanılmasını beyan etmekte ve azınlıkların eğitim haklarını da güvence altına amaktadır. Bunlarla beraber anadilin %59,1’inin İngilizce, %22,9’unun Fransızca’dan oluştuğu Kanada’da ana dili bu iki dil dışında olan %18’lik bir kesim daha mevcuttur⁸⁰⁸.

SSCB’nin dağılması ile beraber 1990’lı yıllarda yükseliş gösteren etno-ulusçu söylemlere paralel olarak artan Quebec ayrılıkçı söylemleri ve bu yıllarda kurulmaya başlayan yeni devletlerin varlığı göz önünde bulundurulduğu takdirde, Quebec bölgesinin ayrı bir devlet halini almamasında, ülkenin bütünlüğünün korunmasında Kanada çokkültürcülüğünün hayata geçmesinin önemli katkısı olduğu düşünülmektedir⁸⁰⁹. Ayrıca Quebec özelinden hareketle gerçekleştirilen çokkültürcü politikalar, bu alanda gerçekleşen ilk politikalar olup çokkültürcülüğün siyasi bir yaşam tarzı haline gelmesi Kanada’da yaşayan göçmenler ve azınlıklar lehine gerçekleşen olan kazanımların da önünü açmıştır.

4.4.2. İsveç Örneği

10 milyona yakın nüfusunun %90’ını İsveçliler, %3’ünü Finliler ve geri kalanını İskandinav halkların ve çeşitli etnik grupların oluşturduğu, parlamenter monarşi ve parlamenter sistem ile yönetilen İsveç’te uzun bir süre asimilasyon politikalarının uygulandığı belirtilmektedir⁸¹⁰. 20. yy’ın ikinci yarısına kadar Fin nüfusu üzerinden uygulanan asimilasyon politikası 1970’li yıllarda Fince eğitim verilmeye başlanması ve Fince medya kuruluşlarının kurulmalarıyla azalmıştır.

⁸⁰⁶ Aydın, *Dünya’da ve Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.41.

⁸⁰⁷ Age, s.46-47.

⁸⁰⁸ Age, s.44.

⁸⁰⁹ Say, 21. *Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*, s.181-182.

⁸¹⁰ Aydın, *Dünya’da ve Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.80.

Sosyal demokrasinin güçlü olduğu ve refah devleti anlayışının belirgin düzeyde hakim olduğu, çokkültürcülük uygulamalarını özellikle kültürel haklar konusundaki kazanımlarla bir devlet politikası haline getiren İsveç'te 2009 senesine kadar resmi bir dil bulunmamakta iken 2009 yılında İsveççe resmi dil olarak kabul edilmiştir. Ancak bununla beraber azınlık statüsü ve azınlık dilleri konusu 2009 senesinden çok daha önce gündeme gelerek resmîyet kazanmış bir politikadır. İsveç, 1999 senesinde İsveç'teki Ulusal Azınlıklar Kanununu çıkartıp akabinde çoğunluk dışında bulunmakta olan birçok etnik gruba azınlık statüsünü vermiş, Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesini ve bununla beraber Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartını 1 Haziran 2000'de hayata geçirmiş, hazırladığı devlet raporunda “tarihsel azınlık dillerini desteklemek, ve ulusal azınlıkları korumak ve teşvik etmek amacıyla bir azınlık politikasının benimsendiğini” ifade etmiştir⁸¹¹. Nitekim resmi azınlıklar olarak kabul edilip farklı unsurlara ait olan ve içlerinde Fince, Meankieli, Romani Chib, Jiddisch ve Samiska dil ve lehçeleri ulusal azınlık dilleri olarak benimsenmiş, bunlardan başka İsveç'te 200'e yakın farklı dil ve lehçenin kullanıldığı ifade edilmiştir⁸¹². Bu diller aynı zamanda resmi eğitim sistemi başta olmak üzere, kamu kurum ve kuruluşları, adli kurumlar ve medya organlarında kendilerine yer bulmuşlardır.

8.8 milyon bir nüfusa sahip olan İsveç'te yabancılarla beraber etnik ve dilsel gruplara ait kesimin nüfusu bir milyon civarında olup bunlar genel bir sınıflandırma ile beş ulusal azınlık grubu olarak tanımlanan Finliler, Samiler, Tornedaller, Yahudi ve Romanlar, ile diğer etnik grupları oluşturan, işçilik ve göçmenlik statüsüne sahip olan Yugoslav, İranlı, Türk, Boşnak, Polonyalı, Danimarkalı, Alman, Norveçli topluluklardır⁸¹³. %12 civarındaki nüfusun göçmenlerden oluştuğu İsveç, çokkültürcü bir politikayı resmi olarak deklare ederek çifte vatandaşlık, azınlık dillerinde medya kuruluşlarının kurulması, her millete farklı yasaların öngörülmesi gibi çokkültürcü politikaları da hayata geçirmiştir⁸¹⁴. Bunun yanında vatandaşların kendi anadillerinde ad ve soyad kullanmaları konusunda bir engel bulunmazken

⁸¹¹ Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, s.258-259.

⁸¹² Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, s.178.

⁸¹³ Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, s.257-259.

⁸¹⁴ Aydın, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.81.

ayrıca devletin mali destek sunduğu azınlık okulları da açılabilmekte olup bununla beraber 1988 tarihli Ulusal Miras Kanununu hükümleri gereğince yer isimleri gibi alanlarda da azınlık dillerinin kullanılması sağlanmaktadır⁸¹⁵. Sakalın serbest olduğu İsveç ordusunun yanı sıra polis teşkilatında da türban, başörtüsü ve Yahudi kipaşının kullanılmasında da bir engel bulunmamaktadır⁸¹⁶. 20. yy'ın ikinci yarısı ile beraber İsveç'in çokkültürlü bir toplum yapısı halini aldığı söylenebilir. Başta doğum oranının azlığı ve yaşlı nüfusun çokluğundan dolayı duyulan iş gücüne ihtiyaç ile beraber gerçekleşen göçleri aynı dönemde Nazi uygulamalarından kaçan göçmenler izlemiştir.

Bu türden yaşanan nüfus hareketliliği ile monist yapısının çokkültürlü bir hale dönüştüğü İsveç'in bu fiili durumunu yasal düzlemde çokkültürcü bir yapıya dönüştürmesi 20. yy'ın son çeyreğinde gerçekleşen yasal düzenlemeler ileler. Çokkültürcülük uygulamalarının yoğun olarak başladığı 1973 senesinde ise göçmenlerin kendi kültür ve inançlarını yaşatabilmeleri ve devam ettirebilmeleri için kurulmuş olan derneklere devlet maddi yardımda bulunmaya başlamış, 1975 tarihinde İsveç meclisince onaylanan Göçmen ve Azınlık Politikası çokkültürcülüğün başlangıcı olarak kabul edilmiş ve temel olarak göçmenler, azınlıklar ve İsveçliler arasında eşitlikçi, işbirlikçi ve seçme özgürlüğüne dayalı bir yapıyı öngörmüştür⁸¹⁷.

İsveç'i çokkültürcü yapan uygulamalardan bir diğeri ise göçmen işçilere seçimlerde oy kullanma ve aday olma imkanını sunması iken bu uygulamayı 1978 senesinde ayrımcılığı önleme amacı ile kurulan Azınlıklara Karşı Tarafsızlık ve Ayrımcılık Komisyonunun kurulması izlemiştir⁸¹⁸. 1993 yılında yerli halklar için ilk parlamento kurulmuş, 1997 yılında ikinci kez Samiler için parlamento seçimleri gerçekleştirilmiştir⁸¹⁹. 1999 senesinde Etnik Ayrımcılığa Karşı Ombudsman Kanunu ile 2001 senesinde Yüksek Eğitimde Öğrencilere Eşit Muamele Kanunu

⁸¹⁵ Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, s.261.

⁸¹⁶ Aydın, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.81.

⁸¹⁷ Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, s.183.

⁸¹⁸ Age, s.183-184.

⁸¹⁹ Aydın, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.82.

çıkartılmıştır⁸²⁰. Uzun tartışmalar sonucunda AB ülkelerinin çoğunun kabul ettiği uygulamanın aksine İsveç Hükümeti, göçmenlerin içinde bulundukları topluma daha fazla katılımı sağlaması ve demokrasinin bir parçası olacağı gerekçesi ile 2001 tarihinde çifte vatandaşlığı kabul etmiştir⁸²¹.

İrkçı organizasyon ve derneklerin yasak olmayıp aynı zamanda ırkçılığın yasalarla da yasaklanmadığı İsveç'te etnik kökene dayalı nefret suçlarının yasak olduğu da belirtilmektedir⁸²². Bu açıdan gruplar arası hoşgörünün arttırılması uygulamalarının yanında kurumsal birer yapı olarak faaliyet gösteren 1993 tarihli Sami Parlamentosu, bakanlıklar arasında bir çalışma grubu olarak faaliyet gösteren Azınlık Politikaları Çalışma Grubu, Roma Çalışma Grubu, Yerli Halklar Delegasyonu, Etnik Eşitlik ve Entegrasyon Konseyi, Holokost çalışmaları yapan Yaşam Tarihi Forumu, ABD, İngiltere ve İsveç tarafından 1998 tarihinde oluşturulan Hoşgörüsüzlüğe Karşı Stockholm Uluslararası Formu ile Ulusal Entegrasyon Bürosu da çokkültürcü politika uygulamalarının İsveç'te hayata geçmesi hususunda örnek olarak gösterilmelidir⁸²³.

İrkçılık ve ayrımcılığın yasaklandığı eğitim kurumlarında kültürel anlaşmazlık ve çatışmaların yasaklanması için kanuni düzenlemeler gerçekleştirilmiş olup çokkültürcü ve çok dilli bir eğitim öğretim müfredatı benimsenmiştir⁸²⁴. Çokkültürcü eğitim yapısında genel ilkelerin Eğitim Bakanlığınca belirlendiği İsveç'te müfredat belirleme işlemi belediyelerde olup belediyeler bu görevi azınlıkların dillerini göz önüne alarak gerçekleştirmek mecburiyetindedirler⁸²⁵.

İsveç, ayrımcılık ve ötekileştirmenin tamamı ile ortadan kalkması, bu hususun var olan örneklerini inceleyerek daha etkili politikaları hayata geçirebilmek için özellikle İsveç Güvenlik Servisi aracılığı ile elde etmiş olduğu verileri kullanmaktadır. Bu veriler ışığında İsveç'in Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve İrkçılığa Karşı Ulusal Eylem Planı ile İnsan Hakları Eylem Planını hayata geçirdiği

⁸²⁰ Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, s.259.

⁸²¹ Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, s.185.

⁸²² Age, s.254-255.

⁸²³ Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, s.260.

⁸²⁴ Aydın, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.82.

⁸²⁵ Age, s.83.

ifade edilmektedir⁸²⁶. Tüm bunlara ek olarak 2000 yılı itibarı ile dinsel alanda gerçekleşen reform gereği Kilise'nin devletten ayrılması ile devletin tüm inançlara eşit mesafede olması amaçlanmış ve birbirinden farklı dinsel grupların devletten yardım almaları sağlanmıştır⁸²⁷.

4.4.3. Avustralya Örneği

Avustralya ile ilgili olarak belirtilmesi gereken ilk husus Batılı ülkeler tarafından kolonileştirme uygulamasına tabi tutulmuş olmasıdır. Buna göre Avustralya'nın batı tarafından bu manada bir uygulamaya maruz kalması 1770'te yaptığı seyahatle buradan bahsederek ilgi odağı haline getiren James Cook tarafından gerçekleştirilmiş olup İngilizler'in Amerika ile gerçekleştirilen bağımsızlık savaşı sonrası Amerika'daki kolonilerini kaybetmesi, İngiltere'deki hapisanelerin kalabalıklaşması sonucu mahkûmlarını yollayabileceği yeni yerler ihtiyacı etkili olmuş ve 1850 senesine kadar İngiltere'den bu kıtaya düzenli olarak mahkûmların gönderilmesi sağlanmıştır⁸²⁸. Amerika'nın başta yerlilerine ait olan bölgeleri olmak üzere birçok bölgesinde olmak üzere bulunan altın rezervleri sonucu buraların Avrupalılar tarafından işgal edilmesi ve gerçekleştirilen etnik temizlik, aynı sebeplerle Avustralya'da da yaşanmıştır. Bu kıtada 1851 senesinde altın bulunmasının ardından İngilizlerin kolonileşme hızı ciddi oranda artarken Avustralya yerlileri olarak bilinen Aborijinlerin de sayılarının yüzde seksen oranında azaldığı ifade edilmektedir⁸²⁹.

Bu tarihlerden itibaren gerçekleştirilen uygulamalarda hakim politika daha çok dışlayıcı ve asimile edici bir yaklaşımdır. Buna göre yerlilerin yaşayışı ABD'de ki yerlilere bakış açısıyla benzer paralellikler ihtiva ederek ilkel, çağdışı olarak görülmüş, üstün kültürün beyaz insanın ve batının kültürü olduğu dikte edilmeye çalışılarak yerlilerin batılılar gibi kıyafetlere bürünmeleri, dinlerini Hristiyanlık olarak değiştirmeleri, yabancı olarak görülmelerinden dolayı

⁸²⁶ Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, s.260-261.

⁸²⁷ Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, s.262.

⁸²⁸ Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, s.148-149.

⁸²⁹ Age, s.149.

evcilleştirilmeleri ve akabinde tek bir ulusal kültür lehine dönüşüme girmelerine çalışılmıştır.

Britanya himayesinde yaşayan altı koloniden müteşekkil Avustralya Koloni Federasyonu on yıla yakın bir çalışma sonunda 1901 senesinde Avustralya Kraliyet Devletini meydana getirmişlerdir. Bu tarihten itibaren yoğun şekilde Britanyalı nüfusuna sahip olan ve bundan dolayı Beyaz Avustralya Politikasının uygulanmaya başlandığı Avustralya’da beyaz olmayanların ülkeye gelmeleri önlenmek istenmiştir. Bu politikanın sonucu olarak 1945 senesine gelindiğinde ülkenin nüfusu %90 Britanyalı, %7 Kuzey Batı Avrupalı olup çoğunluğu aborjinlerden⁸³⁰ oluşan siyah nüfus ise %1 civarında kalmıştır⁸³¹. Bu yıldan itibaren Avustralya çokkültürlülüğünün hayata geçişinin alttan gelen taleplerle değil daha devletçi bir yaklaşımla gerçekleştiği ifade edilebilir. İdeolojik merkezli bir politika olduğu ileri sürülen Avustralya çokkültürlülüğünün müphem bir anlam ifade ettiği, Amerikan erime kasesi formuna daha yakın bir politikanın amaçlandığı düşünülmektedir⁸³². 2. Dünya Savaşı ile beraber ülkenin göçmen stratejisinde yaşanan esneklik ve göçmen sayısında gerçekleşen artış çokkültürlülüğün yoğun şekilde devlet tarafından istenen bir durum olduğu tezini kuvvetlendirmektedir. Aynı tarihte Beyaz Avustralya Politikası da terkedilmiştir.

6 eyalet ve 2 büyük bölgeden oluşan Avustralya’nın yönetim biçimi federal meşruti monarşi olup nüfusu başta Avustralyalı olmak üzere İngiliz, İrlandalı, İskoç, Alman, Çin ve diğer etnik gruplardan oluşmaktadır⁸³³. 20. yy’ın ikinci yarısı ile beraber Avustralya’ya gelen göçmenlerin profili sadece Avrupalılardan değil ucuz iş gücü ve benzer sebeplerden dolayı Çinli ve Hintliler başta olmak üzere Ortadoğu, Uzakdoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden oluşurken aynı zamanda kıtada çokkültürlü bir toplum farkındalığı meydana gelmeye başlamış, 1973 yılı itibariyle devlet tarafından yayımlanan Gelecek İçin Çokkültürcü Bir Toplum bildirisi ile

⁸³⁰ Çokkültürlülüğü bir devlet politikası olarak belirleyen Avustralya’da farklı etnik gruplara yönelik olarak gerçekleştirilen birçok uygulamaya rağmen kendi yerli halkları olan Aborjinler için uygulanacak politikaların hala tartışıldığı, en temel olarak eğitim oranlarında bahse konu kesimin diğer etnik grupların çok gerisinde olmalarının bunun bir göstergesi olduğu ifade edilmektedir. Bkz. H. Aydın, *Dünya’da ve Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.65.

⁸³¹ Say, *21. Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*, s.184.

⁸³² Birch, *Nationalism and National Integration*, s.197.

⁸³³ Aydın, *Dünya’da ve Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.62-63.

çokkültürcülük resmen devletin bir politikası halini almış, aynı zamanda ırksal, etniksel, dinsel ve kültürel olarak gerçekleşebilecek ayrımcılıkların askıya alındığı açıklanmış, 1989 tarihli Çokkültürlü Bir Avustralya İçin Ulusal Ajanda ile etnik ve dilsel farklılıkların korunması olarak tanımlanan kültürel çeşitlilik, farklı kesimlere adil kaynak dağıtımı ve fırsat eşitliğini öngören sosyal adalet ile etnik, dinsel vb. arka planlara sahip kişilerin kültürel sermayelerinin ülke çıkarına ekonomik sermayeye dönüşmesini sağlamayı amaçlayan ekonomik etkinlik uygulamaları kabul edilmiştir⁸³⁴. Buna göre göçmenlerin siyasi bütünleşmelerinin yanı sıra ne sebeple olursa olsun ayrımcılık uygulamak yasal düzenlemelerle yasaklanırken eyaletlerde çokkültürcülük komisyonları kurulmuş, kimliklerin ve kültürlerin yaşatılmaları konusunda gerçekleştirilen faaliyetler devlet tarafından desteklenmiştir⁸³⁵. Bunlara örnek olarak Avustralya’da yaşayan Müslüman yatırımcılar için faizle çalışmayan bankaların açılmalarına müsaade edilirken bu bankalara alkol, kumar, domuz eti ile ilişkili şirketlerin yatırım yapmalarına müsaade edilmemiştir⁸³⁶. Bazı kamu hizmetleri Çince, Almanca Arapça gibi dillerde de görülebilmekte olup ayrıca her dilde TV-Radyo hizmeti sunulmaktadır⁸³⁷.

Hiçbir farklılık gözetmeksizin yaşamın her alanında fırsat eşitliğini öngören Avustralya Değerler Beyannamesi ile azınlıklara birçok temel hak tanıyan Avustralya’nın⁸³⁸ çokkültürcü politikası kendisini eğitim alanında da göstermektedir. Buna göre birçok dilde eğitim serbesttir. Eğitim Bakanlığı tüm Avustralya vatandaşlarına kendi dillerini korumak ve geliştirmek hakkı ve fırsatı vermektedir⁸³⁹. Etnik okullar programı kapsamında azınlıklar kendi kültür ve dillerini devam ettirebilmeleri için imkânlar kavuşmakta, devlet bunun için fon temin etmektedir. Halen kullanılan dil sayısının 100’ü aştığının belirtildiği Avustralya’da 2005-2008 yılları hedefli hazırlanan Avustralya Okullarında Dil Eğitimi İle İlgili Ulusal Plan ile öğrenciler ulusun geleceği olarak görülmekte, dilsel kabiliyetlerini ve kültürler arası anlayışlarını geliştirebilmek milli güce yatırım ve kaynak olarak görülmektedir⁸⁴⁰.

⁸³⁴ Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, s.151.

⁸³⁵ *Age*, s.153.

⁸³⁶ *Age*, s.154.

⁸³⁷ Aydın, *Dünya’da ve Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.65.

⁸³⁸ *Age*, s.66.

⁸³⁹ *Age*, s.67.

⁸⁴⁰ *Age*, s.66-67.

Çokkültürlü Bir Avustralya İçin Ulusal Ajanda, çeşitli tarihlerde güncellenerek zamanın şartlarına uyması için gözden geçirilmektedir. 1999 senesinde başbakan, Ulusal Çokkültürlülük İstişare Kurulu Yeni Bir yüzyıl İçin Avustralya Çokkültürcülüğü: Kapsayıcılığa Doğru isimli raporunu hayata geçirmiştir. Buna karşılık olarak aynı yılın Aralık ayında hükümet Çokkültürlü Avustralya İçin Yeni Bir Ajanda yayınlamış, 2003 yılında ise 1999 tarihli ajanda Çokkültürlü Avustralya: Çeşitlilik İçinde Birlik sloganıyla güncellenmiştir⁸⁴¹.

4.4.4. ABD’de Durum

ABD tarihinin çokkültürlü yapısının oluşumu birçok konunun bir arada değerlendirilmesine elverişlidir. Göç, küreselleşme, kimlik, çokkültür, kölelik, federalizm, eğitim ve güvenlik gibi konular bunların başında gelmektedir. Kendine münhasır bir devlet yapısı ile tarihteki diğer devlet oluşumlarından ayrılan ABD, aynı zamanda haklar, özgürlükler ve kültürel çeşitlilik konusunda öncellerinden ayrı bir yol izlemiştir.

Amerika Birleşik Devletlerinin çokkültürlü tarihi oluşumundan günümüze kadar süren kimlik, etnik köken ve bu orijinli siyasi haklar ve talepler ile devlet politikaları bir arada değerlendirildiği takdirde, özellikle 1960’lı yıllar ve sonrasında tüm dünya ile eş zamanlı yoğun hareketliliklere tanık olduğu ifade edilebilir. Başta Afro-Amerikalı kesimlerin yaşamış oldukları ayrımcılıklara karşı gelmeleri ile başlayan hareketlilik, Hispanik ve Asyalılar ve ardından diğer kesimlerin devletle hak, özgürlükler ve eşitlik konularında diyaloga girmeleri ile devam etmiştir. Özellikle Afro-Amerikalıların başlattığı bu kıvılcımın ilk zamanlarda demokratik bir diyalog şeklinden çok tek taraflı bir monolog halinde yaşandığı ifade edilebilir.

ABD’yi çokkültürcülüğün önemli merkezlerinden sayılan ve ayrılıkçı politikaların yoğun yaşandığı Kanada, İspanya gibi bölgelerden ayıran ve bu tür hareketlerin görülmesini engelleyen başlıca sebep farklı etnik kimliğe sahip kesimlerin belli bir bölgede yoğun olarak bulunmamaları ve toplu bir siyasi hareket

⁸⁴¹ Australian Government Department Of Social Services: Settlement of Multicultural Affairs, *Fact Sheet - Australia's Multicultural Policy*, Mayıs 2014. <http://www.dss.gov.au/our-responsibilities/settlement-and-multicultural-affairs/publications/fact-sheet-australias-multicultural-policy>, (Erişim: 01.07.2016).

içinde olmamalarıdır. Bununla beraber ABD için belirtilmesi gereken bir diğer tespit, net, keskin etnik sınırlarla saf etnik kökene sahip homojen bir Amerikalıdan ve Amerikan toplumundan söz etmenin mümkün olmadığıdır. Gerek keşifler öncesinden itibaren adada yaşayan yerliler, gerek keşfi ve akabinde 21. yüzyılda da halen devam etmekte olan göçler neticesinde Amerika dün olduğu gibi günümüzde de en çok göç alan ülkelerin başında gelmektedir. Bunun doğal bir sonucu ABD tüm renklerin bir arada bulunabildiği ve bu değerlerin harmanlandığı çokkültürlü bir toplumdur. Ancak bu harmanlama ABD'nin uygulamalarında genellikle erime kasesi anahtar kavramıyla ifade edildiği üzere daha çok entegrasyon benzeri uygulamalar etrafında şekillenmiştir. Farklılıkları eriterek herkesi belirli bir şekle sokma anlayışının hakim olduğu erime potasında kültürlere ait farklılıklar tek bir potada eriyerek Amerikalı olunması fikri egemendir. Dolayısıyla kamusal hayatta eşit imkânlarla kavuşmak isteyen bireyler, Amerikalı gibi olmak için dillerinden, kıyafetlerinden, geleneklerinden, dini inanışlarının gerektirdiği birçok ritüelden feragat etmek zorunda kalabilmektedir. Dolayısıyla bu tarz politikaların kültürlere kendi otantik halleriyle yaşama fırsatları sunmadığı ve bu yüzden asimilasyoncu oldukları iddia edilebilir. Ancak ABD'nin bu asimilasyoncu politikası dahi kendi içinde çelişkilidir. Zira bir pota içinde erimemek için direnenleri eritirken, kaynaşmak, birden çoktan tek bir olmak isteyenleri de rezervasyon bölgeleri, ayrı ama eşit gibi uygulamalarla bu birlikten uzak tutucu uygulamalar içermektedir.

ABD'de ülkeye kabul edilecek göçmenlere belirli kriterler koyulmasından zencilerin ötekileştirilmelerine kadar elitist ve üstüncü yaklaşımın hakimiyetini görebilmek mümkündür. Bu üstüncü bakış açısının temelinde bir anlamda ahlaki monizm⁸⁴² anlayışının yattığı da ifade edilebilir. Ahlaki monizmin en karakteristik özelliği, kendisi dışındaki yaşam tarzlarını küçümsemesi, yok sayması ve yok etmek istemesi, buradan hareketle onlarla en küçük bir diyalogu gereksiz görmesi ve bu teması minimum seviyede tutmasıdır. Çokkültürcülük açısından ise kültürel

⁸⁴² Bu yaklaşıma göre sadece tek bir yaşam tarzı insani, doğru ve iyidir. Diğer yaşam tarzları ise insani, doğru ve iyi olan yaşam tarzından ne kadar farklı ise o kadar yanlış – dolayısıyla o kadar insani olmayan ve kötüdür. Farklılıklar sapkınlık olarak görülüp birer hastalık olarak değerlendirilmektedir. Parekh, geçmişte Aristo, Augustin ve Aquinas'ta olan monizm anlayışının günümüzde politik görüşlerde mevcut olduğunu belirtir. Örneğin liberaller için liberal olmayan yaşam biçimleri ilerleme karşıtı, ilkel ve akıl dışı iken Marksistler için de dini, geleneksel ve ulusal yaklaşımlar aynı derecededir. Bkz. Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.22, 63-64.

çeşitliliğe en temelden karşıt bir yaklaşım olarak tanımlanabilecek olan ahlaki ve kültürel monizm kendisini farklı kültürlerin baskın kültür tarafından yok sayılması, hor görülmesi, değişime tabi tutmak istemesi, fiziki ya da psikolojik şiddete maruz bırakması ve asimile etme çabası şeklinde kendisini göstermektedir. Her toplum içinde toplumun genel değerleri ile bağdaşmayacak adetleri, gelenekleri, yaşam formları olan topluluklar mevcuttur. Bir toplumun, kendisine kökten yabancı ve ters yaşam tarzlarının hepsini, istisnasız olarak hoş görmesi mümkün görünmemektedir. Sorunsalın başlangıç noktası ise baskıcı, dogmatik ve monist bir ahlaki/kültürel dogmatizme dönüşmeden farklılıklarla nasıl başa çıkılacağı, hoş görünün sınırlarının nerede başlayıp nerede son bulacağı noktasındadır. Bu açıdan çözümün ve tanımanın başlangıç noktası diyalog olsa gerektir.

Diyalog, çözümün hiçbir zaman gerçekleşmemesine sebep olacak olan yanlış tanımanın da yaşanmasına mani olacak mahiyettedir. Parekh'e göre taraflar arasındaki önyargıların ortaya dökülmesini sağlayan diyalog katılımcıların "eşit özgüvene, ekonomik ve politik güce ve toplumsal alana giriş hakkına sahipse" amacına ulaşabilecektir⁸⁴³. Gerçekten de çokkültürcü olmak isteyen bir toplum içindeki tüm grupların eşit derecede tanınma aşamasına erişebilmeleri için iktisadi ve siyasi yapıdan aynı şekilde faydalanmaları kaçınılmazdır. Bu ise monist bakış açısının terki ile mümkündür. Bu bakış açısı her türlü yapıda ikililikler gören ancak ikinciyi ötekileştiren tekilci bir çıkmazdır. Dolayısıyla Fay'ın da ifadesiyle tekilci bakış açısı çokkültürlü bir sosyal bilimler felsefesi içinde kendisine yer bulamaz. Çünkü özneyi ya o ya bu şeklindeki bir tercihe zorlayan ve ayrıştıran kategorilerin akışkan ve birbirlerine açık olduğunu göremeyen tekilci anlayış⁸⁴⁴, farklılıkların tanınmasına temelden karşıttır.

Huntington, Amerika'da ırklar arasındaki sosyo ekonomik statü ile siyasi erk bakımından farklılıkların her zaman devam ettiğini bu farklılıkların kendilerini özellikle mal varlığı, gelir, eğitim, güç, nüfuz, ikamet, istihdam, sağlık, suç (hem fail hem de kurban olarak) alanlarında gösterdiğini ifade etmektedir⁸⁴⁵. Bununla beraber gerek erime potası, gerek salata kâsesi metaforları ile açıklanmaya çalışılsın,

⁸⁴³ Age, s.428-429.

⁸⁴⁴ Fay, *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çokkültürlü Bir Yaklaşım*, s.315.

⁸⁴⁵ Huntington, *Biz Kimiz, Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.304.

Amerikan toplumunun çokkültürlü yapısının çokkültürcü bir politika ile harmanlanarak Kanada ya da Avustralya’da olduğu gibi uygulamalar ile korunma gayreti içinde olduğu söylenemez. Kimlik hareketlerinin yaygınlaşmaya başladığı anlardan itibaren söz konusu hak taleplerinin, çokkültürcülük taleplerinden ziyade öncelikle kazanılması gereken eşitlik talepleri olduğu ifade edilmelidir. Aynı tren vagonunda seyahat edebilme, aynı restoranda yemek yiyebilme, aynı okullara gidebilme gibi talepler, çokkültürcülük değil, öncelikle evrensel insan haklarının hayata geçerek gerçek anlamda bir eşitlik sağlanması gerekliliği arzusunun yansımaları olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla ABD için kültürel çeşitlilik söz konusu olmakla beraber kültürel eşitlik söz konusu olamamıştır. Bununla beraber bu kültürel çeşitliliğin kabulü, sadece kabul aşamasında kalarak, toplumsal hayatta mevcut olan gerçeklik, çeşitliliğin kendi içinde eşitler arası bir eşitlik meydana getirmesidir. Aslında bu durum bir takım önlemler ile değiştirilmek istenmiş ve yasalar çerçevesinde bir takım uygulamalar hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bu çabalar tabandan gelen talep ve isteklere bir nevi cevap mahiyetindedir. 1960’lı yıllarla beraber elde edilen eşitlikçi kazanımların ardından kimliksel bir öz güven durumu söz konusu olmuş, pozitif ayrımcılık uygulamaları, etnik kökenlere ve kültürel farklılıklara duyarlı eğitim, yaşam vb. alanlarda isteklerde bulunmaya başlamışlardır. Zaten bu tarihle beraber dünyanın birçok noktasında etnik canlanışla beraber kimliğe karşı bakış açısında köklü değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bu noktada Amerika’nın da bu durumdan etkilenmemesi düşünülemez.

ABD’de mevcut olan eşitsizlikçi yapının ortadan kalkması için gerçekleşen önemli politikalardan bir tanesi pozitif ayrımcılık uygulamasıdır. Pozitif ayrımcılık uygulaması Vatandaşlık Hakları hareketinin önemli bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareketin sonunda yasalaşan Vatandaşlık Hakları Kanunu ile renk, din, toplumsal cinsiyet, milli köken hususunda her türlü ayrımcılık yasaklanmış, bu kanuna dayanarak çıkarılan 1965 tarihli kararnameler ile de işe almalarda ve çalışanlara karşı bahse konu farklılıklar dikkate alınmaksızın gerçekleştirilecek muamelelere karşı somut önlemleri almak mecburi kılınmıştır⁸⁴⁶. Bunun sonucunda, Eşit İş Fırsat Dairesi⁸⁴⁷ gibi kurumlar vasıtası ile zenciler başta olmak üzere Asyalılar

⁸⁴⁶ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.97.

⁸⁴⁷ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.269.

ve Hispaniklere iş alanında yer ayrılma durumu gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bir topluluk, görece uzun bir zaman dilimi içerisinde sistematik olarak baskı altında kalmış ise diğerleri ile rekabet edecek güven ve yetenekten yoksun olduğu düşünülür. Bunun neticesinde bu topluluğa özel olarak yapıcı desteklerle grubun toplumun geri kalanı ile eşitlenmesine çalışılır⁸⁴⁸. Pozitif ayrımcılık kapsamında değerlendirilebilecek olan bu uygulama, geçmişin bugüne taşıdığı haksızlıkları gidererek adaletsiz uygulamalara maruz kaldığı düşünülen kesimleri toplumun diğer kesimi ile eşit hale getirmeyi amaçlayan uygulamalardır. Parekh'e göre bu uygulama aynı zamanda parlamento ve temsili içeren diğer kurumlarda temsil ve danışma hakkını, topluluğun kendisini ilgilendiren kanunlarla ilgili olarak veto edebilme yetkisi gibi yetkileri de içermelidir⁸⁴⁹.

Pozitif ayrımcılık uygulamalarının ABD'de en yoğun eleştirilere maruz kaldığı noktaların başında ABD'de gerçekleştirilen eğitim politikaları gelmektedir. 1990'lı yıllarla beraber artan kimlik politikalarına muhalefet, çokkültürcülüğe yoğun eleştiriler gelmesine sebebiyet vermiş, üniversite programları, Amerikan birliğinin tehlikeye girmesi gibi konular dile getirilmeye başlanmış, çokkültürlülük oranları yoğun olan eyaletlerde yapılan halk oylamalarında çıkan sonuçlar neticesinde pozitif ayrımcılık uygulamaları kaldırılarak 17 eyalette iki dil ve iki kültüre dayalı eğitime son verilerek English Only / Yalnızca İngilizce yasası kabul edilerek İngilizce tek resmi dil olarak kabul edilmiştir⁸⁵⁰.

Bu tarz bir yaklaşımın çokkültürlü eğitimden ziyade tek kültürlü eğitimi temel alan bir yaklaşım olduğu ifade edilmelidir. Tek kültürlü eğitim ise kişinin dünyasının sınırlarının dilinin sınırları olduğu yanılgısına düşmesini sağlarken alternatiflerin yok sayılacağı, eleştiri yeteneği ve kültürünün olmadığı bir dünya oluşturmasını kolaylaştıracaktır⁸⁵¹. Bu bağlamda tek kültürlü bir eğitimin hoşgörüsüzlüğü,

⁸⁴⁸ Age, s.278.

⁸⁴⁹ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.333.

⁸⁵⁰ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.132; Kymlicka, liberal tarafsızlığı devletin iyi hayat nedir sorunsalında bir karşılaştırma yapılmayarak bir dili ya da dini diğerinden daha üstün görmemesi olarak tanımlar. Ancak bir devletin bir dili değerli olduğu için değil çoğunluk tarafından kullanıldığı için teşvik etmesinin liberal tarafsızlık illkesi ile bağdaştığını dile getirir. Ancak Kymlicka, bir dili teşvik etmek ne kadar tarafsız gerekçelere dayandırılırsa dayandırılın meşru olamaz der. Walzer ise liberal devletin tüm etnik ve ulusal grupların üstünde olduğunu ileri sürerek ABD'yi anayasal olarak resmi bir dili tanımamış olması dolayısı ile tarafsız liberal devletin en açık örneği olarak meşrular. Bkz. Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.478-479.

⁸⁵¹ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.288.

farklılığın temelden reddini, eleştiriye tahammülsüzlüğü, ırkçılığı, ayrımcılığı ve ötekileştirmeyi besleme ve bu eğitimin sisteminden geçmiş bireyleri de farklı kültürlerle dair bilgidен mahrum birey olarak yetiştirme ihtimali mevcuttur.

ABD’de eğitim politikalarında yaşananlar sadece dilsel özelliklerle sınırlı kalmamıştır. 1992 senesinde tek kültürlü eğitim yerine daha farklı bir eğitim programının hayata geçmesi adına gerçekleşen federal eğitim planında tarih müfredatı üzerinde bir çalışma gerçekleştirilmiş, tarih eğitiminin batı tarihi merkezli olması ve diğer medeniyetlerin tarihlerinin çok kısa şekilde anlatılması üzerine bir rapor hazırlanmıştır. Buna göre insanlık tarihi 8 çağa ayrılmış ve tarih müfredatının Yunan, Roma, Avrupa, Çin, Hindistan, Orta Amerika gibi medeniyetleri eşit değerler olarak gören bir müfredatın uygunluğu dile getirilmiştir⁸⁵². Burada amaçlananın öğrenciye kendi medeniyetinden başka medeniyetlerin de en az kendi uygarlığı kadar önemli olduğunun mesajını vermek, aynı zamanda medeniyetler üzerinden toplumların ve dolayısıyla insanların birbirleri ile olan başkalık, ayrılık, etkileşimlerini ortaya çıkarmaktır. Bu eğitim anlayışı ile yetişmiş bir birey, kültürel çeşitliliğin sağladığı zenginliği fark ederken ayrıca empati ve sempati duygularını da kazanmış olacaktır.

İrkçılık, cinsiyet ayrımcılığı, yoksulluk ve eşitsizlik gibi bir çok yaygın sorun ABD’nin birçok kurumunda olduğu gibi eğitim kurumlarında da gözlenir bir düzeydedir⁸⁵³. Uzmanlar mevcut ABD eğitim kurumlarının çoğunda eğitimcilerin ve yöneticilerin olumsuz yargılara sahip olduklarını, öğrencilerin de yetişkinlerin onlara duyduğu inançsızlıktan ötürü bu durumu içselleştirdiklerini ve bu sebepten öğrencilerin başarısız olduklarını belirtmektedirler⁸⁵⁴. Gerçekten de farklı etnik, kültürel, dinsel vb. özelliklere haiz, öğrencilere karşı önyargı ve olumsuz tavırlarını aşamamış, çokkültürcü eğitim konusunda isteksiz, önyargılı ve eğitimsiz eğitimcilerin bu konuda yarardan çok zarar sağlayacakları bir gerçektir. Banks, cinsiyet, sosyal sınıf ve ırkları ne olursa olsun herkese eşit eğitim imkanı sağlayan çokkültürcü eğitimin bireysel ve toplumsal sorunların algılanış seviyesini ve çözüm yöntemlerini arttırdırğını ifade etmektedir⁸⁵⁵. Bu bakımdan çokkültürcü eğitim aynı

⁸⁵² Age, s.290-291.

⁸⁵³ James A. Banks, *Çokkültürlü Eğitime Giriş*, (Çev. Hasan Aydın), Ankara 2013, s.123.

⁸⁵⁴ Age, s.120.

⁸⁵⁵ Age, s.1.

zamanda çokkültürcülük politikasının siyasi safhası ile de ilintilidir. Zira siyasi olarak tanımaya giden adımlardan biri olan başkalarını onların bakış açılarından değerlendirerek anlamaya çalışabilme yetisi bir bakıma, bireyin kendi kültürel sınırlarını aşma kabiliyeti kazandıracak olan böyle bir eğitimle başlamaktadır. İlk olarak 1915 senesinde Horace Kallen tarafından öne sürülen çokkültürlü bir eğitimin⁸⁵⁶ önemli bir amacı da öğrencilerin ön yargılarının azaltılması, demokratik tutumlar, inanışlar ve eylemler kazanmalarında yardımcı olunmasıdır⁸⁵⁷.

Amerika'da çeşitli derecelerde mevcut olduğu belirtilen Anglo-Amerikan merkezli müfredat bu açıdan değerlendirildiğinde, müfredat hakim gruba dahil olmayan öğrencilere seyrek olarak kültürel ve etnik imkanlar sağlarken diğer yaşam tarzlarının zenginliklerini göz ardı etmekte, farklılığa sahip öğrenciler mevcut okul kültürünü yabancı ve düşmanca algılamaktadır⁸⁵⁸. Dolayısıyla tekkültürcü bir eğitim, çift taraflı olarak birbirlerini tanımayan, dolayısıyla bu tanımazlığın yanında düşmanlaşan bireylerin yetişmesine sebep olmaktadır.

Bu düşmanlaşma çift taraflı olduğu kadar aynı zamanda farklılığa sahip kesimlerin kendi kültürel miraslarına karşı da gerçekleşebilmektedir. Örnek olarak Filipin, Meksika, Porto Riko ve Çinli Amerikalıların hakim kurumların kadrolarında iş bulabilmek adına kendi etnik kültürlerinin inkarı yolunu seçtikleri ifade edilmektedir⁸⁵⁹. Bir tür asimilasyoncu anlayışın eseri olan bu yaklaşım tensel olarak farklılıklara haiz kesimlerde daha uç neticeleri meydana getirebilmekte, fiziksel özelliklerinden dolayı toplum ile tam olarak kaynaşmaları mümkün olamamış kesimler hem topluma hem de kendilerine yabancılaşarak sıradışı bir toplumsal konum ile karşılaşabilmektedirler. Bu durum kendini daha çok gettolaşma ve suç işleme olguları ile göstermektedir.

Diğer kültürlere karşı farkındalığı ve takdir etmeyi arttırmayı amaçlayan çokkültürcü eğitim anlayışı, benzerliklerden çok farklılıklara yoğunlaştığı için zaman içinde farklılık duygusunu arttırabilir ve etnik kökensel parçalanmaları amaçlamadığı halde ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir eleştirileri de mevcuttur⁸⁶⁰. Buna ek olarak

⁸⁵⁶ Aydın, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.6.

⁸⁵⁷ Banks, *Çokkültürlü Eğitime Giriş*, s.124.

⁸⁵⁸ Age, s.3-4.

⁸⁵⁹ Age, s.4.

⁸⁶⁰ Age, s.20-21.

çokkültürcü eğitim anlayışının bazı yanlışlarından bahseden Banks bunların çokkültürcü eğitimin ötekiler için olduğu yanlışlığı, Batı'ya karşı olduğu yanlışlığı ve ülkeyi böleceği yanlışlığı olduğunu belirtmiştir⁸⁶¹. Her ne kadar çokkültürcü eğitimin tarihi köklerinin ezilmiş grupların hak arama gayretlerinde yattığı ifade edilse de⁸⁶² bu anlayış günümüz için kapsayıcı bir eğitim politikasını oluşturmada eksik kalacaktır. Eğer çokkültürcü eğitimin ötekiler için olduğu kabul edildiği takdirde baskın kültüre üye öğrencilerin bu eğitimden alacakları bir kazanç olmayacaktır. Çokkültürcü eğitim tüm öğrenciler için ihtiyaçtır çünkü ötekilere kazandırılmaya çalışılan hoşgörü, eşitlik, kültürel sınırlarını aşabilme yetisi gibi kazanımlar en az belki de daha fazla derecede örneğin Amerika'da beyaz öğrenciler için de gereklidir. Dolayısı ile toplumsal kesimin %1'inin 1976'da sahip olduğu zenginlik oranı %20 iken 2001'de %47'ye çıkmış olan ve sınıflar arası boşluğun giderek genişlediği ABD'de çokkültürcü eğitim bölünmüş bir ülkeyi bölmekten çok birleştirecektir⁸⁶³.

Dolayısıyla çokkültürcülük ve çokkültürcü eğitim politikaları ile yüzleşmek ABD için kaçınılmaz bir hal alacak mahiyettedir. Okul nüfusunun yaklaşık beşte birinin özel alanlarında İngilizce dışında bir dil konuştuğu ABD'de 2030'a kadar bu oranın %40'a çıkacağını belirtilmektedir⁸⁶⁴. Bununla beraber dilsel çeşitlilik kendisini kültürel alanda da göstermektedir ve durum ilerleyen yıllarda artarak devam edecek gibi görünmektedir. Zira 2010-2011 yılları arasında devlete ait ilk ve ortaokullarda beyaz olmayan öğrencilerin oranı %47.6 iken bu oranın 2020 senesinde %66 civarında olacağı tahmin edilmektedir⁸⁶⁵. Bu durum ise bir takım taleplerin daha belirgin olarak dile getirilmesini beraberinde getirecektir. En basidinden, ders kitaplarının paraya ve güce sahip kesimlerin hayal ve ümitlerini yansıttığı düşünüldüğü takdirde, ana dili İngilizce olmayan ve beyaz olmayan aileler de okul kitaplarında kendi lider, hayal ve umutlarının yansıtılmalarını daha baskın şekilde dile getirecektir⁸⁶⁶.

⁸⁶¹ Age, s.10-11, 13.

⁸⁶² Aydın, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.6.

⁸⁶³ Banks, *Çokkültürlü Eğitime Giriş*, s.13.

⁸⁶⁴ Age, s.16.

⁸⁶⁵ Age, s.16.

⁸⁶⁶ Age, s.16-17.

ABD eğitim sistemi federal hükümetin mill eğitim müfredatı ile ilgili bir çalışmasının olmamasından dolayı federal düzeyden ziyade eyaletler ve yerel hükümetler nezdinde örgütlenmişlerdir⁸⁶⁷. Federal hükümet daha çok eğitime eşit derecede erişim ve fon desteği gibi konularda etkindir⁸⁶⁸. Bu bağlamda ABD’de birkaç eyalet çokkültürcülük konusunda çeşitli tarihlerde bir takım uygulamaları hayata geçirmeye çalışmışlardır. Örneğin 1980 tarihinde Michigan Eğitim Departmanı yayınladığı bildiride kültür, değer, yaşam tarzı, inanç ve ırk farklılığını demokratik toplumun bir parçası olarak göstermenin temel ilke olduğunu ve bu bağlamda bireylerin kültürel deneyimler çerçevesinde eğitim-öğrenim hakkına sahip olduklarını kabul etmektedir. 1989 yılında ise New York Şehri Eğitim Kurulu, New York şehrinin kozmopolit yapısı gereği çokkültürlü eğitimin gerekliliğini vurgulamış ve kültürel çeşitliliğin değerli bir kaynak olarak görülmesi ilkesini benimsemiştir. 1996’da Indianapolis Devlet Okulları, farklı grupların farklılıklarının takdiri ve arttırılması, kalıplaşmış önyargıların kaldırılarak kültürel çeşitliliğe karşı olumlu yaklaşımlar kazandırılması gibi ilkeleri benimsemiştir. Nebraska Yasama Meclisi de 1992 tarihinde okul öncesi eğitimden başlatarak 12. sınıfa kadar, Afro-Amerikan, Hispanik ve Yerli ve Asya-Amerikanların tarih ve kültürlerini müfredata dahil eden bir çokkültürlü eğitim yasa tasarısını yasalaştırmıştır⁸⁶⁹.

Çokkültürcü eğitime gelen eleştiriler, çokkültürcülüğün mikro milliyetçiliği canlandırarak yerel kimlikleri harekete geçirdiği eleştirileri ile benzerlik göstermektedir. Eleştiriler bağlamında çokkültürcü eğitim, etnik kökenleri eğitimin merkezine koyarken ulusal birliği ve ortak bağları zayıflatmaktadır. Çokkültürcü bir eğitim sisteminin sonunda birey, toplumsal birliğe ait bir birey olmaktan ziyade toplumun içinde başka bir grubun üyesi olarak kendini konumlayan bir bireye dönüşebilmektedir. Çokkültürcü eğitim politikasının savunmasında ise böyle bir eğitimin ortak kültürü zayıflatmadığı, bireyi etnik kökenci birine dönüştürmediği, bilakis kültürleri ortak insanlık sermayesine dönüştürdüğü, kültürler arası diyalogu teşvik ettiği, kişiyi kendi kültürel bakış açısının mahkum olmaktan kurtardığı iddia edilmektedir⁸⁷⁰.

⁸⁶⁷ Aydın, *Dünya’da ve Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.28.

⁸⁶⁸ Age, s.28.

⁸⁶⁹ Banks, *Çokkültürlü Eğitime Giriş*, s.132-133.

⁸⁷⁰ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.293.

Bu durum Hansen Yasası ile ifade edilmekte ve farklılıkların tek potada erimesi yerine ataların köklerine inilerek etnik mirasa sahip çıkma durumu gözlenmeye başlanmaktadır. Bununla beraber Amerikalı olmaya çalışan ancak belli bir takım özelliklerinden dolayı bir takım ayrımcılık ve haksızlıklara maruz kalmış kesimlerin eğitim yanında parlamentoda temsil edilmeleri oranları da hakkaniyetli bir temsil sisteminin gerçekleşmediğini gözler önüne sermektedir. Afro Amerikan kesimlerin %1,4, Hispanik kesimlerin %0,8 temsil oranları bu durumun somut göstergeleri olarak ifade edilebilir. Bahse konu kesimleri temsil etme liyakatine sahip kişilerin aynı gruptan gelmeleri önem taşımaktadır. “Ayna temsil” olarak adlandırılan bu anlayışa göre bireyi temsil edecek kişinin o kişi ile benzer deneyimleri paylaşmış olması tezi öne çıkmaktadır⁸⁷¹.

Huntington’a göre çokkültürcülük Amerikan kimliğini erozyona uğratmıştır. Özellikle 1965 sonrası gerçekleşen Hispanik göçler, gelecek bir tarihte İngilizce ve İspanyolca aktörler aracılığı ile siyah-beyaz ayrımında olduğu gibi ikili bir yol ayrımını yaşatacaktır. Bu bağlamda Huntington, Amerika’nın Kanada, İsviçre ya da Belçika gibi kültür ve dil bütünlüğünü yitirerek ikili bir topluma dönüşebileceğini iddia eder⁸⁷².

Kymlicka, Queen’s Üniversitesi’nin Çokkültürlü Göçmenlik Politikasının Sonuçları isimli bir çalışma ile bir ülkenin çokkültürcü bir yapıya ne derecede haiz olduğunu belirleyebilmek adına 8 soruluk bir çalışma yaptığını belirterek, her soru karşılığında 1 puan verildiğini, 8 puan üzerinden ülkelerin çokkültürcülük indekslerinin oluşturulmaya çalışıldığını belirtmiştir. Bu çalışmada sorulan sorular şunlardır⁸⁷³:

- “1. Anayasal, yasal ya da parlamentonun çokkültürlülüğü onaylaması; merkezi ve/ya bölgesel ve yerel ölçeklerde olması ve hükümette bu konulara bakan bir bakanlık olması, sekreteryaya ya da danışma kurulunun bu politikaları uygulamak için etnik gruplara danışarak hareket etmesi;*
- 2. Okul ders programlarına çokkültürlülüğün kabulünün konulması;*
- 3. Etnik temsil/ hassasiyetin kamuya ait medyada ya da medya lisanslarında zorunlu olması;*
- 4. Giyim-kuşam kurallarından istisna tutulmak;*

⁸⁷¹ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.107.

⁸⁷² Huntington, *Biz Kimiz, Amerika’nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.18-20.

⁸⁷³ Kymlicka, “Çokkültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek”, s.327-328.

5. *Çifte vatandaşlığa izin verilmesi;*
6. *Etnik grupların organizasyonları ya da faaliyetlerinin parasal olarak desteklenmesi;*
7. *İki dilli eğitim ya da ana dildeki derslerin parasal olarak desteklenmesi;*
8. *Zor durumda olan (dezavantajlı) göçmen gruplarına pozitif ayrımcılık yapılması.”*

1980 ile 2010 yılları arasını baz alan ve 21 ülkenin değerlendirildiği, 1980, 2000 ve 2010 yıllarını esas alan bu çalışmaya göre Kanada 1980 yılı için 5; 2000 yılı için 7,5 ve 2010 yılı için 7,5 puan almış; Avustralya 1980 senesi için 4; 2000 senesi için 8 ve 2010 senesi için 8 ile en yüksek notu almış; İsveç 1980 senesi için 3; 2000 senesi için 5 ve 2010 yılı için 7 puan alabilmiş; ABD ise adı geçen yıllar için sırasıyla 3; 3 ve 3 puan alarak 8 politik davranışın üçünü gerçekleştirebildiği belirtilmiştir. Ülkelerin çokkültürlük endeksli çalışmanın en düşük puanlarını ise üç değerlendirme döneminde de 0 puan ile Japonya; 0; 0,5 ve 0 puan ile Danimarka almıştır.

Gerek ekonomik anlamda, gerekse gerekli sağlık imkânlarına kavuşma anlamında, kaliteli eğitime erişebilme, siyasi temsil ve ayrımcılık hususlarında yapılan çalışmaların ortaya çıkardığı sonuç, Amerika’da var olan yapının, kültürel çoğunlukçu bir anlayış etrafında şekillenerek çoğunluğun baskın söz hakkı olduğu bir yapı olduğu şeklindedir. Zaten Amerika, Kanada ya da Avustralya gibi çokkültürcü bir toplum olduğuna dair herhangi bir resmi açıklamada bulunmamış ve böyle bir durumu ilan da etmemiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ABD'DE TOPLUMSAL GÜVENLİK

ABD'nin çokkültürlü toplum yapısının kurulduğu günden bu yana varlığı devam etmektedir. Bu yapı kendisini hem kuruluşundaki diğer devletlerden farkıyla göstermekte hem de yıllar içerisinde küresel anlamda almış olduğu göçlerin de bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal güvenlik denen olgu ise bir topluluğun kendisini diğer topluluklardan ayrı kılan etniksel, dilsel, dinsel, siyasi farklılıkları ile oluşup kimliksel bir olgudur. Dolayısı ile ABD'nin çokkültürlü toplum yapısında bu minvalde toplumsal güvenlik perspektifli birçok grubun varlığı söz konusudur. ABD'nin küresel siyasette önemli bir aktör oluşu onun dış politikada olduğu kadar iç politikadaki uygulamalarına dolayısı ile barındırmış olduğu toplumsal gruplara da yansımıştır.

Bu açıdan öncelikle ABD'nin güvenlik paradigmalarındaki değişimin gerçekleştiği tarihsel dönüm noktalarını belirtmek gerekmektedir. Bu dönüm noktalarında izlemiş olduğu siyasetin dönüm noktalarındaki seyri önem arz etmektedir. Bu tarihsel dönüm noktalarında onun çokkültürlü olmasını sağlayan kimlik bileşenleri bahsinde belirtilen kesimlere yaklaşımının toplumsal güvenlik perspektifli olarak, eğitimden sağlık imkânlarına, yaşam bölgelerinden ayrımcılık uygulamalarına, ekonomik durumlarından göçmen kotalarına ve ayrımcılık karşıtı hak mücadeleleri gibi belli hususlara değinmek gerekmektedir. Özellikle toplumsal güvenliğin fiziksel boyutunu ele alan adalet sistemi uygulamalarının tarihsel güvenlik dönüm noktaları başta olmak üzere çokkültürlü toplum bileşenlerine yaklaşımından bahsetmek yerinde görülüp son olarak ABD'de toplumsal güvenliğin genel bir perspektiften izlenimi uygun görülmektedir.

5.1. ABD GÜVENLİK ANLAYIŞININ TARİHSEL DÖNÜM NOKTALARI

ABD kuruluşundan 20. yüzyıla kadar dış politikada bir izolasyon politikası izlemiştir. Diğer ülkelerin içişlerine karışmama ve kendisini özellikle Avrupa'nın siyasi meselelerinden soyutlama bu dönemin öncelikli politikası olarak

belirlenmiştir. Bu noktada Monroe Doktrini önemli bir dönüm noktasıdır. Amerikan Başkanı James Monroe'nun 1823 tarihli ABD Kongresine gönderdiği ve Monroe Doktrini olarak, Avrupa'yı ABD'ye müdahaleden alıkoyan ve yalnızlık / izolasyon politikası olarak ifade edilen doktrine göre ABD, diğer ülkelerin politikalarına müdahale etmezken kendi meselelerinden de Avrupa devletlerini uzak tutmayı amaçlamıştır.

Monroe'nün söyleminin temellerini ise ondan daha önceye dayandırmak mümkündür. Bu gelişmelerin öncül söylemi 1801 yılında Jefferson'ın Monroe'ya söylevinde yatmaktadır. Jefferson, bu bağlamda çıkarlarının şimdilik kendilerini sınırlar içine kapatsa da aynı dili konuşup benzer yasalarla yönetilen insanların yaşadığı kuzey bölgesine yayılacakları geleceği düşünmenin önemine yaptığı vurgu dönemin belli bir süre devam edecek olan güvenlik anlayışını izah etmektedir⁸⁷⁴.

Ancak bu izolasyon okyanusun diğer tarafındaki ülkeler için geçerli iken özellikle Latin Amerika ile münasebetler sıklıkla askeri müdahalelere başvuruları içermiştir. Nitekim Meksika, Nikaragua, Panama Amerika'nın askeri müdahalede bulunduğu ülkeler arasındadır. Bu süreçte ABD için özellikle İspanyollar dikkat edilmesi gereken kesimler olmuştur. 1856 yılında ise içte var olduğu düşünülen ötekiler için ABD Hazine Bakanlığı içinde sivil istihbarat birimi olarak çalıştığı belirtilen bir gizli servis kurularak özellikle İspanyol casusları izlemek, sivilleri gözetlemek, ordudaki ajanları yakalamak için çalışmalara başlanmıştır.

ABD'de Kuzey-Güney İç Savaşı yıllarında başlayan sıkı yönetim tedbirlerinin varlığından da söz etmek mümkündür. 12 Nisan 1861 ile 13 Mayıs 1865 yılları arasında süren ve güney eyaletlerinin birlikten ayrılmaları ve köleliğin güney eyaletlerinde kaldırılmaması için çıkan ve kuzeyin güney üzerinde zaferi ile sonuçlanan iç savaş yıllarında da ülke içinde sıkıyönetimi andıracak yasalar çıkarılmıştır. İç Savaş yıllarında istihbarat faaliyetlerinin ordu tarafından yapıldığını belirten Kuloğlu'na göre Başkan Lincoln, 1861 tarihinde Haksız Yakalama ve Tutuklamayı Yasaklayan Kanun'u askıya almış, 1863 yılında ise hükümetin ajan ya da sabotajcılığından şüphelenilen kişilerin yakalanması ile iç güvenlik istihbarat

⁸⁷⁴ Perry Anderson, *Amerikan Dış Politikası ve Düşünürleri*, (Çev. Barış Baysal), NoteBene Yayınları, Ankara 2015, s.16.

yetkilerinin artırılması söz konusu olmuştur⁸⁷⁵. Aynı süreçte güvenlik algısı içindeki tedbirler kadar ülkeye girecek kişilere yönelik de değişmiştir. Başka bir deyişle ülkeye girecek kişilere karşı da sıkı tedbirlerin ve göçmenlik uygulamalarının gündeme gelmesi söz konusu olmuştur. Aslında göçmenlerle ilgili ilk yasal düzenleme, vatandaşlığa alınacak göçmenlere belirli bir süre ABD’de oturma şartını taşımak gibi kuralları içeren 1790 senesine ait bir düzenleme olsa da, ülkeye girecek kişilere kısıtlama getirme ilkesi 1875 senesinde başlamaktadır. Göçe karşı doğrudan bir federal düzenleme ise ilk önce hayat kadınlarının ve suçluların ülkeye girişlerini engellemeye yönelik olmuştur. Bunu 1882 tarihli Çinliler ile ilgili yasa takip etmiş, 1903 yılında yasalar genişletilerek siyasi radikaller ile çok eşliler de yasa kapsamına alınmıştır. 1906 senesinde bunlara ek olarak vatandaşlık kriterlerine vatandaşlığa alınmada temel düzeyde İngilizce bilme şartı getirilirken 1907 yılında uluslararası gelişmelere bağlı olarak bu kez Japonların ülkeye girişlerine sınırlama getirilmiştir⁸⁷⁶.

İzolasyoncu Monroe Doktrini 20. yüzyıl ve devamında yerini Pan-Amerikancılığa bırakmaya başlamıştır. Bunun ilk adımı ise İspanya hükümrânlığı altında yönetilen Küba ile ilgili yaşanan gelişme ile olmuştur. Buna göre 1898 senesinde Havana’da demirli Amerikan zırhlısının imha edilmesi üzerine ABD İspanya ile savaşa girmiş, ABD’nin zaferi ile Küba ve Porto Riko işgal edilmiş, İspanya Küba, Porto Riko ve Filipinlerden de çekilmiştir. Bu durum Yeni Dünya’nın Eski Dünya üzerindeki zaferi, ABD hegemon anlayışının ise başlangıcı olarak kabul edilmiştir⁸⁷⁷.

1. Dünya Savaşı ve devam eden süreçte idealizm yaklaşımı ile ABD’nin politikaları paralellik göstermektedir. ABD Başkanı Wilson’un önderliğindeki idealist yaklaşım bu süreci belirleyen güvenlik yaklaşımı olmuştur. 8 Ocak 1918 tarihli Wilson’un ABD Senatosuna göndermiş olduğu ve birçok ülkenin iç güvenlik meselelerine karışmamayı ve toprak bütünlüklerinin sağlanmasını öngören 14 maddelik bildiri, Wilson’un manifestosu olarak değerlendirilmiştir.

⁸⁷⁵ Gökhan Kuloğlu, *İç Güvenlik İstihbaratı ve Kolluk: ABD Örneği*, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 2015, s.56.

⁸⁷⁶ Fairus, History of U.S.: Immigration Policies, <https://www.fairus.org/legislation/reports-and-analysis/history-of-us-immigration-laws>, (Erişim: 19.06.2018).

⁸⁷⁷ Rene Remond, *ABD Tarihi*, (Çev. Işık Ergüden), Dost Kitabevi, Ankara 2016, s.101-105.

ABD ilerleyen yıllarda kendisine yönelen tehlikeler karşısında Monroe Doktrininden uzaklaşmış, 1. Dünya Savaşına katıldıktan sonra yine doktrine bağlı kalmış, 2. Dünya Savaşı esnasında dengelerin Japonya lehine gelişmesi durumunda savaşa girme gereği duymuş ve ABD Monroe Doktrinini tekrar gündemine almamıştır. Ayrıca bu doktrin sayesinde ABD, Latin Amerika üzerinde tekelci ekonomik bir hegemonya kurmuş ve Pan-Amerikanizm düşüncesini daha da güçlendirmiştir⁸⁷⁸.

Uluslararası politik durumun iç politikada uygulamalarında da yansımaları olmuştur. Nitekim sınırlar dışındaki ötekinin sınırlar içerisinde de olmaması için iç güvenlik noktasında da önemli güvenlik uygulamalarına gidilmiştir. İç güvenlik istihbaratının gerçekleştirilmesi ve ABD içerisinde yıkıcı faaliyetleri bulunan yabancıları takip etmek amacıyla iç güvenlik istihbarat işinin Adalet Bakanlığına verildiği bu dönemde⁸⁷⁹ Adalet Bakanlığı içinde Genel İstihbarat Birimi kurulmuş, ilk amaç da düşman yabancılar hakkında bilgi toplamak olarak belirtilmiştir. İlk olarak anarşizm ve Bolşevizm'i düşman olarak ele alan bu birimin Göçmen Bürosu ile beraber çalışarak 1919-1920 yıllarında Palmer Baskınları olarak bilinen pek çok baskınlar düzenlediği, Komünist Partisi üyesi olduğu belirtilen 10.000 kişiyi gözaltına aldığı, 1921 yılında bu göz altılarda çok suiistimal yaşandığı gerekçesi ile Adalet Komisyonunun inceleme başlattığı belirtilmiştir⁸⁸⁰. Bununla beraber ilk sayısal göçmen kotasının getirilmesi de yine 1921 yılına rastlamaktadır.

Kongre, yeni göçmen kotalarına sınırlamalar getirirken o zamana değin sadece Asyalılara yönelik gerçekleşen kısıtlamalar genişlemiş ve 1924 tarihli yasa ile beraber her Avrupa ülkesinden ABD'ye kabul edilecek yurttaşların kontenjanı 1890 senesinde yerleşenlerin sayısının %32'si ile sınırlandırılmıştır. Başka bir deyişle liberal değerler ile kurulan bir ülke seyahat ve erişilebilme açısından zor bir ülke halini almıştır. Yıllık göçmen sayısı bir milyondan birkaç yüz bine düşerken katı gümrük kurallarını yıkıcı kabul edilen fikirlere ve ideolojilere de sert tepkiler izlemiştir. Özellikle bu dönemde yabancı olmanın iyi karşılanmadığı ifade edilirken, Sacco ve Vanzetti isimli iki anarko-İtalyanın da, işlemediklerini söyledikleri bir

⁸⁷⁸ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.534.

⁸⁷⁹ Kuloğlu, *İç Güvenlik İstihbaratı ve Kolluk: ABD Örneği*, s.58.

⁸⁸⁰ Age, s.59.

cinayetle suikasttan yıllar sonra elektrikli sandalye ile idam edilmesi uluslararası kamuoyunda önemli bir konu halini almıştır. Sacco ve Vanzetti'nin dönemin Adalet Bakanı olan Alexander Mitchell Palmer döneminde insanların komünist ve anarşist oldukları gerekçesi ile sınır dışı edildikleri bir dönem olan 1927 yılında idam edildikleri belirtilmiştir⁸⁸¹.

1930'lu yıllarda İtalya'da faşist, Almanya'da ise Nazizm eksenli iktidarların ortaya çıkışı, savaş sonrasında amaçlanan barışçıl düzenin sona ermeye başlaması olarak da yorumlanmış, 1939'da ilkinden daha etkili bir dünya savaşının meydana gelmesi ise Milletler Cemiyeti'nin fiilen ortadan kalkmasını beraberinde getirmiştir⁸⁸². Bu durum geleneksel bir güvenlik anlayışı olan idealizmin sorgulanmasını ve yerini tekrar realizme bırakmasını sağlamıştır.

ABD'nin iç güvenlik anlayışı ve ötekileştirme kültürü bu noktada da karşımıza çıkmaktadır. Nitekim iki dünya savaşı arası dönemde küresel olarak genel kabul görmüş olan düşman ya da öteki, bu süreçte komünizm ve Nazizm'dir. Dolayısı ile bunlarla uluslararası arenada mücadele aynı şekilde ve oranda ABD sınırları içerisinde de başlamıştır. Kuloğlu bu noktada 1934 yılında Başkan Roosevelt'in Soruşturma Bürosuna ülkedeki Nazi faaliyetlerini soruşturma yetkisi verirken 1936 yılında Savaş Bakanının ABD içerisinde yabancı casusluk faaliyetlerinin yoğunluğundan bahsettiğini bildirir⁸⁸³. Ülke içerisinde yeni ötekilerin ya da biz/onlar ayrımındaki onların Nazi sempatanları ile komünistler olduğu ileri sürülebilir. Bu süreçte özellikle 1939 yılında FBI'ın kamu güvenliğine tehdit oluşturduğu belirtilen ve savaş zamanında kolaylıkla tutuklanabilecek düşman yabancılar ve vatandaşlar için "Gözetim Altında Tutma İndeksi" oluşturulduğu, yerel kolluk güçlerinin de komünist olmalarından şüphelenilen kişiler için kırmızı dosyalar tutmaya başladıkları belirtilmiştir. Gözetim Altında Tutma İndeksi kapsamında 1951 Mayısına kadar 14.000'i komünist olma gerekçesi ile 15390 kişi hakkında işlem yapıldığı ifade edilmiştir⁸⁸⁴.

⁸⁸¹ Murat Çınar, "Sacco ve Vanzetti: İki Aşağılık Anarşist", *BİANET*, <https://bianet.org/biamag/siyaset/158046-sacco-ve-vanzetti-iki-asagilik-anarsist>, (Erişim: 30.07.2018).

⁸⁸² Çağırın, "Uluslararası Sistemin Temel Gelişimi: Birinci Dünya Savaşı ve İki Savaş Arası Düzen", *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, Haydar Çakmak (Ed.), İstanbul 2014, s.227.

⁸⁸³ Kuloğlu, *İç Güvenlik İstihbaratı ve Kolluk: ABD Örneği*, s.60.

⁸⁸⁴ *Age*, s.61-62, 64.

Wallerstein, 2. Dünya Savaşı sonrası baz alarak Amerika'nın dönüm noktalarını Vietnam Savaşı, 1968 Devrimleri, 1989 Berlin Duvarı'nın yıkılması, 2001 Eylül saldırısı olarak sıralar⁸⁸⁵. Buradan hareketle Wallerstein'in Amerika için tek bir Amerikan geleneğinin ve değerlerinin olmadığını belirtmesinin altından yatan nedenleri anlamak zor olmasa gerektir. Ona göre her zaman birçok Amerika var olmuş, her zaman herkes istediği Amerika'yı hatırlamış ve ona başvurmuştur. Bu noktada kölelik ve ırkçılığın Amerika'sı hala vardır ve göçmenleri kucaklayan da dışlayan da aynı Amerika'dır⁸⁸⁶.

1940'lar boyunca Amerikan ulusal kimliği ötekiye referans yapılarak tanımlanabilir. Buna göre her süreçte Amerikalı, ötekinin zıttı kimse odur. Başka bir deyişle ABD egemenleri tarafından öteki olarak tanımlanan, düşman kümesine konan kesim, Amerikalı olmayan ve olamayacak olandır. Bu durum en azından yeni bir güvenlikleştirme ve söylem analizi ile yeni bir öteki oluşturulana kadar bu şekilde devam etmiştir. Bu yaklaşım 2. Dünya Savaşı ve sonrası süreçte de devam etmiştir.

2. Dünya Savaşı döneminde Başkan Truman'ın doktrini ile önce totalitarizm ve demokrasi iki hayat tarzı olarak ifade edilmiş, ilerleyen dönemde SSCB potansiyel tehdit olmaktan çıkıp tehdidin kendisi haline gelince totalitarizm/faşizm karmaşası yerini komünizme bırakmıştır. Öteki olarak lanse edilen düşmanın dışarıdaki kadar içerideki düşman olduğu genel kabul olarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Bunun neticesinde ise 7 Nisan 1950 tarihinde, özellikle göç ve vatandaşlık kanunlarını sınırlandıran, hem dışarıdaki tehdidi önlemeyi hem de içerideki muhalefeti kontrol altına almayı amaçlayan NCS -68 (National Security 68 / Mc Carren Kanunu) olarak tabir edilen bir İç Güvenlik Kanunu hayata geçmiştir⁸⁸⁷.

NCS-68, ABD'ye komünist sızmalarını önlemek amacıyla kanunu teklif eden senatörün adı olan Mac Carren isminden gelmekte olup bu yasa komünist eylemleri takip altına almakta, komünist eylem kuruluşlarının üyelerini kamu hizmetlerine girmek ve pasaport alma haklarından mahrum bırakmaktaydı. 1950 tarihli yasadan yeterli verim alınamadığı düşüncesi ile 1954 senesinde ise Communist Control Act /

⁸⁸⁵ Immanuel Wallerstein, *Amerikan Gücünün Gerileyişi: Kaotik Bir Dünyada ABD*, (Çev. Tuncay Birkan), 2. Basım, İstanbul 2015, s.22-23.

⁸⁸⁶ *Age*, s.191.

⁸⁸⁷ Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, s.82-85.

Komünist Kontrol Kanunu çıkarılmış, Komünist Partinin ulusal güvenliğe daimi tehdit teşkil ettiği, bu cümleden hareketle Komünist Partinin kira gibi sözleşme haklarının dahi olmaması, mahkemelerde davacı olamaması ve seçim listelerine girememesi gibi kısıtlamalar öngörülmüştür⁸⁸⁸. Bu yasa ile yasal bir parti olan Komünist Partinin meşruiyeti sorgulanmıştır. Buna göre partinin varlığı bir tehdit ve tehlike olarak görülmeye başlanmış, diğer partilerin kullanmış olduğu tüzel kişilik bağlamında sözleşme, seçimlere girme gibi eylemlerinin yasaklanması gerekliliği ifade edilmiştir⁸⁸⁹. Bu kanunun amacının Komünist Partinin amacının siyasi bir teşkilat değil, bozguncu ve ihtilalci bir yabancı devlet ajanı olduğunu ispat etmek olduğu belirtilmiştir⁸⁹⁰. Bu süreçte ABD belirli ülkelere gitmeyi yasaklamanın dışında belirli kimselerin yurt dışına çıkışlarını da engellemiştir. Komünistlerle bir şekilde yakınlık kurmuş kişilerin pasaport talepleri geri çevrilirken Amerika İnsan Hakları Birliği'nin her yurttaşın mahkeme kararı olmadıkça seyahat özgürlüğünün engellenemeyeceğini hatırlattığı ifade edilmektedir. Kongre bu tür bir yasa çıkarmasa da Yüksek Mahkeme, Yıkıcı Eylemleri Kontrol Kanunu gereğince komünist örgütlerin bütün üyelerine yurt dışı işlemleri için haber verme yükümlülüğü getirirken, Yasa ise haber verme yükümlülüğü getiren kimselere pasaport verilmesi ve yenilenmesini yasaklamaktadır⁸⁹¹.

Bunlara ek olarak 1950 yılı ile beraber komünist dışlamaları başlamış, yıkıcı faaliyetler kavramı da genişletilmeye başlanmıştır. Buna göre ülkedeki tüm yabancıların yıllık olarak adreslerini bildirmeleri istenmiştir⁸⁹². Neocleous, Mart 1947 tarihinde 9835 no'lu bir kararname ile bütün kamu görevlilerinin sadakat incelemesinden geçirilmesi konulu bir çalışma başlatıldığını belirtmiştir. Bu süreci 50'li yıllarda Sadakat- Güvenlik Programı takip etmiş, akıl yürütme yolu ile sadakatsizlik mantığı yaygınlık göstermiştir. Neocleous'a göre Sadakat Kurulu Başkanı'nın şu sözleri önem arz etmektedir: "Bir kişinin ırkların eşitliğine inanması,

⁸⁸⁸ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.583-584.

⁸⁸⁹ Age, s.584.

⁸⁹⁰ Walter Gellhorn, *Amerikan Hakları: Anayasanın Uygulanması*, (Çev. Ünsal Oskay), Ankara 1965, s.82.

⁸⁹¹ Vance Packard, *Amerika*, İstanbul 1964, s.188.

⁸⁹² Fairus, *History of U.S.: Immigration Policies*, <https://www.fairus.org/legislation/reports-and-analysis/history-of-us-immigration-laws>, (Erişim: 19.06.2018).

o kişinin komünist olduğunu kanıtlamaz, ama sizi iki kere düşündürür değil mi? Buna göre ırkla ilgili konuşanlar şüpheli vatandaşlardır⁸⁹³.

Başkan'ın vetosuna karşı Kongre tarafından kabul edilen 1950 tarihli Mac Carran kanununa göre ihtilalci - komünist - totaliter bir devlet kurmayı öngören fikri akım yaygınlık kazanmıştır. Amerikan komünist teşkilatı da bu yapı ile benzerlik göstermekte, aynı amacı taşımakta, dünyanın çeşitli ülkelerinde başarı kazanan komünist akım tehlikesinin ABD için de açık ve mevcut bir tehlike niteliği kazandığı dile getirilmektedir. Bu yasa diğer yasalardan farklı olarak iç güvenlik için tehlike oluşturabilecek yasa dışı faaliyetleri tek tek saymamakta, her türlü hareket ve sözü suç sayabilecek gücü kendinde bulmakta, ayrıca komünist eğilimli kuruluşların kendilerini Zararlı Faaliyetleri Denetleme Kurumu'na tescil ettirerek yıllık rapor vermelerini emretmekteydi⁸⁹⁴. Bu bağlamda bu yasanın da söz ve düşünce özgürlüğünü kısıtlayan baskıcı niteliği kendisini göstermektedir. Torba yasa tarzı bir belge olan bu metin ile Sovyet düşüncesine herhangi bir sempati besleyen en ufak bir söz, düşünce ya da yazı bu yasa kapsamı gereği tehlikeli olarak nitelendirilerek gerekli cezai ve yasal işlem kolaylıkla uygulanabilmiş, öteki olarak tanımlananın hem soyut hem de somut olarak algılanarak tek bir küme içine alınmasının ve yasal olarak da dışlanması önü açılmıştır.

Benzer uygulamalar aynı zamanda Smith Act /Yabancıların Tescili Kanununda da görülmektedir. Buna göre yasa federal devleti ya da federe devletlerin hükümetlerinden birini devirmeyi ya da bunun fikrini yaymayı, telkin etmeyi suç olarak kabul etmiş, yasa özellikle 1941 ve 1943 yıllarında Nazi sempatzıanları ile ilgili olarak işletilmiştir. 1948 senesinde ise Birleşik Devletler Komünist Partisinin üyeleri ile ilgili olarak uygulanan yasa Yüksek Mahkeme kararı ile de Anayasaya uygun olarak değerlendirilmiş, sanıklar hükümeti yıkmamanın gerekliliğini savunmakla suçlanmışlardır. Yasa, söz ve ifade özgürlüğünün ihlali olarak Anayasaya aykırı olarak eleştirilmiş olursa da sanıkların suçlu bulunma gerekçeleri ise yakın ve açık bir tehlike kriteri olarak değerlendirilmiştir⁸⁹⁵. Yasaya gerekçe olarak gösterilen hemen değilse bile fırsatlar ele geçtiğinde en yakın zamanda eyleme geçme

⁸⁹³ Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, s.100-106.

⁸⁹⁴ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.583.

⁸⁹⁵ Age, s.580.

ihtimalinin yakın ve açık bir tehlike olarak ele alınmasının düşünce ve ifade özgürlüğü ile tezatlık gösterdiği açık bir gerçektir. Nitekim asıl olan kendisi gibi düşünmeyen insanların düşünce ve fikirlerini özgürce ifade edebilecekleri bir ortamın sağlanması, farklı düşünce dünyasına sahip kesimlerin bu fikirleri ifade edilebilmesinin yasal güvenceye bağlanmasıdır. Otorite ile aynı düşünen kesimlerin düşüncelerini yasal güvenceye almanın zaten düşünce ve ifade özgürlüğü ile açıklanabilir tarafı bulunmamaktadır.

ABD, Japonya'nın ABD'ye ait Pearl Harbour Limanına saldırmasıyla 1939-1945 yılları arasında cereyan eden 2. Dünya Savaşı'na katılmış savaşın akıbetini Amerika'nın Hiroşima ve Nagasaki şehirlerine 2 Eylül 1945 tarihinde attığı Fat Man ve Little Boy isimli atom bombaları belirlemiştir⁸⁹⁶.

Almanya'nın teslimi ile bittiği kabul edilen 2. Dünya Savaşı'nın ardından SSCB'nin işgal ettiği topraklarda sosyalist iktidarlar görülürken İngiliz devlet adamı Winston Churchill literatüre demir perde kavramını kazandırmıştır. Churchill anti Sovyet söylemlerine katılarak Stettin'den Trieste'ye kıta üzerine bir demir perde indiğini ifade etmiş, komünist yayılmacılığın Hristiyan uygarlığını tehdit ettiğini belirtmiştir⁸⁹⁷. 1947 yılı itibarı ile CIA'nın komünizm ile ilgili olarak ileri sürdüğü bazı saptamalar söz konusu olmuş, buna göre Amerika için en büyük tehlikenin Batı Avrupa'nın ekonomisinin çökerek komünist unsurların iktidara gelmesi olduğu belirtilmiştir.

Soğuk Savaş Dönemi 2. Dünya Savaşı'nın bitiminden 1989 tarihli Berlin Duvarı'nın yıkılışına kadarki ya da 1991 tarihli SSCB'nin dağılması arasındaki zaman zarfını tanımlamak için kullanılan, yekpare bir bütünden oluşmasa da genel bir kapsama alanı oluşturmak için kullanılan bir döneme işaret eder. 2. Dünya Savaşı'nın bitiminin ardından oluşan ve çift kutuplu dünya sistemi olarak adlandırılan, baş aktörler olarak batı bloğunu temsilen ABD ve doğu bloğu olarak

⁸⁹⁶ 1944 senesinde gerçekleştirilmiş olan bir Gallup araştırmasına göre ise %13 civarında bir Amerikalının Japon halkının toplu bir kıyım ile ortadan kaldırılması gerekliliğine inandığı belirtilmiştir. Bkz. Scowen, *Haydut Millet: Dünya'nın Bilmediği Amerika*, (Çev. Attila Berkeoğlu), İstanbul 2004, s.47, 90, 94.

⁸⁹⁷ Robert J. McMahon, *Soğuk Savaş*, (Çev. Sinem Gül), Ankara 2013, s.42.

SSCB'nin yer aldığı Soğuk Savaş Süreci en yoğun olarak 1950 ve 60'lı yıllarda kendini hissettirmiştir.

Bu süreçte ABD SSCB'yi “şer imparatorluğu” olarak tanımlamıştır. ABD'nin bu tanımlaması, aslında ötekileştirme ve düşman yaratma algısı açısından önemlidir. Buna göre Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkarılan düşmanın somutlaştırılması, bir kimlik biçilmesi ve gözle görülür hale getirilmesi açısından ad konulması ötekileştirilme açısından gerçek bir örnek niteliği taşımaktadır. Bu noktada SSCB öteki olgusu olarak “şer imparatorluğu” şeklinde tanımlanırken aslında ona yakın ülkeler, bu ülkelerin mensubu vatandaşlar, ülkenin savunduğu fikirler de ötekileştirilmekte ve şer odağı olarak görülmektedir. Bu noktada bu düşmanlaştırma ve ötekileştirme düşüncesinin Lenin'in “bizimle olmayan bizden değildir” mantığının bir kopyası olduğu da ileri sürülebilir.

Bu süreçte geçmişte uygulanmakta olan sıkı göçmen kotalarında da rahatlama dönemine girilmeye başlanmıştır. Nitekim 1986 tarihli Göç Reformu ve Kontrol Kanunu bunlardan biridir. Buna göre 1 Ocak 1982 tarihinden beri ABD'de yasadışı olarak yaşayanlar ile geçici tarım işçileri yasallaştırılarak, bazı vize muafiyetleri için pilot uygulamalar gerçekleştirilmeye başlanmıştır⁸⁹⁸. Soğuk Savaşın bitimi etkisini göçmenlik uygulamalarında da göstermiştir. Buna göre 1998 tarihli Nikaragua Uyum ve Orta Amerika Yardım Kanunu ile Nikaragua, Küba, Salvador, Guatemala ve eski Doğu Bloğu ülke vatandaşlarına yeşil kart uygulamalarına başlanmıştır⁸⁹⁹.

Soğuk Savaş'ın bitiminin sembolü olan Berlin Duvarı'nın yıkılışı ideoloji yarışının da artık sona erdiğini, hem komünizmin hem de Sovyet Devleti'nin ABD ya da müttefikleri açısından bir tehdit oluşturmadığını ifade etmekte, bu durum ise birçokları tarafından 1989 tarihinin Soğuk Savaş'ın bitişinin ilanı olarak nitelenmesine gerekçe olmaktadır⁹⁰⁰. Bununla beraber Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından beklenen sakin barış ortamının sağlandığı iddia edilemez. Özellikle uluslararası güvenlik arenasında çatışmalar artan nispette devam etmiştir

⁸⁹⁸ Fairus, History of U.S.: Immigration Policies, <https://www.fairus.org/legislation/reports-and-analysis/history-of-us-immigration-laws>, (Erişim: 19.06.2018).

⁸⁹⁹ Age.

⁹⁰⁰ McMahon, *Soğuk Savaş*, s.219-220.

Kimlik eksenli olarak başta ABD’de başlamak üzere alev alan ve gittikçe dünyanın çeşitli yerlerinde de kendisini gösteren yeni toplumsal hareketler aynı zamanda Soğuk Savaş dönemi içerisinde hayata geçmiştir. 20. yy’ın ikinci yarısında meydana gelen yeni toplumsal hareketler bu sürecin getirmiş olduğu ötekileştirme ve dışlama eylemlerinden de fazlasıyla etkilenmiştir. Yurttaşlık hakları hareketleri, SSCB ve ABD arasındaki gerilimden etkilenmiş, yeni toplumsal hareket yanlıları ilk başlarda komünizm suçlaması ile damgalanmışlardır. Bu minvalde siyahların hürriyet mücadeleleri olumsuz yönde etkilenmeye çalışılmış, başkanlar Eisenhower ve Kennedy’nin müdahaleleri ve ırkçılığın, Afro-Amerikalılar’ın temel haklardan yoksun bırakılmalarının ABD’nin küresel manada imajını zedelediğini vurgulamaları ve bu durumun Soğuk Savaş’ın yükünü arttırdığını belirtmeleri, yurttaşlık hakları hareketlerinin seyrini olumlu manada etkilemiştir⁹⁰¹.

Bu süreçte de komünizm ile suçlama etkili bir yöntem olmuştur. Nitekim “yerel ve ulusal seçimlerde, sendika politikalarında, devlet görevlileriyle öğretmenler için yapılan soruşturmalarda ve film endüstrisinde komünistlikle damgalama ve ilişkili olma yoluyla suçlama”⁹⁰² yaygın olarak görülmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş’ın meydana getirmiş olduğu baskının kişisel özgürlüklere dair mirası ve hoşgörüyü zayıflattığı, demokrasiyi lekelediği ifade edilmiş, sosyal psikoloji alanında da durum değerlendirilerek milyonlarca Amerikalıyı her türlü tehdidi içeren yurtiçi ve yurtdışı sinsi düşmanların varlığına iknaya müsait hale getirdiği ileri sürülmüştür. Komünizm yurtiçinde etkili bir düşman olarak lanse edilmiş, ABD içerisinde komünizmin olası tehdidinin meydana getirdiği kaygıya dikkat çekilerek belli bir seçkinler grubunun kendi amaçları doğrultusunda bu kaygıyı ürettikleri ifade edilmiştir. Wisconsin Senatörü McCarthy, ABD Hükümetinin koridorlarında bile komünistlerin dolaştığını belirtmiş, 1950 yılında 32 bin üyesi bulunan Amerika Komünist Partisine karşı sansasyonel bir haçlı seferi başlattığını ifade etmiş ve McCarthycilik bir bakıma komünist cadı avı olarak literatüre geçmiştir⁹⁰³.

“ABD’de, senatör McCarty’nin başlattığı sosyalizm sempatizanı olan aydınları, Hollywood aktörlerini, yazarları, yönetmenleri hedef alan “Cadı Avı” on yıl sürmüş, yüz elli dolayında yazar, istihbarat teşkilatı FBI’ın kayıtlarına girmiştir. Kayıtlarda yazar ve sanatçıların eserlerinde işlediği

⁹⁰¹ McMahon, *Soğuk Savaş*, s.157.

⁹⁰² Age, s.157.

⁹⁰³ McMahon, *Soğuk Savaş*, s.158-159.

temalar, hangi yazarlardan etkilendikleri ya da dostluk kurdukları, hangi ülkelere ziyaret ettiği bir yaşam öyküsü gibi yazılıdır. Listede Charlie Chaplin, Ernest Hemingway, John Steinbeck, Arthur Miller, William Faulkner, Henry Miller, Tennessee Williams gibi ünlü isimler vardır”⁹⁰⁴.

Bu dönemi “iç siyasetteki muhaliflerin temizlenmesinin ideolojik ve pratik temellerinin atılması” olarak tanımlamak da mümkündür⁹⁰⁵.

Barry Buzan toplumsal güvenlik ile ilgili olarak McCarthy dönemi duruşmaları ile insanların kariyerlerinin mahvedilmelerini toplumsal güvenliğe devlet tehdidi kısmına örnek verirken değinmektedir.⁹⁰⁶ Gerçekten de toplumsal güvenlikte kimlik sadece bir etnisiteye ya da dine aidiyetten dolayı varlık mücadelesi içermemektedir. Bir fikrin mensubu olmak, o fikrin, düşünce akımın ya da siyasi görüşün taraftarı olmak da kesimleri öteki yapmaya yetebilmektedir. Dolayısı ile bahse konu dönemde insanlar çoğu zaman yeterli ve güvenilir bir delile dayanmadan, makul olmayan basit şüpheler ile ve politik bir görüşe mensubiyetlerinden dolayı olumsuz eylemlere maruz kalmışlardır. Bu görüşün öteki olarak lanse edilmesi, kamuoyu tarafından düşman olarak algılanması da bir güvenlikleştirme pratiği olarak söylem analizi yöntemiyle gerçekleşmiştir.

Sonuç itibariyle komünizm ile mücadele olarak başlayan süreçte Mc Carthy bazen politik bazense cinsel yönelimlerinden dolayı birçok kişinin işsiz kalmasına sebep olurken, iddianın ispatlanması ilkesinin varlığına rağmen çoğu kez kişiler masumiyetlerini ispatlamak durumunda bırakılmışlardır. McCarthy’nin komünizm başta olmak üzere birçok konuyu açık şekilde istismar edişi, yeterli kanıtlara sahip olmadan yaptığı ağır suçlamalar, konunun önce devlet görevlerinde komünist avından başlayıp ardından sanayiden sinemaya birçok alana yayılışı “demokratik özgürlüklere sahip olmaktan gurur duyan bir ülkede bile özgürlüklerin ne denli yüzeysel olabileceğine bir örnektir”⁹⁰⁷.

Yeni güvenlik anlayışlarının şekillenmesinde ABD’nin Soğuk Savaş sonrasında değişen dünya düzeninde en etkili aktör olması ve aynı zamanda kendi

⁹⁰⁴ Bahadır Gülmez, “20. Yüzyıl: Savaşlar ve Değişimler Yüzyılı”, *Kültür Tarihi*, Bahadır Gülmez (Ed.), 2. Basım, Eskişehir 2013, s.211.

⁹⁰⁵ Ünal Gündoğan, *Amerikan Yüzyılı: Amerika Birleşik Devletleri’nin Yükseliş Öyküsü ve 11 Eylül 2001*, Ankara 2008, s.59.

⁹⁰⁶ Buzan, *İnsanlar, Devletler ve Korku*, s.56.

⁹⁰⁷ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.156.

güvenlik algısında değişen paradigmlar etkili olmuştur. Soğuk Savaş yıllarının nükleer tehdit anlayışı ya da salt klasik askeri odaklı güvenlik anlayışı yerini askeri olmadığı kadar geleneksel paradigmada düşünölmeyecek tehditlerin de varlığı gündeme getirmiştir. Bu durum tüm dünyada olduğu kadar ABD'nin hem iç hem de dış politika ve güvenlik anlayışını derinden etkilemiştir.

Tüm bunlara ek olarak değişen güvenlik anlayışlarını sadece Soğuk Savaş'ın bitimi ile tek başına düşünmek yetersiz olur. Bu duruma etki eden ve birbirlerinden bağımsız düşünölmeyecek birçok faktör de vardır. Aynı dönemde sıklıkla dile getirilen küreselleşme de bunlardan bir tanesidir. Ulus üstü ve uluslararası örgüt ve kurumların küreselleşmenin araçlarından faydalanarak birçok devleti, sınırları farklı platformlarda geçerek etkilemesi tüm geleneksel anlayışların bazen terkedilerek bazen ise dönüştürölerek tekrar değeriendirilmesini gerekli kılmıştır. Bu durum Amerikan resmi belgelerinde de kendisini göstermiş, örneğin 1994 tarihli Ulusal Güvenlik Stratejisi başta küreselleşme olmak üzere çokkültürlölük gibi yeni değerieleri bünyesinde barındırmıştır. Özellikle demokrasi vurgusu yapılan raporda her ülkenin kendi özgün demokrasi anlayışını geliştirmesi gerektiği belirtilirken diktatörlük ya da tiranlıklara asla müsaade edilmeyeceğini, demokrasi için yapılan ya da yapılacak baskıların Batı emperyalizmi olarak algıılamanın ise yanlış olduğu vurgulanmış⁹⁰⁸, bu ifadeler gelecekte gerçekleşecek demokrasi amaçlı yapılan müdahaleleri önceler nitelikte olmuştur.

Bir diğeri belge1999 tarihli Yeni Bir Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Stratejisi olup raporda küreselleşmenin hemen birçok alanda etkileri vurgulanmış, küreselleşmenin dünyayı birbirine birçok alanda yakınlaştırdığı ve paylaşımı kolaylaştırdığı belirtilmiştir. Tehditlerin de küreselleşme ve risk faktörlerinin etkisi ile ulusaşan bir sürece girdiği belirtilmiş, devlet dışı aktörlerin de rol almaya başlaması ile başta terörizm olmak üzere uyuşturucu ve insan kaçakçılığı, kontrol dışı mülteci göçleri ve siber saldırılar yeni güvenlik tehditleri olarak sayılmıştır.

Kimlik olgusunu güvenlik yaklaşımı ile içiçe ele alan postmodernist yaklaşımın önemli isimlerinden Campbell'e göre ABD Soğuk Savaş yıllarında kimlik

⁹⁰⁸ *The White House, A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*, Temmuz 1994, <http://nssarchive.us/NSSR/1994.pdf>, Washington (Erişim 20.08.2017), s.24.

ve dış politika arasında sıkı bir ilişki kurmuştur. Bu bağlamda ülkenin ulusallığının test edilmesini sağlayan ulusal krizlerin olduğunu, bu krizlerin Amerikan ortak cemiyet hissinin restorasyonunu sağladığını ileri süren görüşler vardır. Kölelik meselesi üzerine Kuzey - Güney İç Savaşı'nın buna örnek verildiği görüşte bir diğer kriz olarak ırkçılık verilmektedir. Buna göre ırkçılık Amerikalıları bir araya getiren, onları kolektif bir grup olarak kılan kriz türüdür⁹⁰⁹.

Soğuk Savaş'ın ardından ABD'nin AIDS ya da İslam'ı kullanarak doğan boşluğu doldurma gayreti de komünist tehlikenin yerine yeni tehdit unsuru oluşturma gayreti olarak görülmüştür⁹¹⁰. Gerçekten de Campell özellikle realist bakış açısını ciddi derecede eleştirip post yapısalcı bir yaklaşımla ele aldığı çalışmasında ABD'nin SSCB, küresel terör, göç gibi kavramları birer tehdit olarak gördüğünü ve bunların ABD tarafından milli güvenliğini korumak için üretilmiş olan suni riskler olarak betimlemiştir⁹¹¹.

Sovyet/Komünist tehdidin ortadan kalması ile Batı dünyasını tehdit eden unsurları Çomak ve Cerrah şu şekilde sıralamaktadır:

- “1- Küresel/bölgesel terörist hareketler
- 2- Aşırı milliyetçilik ve kökten dinci hareketler
- 3- Göçler ve nüfus hareketleri
- 4- Kitle imha silahlarının yayılması
- 5- Küresel ısınma ve çevre kirliliği
- 6- İstikrarsız/başarısız yönetimler ve devletler
- 7- Bilgi sistemlerine yönelen siber saldırılar”⁹¹².

Yine aynı şekilde Herz de benzer tespitlerde bulunarak ABD'nin kendisini sürekli bir güvenlik tehdidi altında gördüğünü, Soğuk Savaş döneminde bu tehdidin SSCB gibi görünür bir tehdit iken Soğuk Savaş sonrasında belirgin bir güvenlik

⁹⁰⁹ Anthony M. Orum ve John G. Dale, *Siyaset Sosyolojisi: Günümüz Dünyasında İktidar ve Katılım*, (Çev. İbrahim Kaya), İstanbul 2016, s.101.

⁹¹⁰ Coşkun, “Post Modern Yaklaşım”, s.162.

⁹¹¹ David Campbell, *Writing Security: The United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, Minneapolis 1992, s.195-199.

⁹¹² Hasret Çomak ve Ufuk Cerrah, “Avrupa Birliği Üyeliği Ekseninde Türkiye'nin Avrupa Birliği Güvenliğine Katkıları”, *Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Sertif Demir (Ed.), İstanbul 2016, s.720-721.

tehdidi ve düşman oluşmadığını ifade etmektedir⁹¹³. Gerçekten de değişen güvenlik algısı ile düşman bazen sınırların çok ötesinde iken, bazen fiziki sınırları kolayca geçebilmekte ve öngörülemez bir şekil alabilmekte, sadece bir devlet ya da millet olarak değil, etnik, mezhepsel, dinsel, ekolojik, siyasi, sağlıksal sorunlar da yeri ve zamanı geldiği zaman en önemli ve birinci derecede güvenlik riski haline alabilmektedir. Dolayısıyla Çomak ve Cerrah'ın yukarıda belirttiği üzere güvenlik tehditleri dönemin değişen şart ve koşullarına göre sayılan maddeler eksenli olarak tanımlanabilir hale gelmektedir.

ABD'nin güvenlik anlayışının değişmesinde bir diğer önemli olay 11 Eylül 2001 tarihinde El Kaide mensupları tarafından kaçırılan iki uçağın Dünya Ticaret Merkezine gerçekleştirdiği intihar saldırıdır. 11 Eylül 2001 saldırılarından önce 1991 ila 2001 yılları arasında başta 1998 tarihli Nairobi ve Tanzanya saldırıları olmak üzere dini motifli saldırılar ABD istihbarat kuruluşları içinde terörizm algısını arttırmış, ülke sınırları içinde muhtemel bir El Kaide saldırı beklentisi en üst seviyede 1998 senesinde gerçekleşmiştir⁹¹⁴. Dolayısı ilse 11 Eylül'e giden süreçte belli bir takım olaylar kendisini değişik yer ve zamanda göstermiştir. Bunlara ek olarak ABD'nin fundamentalist terör ile ilişkili oluşturduğu teröre destek veren ülkeler ile ilgili de istihbari çalışmaları mevcuttur. ABD'nin 1979 tarihli İhraç Yönetim Kanunundan beri teröre destek veren ülkeler listesi oluşturduğu belirtilmiş olup bu listenin 1997 yılındaki hali şu şekildedir: Küba, Kuzey Kore, İran, Irak, Suriye, Sudan, Libya⁹¹⁵.

11 Eylül saldırılarının ABD'nin güvenlik kavramında ve tehdit algılamalarında köklü bir değişime sebebiyet vermediğine ancak bu tehditlerle mücadele yöntemlerinde değişikliğe sebep olduğuna ilişkin çalışmalar da mevcuttur. Buna göre ABD zaten NATO konseptlerinde belirtilen yeni tehditlerin farkındadır. Bu durum Soğuk Savaş sonrası uluslararası güvenlik alanına başka bir boyut getirmiştir. ABD'ye göre karşılık vermek için klasik uluslararası hukuk gereklerince

⁹¹³ John H. Herz, "The Security Dilemma in International Relations: Background and Present Problems", *International Relations*, C. 17, S.4, Londra, Thousan Oaks, CA ve Yeni Delhi Aralık 2003, s.414.

⁹¹⁴ Kuloğlu, *İç Güvenlik İstihbaratı ve Kolluk: ABD Örneği*, s.89-90.

⁹¹⁵ ABAM Başkanlığı, *1997 Amerika Birleşik Devletleri Stratejik Değerlendirmeleri Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yardımcı Kitap: II*, Ankara 1997, s.19.

önce saldırının gerçekleşmesini bekleme gerekliliği artık dönem şartları ile uyuşmamaktadır. Saldırı gerçekleştikten sonra geç kalınacağından hareketle Önleyici Güç Kullanma Stratejisinin kabul edilmesi gerekliliği Başkan Bush tarafından Eylül 2002 tarihinde açıklanmıştır. Önleyici güç kullanmanın koşulu ise gücün kullanılacağı yerden herhangi bir tehdit algılanmasıdır. Bu minvalde “might is right/güç haktır” özdeyişinin geçerliliğinin devam ettiği dile getirilmiştir⁹¹⁶.

Neocleous’un belirttiğine göre ABD Senatosu 1970’lerin başında ülkede var olan olağan üstü hal yetkilerini ve yasalarını inceleme ve bu durumun sona ermesi için bir komite kurulmasına karar vermiştir. Bu rapora göre 9 Mart 1933 tarihinden beri ulusal bir alarm durumunda olan ABD’de aynı yıl Başkan Roosevelt ulusal olağanüstü hal ilan etmiş, 16 Aralık 1950’de Başkan Truman Kore Savaşı’ndan dolayı, 23 Mart 1970 ve 15 Ağustos 1971 tarihlerinde ise Başkan Nixon ulusal olağanüstü hal ilan etmiştir. 40 yıldır olağan üstü hal ile yönetilen ABD’de Başkan’a mülklere el koyma, seyahati engelleme, sıkıyönetim kanunun uygulama gibi pek çok açıdan ABD vatandaşlarının hayatına müdahale etme yetkileri verilmiş, ülkede geçici değil kalıcı bir olağanüstü hal durumu oluşmuştur. 1979 Kasım’ında Tahran’daki ABD büyükelçiliğinin işgali sonrası ilan edilen ulusal olağanüstü halin ardından 2001’deki 11 Eylül olaylarına kadar 30’dan fazla ulusal olağanüstü hal ilan edildiği belirtilmiştir. Bu bağlamda ABD’nin 20. yüzyılın çoğunu ve 21. yy’ın geçen zamanını olağanüstü hal durumunda geçirdiğini söylemenin yerinde olacağı da düşünülmektedir⁹¹⁷.

“Yeni bir Pearl Harbour vakası”⁹¹⁸ olarak değerlendirilen 11 Eylül, ABD’nin hegemonik gücünün hem kendisi tarafından hem de küresel açıdan sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Buna göre dönemin başkanı Bush terörizme karşı savaş eşiğinde mutlak kontrolcü neo-emperyal güvenlik anlayışına işaret etmiştir. Terörizme karşı savaş stratejisinde askeri ve siyasi müdahale ve mücadelelere ek olarak aynı zamanda etnik ve dini kimliklerin de mücadele sahasında başat rol

⁹¹⁶ T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, *Dünya’da Yeni Güvenlik Anlayışları, Türkiye’nin Durumu ve İhtiyaçları: 13/14 Mart 2003; Bildiriler, Soru-Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinleri*, İstanbul 2003, s.37, 76.

⁹¹⁷ Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, s.182-184.

⁹¹⁸ Edward, S. Herman, “Medyada Terör İmgesi”, *Güçlünün Silahı: Amerikan Devlet Terörü Üzerine Söyleşiler*, Cihan Aksan ve Jon Bailes (Haz.), İstanbul 2014, s.117.

oynadığı görülmektedir. Bassam Tibi'ye göre de içinde yaşanılan çağ bir tür kültürel dönüşüm çağıdır ve fikirlerin mücadelesi yeni bir terörizm anlayışı doğurmuştur.⁹¹⁹ Bernard Lewis de benzer fikirleri öne sürerek çatışmanın temelinde daha kültürel ve medeniyetle ilgili temel öğelerin yer aldığını ifade etmiştir. Ona göre Amerika'nın saldırıya uğraması Amerikalılar ile ya da onların sahip oldukları ya da olmadıkları şeylerle ilgili değildir. Lewis bir anti Amerikancı terörizm olan İslami terörizmin, İslam medeniyetinin bir zamanlar çok başarılı olsa da artık kaçınılmaz olarak başarısızlığından kaynaklandığını ifade etmektedir. Laden ve El Kaide'nin İslam'ı doğrudan temsil etmeyebileceğini ve İslam'ın temel öğretileri ile çelişebileceğini ifade eden Lewis'e göre yine de bu şahıs ve örgüt, tıpkı Hitler ya da Nazilerin Hristiyan kültüründen çıkmış olmaları gibi rastlantısal olarak İslam medeniyetinden çıkmışlardır⁹²⁰.

11 Eylül bu bağlamda ülke içinde köklü bir hâkimiyet sağlamanın da önünü açmıştır. Buzan bu noktada bir tehdidin politik çekişmeleri bastırdığını, devletin siyasi bütünlüğünü ve kimliğini korumada faydalı olduğunu ifade etmektedir. ABD'nin benzer uygulamayı anti-komünist uygulamaların yoğun olduğu dönemde de uyguladığını belirten Buzan, ABD iç politikasının yoğun anti-komünist uygulamaların yokluğunda bambaşka olacağını belirtmiştir⁹²¹. 11 Eylül sürecinde de benzer şekilde meydana gelen öfke, korku ve güvensizlik ortamında yabancılar ve göçmenlerin Amerikan güvenliği için başlıca tehditler olarak sunuldukları belirtilmiş, yönetim politikalarını eleştiren herkesin vatan hainliği ile suçlandıkları ifade edilmiştir⁹²². Bununla beraber bahsedilen psikolojik ortamda 11 Eylül'ün sunmuş olduğu imkânlar kullanılarak yeni bir Amerikan milliyetçiliğinin meydana getirildiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda da halk, başta medya vasıtasıyla terörle savaşın gerekli ve kaçınılmaz olduğuna ikna edilerek⁹²³ yeni ve sert yasalar hayata geçirilmeye başlanmıştır. Başka bir deyişle halk, terörle mücadele edilmesi adına bu sıkı tedbirlerin uygulanmasının, özgürlük ve güvenlik ikileminde güvenlik lehine

⁹¹⁹ Bassam Tibi, "Siyasi Terörizm Faaliyetleri ve Mücadele Yöntemleri", *Küresel Terör ve İşbirliği Sempozyumu*, Ankara 2006, s.165.

⁹²⁰ Bernard Lewis, "The Revolt of Islam: When did the conflict with the West begin, and how could it end?", *The New Yorker*, 19.11.2001, <http://www.newyorker.com/magazine/2001/11/19/the-revolt-of-islam>, (Erişim: 01.05.2017).

⁹²¹ Buzan, *İnsanlar, Devletler ve Korku*, s.265.

⁹²² Ömer Kurtbağ, *Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası*, Ankara 2010, s.242.

⁹²³ *Age*, s.305.

özgürlüklerin kısıtlanmasının kendi yararlarına olacağı noktasında söylem analizleriyle bir tür razı edilme durumuna getirilmişlerdir.

11 Eylül 2001 sonrası Amerika'nın hem iç hem dış politikasını ciddi oranda etkilemiştir. Özellikle güvenlik yaklaşımlarında alınan sıkı tedbirler ve önlemlere ek olarak uzun süreler uygulanan göç politikalarına ek olarak mevcut çokkültürlü yapının da sorgulanması gündeme gelmiştir. Bu süreçte örneğin 2004 yılında Hispanik nüfusun artışı ve kültürel talepleri yoğun şekilde eleştirilirken bu durum Amerika'ya karşı bir meydan okuma olarak nitelendirilmiş, çalışma izinli, kısmen vatandaş statülü ve kaçak olarak nitelendirilen bu kesimlerin Amerika'yı ciddi şekilde rahatsız ettiği ifade edilmiştir⁹²⁴.

ABD tarihinde sıklıkla rastlanan öteki kimliğinin 11 Eylül sürecinde tekrar ve farklı formlar altında çıktığını görmek mümkündür. Buna göre Bush, El Kaide mensubu olduğu iddia edilen kişilerin harp esiri olarak değil “yasadışı muharıpler” olarak adlandırılması ve muamele görmesi gerektiğinden bahsetmiştir. İlerleyen dönemde Afganistan'da Taliban'la birlikte savaştığından şüphelenilen herhangi bir kişinin 2005 tarihli başkanlık kararı ile bu kapsamda değerlendirilmeye başlanarak rahatlıkla yasadışı muharip olarak muamele görebildiği ifade edilmiştir⁹²⁵. Noam Chomsky de bu noktada ABD'nin terörizmi nasıl tanımladığının öneminden bahseder⁹²⁶. ABD Ordu Talimnamesi'nden alıntıyla terör, gayri muharıplerin hedef alındığı, ulus altı grup ya da gizli ajanlarca gerçekleştirilen bir şiddet eylemi olarak tanımlanmaktadır⁹²⁷.

11 Eylül 2001'de Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi saldırılarının ardından “11 Eylül 2004'te Madrid'deki dört yolcu treninin, 7 Temmuz 2005'te Londra'da ulaşım sisteminin ve 23 Temmuz 2005'te Mısır'da Şarm El-Şeyh Kızıl Deniz tatil yerinin bombalanması sonrasında dünya üzerinde bir korku imparatorluğu”⁹²⁸

⁹²⁴ Durmuş, Hocaoglu, “Küresel Etnik Problemlere Bir Örnek Olmak Üzere: Amerika'nın İspanik Meselesi”, *Kamu Ruhu: Postmodern Kimliksizliğe Karşı Duruşlar*, İktal Vurucu ve Mustafa Yiğit (Ed.), Konya 2011, s.38-39.

⁹²⁵ David Rose, *Guantanamo: Amerika'nın İnsan Haklarına Karşı Savaşı*, (Çev. Şule Gülmen), İstanbul 2005, s.42-43, 47.

⁹²⁶ Noam Chomsky, “Terörizmin Tanımı”, *Güçlünün Silahı: Amerikan Devlet Terörü Üzerine Söyleşiler*, Cihan Aksan ve Jon Bailes (Haz.), İstanbul 2014, s.48-49.

⁹²⁷ U.S. Department of State, *Legislative Requirements and Key Terms*, <http://www.state.gov/documents/organization/65464.pdf>, (Erişim: 22.05.2018), s.8-10.

⁹²⁸ Banks, *Çokkültürlü Eğitime Giriş*, s.21.

oluştugu belirtilmiştir. 11 Eylül olayları ve bahsedilen terör saldırıları İslam dünyası adına problemli süreçlerin sebepleri olarak gösterilebilir. Soğuk Savaş sonrası ABD Başkanı George W. Bush'un Ortadoğu operasyonları için "haçlı seferi" ifadesini kullanması bu sıkıntılara sebep olarak gösterilebilir. Başkan George W. Bush, "Bu haçlı seferi, bu terörizme karşı savaş, biraz zaman alacak. Amerikan vatandaşları biraz sabırlı olmalı. Ben sabırlı olacağım" şeklinde bir konuşma yaparak dönemin hakim görüşünü yansıtmıştır⁹²⁹.

Başkan Bush'un kendisinden olanlar ya da olmayanlar, uygar dünya ya da haydut devletler ayrımı, ikinci kategorideki devletlerin teröre destek veren devletler statüsünde algılanmalarını sağlamıştır. Bu tarihten itibaren ABD için en büyük tehlike terör olup, klasikleşen argümanı ise "teröre karşı savaş / terörizmle savaş" stratejisi olmuştur. Bu strateji ile toplumdan gerekirse soyo-ekonomik gerilemeye rıza göstermeleri, devletin meşruiyetini sorgulamamaları ve dışarıda gerçekleşen askeri müdahalelere onay vermelerinin istendiği ileri sürülmüştür⁹³⁰. Bununla

⁹²⁹ The White House, *Remarks by The President Upon Arrival*, 16.09.2001, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html>, (Erişim:17.12.2015); Wall Street Journal'da ise konuşmadan birkaç gün sonra 21.09.2001 tarihinde Peter Waldman ve Hugh Pope "Haçlı seferi ibaresi Müslümanlara karşı olan Terörizmle Savaş korkularını pekiştiriyor" isimli makalelerinde bu tabirin nezaketiz bir gaf olduğunu, Beyaz Saray sözcüsünün daha sonra başkanın bunu İngilizce'de genel bir anlamda kullandığını belirtmişler, Muqtedar Khan'ın, bu saldırıların İslam'a yönelik olduğu algısının oluştuğu takdirde ılımlı Müslümanların da radikalleşerek Anti Amerikancı olmalarından endişe duyulduğunu ifade ettiğini belirtmişlerdir. Bkz. Peter Waldman and Hugh Pope, "Crusade Reference Reinforces Fears War On Terrorism Is Against Muslims", *The Wall Street Journal*, 21.09.2001, <http://www.wsj.com/articles/SB1001020294332922160>, (Erişim: 17.12.2015); Başkanın bu söylemini 10. Haçlı seferi olarak yorumlayanlar da olmuştur. Örneğin İrlandalı-Amerikalı yazar Alexander Cockburn, Jeffrey St. Clair ve ABD'de aylık yayınlanan Counter Punch isimli mecmua ile ortak olarak, Verso yayınlarından 2004 yılında yayınladıkları "Imperial Crusades: Iraq, Afghanistan and Yugoslavia" adlı kitabında da paylaştığı ancak Başkanın konuşmasından bir yıl sonra 07.09.2002 tarihinde Counter Punch'ta yayınladığı 10. Haçlı Seferi isimli köşe yazısında, ABD'nin Ortadoğu'daki savaş faaliyetlerini eleştirmiş ve Yahudi Hristiyan işbirliğini korkutucu bularak yüzyıllar önceki Kutsal Toprakları geri alma hayali olarak nitelemiştir. Olayı da terörizme karşı savaş değil 13. yüzyılda Prens Edward'ın (*İngiltere Kralı 1. Edward'ı kastediyor*), 9.Haçlı Seferini bıraktığı döneme bir geri dönüş olarak tanımlamıştır. Alenader Cockburn, Tenth Crusade, *Counter Punch*, 07.09.2002, <http://www.counterpunch.org/2002/09/07/the-tenth-crusade/>, (Erişim: 17.12.2015); Bunlara ek olarak Bush konuşmasından kısa bir süre sonra Amerika'daki İslam merkezini ziyaret etmiş, bu konuda meydana gelmesi muhtemel yanlış anlaşılmalara önleme çabası içinde bulunduğunu ifade etmiştir. Bkz. Kongar, *Küresel Terör ve Türkiye: Küreselleşme, Huntington, 11 Eylül, Etnikçi ve Mezhepçi Terör Kapsamında Türkiye*, s.67.

⁹³⁰ Ekin Oya Altuntaş, *Terörizme Karşı Savaş Stratejisi: Hegemonyası Zayıflayan ABD'nin Yeni Mekân Düzenleme Aracı*, Ankara 2009, s.65-66.; Bush 1 Haziran 2002 tarihinde New York'ta bir konuşmasında bu devletlerden bahsederken, dünyada terörü desteklediklerini ve temel insani değerler ile ABD'den ve onun temsil ettiği değerlerden nefret ettiklerini belirtmiştir. Bunun yanında yeni güvenlik anlayışını benimsediklerini deklare ettiği bu konuşmasında aynı zamanda eyleme geçmek için kendilerine bir saldırı beklemeyeceklerini, tepkisel bir pozisyon almayacaklarını, günümüz

beraber Bush ve ekibinin 11 Eylül ile beraber ne zaman sona ereceği bilinmeyen uzun bir soğuk savaş dönemine girildiğini ifade ettiği ve bu mücadelenin iyi ve kötü arasında gerçekleştiğini, kötüyü Truman doktrininde komünizmin Bush döneminde ise İslami fundamentalizminin temsil ettiği ifade edilmiştir⁹³¹.

Samuel Huntigton “Medeniyetler Çatışması” adlı eserinde Batı ile İslamiyet arasındaki mücadelenin 13 asırdır sürdüğünü belirtmiş olup çalışma 11 Eylül öncesi farklılıkları belirtmesi açısından önemlidir. Buna göre 11 Eylül saldırıları ile Gorbaçov tarafından oluşan boşluğun doldurularak aynı zamanda Amerikan kimliğinin Hristiyan bir ulus olarak tanımlandığı ifade edilmiştir⁹³². 11 Eylül’ün ardından yaşanan terörizmle savaş sürecinin 2003 yılı ile beraber Irak’a karşı topyekûn bir savaş halini aldığı, Amerika’nın terörizme karşı savaş⁹³³ olarak nitelediği süreci başta Araplar olmak üzere Müslümanlar ile İslam’a karşı savaş olarak algıladıkları ifade edilmiştir⁹³⁴. 11 Eylül olayları ile ABD İslamı ötekileştirmeye başlamış ve Kaya’ya göre Müslümanlar Amerikalılık kimliğinin dışında kalan unsurlar olarak değerlendirilirken aynı zamanda çeşitli düzeylerde ayrımcılığa maruz kalmış, entegrasyon konusunda başarısız ve direnç gösteren sıkıntılı kesimler olarak görülmüşlerdir⁹³⁵.

Kötü ile mücadelenin dışarıda olduğu kadar içeride de yansımalarının olması kaçınılmaz olmuştur. Bu süreç yurt çapında hemen herkesin alıştığı standartların dışında sert önlemlerin alındığı bir dönemin de başlangıcı olmuştur. Bu başlangıç, bir görüşe göre aslında Amerika’nın böyle davranmaya “mecbur kalması”⁹³⁶ olarak ifade edilmiştir. Bu başlangıcın en temel ve yaygın olarak bilinen yasasının ise “ABD

tehditlerinin düşmana ilk saldırıyı yapma lüksünü tanımadığını belirtmiştir. Bkz. Nurşin Ateşoğlu Güney, *Batı’nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB, NATO, ABD*, Ankara 2006, s.140-142.

⁹³¹ Şaban Tanıyıcı ve Birol Akgün, *Amerikan Başkanlığı Cumhuriyetten İmparatorluğa*, Ankara 2008, s.124.

⁹³² Huntington, *Biz Kimiz, Amerika’nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.357.

⁹³³ Terörizme karşı savaş, Amerikan ve İngiliz ekonomik çıkarlarına karşı bir fetih savaşı olarak da tanımlanmıştır. Michel Chossudovsky, *Amerika’nın Terörizme Karşı Savaşı*, (Çev. Alpaslan Işıklı), Ankara, 2010, s.456.

⁹³⁴ Huntington, *Biz Kimiz, Amerika’nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.359.

⁹³⁵ İlhan Kaya, *Shifting Turkish American Identity Formations in the United States*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, The Florida State University College of Social Sciences, Florida 2003, s.98.

⁹³⁶ Steven W. Hook ve John Spanier, *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşından Günümüze*, (Çev. Özge Zihnioğlu), İstanbul 2016, s.284.

Vatanseverlik Kanunu-PATRIOT⁹³⁷ ” olduğu ileri sürülebilir. Buna göre federal yetkililer vatandaşların telefon ve tıbbi raporlarına, ticari işlem ve e-postalarına kolay erişim hakkı kazanırken, özel mülklere sahibinin rızası dışında hızla göz atma hakkı vermekte, terör ile bağlantısı olduğu düşünülen kişilerin gözaltına alınması ve sınır dışı edilmesine de kolaylıklar getirmektedir⁹³⁸. Bush, yeni bir tehdit türü ile karşı karşıya kalınmasından dolayı mahkeme kararı olmaksızın ABD içindeki herkesin gizli şekilde takibin sağlanmasının onayını verirken yetkililerin bu geniş yetkiler sayesinde normal zamanda tespit edilemeyecek birçok yasadışı ve terör faaliyetinin önceden bilinerek önlendiğini belirtmişlerdir⁹³⁹.

Başkan Bush döneminde, 11 Eylül saldırılarının hemen akabinde Ekim 2001 tarihli Dört Yıllık Savunma Değerlendirme Raporu da dönemin içinde bulunduğu anlayışı ve dönemsel paradigmaları önemli derecede ifade eden ifadelerle doludur. Buna göre⁹⁴⁰;

“Bu savaş Amerika’ya ve Amerikan yaşam tarzına karşı bir savaştır. Amerika’nın değerli gördüğü her şeye karşı bir savaştır. Özgürlüğün bizzat kendisine karşı bir savaştır....Amerika’nın dünyadaki rolü: Amerika’nın amacı barışı desteklemek, özgürlüğü devam ettirmek ve teşvik etmektir. Amerika’nın siyasi, diplomatik ve ekonomik liderliği, doğrudan küresel barışa, özgürlüğe ve refaha katkıda bulunmaktadır. Amerika’nın askeri gücü, bu amaçlara ulaşmak için gereklidir.... Amerika’nın güvenlik ile ilgili rolü dünyada eşsizdir”.

Burada yeni güvenlik anlayışının da etkili olduğunu gösteren bir ibare olarak yeni bir tür savunma anlayışından bahsedilirken, kim olduğu ve ne zaman nereden

⁹³⁷ *Uniting and Strengthening America Act by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism* / Terörizmi Durdurmak ve Engellemek İçin Uygun Araçları Sağlayarak Amerika’yı Birleştirmek ve Güçlendirmek Kanunu; Baş harflerinden oluşan PATRIOT kelimesi “vatanseverlik” anlamına gelmektedir. Neocleous’a göre bu kanun Amerikan vatanseverliği için çıkarılmış bir kanun olup ona karşı çıkmak vatansever olmamak olarak algılanmakla beraber yasa sadece ulusal güvenlik değil ulusal kimlik ile de ilintili olmuştur. Bkz. Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, s.80.

⁹³⁸ Hook ve Spanier, *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşından Günümüze*, s.322; Ayrıca aynı kaynak 15 Aralık 2005 tarihli NY Times haberine göre de 2002 ile 2005 yılları arasında mahkeme izni olmaksızın Amerikalıların gizlice telefon konuşmalarının dinlendiğini, epostalarının okunduğunu, bir polis devleti korkusunun arttığını belirtmektedir. Bkz. Age, s.322 ve daha detaylı okuma için U.S. Department of Justice, <https://www.justice.gov/archive/ll/highlights.htm>, (Erişim: 22.04.2018).

⁹³⁹ James Risen ve Eric Lichtblau, “Bush Lets U.S. Spy on Callers Without Courts”, *The New York Times*, 16.12.2005, <https://www.nytimes.com/2005/12/16/politics/bush-lets-us-spy-on-callers-without-courts.html>, (Erişim: 25.04.2018).

⁹⁴⁰ US. Department of Defense, *Quadrenial Defense Review Report*, 30.10.2001, <http://archive.defense.gov/pubs/qdr2001.pdf>, (Erişim: 30.04.2017), s.III, 1.

saldıracağı belli olmayan bir düşmanla mücadele olgusunun da altı çizilmiştir. Dolayısıyla muğlak ve içine yeri geldiğinde her türlü olguyu katabilecek bir tehdit ve risk algılaması söz konusudur.

Bu minvalde bir diğer uygulama ise *Homeland Security Act* olarak tanımlanan 2002 tarihli İç Güvenlik Kanunudur. Yeni tehdit türlerine karşı durabilecek bir yapılanmayı gerektirdiğinin belirtildiği yasaya göre iç güvenlik, ülke sınırları içinde gerçekleşebilecek terör saldırılarını önlemek, saldırı sonrası zararı en aza indirmek ve iyileştirmektir. Kasım 2002 tarihinde uygulamaya giren bu yasadan sonra da Mart 2003 tarihinde yasaya istinaden İç Güvenlik Bakanlığı kurulmuştur. Ülkeye giren herkesin fotoğraf ve parmak izlerinin alınması her ne kadar temel insan haklarına karşı saygısızlık olarak değerlendirilmiş olsa da hayata geçmiştir. Bakanlığın misyonları arasında ise göçmenlik yasalarını etkin şekilde uygulamak ve sınırları güvende tutmak sayılmışken temel amaçları ise ulusu tehlikeli insanlardan korumak, göçmenliğin sıkı kontrole bağlanması ve sınır güvenliği ile istihbari bilgi paylaşımı olmuştur⁹⁴¹. Bununla beraber 11 Eylül olayının ardından göçmenlere ve sığınmacılara karşı sıkı güvenlik rejim ve kontrollerinin uygulanmaya başlandığını ironik bulan Hammerstad, aslında 11 Eylül’ün faili olan 19 hava korsanının hiçbirinin sığınmacı olmadığını, bazılarının vizelerinin sürelerini geçirseler de ülkeye yasal olarak giriş yaptıklarını belirtmiştir⁹⁴². Başka bir deyiş ile terör olayının failleri ülkeye yasal olarak giriş yapmış kişilerdir. Bu noktadan sonra ABD’nin bu minvalde yaptığı şey daha önceleri Çin, Alman, Japon halklarına karşı tarihinin çeşitli aşamalarında gerçekleştirmiş olduğu üzere bu kez Ortadoğu orjinli kimselerin ülkeye girişlerini olabildiğince minimum tutmak şeklinde olmuştur.

ABD’yi 11 Eylül sonrası bir istihbarat devleti haline getiren yasalardan bir tanesi de 2004 tarihli “The Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act / İstihbarat Reformu ve Terörü Önleme Kanunudur”. Ulaşımdan güvenliğe, sınır korumadan göç işlemlerine birçok düzenleme getiren yasanın en temel özelliği Ulusal İstihbarat Bürosu’nun hayata geçirilmesi olup büronun 9/11 Komisyonunun tavsiyelerini dikkate alacağını altı çizilmektedir. Bahse konu 9/11 Komisyonunun

⁹⁴¹ U.S. Department of Homeland Security, <https://www.dhs.gov/homeland-security-act-2002>, (Erişim: 22.04.2008).

⁹⁴² Anne Hammerstad, “Refugees In Europe”, *Per Concordiam*, C. 7, S.1, Almanya 2016, s.17.

tam adı The National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States/Birleşmiş Devletlere Gerçekleşen Terör Saldırılarına Karşı Ulusal Komisyonudur. 2002 yılında Başkan Bush imzasıyla kurulmuş olup bağımsız bir yapıya sahip, saldırılara anında müdahale verilmesi amaçlı hazırlıkların yapıldığı aynı zamanda ileride gerçekleşmesi muhtemel saldırıların önlenmesi amacıyla tavsiyelerde bulunmaktadır. Raporda Sürekli Büyüyen İslamcı Terörün Önlenmesi kısımlı bir bölüm de bulunmaktadır⁹⁴³. Bu açıdan dış düşman olarak tanımlanan kesimlerin sınırlar içerisinde de düşmanlaştırılma / ötekileştirilme politikasına maruz kaldıkları ifade edilebilir. Bununla beraber verilen kararlar ve çıkarılan yasalar gereği ülkenin gözetleme kapasitesi her geçen gün artarak büyüme göstermiştir. Greenwald bu duruma istinaden “gözetim endüstrisinin ölçüsü ve hırsı büyüdükçe algılanan düşman profili de büyümüştür” yorumu yapmaktadır⁹⁴⁴. Gerçekten de güvenlik parametreleri kapsamına alınan kişilerin ve gözetlenebilen kişi sayısının varlığındaki artış bir gözetleme toplumu meydana getirmenin yanı sıra hem bir korku devleti oluşturmakta hem de hemen herkese potansiyel tehdit gözüyle bakmaya başlamaktadır.

Tüm bu yasal düzenlemeler, oluşturulan kurumlar ve istihbari faaliyetlerin maddi ve beşeri bilançosu ile ilgili olarak yapılan bir araştırma şu sonuçlara ulaşmıştır: ABD bünyesinde 1271 hükümet organizasyonu ve 1931 özel şirket terörizm, iç güvenlik ve istihbarat çalışmasında bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 854 bin kişi çok gizli güvenlik erişim hakkına sahiptir. Yılda 50 bin güvelik raporu hazırlanmakta olup istihbarat için harcanan 2009 bütçesi 2001 yılının bütçesinin 1,5 katı olarak toplam 75 milyar dolar şeklinde açıklanmıştır⁹⁴⁵.

11 Eylül ile beraber ulusal sınırların dışına duyulan güvensizlik aynı şekilde sınırların içine doğru da çevrilmiştir. Temel hak ve özgürlükler ile beraber liberal

⁹⁴³ Cyber Cemetery, *National Commission On Terrorist Attacks Upon The United States*, <https://www.9-11commission.gov/>, (Erişim: 25.04.2018), ABD Federal Mahkeme Başyargıcı Earl Warren’ın da “elektronik haberleşme alanında gerçekleşen akıl almaz ilerleme, bireyin özel hayatı için büyük bir tehlike yaratmaktadır” diyerek konunun birey ve toplum güvenliği için getirmekte olduğu tehlikenin altını çizmiştir. Bkz. Vance Packard, *Amerika*, İstanbul 1964, s. 19.; Kuloğlu, *İç Güvenlik İstihbaratı ve Kolluk: ABD Örneği*, s.134.

⁹⁴⁴ Gleen Greenwald, *Saklanacak Yer Yok*, İstanbul 2015, s.224.

⁹⁴⁵ Dana Priest ve William M. Arkinthe, “Top Secret America: A Hidden World Growing Beyond Controls, *Washington Post*, 20.07.2010, <http://www.post-gazette.com/news/nation/2010/07/20/Top-Secret-America-A-hidden-world-growing-beyond-control/stories/201007200152>, (Erişim: 01.05.2018).

değerlerin de tartışılmaya başlanması akabinde güvenlik ve özgürlük dengesi tartışmaya açılmış, yaşanan uygulamalar başta ABD olmak üzere birçok ülkede dengenin bireysel özgürlükler aleyhine bozulduğunu göstermiştir.

Marjorie Cohn 11 Eylül’de yaşananların ve beyaz olmayanlara karşı gösterilen uygulamaların komünizme karşı yürütülmüş olan mücadelenin bir tür reenkarnasyonu olduğunu ifade etmiştir⁹⁴⁶. Chossudovsky, 11 Eylül 2001 sonrasında Müslüman ve Arapların tutuklanmalarının gerçek olmayan gerekçelerle gerçekleştiğini, güvenlik kaygısından kaynaklanmadığını, yaygın olan korku atmosferine inandırıcılık sağlamak amaçlı gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Başka bir deyişle uygulanan güvenlik politika ve söylemlerinin amacı hayali düşmanı görünür kılmaktır⁹⁴⁷. Bu noktada örnek olarak ise 2. Dünya Savaşı sırasında Japon asıllı kişilerin ABD’de alıkonulmasından bu yana en büyük ırksal profillemeye olayının 11 Eylül saldırılarının ardından 1200’den fazla Müslüman’ın Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosu ile FBI tarafından toplatılması ve hiçbir tanesinin terörle bağlantısının bulunmaması olayı verilmektedir⁹⁴⁸. Bu durum kişinin derisinin renginin işkence gibi olaylarda kıstas değil ancak istismar konusunda aşırıya kaçılmasında büyük etkisi olan bir olgu olarak belirtilmektedir⁹⁴⁹.

11 Eylül olaylarının ardından devam etmekte olan Müslümanlara karşı ötekileştirme algısının 2016 yılı başkanlık seçimlerinde Trump’ın propagandalarında ve Trump’ın başkan olduktan sonra gerçekleştirmiş olduğu politikalarında da görmek mümkündür. 8 Kasım 2016 tarihli ABD Başkanlık seçimi için Cumhuriyetçi başkan adaylarından Donald Trump’ın seçim propagandalarında kullandığı ‘Müslümanların ABD’ye girişlerini engelleme, camileri gözetim altında bulundurma, ABD’de yaşayan Müslümanlarla ilgili bir veri tabanı oluşturma projeleri’⁹⁵⁰ gibi söylemleri içeren üzerine İslam ve Müslüman karşıtı dil ile Suriye’li mültecileri DAESH ile ilişkili gösterdiği bir seçim kampanyasında “barış içinde geldim” yazılı bir tişörtle kendisini

⁹⁴⁶ Marjorie Cohn, “İşkence Terörü”, *Güçlünün Silahı: Amerikan Devlet Terörü Üzerine Söyleşiler*, s.87.

⁹⁴⁷ Chossudovsky, *Amerika’nın Terörizme Karşı Savaşı* s.246.

⁹⁴⁸ Cohn, “İşkence Terörü”, s.88.

⁹⁴⁹ *Age*, s.88.

⁹⁵⁰ Jeremy Diamond, “Donald Trump: Ban All Muslims travel To Muslims”, *CNN*, 08.12.2015, <http://edition.cnn.com/2015/12/07/politics/donald-trump-muslim-ban-immigration/>, (Erişim: 22.12.2015).

sessiz protesto eden başörtülü bir kadının polis tarafından salondan çıkartılması⁹⁵¹ gibi örnek olaylar olarak gösterilebilir. Bu durum çokkültürlülüğün, farklılıkların bir zenginlik olduğunun, farklılıkları kendi kültürel zenginlikleriyle tanımlayabilmenin ve tanıyabilmenin, hoşgörünün, empatinin ve biz olabilme paradigmasının her kesimce henüz yeterince hayat bulamadığının ve tekkültürcülük politikasının bir takım örnekleri olarak gösterilebilir.

Huntington'a göre 11 Eylül, diğer kimliklere verilen önemi bastırmış ve Usame Bin Ladin Amerikalı olmanın farkındalığını sağlamıştır⁹⁵². Gerçekten de mevcut saldırı sonrası Amerika'da insanlar meydana gelen korku ve tedirginlik duygusu ile daha çok kenetlenmeye başlamış, tekrar Amerikan milliyetçiliği kendini göstermiş, Bush terörle mücadele kapsamında dünya ülkelerine ya bizdensiniz ya da teröristlerle diyerek biz ve onlar ayrımını dışarıda yaparken, içeride çıkarılan istihbarat yasaları ile özellikle göçmenlere ve yabancılara karşı potansiyel tehdit gözüyle bakılmasının önünü açarak içeride de bir tür biz ve onlar ayrımının önünü açmıştır. Bu algı oluşturmaların akabinde kimi Amerikalılar köktenci ya da diğer deyişle politik İslam'ı tehdit olarak algılamaya başlamışlardır. Özellikle ABD'nin terörü destekleyen devletler listesindeki 7 devletten 5'inin Müslüman olması, 11 Eylül saldırılarının Amerika'nın düşman arayışının son bulmasını sağlayarak militan İslam'ı 21. yy'ın düşmanı olarak seçmesi⁹⁵³ bu algıyı kuvvetlendirmiştir.

11 Eylül olayları ABD'de çokkültürlülükle işlenmiş politik ve sosyal kültürün hızlı bir inişe geçtiğini, çokkültürcülüğün dayanmış olduğu zeminin modern dünyada aslında ne kadar da sağlam olmadığını, bu konu hakkında insanlık tarihinin kazanılmış haklarının ve alınmış olan mesafelerin aslında ne kadar da kolay ve hızlı bir şekilde geri alınabileceğini bir şekilde göstermiştir⁹⁵⁴. Oysa Amerika'nın anıtsal sembolü olarak bilinen, ayrımcı uygulamalara ve önyargılara tezat olarak tüm insanlara kökleri ve geldikleri yer fark etmeden hoş geldin diyen, 19. yüzyılda Fransızlar tarafından Amerika'ya hediye edilen Özgürlük Anıtı, teori ve pratiğin

⁹⁵¹ Jeremy Diamond, "Silently protesting Muslim woman ejected from Trump rally", CNN, 11.01.2016, <http://edition.cnn.com/2016/01/08/politics/donald-trump-muslim-woman-protesting-ejected/>, (Erişim: 11.01.2016).

⁹⁵² Huntington, *Biz Kimiz: Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.8.

⁹⁵³ Age, s.263-264.

⁹⁵⁴ Aktay, *Küreselleşme, Çokkültürlülük, Sahicilik*, s.93.

farkını ortaya koymak için dikilmiş olup bu gerçek, Amerikalı şair Emma Lazarus'un *The New Colossus* / Yeni Görkem şiirinde de herkese açıkça vurgulanmaktadır. Elinde meşalesiyle güçlü bir kadına benzetilen ve Sürgünlerin Anası olarak tabir edilen Amerika'nın elinden tüm dünyaya hoş geldin parıldamakta, eski ve ihtişamlı diye rivayet edilmiş toprakların beri durmasını isteyen bu kadın, birbirine sokulmuş, yorgun, fakir ve rahat nefes almak isteyen yığınları, harabeye dönmüş evsiz barksızları istemekte ve altın kapının yanında elinde ışıyla beklediğini söylemektedir⁹⁵⁵.

5.2. ABD ÇOKKÜLTÜRLÜ TOPLUM YAPISI BAKIMINDAN TOPLUMSAL GÜVENLİĞİN İZLENİMİ

Günümüz toplumları için önemle bahsedilmesi gereken husus dinsel, dilsel, kültürel, etnik, yaşam tarzı, ideolojik ve birçok açıdan ciddi boyutta bir çeşitliliğe sahip oldukları gerçeğidir. Asıl mesele ise bir durum değerlendirmesi olarak bu çeşitliliği göstermekten ve bu durumu kabul etmekten ziyade izlenecek politikanın genel de olsa çerçevesinin çizilerek yol haritasının ortaya konulabilmesidir. Bu yol haritasının anahtar kelimesi ise farklılıkların tanınması, korunması ve gelişimine saygı olarak ifade edilebilir. Farklılıkların tanınması bir devletin kendi ile barışık olmasının da bir yansımasıdır. Başka bir deyişle “zayıf bağlara sahip bir toplum, farklılıkları tehdit olarak görür; onları hoş karşılayıp onlarla birlikte yaşamasını sağlayacak güven ve istekten yoksundur”⁹⁵⁶.

Bir toplumda önemli olan çokkültürlü bir toplumun varlığının kabulü kadar çokkültürlülük siyasetinin de uygulamaya geçerek çokkültürcülük uygulaması halini alabilmesidir. Günümüz toplumlarında asıl mesele farklılıklara ait özelliklerin özel alanla sınırlı kalmayarak kamusal alanda da görünür hale gelip eşit temsil edilebilmesi ve eşit katılım sergileyebilmesi meselesidir. Bunun için ise üç önemli değer, “hoşgörü ve tahammül etmeyi öngörmek”⁹⁵⁷ demek olan demokrasinin, eşitliğin ve adalet duygularının hem devletin kurumlarında hem de bireylerin vicdan

⁹⁵⁵ Emma Lazarus, *The New Colossus*, <https://www.poets.org/poetsorg/poem/new-colossus>, (Erişim: 10.03.2016).

⁹⁵⁶ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.251.

⁹⁵⁷ Haluk Özdalga, *Çoğulcu Toplum ve Demokrasi*, Ankara 2015, s.35.

ve zihinlerinde şüphesiz bir yer etmesi gerekmektedir. Buradaki şüpheden kasıt, etnik, dilsel, dinsel ayrımlara sahip kesimlere şüphe ile yaklaşılmasıdır. Ancak bu şekilde gerçek bir eşitlik sağlanabilir.

Özdeş, gerçek bir eşitliğin geçirdiği evrimi şu şekilde sıralamakta ve açıklamaktadır⁹⁵⁸: Herkesin aynı siyasi ve hukuki haklara sahip olarak, her yurttaşın yasalar karşısında eşit haklara sahip olması anlamına gelen siyasi eşitlik, sınıf ve statülerine bakılmaksızın herkesin eşit değerde olması anlamına gelen sosyal eşitlik, yükselme fırsatlarının herkese eşit derece açık olması demek olan fırsat eşitliği, toplumsal maddi zenginliğin adaletli şekilde dağıtılması demek olan iktisadi eşitlik.

Elbette ki bu anlayış o halde eşit şekilde temsil edilebilmeyi, ayrımcılık ve zorla entegrasyon yasağını, kendi dini ve inançsal değerlerini hür bir şekilde hayata geçirebilmeyi, azınlık değerlerinin toplumun tümü tarafından değerli görülmesini, dilsel olarak herhangi bir şekilde ötekileştirilmemeyi, maddi ve manevi bütünlüğünün herkesle aynı şekilde korunabilmesini kapsamalıdır. Tabii ki bu durum azınlık grubun yahut başka bir ifadeyle toplumu oluşturan farklı kesimlerin toplumun tümüne duyduğu saygıyla beraber yürüyebilecek bir durumdur. Söz konusu anlayışın ancak ve ancak öncelikle birbirine duyulan saygı ve tahammül çerçevesinde bir anlam ve hayat bulacağı kaçınılmaz bir gerçektir.

Tarihi gelişimde önemli bir nokta olan Fransız Devrimi ile beraber yayılan temel ideolojik söylem, eşitlik, kardeşlik ve özgürlük⁹⁵⁹ olmuştur. Dolayısıyla her ne kadar Fransız devrimi ve beraberindeki hareketlilikler kültürel çeşitliliğin kabulü olarak gözüксе de vatandaşlık kavramı ile bir yandan eşitlik ön plana çıkarılmış ancak etnik aidiyetler, kültürel farklılıklar geri plana itilmiştir. Parekh vatandaşlığın “statü ve haklarla, aidiyetle, kabul edilme ve rahat hissetmeyle ilişkili”⁹⁶⁰ olduğunu ifade etmektedir. O halde bahse konu vatandaşlık anlayışının da günümüz penceresinden bakıldığında herkesi kapsamayan yanlarının olduğu açıktır.

⁹⁵⁸ Age, s.24-25.

⁹⁵⁹ Bahsi geçen özgürlük, eşitlik ve kardeşlik kavramlarının kadınları dışlayıcı ve sadece erkekleri kapsayıcı bir yaklaşım olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Montserrat Guibernau, *Milliyetçilikler: 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*, (Çev. Nur Domaniç), İstanbul 1997, s.105.

⁹⁶⁰ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.435.

Ancak insanın doğal haklarına vurgu yapan bu bildirgenin de etkilendiği bir başka belge daha vardır ki o da, daha sonra Amerikan Bağımsızlık Bildirgesini de etkileyecek olan Kuzey Amerika kolonilerinin isteklerini dile getiren 1776 tarihli Virginia İnsan Haklar Bildirisi'dir. Bu bildiride özetle eşitlik, özgürlük, bağımsızlık, yaşam hakkı, yetkinin kaynağının halk olduğu, basın özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü gibi kavramların önemi ve korunmasına ilişkin maddeler yer almıştır. “Hak, görev, yükümlülük, kendi çıkarını ilgilendiren konularda karar verme, kamunun çıkarını ilgilendiren meselelere iştirak etme ve sivil toplum hayatına katılma özgürlüğü”⁹⁶¹ ile açıklanan vatandaşlığın genelde hakiki vatandaşlık tanımı olduğu ifade edilmiştir. Bu cümleden hareketle ABD’de o halde belli kesimlerin kendi çıkarlarını ilgilendiren konularda karar vermelerine, kamu meselelerini ilgilendiren hususlara katılmalarına ve sivil toplum hayatından görünür olmalarına getirilen sınırlamalar göz önünde bulundurulduğunda dışlanan ve ötekileştirilen kesimlerin gerçek bir vatandaşlık penceresinden görülmedikleri ileri sürülebilir. Göze de demokrasinin iki temel direği olarak kabul edilen eşitlik ve özgürlüğün ABD’de ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında hayata geçtiğini belirtmektedir⁹⁶².

Bu bildirinin üzerinden iki asırdan fazla zaman geçmesine rağmen ABD’de özellikle kimlik ve güvenlik eksenli paradigmada çağın gerisinde uygulamalar görmek mümkün olmuştur. Buna ek olarak kimlik, kültür ve güvenlik konulu ve çokkültürcü ve toplumsal güvenlik eksenli çalışmaların da Amerikan literatürüne girişi 20. yüzyılın ikinci yarısı ile beraberdir. Amerikan yazımında çokkültürlülük ibaresi 1981 yılında 40 civarında eserde tespit edilmişken bu rakam 1992 yılında 2000 civarında olmuştur⁹⁶³. Kymlicka, Parekh, Taylor, Fay, Bauman, Modood gibi birçok düşünür kültürel çeşitlilik, çokkültürcülük kavramları dendiği zaman akla gelen ilk isimler olmuştur. Schnapper’a göre sosyologların birçoğunun çokkültürcülüğü değerli görmesinin nedeni, ırkları dikkate almayan siyasetlerin, ırkların bütünleşmesini ve eşitliği sağlayamayacağındandır⁹⁶⁴. Diğer bir deyişle

⁹⁶¹ Andrew Edgar ve Peter Sedgwick, (Ed.), *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar Sözlüğü*, (Çev. Mesut Karaşahan), İstanbul 2007.

⁹⁶² Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.585.

⁹⁶³ Bilgin, *Çokkültürlülük ve Ulusal Kimlik*, s.55.

⁹⁶⁴ Schnapper, *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki*, s.409.

farklılıkları dikkate almayan bir siyaset anlayışı, eşitliği ve adaleti sağlamada da sınıfta kalmaktadır.

Federal sistemi siyasi hayata kazandıran Amerika için de durum çokkültürlülüğün tarihi seyri içinde değerlendirildiğinde benzerlikler göstermektedir. Göçler, keşifler, krallığa karşı başkaldırı, iç savaş, farklı etnik kimliklerin hak arayışları çerçevesinde daha önce denenmemiş ve tecrübe edilmemiş bir tarih ve yeni bir ülkenin oluşumu, yeni bir siyasi yönetim anlayışı ile örneği olmayan bir durum söz konusudur. Çokkültürcülük perspektifinden bakıldığında federal yapılanmanın aynı sınırlar içerisinde, ayrılıkçılığın önlenmesi hususunda çok uluslu, çok etnikli ve çokkültürlü toplumların uzlaşma arayışında günümüz dünyası için geline son nokta olduğu düşünülmektedir. Kymlicka da federalizmin ulusal azınlıklar sorununun çözümü açısından uygun bir strateji olduğunu ifade etmektedir⁹⁶⁵. Ulus devlet anlayışında olması muhtemel asimilasyon ve ötekileştirme uygulamalarının meydana getireceği çatışmaların federasyonla ortadan kalkacağını ya da meydana gelmeyeceğinin bir garantisi olmamakla birlikte federal yapılanmanın kimliksel güvenliğin mevcudiyeti ve çok ulusluluğun daha az gerilimli bir aradalığını önleyici boyutunun altı çizilmektedir.

Çokkültürlülük bir ülke sınırları içinde birçok kültürün var oluşu iken çokkültürcülük bu durumun yasal tanınma araçları ile siyasi bir pratik olarak hayata geçirilmesidir. Çokkültürcülük bu noktada toplumdaki azınlıkların varlığını toplumsal bütünü korumak ve azınlıkların gelişimlerini devam ettirmek adına bir tanımadır. Bu noktada çokkültürlülüğün kabulü ve hayata geçişi aslında bir tür toplumsal güvenlik uygulamasıdır.

ABD, kurulduğu günden günümüze kadar hiçbir zaman tek bir milleti baskın kılarak ulus milliyetçiliği yapmış bir ülke olmamıştır. Bu özelliği özellikle Fransız milliyetçiliği ve yaygınlaşan ulus anlayışına tezat teşkil ederek diğer kurulan devletlerden kendisini farklı kılmasını sağlamıştır. Bir tür uluslar ulusu ya da federasyonlar konfederasyonu olma özelliği ile tarihte biricikliğini korumaktadır. Gerçekten de ABD, sivil ve siyasal birliğin sağlanması hususunda tek, yekpare bir ulus olunmadan da bu birliğin teşekkül edebileceğini göstermesi açısından önemli

⁹⁶⁵ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık - Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, s.68.

bir örnek olup, modern dünyanın ulus devlet anlayışının tek model olmadığını ulus maskesinden arınarak göstermiştir. Başka bir deyişle, Avrupa devletlerinden farklı olarak bu yapıyla çoğulculuğu koruyabilme özelliğini barındıran ABD, çoğulcu toplumsal yapıyı siyasal bir kimlik olarak tanımayı başarmıştır⁹⁶⁶.

Bunlara ek olarak birçok ulusun kurulması sürecinde yer alması, Yerliler ile mücadelesi, Britanya İmparatorluğu'ndan ayrılış süreci, köle ithalatı, kuzey eyaletleri ile güney eyaletleri arasında cereyan eden iç savaş, başka kıtalardaki ülkelerin iç işlerine karışmama ve aynı şekilde kendi iç işlerine karıştırmamayı salık veren izolasyon politikası, Latin ülkelere bu süreçte müdahaleden geri durulmaması, 1. ve 2. Dünya savaşlarında izlenen politika, bu süreçte Çin ve Japonların ülkeye girişlerine konan kotalar, faşizm, totalitarizm, Nazizm ve en sonunda komünizmin düşman ilan edilmesi, SSCB'nin tüm ötekilerin yerini alarak küresel bir “şer imparatorluğu” olarak konumlandırılması, ülke sınırları içinde dış düşmanın içerideki uzantılarını tespit etmek ve gereğini yapmak adına izlenen çok çeşitli iç güvenlik uygulamaları, başta Afro-Amerikanların olmak üzere 1960'lı yıllarla beraber klasik güvenlik anlayışlarının sorgulanmasına paralel olarak başlayan ve cereyan eden, sınıf ve statü eksenli ve ekonomik temelli olan eski toplumsal hareketlerden farklı olarak kimlik eksenli başlayıp yayılan yeni toplumsal hareketler, Soğuk Savaş'ın bitimi ile beraber SSCB çatısı altında komünizm düşmanının tehlikesinin geçmesi, 11 Eylül saldırıları ile zirve noktasına taşınan köktenci terör ve Orta Doğu orjinli kimliklerin ve inançların “axis of evil / şeytan eksen” adı altında ötekileştirilerek düşmanlaştırılması, ABD'nin kritik önemde yaşadığı güvenlik noktaları olup içeride ve dışarıda izlemiş olduğu toplumsal güvenlik odaklı güvenlik bakış açısında da değişimlere ve güvenlikçi uygulamalar almasına sebebiyet vermiştir.

Amerika'da eşitlik ve demokrasinin göç ile ilişkili bir olgu olduğunu düşünen Orum ve Dale yeni göçmenlerin varlığının Amerikan demokrasisinin temel ilkesi olan eşitlik ilkesini test edeceğini vurgulamışlardır. Eşitliğin sadece Tocqueville zamanındaki gibi belli gruplara ait bir şey mi olduğu yoksa daha büyük insan

⁹⁶⁶ Tunçel, “Amerikan Devrimi”, s.134.

gruplarına doğru mu genişleyeceği kaçınılmaz bir Amerikan dilemması olarak değerlendirilmiştir⁹⁶⁷.

Sadece 1993 yılında 904.000 yasal göçün kabul edilmesi, bunların 500.000'inin sadece göç edenlerin aileleri olması, 127.000'inin mülteci olması, 1970'ten itibaren uygulanan göçmenlik yasası neticesinde Avrupalı göçmenlerin oranının %59'dan %22'ye gerilemesi, Meksikalıların payının %8'den %22'ye, Asyalı göçmenlerin %8'den %25'e çıkması sonucu Amerika'nın etnik yapısının değişmesi⁹⁶⁸ gibi hususlar değerlendirildiğinde aradan geçen çeyrek asrın entegrasyon, ayrımcılık, İslamofobi başta olmak üzere yabancı düşmanlığı gibi olguları ABD'de tekrar gündeme getirmesi normal gözükmemektedir. Zira tektipleştirici ve “Amerikalı Olun” sloganında da bahsedilen metafor erime potası aracı ile sağlanmaya çalışılırken ülkenin çokkültürlü yapısının hassasiyetleri tekrar gündeme gelmiştir.

ABD'de birçok alt kategorilendirme altında toplanabilecek birçok farklı grup söz konusudur. Bununla beraber her grup kendine münhasır özellikler taşıması hasebiyle her gruba uygulanacak tek tip bir bütünleşme şematiği bulunmamaktadır⁹⁶⁹. Buradan hareketle Amerikan kimlik bileşenli odaklı bir toplumsal güvenlik analizi yerinde görülmektedir.

5.2.1. WASP

Amerikan elitizmi üzerine önemli bir çalışma C. Wright Mills'in 1951 tarihli “İktidar Seçkinleri” isimli eseridir. Güç ve iktidar analizli bu eserinde Mills Amerikan toplumunun belirli kesimlerden gelen küçük gruplar tarafından yönetildiğini ileri sürmektedir. Bu küçük grupları iktidar seçkinleri olarak tanımlayan Mills tezini sadece Amerikan toplumu ile sınırlandırır. İktidar seçkinlerinin varlığının demokrasi, özgürlük ve mutluluk vaad eden Amerika'da var olduğu iddiasının Amerika'nın önde gelen bir demokrasiye sahip olduğu algısının sorgulanmasına işaret etmesi çalışmanın önemini oluşturmaktadır. Mills'e göre bahse konu iktidar seçkinleri başta savaş endüstrisi üzerinde çalışan büyük şirketler olmak üzere ordu ve federal

⁹⁶⁷ Orum ve Dale, *Siyaset Sosyolojisi: Günümüz Dünyasında İktidar ve Katılım*, s.185.

⁹⁶⁸ Angenendt, “Bir Göç Dünyası”, s.76.

⁹⁶⁹ Modood, *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*, 2014, s.75.

hükümette önemli konumlara sahip olagelmışlerdir. Bunun yanında Mills'e göre aile, din ve eğitim kurumları da bu üç büyük kurumun hedef ve amaçlarını meşrulaştırma aygıtları olarak görev yapmaktadırlar. Birey kaderlerini etkileyecek kararların kamu tarafından değil bu üç büyük kurumun başındaki iktidar seçkinlerince alındığını belirten Mills özellikle orta sınıfa mensup bireylerin karar alma süreçlerinden mahrumiyetine vurgu yapmaktadır. Amerikan demokrasisinin sahteliğinden bahseden Mills siyasetin herkese eşit katılımına imkan vermediğini dile getirmiştir. Bu iktidar seçkinlerinin iş dünyasından, Genelkurmay üyelerinden ve yürütme organından ibaret olduğunu ifade ederken Amerikan halkının sadece hükümet kanadını belirleyebildiğinin de altını çizmektedir⁹⁷⁰.

Vilfredo Pareto'nun ifade ettiği gibi "toplumsal konumlarını, siyasal güçlerini ve ekonomik çıkarlarını sürdürmeye çalışmak elitlerin özelliği olduğu için yüksek kültür toplumsal ve siyasal muhafazakârlık ve ekonomik zenginlik elde etme yönünde güçlü bir eğilim gösterir"⁹⁷¹. Buradan hareketle WASP kültürünün Amerika'nın eğitimden ekonomiye, siyasal hayattan sanata kamusal yaşamın her alanında sahip olmuş olduğu seçkin ve üstüncü yönetim ile tekçi hâkimiyet anlayışının ve algısının Pareto'nun elitizm teorisi ile de açıklanabilmesi mümkün görünmektedir. Bu açıdan WASP kültürünün kendinden olmayanlara bakışı için kitleler olarak değil kalabalık, ayak takımı, yığınlar ve alelade insanlar olarak algılama eğiliminde oldukları söylenebilir⁹⁷². Prensip olarak bir kimliğin etnik ya da dinsel olması onun kesinlikle ulusal kimlikle çatışma içinde olmasını gerektirmemektedir. Çatışmanın asıl kaynağı bu kimliklerden birinin diğerini dışlaması ya da yok etmek istemesi durumunda yaşanmaktadır. Bu noktada Amerikalı olmak sadece Anglo Sakson ve Protestan olmayı içeriyor görüşü benimsenirse diğer Hristiyan mezhepleri, Hristiyan olmayanlar, Asyalılar ve ötekilerin kendilerini Amerikalı hissedememeleri kaçınılmazdır⁹⁷³. Bu ise WASP

⁹⁷⁰ C. Wright Mills, *İktidar Seçkinleri*, (Çev. Ünsal Oksay), Ankara 1974; Ancak Mills'in görüşlerinin tek bir iktidar seçkini tipolojisi meydana getirdiği, birleşik çıkarlara sahip olarak diğer kesimleri dışarıda bıraktığına dair görüşleri eleştirilmiş, güçlü çıkarlara sahip kesimlerin de birbirleri ile çatışabilecekleri ifade edilmiştir. Bkz. Wallace ve Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleceğin Genişletilmesi*, s.162.

⁹⁷¹ Paul Filmer, "Yüksek /Kitle", *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, Chris Jenks (Ed.), (Çev. M. Ali Kirman ve Talip Baycar), (Çev. Ed. İhsan Çapcıoğlu), 2: Baskı, Ankara 2014, s.470-471.

⁹⁷² *Age*, s.476.

⁹⁷³ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, s.296.

kültürün hakim tekçi egemenliğini sürdürecektir politikalar uygulayıp uygulamaması ile yakından ilişkilidir.

WASP kültürünün baskın egemenliğine ve elitizmine örnek olarak Amerikan başkanlarından söz etmek mümkündür. 1953 ila 1961 yılları arasında Amerikan Başkanlığı görevini yürüten Dwight D.Eisenhower ilk ve son Alman asıllı Amerikan başkanı olmuştur. Bir başka örnek, seçim dönemi boyunca Katolik bir aday olarak değil Demokrat Partinin adayı olarak başkan adayı olduğunu açıklamaya uğraşan John F. Kennedy'dir. Kennedy'ye kadar sadece bir tek Katolik aday 1928 senesinde başkanlık yarışına çıkmıştır. Ancak kimlik hareketlerinin de yoğun olarak kendini göstermeye başladığı 1960 senesinden sonra, başkan yardımcılığı için gerçekleşen adaylıklarda Katoliklerin sayısında artış gözlemlense de bu daha çok devletin tepe noktasının Protestanlığının bir dengelenmesi hareketi olarak yorumlanmıştır⁹⁷⁴. Dünya'daki en büyük Protestan nüfusun yaşadığı Amerika'da tüm Amerikan başkanları Hristiyanlığın bir mezhebi olan Protestan iken sadece John F. Kennedy Katolik mezhebine mensup birisi olarak Amerikan başkanı olabilmiş ve suikast sonucu yaşamını yitirene kadar geçen 1961-1963 yılları arasında olmak üzere iki sene başkanlık yapmıştır.

Kennedy'nin seçim döneminden sonra en tartışmalı olarak seçilen Başkan Barack Obama'dır. Obama'nın tartışılan ve gündeme gelen özelliği adayı olduğu Demokrat partili ya da Protestan oluşu değil ilk siyahi başkan oluşudur. Dolayısı ile ABD'de uzun süreden beri gelmekte olan ve varlığını devam ettiren elitist bir yaklaşımdan söz edilebilir. 2008 başkanlık kampanyaları sürecini Martin Luther King'den bu yana en parlak yıllar olarak tanımlayan Obama, her ne kadar ırk konusunu seçim çalışmalarının en küçük konusu olarak kullansa da kampanya konuşmalarında siyah bir baba ve beyaz bir anneden dünyaya geldiğini belirtmiş, ırklara ve renklere atıfta bulunarak kendi hikayesinin aslında Amerika hikayesi olduğunu ve Amerikan milletinin aslında tüm parçaların toplamından fazla olduğunu ve gerçek anlamda bir olduğunu belirtmiştir⁹⁷⁵.

⁹⁷⁴ Matthew Cooper, "Why Have There Been No Catholic Presidents Since John F. Kennedy?", *Newsweek*, 23.09.2015, <http://europe.newsweek.com/why-have-there-been-no-catholic-presidents-john-f-kennedy-333483?rm=eu>, (Erişim: 14.03.2016).

⁹⁷⁵ Ben Walsh, *GCSE Modern World History: The USA 1945-75: Land of Freedom*, 13. Basım, Londra 2009, s.27.

ABD her ne kadar tek bir milleti baskın bir ırk olarak tanımlamamış olsa da ülkede C. Wright Mills'in de belirtmiş olduğu gibi bir elit güç hâkimdir. Genellikle yaygın olarak ifade edilen ve ülke politikasında, karar alma süreçlerinde, kamuoyu oluşturmada, ülkenin kuruluşundan günümüze kadar WASP kültürünün hâkimiyetinden söz etmek mümkün gözükmemektedir. Dolayısı ile baskın güç belli bir etnisiteye dayanan milliyetçilik anlayışı olmasa da beyaz, Anglo-Sakson ve Protestan inancına mensup kesimlerin ülkenin eğitimden sağlığa, sağlık imkânlarından yararlanmaktan güvenlik politikalarında kendilerine uygulanan davranışlara ve temsil meclislerinde temsil edilme oranlarına kadar birçok farklı alanda ayrıcalıklı konumda oldukları ifade edilebilir. Dolayısı ile ABD tarihinde, bahsedilen güvenlikçi tarihsel dönüm noktalarında çoğu zaman liberal ve demokratik değerlerin askıya alınması söz konusu olmuştur. Ayrıca farklılıkların göz ardı edilmesi beklenirken istisna uygulamalar genel kaideye dönüşebilmiş, WASP unsuru hakim özellikler sergilemiş, çokkültürcü politikalar yerine baskın kültür lehine, toplumsal güvenlik ile ters oranlı baskın bir üst kimlik ve asimile etmek odaklı uygulamalar meydana gelmiştir. Tekkültürcü yapının baskıcı ve tektipleştirici yapısı özellikle güvenlik krizi zamanlarında kendisini daha şiddetli şekilde hissettirmiştir.

Ayrımcılık sistematik olarak dışlanmış gruplar üzerine inşa edilmektedir. Bu dışlanmışlık, bahse konu grupların sistem ile tam anlamıyla bütünleşmelerini engellediği gibi aynı zamanda bazı haklardan yararlanmasına da engel teşkil etmektedir. ABD'de genel hatları ile ayrımcılığa maruz kalmış gruplar bu noktada sınıfsal kavramından daha geniş minvalde değerlendirilmişlerdir. Bu noktada etnisite, din, dil başta olmak üzere birçok faktör dışlanmış gruplar meydana getirmek adına kullanılmıştır. Ancak bu dışlanmadan en çok başta yerliler olmak üzere siyahiler, Asyalılar, Hispanikler ve Müslümanlar zarar görmüşlerdir. Dolayısı ile ayrımcılık perspektifi farklı güvenlik krizlerinde farklı özelliklere odaklandığından dönemden döneme farklılık gösteregelmiştir.

5.2.2. Amerikan Yerlileri

Huntington'a göre belli sebeplerden dolayı ABD'de ayrımcılık belli kesimler için vücut bulmuş, Amerikalılar kendilerini Kızılderililerden, siyahılardan, Asyalılardan

ve Meksikalılardan keskin çizgilerle ayırmış ve adı geçen kesimleri Amerikan toplumunun dışında kabul etmiştir. Buna göre bu olaylardan biri 17. yy'da İngilizlerin Yerlilerle yaptıkları ve büyük kayıplar verdikleri savaşlardır. Bunun sonunda Püritenler Kızılderililerle ve kendi aralarında topraksal ve zihinsel sınırlar çizmişlerdir. Huntington'a göre zaman içinde yerlilere benzemeye başlayan İngiliz yerleşimciler bunun önüne geçmek için Yerlileri yerlerinden etme ve yok etme politikasını izlemişlerdir. Düşünür bu eylemlerin günümüzde yaşansa etnik temizlik olarak nitelendirileceğini ve bu sebeplerden dolayı Amerika'da çokkültürcü bir toplumun yaratılma olasılığının ortadan kaldırılarak gelecek 300 yıl boyunca da bu olasılığın yeniden canlanmayacağını ifade etmektedir⁹⁷⁶.

Kıtaya yeni gelen kolonicilerin bir süre sonra verimli arazilere sahip yerlilerin topraklarını ele geçirmeye başlamaları, onları yerlerinden etmeleri ve tehciye maruz bırakmaları sonucu kıtada yerlilerin topraklarında yeni gelenlerin yaşamaya başlamış ve zamanla yerlilerin sayılarının azalmaları söz konusu olmuştur. Ancak tehcirin yanında yerlilerin nüfuslarının farklı şekillerde azaltılması da iddia edilmiştir. Buna göre Texas'ta bir asker olarak görev yapmış ve anılarını kitap haline getirmiş olan John Holland Jenkins, bilinçli olarak, esir düşürülmüş bazı yerlilere önce çiçek hastalığının bulaştırıldığını, ardından bu mahkumların serbest bırakılarak kabilesine dönmesinin sağlandığını ve böylece kabilesine de bu hastalığı bulaştırmasının önünün açıldığını bahsetmiştir⁹⁷⁷. Belirtilmesi gereken husus, dışa kapalı bir yaşam sürmüş olan yerlilerin bünyelerinin bu tür hastalıklara alışık olmadıkları ve dolayısıyla Avrupalılar gibi bağışıklık sistemlerinin güçlü olmadığıdır. Dolayısıyla yabancı oldukları virüslere karşı tıbben de yeterli olamayan bu insanlar için bu tür hastalıklar ciddi anlamda nüfus azalmasına yol açabilmektedir.

Bu minvalde gerçekleştirilen bir başka eylemde yine çiçek hastalığı virüsü bulaştırılmış battaniye ve mendillerin yardım amaçlı olarak gönderildikleri iddiasıdır. Buna göre askeri komutanların birbirleri ile yaptıkları yazışmalarda, bu

⁹⁷⁶ Huntington, *Biz Kimiz, Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.52-54.; Tocqueville Kızılderililere yapılanın onları sadece ileriye doğru itmek değil aynı zamanda yok etmek olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Alexis De Tocqueville, *Amerika'da Demokrasi*, (Çev. Seçkin Sertdemir Özdemir), İstanbul 2016, s.329.

⁹⁷⁷ Brenda Norrell, *Remembering Indian Genocide in Texas*, 23.09.2004, http://web.archive.org/web/20150701072244/http://www.alternet.org:80/story/19979/remembering_indian_genocide_in_texas, (Erişim: 07.03.2016).

konuyu dile getirdikleri, mendil, battaniye gibi nesnelerin bu kabilelere ulaştırılarak “kırlan ırk” yok olmasını istedikleri ifade edilmiş ve bir süre sonra bu hastalık birçok kabileye yayılarak çok sayıda ölüme sebebiyet vermiş, Cherokee kabilesinin yarısının yok olmasına neden olmuştur⁹⁷⁸. General Philip H. Sheridan’a ithafen belirtilen “En iyi yerli ölü yerlidir”⁹⁷⁹ sözü resmi olarak kanıtlanmasa ve General Sheridan böyle bir söz söylemediğini belirtse de, sözü söyleyenden çok içerdiği mesaj önemli olup dönemin genel ideolojisi hakkında yine de fikir verecek mahiyettedir.

Heizer ve Almquist’in belirttiğine göre Kaliforniya Valisi Peter Burnett 1851 senesinde yerlilerin soyu tükenene kadar yok etme savaşının devam edeceğini belirtirken bazı araştırmacılar bu düşüncenin eyleme dönüşmüş halini tasvir etmiş ve Britanyalıların 19. yüzyıl başında Avustralya’nın Tazmania Adasında yaptıkları katliamlarla benzerlik kurarak kadınlar ve çocukların kitleler halinde katledildiklerini belirtmişlerdir⁹⁸⁰. Zencilere karşı beyazların hissettiği ve hem söylemsel, hem uygulamada hem de bilimsel olarak ifade etmeye çalıştıkları beyaz ırkın üstünlüğü yargısı yerlilere karşı da baskın gelmiş olup, yerlilerin “insan ırkının en alt seviyesi” olarak görüldükleri ifade edilmiştir⁹⁸¹.

Arazilerinde altın bulunmuş olması da birçok yerli kabilenin kaderini etkilemiş, beyazların buralara gelmesinden önce 5 bin ile 20 bin arasında değişen Yuki kabilesinin sayısı 1864 yılı itibarıyla 85 erkek ve 215 kadına inmiştir⁹⁸². Bu minvalde Vali Burnett’in yerlileri yok etme isteğinin arkasında yatan sebebin California’nın geniş arazisi ve yeni bulunmuş yer altı zenginlikleri olduğu ve bu yüzden yerlilerin ilerleme için engel teşkil ettiği ifade edilmiştir⁹⁸³. Tazmania Aborjinlerine benzer şekilde uygulamalara maruz kaldığı belirtilen Yukiler, doğal

⁹⁷⁸ Stearn ve Stearn’dan aktaran, Russell Thornton, *American Indian Holocaust and Survival: A Population History Since 1492*, Norman 1987, s.78-79.

⁹⁷⁹ Paul F. Boller Jr. ve John George, *They Never Said It: A book of Fake Quotes, Misquotes and Misleadings Attributions*, Newyork, Oxford 1989, s.118.

⁹⁸⁰ Atkins, Browne ve Poole’dan akt. Benjamin Madley, “Patterns of frontier genocide 1803–1910: the Aboriginal Tasmanians, the Yuki of California, and the Herero of Namibia”, *Journal of Genocide Research* C. 6, S. 2, İngiltere 2004, s.169.

⁹⁸¹ *Age*, s.169.

⁹⁸² *Age*, s.176.

⁹⁸³ Brenden Rensink, “Genocide of Native Americans: Historical Facts and Historiographic Debates”, *Genocide of Indigenous People, Genocide: A Critical Bibliographic Review*, Samuel Totten ve Robert K. Hitchcock (Ed.), C.8, New Brunswick ve Londra 2010, s.20.

kaynakları ve yaşam alanları için mücadele vermiş, geri döndüklerine dair yazılı hiçbir kaydın bulunmadığı çocuk kaçırılma olayları yaşanmış, köleleştirilmeler, kadınlara karşı kötü davranmalar yaşanmış, gıda yetersizliği, tecavüz ve kaçırılmalar, veneral hastalıklar, sert saldırılar, *genocide* / soykırım uygulanarak etnik gulaglara yerleştirilmişlerdir⁹⁸⁴. Bu yaşananların soykırım olarak nitelendirilmesi birkaç yıl içinde Yukilerin hastalık, açlık, köleleştirme ve toplu kıyıma uğramaları yüzünden hemen hemen yok olmuş olmalarından kaynaklanmaktadır⁹⁸⁵.

Yerlileri rezervasyon alanlarına yöneltebilmenin bir diğer yöntemi de onları topraklarından söküp atmaktan başka onları en önemli geçim kaynaklarından biri olan ve hayati öneme sahip olan bizonlarının soylarının tüketilmesi yoluyla olmuştur. Örneğin 1871 tarihinde bahse konu coğrafyada bulunmuş bir gezginin, bufalo sürülerinin uzunluğunun 55 kilometre uzunluğunda olduğundan bahsettiği belirtilmiştir⁹⁸⁶. Buna göre 1800 yılında 40 milyon olan bizon sayısı 1902 senesinde tüm ABD’de 750 civarındadır⁹⁸⁷. Bu durum yerlilerin tamamıyla bir sefalete itilmesi

⁹⁸⁴ Madley, *Journal of Genocide Research*, 2004, s.177-178, 180.

⁹⁸⁵ Hannibal Travis, *Genocide, Ethnonationalism, and the United Nations: Exploring The Causes of Mass Killing Since 1945*, Londra 2012, s.19; Madley, gulag ifadesini, Stalin Rusya’sından esinlenerek kullanmıştır. Sovyet Kuvvetlerine ait, Hitlerin Yahudi soykırımının benzeri toplama kamplarına verilen gulag (Çalışma Kampları Baş Yönetimi) kamp sistemlerinde Stalin, kendisinden yıllar önce, Norveçli Yazar Henrik Ibsen tarafından yazılmış Bir Halk Düşmanı eserinden etkilenmişçesine muhaliflerini halk düşmanlığı ile suçlayarak siyasi mahkûm haline getirmiş, çalışma kamplarına yerleştirmiş, buralarda bu kişileri hem mahkûm etmiş hem de hızlı bir kalkınma için bu kişilerin emek gücünden bedava yararlanmış ve bu kamplar özellikle Sibiry gibi iklim açısından sert coğrafyalarda, sağlıksız şartlar, zor yaşam koşulları oluşturularak kurulmuş, ilerleyen zaman içinde Alexander Soljenitsin’in *Gulag Takım Adaları* eseri gibi birçok yapıta ilham vermiştir. Madley’in Yukilerin Rezervasyonları için gulag benzetmesi buradan esinlenilmiş olup, sürgün hayatı, imkânsızlıklar, hastalık, açlık, yokluk, zor yaşama koşulları ve toplu ölümler açısından benzerlik gösterdiği ifade edilmelidir. Özdalga da Gulag Takım Adaları fikrinin ardında yatan zihniyetin kendisini herhangi bir yasa ile sınırlı olarak kabul etmeyen bir zihniyet olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Özdalga, *Çoğulcu Toplum ve Demokrasi*, 2015, s.117.

⁹⁸⁶ Thevenin ve Coze, *Kızılderili Tarihi ve Gelenekleri*, s.186.

⁹⁸⁷ Jim Macdonald, *Genocide Against the American Indian, Destruction of the Buffalo, & Imperialism in Iraq*, 12.10.2005, Flemming Center, Washington, DC, <http://www.yellowstone-online.com/buffalo/october12genocidedestructionandimperialismshow.pdf>, (Erişim: 02.05.2016), s.12.; Amerikan Başkanı Barack Obama, 9 Mayıs 2016 tarihinde Bizon’u ülkenin ilk ulusal memeli hayvanı olarak ilan eden yasayı imzalamış, bu durumun ulusal hayvan olarak bilinen kartalın durumunu tehlikeye düşürmediği de ifade edilmiştir. Bkz. Gardiner Harris, “Obama Signs Law Making Bison The First National Mammal”, *The New York Times*, 10.05.2016, <http://mobile.nytimes.com/2016/05/10/us/politics/bison-mammal-designation.html>, (Erişim: 11.05.2016).

ve bufalolarla birlikte yok olmaya doğru bir sürüklenme içerisinde oldukları şeklinde yorumlanmıştır⁹⁸⁸.

Bu dönem içinde Kızılderililerin hakim kültür içinde asimile edilmeleri gerekliliğini savunan reformcu görüşler de ortaya atılmış, 1887 tarihli Dawes Kanunu ile aile reislerine toprak ayrılması ve 25 sene sonra tapularıyla beraber arazilerin bu ailelere geçmesi iyi niyetli şekilde istenmiştir. Ancak sonuç toprakların yağmalanması şeklinde gerçekleşmiş, 1950'li yıllarda gerçekleşen yerlilerin kentlere asimile edilmeleri amacıyla yerleştirilmeleri politikası hem bir kez daha yerlileri topraklarından etmiş hem de kent yaşamına uyum sağlamalarında zorluklara sebebiyet vermiştir. 1960 ve 70'li yıllarda başlayan haklar hareketi ile ilk kez 1967 yılında arazi ve su haklarını yasal olarak güvence altına alabilen yerliler 1968 senesinde Amerikan Kızılderili Hareketini kurmuşlar ve senatoya ilk Kızılderili kökenli üye ise ancak 1992 yılında girebilmiştir⁹⁸⁹.

Kızılderililere uygulanan bir başka tür uygulamanın yalnızca soyu bitirmeye ya da tehcire odaklı fiziksel yok etmeye dayalı bir uygulama olmadığı aynı zamanda dil ve kültür soykırımı şeklinde de gerçekleştiği ifade edilmelidir. Buna göre yatılı okullarda, Kızılderililerin çocuklarının baskın dilde eğitim alarak, cesaretleri kırdırılarak yahut yasadışı suçlu ilan ettirilerek kültürel ve dilsel bir soykırıma tabi tutuldukları belirtilmiştir⁹⁹⁰. Dil soykırımının ya da diğer adıyla dalkırımının amacı dilin son tabii kullanıcısının da ortadan kaybolarak kaybolması istenen dil ve ırka mensup kişilerin bir tür asimilasyona tabi tutulmalarını sağlamaktır. Bu uygulama ile bir dilin kullanıcı sayılarının azalması da asimilasyona yardımcı olacak ve insanlar hayatta yer alabilmek ve var olabilmek için zorunlu olarak hâkim dili öğrenecek, çocuklarına öğretecek, yeni kuşaklar da içinde bulundukları toplumda yer edinebilmek ve kabul görmek için ister istemez o dili konuşmak durumunda kalacaktır. Bu durum siyahlar kanuni yollarla beyaz toplumdan dışlanmış iken kendilerine ait dil, din, kültür ve topraklara sahip olan yerli halk yani Kızılderililer yine yasalar yoluyla toplum içine sokulmuş olup bu durum etnik, kültür ve dil açılarından azınlık statüsündeki bir grubu bastırmak ve tam olarak asimilasyona

⁹⁸⁸ Thevenin ve Coze, *Kızılderili Tarihi ve Gelenekleri*, s.186.

⁹⁸⁹ Embassy Of The United States, *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.67-68, 114-115.

⁹⁹⁰ Travis, *Genocide, Ethnonationalism, and The United Nations: Exploring The Causes of Mass Killing Since 1945*, s.22-23.

uğrattırır şeklinde ifade edilmiştir⁹⁹¹. Afrika kökenli kölelere karşı uygulanan asimilasyon politikasından Kızılderililere uygulanan politikanın bir başka farkı da burada yatmaktadır. Birinde gönülsüzce kişiler yurtlarından sökülürken diğesinde yerliler, ana yurtlarına gelen yabancılar tarafından yurtlarından edilmişler, birinde eğitim, sosyal hayat ve hayatın her alanında segregasyon uygulamalarıyla ayrımcılık hayata geçerken diğesinde ise aynılaştırma eğitime tabi tutularak, hakim kültür empoze edilmeye çalışılmıştır.

Bunlara ek olarak Kızılderili kökenliler için yaşam sürelerinin diğ kesimlere göre daha kısa olduğu, yoksulluk oranının diğ tüm kesimlerin en üstünde yer aldığı, askeri tatbikatlarda düşman toprakları için hala Kızılderili bölgeleri dendiğı de eklenmektedir⁹⁹². Rezerv bölgeleri için yaşam koşullarının durumu ise şu şekildedir⁹⁹³: Aile başına ortalama gelir beyaz bir ailede 42349 dolar iken yerli bir ailede bu rakam 13924 dolardır. Kalabalık bir rezerv olan Pine Ridge’de yoksulluk oranı %67’dir. Konutların %46’sı elektrikten, %54’ü akarsudan, %82’si ise telefondan yoksundur. Ölümünün %37’si 45 yaşın altında gerçekleşirken gençlerinin sadece %17’sinin üniversiteye kaydolmaktadır. Sadece %2’sinin lisansüstü diplomaya sahip oldukları ifade edilmiştir. Her ne kadar bu durum bazen rezervlerin varlığına bağlansa da rezervlerden çıkıp şehir hayatına geçen Kızılderililerin durumlarında da bir değışme olmadığı belirtilmiştir⁹⁹⁴. Amerikan iç savaşının üzerinden bir asırdan fazla zaman geçtiğini söyleyen Zagladın, bu konu ile ilgili olarak iç savaşın sloganlarından birinin ırk ayrımına son vermek olduğunu ancak bu ayrımın hala devam ettiğini belirtmektedir⁹⁹⁵.

Sonuç itibariyle politik, askeri ve ekonomik gücü elinde bulunduran kesimlerin eşitler arası daha eşitlerin tahakkümünü hayata geçirmesi, ırkçı, ayrımcı, üstüncü yaklaşımları daha da gün yüzüne çıkarmaktadır. Bağımsızlık bildirgesinde bahsi geçen tüm insanların eşit ve vazgeçilmez haklarının ihlal edilmesi için,

⁹⁹¹ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Hakların Liberal Teorisi*, s.116.

⁹⁹² Holy Sklar, “Bir Ülke Düşleyin”, *Amerika Rüya Mı Kabus Mu?: Yankee İmparatorluğu*, Gökçer Özgür ve Mustafa Erdem Sakınç (Der.), Ankara 2001, s.68.

⁹⁹³ Elise Marienstras, “ABD’nin Kızılderili Ulusları: Azınlıklar Mı Egemen Haklar mı?”, *Amerika Rüya Mı Kabus Mu?: Yankee İmparatorluğu*, Gökçer Özgür ve Mustafa Erdem Sakınç (Der.), Ankara 2001, s.210-211.

⁹⁹⁴ Marienstras, “ABD’nin Kızılderili Ulusları: Azınlıklar Mı Egemen Haklar mı?”, s.210-211.

⁹⁹⁵ Vadim Zagladın, *Uluslararası Genel Güvenlik*, (Çev. Fikret Arslan), İstanbul 1987, s.90.

ötekileştirilecek ve köleleştirilecek, hatta yaşam dahil her türlü hakları ellerinden alınacak olan kesimlerin ilk olarak insan olmadıklarının kabul edilmesi gerekmektedir. Daha güçsüz durumda kalana Sosyal Darwinci⁹⁹⁶ bir yaklaşımla güçsüz olduğu için yaşamdan elenmesi, seleksiyona tabi tutulması gerektiğini ileri süren bu düşünce, dünyanın hemen her yerinde ve her çağda kendini göstermekte, ancak bu düşünceye aynı zamanda haksız yoldan ve kolaylıkla ekonomik kazançlar elde etme açgözlülüğü ve hırsı da eşlik etmektedir.

Yerliler günümüz Amerika'sında şu an için 300 civarında rezervasyon adı verilen yaşam bölgelerine sahiptir. Geçmiş 1840'lı yıllara kadar uzanan bu bölgelerin tarihsel açıdan en önemlisi California'da Yuki Kabilesi için kurulan olsa gerektir. Rezervasyon bölgeleri ile ilgili en büyük şikâyetin Kızılderili rezerv bölgelerinde göreve başlayan polislerin çok sert tutumları ile Yerliler hakkında diğer tüm vatandaşlar, hükümet ve devlet yetkililerinde olduğu gibi yerlilere ait kültür, kimlik, dil, kutsal araziler, ritüeller hakkında çok az bilgiye sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden özellikle icracı görevde olan polislerin kendilerini bu konularda eğitmelerinin önemi vurgulanmaktadır. Bu sayede polisler dini pratiklere daha tanıdık olacaklar ve her kabilenin biricik olduğunu ve kendilerine has adet, gelenek ve inançları olduğunu kavrayacaklardır⁹⁹⁷.

Tarih ile çağdaş Amerika arasındaki geçişi temsil ettiği ileri sürülen Amerikan Yerlilerine karşı gerçekleşen genel kötü polis davranışının sebebinin yerlilerin sistem ile aralarındaki tarihsel kötü ilişkiden kaynaklandığı, kanıksanmış bu ilişki yüzünden yerlilerin çoğunluğunun kanun uygulayıcılar ile güven ve işbirliğine dayalı ilişkiler geliştiremedikleri belirtilmiştir⁹⁹⁸. 1992 ile 2001 yılları arasında kendilerine gerçekleştirilen nefret suçlarına Amerikan yerlilerinin siyahlara oranla iki, beyazlardan iki buçuk, Asyalılardan dört buçuk kat fazla maruz kaldıkları belirtilmiştir⁹⁹⁹. Diğer etniklerde olduğu gibi yerlilerin de ırksal olarak profilendiği,

⁹⁹⁶ Sosyal Darwinizm, Charles Darwin'in *Türlerin Kökeni* isimli eserinden hareketle gelişmiş olup kavram ilk kez Herbert Spencer tarafından ileri sürülmüştür. Buna göre kendi haline bırakıldığı takdirde toplum en uygunun hayatta kalacağı bir düzene doğru ilerler. Hiyerarşik bir istikrara büyük önem veren Spencer, bununla var olabilmenin ekonomik ve sosyal mücadeleye bağlı olduğunu altını çizmektedir. Edgar ve Sedgwick, *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar Sözlüğü*, s.335-336.

⁹⁹⁷ Shusta ve diğerleri, *Multicultural Law Enforcement: Strategies For Peacekeeping in A Diverse Society*, s.231-245.

⁹⁹⁸ Age, s.238-242.

⁹⁹⁹ Age s.242.

dış görünüşsel olarak fişlendikleri, sertleşmiş bu ırkçı ayrımın jenerasyonlar boyu sürdüğü, buna ilişkin olarak bir otobanda bir yerlinin polis devriyesi tarafından durdurulma oranının normal bir Amerikalının durdurulma oranından 3,5 kat fazla olduğu belirtilmiştir¹⁰⁰⁰.

Buna mukabil Yerlilere has olarak tanınan belirli olumlu yasal düzenlemeler de hayata geçirilmeye başlanmıştır. Örneğin 29 Temmuz 2010 tarihinde Başkan Obama'nın imzalamış olduğu Kabile Kanun ve Nizam Kanunu (*Tribal Law and Order*) ile Kızılderili topraklarında özellikle yerli kadınlara karşı gerçekleşen şiddet olaylarında kabile mahkemelerinin karar vermelerine olanak tanınmış, bunun sebebi olarak de yerli kadınların diğer kadınlara oranla on kat fazla şiddete maruz kalmaları gösterilmiştir¹⁰⁰¹. Bu yasa ile kanun uygulayıcılarının elinin güçlendirilmesi amaçlanmış, bunun yanında polis memurları başta olmak üzere diğer kanun uygulayıcılarını eğitme olanağı tanınmıştır¹⁰⁰².

Yasal hükümlerle ilgili bir başka gelişme ise 7 Mart 2013 tarihinde Başkan Obama'nın imzalamış olduğu Kadına Karşı Şiddette Yeniden Yetkilendirme Kanunu (*Violence Against Women Act / VAWA*)'dır. Özellikle aile içi şiddet ile kadına karşı şiddet konusunda kabile mahkemelerine konu ile ilgili soruşturma ve cezalandırma yetkisi verilmektedir. İlk olarak pilot bölge bazında birkaç yerli kabile seçilmiş ve 7 Mart 2015'ten itibaren uygulamaya geçilmiştir. Bu yasaya uyup uymamanın kabilenin kendi isteğine bırakıldığı belirtilmiş olup aile içi kadına şiddet, aile olmasa da ilişki içerisindeki kadına şiddet ya da koruma tedbiri altındaki kadına şiddet olaylarında geçerli olacağı belirtilmiş olup, yerli kabilenin toprakları dışında gerçekleşen olaylar ile tarafların ikisinin de yerli olmadığı olaylarda uygulanmayacağı belirtilmiştir¹⁰⁰³.

Siyahlar öncülüğünde gerçekleşen Sivil Haklar Hareketinin yerlilerin protesto gösterilerinde de etkisi olduğu ifade edilmelidir. Protesto hareketlerinin öncülüğünü yerlilere karşı Amerikan politikalarını eleştiren ve “Kızıl Güç” olarak

¹⁰⁰⁰ Age s.247.

¹⁰⁰¹ Age, s.242-243.

¹⁰⁰² The United States Department of Justice, *Tribal Law and Order Act*, 07.02.2018, <https://www.justice.gov/tribal/tribal-law-and-order-act>, (Erişim: 02.06.2018).

¹⁰⁰³ The United States Department of Justice, “Violence Against Women Act (VAWA) Reauthorization 2013”, 06.03.2015, <https://www.justice.gov/tribal/violence-against-women-act-va-wa-reauthorization-2013-0>, (Erişim: 02.06.2018).

adlandırılan yerli hareketini anlatan 1969 tarihli *Custer Died For Your Sins* isimli kitabı ile bir Sioux olan yazar Vine Deloria'nın başlattığı belirtilmektedir¹⁰⁰⁴. Haklar konusunda Yerlilerin gerçekleştirmiş oldukları en büyük protesto hareketi 1972 tarihli olan ve Washington'daki Kızılderili İşler Bürosu / BIA (*Bureau of Indian Affairs*)'nın ele geçirildiği harekettir. Protestoların genel konularını ise federal kaynaklardan yerliler için kullanılmak üzere gönderilen maddi kaynakların BIA tarafından yanlış yerlerde kullanılması, BIA başkanının yerli polis güçlerine kendi özel kuvveti gibi hizmet gördürmesi, yerlilerin yoğun olarak yaşadığı Dakota bölgesindeki kötü çevre ve sağlık koşulları olmuştur¹⁰⁰⁵.

Kızıl Güç olarak adlandırılan protesto hareketleri bir bakıma olumlu sonuçlar vermiştir. Dönemin başkanı Nixon, BIA başkanını yerlilerden biri olarak seçmiş, 48.000 akre / metrekare araziye yerlilere bağışlamıştır. Bundan başka 1975 tarihli *Indian Self Determination Act*/ Yerli Kendi Kendini Yönetme Kanunu ile yerlilerin asimilasyonuna bir parça son verilmeye çalışılmış ve kendilerine hükümetten parasal yardım almanın yanında kendi kendilerine yönetme hakkı verilmiştir¹⁰⁰⁶. Tam adı *Self Determination and Education Assistance Act* / Kendi Kendini Yönetme ve Eğitim Yardımı isimli yasaya göre hükümet kabile hükümetleri ile federal hizmetler konusunda sözleşme yapabilecektir. Böylece yerliler kendi okullarını yapabilecekler, kendi dil, inanç ve felsefelerini okullarına taşıyarak kendi eğitimlerini kontrolleri altına alabileceklerdir¹⁰⁰⁷. Bu bağlamda adı geçen topluluklara karşı gerçekleştirilen uygulamalar kültürel duyarlılığın bir göstergesi olarak nitelendirilmelidir.

Çokkültürcülüğün ayırt edici özelliklerinden biri kültürlerin kendilerine münhasır bazı özellik ve uygulamalarına müsaade ederek yaşamalarına, nesilden nesile aktarılmasına yasal olarak izin vermesidir. Bir kültürün geleneksel ve adetsel olmuş yaşam tarzını asimile etmeye çalışmayarak onun var olmasına yardım ederek pozitif eylemleri ile olumlamak, pozitif ayrımcılık kapsamında değerlendirilebileceği gibi bir kültürü diğerine daha baskın hale getirmez. Ancak bunun her kültüre eşit

¹⁰⁰⁴ Walsh, *GCSE Modern World History: The USA 1945-75: Land Of Freedom*, s.31.

¹⁰⁰⁵ *Age*, s.31.

¹⁰⁰⁶ *Age*, s.31.

¹⁰⁰⁷ American Indian Relief Council, *History and Culture: Indian Self Determination and Education Assistance Act -1975*, www.nativepartnership.org.org/site/PageServer?pagename=airc_histselfdeterminationact, (Erişim: 02.04.2018).

mesafede kalınarak ve eşit değerle görerek yapılması tartışmasız ön koşuldur. Bir başka ön koşul ise dile getirilen kültürel taleplerin herkesçe kabul edilebilir, tarihsel, geleneksel, dini vb. sağlam gerekçeler ile temellendirilmesidir.

Yerli kabileler açısından bu konu ile ilgili örnek uyuşturucu madde kullanımı ile ilgili gerçekleşen düzenlemeler üzerinden verilebilir. Eyaletlerin bazılarında esrar belli bir yaştan itibaren ve belli bir grama kadar bulundurmak şartıyla serbest iken genel olarak uyuşturucu bulundurmak ve satmak federal yasalar kapsamında suçtur. Bu kuralın istisnasını ilaç endüstrisinde kullanılmak kaydıyla yasal hale getirmiş olan Alaska, Washington, Oregon, Colorado eyalet yasaları teşkil etmektedir. Bununla beraber 2015 Haziran ayında ABD Adalet Bakanlığı kenevir yetiştirilmesi ve satılması iznini Güney Dakota eyaletinde yaşamakta olan yerlilere vermiştir. Bu izin sadece yerli kabileleri kapsarken diğer vatandaşlar için haşhaş ve benzeri türevleri içeren maddeleri taşımak ağır cezalar kapsamında değerlendirilmektedir. Buna göre 2 oz / yaklaşık 56 gram marihuanaya sahip olmanın en alt cezası 1 yıl hapis cezası iken haşhaş için hapis cezası 10 seneden başlamaktadır¹⁰⁰⁸. Bunun sebebi ise Kontrollü Maddeler Kanunu kapsamında uyuşturucu nitelik taşıyan maddelerin 1’den 52’ye kadar derecelendirilmelerinde yatmaktadır. Buna göre 1. Derece içinde yer alan maddeler özellikleri nedeni ile en ağır maddeler kapsamında değerlendirilmekte ve bu durum 5. Dereceye doğru azalma gösteren maddeleri göstermektedir¹⁰⁰⁹. Adalet Bakanlığının yerlilere müsaade ettiği maddeler olan peyote, kenevir, gibi otlar bu tabloda 1.Derecede yer alırken aynı zamanda halüsünasyon özelliği olan ürünler olarak belirtilmişlerdir.

“Peyote” isimli bir otun, yerliler tarafından çeşitli sebeplerle sıklıkla kullanıldığı, adı geçen bitkinin halüsünasyonlar görmeye sebep olduğu ancak etkisinin 24 saat sonra kaybolduğu ve bağımlılık yapmadığı belirtilirken, bu otun genel olarak av şenliklerinde, ilaç olarak, hava tahmini yapmada, kaybolan cisimleri bulma yöntemi olarak ve koruma özelliklerinden dolayı da kullanıldıkları ifade

¹⁰⁰⁸ NORML, *South Dakota Laws & Penalties*, <http://norml.org/laws/item/south-dakota-penalties-2>, (Erişim: 31.08.2016).

¹⁰⁰⁹ Cornell University Law School, *21 U.S. Code § 812 - Schedules of controlled substances*, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/21/812>, (Erişim: 31.08.2016).

edilmiştir¹⁰¹⁰. Kuzey Amerikan Kilisesi, peyote otunu kullanan yerli sayısının tahmini olarak 250 bin civarında olduğunu belirtirken Haklar Bildirgesinin dini pratikleri yapma özgürlüğü kısmına dayanarak bu otun sadece Amerikan Yerlilerinin iyi niyetli dini ritüelleri doğrultusunda kullanılmasının suç teşkil etmediği belirtilmiştir¹⁰¹¹. Bu karışıklığın da 11 Ağustos 1978 tarihli Amerikan Yerlileri Dini Özgürlük Kanunu olarak bilinen yasasının Başkan Clinton zamanında 1994 yılında yapılan değişiklikle ortadan kalktığı, buna göre peyote otunun yerlilerin geleneksel olarak kullanılan kutsal bir ritüelleri olduğu, bunun 1965 yılından beri federal yasalarla korunduğu, bu korumanın olmaması durumunun yerli kabileleri ve onların kültürlerini ulus karşısında marjinal duruma düşüreceği ve ayrımcı davranışlara maruz bırakacağı ifade edilmiştir¹⁰¹².

11 Ağustos 1978 tarihli Yüksek Mahkeme kararını federal yasalar ile birleştiren Amerikan Yerlileri Dini Özgürlük Kanunu, yerlilere belli bir takım özerklikler tanımıştır. Buna göre Amerikan Kongresi, madem ki dini özgürlük doğuştan herkesin doğal hakkıdır ve Amerikan Anayasasının birinci değişikliği ile garanti altına alınmıştır; Amerikan Yerlileri, Yerli Alaskalılar ve Hawaiiililerin kültürleri bu toplumun ayrılmaz birer parçası iken Amerikan yerlilerinin dinleri onların hayatlarının ayrılmaz bir parçası olmuş ve yerine başka bir şey konamaz, o halde Birleşik Devletleri Amerikan Yerlilerinin, Eskimoların, Aleutların ve Hawaii Yerlilerinin inanma, bunu dışa vurma ve geleneksel dini pratiklerini uygulama hakkını, kutsal yerlerini, kutsal saydıkları objeleri kullanmalarını koruyacak ve muhafaza edecektir gerekçeli hükmünü vererek inanç özgürlüğünün kısmen de olsa çokkültürcü bir yaklaşımını sergilemiştir¹⁰¹³.

¹⁰¹⁰ Shusta, ve diğerleri, *Multicultural Law Enforcement: Strategies For Peacekeeping in A Diverse Society*, s.248.; Bu noktada peyote otunun ve diğer otların kutsallık mahiyetinde efsunlu olduğuna inanıldığı, bu otları çoğu yerlinin yanlarındaki küçük çantalarda taşıdıkları, kanun uygulayıcılarının bu çantaları açmaları, incelemeleri durumunda bu efsunun bozulduğuna inanıldığı ve bunun kutsala saygısızlık olarak algılandığı, bu yüzden saygıyı hak etmesi gerektiği görüşü belirtilmektedir. Özellikle peyote söz konusu olduğu zaman polislerin konuya etnosentrik olarak yaklaşmaları eleştirilmiştir. Bkz. *Age*, s.248-249.

¹⁰¹¹ *Age*, s.248.

¹⁰¹² *Age*, s.248-249.

¹⁰¹³ U.S. Government Publishing Office, *Public Law 95-341 AUG, 11,1978*, <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-92/pdf/STATUTE-92-Pg469.pdf>, (Erişim: 03.08.2018).

5.2.3. Afro-Amerikalılar

Asimilasyon görüşünü savunanlara göre göçmenler ile mevcut çoğunluğun dışında kalanlar eşit yurttaşlık haklarına erişebilmek için ulusal kültüre asimile edilmelidirler¹⁰¹⁴. Ancak her etnik grubun istese de kolay kolay asimile olamayacağı da belirtilmemiştir. ABD’de siyahların asimile olamamalarının nedeni derilerinin rengidir. Rengin, ABD’de ırk ve etnisitenin işareti olmasından ötürü, siyahlar tarafından vurgulanmasa da bu durum stratejik olarak ön plana çıkmakta ve Afro-Amerikalılar etnik sınıflandırma kurbanı olabilmektedirler¹⁰¹⁵.

Amerika’da koloniler döneminde siyahlar genel olarak zorla kıtaya getirilerek köleleştirilmiş ve dışlanmış kesim olarak bilinmektedir. Kymlicka, siyahları Antik Yunan’da var olan metikoslara benzetmektedir. Kymlicka’ya göre siyahlar da tarihsel olarak toplumun üyesi olmaktan dışlanmış olmalarına rağmen farkları siyahların geriye dönecek ülkelerinin olmamasıdır. ABD’de yabancı olarak görmenin mümkün olmadığı siyahlar, en az beyazlar kadar uzun bir süredir Amerika’da yaşamakta ve herhangi bir yabancı devlet uyrukluğunda bulunmamaktadırlar. “Tersine ulussuzlaştırılmışlardır: Amerikan ulusuna üye olmaları engellenmiş, ancak başka bir ulusun üyesi olarak da görülmemişlerdir”. Amerika’ya hem kendi istekleri dışında köle olarak getirilmişler hem de kurumsal kültürle ve baskın kültürün kurumları ile bütünleşmeleri engellenmiştir. Bundan başka, farklı bir dilleri olmadığı için ulusal azınlık olarak da görülmezler¹⁰¹⁶. Gerçekten de siyahların kıtaya gelişi ve getirilişleri beyazların kolonileşme süreci ile beraber başlarken aynı zamanda nesiller boyu burada kalmaları, hangi ülkelere getirildiklerinin belli olmaması, hangi dilleri konuştuklarının bilinmemesi ve yıllar içinde yaşadıkları toprakların dilini konuşarak dinlerini de benimsemeleri, başka bir deyişle köksüzleştirilmeleri söz konusu olmuştur.

Eriksen’in de ifade ettiği üzere Yeni Dünya’ya getirilen köleler 16. yüzyıldan itibaren birbirlerini anlamayan ve birbirleriyle ilişkili olmayan diller konuşan farklı akrabalık sistemlerine mensup değişik gruplardan seçilmişlerdir¹⁰¹⁷. Bu

¹⁰¹⁴ Betül Duman, “Çokkültürlülüğün Ricat mı?”, *Sosyoloji Dergisi*, C. 3, S. 23, İstanbul 2011, s.212.

¹⁰¹⁵ Eriksen, *Etnisite ve Milliyetçilik Antropolojik Bir Bakış*, s.187.

¹⁰¹⁶ Kymlicka, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.501.

¹⁰¹⁷ Eriksen, *Etnisite ve Milliyetçilik Antropolojik Bir Bakış*, s.127.

yolculukların sonunda da yaşamayı başarmış insanları kendilerinin ve ailelerinin pazarlarda köle tüccarlarınca satılmaları beklemiştir. Siyahi insanların Amerikan kültürüne empoze edilmek bir yana bu insanların geldikleri yerlere ve geçmişlerine dair en küçük şey ile bağlantılı olmaları dahi engellenmiştir. Dolayısıyla köleler, asimilasyon edilmeye bile muhtaç, asimilasyona bile razı olacak derecede kötü şartlara itilmişlerdir. Buna ek olarak 17. yüzyıldan Bağımsızlık Savaşı'nın sonrasına kadar köleliğin kaldırılmasının yahut insan hakkı ihlali olduğuna dair hususların ciddi anlamda gündeme geldiği de söylenememektedir. Bilakis kölelik savunucusu yasalara rastlamak olasıdır. Başka bir söylem ile bu insanların yaşamış oldukları şartlar, dönem için olağandır, olması gerekendir ve herhangi bir insan hakkı ihlali olarak görülmemektedir.

İlk kez kölelik tabiri 1640 yılında söz konusu olmuş, Latince niger – siyah kelimesinden türeyen Negro¹⁰¹⁸ ifadesi bir kişinin ömür boyu kölelik statüsüne mahkumiyetini gösterir hale gelmiştir. Zaman içinde özgürlüklerinin ve haklarının daha da askıya alınarak ikincil statüdeki durumları daha da pekiştirilen siyahi insanların bu ağır koşullarını belirlemek için uygulamaya konulan 1705 tarihli Virjinya Kanunu, köleler ve sahipleri arasındaki ilişkiyi düzenlemesi açısından mutlaka belirtilmelidir. 1705 tarihli Virjinya Kanunu için “Virjinya’da köleliği sağlamlaştırdığı, metnin 40 maddeden fazla olarak rastgele bir şekilde köle ve sözleşmeli kölelerin yapamayacakları, yapmak zorunda olacakları, beyazlarla birlikte yapamayacakları, siyahların özgür olsalar bile yapamayacakları gibi maddeleri içermesi ve metnin ne kapsayıcılık açısından ne de sistematik olarak değerlendirildiği takdirde tam bir kanun metni olarak değerlendirilemeyeceği” açısından eleştirildiği ifade edilmelidir¹⁰¹⁹.

Orta kolonilerde durum biraz daha farklı olup, örneğin 1644 yılında Hollandalılara ait Dutch West Indies Company koşullu özgürlük şartlarını getirmiş ise de ilerleyen yıllarda New Netherland’ın İngiliz hâkimiyeti altına girmesinden sonra durum köle yahut özgür olan Afrikalıların hepsinin yarı yarıya ya da tamamen özgürlüklerini kaybetmesi şeklini almış; durum Delaware, Pennsylvania gibi

¹⁰¹⁸ Eski moda bir söylem olarak daha çok aşağılayıcı bir anlam ihtiva etmekte olup siyahî insanlar için kullanılmaktadır. Longman Dictionary of Contemporary English, “Negro”, 4. Basım, Pearsons Education Limited, Essex 2006. s.1100.

¹⁰¹⁹ Jonathan A. Bush, *Slavery and the Law*, Paul Finkelman (Ed.), Maryland 2002, s.392.

eyaletlerde kölelerin 4 kişiden fazla gruplar olarak bir araya gelememeleri, efendilerinden izinsiz olarak konutundan 10 mil öteye gidememeleri, Avrupalılarla evlenememeleri gibi maddeleri içererek çok daha sert bir hale dönüşmüştür¹⁰²⁰.

Bazı kolonilerde durum daha farklı bir hal almıştır. Örneğin New England'ı oluşturan yerleşim yerlerinden biri olan o dönem için en yoğun köle popülasyonu Connecticut'ta bulunmakta, Connecticut'ta 1774 yılında Afrika'dan köle ithali yasaklanmakta, Negro ve mulattolara¹⁰²¹ özgürlüğe kademeli geçişi sağlayan ancak bu özgürlüğü 25 yaşından sonraya bağlayan yasalar çıkmaktadır. Kölelik en nihayetinde 1840 senesinde tamamı ile yasaklanmış, Massachusettes'te ise kölelere yargısal serbestlik 1790 senesinde sağlanmıştır¹⁰²².

Başkan Washington 1786 yılında köleliğin yavaş ve emin adımlarla ortadan kaldırılacağını ifade etmiş ve yasal olarak köle ticaretine 1808 senesinde son verilmiştir. Ancak Endüstri Devrimi, yeni arazilerin pamuk üretimine çok elverişli olması, şeker üretiminin sıcak toprakların artmasıyla yaygınlaşması gibi sebepler özellikle Amerika'nın güney eyaletlerinde kölelik olgusunun ortadan kalkmasına mani teşkil etmekle birlikte yayılmasına ve yaygınlaşmasına zemin oluşturmuş aynı zamanda kölelik 200 yıldan fazla geçmişe sahip olan bir gelenek olarak tanımlanmıştır¹⁰²³. Ancak kuzey ve güney bölgeleri arasındaki fark da bu konuda önem arz etmekte olup kuzey kesim ticaret, sanayi ve bankacılık gibi işlemlerde önde iken, güneyin zenginliği pamuk, şeker ve pirinç gibi daha çok tahıl ürünleri ile sınırlı olup Amerika içinde başka bir Amerika görüntüsünü oluşturmuştur. İlk zamanlarda tütün üretiminde kullanılan köleler, İngiltere'nin pamuğa gereksinim duyması, pamuk ekim ve biçiminde kullanılan makinelerin icadından önce pamuk üretiminde ilkel tarım araçlarının kullanılıyor olması, erkekler, kadınlar ve çocukların dahi kullanılmasını gerektirebilmektedir.¹⁰²⁴ Bu durumun akabinde ezilen kesimlerce

¹⁰²⁰ U.S. Department of the Interior National Park Service, *Park Ethnography Program, Laws That Bound*, <https://www.nps.gov/ethnography/aah/aaheritage/histContextsE.htm>, (Erişim: 19.02.2016).

¹⁰²¹ Zenci beyaz anne babadan gelen melezler olarak tanımlanan mulatto tanımı, ilk kez 1705 yılında Virjinya eyaleti tarafından siyah bir insanın çocuğu, torunu ya da torunun torunu olarak tanımlanmıştır. Bkz. Carlos E. Cortes (Ed), *Multicultural America: A Multimedia Encyclopedia*, C. 1, Los Angeles 2013, s.1.

¹⁰²² U.S. Department of the Interior National Park Service, *Park Ethnography Program, Laws That Bound*, <https://www.nps.gov/ethnography/aah/aaheritage/histContextsE.htm>, (Erişim: 19.02.2016).

¹⁰²³ Olson vd; *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, s.65-66, 78.

¹⁰²⁴ *Age*, s.78.

sebeplerin araştırılması bir kızgınlık ve ezilmişlik duygularının oluşmasına, Güney Amerikalılarca pamuklarının Kuzeyli iş adamları tarafından pazarlanıp zengin olmaları ve bu yüzden güney kesimin fakir ve geri kaldığına dair fikirlerin yayılmasına sebep olmuştur¹⁰²⁵. 18. yüzyılın Fransız yazarı Jacques-Henri Bernardin de Saint-Pierre, ünlü eseri *Voyage à l'Île de France*'da hem Kızılderililerinin görmüş olduğu muamele hem de Afrikalıların köleleştirilmeleri ile ilgili olarak şunları belirtmiştir:

*“Avrupalıların mutluluğu için şekerin ve kahvenin gerekli olup olmadığını bilmiyorum. Fakat bu iki ürünün dünyanın iki kıtasında mutsuzluğa yol açtığını biliyorum. Amerika, ekin yetiştirecek topraklar elde etmek için boşaltıldı; şimdi de bu topraklarla uğraşacak insanları sağlamak için Afrika boşaltılıyor”*¹⁰²⁶.

Köleliğin özellikle ticari alanda ciddi anlamda getiri sağlamasından dolayı bu amaçla çıkarılan sert ve ezici yasalara karşılık olarak kölelik karşıtı ciddi muhalif hareketler kendini göstermeye başlamıştır. Bu hareketleri en temel olarak bir isyan, direniş, ayaklanma tarzında olanlar ile daha düşünsel, fikir akımı ekseninde hareket edenler olarak gruplamak mümkündür.

Bir tür direniş, ayaklanma tarzındaki eylemler 18. yüzyılda başlamış olmakla beraber bunların birçoğunun başarısı çok az olup, bunların ilk olarak en önemlisi 1739 tarihli Stono Ayaklanmasıdır. Bu isyanın ardından Güney Karolina yetkilileri özellikle yeni gelmiş kölelerin ve zamanla sayılarının artmalarının eyaletleri için bir tehlike olmaya başladığını düşünerek bunun önüne geçmeye çalışmışlardır. Bu ayaklanma adını Güney Carolina'da bulunan Stono Irmağından almaktadır. Ateşli silah dükkânını yağmalayan köleler, 20'den fazla beyazı öldürür ve bunun üzerine beyazlardan oluşan bir askeri birlik tarafından bu isyan şiddetli bir şekilde bastırılır¹⁰²⁷. Bu olaydan bir sene sonra 1740 senesinde Negro Anlaşması yürürlüğe girer ve buna göre bir çiftlikte bir beyaz on siyahi olmak üzere bir oranlamaya gidilir

¹⁰²⁵ Güneyli kesimlerin bu kanısının gerçekçi temelleri olduğu belirtilmesi gereken bir husustur. Örneğin 20. Yüzyıla girerken Güneyin mekanik araçlardan yararlanamadığı, el emeği ve katır gücünün başat rol oynadığı, düşük eğitim düzeyine sahip olmasının yanında kırsal bir toplum olduğu, 1900 senesinde Kuzeydoğuda kentlileşme oranı %60 civarında iken Güneyde bu oranın %13,5 oranında olduğu da ifade edilmektedir. Bkz. Acemoğlu ve Robinson, *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*, s.343.

¹⁰²⁶ akt. Maurice Lengelle, *Kölelik*, (Çev. Emine Su), İstanbul 1993, s.82.

¹⁰²⁷ Encyclopedia Britannica, *Stone Rebellion*, <http://global.britannica.com/event/Stono-rebellion>, (Erişim: 17.02.2016).

ve ayrıca köleler kendi ürünlerini yetiştirmekten okumaya ve öğrenmeye kadar birçok haktan da mahrum edilirler¹⁰²⁸.

Nat Turner'ın başını çektiği, 60 civarında beyazın öldürüldüğü, devlet milis kuvvetleri tarafından bastırılan 1831 tarihli Southampton'daki ayaklanma diğer irili ufaklı ayaklanmalar göz önüne alındığında tarihteki yerinin belirtilmesi gereken önemli kölelik karşıtı isyanlardandır¹⁰²⁹. Turner'ın başlattığı ayaklanmanın geri dönüşü sert ve baskıcı yasalar olmuş ve Amerikan İç Savaşına kadar sürecek olan eğitim, eylem ve toplantı düzenlenmesi yasaklanmıştır.

Basın, yayın, düşünsel temelli kölelik karşıtı hareketler için ise daha bütüncül ve sistematik bir seyir izlendiği söylenebilir. Bunların ilki David Walker ve özellikle 1829 yılında yazmış olduğu “The Appeal / İtiraz” isimli kitapçıktır. Walker kölelik konusu üzerinde özellikle Afrikalı Amerikalılara zarar veren dört kötülükten bahsetmiş ve bunları “kölelik, cehalet, Hristiyanlık ve sömürgeleştirme” olarak belirtmiştir¹⁰³⁰. Bu noktada dinin toplumu bir araya getiren inşacı işlevine ters oranla yanlış yorumlanmasının bazen ötekileştirme aygıtı olarak kullanılması da dikkate değerdir. Walker, insanın Allah'tan başka efendisinin bulunmaması gerektiğini, kendisinin de içinde bulunduğu ve “renkli insanlar” olarak tanımladığı kesim için dünyanın başladığı günden bu yana en küçük düşürülmüş, en umutsuz, berbat bir durumda olduklarını, tarihte Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasının en temel sebebinin kölelik olduğu görüşünü savunmaktadır¹⁰³¹.

Kölelik müessesesine karşı çıkan ancak bunu isyan yahut ayaklanma tarzında değil, daha sofistike ve inanç eksenli ve dini bir hoşgörü esasına dayandırarak yaymaya çalışmış olan bir grup da “The Religious Society of Friends / Dostların Dini Topluluğu” olarak da bilinen *Quakers*lerdir. Bu grup dini bir mezhep olup 1600'lü yıllarda İngiliz İç Savaşı döneminde ortaya çıkmış bir Hristiyan mezhebidir. Köleliğe

¹⁰²⁸ Robert Olwell ve Alan Tully, *Cultures and Identities in Colonial British America*, Baltimore 2006, s.37.

¹⁰²⁹ History, *Slavery in America*, <http://www.history.com/topics/black-history/slavery>, (Erişim: 14.02.2016).

¹⁰³⁰ The Great Emancipator, *The Abolitionist Movement*, <http://abrahamlincolnemancipator.weebly.com/abolitionist-movement.html>, (Erişim: 16.02.2016).

¹⁰³¹ David Walker, *Walker's Appeal, in Four Articles; Together with a Preamble, to the Coloured Citizens of the World, but in Particular, and Very Expressly, to Those of the United States of America*, Boston: Massachusetts, 28.09.1829, <https://archive.org/stream/walkersappealinf1829walk#page/n0/mode/2up>, (Erişim: 18.02.2016), s.4, 7, 9, 15, 60-61.

karşı ilk tepkisel hareketlerini 1688 yılında yapan grup 1774 yılında inançlarının kölelik ve köle sahibi olunması ile uyuşmadığı fikri ile 1774 yılında tüm Quakersların köle sahibi olmamaları öğretisini yaygınlaştırmış, bu kurallara uymayan topluluk mensupları gruptan atılmış, İngiltere kraliçesine köleliğin kaldırılması yönünde tavsiyelerde bulunmuş, içinde birçok Quakers'ın da bulunduğu "Free Produce / Özgür Ürünler" isimli topluluk ise kölelerin kullanımıyla üretilmiş olan ürünleri kullanmama hareketi ile bu tür ürünlerin boykotunu sağlamıştır¹⁰³². Quakers hareketinin bir diğer önemi bu tür eylemlerinden başka köleliğe karşı duruşlarında üyelerinin siyahî insanlardan ziyade beyaz tenli insanlardan oluşan bir hareket olmasıdır.

Fikirselsel eylem eksenindeki muhalif hareketlerde tarihsel düzlem içinde öne çıkan ilk en önemli isim William Lloyd Garrison'dur. Garrison'un önderliğindeki kölelik karşıtı hareket, eylemden ziyade fikri temelli olup dini ve ahlaki düzlemde söylemini gerçekleştirmiş ve siyasi bir harekete dönüşmesinden kaçınılmıştır. Garrison 1831 senesinde bir tür köleliğin kaldırılması yanlısı olarak yayın yapan "The Liberator / Kurtarıcı" isimli gazetesini yayınlamaya başlamıştır. 1832 yılında ise "New England Anti Slavery Society / New England Kölelik Karşıtı Topluluğunu" kurmuş, 1838 yılında bu grup genişleyerek "American Anti-Slavery Society / Amerikan Kölelik Karşıtı Topluluğu"na dönüşmüştür.

Bu zaman periyodunda yayınlanan tek yazılı eser "The Liberator" olmamış, topluluğun 1836-1838 yılları arasında yayınladığı "The Slave's Friend / Kölelerin Dostları" isimli bir çocuk dergisi de bu minvaldeki fikirlerin çocukların da ilgisini çekecek şekilde ve onların da anlayabileceği bir şekilde resimli ve basit cümlelerle savunucusu olmuştur. Resimlerle süslenerek kölelik karşıtlığı ve insani değerlerin yüceltilmesi, evrenselleştirilmesi hususunu içeren bu dergide örnek olarak, "–Kadın Köle; ben kadın ya da kız kardeş değil miyim" diye sorarken erkek köle ise "–ben erkek ya da erkek kardeş değil miyim" gibi soruları köle sahiplerine sormakta, köle kiralamanın onları satın almaktan bir farkının olmadığı, kölelerin dünyada bir köle

¹⁰³² Quakers In The World, *Anti-Slavery In North America*, <http://www.quakersintheworld.org/quakers-in-action/56>, (Erişim: 19.02.2016).

olarak yaşamaktansa cennette özgür olmayı tercih ettikleri¹⁰³³ gibi diyalogları, hikâyeleri ve fikirleri barındırmıştır. Dolayısı ile insanların içine doğdukları kültürden etkilenerек bakış açıları oluşturduğu ve dünyalarını inşa ettikleri düşünülürse, yanlış kültürlemenin gelecek nesillerde olmaması açısından çocuk eserleri ile durumu izah etmeye çalışmak konunun çok boyutlu ele alındığını göstermektedir.

Bir diğer önemli eser Harriet Beecher Stowe'a ait 1852 tarihli "Tom Amca'nın Kulübesi" isimli eserdir. Amerikan İç Savaşı öncesi durumun anlatıldığı eserde, kölelerin ailelerinden ayrılmaları, alınıp satılmaları ve sahipleri ile olan ilişkileri anlatılmıştır. Köleliğin bir zalimlik olduğu temasını işleyen eser yayımlandığı dönemde büyük ilgi görmüştür. Aynı zamanda kendisi de bir köle olan Frederick Douglass da 1845 yılındaki "The Narrative Life of Frederick Douglass / Frederick Douglass'ın Hayat Öyküsü" isimli eserinde kölelerin durumunu daha betimleyici şekilde ifade ederek kölelerin yatacak yataklarının ve yatmaya vakitlerinin olmadığı, çoğunun gece dinlenmesinin aslında yarın tüketilecek olmalarına bir hazırlık olduğu gibi durumları anlatarak kölelik düzeninin gerçeklerine değinmiştir¹⁰³⁴. Daha sonra 1847 yılında "The North Star / Kuzey Yıldızı" isimli gazeteyi de çıkaran Douglass'ın gazetesinin sloganı da "Gerçeğin rengi yoktur, Allah hepimizin babasıdır ve hepimiz kardeşiz"dir¹⁰³⁵. Kölelik müessesesi ülkenin en temel yazılı kaynağı olan Anayasada da yer almış ancak Amerikan Anayasası köle sözcüğünü kullanmadan bu kurumu kabul etmiş ve düzenlemiştir. Bu minvalde değerlendirilen birkaç maddeye göre; örneğin Anayasanın 4. maddesinin 2. bölümünün 3. paragrafında şu hüküm geçmiştir:

"Bir eyaletteki yasalar uyarınca, o eyalette mecburi hizmet ya da işte çalışan bir kimse, bir başka eyalete kaçtığı anda, o eyaletteki herhangi bir yasa ya da kural sonucu bu gibi hizmet veya işten affedilmeyecek, ancak, bu hizmet ve işi yaptıracak tarafın isteği üzerine iade edilecektir".

¹⁰³³ The American Anti-Slavery Society, *The Slave's Friends*, C.3, S. 6, Whole: No:30, New York: ABD, 1836-1838?, http://www.teachushistory.org/files/secondgreatawakening/the_slaves_friend_-_vol._iii_no._vi.pdf, (Erişim: 15.02.2016), s.1-2, 13.

¹⁰³⁴ American Abolitionism, *Plantation Life*, http://americanabolitionist.liberalarts.iupui.edu/plantation_life.htm, (Erişim: 16.02.2016).

¹⁰³⁵ Friedman, *Free At Last: The U.S. Civil Rights Movement*, s.11.

Mecburi hizmet ya da işte çalışan kimse tabiri köle kavramının yerine tercih edilmiş olup bu madde başta olmak üzere kölelik kurumunu başka adlar altında savunan diğer maddeler 13. Değişiklik¹⁰³⁶ ile kaldırılmıştır. Ancak köleliğe karşı ilk yasal düzenleme ise 1777 yılında Vermont'ta gerçekleşmiş, Vermont Anayasası bütün insanların doğuştan getirmiş oldukları haklara sahip olduğunu, tüm insanların özgür doğduklarını ve bunları koruma hakları olduğunu belirtmiştir¹⁰³⁷. Federal ve netice itibariyle bütüncül bir açıdan bakıldığı takdirde, ciddi anlamda köle ticaretinin yasaklanmasına doğru giden yolda ilk olarak Kongre'nin 1794 tarihli Amerikan limanlarının köle ticareti için kullanılmasını yasaklayan kararı gelmekte ise de bu yasak Güney Carolina ve Georgia tarafından 1808 yılına kadar tam anlamıyla uygulanmamış ve 1808 senesine kadar 100.000 civarında Afrikalı kölenin Amerika'ya getirilmesi devam etmiştir¹⁰³⁸. Köleliği nihai olarak yasaklayan yasa 1 Ocak 1808 tarihinde Amerikan Anayasası'nın 2. Maddesinin 9. bölümünün ilk paragrafı ile başlamaktadır¹⁰³⁹. Dönemin ABD Başkanı Thomas Jefferson da 6. yıl Başkanlık mesajında vatandaşlarını 1808 senesinin ilk gününe atıfta bulunarak Birleşik Devletlerin zararsız Afrikalı insanların insan hakları ihlalini içeren uygulamalara maruz kalmaları hususunda geri adım atmalarından dolayı tebrik etmektedir.¹⁰⁴⁰ Gerçekten de Jefferson, kendisi de köle sahibi olmasına rağmen, dönemi ve yoldaşları içerisinde kölelik aleyhtarı ve zencilerin yaşadıkları ayrımcılığa

¹⁰³⁶ Robert A. Dahl ise “bugün hala niçin 200 sene önce önemli kısmı köle sahibi olan ve şu an aramızda bulunmayan 55 kişi tarafından oluşturulmuş olunan ve bunların sadece 39'unun imzaladığı ve 2000'den daha az kişinin oylarıyla kabul edilen bir belge ile kendilerini bağlı hissetmek zorunda oldukları” sorusunu sorar. Günümüzde hiçbir Amerikalı'ya mevcut anayasaya göre yönetmeyi isteyip istemediklerini soran bir referandumun hiç gerçekleşmediğini dile getiren düşünür, Anayasanın kölelik konusunda da sınıfta kaldığını dile getirir. Ona göre bu anayasa köleliği kaldırmamış, köleliğin kaldırılması için Kongreyi güçlendirmemiştir. Bilakis, köleliğin kaldırılması bir yüzyılın dörtte üç bir zaman zarfında ve iç savaş neticesinde gerçekleşmiş, bu ise Anayasanın kutsal bir metin olup olmadığı konusunda düşünülmesi gereken bir husus olmuştur. Oy vermede kadın ve Afrikalı Amerikalılar ile beraber Yerlilerin haklarına kavuşmasının yaklaşık bir buçuk asır alması da metnin kutsallığını tartışmalı hale getirmektedir. Bkz. Robert A. Dahl, *Etik, Siyaset ve Ekonomi Üzerine Dersler: Amerikan Anayasası Ne Kadar Demokratik*, (Çev. Cenab Çakmak), Sakarya: 2015, s.8, 17.

¹⁰³⁷ Yale Law School, Constitution of Vermont - July 8, 1777, avalon.law.yale.edu/18th_century/vt01.asp, (Erişim: 22.02.2016).

¹⁰³⁸ Paul Finkelman, *The Abolition of The Slave Trade U.S. Constitution and Acts, Introduction*, 2007, http://abolition.nypl.org/print/us_constitution/, (Erişim: 20.02.2016).

¹⁰³⁹ “Hâlihazırda var olan eyaletlerden herhangi birinin kabulünü uygun bulduğu kişilerin göç etmeleri veya bunların ülkeye getirilmesi bin sekiz yüz sekiz yılından önce Kongre tarafından yasaklanmayacak, ancak, ülkeye bu şekilde getirilenlerden insan başına on doları geçmeyecek bir vergi ya da harç alınabilecektir”.

¹⁰⁴⁰ John P. Kaminski (Ed.), “A Necessary Evil? Slavery and the Debate Over The Constitution”, *Constitutional Heritage Series Vol: II*, Published For The Center of The American Constitution, ABD 1995, s.256.

karşı gelebilen önemli bir isimdir. Örneğin “Virjinya Eyaleti Üzerine Notlar”da yapmış olduğu şu tespitler zikredilmeye değerdir¹⁰⁴¹:

“Neden siyah nüfus değerlendirilip devlete dâhil edilmesin... Beyazların zihninin derinlerinde kök salmış ön yargılar, siyahların maruz kaldıkları zararlara ilişkin binlerce anısı, yeni kışkırtmalar, doğanın kendisinin yarattığı hakiki ayrım ve diğer pek çok neden bizi ayrılmaya sürükleyecek ve muhtemelen iki ırktan biri ortadan kalkana kadar son bulmayacak sarsıntılara neden olacaktır... Bizi vuran ilk fark renk farkıdır”.

Her türlü hoşgörüsüzlüğün birliğe vereceği zararı bilen Jefferson’ın söylemi, vatandaşlarına “Amerikalı olun” deyişi ile özetlenebilir mahiyettedir. Buna mukabil Thomas Jefferson’ın aydınlanmacı görüşlerinin modern kullanımıyla anlaşılması gerektiği, Jefferson’ın köleler ve kadınları kısıtlı yurttaşlar olarak değerlendirdiği de ifade edilmiştir¹⁰⁴². 1860 senesi başkanlık seçimlerinde Demokratların adayı Stephen Douglass ile Cumhuriyetçilerin adayı Lincoln arasında ana gündem maddesinin kölelik müessesesi olduğu belirtilmelidir.

Köleliğin tüm devletlerde nihayet bulması Amerikan İç Savaşı ile başarılmıştır. Çünkü bu savaşa kadar bazı devletler köleci devlet olarak tanımlanırken bazıları ise özgür devletler olarak adlandırılmaya devam etmiştir. “Kendi içinde bölünmüş bir ev ayakta duramaz. Bu devletin sürekli olarak yarı köle yarı özgür kalmaya tahammül edemeyeceğine inanıyorum”¹⁰⁴³ diyen Abraham Lincoln’un seçimleri kazanması ve en önemli seçim propagandalarından birisi olan köleliğin kaldırılmasının hayata geçebilmesi için her ne kadar 10 Ocak 1863 tarihli Özgürlük Beyannamesinin ilan edilmesi gerekecek olsa da köleci devletler olan başta Güney Carolina olmak üzere Georgia ve Texas gibi devletler köleliğin kaldırılmasına karşı çıkmışlardır. Çünkü kuzeyden farklı olarak güney ekonomilerinin büyük bir bölümü işçilik ve emek isteyen başta pamuk olmak üzere diğer tarım ürünlerine dayanmaktadır. En nihayetinde köleliğin kaldırılmasına karşı olan 11 devlet “konfederasyon” adını alırken kuzey kesimi “birlik” adı altında birleşmişler ve daha sonra bu iki kesim arasında İç Savaş

¹⁰⁴¹ Thomas Jefferson, *Bağımsızlık Bildirgesi: Michael Hardt Ön Sözüyle*, (Çev. Gülten Kurt), İstanbul 2012, s.135.

¹⁰⁴² İmga, *Amerika’da Din ve Devlet*, s.242.

¹⁰⁴³ Friedman, *Free At Last: The U.S. Civil Rights Movement*, 2008.

olarak adlandırılan 12 Nisan 1861 ile 13 Mayıs 1865 tarihleri arasında cereyan eden savaş meydana gelmiştir.

Kuzey güney savaşının galibinin kuzey birlikleri olmasının ardından Lincoln'un Bildirgesi, 13. değişiklik¹⁰⁴⁴ ile 1865 tarihinde Amerikan Anayasası'nın bir parçası olmuş ve kölelere verilen özgürlük ciddi anlamda tüm bölgelerde etkisini göstermiştir. Bunun bir sonucu olarak Güneydeki tüm kölelere özgürlük, oy kullanma gibi birçok haklar verilmiştir. Ancak tüm bunların sonunda yine de sonuç itibarıyla kölelik müessesesinin birçok insanda travmatik etkiler meydana getirdiği, bağınazlığı ve ırksal ayrımcılığı görünür hale getirdiği ifade edilmelidir¹⁰⁴⁵. Bu ayrımcılık gelecek yüzyıl da dahil olmak üzere kendisini uzun süre hissettirmeye devam etmiştir.

Bu noktada belirtilmesi gereken husus toplam nüfusun beşte birine tekabül eden siyahların özgür olanlarının Afrika'ya gitmeleri konusunda teşvik edilmiş olmalarıdır. Örneğin Amerikan Sömürge Kurma Cemiyeti isimli bir cemiyetin özgür siyahların Afrika'ya göçünü teşvik için Jefferson, Madison, Lincoln gibi kurucu babalar destek vermiş, bu çabalar sonunda 1821 yılında Liberya ülkesi kurulmuş, 1862 yılında Başkan Lincoln, tarih boyunca Beyaz Saray'ı ilk defa ziyarete gelmiş siyahi bir gruba Afrika'ya göç etmeleri zorunluluğundan bahsetmiştir¹⁰⁴⁶.

İç Savaşın çok kısa bir süre sonra Lincoln'un bir suikast sonucu öldürülmesinin ardından yeni başkan olarak Demokrat Andrew Jackson seçilir. Bu dönemde güneyde cezai davranışları belirleyen, özgür Afrikalı insanların haklarını

¹⁰⁴⁴ “XIII. Değişiklik Köleliğin Kaldırılması: Bu Değişiklik 31 Ocak 1865 tarihinde önerilmiş, 6 Aralık 1865te onaylanmıştır.

Bölüm 1: Birleşik Devletler'de veya Birleşik Devletler yetkisi altındaki yerlerde, hak ederek mahkûm edilmiş kişinin cezası karşılığı olma dışında, kölelik veya zorla çalıştırılma uygulanmayacaktır.

AÇIKLAMA: Başkan Abraham Lincoln'ın 1863 tarihli Kölelere Özgürlük Bildirisi hala isyan halinde olan Konfedere eyaletlerde köleleri özgür ilan etmişti. Bu Değişiklik, Birleşik Devletler'de köleliğin kaldırılmasını tamamladı.” ABD Ankara Büyükelçiliği, Amerika Hakkında Amerika Birleşik Devletleri Anayasası Açıklamalı, <http://turkish.turkey.usembassy.gov/media/pdf/abd-anayasasi.pdf>, (Erişim: 21.02.2016).

¹⁰⁴⁵ Equal Justice Initiative, *Slavery In America: The Montgomery Slave Trade*, Montgomery Alabama 2013, s.17; Robert Dahl da iki nesil sonra siyah ya da beyaz tüm Amerikalıların hala kölelik ve sonrası döneme dair insan eşitlik, saygınlık ve özgürlüğüne dair yaraların izlerini üzerlerinde taşıdıklarını ifade etmektedir. Bkz. Dahl, *Etik, Siyaset ve Ekonomi Üzerine Dersler: Amerikan Anayasası Ne Kadar Demokratik*, s.96.

¹⁰⁴⁶ Huntington, *Biz Kimiz, Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, s.54-55.; Liberya devletinin bayrağı tek yıldızlı Amerikan bayrağıdır.

kısıtlayan ve “black codes / siyah yasalar”¹⁰⁴⁷ adı verilen yasalar meydana getirilmesine karşıt olarak Kongre 1866 Sivil Haklar Kanununu çıkararak Birleşik Devletlerde doğan herkese hiçbir ayırım gözetmeden vatandaşlık veren kanunu kabul etmiştir¹⁰⁴⁸. Daha önce köle olmuş kişilere vatandaşlık hakkını veren bu durum Anayasaya 14. değişiklik¹⁰⁴⁹ ile 1868 yılında eklenmiş ve bunu oy kullanma hakkını içeren 15. değişiklik¹⁰⁵⁰ izlemiştir.

Yasaların köleliğin yasal statüsünü sonlandırdığı açıktır. Zira dönem ile ilgili istatistikî rakamlar da bunu doğrulamaktadır. Örneğin, çeşitli tarihlerde yapılan nüfus sayımlarından yola çıkmak gerekirse, 1790 senesinde köle sayısı 697.681 kişi, özgür siyahların sayısı 59.527 kişi olarak tespit edilmiş, ardından gelen 60 yıllık süreçte tüm eylemler, topluluklar ve karşı çıkmalara rağmen köle sayısı günden güne artarak çoğalmıştır. 1820 yılında 1.538.022 olan köle sayısı, 1830’da 2.009.043, 1840 senesinde 2.487.355, 1850 senesinde 3.204.313, 1860 senesinde ise 3.953.760 olarak tespit edilmişken 1870 yılında yapılan nüfus sayımında hiçbir köle nüfusuna rastlanmamıştır¹⁰⁵¹. Ancak önyargılardan kurtulunarak siyah ırkın ikincil durumda

¹⁰⁴⁷ Başta Alabama olmak üzere çıkarılan 1865 tarihli Black Codes Kanunu, özellikle siyahi iş gücünü hedef almakta ve Güney’deki toprak sahiplerini avantajlı duruma getirirken düşük ücretli işçilere sahip olmalarını garanti altına almaktaydı. Bkz. Acemoğlu ve Robinson, *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*, s.341.

¹⁰⁴⁸ Friedman, *Free At Last: The U.S. Civil Rights Movement*, s.19; Bu yasal duruma karşın siyahların ABD tarihinin büyük bir kısmında tam olarak hala vatandaşlık hak ve yükümlülüklerine kavuşamadıkları ifade edilmektedir. ABD siyasal kültürünün önemli derecede derinden ırkçılık üzerine inşa edildiğini savunan bu görüşe göre aynı durum sadece siyahlar için değil, zengin-yoksul, Hristiyan olan ve olmayan bağlamındaki her türlü farklılık için de geçerlidir. Bkz. Fay, *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çöktürülen Bir Yaklaşım*, s.78-79.

¹⁰⁴⁹ “XIV. Değişiklik Medeni Haklar:

Bölüm 1: Birleşik Devletlerde doğmuş veya Birleşik Devletler uyruğuna geçmiş ve Birleşik Devletler yetkisine tabi olan herkes, Birleşik Devletleri’n ve ikamet etmekte oldukları eyaletin vatandaşıdır. Hiç bir eyalet, Birleşik Devletler vatandaşlarının ayrıcalık ve bağımsızlıklarını kısıtlayacak yasa yapmayacak veya uygulamayacak ve hiç bir eyalet yasal gerekler yerine getirilmeden bir kişiyi yaşamundan, özgürlüğünden ya da malından yoksun etmeyecek; ya da kendi yargı yetkisi içindeki bir kişiyi, yasaların eşit koruması dışında bırakmayacaktır”.

ABD Ankara Büyükelçiliği, *Amerika Hakkında Amerika Birleşik Devletleri Anayasası Açıklamalı*, <http://turkish.turkey.usembassy.gov/media/pdf/abd-anayasasi.pdf>, (Erişim: 21.02.2016).

¹⁰⁵⁰ “XV. Değişiklik Afrikalı Amerikalıların Oy Hakkı:

Bölüm 1: Birleşik Devletler vatandaşlarının oy kullanma hakkı, ırk, renk veya daha önce köle olarak çalışmış olmaları nedeniyle, Birleşik Devletler ya da herhangi bir eyalet tarafından reddedilmeyecek ya da kısıtlanmayacaktır”.

ABD Ankara Büyükelçiliği, *Amerika Hakkında Amerika Birleşik Devletleri Anayasası Açıklamalı*, <http://turkish.turkey.usembassy.gov/media/pdf/abd-anayasasi.pdf>, (Erişim: 21.02.2016).

¹⁰⁵¹ U. S. Census Bureau, *Distirbution of Slaves in United States History, U.S. Census Numbers and Percentages for Each State: Free Blacks, Slaves, and Total Blacks, Distribution of Slaves in United States History*,

olduğu fikrinin yıkılması için bir asır civarında daha zamanın geçmesi gerekmektedir.

Bir diğer konu beyazlar ve siyahların kamusal alanlarda kullanılan tren, lokanta, okul gibi yerlerde ayrı ayrı bulunmaları gerektiğini buyuran yasalardır¹⁰⁵². Davalık olan bu durumlar en nihayetinde ABD Yüksek Mahkemesinin, George Orwell’ın Hayvan Çiftliği isimli eserinde geçen “Bütün hayvanlar eşittir ama bazı hayvanlar öbürlerinden daha eşittir”¹⁰⁵³ sözünü hatırlatırcasına “seperate but equal – ayrı ama eşit ilkesi” ile hayat bularak ırk ayrımcılığının yasal zeminini oluşturmuştur. Yüksek Mahkeme ayrı ama eşit kararıyla her topluluğun eşit olanaklar ve araç gereçlere sahip olması durumunda bu toplulukların ayrı tutulmalarında bir mahzur olmadığını belirterek ırk ayrımcılığını yasal zeminde savunmuştur¹⁰⁵⁴.

19. yüzyılın sonlarına doğru tarihi önemde olan Plessy- Ferguson olarak bilinen bir dava yaşanmıştır. Louisiana’da beyazlarla siyahların birlikte tren yolculuğu yapmalarına tepki olarak Homer Plessy’nin beyazların binebildiği vagona binmesi ve inmemesi üzerine yerel mahkemeye çıkarılarak suçlu bulunmasının ardından Yüksek Mahkemenin de 1896 tarihinde yerel mahkemenin Plessy’nin suçlu olduğuna dair verdiği kararı onaması ırklar arasındaki ayrımcılığın uzun süre devam edeceğinin bir göstergesidir. Plessy’nin yolculukta dahi ayrımcılığa karşı çıkışının

<http://thomaslegioncherokee.tripod.com/distributionofslavesinunitedstateshistory.html>, (Erişim: 23.02.2016).

¹⁰⁵² Örnek olarak Alabama, 1901 tarihinde anayasasını bu minvalde değiştirmiştir. Alabama Anayasasının 14. Faslının 256. Maddesi, “...Beyaz ve siyah çocuklar için ayrı okullar inşa edilecek ve bir ırka ait çocuğun başka bir ırkın çocuklarına ait okullara gitmesine müsaade edilmeyecektir” hükmü amildir. Jim Crow zihni olarak tabir edilebilecek olan bu kanun maddesinin çıkarılması için gerçekleşen anayasa değişikliği, Alabama yasama meclisince 2004 ve ardından 2012 yıllarında reddedilmiş olup, kanun maddesi işler bir halde olmasa da Alabama Anayasasında hala varlığını devam ettirmektedir. Bkz. Justia, *Alabama Constitution*, <https://law.justia.com/constitution/alabama/CA-245806.html>, (Erişim: 02.08.2018).

¹⁰⁵³ George Orwell, *Hayvan Çiftliği*, (Çev. Celal Üster), 44. Basım, İstanbul 2015, s.141.

¹⁰⁵⁴ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s.568; Tocqueville 1835 yılında yazmış olduğu “De la Démocratie en Amérique / Amerika’da Demokrasi” isimli eserinde şahit olduğu ayrımcılığı şu cümlelerle betimler: “...eğer onlar oy kullanmaya giderlerse yaşamlarını riske atarlar. Mazlum durumda olan zenciler dava açabilirler ama karşılarında yargıç olarak yine sadece beyazları bulurlar. Buna karşın yasa onlara jüri üyesi olma hakkı tanır, ama önyargılar nedeniyle onlar bunu reddederler. Onların çocukları, Avrupalıların torunlarının eğitim aldığı okula gidemezler. Tiyatrolarda, altın da verseler, önceden kendisinin efendisi olan kişinin yanına oturma hakkına sahip olamazlar. Hastanelerde ayrı yatarlar. Siyahların beyazlarla aynı Tanrı’ya yakarmalarına izin verilir ama onlarla aynı çatı altında Tanrı’ya dua edemezler. Siyahların kendi papazları ve ibadethaneleri vardır... Bir zenci öldüğünde onun kemikleri bir kenara atılır ve eşit biçimde ölürken bile koşulları farklıdır.” Bkz. Tocqueville, *Amerika’da Demokrasi*, s.348-349.

benzeri bir durum ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında Rosa Parks'ın eylemi ile nihayet bulmuştur.

Oysa Jefferson'ın Bağımsızlık Bildirgesi yazılırken ve Amerika'nın temelleri atılırken özellikle Rousseau'dan esinlenildiği ifade edilmiştir. Rousseau, yaşamak için tercih edeceği bir cumhuriyetin özelliklerini sıralarken “saygı duyulan mahkemelerden”¹⁰⁵⁵ bahseder. Oysa ırk ayrımcılığı yasalarını uygulamakta ve iptal etmemekte direnen mahkemelerin varlığı, idealize edilmiş cumhuriyet ve cumhuriyetçilik anlayışlarını da kökünden sarsmış, eşitlik ve kardeşlik duygularının yıllarca yeşermesine engel teşkil etmiştir. Amerikan değerleri ile siyahların maruz kaldıkları muameleler kıyaslandığında ortaya çıkan çelişkili durum için “Amerikan İkilemi” tabirinin kullanıldığı ifade edilmiştir¹⁰⁵⁶.

Amerikan İç Savaşına ve köleliliğin yasal düzlemde kaldırılmasına kadar ki dönemde dikkat çeken bir husus, köleliği benimseyip siyahi ırkı aşağı görmenin meşruluğunu bilimsel yollardan arama ve ispatlama çabaları olmuştur. Josiah Clark Nott ve George R. Gidden 1854 tarihli “Types of Mankind / İnsanlığın Türleri” isimli çalışmalarında Yunan kökenli insanların Yunan mitolojisindeki Tanrılardan biri olan Apollon'un heykeli ile benzerlikler gösterdiğini, hiçbir Yunanlıda negro kafa yapısı görülmediği gibi şempanzelerin kafatası yapıları ile Gambiya gibi ülkelerin insanların kafatası yapılarının ve yine aynı şekilde Güney Afrika'daki zenci bir halka verilen isim olan Hotantolar ile orangutan ve şempanzelerin kafatası yapılarının benzer olduğunu¹⁰⁵⁷ ispatlamaya çalışarak beyaz ırkın üstünlüğünü, Afrikalı ırkların ise daha alt düzeyde ve daha ilkel olduğunu vurgulamaya çalışmışlardır.

Bu yaygın düşüncenin hayata geçmiş uygulamalarına da rastlamak mümkündür. Bunlardan en bilineni Ota Benga hadisesidir. Ota Benga, Kongolu bir yerli olup aynı zamanda boy ortalaması 1.50 metrenin altında olan bir pigmedir. 1904 yılında Kongo'dan Amerika'ya getirilerek evrimci bir bakış açısı ve Sosyal

¹⁰⁵⁵ Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, s.67.

¹⁰⁵⁶ Doytcheva, *Çokkültürlülük*, s.33.

¹⁰⁵⁷ Josiah Clark Nott, ve diğerleri, *Types of Mankind: Or, Ethnological Researches: Based Upon the Ancient Monuments, Paintings, Sculptures, and Crania of Races, and Upon Their Natural, Geographical, Philological and Biblical History, Illustrated by Selections from the Inedited Papers of Samuel George Morton and by Additional Contributions from L. Agassiz, W. Usher, and H.S. Patterson*, Lippincott, Grambo & Co, London: Trübner, & Co, Philadelphia 1854, s.457-460.

Darwinizm'e göre türler arası geçişin bir örneği olarak New York'ta bulunan Bronx Hayvanat Bahçesinde bazı maymun türleri ile bir kafeste sergilenen, kucağına maymun alarak gezmesi için zorlanan Ota Benga bu kafeste ilk insan türleri olarak sergilenmiştir. 23 yaşındaki Ota Benga, daha sonra serbest kalsa da kısa bir süre sonra intihar ederek yaşamına son vermiştir¹⁰⁵⁸.

Aynı konuda çalışan bir başka isim Fransız Joseph Arthur Comte de Gobinea'dır. Ari ırk üzerine çalışmaları olan Gobinea, 1853 yılında yayınladığı *Essai sur l'inégalité des races humaines* / İnsan Irklarının Eşitsizliği Üzerine Deneme isimli eserinde bazı çıkarımlarda bulunur. Gobinea¹⁰⁵⁹; beyaz, siyah ve sarı olmak üzere üç tür insan ırkı olduğundan bahsedip, siyah ırkın ilk bakışta fark edileceği üzere çirkin olduğunun anlaşılacağı ve bu üç ırkın en aşağısı olduğunu, çirkin yaratıklar gibi davrandıklarını, vahşice yediklerini, iyiyi ve kötüyü ayıracak mental yetkinliğe erişemediklerinden bahsederken sarı ırkın iki ırkın ortasında olduğunu, rahatını ve konforunu düşündüğünü ve uyuşuk olduğunu, beyaz ırkın ise en üstün ırk olarak güzelliğin, zekânın ve gücün tek toplandığı ırk olduğunu anlatır. Buradan hareketle tarihi çıkarımlara ulaşan Gobinea, bin yıldan fazla zamandır ırkların karışmasına rağmen, en ari ırkın hala beyazlar olduğunu ve bu büyük, asil ırka çok şey borçlu olunduğunu, Hindistan, Mısır, Yunanistan, Roma, Almanya ve Çin medeniyetlerinin bu ırka atfedilebileceğini çünkü bütün medeniyetlerin bu asil ırk tarafından türetildiğini ifade eder.

Beyaz ırkın üstünlüğüne dair düşünce bir asırdan fazla bir zaman geçtikten sonra da değişikliğe uğramıştır denilemez. Zira Sniderman ve Hagen'in 1985 tarihli bir araştırması beyaz Amerikalıların %98'inin siyahların genel olarak beyazlardan daha aşağı olduğu konusunda hem fikir olduklarını göstermiştir¹⁰⁶⁰. Buradan hareketle belirtilmesi gereken husus 19. yüzyıla damgasını vuran üstün ırk düşüncesinin 20. yüzyılda da etkilerinin devam ettiği ve bunun gerek bilimsel gerekse fiili uygulamalarla tarih sahnesinde boy gösterdiğiidir.

¹⁰⁵⁸ Jerry Bergman, "Ota Benga: The Pygmy Put on Display en A Zoo", *CEN Technical Journal*, 14.01.2007, https://creation.com/images/pdfs/tj/j14_1/j14_1_81-90.pdf, (Erişim: 12.04.2016).

¹⁰⁵⁹ akt. Jonathan Peter Spiro, *Defending The Master Race: Conservations, Eugenics and The Legacy of Madison Grant*, USA 2009, s.104-105.

¹⁰⁶⁰ Eriksen, *Etnisite ve Milliyetçilik Antropolojik Bir Bakış*, s.209.

Madison Grant tarafından 1916 yılında Amerika’da yayınlanan “The Passing of The Great Race / Üstün Irkın Sona Ermesi”, bu minvalde değerlendirilmesi gereken bir çalışmadır. Adolf Hitler’in “İncilim”¹⁰⁶¹ olarak tarif ettiği eserin yazarı olan Grant, bilimsel bir ırkçılık öngörerek, Nordic Irkı (İskandinav Irkını ya da kuzeyli ve beyaz ırkı) üstün ırk olarak görür. Ona göre Amerika’ya göç ederek bu ülkenin kurulmasını sağlayan İngiltere ve İskoçya gibi yerlerden Amerika’ya gelerek kolonileri kuran kişiler, üstün ırka mensup kişilerdir (burada Gobinea ile benzerlikler gösterir). Ona göre Nordic ırk askerlerin, denizcilerin, maceracıların ve kaşiflerin, kanun koyucuların ve aristokratların ırkı olup büyük medeniyetlere hayat veren bir yapıya sahiptir¹⁰⁶².

Grant’ın Amerika için yorumladığı ve savunduğu bir başka ırkçı fikir, *eugenism/ öjenizm*, insan ırkının ıslahıdır. Ancak bu kavram çağdaş dünyada İngiliz bilim adamı olan Sir Francis Galton tarafından ortaya atılsa da kavramın kastettiği anlamın içeriksel olarak varlığını ilk olarak Platon’da¹⁰⁶³ görmek mümkündür. Dönem Amerikası’nın bu bağlamda Eski Atina¹⁰⁶⁴ ile benzer özellikler gösterdiği düşünülebilir. Bu bakımdan temel hakların yöneldiği kesimler vatandaşlar ile Amerikalılardır ve Amerikalı olmayan kesimler için henüz bahsedilmesi planlanan haklar mevcut değildir. Dolayısıyla Amerika ve Eski Atina arasında bu tarz benzerlikler kurmak mümkün görülmektedir.

İnsan zekasını ölçme girişiminde bulunarak iyi tür arayışı içinde olan Galton’un öjenizm fikrinin altında yatan ana fikir, sakatlıkları yahut rahatsızlıkları olan insanların bir tür ıslah edilmeleridir. Galton’un Darwin’in fikirlerinden etkilendiği ve onu bir adım daha öteye taşıdığı belirtilmelidir.

¹⁰⁶¹ University of Vermont Press, *Defending The Master Race*, <http://www.upne.com/1584657156.html>, (Erişim: 22.02.2016).

¹⁰⁶² Madison Grant, *The Passing of the Great Race; or, The Racial Basis of European History*, New York 1916. s.139, 198.

¹⁰⁶³ Platon’a göre ideal devlette kimin kiminle birlikte olacağı ve kimin çocuk yapacağı devlet tarafından belirlenmelidir. Her iki türe ait en iyiler en fazla, en kötüler de en az birlikte olmalıdır. Doğuştan gelen sakatlıkları olan çocuklar ölüme terkedilmelidir. Bedensel özürülerin yaşamaya dahi hakkı yoktur. Hekimler bedenleri düzgün olanlara bakacak, böyle olmayanları ise bakmayarak ölüme terk edeceklerdir. Bkz. Çetin Yetkin, “*Siyasal Düşünceler Tarihi, I. Kitap: Mezopatamya, Hint, Çin, Yunan, Roma*”, İstanbul 2005, s.105-106.

¹⁰⁶⁴ Eski Atina’da da sosyal bir tabakalaşma mevcut olup bu tabakalaşmayı aristokrat kesim, halk sınıfı, yabancılar (metoikos) ve köleler oluşturmaktaydı. Köleler özgür olmadıkları gibi aynı zamanda yurttaş da sayılmadıklarından siyasi haklar gibi haklara da sahip değillerdi.

Bir tür Darwinci öğretiyeye dayanarak bunu ilerleten öjenizm düşüncesinde amaç doğuştan iyi bir başlangıç yapılmasıdır. Öjenizmin ana fikrinin insan ırkının ıslah edilmesi olduğu söylenebilir. Latince iyi anlamına gelen *eu* ve nesep anlamına gelen *genus* kelimelerinden türeyerek ‘iyi doğum’ anlamına gelen öjenizmi savunan Galton’a göre tüm canlıların kabul edeceği bir şey vardır ki o da hastalığın sağlıktan, gücün zayıflıktan, iyi görünmenin kötü görünmekten daha iyi ve hangi canlı türünden olunursa olunsun türünün iyi bir örneği olmanın kötü bir örneği olmaktan daha iyi olacağına dair inançtır¹⁰⁶⁵. Böylece sakatlarla, hastalarla hem uğraşılmamış olunacak hem de bu kimselerin çoğalmaları engellenmiş olacaktır. Dolayısıyla kötü olarak tanımlanan ırkların seleksiyon yöntemiyle elimine edilmesi sağlanmış olunacak, üstün ırk artarak devam edecek ve güçlü olmayanın hayatta kalması mümkün olmayacaktır. Başka bir deyişle doğanın yavaşça yaptığını insanların hızlıca yapmaları gerektiğini savunan bir düşüncedir.

ABD’de öjenizm uygulamalarının temellerini ünlü paleontolog (fossil bilimci) ve biyoloji profesörü olan Henry Fairfield Osborn’da görmek mümkündür. Osborn’a göre negrolar Moğollara ya da Kafkaslara göre yalnızca vücut karakteristikleri, saçları gibi özelliklerinden değil aynı zamanda sezgileri ve zekâları açısından da eskiden kalma olup, orta yaşlı ve ortalama bir zekâyâ sahip olan bir negronun zeka seviyesi 11 yaşındaki genç bir Homo Sapiensin (*modern insanın*) zekâ seviyesi ile aynıdır.¹⁰⁶⁶ ABD’de Grant ve Osborn gibi isimlerin başını çektiği Biodemografi ve Sosyal Biyoloji Topluluğu olarak bilinen Amerikan Öjenikler Topluluğu, 1921 tarihinde New York’ta gerçekleştirilen öjenizm konferansından sonra oluşturulmuş olup daha iyi ırklar ve genetik eğitimi gibi konularda çalışmalar göstermiştir.¹⁰⁶⁷

¹⁰⁶⁵ Sir Francis Galton F.R.S., *Essays in Eugenics*, London 1909, s.35-36; Bu düşünceye göre ortalama bir zencinin zeka düzeyi beyazların iki derece altındadır. Bu görüş çerçevesinde 1875 yılında da Uzak Doğulular istenmeyen yabancılar ilan edilirken 1882’de ise akıl hastaları ve zihinsel özürlülerin daha sonra ise sara hastalarının istenmeyen göçmenler kategorisinde değerlendirildikleri ifade edilmektedir. Bkz. David, McGowan, *Amerikan Faşizmi*, (Çev. M. Bahadır Güllü), İstanbul 2005, s.209-211; 1906 senesinde San Francisco’da Japon, Çinli ve Koreli çocukların kendilerine ayrıldığı okullara giderek beyaz çocuklarla bir arada bulunmalarını engelleyecek kanun çıkarıldığı belirtilmiştir. Bkz. Robert C. Kennedy, “For Heaven’s Sake Do Not Embarrass The Administration”, *Harper’s Weekly*, 10.11.1906, <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/learning/general/onthisday/harp/1110.html?mobiright-demo=anchor,anchor>, (Erişim: 22.04.2018).

¹⁰⁶⁶ Henry Fairfield Osborn, *The Evolution of Human Races*, Reprinted in Natural History 1989, ABD, s.129.

¹⁰⁶⁷ American Eugenics Society, <https://library.missouri.edu/exhibits/eugenics/aes.htm>, (Erişim: 25.02.2016).

Öjenizm fikri bazı eyaletlerde kendisine yasal zeminde de yer bulabilmiştir. Örneğin 19. yüzyılın sonlarında Indiana otoriteleri zekâ problemlerinin ve fakirliğin kalıtsal olduğundan hareketle bu fikir temelinde birçok kanunu yasalaştırmış, 1907 yılında Vali Frank Hanry hapiste bulunan birçok insanı zorunlu olarak kısırlaştırmayı öngören birçok öjenik kanunu onaylamış, bu kısırlaştırma kanunları ancak 1974 yılında kaldırılabilmiş, evliliği sınırlandırma kanunları ise ancak 1977 yılında iptal edilebilmiştir¹⁰⁶⁸. Bu uygulamaları daha sonra Connecticut takip etmiştir.

ABD’de ki öjenik uygulamaları hakkında Vermont Üniversitesi Sosyoloji Profesörü Lutz Kaelber ve ekibinin yaptığı araştırmalara göre, federal eyaletlerde mecburi kısırlaştırma politikaları ile 60.000’den fazla engelli insanın kısırlaştırıldığı belirtilmiştir. Bu çalışmaya göre, Alabama (224), Arizona (30), Kaliforniya (20.108), Connecticut (çoğu kadın olmak üzere 557), Delaware (945), Georgia (3284), Idaho (38), Indiana (2500), Iowa (çoğu kadın 1910), Kansas (3032), Maine (326), Michigan (3786), Minnesota (3250), Mississippi (683), Montana (256), Nebraska (902), New Hampshire (yarıdan çoğu kadın 679), New York (42), Kuzey Karolina (8000 civarı), Kuzey Dakota (1049), Oklahoma (556), Oregon (2341), Pennsylvania (270), Güney Karolina (277), Güney Dakota (2/3 ü kadın olmak üzere 789), Utah (772), Vermont (253), Washington (685), Batı Virjinya (98) ve Wisconsin’de (1823) insanın bazıları zihinsel engelli bazı ise zihinsel olarak deformasyona uğramış olmaları göz önünde bulundurularak kısırlaştırıldığı belirtilmektedir¹⁰⁶⁹.

1924 tarihinde iki öjenik kanun yasalaşmış, bunlar beyazlarla siyahların evliliğini yasaklayan Irksal Bütünleşme Kanunları ile yine aynı tarihli olan ve zeka geriliği olan kimseleri tanımlamak için kullanılan saf, idiot, embesil kimselerin evlenip kendi benzerlerinden olan sakatları dünyaya getiremesinler diye kanunlaştırılmış olan İrade Dışı Kısırlaştırma Kanunlarıdır¹⁰⁷⁰. M. Gregory Dorr’ın ifadesine göre bu kanunlar kapsamında sadece Virjinya’da kısırlaştırılan kişi sayısı

¹⁰⁶⁸ Indiana Historical Bureau, 1907 *Indiana Eugenics Law*, <http://www.in.gov/history/markers/524.htm>, (Erişim: 21.02.2016).

¹⁰⁶⁹ Lutz Kaelber, *Social Science History Association*, 2012’de verilen Social Science History Association sunumundan, <http://www.uvm.edu/~lkaelber/eugenics/>, (Erişim: 26.02.2016).

¹⁰⁷⁰ House Joint Resolution No. 607: *Expressing The General Assembly's Regret For Virginia's Experience With Eugenics*, 2001, <http://leg1.state.va.us/cgi-bin/legp504.exe?011+ful+hj607er>, (Erişim: 24.02.2016).

7325 olup bunların yarısı zihinsel olarak hasta iken diğer yarısı zihinsel olarak eksiktir ve kısırlaştırılanların %62'si ise kadındır¹⁰⁷¹.

Günümüzde özellikle ırklar arası evliliğin olmaması yönündeki telkinler ırksal ya da gensel olarak olmasa da farklı gerekçelerle ve bilimsel açıklamalarla varlığını devam ettirmektedir. Örneğin 1900'lü yılların başında, Amerikan toplumunun mental seviyesini kaybetmemesi için beyaz ırka mensup kişilerle siyah insanların evlenmemelerini tavsiye eden Amerikan Psikoloji Derneği, 2013 tarihinde yaptığı bir çalışmada bu kez siyah kadınlarla gerçekleşen evliliklerin diğer kişilerle yapılan evliliklere nazaran daha kısa sürdüğünü belirterek ırklar arası evliliğin tercih edilmemesini dile getirmiştir¹⁰⁷².

Irklar arası evliliği bir cinayet olarak gören ve ari bir ırkçılığı savunan Grant'la beraber aynı dönemde Nordic ırkın üstünlüğünü savunan bir başka isim ise psikolog William McDougall'dır. McDougall *The Group Mind / Grup Zihni* isimli eserinde Nordic ırkın, fiziksel olarak kafa, göz, saç ve ten renginin başkalığından tanınabileceğini, karakterinin ise bağımsızlığı, bireysel girişimciliği ve irade azmi, kararlılığı gibi özellikleri olduğunu ifade eder¹⁰⁷³.

Irksal bütünleşmenin yasalardan önce zihinlerde yer ettiği ifade edilmelidir. Zira özellikle 1960'lı yıllarda zencilerin aslında cinsel yönlerinin beyazlara oranla yoğun olduğu ve birincil isteklerinin bu ihtiyaçlarının beyazlarla giderilmesine yönelik olduğu yönünde iddialar ve yayınlar ortaya çıkmaya başlamıştır. 25 Mart 1965 tarihli Yurttaş Haklarını kapsayan Selma Yürüyüşü olarak bilinen eylemde, zencilerin cinsellik çağrışımı sloganlar attıklarının yanı sıra Gunner Myrdal Amerika'da yaptığı "Bir Amerikan Çıkmazı" isimli çalışmasında zencilerin en çoktan en aza doğru isteklerini "beyazlarla evlilik ve cinsel ilişki, sosyal eşitlik ve kendilerine karşı nazik davranış, kamu kolaylıklarından yararlanmada, otobüsler, kilise ve başka yerlerde ayrı tutulmama, siyasal özgürlük, mahkemelerde adaletli davranış, ekonomik olanaklar" olarak sıralamıştır.¹⁰⁷⁴ Ayrıca beyaz kadını elde

¹⁰⁷¹ Lutz Kaelber, *Eugenics: Compulsory Sterilization in 50 American States: Virginia*, 2012, <https://www.uvm.edu/~lkaelber/eugenics/VA/VA.html>, (Erişim: 24.02.2016).

¹⁰⁷² Anna Miller, "Can This Marriage Be Saved", *American Psychological Association*, C. 44, S. 4, Nisan 2013, <http://www.apa.org/monitor/2013/04/marriage.aspx>, (Erişim: 23.02.2016).

¹⁰⁷³ William McDougall, *The Group Mind*, USA New York 1973, s.159.

¹⁰⁷⁴ Calvin C. Hernton, *Amerika'da Cinsiyet ve Irkçılık*, (Çev. Dr. Günsel Koptagel), İstanbul 1967, s.8, 11-12.

etmenin kültürlerinin bir ürünü olduğu belirtilmiş ve zenci erkeğin beyaz kadınla birlikteliği zencinin insanlığının tanınmadığı bir ortamda kazandığı bir zafer ve eriştiği sosyal bir durum olarak değerlendirilmiştir¹⁰⁷⁵. Irksal bütünleşme yasalarının amacı beyaz ırkı farklı ırklarla gerçekleştirilecek olan evliliklerden ve beraberliklerden korumaktır. Beyaz ve siyahların evlilikleri sonucu dünyaya gelen çocuklar melez olarak adlandırılmakta ise de ancak bu kavram uzun yıllar boyunca toplumsal olarak mevcut olan önyargılar ve yasaklardan dolayı sıcak karşılanmamıştır. Irklar arası evlilik yasaları Yüksek Mahkeme tarafından ancak 1967 yılında kaldırılmıştır.

Soyunda Afro-Amerikan bir kişinin bulunması durumunda dahi o kişiyi siyahi olarak tanımlayan Irksal Bütünleşme Kanunu saf kanlığı esas almaktaydı. One drop rule / Tek Damla Kuralı¹⁰⁷⁶ olarak ifade edilebilen başka bir yasaya göre bir kişinin soyunda Sahra ya da Afrikalı bir ata mevcutsa yani damarlarında siyahî atalarından gelen tek bir damla kan bulunuyorsa bu durum onun Negro olarak adlandırılması için yeterli idi. Bu da o insan için dönem şartlarında artık eskisi gibi ayrıcalıklı sınıfa ait olamayacağı gerçeği ile yüzleşmesi demekti¹⁰⁷⁷.

Dönem için değerlendirmede siyahi ırka mensup olmak kadar kanında zenci kanı taşımak ve melez olmak da aynı derece ötekileştirilmeye maruz kalma konusunda bir etkidir. Bu açıdan Gobinea'nın melezlik konusunda hakim olan ve melezliğin dejenerasyon meydana getirdiği ve medeniyetin meydana getirilmesi hususunda negatif etkilerinin olduğu yönündeki görüşlerin yaygın biçimde kabul

¹⁰⁷⁵ Age, s.88; Beyaz kadın ve siyah adam beraberliği ile ilgili olarak önemli bir kavram ise “linç kültürüdür”. Prof. Paula Giddings, Afro Amerikalılar üzerine yaptığı çalışmalarda linç uygulamalarının Bağımsızlık Savaşı ile beraber yasadışı bir adalet anlayışı olarak ortaya çıktığını, özellikle beyaz kadına siyah adam tarafından tecavüz edildiği suçlamaları sonucunda ortaya çıkmış bir Amerikan geleneği olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Paula Giddings, The Origins of Lynching Culture in the United States, *Facing History and Ourselves*, <https://www.facinghistory.org/resource-library/video/origins-lynching-culture-united-states>, (Erişim: 30.04.2016); İfade edildiğine göre 1890 ile 1901 yılları arasında birçok beyaz kadının kendilerine tecavüz edildiği iddiası, 1300'den fazla siyahın linç edilerek öldürülmeleri sonucunu doğurmuştur. Bkz. François De Fontette, *Irkcılık*, (Çev. Haldun Karyol), İstanbul 1991, s.104.

¹⁰⁷⁶ Brendan Wolfe, “Racial Integrity Laws, (1924-1930)”, *Encyclopedia Virginia*, http://www.encyclopediavirginia.org/racial_integrity_laws_of_the_1920s#start_entry, (Erişim: 27.02.2016).

¹⁰⁷⁷ Pozner konuyu şu örnekle açıklamaktadır: “Beyaz bir çiftin çocukları olmuştu. Doğumdan birkaç gün sonra çocukta zenci çizgileri olduğu fark edildi. O zamana kadar çevrelerinde beyaz sanılan ana-baba büyük bir keder ve aşağılanma duygusuna düştüler. Bununla birlikte soğukkanlılığı kaybetmediler; uzun şecere araştırmalarından sonra çocuğun 256. Dereceden zenci kanı taşıdığı anlaşıldı”. Bkz. Vladimir Pozner, *Amerika Birleşmiş Devletleri*, (Çev. Cemal Süreya), İstanbul 1967, s.30.

edildiğini ifade etmek gerekmektedir. Bu fikir ve önyargıların zaman içinde eskisi kadar olmasa da devam etmesinin yanı sıra ırklar arası evliliklere eskiye oranla günümüzde daha sık rastlandığı ifade edilmelidir. Nitekim 2010 senesi nüfus sayımlarına göre ırklar/etnikler arası evliliklerin ABD’deki tüm evliliklere oranı %9.5 olarak hesaplanmış (yani her 10 evlilikten bir tanesi) olup bu rakamın %7.4 olan 2000 istatistiklerine göre arttığı ifade edilmiştir¹⁰⁷⁸. Dolayısıyla ırksal bütünleşme önündeki engeller 20. yy’ın ikinci yarısının ortalarına doğru kalkmış olup toplumun çeşitli kesimlerinde kendini gösteriyor olsa da hala %10’un altında bir değerle gösteriliyor olması, konunun çok yaygınlık kazanmamış bir olgu olarak devam ettiği fikrini oluşturmaktadır.

1900’lü yıllar bir yandan ayrımcılık uygulamalarının yasal düzlemine ve pratikteki yansımalarına karşı çıkışlar ile dolu iken aynı zamanda ayrımcılığın devam etmesini isteyen, bu uğurda yasal ya da yasal olmayan eylemlere ve hatta şiddete dayanan birçok eylem ve kuruluşu da doğurmuştur.

“Native American Party / Yerli Amerikan Partisi” bunlardan bir tanesidir. Katolik ve göçmen karşıtlığı ile bilinen ve 19. yüzyıl ortalarında kurulan bu parti özellikle Almanya ve İrlanda’dan gelen ucuz işçi gücü ile birlikte nüfusta oluşan Katolik etkisinin artarak yaşamın başta politika olmak üzere diğer alanlarında etkili olmalarından endişe eden bir siyasi oluşumdur¹⁰⁷⁹. Ku Klux Klan örüğü ile benzer şekilde partinin üyeleri hakkında üye olmayanlar ile bilgi paylaşımında bulunulmamaktadır. Adı daha sonra “American Party” olacak olan parti halk arasında “Know Nothing Party / Bir Şeyi Bilinmeyen Parti” olarak anılmaya başlanmıştır. Bunun sebebi ise partinin köklerini OSSB olarak bilinen oluşum ile olan ilişkisidir.

1850 senesinde kurulan “OSSB (Order of the Star Spangled Banner / Yıldız Bezeli Sancağın Kuralı)” isimli örgüt de gizli bir yapılanmadır. Yerelci bir politika izlemekte, göçmenlere ve Katolikliğe karşı hoşgörüsüz bir tutum seyretmekte

¹⁰⁷⁸ US.CENSUS Bureau, *Mapping Interracial/Interethnic Married Couple HouseHolds In The United States: 2010* https://www.census.gov/hhes/socdemo/marriage/data/census/InterracialMarriages_PAA2013_FINAL.pdf, (Erişim: 26.02.2016).

¹⁰⁷⁹ Steven Taylor, “Progressive Nativism: The Know-Nothing Party in Massachusetts”, *Historical Journal of Massachusetts*, C. 28, S. 2, Massachusetts Yaz 2000, s.167-168.

olup¹⁰⁸⁰ İrlandalıları ve Romalı Katolikleri de ötekileştirici bir görüşe sahip olmuştur. Oluşumun isminde geçen “Yıldız Bezeli Sancak” tabiri de Amerikan Milli Marşında geçmekte ve marşa adını vermektedir. Native American Partinin isminde de yer alan *nativism* / yerelcilik, bir zaman sonra görünür şekilde faşist bir ırkçılığa dönüşebilecek bir *xenophobia* / yabancı düşmanlığı anlayışını kodlarında barındırmaktadır.

“World Church of the Creator / Yaratıcının Kilisesi” olarak tercüme edilebilecek olan bu yapı Amerika’da kurulmuş olup ırkçı düşüncüyü temel almıştır. 1973 yılında Ben Klassen tarafından başlatılan ve “Yaratıcılık” olarak adlandırdıkları bir dini benimseyen topluluk üyelerinin ana amacı önce tüm Amerikan ulusunu ve ardından tüm dünyayı beyazlardan oluşan bir yer haline getirmektir¹⁰⁸¹.

Bahsi geçen örgütlerin için de en bilineninin Ku Klux Klan örgütü olduğu ifade edilebilir. Bir tür terör örgütü olarak bilinen bu örgüt, İç Savaş’ta kendini konfederasyon olarak tanımlayan Güney’de, askerlerce dayanışma amaçlı olarak kurulmuş ancak daha sonra zenci haklarının yaygınlaşmasına tepki olarak, zencilere baskı ve şiddet uygulayan bir yapı halini almıştır. Tek amacı siyahîleri sindirerek onları tekrar ikincil statüye dönmelerini sağlamak olmuştur. İlk zamanlar maskeler ve kukuleter takarak ve genellikle eylemlerini geceleri düzenleyerek yaygın bir korku salmayı başarmışlardır. Siyahların ikincil statüye sahip oldukları yönetimlerin tekrar inşasını amaçlayan örgüt, ABD Kongresince çıkarılan ve örgütün eylemlerinin sonlandırılmasını ve ayrıca üyelerinin adalete teslim edilmesini emreden Ku Klux Klan Kanununun hayata geçirilmesi ve yasaların emrettiği düzlemde gerçekleşen askeri eylemler neticesinde bitirilerek birincil dönemlerini sonlandırmışlardır.

Bu örgütün amacı siyahî insanlarda yaygın bir korku ortamı oluşturmak ve böylece bu insanları ABD’den uzaklaştırarak WASP olarak ifade edilen ari ırk olan beyaz ırkın bozulmadan ve temiz kalarak yaşamalarını sağlamaktır. Ancak zamanla karşı cepheye koydukları insanlar sadece siyahlar olmamış, komünist, Yahudi, Katolik gibi insanlar da Klan tarafından öteki olarak algılanmışlardır. 1950 ve 60’lı

¹⁰⁸⁰ Tyler Anbinder, *Nativism and Slavery: The Northern Know Nothings and the Politics of the 1850s*, New York 1992, s.20-21.

¹⁰⁸¹ World Church of The Creator, <http://archive.adl.org/backgrounders/wcotc.html>, (Erişim: 01.03.2016).

yıllarda tekrar faaliyet göstermeye başlayan örgütün ayinlerde giydikleri beyaz elbiselerin anlamı beyaz ırkın en üstün ırk olduğudur.

1980'li yıllar hem örgüt hem de beyazlar ve siyahlar için önemli bir olay yaşanmıştır. 29 Kasım 1979 günü siyahî bir genç olan Josephus Anderson'un, Birmingham'da bir polis memurunu vurarak öldürdüğü, polislerin tanıklığı ve takibi sonunda tespit edilmiş ve yargılama başlamıştır¹⁰⁸². Örgüt üyeleri beyaz bir polisin öldürülmesinin intikamını almak için Michael Donald isimli 19 yaşındaki siyahi bir genci linç etmiş, yerel polis olayın bir uyuşturucu davası olduğunu söyleyince gencin ailesi ABD'nin Alabama'ya bağlı Mobile kentindeki savcılarından birinin FBI'ı harekete geçirmesini sağlamıştır. Suçlunun bulunması 1983 senesinde gerçekleşirken 1987 yılında ise dava şekil değiştirerek Klan örgütünün işlediği bir olay olarak değerlendirilmiş, örgüt tüm malvarlığının değerinde olan 7 milyon dolar cezaya çarptırılmış, Donald'ı öldürdüğüne karar verilen Henry Hayes ise 1997 yılında idam edilerek 1913 yılından beri Afro-Amerikalılara karşı işlenen suçlarda idam edilen ilk kişi olmuştur¹⁰⁸³.

1960'lı yıllarda Sivil Haklar Hareketi'nin buluşma noktası Amerika'nın Alabama eyaletinde bulunan Birmingham şehrindeki 16. Cadde Baptist Kilisesidir. 15 Eylül 1963 tarihinde beyaz bir şahsın kiliseye bıraktığı bombanın patlaması sonucu yaşları 11 ile 14 arasında değişen dört siyahi kız çocuğu yaşamını yitirmiştir. Olayın ardından yakalanan Klan üyesi, çok kısa bir zaman sonra serbest kalmış, ancak Alabama savcısının konuyu takibinden 14 sene sonra dosya tekrar açılarak dava 1980, 1988 ve 1997 yıllarında tekrar tekrar görülmüş ve önde gelen diğer Klan üyeleri olaydan yarım asra yakın bir zaman sonra 2001 ve 2002 yıllarında suçlu bulunabilmişlerdir¹⁰⁸⁴.

Örgütün Ulusal Direktörü Robb, 2016 ABD başkanlık seçimlerinde özellikle Müslümanlara yönelik kullandığı ifadeler ile sivrilten Trump için ise tahterevallinin tepe noktası olduğunu, öfkeyi ateşlediğini ancak bunun iyi bir şey olduğunu

¹⁰⁸² The Gadsden Times, "US: Alabama, Gadsden", 19.03.1981, <https://news.google.com/news/papers?nid=1891&dat=19810318&id=354fAAAAIIBAJ&sjid=-9UEAAAAIIBAJ&pg=1916,3100124&hl=tr>, (Erişim: 03.03.2016), s.2.

¹⁰⁸³ John Simkin, *Ku Klux Klan*, Eylül 1997, <http://spartacus-educational.com/USAkkk.htm>, (Erişim: 03.03.2016).

¹⁰⁸⁴ History, *Birmingham Church Bombing*, <http://www.history.com/topics/black-history/birmingham-church-bombing>, (Erişim: 04.03.2016).

belirtmiş, ülkenin içinde bulunduğu demografik yapıdan duyduğu endişeyi dile getirerek 20 yıldan az bir zaman içinde Amerika’da beyaz ulusun yarıdan aşağıya doğru düşeceğini, kültürel, ahlaki ve ruhsal olarak beyazların şu an büyük bir azınlık durumunda olduklarını ve bunun bir alarm olduğunu ifade etmiştir¹⁰⁸⁵.

19. yüzyılda Anayasada gerçekleştirilen 14. ve 15. değişikliklerle kölelik sonlandırılmışsa ve 1870 nüfus sayımında da hiçbir köleye rastlanılmamış olursa da bu durum siyahilerin ülkede her anlamda özgür ve eşit olduğu anlamına gelmemektedir. Bu yüzyılda gerçekleşen hareketler kölelik karşıtı hareketler olarak değil ancak ayrımcılık karşıtı hareketler olarak değerlendirilmekte ve bunun neticesinde gerçekleşen mücadeleler hak mücadeleleri olarak niteendirilmektedir.

20. yüzyılın başlarında başkan Woodrow Wilson, federal devlet hizmetlerinde ırk ayrımcılığına (segregasyona) izin verirken siyahilerin haklarını savunan önemli bir aktivist, tarihçi ve sosyolog William Edward Burghardt Du Bois (W.E.B. Du Bois), gerek sivil haklar hareketinde önemli rol oynayacak olan Siyahları Geliştirme Ulusal Derneğinin kurulması ile gerekse Pan Afrikanizm’i¹⁰⁸⁶ savunması ile yeni yüzyılın etkili isimlerinden birisi olmuştur¹⁰⁸⁷.

Sivil haklar hareketinin önemli savunucularından biri olan avukat Marshall Thurgood Güney Amerika’da Jim Crow¹⁰⁸⁸ Yasaları olarak bilinen ve Afro – Amerikalıların ayrımcılığının yasal zeminini oluşturan yasaları özellikle 1940’lı yıllarda kazandığı birçok dava ile çürütmeyi başaran etkili biri¹⁰⁸⁹ olmasının yanı sıra aynı zamanda ABD Yüksek Mahkemesinde görev almayı başarmış ilk siyahî yargıç ve açtığı bir davada ayrı ama eşit zihniyetini Yüksek Mahkeme kararı ile iptal ettiren bir isim olmuştur. Ayrı ama eşit anlayışının Yüksek Mahkeme kararı ile ortadan

¹⁰⁸⁵ Tom Boggioni, “Current KKK Head Lauds Donald Trump As ‘The Pick of The Litter’: He ‘Fuels Anger’ Which is A Good Thing”, *Raw Story*, 05.03.2016, <http://www.rawstory.com/2016/03/current-kkk-head-lauds-donald-trump-as-the-pick-of-the-litter-he-fuels-anger-which-is-a-good-thing/>, (Erişim: 04.03.2016).

¹⁰⁸⁶ Tüm Afrikalıların çıkarlarının ortak olmasından dolayı her türlü mücadelede tamamen birleşmeyi, beraber hareket etmeyi savunan ideoloji.

¹⁰⁸⁷ Friedman, *Free At Last: The U.S. Civil Rights Movement*, s.23.

¹⁰⁸⁸ Bu isim beyazlar tarafından sahnelenen tiyatro oyunlarında beyazların yüzlerini siyaha boyayarak siyahileri alaya aldıkları bir tiyatro karakteridir. Aynı zamanda “crow” kelimesi İngilizcede karga anlamına gelmektedir ve böylece siyahiler renklerinden dolayı iki kez aşağılanmaktadır. İlerleyen dönemlerde bu isim, Sivil Haklar Hareketi dönemine kadar geçen sürede tüm ırkçı yasaları kapsar bir mahiyette kullanıla gelmiştir.

¹⁰⁸⁹ Friedman, *Free At Last: The U.S. Civil Rights Movement*, s.28.

kalkmaya başladığı zaman dilimi de “McLaurin vs. Oklahoma State Regents¹⁰⁹⁰” davasının yaşandığı 20.yy’ın ikinci yarısıdır.

1955 senesinde halk otobüslerinde beyazlara ve siyahlara yer ayrılmasını protesto etmek amacıyla beyazlara ayrılan yere oturarak kalkmayan ve karşılığında tutuklanan ve Luther King’in 1964’te aldığı Nobel Barış Ödülü gibi bir ödülü – Başkanlık Özgürlük Madalyasını- ancak 1996 yılında Amerikan Başkanı Clinton’dan alan Rosa Parks¹⁰⁹¹ bir diğer önemli figürdür. Aynı dönemde beyazlara ait yerlere oturup kalkmamaktan dolayı beş siyahî kadın ve iki siyahî çocuk tutuklanmış ve bir adam polis tarafından öldürülmüştür¹⁰⁹². Henry David Thoreau’nun Sivil İtaatsizlik öğretisinin etkilendiği Gandhi’den¹⁰⁹³ etkilenen James Lawson’un eylemcileri eğitmesi ve Martin Luther King’in hareketin başını çektiği, şiddete şiddetle karşılık vermemeyi başlıca şiar edinmiş olan oturma eylemleri¹⁰⁹⁴ ya da Parks’ın eyleminden sonra hayata geçen ve 17.500 zencinin çok az fire vererek katılımıyla gerçekleşen, yaşlı kadınların dahi bunu kendileri için değil ancak çocukları ve torunları için yaptıklarını ifade ettikleri bir bilinçlilik haliyle otobüslere binmeme gibi geniş çaplı boykot etme tarzı pasif direniş eylemleri de ayrımcılık karşıtı önemli eylemlerdir.

Birmingham’da zenci ve beyazların ayrı okullara gitmesi, su içilecek çeşmeler, kiliseler ve benzeri kullanım alanlarının ayrılığı devam etmekte olup federal mahkeme her ne kadar 1962 senesinde parklardaki bu ırk ayrımcılığını yasaklamış olsa da belediye federal karara uymaktansa parkları kapamıştır. Beyzbol

¹⁰⁹⁰ Buna göre Oklohama Üniversitesine doktora eğitimi için başvuran siyahi bir Amerikan vatandaşı üniversiteye başvurur ve yönetim, öğrencinin dersleri sınıf yerine hocayı duyabileceği ancak kimsenin öğrenciyi ve öğrencinin de kimseyi görmeyeceği bir odadan takip etmesine karar verir. Ayrıca kütüphaneden zemin katında bir oda vasıtası ile yemekhaneden ise beyaz öğrenciler yedikten sonra ve başka bir bölümde yeme koşuluyla yararlanabilecektir. Yüksek mahkeme ırk ayrımını esas alan ayrı ama eşit kuralının anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olduğuna 5 Haziran 1950 tarihinde karar vermiştir. Bkz. Cornell University Law School, McLaurin v. Oklahola State Regents, <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/339/637>, (Erişim: 08.02.2016).

¹⁰⁹¹ Rosa Parks, Cleveland Otobüsünün beyazlara ayrılan kısmına oturarak, Montgomery City Kanunu’nun 6. Bölümünün 11. Maddesini çiğnemekle suçlanmıştır. Bkz. Acemoğlu ve Robinson, *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*, s.394.

¹⁰⁹² Robert M. Bleiweiss ve diğerleri; *Marching To Freedom*, (Çev. Sungur Savran), İstanbul 1971, s.79.

¹⁰⁹³ Mahatma Gandhi’nin 1929 senesinde Amerikan zencilerine hitaben yollamış olduğu bildiri siyahî sivil hareketlerde yıllar sonra da olsa fikirlerinin ve öğretilerinin örnek alınması açısından manidardır. Zira Gandhi bu bildiride 12 milyon zencinin köle torunu olmasının bir onursuzluk olmadığını ve bundan dolayı utanç duymamalarını, asıl onursuzluğun köle sahibi olmak olduğunu...’ ifade etmiştir. Bkz: *Age*, s.101.

¹⁰⁹⁴ Friedman, *Free At Last: The U.S. Civil Rights Movement*, s.37.

takımının zenci oyuncu oynatmaktansa takımın kendisinden vazgeçtiği, zencilerin ev ve kiliselerine artan faili meçhul bombalama olaylarının yaşandığı bu dönemde Birmingham kenti birçokları tarafından Bombingham olarak anılmaya başlanmıştır¹⁰⁹⁵.

Özetle sivil haklar hareketi için siyahilere yönelik gerçekleşen ırksal segregasyonun sona erdirilmesini sağlayan, toplumsal ve siyasi alanda siyahlarla beyazların aynı haklara sahip olarak bu alanlarda kabul görebilmeleri gibi temel hakların kazanımını getiren bir toplumsal kimlik mücadelesidir tanımlaması yapılabilir.

Afro-Amerikalı kimliğinin hak mücadelelerinde isimler ve örgütler kadar gerçekleşen eylemlerin de önemli bir yeri vardır. Bunlardan başlıcası “1 Milyon Adam Yürüyüşüdür”. 16 Ekim 1995 tarihinde Washington D.C.’de gerçekleşen ve 1 milyona yakın Afro-Amerikan erkeğin katıldığı, Louis Farrakhan’ın lideri olduğu İslam Birliği isimli örgütün düzenlediği bir protesto yürüyüşüdür. Farrakhan’ın o gün için çocukların dahi okula gönderilmeyerek yalnızca yürüyüşe odaklanılmasını istemesi ve gün boyu para harcanmamasını istemesi, Thoreau ve Gandhi’nin yolunu izleyen Luther King’in pasifist eylemci anlayışını bir adım daha ileri götürerek konunun ekonomik alana da taşınmasının önemli bir göstergesidir. Yürüyüşe katılanlar, kamusal bir söz vererek kadınlara ve çocuklara karşı sözlü ya da fiziksel şiddetten kaçınacaklarını ve meşru müdafaa dışında hiçkimseye karşı şiddet uygulamayacaklarını, uyuşturucu ve alkolden uzak durarak iş, kültürel ve sosyal kurumlarında siyah birliği için efor harcayacaklarını ifade etmişlerdir¹⁰⁹⁶. 2015 senesinde, ilk yürüyüşün 20. yılında tekrar “Adalet ya da...” sloganıyla aynı yerde toplanılmış, konuşmacılar buradaki konuşmalarında ülkede hala birçok adaletsizliğin, eşitsizliğin ve hapsedilmelerin yaşandığını, her çocuğun eşit ve yüksek derecede eğitime ve her vatandaşın sağlık tedavisi hakkına erişene kadar bu yürüyüşlerin devam edeceğini¹⁰⁹⁷ ve yıllardır bir sürü silahsız siyah insanın polisler

¹⁰⁹⁵ Bleiweiss ve diğerleri, s.112.

¹⁰⁹⁶ Michael Janofsky, “The March on Washington: Debate on March and Farrakhan, Persists as Black Men Converge on the Capital” , New York Times, 16.10.1995 <http://www.unitygroupofchattanooga.com/millionman.html>, (Erişim: 07.03.2016).

¹⁰⁹⁷ Emanuella Grinberg, Crowds rally for 'justice or else' on 20th anniversary of Million Man March, 11.10.2015, <http://edition.cnn.com/2015/10/10/us/million-man-march/>, (Erişim: 08.03.2016).

tarafından öldürüldüğünü¹⁰⁹⁸, bu durumun toplumu bir patlama noktasına getirdiğini¹⁰⁹⁹ ifade etmişlerdir.

25 Ekim 1997 tarihinde ise 750 bin civarında Afro-Amerikan kadın Philadelphia’da gelenekleri, davaları ve gördükleri baskı konuları üzerine yürüyüş yapmış, Afro Amerikan topluluklarının bozulan ekonomilerine, çocuklarının sağlıklı bir çevrede beslenebilmesine, sivil haklar hareketine ve siyasi arenada birleştirici bir sese, siyah ailelerin güçlendirilmelerine dikkat çekmiştir¹¹⁰⁰.

Azınlık kesimlerin yasama meclislerinde adaletli ve hakkaniyetli bir şekilde azınlık olarak temsil edilip karar alma süreçlerine katılımlarının sağlanması ise ülkelerin demokratik olma ve insan haklarına saygılı olma eğilimleri ile doğru orantılı olarak değişmektedir. Amerika açısından durum değerlendirildiği takdirde Afrika kökenli Amerikalıların bu bağlamda Yasama meclisinde temsil edilme oranları, tüm nüfus içinde bulundukları oran göz önüne alındığı ve “seçime konu mevkilerin ancak 1,4’ünü işgal ettikleri¹¹⁰¹” düşünüldüğünde adilane bir temsilin sağlandığı söylenemez¹¹⁰².

Birçok hak mücadelesi verip beyazlarla aynı statüde olmak için uzun yıllardır uğraşan Afro Amerikanların yasal olarak birtakım engelleri kalkmış olsa da asıl meselenin zihinlerde edindiği yerin yıkılması olduğu belirtilmelidir. Başkalarından duyulan ve az bir bilgiye dayanarak genel bir kanı oluşmasını sağlayan, genellikle küçük yaşlarda edinilmeye başlanarak hayatın ilerleyen zamanlarında da çok az değişikliğe uğrayan ya da hiç değişikliğe uğramayan kalıp tutumlar ya da diğer adıyla stereotipler, insanların inanç ve davranışlarında etkili birer aktör konumundadırlar.

¹⁰⁹⁸ CBS, “Rally To Mark Million Man March’s 20th Anniversary”, <http://www.cbsnews.com/news/million-man-march-20th-anniversary-washington/>, (Erişim: 08.03.2016).

¹⁰⁹⁹ Sabah Gazetesi, “ABD Kongre binası önünde 1 Milyon Adam Yürüyüşü”, 11.10.2015 <http://www.usasabah.com/Guncel/2015/10/11/kongre-binasi-onunde-1-milyon-adam-yuruyusu>, (Erişim:08.03.2016).

¹¹⁰⁰ Michael Janofsky. “Million Woman March is Set with High Hope.” *New York Times*, October 23, 1997; <http://www.blackpast.org/aah/million-woman-march-1997>, (Erişim: 09.03.2016).

¹¹⁰¹ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Hakların Liberal Teorisi*, s.227.

¹¹⁰² James Madison zamanından beri adaletsiz bir temsilin var olduğunu ve devam ettiğini belirten Dahl’a göre bu tarz bir temsil sadece en ayrıcalıklı azınlıkların haklarının korunmasına hizmet etmiştir ve kölelerden ziyade köle sahiplerinin haklarının korunmasına hizmet eder ve Senato’ca kölelik karşıtı 8 düzenlemenin hepsinin reddedilişi buna örnektir. Ayrıca Dahl’in belirttiğine göre üst meclisinde adaletsiz temsil anlamında birbiri ile karşılaştırılacak konumda olan 22 ülke arasında ABD en üst sırada yer alırken aynı zamanda federal sistemi olan ülkeler içinde de ABD adaletsiz temsil derecesi ile en üst sırada yerini korumaktadır. Bkz. Dahl, *Etik, Siyaset ve Ekonomi Üzerine Dersler: Amerikan Anayasası Ne Kadar Demokratik*, s.46-47.

Örneğin Amerikalı üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada kalıp tutumlar ve önyargılar üzerine etkileyici sonuçlara rastlanmaktadır. Buna göre değişik yıllarda yapılan bir ankette Amerikalılar zencileri 1933 yılında %84 oranında batıl inançlı, %75 oranında tembel, %38 oranında cahil olarak görmekte iken, 1951 senesinde %41 oranında hurafeci, %33 oranında müziğe düşkün, %31 oranında tembel; 1967 senesinde ise %47 oranında müziğe düşkün, %27 oranında kaygısız, %26 oranında ise tembel olarak algılamışlardır¹¹⁰³. Kağıtçıbaşı'nın da belirttiği gibi milletlere dair kalıp tutumlar, daha çok küçük yaşlarda oluşmakta, tarihten siyasete, iktisadi alandan dinsel faktörlere kadar etkilenmekte, kulaktan dolma ve kolay değişmeme özelliklerine sahip olmaktadır¹¹⁰⁴. Olumsuz kalıp tutumlar ise kişiyi değiştirilmesi daha da zor olan önyargılara götürmekte ve bu kez bizden olanlar ve olmayanlar ayırımına doğru bir yola sevk etmektedir.

Ayrımcılık, sadece bir ülkenin kanun ve kamu uygulamalarında değil, yurttaşlarının günlük pratiklerinde de hayat bulabilen bir uygulama olabilmektedir. ABD'de ve Britanya'da siyah erkekler günlük hayatlarında bir tehdit olarak görülmelerinden dolayı kötü muameleye maruz kalma olasılıklarının yüksekliği, sokaktaki insanın en çok siyah renkli kapkaççılardan tedirginlik duyması, Müslüman kadınların başörtülerinden dolayı kötü bakışlara maruz kalmaları, sakal bırakmış Müslümanları polisin şüpheli gördüğü için araması ve keyfi tutuklamalara maruz kalmaları¹¹⁰⁵ ayrımcılık örnekleri arasında gösterilmektedir.

Köleliğin kaldırılması mücadelesinden 20. yüzyılın sonlarına kadar geçen süreçte gerçekleşen tüm mücadelelere rağmen hayatın farklı alanlarında ötekileştirmenin sürdüğü yapılan araştırmalarla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buna göre Harvard Üniversitesinin yaptığı araştırmaya göre Alabama'da 1988 yılında siyahî öğrencilerin okullarına giden beyaz öğrencilerin oranı %38 iken, 2000 yılında bu rakam %30'a gerilemiş, Georgia'da bu rakam 1980'deki %39'luk orandan 2000

¹¹⁰³ Kağıtçıbaşı, *İnsan ve İnsanlar*, s.105-106.

¹¹⁰⁴ *Age*, s.153.

¹¹⁰⁵ Modood, *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*, s.91.

yılında %30'a düşmüş, Atlanta'da %3, Chicago %9,6, Birmingham'da %2,8 olarak tespit edilmiştir¹¹⁰⁶.

Harvard üniversitenin yaptığı bir başka araştırmaya göre okullardaki beyaz - zenci oranının 1969 yılı ile benzerlik gösterdiğini, beyazların haftada 633 dolar, zencilerin 509 dolar, Latin asıllıların ise 444 dolar kazanabildiklerini, beyazlar arasında üniversite bitirenlerin daha yüksek bir oranda olduğunu, sosyoekonomik eşitliğin sağlanamayışının günümüzde de devam ettiğini göstermiştir¹¹⁰⁷. Ancak yine de sivil haklar hareketinin etkileri kendisini özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında etkili olarak göstermiştir. Sivil haklar yasasının onaylanmasında etkili isim olan Başkan Johnson'ın kabinesinde 1966 senesi ile ilk kez Afro-Amerikan bir isim olan Robert C. Weaver'ın bakanlığı¹¹⁰⁸ ile başlayan süreçte 1967 yılında Cleveland Afro-Amerikan bir adayı belediye başkanı seçmiş¹¹⁰⁹ günümüze kadar siyahi ırka mensup 20 isim çeşitli kabinelerde çeşitli görevlerde bulunmuş olup bunlardan en bilinenleri ABD'de¹¹¹⁰ Genelkurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı da yapmış olan Colin Powell ile yine Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Condoliza Rice gibi isimler olurken 2015 senesinde siyahi bir kadın Amerikalı olarak Loretta Lynch ilk siyahi kadın Adalet Bakanı olmuştur. Bu isimlerin en sonuncusu olarak Barack H. Obama, 2008 yılında Demokrat Partinin başkan adayı olarak seçilerek ABD'nin 44. ve ilk Afro-Amerikan Başkanı olmuş, 2012 senesinde de tekrar seçilerek son dönemini icra etmiştir¹¹¹¹.

Daha önce de belirtildiği üzere devletin önemli noktalarında siyahilerin gelmesinin ardından ülke yönetiminin başına beyaz olmayan bir başkanın gelmesi çok çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Yalnız başkanlıkta değil diğer önemli noktalarda da, örneğin kongrede de sadece bir kişinin WASP özelliklerini taşıması,

¹¹⁰⁶ Erica Frankenberg ve diğerleri, "A Multiracial Society with Segregated Schools: Are We Losing the Dream?", *The Civil Rights Project*, Harvard University, Cambridge Massachusetts Ocak 2003, s.8-9.

¹¹⁰⁷ Volker Bargenda, *Traum vom Ende der Rassentrennung in weiter Ferne*, <http://sciencev1.orf.at/science/news/110737>, (Erişim: 23.02.2016).

¹¹⁰⁸ Encyclopedia Britannica, "Robert C. Weaver", <http://global.britannica.com/biography/Robert-C-Weaver>, (Erişim: 21.02.2016).

¹¹⁰⁹ Walsh, *GCSE Modern World History: The USA 1945-75: Land of Freedom*, s.27.

¹¹¹⁰ Justice. Gov, *Meet The Attorney General*, <https://www.justice.gov/ag/meet-attorney-general>, (Erişim: 21.02.2016).

¹¹¹¹ The White House, *President Barack Obama*, <https://www.whitehouse.gov/administration/president-obama>, (Erişim: 20.02.2016).

Yüksek Mahkemede siyahilerin, Hispaniklerin olması ve ilk kez bir tane bile Protestan'ın bulunmaması WASP anlayışının yavaş yavaş etkili gücünü kaybettiği şeklinde yorumlanırken, siyaset bilimci Mark Smith bazı Amerikalıların bu durumu olumlu karşıladıklarını bazılarının ise ülkelerinin gözlerinin önünde yavaş yavaş yok olup gittiğini söylediklerini ifade etmiştir¹¹¹².

5.2.4. Asya-Amerikanlar

1790 tarihli Amerikan Vatandaşlık Kanunu sadece özgür ve beyaz insanları vatandaşlığa kabul etmekteydi. Ancak Asyalılar özgür olsalar da beyaz olmadıkları için bu kapsamda değerlendirilmemektedirler¹¹¹³. Başka bir deyişle yasal olarak Hindistanlılar ve buradan hareketle Asyalılar beyaz ırktan sayılmamıştır. 1923 tarihli Yüksek Mahkemenin *United States v. Bhagat Singh Thind*, 261 U.S. 204 davasında da bu durum beyaz ırkın sadece Amerikan vatandaşı olabileceğini, beyaz ile de Kafkas bölgesinin kastedildiği ifade edilmiştir¹¹¹⁴. İlk kuşak Asyalılar için geçerli olan bu durumun ikinci ve sonraki kuşaklarda devam etmemesi diğer kuşakların başvurusuz vatandaşlık alabilmeye başladığını göstermektedir.

Asya Amerikanlar için toplumsal güvenlik minvalinde ötekileştirilme ve ayrımcılık mağduru olmaları bahsedilen davadan önceki yıllarda da söz konusu olmuştur. 1882 yılında Çinlilerin hem ötekileştirilmeleri gerçekleşmiş hem de yoğun göçlerinin Amerika'da yaşayan kesimin işsiz kalmasına sebep olma tehlikelerine binaen Çin Dışlama Kanunu çıkarılmış, 2. Dünya Savaşı sonrası Çin ve ABD müttefikliğine rağmen yılda sadece 105 Çinlinin ülkeye göçmen olarak kabulüne izin veren ve Magnuson Kanunu olarak bilinen yasa ile bu yasak sona ermiştir¹¹¹⁵.

Ancak asıl olarak tüm sınırlamaların kalkması 1965 tarihli Hart-Celler Kanunu ile mümkün olmuştur. Başkan Lyndon Johnson'un imzalamış olduğu

¹¹¹² Alan Greenblatt, "The End of WASP-Dominated Politics", *National Public Radio: Npr*, 19.09.2012, <http://www.npr.org/sections/itsallpolitics/2012/09/17/161295588/the-end-of-wasp-dominated-politics>, (Erişim: 08.03.2016).

¹¹¹³ Legis Works, *The First Congress*, <http://legisworks.org/sal/1/stats/STATUTE-1-Pg103.pdf>, (Erişim: 02.08.2018), s.103-104.

¹¹¹⁴ Justia US Supreme Court, *United States v. Bhagat Singh Thind*, 261 U.S. 204 (1923), <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/261/204/>, (Erişim: 02.08.2018).

¹¹¹⁵ Harvard University Library Open Collections Program, *Chinese Exclusion Act (1882)*, <http://ocp.hul.harvard.edu/immigration/exclusion.html>, (Erişim: 15.03.2016).

Göçmenlik ve Tabiiyet Kanunu insanların kimliklerine dayalı olarak oluşturulmuş olan ülkeye girişte kullanılan kota sistemine son vermiştir. Böylece her ülkenin göçmenlerine ülkeye girişte eşit imkanlar sunulmasının da önü açılmıştır. Bu sayede 1960 yılında 491 bin olan Asyalı göçmen sayısının 2014 yılında 12.8 milyona ulaştığı ifade edilmiştir¹¹¹⁶.

Asya Amerikalılara karşı daha çok hepsinin aynı dış görünüşe sahip olduğu, hepsinin başarılı ve varlıklı algısının hâkim olduğu (*model minority myth*), deri renkleri, geleneksel kıyafetleri ve dini bağlantılarından dolayı yabancı teröristler ile benzerlikler gösterdikleri, geleneksel değerlerine ve pratiklerine karşı yanlış anlamaların olduğu ve bunların Amerikan değerlerine karşı birer tehdit olarak algılandığı belirtilmiştir¹¹¹⁷.

26 Ocak ve 9 Nisan 2017 tarihleri arasında “Amerika’da Ayrımcılık” konulu bir araştırma Asyalı kesimin Amerika’da kendileri ile ilgili mevcut durumları hakkındaki fikirlerini araştırmıştır¹¹¹⁸. Bu araştırmaya göre araştırmaya katılanların %25’inden fazlası ayrımcılığa farklı alanlarda maruz kaldıklarını beyan etmişlerdir. Bu durum %27 oranında bir işe başvururken, %25 oranında eşit ücret konusunda ve %25 ise ev ya da araç kiralama hususlarında gerçekleşmiştir. Genel olarak %61 oranında kişinin Amerika’da hala ayrımcılığın devam ettiğine inandığının belirtildiği araştırmada %68’lik bir kesimin bunun bireysel önyargılarda sürdüğüne, %14’ünün yasalarda devam ettiğine, %16’sının ise ikisinde de var olduğuna inandıkları belirtilmiştir. Sağlık hizmeti alırken ise Asya-Amerikan erkeklerin %6’sının ayrımcılığa maruz kaldığını beyan etmesine karşın doktorlar tarafından ayrımcı muameleye maruz kaldığını beyan eden Asya Amerikan kadın oranı %20 olmuştur. Kendisi ya da aile üyelerinden birinin polis tarafından haksız yere durdurulduğunu ya da kötü muamale gördüğünü belirtenlerin oranı %12 iken mahkemede bu tür uygulamalara maruz kaldıklarını beyan edenlerin oranı %6’dır.

¹¹¹⁶ Zong ve Batalova, “Asian Immigrants in The United States”.

¹¹¹⁷ Shusta ve diğerleri, *Multicultural Law Enforcement: Strategies For Peacekeeping in A Diverse Society*, s.143-145.

¹¹¹⁸ National Public Radio, “Discrimination In America: Experiences and Views Of Asian Americans”, November 2017, <https://www.npr.org/assets/news/2017/12/discriminationpoll-asian-americans.pdf>, (Erişim: 26.07.2018), s.2-3, 8-9.

Bu noktada Asya-Amerikanların ayrımcılık konusunda siyah kesim kadar ayrımcılık ve ötekileştirilmeye maruz kalmadıkları ileri sürülebilir. Asimile olunması istenen kesimin erime potası içerisinde din, dil, ulus olarak kaybolması istenmektedir. Ancak Asyalı kesimin fiziki özellikleri ile beyaz bir Avrupalı kadar Amerika halkı içinde eriyip yok olması beklenmemelidir. Bu minvalde dil yeterliliği başta olmak üzere başka birçok özellik bakımından ehil derece baskın kültürün özellikleri elde edilse de fiziki görünüşten dolayı bir Asya-Amerikanın kendisinin ya da köklerinin göçmen olması olgusu gizlenemez. Bundan dolayı bahsedilen oranlarda ötekileştirilme davranışlarına maruz kaldıkları belirtilebilir. Ancak bu hiçbir zaman köle olarak çalıştırılan atalara haiz olmak ya da rezervasyon bölgelerinde yaşamak şeklinde gerçekleşmemiştir.

5.2.5. Hispanikler

Siyahiler ve Yerliler gibi bir takım ayrımcılıklara maruz kalan Hispaniklerin en yoğun olarak maruz kaldıkları ayrımcılık türünün işsizlik, sağlık hizmetleri, düşük ücretler, yoksul düzeyde iskanlaşma, eğitimsel ayrımcılık ve polis ayrımcılığı olduğu belirtilmiştir. Yasama meclisinde temsil edilme oranları ise nüfus ağırlıklarının temsil edilmeye oranı ile bakıldığında %0,8'e¹¹¹⁹ tekabül etmektedir. Walsh, bu kesimin maruz kaldıkları ayrımcılıktan dolayı kendilerini Meksika - Amerikalı olarak tanımlamak yerine bu terimi terk ederek Chicanos terimi ile tanımlamaya başladıklarını belirtmiştir¹¹²⁰.

ABD'nin Hispanik kesimin entegre olması adına gerçekleştirmesi gereken uygulamaların biri olan temsilde adalet ilkesi gereği Temsilciler Meclisinde sandalye sayısında adil dağılımı gerçekleştirmek olmalı iken Meksika sınırına Meksika'dan ABD'ye düşmanlığın, kaçakların, kaçakçılığın ve terörün gelebilme ihtimaline karşı 2000 mil /3100 km'lik duvar örme, geçiş yolları ile beraber entegre yollarının kapalı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bununla beraber gerçekleşen bu tarz eylemler ile toplumdaki öteki algısının altı kalın çizgilerle çizilmekte ve bunun neticesinde normalleşemeyen, normal hayatın akışına ve kamusal alana eşit şartlarda atılamayan,

¹¹¹⁹ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Hakların Liberal Teorisi*, s.227-228.

¹¹²⁰ Walsh, *GCSE Modern World History: The USA 1945-75: Land of Freedom*, s.28.

dışlanan ve kendisini dışlanmış olarak gören, buna tepki olarak da suça itilen kesimler toplum içinde sıklıkla görülmeye başlanmıştır. Dolayısı ile bu durum döngüsel olarak yeniden ve yeniden kendisini üreten bir nitelik kazanmış ve bir sistem haline dönüşmüştür.

Ulusal güvenliğin sağlanabilmesi ve yasa dışı göçlerin sonlandırılması adına Kaliforniya, Arizona, New Mexico ve Texas ile Meksika arasında gerçekleştirilen, geçmiş 1990 senesinde kısa setlerle oluşturulmaya başlanan ve zaman içinde çekilen sınır duvarı¹¹²¹ bu bağlamda kültürler arasına çekilen bir duvar olarak da nitelenebilir. Çokkültürcülüğün tanıma odaklı bir olgu olması aslında görünmez duvarların yıkılması iken somut duvarların örülmesi bu noktada çokkültürlülük olgusunun kolayca bir siyasi pratik olamayacağını göstermektedir. Amerika - Meksika sınır duvarı ayrıca komşuların çitle örülmesi olarak nitelendirilmiş, örülen duvarın doğal hayatı etkilemesinin yanında bahsi geçen topraklarda yaşayan Yerlilerin dini ve geleneksel ibadetlerini gerçekleştirmelerini engellediği hususunda da eleştirilere maruz kalmıştır¹¹²².

Latin ve Hispanikler ile ilgili olarak polislerin çok az bilgiye sahip olmalarının yanı sıra polis akademilerinde bununla ilgili herhangi bir eğitimin olmadığı, bu grubun diğer etnik gruplar içerisinde nüfusu en hızlı artan grup olmasının yanı sıra kendi içlerinde de Meksikalı, Porto Rikolu, Salvadorlu, Kübalı ve Dominikli olarak ayrıldıkları belirtilmektedir¹¹²³. Hispanikler ile ilgili en büyük genelleme ya da stereotipleştirme hepsini Meksikalı kategorisine indirmek olmaktadır. Genel olarak 5 kategori altında Hispanik vatandaşlara karşı genelleme ve ayrımcılık sınıflandırmasının yapıldığı belirtilmiştir. Bu sınıflandırma; her ne kadar 2010 ABD Nüfus sayımına göre büyük çoğunluğu yasal olarak ülkede bulunuyor olsalar da hepsini yasadışı yabancılar olarak görmek; göçmen tarlalarında yoğun şekilde çalışmalarına rağmen hepsini tembel ve güçsüz işçiler olarak görmek; 2010 verilerine göre Hispaniklerin %63'ünün lise mezunu, %13'ünün üniversite ve daha

¹¹²¹ Denise Gilman, *Obstructing Human Rights: The Texas-Mexico Border Wall The Working Group On Human Rights and The Border Wall*, The Government Accountability Office, Background And Context, ABD 2008, s.2-3.

¹¹²² Marta Tavares, "Fencing Out the Neighbors: Legal Implications of the U.S.-Mexico Border Security Fence", *Human Rights Brief*, C. 14, S. 3, Washington 2007, s.36.

¹¹²³ Shusta ve diğerleri, *Multicultural Law Enforcement: Strategies For Peacekeeping in A Diverse Society*, s.180-181.

üstü eğitim diploması olduğunu gösterse de Hispaniklere karşı eğitimsiz oldukları ya da eğitimsel süreçler ile ilgilenmiyor algısı beslemek; genç Hispanik erkeklere karşı uyuşturucu satıcısı ya da çete mensubu oldukları inancı ve hepsinin İspanyolca konuşuyor olduklarına dair algılar şeklinde yapılmıştır¹¹²⁴. Rayo ise Meksikalılara karşı var olan ayrımcılıkta hükümetin önemli rolü olduğunu ifade etmiş, bu ayrımcılığın köklerinin ise 1846-1848 yılları arasında gerçekleşen Amerika-Meksika Savaşı'nda atıldığını ve bu savaştan sonra Teksas ve ABD'de Meksikalılara ikinci sınıf vatandaş muamelesi uygulandığını belirtmiştir¹¹²⁵.

Kimliğin devamının sağlanmasının ve çokkültürlülüğün bir zenginlik olarak algılanmasının yolunu açan bir araç da eğitimidir. Yeni göç etmiş kimselerin en çok sıkıntı çektikleri yer, özellikle genç kuşaklar için eğitim kurumlarıdır. Orta kuşak göçmenlerde duruma adapte olacak belli bir görüş ve bilinç oluşmuş olsa da aile içinde ki yaşam tarzı ile dışarıdaki dünyanın gerçekleri arasında bir başkalık mevcuttur. Resmi eğitim kurumları her ne kadar Althusser'in deyişiyle devletin ideolojik aygıtı olarak yeni kuşakları biçimlendirme, Amerikanlaştırma politikasını uygulasa da, uyum sağlayamayan yahut girmek istediği çevreye adapte olamayan gençler bu durumu daha da kabul edilemez bulmuşlardır. Ne kendilerinden önceki kuşaklar gibi olabilmekte ne de yeni yerin bir ferdi olarak kabul görememe gerçeği ile yüzleşmek durumuyla karşı karşıya kalmışlardır. Gerçekten de başarısız entegrasyon sonucu sağlıklı şekilde içinde yaşadıkları toplum ile bütünleşme yaşayamayan kesimlerin bunu suça yönelerek kapatmaya çalıştıkları ifade edilebilir. Bu ise genç kuşakların yeniden eğitimi ve sağlıklı entegrasyon terapilerini hayata geçirerek mümkün gözükmektedir. Bu noktada özellikle çokkültürlü toplumlarda toplumların bu niteliğine özgü eğitim anlayışının, başka bir deyişle çokkültürcü eğitim politikalarının uygulanması ile gerçekleşeceği söylenebilir.

Çokkültürcü bir eğitimin sağlayacağı faydalar şunlardır: Önyargı ve ırkçılığı yok etmeye yardım; farklı ırkları uyum içerisinde bir araya toplama, farklı kültürlerarası etkileşim, gruplar arası hoşgörü ve kültürel engellerin kaldırılması¹¹²⁶.

¹¹²⁴ Age, s.192.

¹¹²⁵ Armando Rayo, "No Dogs, No Negros, No Mexicans: The Roots of Discrimination in Texas", care2, 12.02.2009, <https://www.care2.com/causes/no-dogs-no-negros-no-mexicans-the-roots-of-discrimination-in-texas.html>, (Erişim: 18.06.2018).

¹¹²⁶ Aydın, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, s.20.

Ancak ABD’de özellikle 20. yüzyıl içinde durum olması değil olmaması gerekenlerin yapılmasına odaklı seyretmiş, önyargı ve ırkçılık yok olmak yerine pekiştirilmiş, farklı ırklar özellikle birbirlerinde ayrıştırılmış, uyumlu olarak bir araya gelmeleri engellenmiş, hoşgörünün yerini tahammülsüzlük, kültürel engellerin kalkmasının yerini daha da yerleşik engeller almıştır. Özellikle yerliler, siyahiler ve Asyalılar için geçerli olan bu durum Hispanik kesimde de benzerlikler göstermiştir.

Bu noktada Hispanik kesim ile ilgili olarak eğitim konusu şu şekilde izah edilmelidir. 1960’lı yıllar itibari ile Hispanik kesimin en büyük sorunlarından biri eğitimlerini yarım bırakmış kesimler olmalarıdır. Bunun bilincinde olan Hispanikler aynı zamanda beyaz öğrencilerden ayrı, eski binalarda ve Meksika-Amerikan öğretmenlerden yoksun olarak eğitimlerine devam etmeleri üzerine 1968 yılında 20.000 civarında genç Los Angeles’ta protesto yürüyüşleri gerçekleştirmiş, yürüyüşler istenen amaçlara ulaşmayı sağlayamasa da 1971, 1972 ve 1974’te de gerçekleşmiştir¹¹²⁷.

Hispanik olmayan beyazlar, en az lise mezunu eğitim seviyesi ve %93’lük bir oranla eğitime erişme imkanı olan en geniş kesimi oluştururken Hispanikler ise her eğitim seviyesi araştırmasında ciddi anlamda en alt seviyede çıkmış kesim olarak belirtilmiş, lise eğitim düzeyleri %67, üniversite ve üstü eğitim seviyeleri ise %5 olarak ifade edilmiştir. Asyalılar her dönemin en yüksek üniversite ve üstü eğitim seviyesine sahip kesimi olarak belirtilirken 1988 senesi verilerine göre, üniversite ve üstü eğitim seviyesine sahip Asyalı kesimin oranı % 38 iken, Hispanik olmayan beyaz kesim için bu oran %21, siyahlar için %11, Hispanikler için ise %10 olmuştur. 2015 senesi için ise Hispanik olmayan beyazların %36’sı yüksek eğitim seviyesine sahip olup siyahlarda bu oran %22, Hispaniklerde %15’tir. Ancak belirtilen asıl mesele ırklara ait eğitim seviyelerinin geçmiş yıllara oranla artmasına rağmen ırklar arasındaki eğitim farkının aynı kalmış yahut artmış olmasıdır. Örneğin 1988 senesi yüksek eğitim seviyeli beyazların oranı %21, siyahlar % 11, Hispanikler % 10 , beyazlar ve siyahlar arasındaki fark 10, beyazlar ve Hispanikler arasındaki fark 11 iken 2015 yılı için aynı eğitim seviyesinde olan beyazların oranı %36, siyahlar ise %22, Hispanikler % 15 olup beyazlar ve siyahlar arasındaki fark 14, beyazlar ve

¹¹²⁷ Walsh, *GCSE Modern World History: The USA 1945-75: Land of Freedom*, s.29.

Hispanikler arasındaki fark ise 21 olmuştur. Banks bu durumu “ABD okullarındaki en büyük sorunlardan biri, azınlık konumunda bulunan öğrencilerle çoğunluk durumundaki beyaz öğrencilerin akademik başarıları arasındaki farktır” şeklinde özetlemektedir¹¹²⁸. Başka bir deyişle etnik kesimler içindeki eğitim oranı azalma ya da artış gösterse de kesimler arasındaki fark da aynı oranda artma ya da azalma göstermekte ve bu fark hep sabit kalarak eğitim seviyesi düşük olan kesimin eğitim seviyesini yükselterek aradaki farkı kapatmak gibi bir durum söz konusu olamamaktadır.

5.2.6. Dini Topluluklar

ABD’de din konusu çokkültürlü bir toplum inşacısı olarak önemli bir yere sahiptir. Zira bazı dinsel cemaatler, mezhepler ya da kendilerini ayrı bir din olarak tanımlayan kesimler bu noktada hem çokkültürcü bir yaklaşım talep etmeleri hem de dinin toplumsal güvenlik noktasında kimliksel bir olgu olması hasebiyle ayrı olarak değerlendirilmeyi gerektirmektedir. Ayrıca bu husus Yüksek Mahkeme davalarına da çeşitli tarihlerde girmiş bir konu olagelmıştır. Özellikle dini bir azınlık olarak Amishler, Yehova Şahitleri ve Mormonlar konusu bu minvalde incelenmeyi gerektirmektedir.

ABD’de kendisini devletin birçok alanında yer etmiş hakim kültüründen ve hegemonyasından korumak için soyutlayıp kendince hayat süren bazı dinsel azınlık grupların varlığı mevcut olup bu durum çokkültürlülük ve toplumsal güvenlik açısından uzun tartışmalara sahne olmuştur. Bu noktada öncelikle “ayrışma” olgusu açıklanmalıdır. Ayrışma, yaşanan devlette farklı bir bölgede yaşama arzusu içerir. Gönüllü bir uzaklaşmadır. Hem mekansal hem de kültürel açıdan bir uzaklaşmayı içeren bu olgu, ayrımcılığa tabi tutulmaktan çok baskın kültür içinde asimile olmama arzu ve korkusudur. Fowler ve Hertzke’ye göre dinsel endişeleri ile bunların en başında Amishler gelmektedir. Amishlerin tüm ABD’de toplam nüfusunun 318.390

¹¹²⁸ Camille ve Kurt Bauman, *Educational Attainment in The United States:2015: Population Characteristics Current Population Reports*, <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/publications/2016/demo/p20-578.pdf>, (Erişim: 24.04.2016); Banks, *Çokkültürlü Eğitime Giriş*, s.145.

olduğu bunun da yaklaşık %1 olduğu belirtilmektedir¹¹²⁹. Amishlerin 16. yüzyıla kadar giden geçmişlerinin olduğu belirtilmiştir¹¹³⁰. Özellikle faytonları, kendilerine has kıyafetleri, evlerinde elektrik kullanmamaları ile bilinen Amishler'in Amerikan yaşam tarzına kendi yaşam tarzları ile ilgisizlikleri ve direnmeleri, genellikle Amerikan kültürüne karşı bir düşmanlık olarak algılanmaktadır. Bununla beraber politikaya uzak durmaya çalıştıkları ve sayılarının da lobi faaliyeti yapamayacak kadar az oldukları belirtilmiştir. Sadece 1970'lerde gençlerini liseye göndermeme konusunda Amerikan Yüksek Mahkemesi'nde bir dava ile politik olarak görünür olmuşlar ve bu davayı da kazanmışlardır¹¹³¹.

Bahse konu dava 1972 tarihli Wisconsin v. Yoder davasıdır. Bu davada gerekçe aslında devletin çocuklarını eğitime yükümlülüğüne karşı bireylerin din özgürlüğünün bir zaferi olarak okunmaktadır. Yüksek Mahkeme, Amishlerin sıkı kurallarını inceledikten sonra taleplerinin karşılanmamasının “onların kurtuluşuna giden yolda bir engel” olacağına ikna olmuş ve toplulukçu bir koruma çizgisinde hüküm vermiştir¹¹³². Bunun yanında vergiden muaf olmaları ve askerlik hizmetini yerine getirmemeleri de söz konusudur. Ancak bireyin vaftiz konusu, yaygın olanın tersine doğumundan sonra değil de kendi tercihiyle bırakılarak 18 yaşından sonra yapılması da liberal değerler ve cemaatçi değerler açısından kayda değer bir husustur. Zira görüldüğü üzere kapalı bir toplum olarak toplumun geneliyle uyum göstermeyen küçük bir topluma belli alanlarda otonomi verilmiş, bu kapalı toplum da mensuplarını bazı konularda liberal bir yaklaşımla özgür bırakabilmiştir.

Kymlicka'nın belirttiğine göre Amishler kölelik gibi insan hakları ihlali tarzı davranışlar olmadığı müddetçe kendi içişlerinde belli bir takım kısıtlamalara devam etmelerine müsaade edilmiştir¹¹³³. Parekh ise bu tür bir politikanın bu grupların geniş toplumlarla daha geniş bir şekilde etkileşime girmelerini sağladığını, bu ilişki biçiminin bu gruplara bir güven vermekte olduğunu ve kültürel topluluğun

¹¹²⁹ Amish Studies The young Center, *Amish Population Profile*, 2017, <http://groups.etaown.edu/amishstudies/statistics/amish-population-profile-2017/>, (Erişim: 04.08.2018).

¹¹³⁰ Fowler ve Hertzke, *Religion and Politics In America: Faith, Culture and Strategic Choices*, s.185.

¹¹³¹ *Age*, s.185-186.

¹¹³² Cornell Law School Legal Information Institute, *Wisconsin v. Yoder*, <http://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/406/205>, (Erişim: 22.04.2018).

¹¹³³ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Hakların Liberal Teorisi*, s.286.

özerkliğine duyulan bir saygıyı ifade ettiğini belirtmektedir¹¹³⁴. Kymlicka bu durum için, çokkültürlü bir toplumda hayata geçmesi için, önyargı ve ayrımcılık uygulamalarıyla mücadeleyi esas alan, ayrımcılık karşıtı kanunların halkın nezdinde sağlam şekilde pekişmesini sağlayan, farklı grupların okul kitaplarından devletin belgelerine ve medyada resmedilme biçimlerinin değiştirilmesine kadar bir değişikliği de içinde barındıran, grupların dini olarak tatil ilan edilmiş günlerde iş yerlerinin kapatılmaları gibi kendilerine özel uygulamaların hakim kültür kurumlarında düzeltmelerini gerektiren ve bu gruplara bu şekilde muafiyet sağlayarak dezavantajlı durumlara düşmelerini engelleyen “yetkinleştirici bütünleşme” kavramını kullanmaktadır¹¹³⁵.

Din olgusunun çokkültürlü yapıda toplumsal güvenlik bağlamında incelenmesini gerektiren diğer grubu Yehova Şahitleridir. Bu kesimin toplam nüfustaki oranı %0,8’dir. Bu inanç, 1870’lerde Amerika’da doğmuş olup kurucusu Charles Russel’dır. Bayrağa selam vermeyi, askerlik hizmetini, inançlarına zarar vereceğine inandıkları herşey ile beraber devleti onlar için önemliymiş görüntüsü verecek tüm herşeyi reddederler. Bu yüzden katı bir ayrışmayı tercih etmişlerdir¹¹³⁶.

Yehova Şahitler’inin bayrağa İncil’i referans göstererek selamlamamaları konusu düşünce özgürlüğü ve azınlık grubu minvalinde değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Buna göre İncil’de geçen “Benden başka Tanrılar tanımayacaksın” vahyinin farklı bir yorumunu benimsedikleri ifade edilen bu dini grubun bayrak selamlamama isteği, 1920’lerden itibaren giderek artan oranda bir gerilim meydana getirmiştir. Minnersville isimli bir eyalette Gobitis soyadlı iki çocuğun okulda bayrak selamlamayı reddetmesi sonucu okuldan uzaklaştırma cezası alması Katolik düşmanlığı ile açıklanmaya çalışılmış, bir üst mahkeme olan federal bölge mahkemesi ise sivil öğrencinin bayrak selamlamasının akla uygun bir yöntem olmadığını ve bayrak selamlamamanın kamu emniyetini tehdit etmediğini belirtmiştir. Buna göre öğrencilerin kendi inançları ile çelişen göstermelik bir sadakete zorlanması totaliter bir düşünce biçimidir. Buna rağmen ABD Yüksek

¹¹³⁴ Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek*, s.262.

¹¹³⁵ Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Hakların Liberal Teorisi*, s.173.

¹¹³⁶ Fowler ve Hertzke, *Religion and Politics In America: Faith, Culture and Strategic Choices*, s.197.

Mahkemesinin bu kararı bozduğu ve okul idaresinin uzaklaştırma kararını onayladığı belirtilmiştir¹¹³⁷.

Yasdımın da Protestan Hristiyanların bir alt grubu olarak tanımlanan Yehova Şahitlerinin aziz ve Papa'yı kabul etmediklerini, asla kan alıp vermediklerini ve bu yüzden kendilerine kan verilmeyeceğine dair yanlarında bir bir belge ile dolaştıklarını, hiçbir ulusal bayrağı selamlamadıklarını, bayrak, sancak vatan gibi kutsal değerleri olmadıklarını, askere gitmek zorunda bırakılırlarsa ellerine silah almadıklarını belirtmiştir¹¹³⁸. Bu husus 1946 senesinde bir dava ile de kayıtlara geçmiştir. Buna göre Yehova Şahitleri ile Yüksek Mahkeme arasında geçen bu dava 1946 tarihli *Estep v. Unites States* davasıdır. Yehova Şahit inancına mensup bir papazın inancı gereği askerlik hizmetini yapmak istememesi sonucunda askere alınmayı reddetmekten kendisine dava açılmış, davalının durumu ve inancını göz önünde bulunduran Yüksek Mahkeme papazı haklı bularak sanık lehine karar vermiştir¹¹³⁹.

Dini bir azınlık olarak ele alınması gereken diğer grup nüfusun %1,6'lık kesimi ile Mormonlardır. Mormonlar tarihi geçmişleri itibari ile yerliler ile de ilişkili bir grup olmuştur. 2000'li yıllardan sonra dünyada 10 milyon civarında oldukları belirtilen Mormonların, yarısından azının ABD'de yaşadığı ifade edilmiş olup İsa Mesih merkezli bir anlayış taşımakta, aile kurumunu yüceltmeyi olmazsa olmaz şart gördükleri için çok eşli evlilik yapmaktadırlar¹¹⁴⁰.

Amerikan Başkanı James Buchanan 1857'de çok eşli evliliği kölelik gibi bir barbarlık kalıntısı olarak gördüğü için askerlerini Utah'ta yaşayan Mormonlar üzerine göndermiş, ardından bu tür evlilikleri yasaklayan bir yasa hazırlanmış, bir süre bu yasağa direnilmiş ise de kilise başkanı Woodruff tarafından çok eşliliğe son verilmiştir¹¹⁴¹. Bunlara ek olarak Mormonlar, zencileri kabullenen en son dini

¹¹³⁷ Öykü Didem Aydın, *Üç Demokraside Düşünce Özgürlüğü ve Ceza Hukuku 1: Amerika Birleşik Devletleri*, Ankara 2004, s.120-121.

¹¹³⁸ Bülent Günel, "Yehova Şahitleri Hakkında Herşey", *Habertürk*, 01.06.2014. www.haberturk.com/gundem/haber/953547-yehova-sahitleri-hakkinda-her-sey, (Erişim: 02.12.2017).

¹¹³⁹ *OpenJurist*, 316 F. 2d 767 – *Estep v. United States*, <http://openjurist.org/316/f2d/767/estep-v-united-states>, (Erişim: 02.12.2017).

¹¹⁴⁰ Ramazan Işık, "Mormonluk ve Mormon Kilisesi Üzerine Bir Araştırma", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1, Sivas 2006, s.165-166, 174.

¹¹⁴¹ *Age*, s.175-176.

oluşumdur. Zira zencilerin, yeryüzünde ilk kan döken kişisi olarak bilinen Kabil'in soyundan gelmiş olduklarına inandıklarından Allah'ın lanetli kulları olarak görmekteydiler ve kiliselerine kabul etmiyorlardı; bununla beraber Coates'in belirttiğine göre ancak 1978 yılında Allah'ın gönderdiği vahiyde artık kiliseye zencilerin kabul edilmesine müsaade etmesinin ardından bu görüş ortadan kalkmıştır¹¹⁴². Şekil 4.3'de gösterildiği üzere Siyah kesimin, Amerika'nın köklü inançlarından olan Mormonluk inancının diğer inançlar ile kıyaslandığında en küçük dilimde yer almasının bir sebebi de yıllarca sürmüş olan bu dışlama olsa gerektir. Tüm bunlara ek olarak Mormonluğun bir mezhep olmaktan çok bir tarikat olarak kabul eden görüşler neticesinde Mormonların kendilerini Hristiyanlığın doğru versiyonu olarak görmelerinden dolayı 19. yüzyılda Federal Hükümet ve Güney Baptistler tarafından Amerikan uygarlığına bir tehdit olarak algılanmaları da söz konusu olmuştur.

Din olgusu ile ilgili olarak belirtilmesi gereken son husus bazı din mensuplarının kendi dinlerinde belirtilmiş olan bazı özel hususların kamusal hayatta görünür kılınması yönündeki talepleri olmuştur. ABD'de bu anlamda bir olay resmi tatil günlerinin uygulanması konusunda yaşanmıştır. 1961 yılında *Mc Gowan v. Maryland* ve aynı tarihli *Braunfeld v. Brown* davalarında Musevi olmaları hasebi ile Cuma gece yarısından cumartesinin bitimine kadar iş yerlerinin Sabat günü olarak dinlerince kutsal kabul edilen Cumartesi günü kapamak isteyen, bu yüzden resmi tatil olarak belirlenen Pazar günü açık olmasını, aksi halde iki gün boyunca kapalı kalacağını dile getiren, pazar günü işyerlerini açtıkları için para cezası alan Musevi tüccarların davaları, pazar gününün tatil olmasının dini bir ritüel değil laik bir uygulama olması, Eşit Uygulama ve 14. değişiklik ile yine anayasasının 1. Değişiklikleri ile sağlanan hakları ihlal etmediği, dinin korunması kurallarına aykırılık taşımaması gereğince herhangi bir sorun ya da hak ihlali olarak görülmemiştir¹¹⁴³. Touraine'e göre ulusal bir toplumun çokekinli / çokkültürcü olması çok zordur çünkü dinlenme günleri olarak kimileri için Cuma, kimileri için Cumartesi ya da Pazar olması mümkün değildir. Bu tür farklı topluluk gelenek ve

¹¹⁴² Işık, "Mormonluk ve Mormon Kilisesi Üzerine Bir Araştırma", s.181.

¹¹⁴³ *Justia Us Supreme Court*, "McGowan v. Maryland, 366 U.S.420" ve "Braunfeld v. Brown, 366 U.S.599", <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/366/420/> ve <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/366/599/>, (Erişim: 02.06.2018).

görenekleri toplulukla dolaylı bir ilişki biçimi olup kitle ve kent orjinli bir toplumda hayatlarını sürdüremezler¹¹⁴⁴. Dolayısı ile istenen tanınma taleplerine yönelik olarak verilen gerekçeli kararlar, çokkültürcülük taleplerine verilen olumsuz cevaplar olarak değerlendirilmelidir.

5.3. ABD'DE ADALET SİSTEMİ AÇISINDAN TOPLUMSAL GÜVENLİĞİN İZLENİMİ

Amerika'da özellikle polislik uygulamaları başta olmak üzere adalet sisteminde görülen yaygın yanlışların ve hukuk dışı uygulamaların nedenleri psikolojik ve sosyolojik olarak açıklanabilmektedir. Özellikle polislik mesleğinin ABD'de bozulma davranışı göstermesini dava edilemez hukuk kurallarına, organize suç olmalarına, siyasi etkiye, polislik mesleğinin doğasına, mahkeme ve savcılara, polisin takdir yetkisine ve başka türlü sebeplere bağlayan araştırmalar olduğu gibi¹¹⁴⁵ polisin ayrımcılığını başlı başına bir sebep olarak inceleyen ve bu durumu polisin sistematik bir şekilde uyguladığını ve polislik mesleğinde çok yaygın rastlandığını ifade eden araştırmalar da mevcuttur¹¹⁴⁶.

Başta Afro-Amerikalılar olmak üzere azınlık kesime karşı gerçekleşen kanun uygulamalarının altında yatan sebebin başta medyadan kaynaklandığı belirtilmelidir. Örneğin insanların siyah vatandaşlara karşı ihtiyatlı ve temkinli davrandıkları, bunun sebebinin ise medyada haklarında çizilmiş bir stereotip kaynaklı olarak suçlulukla ilişkilendirildikleri ifade edilmektedir¹¹⁴⁷. Ön yargılar, iletişim eksikliği, gruplara karşı aşırı bilgisizlik önyargılara dayalı öteki algısını kuvvetlendirmektedir. Bu algıların zamanla doğruların ve gerçeklerin yerini alması ile siyahlara karşı belirli davranış kalıplarının gözlenmesi söz konusu olmaktadır. Bunun akabinde siyahlarda polislerin hal ve davranışları ile ilişkin olarak yanlış anlamaların varlığından bahsedilmekte, bu davranış ve yanlış anlaşılmalara şu şekilde açıklanmaktadır. Polisler siyahları araçlarından sürüklemekte, onlardan hemen şüphelenmekte,

¹¹⁴⁴ Alan Touraine, *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?* (Çev. Olcay Kunal), 4. Basım, İstanbul 2011, s.258.

¹¹⁴⁵ Herman Goldstein, *Policing A Free Society*, Cambridge 1977, s.197-200.

¹¹⁴⁶ Donald Black, *The Manners and Customs of the Police*, New York: Academic, 1980, s.13.

¹¹⁴⁷ Shusta ve diğerleri, *Multicultural Law Enforcement: Strategies For Peacekeeping in A Diverse Society*, s.161.

orantısız güç kullanmakta, kaza eseri vurmakta iken siyahların kendilerine yönelik eylemlere dair algıları ise beyazların kendilerinin evden çıkmamalarını istemeleri, polisin deri renginin siyah olmasının başlı başına bir neden olduğuna inanması, durduruldukları zaman bir siyahın kesinlikle kötü muameleye maruz kalacağına ve siyaha suçun önemsiz algılandığını düşünmeleri şeklindedir¹¹⁴⁸. Ülke çapında Polisin Davranışı Doğrultusunda Otoritenin Kötüye Kullanımı isimli araştırmada ırk olgusunun polis davranışlarında ayırıcı bir unsur olduğu ifade edilmiş olup polislerin siyah ya da beyaz olmalarının da aynı suç tipine yaklaşımlarda farklılık meydana getirdiği belirtilmiştir¹¹⁴⁹.

1960'lı yıllarda siyah vatandaşların öncülüğünde gerçekleşen Sivil Haklar Hareketi ile polis başta olmak üzere Ceza Adalet Sistemi'nde bahse konu davranışlara kamusal bir farkındalık kazandırılmıştır. Sivil Haklar Hareketine ilişkin bir değerlendirme şu şekilde yapılmıştır: 1963-1968 yılları arasındaki protestolarda ve getto isyanlarında 2 milyondan fazla insan yer almış, 9 bin yaralı ve 200 civarında hayatını kaybeden insan olmuştur. Bu ve diğer birçok sebepten dolayı bu ayaklanmalar ABD'ye 20. yüzyılın en yoğun iç kolektif şiddetini yaşatmıştır¹¹⁵⁰.

Amerika'da 20. yüzyılın ikinci yarısında, özellikle 1960'lı yıllarda kendini gösteren ve başta siyahi kesimlerin öncülüğünde gerçekleşen ayaklanmaların ardından çeşitli tarihlerde, polis güçlerinin göçmenlere, siyahi vatandaşlara ve farklı kesimlere uygulamış olduğu eylemler gerçekleşmiştir. Bunların bir kısmı geniş yankı bulup kamuoyunu uzun zaman meşgul etmiştir. Bu olayları, mağdurların etnik özellikleri ve olayların tarihsel sıralaması çerçevesinde şu şekilde sıralamak ve açıklamak mümkündür.

Bu olayların başlangıcı olarak 1965 yılı, Tilly'nin de belirttiği üzere¹¹⁵¹ esas olarak alınabilir. Ona göre olayları başlatan Marquette Frye isimli siyahi bir

¹¹⁴⁸ *Age*, s.162.

¹¹⁴⁹ *Age*, s.169; Bununla beraber ABD Başkanı Trump, 2017 yılında polis haftası kapsamında polislerin ve suç mağdurlarının katılmış olduğu bir konferansta, polislerin şüphelilere kibar davrandıklarını belirterek bu kadar kibar davranmak zorunda olmadıklarını ifade etmiştir. Bkz. The Guardian, "Don't be too nice: Trump seems to back rougher policing in immigration speech", 28.07.2017, <https://www.theguardian.com/us-news/2017/jul/28/donald-trump-police-long-island-speech>, (Erişim: 18.06.2018).

¹¹⁵⁰ Charles Tilly, *Kolektif Şiddet Siyaseti*, (Çev. Seda Özel), Ankara 2009, s 226.

¹¹⁵¹ *Age*, s.226.

vatandaşın Los Angeles'ta aşırı hız yaparak araç kullanmasının ardından kendisi, kardeşi ve annesinin gözaltına alınmasıdır. Yoğun yağma, polise saldırı ve polis müdahaleleri Watts bölgesinde ciddi oranda güvenlik endişesi meydana getirmiştir.

9 Eylül 1981 tarihinde Kara Panterler isimli örgütün üyesi Mumia Abu-Jamal¹¹⁵², Philadelphia'da bir polisi öldürdüğü gerekçesi ile tutuklanmış ve idamla yargılanmış, 2011 senesinde idam cezası düşürülmüş ve mahkûmiyeti ömür boyu hapse çevrilerek devam etmiştir.

Adalet Bakanlığının verilerinden yararlanan bir çalışmaya göre 1990 yılı için gerçekleşen 4755 saldırının %75'i Afro-Amerikalılara karşı işlenirken, sadece Los Angeles'ta son 7 yılda azınlıklara karşı gerçekleştirildiği için şikayet edilen polis şiddeti 7 bin olarak verilmiştir¹¹⁵³. 3 Mart 1991 tarihinde, aşırı hız yaptığı gerekçesi ile Rodney King isimli siyahi bir şoföre, dört güvenlik görevlisi çok sert müdahalede bulunmuştur. Bu olay amatör bir kamera tarafından kaydedilmiş, CNN tarafından haber yapılmasının ardından geniş bir kamuoyu oluşmuştur¹¹⁵⁴. Bir yıl süren yargılamada sadece beyazlar yargılamaya katılmış, failler suçsuz bulunmuş, faillerin suçsuz bulunması Amerikan adaletinde siyahlara yer olmadığı şeklinde yorumlanmış, Los Angeles'ta halk ayaklanması olmuştur. Sadece ilk günkü ayaklanmalarda 16 kişi ölmüş ve olağanüstü hal ilan edilmiş, okullar tatil edilmiş ve mermi satışı yasaklanmıştır. Yağmalamalar sonucu 200 milyon dolarlık hasar meydana gelirken Los Angeles Felaket Bölgesi ilan edilmiştir¹¹⁵⁵.

¹¹⁵² Jamal, 25 Haziran 2018 tarihli bir gazete röportajında siyahların ola gelen durumları ile ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur: Devlet siyah yaşamı baskılamakta ve tehlike altına sokmaktadır. Siyahların karşısında devletin polisi ölümcül bir tehdittir ve polisler cezasız kalmaktadır. Siyah yaşamlar görülmemiş bir kitlesel hapsedme ile karşı karşıyadır. Siyah çocuklar tam ve adil bir eğitim alamamaktan dolayı sosyal hareketlilikte yukarıya doğru ilerleyememektedirler. ABD siyah mücadelesi baskı bitmediği için bitmemiştir ve Ferguson, Baltimore olayları bunun örnekleridir. Neonaziler için 2017 yılında "iyi insanlar" tabirini kullanan Başkan Trump, birçok siyah aktivist için beyaz milliyetçiliği temsil etmektedir. Bazı siyahi aktivistler, meşru idealler uğruna mücadele eden hareketin ilkeli insanları olarak anlaşılmak yerine "tehlikeli radikaller" olarak adlandırılmışlardır. Bkz. Ekim Kılıç, "Mumia Abu-Jamal: Baskı Bitmeden Siyahların Mücadelesi Bitmeyecek", *Evrensel*, 25.06.2018, <https://www.evrensel.net/haber/355568/mumia-abu-jamal-baski-bitmeden-siyahlarin-mucadelesi-bitmeyecek>, (Erişim: 28.06.2018).

¹¹⁵³ Temel Demirer ve diğerleri, "Amerika: Rüya Mı Karabasan mı?", *Amerika Rüya Mı Kabus Mu?: Yankee İmparatorluğu*, Gökçer Özgür ve Mustafa Erdem Sakıncı (Der.), Ankara 2001, s.35.

¹¹⁵⁴ Tamara L. Roleff, "Introduction", *Police Brutality: Current Controversies*, ABD 1999, s.12-13.

¹¹⁵⁵ İbrahim Sediyanı, *Şehadetinin 50. Yıldönümünde Malcolm X'e Siyah Devrim*, İstanbul 2015, s.107-109, 111-112.

San Fransisco, Las Vegas ve Atlanta'daki olaylarda 37 kişi yaşamını yitirmiş, Dallas ve Tennessee'de bazı okullarda siyah ve beyaz öğrenciler arasında çatışmalar çıkmıştır¹¹⁵⁶.

3 Mayıs 1992'de Ames kentinde 8 bin siyah ve beyaz üniversite öğrenci arasında çatışmalar yaşanmıştır¹¹⁵⁷. Farklı şehirlerde meydana gelen olayların neticesinde bilançoya göre 7'si güvenlik güçlerinin açtığı ateş sonucunda gerçekleşen 58 ölü, 2116 yaralı, 9400 tutuklu, 500 milyon dolar hasar şeklindedir. Çin Dışişleri Bakanlığının olayları ABD'de ırk ayrımının olduğu şeklinde yorumladığı belirtilmiştir¹¹⁵⁸.

“The National Association of Colored People (NAACP) / Siyah İnsanların Gelişmesi İçin Ulusal Birlik”in yan kolu olan Jackson’ın başkanının oğlu olan Andre Lamond Jones’un, 1992 yılında, 18 yaşında iken araç kullandığı esnada polis tarafından durdurulmuş, aracında açık bira teknesi, gizli bir silah taşıdığı ve aracının kimlik numarasının değiştirildiği gerekçesi ile polis merkezine götürülmüştür. Önce Brandon Eyalet Hapishanesi’ne ardından Simpson Eyalet Hapishanesi’ne götürülen Jones, birkaç saat sonra banyoda ayakkabı bağcıklarıyla asılı olarak bulunmuştur. Jones’un boyu ve asıldığı yer ile ilgili inceleme yapan patalojist, Jones’un yardım almadan ya da tabure ve sandalye olmadan kendini asmasının mümkün olmadığını, hücrede öldürülüp intihar süsü vermek amacıyla asıldığını rapor etmiştir¹¹⁵⁹.

19 Nisan 1995’te Oklahoma’da devlet binası önünde bomba patlatılmış ve 168 kişi ölmüş, failin beyazların üstünlüğünü savunan Turner Günlüklerinden etkilendiği belirtilmiştir. ABD’de bu tarz eylemleri gerçekleştirme potansiyeli olan 100 bin civarında silahlı aşırı sağcı insanların olduğu ifade edilmiştir¹¹⁶⁰.

¹¹⁵⁶ Age, s.109.

¹¹⁵⁷ Age, s.112.

¹¹⁵⁸ Age, s.112-114.

¹¹⁵⁹ Ben Chaney ve Karen Carrillo, “Brutality Against Prisoners Is a Serious Problem”, *Police Brutality: Current Controversies*, ABD1999, s.30.

¹¹⁶⁰ Demirer ve diğerleri, “Amerika: Rüya Mı Karabasan mı?”, *Amerika Rüya Mı Kabus Mu?: Yankee İmparatorluğu*, s.34; 168 kişinin ölümü ile sonuçlanan olayda failin nefret suçu faili olarak misyoncu fail kategorisinde değerlendirildiği ifade edilmelidir. Bu noktada varlığını tehdit olarak gördükleri kesimin yok olması için uğraşan kesimin nefret suçlarında en tehlikeli eylemler sergileyen ve en çok şiddete başvuran kesim olduğu, kurbanlarının varlıklarını meşru kabul etmedikleri, kurbanlarının aşağı varlıklar olduklarına ve dünyada var olmamaları gerektiğine inandıkları ve misyonlarını görmezlerken dünyayı ve ulusu bir an önce bu aşağı derecedeki varlıklardan kurtarmak olduğunu

12 Ekim 1995 tarihinde Brentwood'da Jonny Gammage isimli siyahi bir motorcu, bir trafik suçundan dolayı 5 polis tarafından gözaltına alınmış, birkaç dakika sonra boğazına ve ensesine yapılan baskı sonucu nefessiz kalarak hayatını kaybetmiştir. Bu tür vakalar Amerikan kültürüne nüfuz etmiş ırkçı anlayışın göstergesi olarak betimlenmiştir¹¹⁶¹.

4 Ağustos 1997'de New York'ta bir bar çıkışı yaşanan kavgada olayda çağrılan polislere yumruk attığı belirtilen Haitili göçmen Abner Louima ekip otosuna bindirilerek polis merkezine götürülmüştür. Louima, yol boyunca merkeze götürülürken aracın iki kez durdurulduğunu ve dayak atıldığını, merkezde ise kelepçeli olarak WC ihtiyacını gidermek zorunda bırakıldığını, bazı dışlarının kırıldığını, doktorun bir buçuk saat sonra kendisine müdahale etmesine izin verildiğini ve bunun gibi insanlık dışı muamelelere maruz kaldığını beyan etmiştir. Konunun The New York Daily gazetesinde haber olmasının ardından polislerin açığa alınıp haklarında adli işlem gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Abner Louima'nın olayının üzerinden bir hafta sonra Dallas'ta beyaz bir polis, 52 yaşında zihinsel engelli siyahi bir vatandaşı öldürmekten beraat etmiştir. Ruhsat kontrolü yapan polislerin ellerini kaldır ihtarına uymayan 23 yaşındaki Alfieri Shinaia Los Angeles, silahsız siyahi bir vatandaş olan 21 yaşındaki Andrew Durham ise Chicago polisi tarafından vurularak öldürülmüştür¹¹⁶².

Polis şiddeti üzerine 1997'de New York'ta gerçekleşen Ulusal Acil Durum Konferansında, azınlık gruplara karşı gerçekleşen polis şiddeti ile ilgili şu örneklerle yer verilmiştir. New York'ta iki Hispanik adamın arkalarından 28 el ateş edilerek vurulmaları, bir başka Hispanik adamın futbol maçı sonrası polis arabasına çarpmasının ardından öldüresiye boğulması, Pittsburgh'da ve New Haven'da Afro-Amerikan bir iş adamının trafik şiddeti olayında öldürülmesi, St. Petersburg'da trafik çevirmesi esnasında Afro-Amerikalı bir motorcunun vurulması polis

düşündükleri ifade edilmiştir. Bkz. Coşkun Taştan, "Nefret Söylemi ve Nefret Suçları", *Suç Sosyolojisi*, Fuat Güllüpinar (Ed.), Eskişehir 2017, s.234.

¹¹⁶¹ Sarah J. McCarthy, "The Use Of Extreme Force Is Sometimes Justified", *Police Brutality: Current Controversies*, ABD 1999, s.41-42.

¹¹⁶² People Against Racist Terror, "Radical Changes Needed To Counter" *Police Brutality: Current Controversies*, ABD 1999, s.112.

nezarethanelerinde ya da polis merkezine giderken yolda gerçekleşen polis şiddetine örnek olarak verilmişlerdir¹¹⁶³.

New York merkezli Chaney Kuruluşu, 1987-1999 yılları arasında Missisipi hapisane ve nezarethanelerinde 57 şüpheli ölümün gerçekleştiğini belgelemiş, bunların 48'inin asılarak gerçekleştiğini, bunların 25 tanesinin ise siyah erkekler olduğunu belirtirken bu durumu bariz ırkçılık olarak tanımlamış, Missisipi'de Jim Crow normlarının hala yaşadığını ifade etmiştir¹¹⁶⁴. Konu ile ilgili olarak da Birleşik Devletler Sivil Haklar Komisyonu, polis şiddeti ve şüpheli ölümler için federal bir soruşturma başlatılmasını istemiştir¹¹⁶⁵.

New York'ta 4 Şubat 1999'da seri bir tecavüzcünün peşinde olan 4 polis memurunun Gineli göçmen Amadou Diallo'yu, aradıkları şahıs sanmaları ve eli cebinde olduğu için 41 el ateş edilmesiyle öldürülmesi sonrası olay yerinde başlayan olaylarda 1700'den fazla kişi tutuklanmış, polis memurları ise önce ikinci derece cinayetten tutuklanmışsa da sonra beraat etmişlerdir¹¹⁶⁶.

Philadelphia'da 2000 yılı Ocak ayında ise Erin Forbes isimli siyahi vatandaş, gece işinden döndüğü esnada sopayla kendilerini tehdit ettiği gerekçesi ile 5 polis tarafından kalbinden vurularak öldürülmüştür¹¹⁶⁷.

¹¹⁶³ Bernice Powell Jackson, "Police Brutality Against Minorities Is a Serious Problem", *Police Brutality: Current Controversies*, ABD 1999, s.24.

¹¹⁶⁴ Chaney ve Carrillo, "Brutality Against Prisoners Is a Serious Problem", s. 31-32, 34.

¹¹⁶⁵ Peter Applebome, "Series of Deaths in Mississippi Jails Prompt Call For Federal Investigation", *NY Times*, 18.03.1993, <https://www.nytimes.com/1993/03/18/us/series-of-deaths-in-mississippi-jails-prompt-call-for-federal-investigation.html>, (Erişim: 02.06.2018); Bunun yanında bazı polis yetkililerinin bahse konu olayların abartılarak verildiğini belirttikleri, bu birkaç olayın münferit olaylar olarak algılanması gerekliliğini, olayları gerçekleştiren memurların sepetteki çürük elmalar olarak algılanmasının daha doğru olacağını ifade ettikleri belirtilmiştir. Bkz. Roleff, "Introduction", s.13; Bazı polis yetkilileri ise polis şiddetinin bahse konu olaylarda artmasını ise "The Blue of Silence / Mavi Sessizlik Duvarı", olgusuna bağlamaktadır. Bu olguya göre polisler, meslektaşlarının yapmış oldukları kanuna aykırı eylem, suç ve davranışları örtme eğilimi göstererek yetkili mercilere bildirmemekte ve birbirlerini koruma iç güdüsü ile hareket etmektedirler. Bunun yanında ırkçılık, polis otoriteleri ile çelişme, yetersiz eğitim gibi sebepler de diğer nedenler arasında sayılmıştır. Bkz. Tamara L. Roleff, "Chapter Preface", *Police Brutality: Current Controversies*, ABD 1999, s.58.

¹¹⁶⁶ Alexandra Star, "How the Legacy of Amadou Diallo lives on in New York's immigrant community", *PRI*, 05.02.2014, <https://www.pri.org/stories/2014-02-05/how-legacy-amadou-diallo-lives-new-yorks-immigrant-community>, (Erişim: 02.05.2018).

¹¹⁶⁷ Sosyalist Çağrı Grubu, "Günümüzde ABD: Polis Vahşeti ve Elektrikli Sandalye", *Amerika Rüya Mı Kabus Mu?: Yankee İmparatorluğu*, Gökçer Özgür ve Mustafa Erdem Sakınç (Der.), Ankara 2001, s.216.

New York Sivil Özgürlükler Birliği'nin şehirlerdeki polis şiddetini araştıran Sivil Şikâyetleri Teftiş Birliği'nin verileri ile beraber yaptığı araştırmaya göre 1993-1996 yılları arasında meydana gelen 16.327 şiddet olayının sadece %4,3'ünün ispatlanabildiğini, doğrulananların ise sadece %1'inin disiplin cezası aldığını belirtmiştir¹¹⁶⁸. Ulusal Siyah Polisler Birliği (National Black Police Association) başkanı ve Philadelphia polisi Lesley Seymore Amerika polis departmanlarında ırkçılığın her tarafta yayılmış bir olgu olduğunu belirtirken¹¹⁶⁹, polisin ABD'deki adli uygulamalarında ırkçı eylemlerde bulunmasının sebebini tarihsel kökenlerinde arayan William Geller, ABD'deki ilk polis kuvvetlerinin köleleri denetlemek için oluşturulan köle devriyeleri olarak ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bundan dolayı Amerika'daki polislik algısında ırkçı varsayım algısı yapısal olarak yer etmiş bulunmaktadır. Çünkü polisliğin ilk köle devriyeleri olarak çıkmış olduğu zamanda ırkçılık, beyazların ekonomik endişelerinden dolayı alevlenmiş, polis beyazları korkularından emin kılmak için ince mavi bir çizgi olarak görülmüştür¹¹⁷⁰.

17 Temmuz 2014 günü kaçak sigara sattığı gerekçesi ile New York'ta polisler tarafından gözaltına alınmak istenen 43 yaşındaki siyahi Eric Garner'a gerçekleşen müdahale görüntüleri amatör bir kamera ile çekilmiş, görüntülerde beş polis memurunun kurbanı orantısız güç ile müdahale ettikleri ortaya çıkmıştır. Mahkeme, görüntüleri delil olarak saymazken kaydedilen videoda maktulün müdahale öncesinde “beni her gördüğünüzde taciz ediyorsunuz, ben bir şey yapmadım” dediği, müdahale sonrasında yere yatırılan kurbanın son sözlerinin “nefes alamıyorum” olduğu net bir şekilde duyulmaktadır. Yargılama sonucunda ise müdahale eden polise takipsizlik verilmiştir¹¹⁷¹. “I Can't Breathe / Nefes Alamıyorum” ise Garner'ın ölümünün ardından birçok yerde gerçekleşen protesto eylemlerinde slogan haline gelmiş, tişörtlere basılmış, bazı şarkılarda da yer alarak toplumsal farkındalık meydana getirmiş, kamuoyunda önemli bir yer işgal etmiştir.

¹¹⁶⁸ Roleff, “Introduction”, s.14.

¹¹⁶⁹ Salim Muwakkil, “Racism Causes Police Brutality”, *Police Brutality: Current Controversies*, ABD 1999, s.61.

¹¹⁷⁰ Age, s.60.

¹¹⁷¹ Al Jazeera, “ABD Polisi Garner'ı Böyle Öldürdü”, 04.12.2014, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-polisi-garneri-boyle-oldurdu>, (Erişim: 02.06.2018); BBC, “Eric Garner'ın Ölümüne Sebep Olan Polise Takipsizlik”, 04.12.2014, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141204_eric_garner, (Erişim: 02.06.2018).

9 Ağustos 2014 günü ABD'nin Missiouri eyaletinde 18 yaşındaki siyahi bir vatandaş olan Michael Brown, polis kurşunu ile yaşamını yitirmiş, ertesi gün Ferguson semtinde başlayan protesto olaylarında başka şehirlerden gelen polislerden yardım alınmış, polisin askeri tarz araçlar kullandığı, ilk günkü olaylarda 32 kişinin gözaltına alındığı belirtilmiştir. Başkan Obama'nın olayın tarafsız şekilde araştırılması talimatı ile konuya dahil olmasının ardından Adalet Bakanı, protestolarda polisin askeri araç kullanımını eleştirmiş, olaydan 10 gün sonra yakın bir çevrede polis siyahi bir kişiyi kendisine bıçak çekmesi dolayısı ile silahlı müdahale ile öldürmüştür. Ulusal Af Örgütü, polis şiddetine son verin çağrısının ardından, ABD'ye gözlemci heyeti göndermiştir. Ferguson davasının sürdüğü bir dönem olan 24 Kasım 2014 tarihinde ise polis Cleveland'de 12 yaşındaki siyahi bir çocuğu elindeki oyuncak tabancadan şüphelenmesi üzerine vurarak öldürmüştür. Michael Brown davasında 9 beyaz ve 3 siyahi jüriden oluşan jüri 25 Kasım 2014 tarihinde Brown'ı vuran polis memurunu suçsuz bularak beraat ettirmiştir¹¹⁷². Ferguson olayları sonuç olarak değerlendiriliğinde tarihsel olarak geride kalmış olarak düşünülen ırkçılık olaylarının sadece bastırılmış olduğunu, her an kendisini tekrar gösterebilecek durumda olduğunu, tekrarlaması durumunda ise bunun toplumda da geniş oranda karşılığının bulunduğuna işaret etmiştir.

Kararın ardından iki farklı araştırma yapılarak durumun ırklar açısından nasıl değerlendirildiği hakkında fikir elde edilmeye çalışılmıştır. Yapılan iki ayrı araştırmanın da varmış olduğu ortak kanı, toplumda bu konuda da keskin ayrılıkların olduğu yönündedir. Remington Araştırma Grubu tarafından yapılan ilk araştırmaya göre araştırmaya katılan Afro-Amerikan vatandaşlarının %65'i polisin silahsız bir genci vurmasını adilane bulmamıştır. Beyazların ise %62'si polis memurunun davranışını savunmuştur. Afro-Amerikalıların %71'i polis memurunun cezalandırılmasından yana iken beyazların %71'i suçsuz olduğunu düşünmektedir. Polisin bu davranışının maktulün ırkından dolayı olduğunu düşünen Afro-Amerikan oranı % 64 olmuşken, konunun ırkla ilgisi olmadığını düşünen beyazların oranı %77'dir.¹¹⁷³ ABD News ve The Washington Post'un yayınlamış olduğu araştırma da

¹¹⁷² Hürriyet, "Ferguson'daki Olayların Kronolojisi", 25.11.2014, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/fergusondaki-olaylarin-kronolojisi-27646780>, (Erişim: 15.06.2018).

¹¹⁷³ Steve Giegerich, "Survey Exposes Sharp Racial Divide in Public Perception of Ferguson Crisis", *St. Louis Post-Dispatch*, 15.09.2014, <https://www.stltoday.com/news/local/survey-exposes-sharp->

benzer sonuçlara ulaşmıştır. Buna göre genel olarak jürinin beraat kararının vatandaşlarının %48'i tarafından onaylandığı, % 45'i tarafından ise onaylanmadığı belirtilmiştir. Araştırmada yer alan beyazların % 58'i, Afro-Amerikalıların %9'u ve Latin kökenlilerin %32'si jüri kararını onaylarken, siyahların %85'inin, Latin kökenlilerin %60'ının kararı onaylamadığı ifade edilmiştir¹¹⁷⁴.

17 Ocak 2015 günü Güney Carolina'da siyahların gitmiş oldukları Emanuel Afrika Metodist Kilisesi'ne yapılan silahlı saldırıda 9 Afro-Amerikan vatandaşı yaşamını yitirmiştir. Saldırının saldırı öncesi sitesinde beyaz ırkçılık yanlısı paylaşımları olduğu ve özellikle Güney Carolina eyalet meclisinden siyahi vatandaşların rahatsızlığı üzerine indirilen, İç Savaş yıllarından kalma ve beyaz ırkçılığı temsil eden Konfederasyon Bayrağı ile çekilmiş fotoğraflarının mevcut olduğu ifade edilmiştir¹¹⁷⁵.

Florida Eyaletine bağlı Orlando kentinde 12 Haziran 2016 günü eşcinsellerin gitmiş olduğu bir gece kulübüne Afganistan kökenli Omar Mateen isimli bir şahsın gerçekleştirmiş olduğu silahlı saldırıda 50 kişi yaşamını yitirmiştir. FBI tarafından şahsın radikal İslamcı bir ideolojiye bağlı olduğu ileri sürülmüş, olayın ardından kentte olağanüstü hal ilan edilmiştir¹¹⁷⁶.

1 Ekim 2017 günü ise ABD'nin Las Vegas kentinde düzenlenen bir müzik festivali olan "Route 91 Harvest" festivalinde Stephen Paddock isimli bir şahsın gerçekleştirmiş olduğu silahlı saldırıda 59 kişi yaşamını yitirirken 500'den fazla kişinin yaralandığı belirtilmiş, polis yetkililerince şahsın "yalnız kurt" tarzı bir saldırgan olduğu ifade edilirken saldırının ABD tarihinde gerçekleşen en kanlı saldırı olduğu belirtilmiştir.¹¹⁷⁷ Son saldırının toplumsal güvenlik bağlamında her hangi bir şekilde etnik, dinsel, dilsel ya da cinsel eğilimlere yönelik olduğu iddia edilmese de

racial-divide-in-public-perception-of-ferguson/article_da5a19d4-1e28-5ead-b8f6-4148a9a39f54.html, (Erişim: 18.06.2018).

¹¹⁷⁴ TRT Haber, "Ferguson Olayları İle İlgili Çarpıcı Araştırma", 03.12.2014, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/ferguson-olaylari-ile-ilgili-carpici-arastirma-153832.html>, (Erişim: 18.06.2018).

¹¹⁷⁵ Feliks Garcia, "Dylann Roof: The Vile White Supremacy That Killed 9 Black Churchgoers", Independent, 11.01.2017, <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/dylann-roof-death-sentence-had-to-do-it-white-supremacist-manifesto-who-is-he-a7520656.html>, (Erişim: 02.06.2018).

¹¹⁷⁶ BBC, "Florida Pulse Gay Club Attacked in Orlando - At Least 20 Dead", 12.06.2016, <https://www.bbc.com/news/36510272>, (Erişim: 02.06.2018).

¹¹⁷⁷ Danny Boyle ve Barney Handerson, "Las Vegas Shooting Kills At Least 59 in Deadliest Ever US Gun Attack", *The Telegraph*, 03.10.2017, <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/10/02/las-vegas-strip-shooting-multiple-casualties-reported-near-mandalay/>, (Erişim: 02.06.2018).

bu kez ABD’de bireysel silahlanma konusu gündeme gelmiş ve yapılan araştırmalar sonucunda aşağıdaki verilere ulaşılmıştır.

Buna göre, ABD’nin dünyadaki bireysel silahlanma oranının en fazla olduğu ülke olurken ortalama olarak her 100 ABD’linin 89’unun bireysel silaha sahip olduğu ifade edilmiş, son 10 yılda gerçekleşen silahlı saldırılarda yaklaşık 300 bin kişinin yaşamını yitirdiği belirtilmiştir¹¹⁷⁸. Bununla beraber silah taşıma ve kullanma hakkının Anayasanın bir parçası olması ve 2000 tarihli Kolombiya Yüksek Mahkemesinin bireysel savunmayı meşru gören kararı bireysel silahlanmanın önüne geçilmesinde en büyük engellerden biri iken silahlanma oranının en fazla olduğu eyaletin Teksas olduğu belirtilmiştir¹¹⁷⁹. Sadece 2016 yılında 11 binden fazla kişi silahlı saldırılarda yaşamını yitirmiş, bu sonuç ise kasıtlı ya da taksirle işlenen öldürme suçlarının üçte birine tekabül etmiştir¹¹⁸⁰. 2017 yılı içinde 335’i kitlesel olmak üzere 59 bin 619 silahlı saldırı yapılmış, bu saldırılarda 15 bin 39 kişi yaşamını yitirmiştir. Her eyaletin kendine göre silah satışlarını düzenleyen yasalarının bulunduğu bilinmektedir. Buna göre Alaska ve Arizona’da ruhsatsız silah bulundurmanın serbest olduğu, Vermont’ta 16 yaşından gün almış herkesin izin almadan silah satın alabildiği ve taşıyabildiği, Montana’da bu yaşı 14 olduğu, son 10 yılda bir buçuk milyon insanın silahlı saldırılarda yaşamını yitirdiği belirtilmiştir¹¹⁸¹. 2018 yılı verilerine göre ise bu yıl içerisinde ABD’de gerçekleşen silahlı olay sayısı 31 bin 342’dir. Bu olaylarda gerçekleşen ölüm sayısı 7.384, yaralanma sayısı ise 15.100’dür. Faili polis memuru olan olay sayısı ise 149’dur¹¹⁸².

ABD’de polis kurşunu ile 2015 ve sonrasında yaşamını yitiren kişi sayısı ile ilgili bilgiler ise şöyledir: 2015 yılında polis kurşunu ile yaşamını yitiren kişi sayısı 995, bunların 497’si beyaz, 259’u siyah, 172’si Hispanik, 38’i diğer etnik

¹¹⁷⁸ Fatih Çipli, “Amerika’da Bireysel Silahlanmanın Korkunç Boyutu”, 17.01.2016, <http://amfiweb.net/amerikadaki-bireysel-silahlanmanin-korkunc-boyutu/>, (Erişim: 03.06.2018).

¹¹⁷⁹ Melis Ozoğlu, “ABD’de Sonu Gelmeyen Bireysel Silahlanma Tartışması”, *Euronews*, 02.10.2017, <http://tr.euronews.com/2017/10/02/abdde-sonu-gelmeyen-bireysel-silahlanma-tartismasi>, (Erişim: 02.06.2018).

¹¹⁸⁰ BBC, *8 Grafikte Amerika’da Bireysel Silahlanma*, 04.01.2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41496572>, (Erişim: 02.06.2018).

¹¹⁸¹ Özlem Tınaz, “Amerika’da Bireysel Silahlanma Tartışması Sürüyor”, *VOA*, 11.01.2018, <https://www.amerikaninsesi.com/a/amerika-bireysel-silahlanma-slahli-saldirilar-/4201590.html>, (Erişim: 02.06.2018).

¹¹⁸² Gun Violence Archive, <http://www.gunviolencearchive.org/>, (Erişim: 02.06.2018).

kategorisinde yer almıştır¹¹⁸³. 2016 yılında polis kurşunu ile yaşamını yitiren kişi sayısı 963, bunların 466'sı beyaz, 234'ü siyah, 160'ı Hispanik, 42'si diğer etnik kategorisinde yer almıştır¹¹⁸⁴. 2017 yılında polis kurşunu ile yaşamını yitiren kişi sayısı 987, bunların 457'si beyaz, 223'ü siyah, 179'u Hispanik, 44'ü diğer etnik kategorisinde yer almıştır¹¹⁸⁵. 2018 yılının ilk 6 ayında polis kurşunu ile yaşamını yitiren kişi sayısı 555, bunların 231'i beyaz, 108'isiyah, 74'ü Hispanik, 18'i diğer etnik kategorisinde yer almıştır¹¹⁸⁶. Sonuç olarak polis kurşunu ile yaşamını yitiren kişilerin etnik dağılımına bakıldığında siyah kesim ile Hispanik kesimin ölüm oranları, nüfus dağılımı ile doğru orantılı değildir. Siyah kesim genel nüfusun %13'ünü oluşturmakta iken yılların ortalaması alındığında bu oran maktullerin yaklaşık olarak %25'ini oluştururken Hispanik kesim ile beraber bu iki kesimin mağduriyet oranları beyazlar ile hemen hemen aynı olmaktadır. Oysa iki kesimin genel nüfusa oranı beyaz kesimin dörtte biri civarına tekabül etmektedir. Dolayısı ile temsilde adalette benzer bir ters orantı söz konusudur. Bahsedilen kesimlerin yasama meclislerinde temsil edilme oranları toplam nüfustaki oranlarının çok altında iken polis kurşunu ile yaşamlarını yitirme oran ve ihtimalleri bu kez ters bir şekilde nüfusları ile orantısız olarak çok yüksektir.

Güvenlik çalışmaları konusuna 2. Dünya Savaşı'ndan sonra daha yoğun şekilde eğilen ABD'de çeşitli üniversitelerde güvenlik çalışmalarına yönelik bölümler açılmış, Harvard ve MIT üniversitelerinde birey güvenliği programı açılmıştır. ABD'nin birey ve insani güvenlik çalışmalarına önem verdiğini belirten Karabulut'a göre ABD demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi konuları ihraç etme çabası ile alırken aynı duyarlılığı kendi vatandaşları için göstermemekte ve hatta vatandaşları açısından önemli bir güvenlik tehdidi haline gelmektedir. Amerikan polisinin vatandaşlarına müdahalelerinde ölümle sonuçlanan olaylar, sınır güvenliği adına başka ülkelerin insanlarına karşı uygulamaları, idam cezasının

¹¹⁸³ The Washington Post, "995 People Shot Dead By Police in 2015", <https://www.washingtonpost.com/graphics/national/police-shootings/>, (Erişim: 02.06.2018).

¹¹⁸⁴ The Washington Post, "Fatal Force 963", <https://www.washingtonpost.com/graphics/national/police-shootings-2016/?noredirect=on>, (Erişim: 02.06.2018).

¹¹⁸⁵ The Washington Post, "Fatal Force 987", <https://www.washingtonpost.com/graphics/national/police-shootings-2017/>, (Erişim: 02.06.2018).

¹¹⁸⁶ The Washington Post, "Fatal Force 555", https://www.washingtonpost.com/graphics/2018/national/police-shootings-2018/?utm_term=.fce7df1b4a77, (Erişim: 02.06.2018).

serbest olduğu nadir batılı ülkelerden biri olması¹¹⁸⁷, evsiz sayısının fazlalığı gibi faktörler bu şekilde bir kanı oluşturmaktadır.

Polis şiddeti ile benzer bir durum cezaevleri için de geçerlidir. Buna göre Amerikan hapishanelerinde çeşitli yıllarda yapılan araştırmalar neticesinde etnik kökenlerin nüfusa oranı ve ayrıca etnik kökenlerin hapishanelerdeki mahkum oranı şu şekilde ifade edilmektedir.

1992 yılında siyahilerin toplam nüfusa oranı %12,5 iken hapisteki insanların %45’ini siyahiler oluşturmaktadır¹¹⁸⁸. Diğer yıllar şu şekilde gösterilebilir;

2000; beyazlar %41,9; Afro-Amerikan Siyahlar %41,3; Hispanic/Latinler %15,2; Amerikan/Alaska Yerlileri %0,9; Hawai ve Pasifik Adalılar %0,8;

2005; beyazlar %44,3; Afro-Amerikan Siyahlar %38,9; Hispanic/Latinler %15; Amerikan/Alaska Yerlileri %1; Hawai ve Pasifik Adalılar % 0,7;

2006; beyazlar %43,9; Afro-Amerikan Siyahlar %38,6; Hispanic/Latinler %15,6; Amerikan/Alaska Yerlileri %1,1 ; Hawai ve Pasifik Adalılar %0,7;

2007; beyazlar %43,3; Afro-Amerikan Siyahlar %38,7; Hispanic/Latinler %16,1; Amerikan/Alaska Yerlileri %1,1; Hawai ve Pasifik Adalılar %0,7;

2008; beyazlar %42,5; Afro-Amerikan Siyahlar %39,2; Hispanic Latinler %16,4; Amerikan/Alaska Yerlileri %1,1; Hawai ve Pasifik Adalılar %0,7;

2009; beyazlar %42,5; Afro-Amerikan Siyahlar %39,2; Hispanic /Latinler %16,2; Amerikan/Alaska Yerlileri %1,2; Hawai ve Pasifik Adalılar %0,7;

2010; beyazlar %44,3; Afro-Amerikan Siyahlar % 37,8; Hispanic /Latinler %15,8; Amerikan/Alaska Yerlileri %1,3; Hawai ve Pasifik Adalılar % 0,7;

¹¹⁸⁷ Nitekim ABD’nin idam cezası bulunan ülkeler açısından dört elit ülke arasında yer aldığı belirtilmektedir. Diğer devletlerin ise İran, Çin ve Suudi Arabistan olduğu ifade edilmektedir. Bu dört ülke, 2001 senesinde dünya idamlarının %90’ını infaz etmişlerdir. Birinci sırayı Çin alırken, ikinci sırayı İran, diğerleri sırasıyla Suudi Arabistan ve ABD olmuştur. Bkz. Scowen, *Haydut Millet: Dünya’nın Bilmediği Amerika*, s.283.; ABD’de halen 50 eyaletten 31’inde idam cezası bulunurken 19’unda idam cezası bulunmamaktadır. En çok idam cezasının uygulandığı iki eyaletin ise Teksas ile Oklohama oldukları belirtilmiştir. Bkz. The Guardian, “Death Penalty Statistics From the US: Which State Executes The Most People?”, 21.09.2011, <https://www.theguardian.com/news/datablog/2011/sep/21/death-penalty-statistics-us>, (Erişim: 19.06.2018).

¹¹⁸⁸ Sediyanı, *Şehadetinin 50. Yıldönümünde Malcolm X’e Siyah Devrim*, s.116.

2011; beyazlar %44,8; Afro-Amerikan Siyahlar %37,6; Hispanic/Latinler %15,5; Amerikan/Alaska Yerlileri %1,3; Hawai ve Pasifik Adalılar % 0,7;

2012; beyazlar %45,8; Afro-Amerikan Siyahlar %36,9; Hispanic/Latinler %15,1; Amerikan/Alaska Yerlileri %1,2; Hawai ve Pasifik Adalılar % 0,7;

2013; beyazlar %47,2; Afro-Amerikan Siyahlar %35,8; Hispanic/Latinler %14,8; Amerikan/Alaska Yerlileri %1,4; Hawai ve Pasifik Adalılar % 0,7;

2014; beyazlar %47,4; Afro-Amerikan Siyahlar %35,4; Hispanic/Latinler %14,9; Amerikan/Alaska Yerlileri %1,4; Hawai ve Pasifik Adalılar %0,8¹¹⁸⁹.

1990 yılında mahkumların genel nüfusa oranlar ile ilgili olarak her 100 bin ABD yurtdışına 600 mahkum düşmekte iken 2000 yılında bu rakam ikiye katlanmış, 1996'da federal hapishaneler kapasitelerinin %26'sı üzerinde çalışırken eyalet hapishaneleri de %14-25 oranında fazla kapasite ile çalışmışlardır. ABD'de en çok hapishanenin bulunduğu Kaliforniya'da mahkum sayısının 1980-1991 yılları arasında dört kat arttığı, beyazların hapsedilme oranının yüzbinde 215 iken bu oranın siyahlarda 1951 olduğu, eyalette hapishanelerin %194 kapasite ile çalıştığı belirtilirken sistemin tamamen cezalandırma ve engelleme üzerine kurulduğu belirtilmiştir. Ayrıca Kaliforniya'da bir genci hapishaneye göndermekle üniversiteye göndermenin maliyetlerinin aynı olduğu, eğitim sisteminin de hapishanelerin de bütçeden %9 aldıkları ifade edilmiştir¹¹⁹⁰.

Bu oranlar ve başka araştırmalar da göz önünde bulundurulduğu takdirde şöyle bir değerlendirme ile karşılaşılmaktadır: 1980 ile 2015 yılları arasındaki mahkum sayısı 500 binden 2,2 milyona ulaşmıştır. ABD bugün dünya nüfusunun %5'ine, dünyadaki mahkum sayısının ise %21'ine sahiptir. Afro-Amerikan nüfus, genel nüfusa oranla beyaz nüfusa göre 5 kat fazla mahkum olmaktadır. Afro Amerikan kadınlar beyaz kadınlardan iki kat fazla mahkum olmaktadır. Tutuklu çocukların %32'si, gözaltındaki çocukların %42'si ve mahkemesi süren çocukların %52'si Afro Amerikalı çocuklardır. Afro Amerikan ve Hispanic nüfus, tüm ülkenin %32'sini oluştursa da 2015 verilerine göre tutuklu sayısının %56'sını

¹¹⁸⁹ Todd D. Minton ve Zhen Zeng, "Jail Inmates at Midyear 2014", U.S. Department of Justice Office of Justice Programs Bureau of Justice Statistics, Haziran 2015, <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/jim14.pdf>, (Erişim: 02.05.2018), s.1-18.

¹¹⁹⁰ Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt: 3, Bin Yılın Sonu*, s.192-196.

oluşturmaktadırlar. Uyuşturucu kullanımı bakımından ise kullanım oranları ırklar arasında yakın oranlarda seyretmekte iken Afro Amerikalıların uyuşturucu suçundan mahkum olma oranları beyazlara oranla 6 kat fazladır¹¹⁹¹.

2016 yılının sonunda ise mahkumiyet ile ilgili durum şu şekilde belirtilmiştir¹¹⁹²: Birleşik Devletler’de siyah nüfusun genel nüfusa oranı %12, mahkum siyahilerin tüm mahkumlara oranı %33 olup, mahkum olan siyahların sayısı 486900, beyazların sayısı ise 439800, aradaki fark ise 47100’dür. Aynı dönemde Hispanik mahkum sayısı 339300, beyaz mahkum sayısı ise 439800’dür. Başka bir ifade ile beyaz nüfus tüm nüfusun %64’ünü oluştururken mahkumların % 30’unu oluşturmaktadır. Hispanik nüfus da tüm nüfusun %16’sını oluştururken mahkum Hispanik nüfusun tüm mahkumlara oranı %23’tür. Mahkumiyet konusundaki bir diğer karşılaştırma ise şu şekildedir: Bu karşılaştırma ise etnik her 100 bin kişiye düşen mahkum sayısı oranında gerçekleşmiştir. Buna göre her 100 bin yetişkin beyaz nüfusa düşen beyaz mahkum sayısı 274’tür. Her 100 bin yetişkin Hispanik vatandaşa düşen Hispanik mahkum sayısı ise 856’dır. Her 100 bin yetişkin siyah vatandaşa düşen siyah mahkum sayısı 1608 olup bu sonuç, beyaz oranda çıkan sonucun 5 katı, Hispaniklerle yapılan karşılaştırma sonucunun 2 katıdır.

Benzer bir tespit de, ABD’de bir suç işlendiği zaman genel olarak verilecek tepki ve gösterilecek muamelenin suçun şiddetinden ziyade şüphelinin özelliklerine ve özellikle ırkına göre şekillendiği yönündedir¹¹⁹³. Buna göre adli sürecin her basamağında Afro-Amerikan ve diğer azınlık mensuplarına beyazlara davranıldığından daha kötü davranıldığı belirtilmekte, aynı şartlarda işlenen bir suçta siyahların tutuklanma ihtimali daha yüksek olmakta, tutuklanan siyahın daha ciddi suçla yargılanma ihtimali fazla iken siyahlar beyazlardan daha fazla sayıda ve daha ağır bir ceza ile mahkum olmaktadır¹¹⁹⁴.

Amerika’da devlet baskısının en üst seviyelere ulaştığı belirtilirken genel olarak dünya nüfusunun %5’ini oluşturan ABD’deki mahkum sayısı, dünyadaki

¹¹⁹¹ National Association for the Advancement of Colored People, *Criminal Justice Fact Sheet*, <https://www.naACP.org/criminal-justice-fact-sheet/>, (Erişim: 22.04.2018).

¹¹⁹² John Gramlich, “The Gap Between The Number of Blacks And Whites in Prison is Shrinking”, PEW Research Center, 12.01.2018, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/12/shrinking-gap-between-number-of-blacks-and-whites-in-prison/>, (Erişim: 23.04.2018).

¹¹⁹³ McGowan, *Amerikan Faşizmi*, s.23.

¹¹⁹⁴ *Age*, s.24.

mahkum sayısının %25'ini oluşturmakta, azınlık statülerine rağmen Latin kökenliler ve Afro-Amerikalılar, idam mahkumlarının %56'sını, idam edilenlerin ise %42'sini oluşturmaktadırlar¹¹⁹⁵.

ABD'de idam mahkumları ile ırkları arasında bir ilişki olup olmadığını farklı kurumların muhtelif tarihlerde yapmış oldukları araştırmalar da ortaya koymaya çalışmışlardır. Yapılan araştırmaların varmış oldukları ortak sonuç, mahkumun Afro-Amerikalı olması durumunda ölüm cezasına çarptırılma olasılığının beyaz olması halinde ölüm cezasına çarptırılma olasılığından fazla olduğuna yöneliktir. 2007 tarihli Amerikan Barolar Birliği'nin yapmış olduğu araştırmada Afro-Amerika'lı ölüm mahkumlarının üçte birinin siyahi olmamaları durumunda alacakları cezanın ömür boyu hapis olacağını ifade ederken, Maryland Üniversitesi'nin 2003 tarihli çalışması ölüm cezasının ırk ve coğrafya ile yakın ilişkisi olduğunu belirtmiştir. Yale Üniversitesi'nin Connecticut'taki ölüm cezalarını incelediği 2007 tarihli çalışması ise Afro-Amerikalıların beyaz muadillerine göre üç kat fazla ölüm cezası aldıklarını ifade etmektedir¹¹⁹⁶.

Bu tür algının göçmenlerin suçla ilişkilendirilmesinde de belirtildiğini ifade eden Zweig; göçmenlik ile suç oranlarının artışının doğrusal yönde olmadığını ifade etmektedir. Ona göre Meksika'dan ülke sınırlarına giren göçmenlerin ABD vatandaşlarını öldürmek gibi niyetleri olduğunu iddia ederek seçmen kitlesinin duygularını sömüren politikacılara inanmamak gerekmektedir. En düşük suç işleme oranına sahip 4 yerleşim yeri olan San Diego, Phoenix, El Paso, Austin aynı zamanda sınır yerleşim yerleridir. Nüfusu 50 bin üzerinde 450 yerleşim yeri araştırması sonuçlarına göre de cinayet ve soygun suçları baz alındığında 1990-2000 yılları arasında yeni göçmen alan ve göçmen nüfusun yoğun artış gösterdiği kentlerde adı geçen suçlarda keskin azalma görülmüştür¹¹⁹⁷. Bu da göçmen ve suç ilişkisinin bilimsel değil ancak algısal bir ilişkilendirme olduğunu düşündürmektedir.

Garavdy'e göre Amerikan siyasetinin ilk efsanesi seçilmiş halk olduğuna dair efsanedir ve bu efsane üstün ırk ve aşağı ırk arasında hiyerarşi kurulmasını ve

¹¹⁹⁵ Sosyalist Çağrı Grubu, "Günümüzde ABD: Polis Vahşeti ve Elektrikli Sandalye", s.217.

¹¹⁹⁶ Amnesty International, "Death Penalty and Race", <https://www.amnestyusa.org/issues/death-penalty/death-penalty-facts/death-penalty-and-race/>, (Erişim: 22.06.2018).

¹¹⁹⁷ Michel Zweig, *Amerika'nın En İyi Saklanan Sırrı İşçi Sınıfı Çoğunluktur*, (Çev. Halil Çelik), İstanbul: h2O Kitap, 2012, s.144-145.

böylece milliyetçi ve sömürgeci zulümleri mazur göstermesini sağlamaktadır. Buradan hareket ederek insan haklarından kastın da ABD içinde yaşayan WASP olarak nitelendirilen beyaz adamın hakları olduğu ileri sürülmektedir¹¹⁹⁸. Bu bakış açısı kendini üstün görme olarak başlayan ve ilerleyen dönemlerde kendisini sürekli hissettiren nefret söylem ve eylemlerin de hareket noktası olmuştur. Nefret suçunun maceracı, reaktif ve misyoncu failer tarafından işlendiği göz önünde bulundurulduğu takdirde Amerika’da reaktif failerin ilk sırada yer aldığı değerlendirmesinde bulunulabilir. Reaktif fail, bir duruma reaksiyon gösteren fail olup toplumsal statü ya da sosyolojik konumu ötürü kendilerinin bir takım hak ve ayrıcalıklara sahip olduklarını düşünmektedirler. Reaktif failer tehdit olarak gördükleri kişiler ile yakın mekânsal ilişki içinde olup sadece kendilerinin sahip olduklarını düşündükleri hak ve ayrıcalıkların Amerika’da siyah derili insanlar tarafından olduğu gibi diğer öteki olarak konumlandırılan insanlarca da kullanılmaya başlandığı anda tehdit edildikleri vehmine kapılmaktadırlar¹¹⁹⁹. “Kimi zaman bir kadına, kimi zaman bir göçmene veya eşcinselle ama çoğunlukla toplumun zayıf kesimlerine karşı işlenen bu suç türü yalnızca suçun işlendiği bölgeyi veya mahalle sakinlerini ilgilendiren sıradan asayiş konusu gibi ele alınmamalıdır”. Bu bağlamda nefret suçlarının soyutlama ve genelleme yapılarak gerçekleştiği, başka bir deyişle “kurbanın bireysel özelliklerinden arındırılarak ırk, cinsiyet, cinsel tercih gibi özellikler bakımından anonimleştirilmesi” ve “bir bireye ait belli başlı bir takım özelliklerin, o bireyin mensup olduğu ırka, cinsiyete veya cinsel tercih sahiplerine teşmil edilmesi” ile vuku bulduğu ifade edilmiştir¹²⁰⁰. Bu noktadan hareketle nefret suçlarının toplumsal güvenlik ile olan yakın ilişkisi gözlerden kaçmamalıdır. İnsanlar şahsi özellikleri ya da birey olarak nefret suçlarının mağduru olmamakta belli bir cemaat üyesi olmasının sonucunda bu suçun mağduru olmaktadır.

ABD’de değişik zamanlarda nefret söylemleri inişli çıkışlı bir paradigma izleyerek kendini göstermiştir. Örneğin 80’li yıllarda ABD üniversitelerinde nefret ve düşmanlığa yönlendirici söylemler ciddi derecede önem arz etmiştir. Düşünce

¹¹⁹⁸ Roger Garavdy, *Amerikan Efsanesi: ABD’nin Dünyayı Yönetme Felsefesi*, (Çev. Cemal Aydın), 5. Baskı, İstanbul 2014. s.21, 30.

¹¹⁹⁹ Coşkun Taştan, “Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”, *Suç Sosyolojisi*, Fuat Güllüpnar (Ed.), Eskişehir 2017, s.234.

¹²⁰⁰ *Age*, s.231.

özgürlüğü ile nefret söylemi arasındaki çizgiye dikkat çekilen bu husus ile ilgili olarak 1930'ların başında Saturday Press Gazetesinin Yahudiler için gangster tabirini kullanması yerel savcı tarafından yayın durdurma ile cezalandırılrsa da Yüksek Mahkeme basın özgürlüğünü sansüre karşı bir güvence olarak görerek ortada nefret söylemi görmemiştir¹²⁰¹.

1986-1987 yıllarında nefret söylemlerinin üniversite kampüslerinde yoğun derecede artış göstermesi kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır. Massachusetts Üniversitesi'nde gerçekleşen bir maç sonrası beyaz taraftarlar siyahlara her yerde saldırmış; Wisconsin Üniversitesi'nde Zeta Beta Fraternity isimli bir öğrenci kulübün zenci köle açık arttırması düzenlemiş, siyah öğrencilerin yurtlarının kapılarının altından “ormana geri dön” gibi ifadeler yazılı notlar atılmaya başlanmış, Önyargılara ve Şiddete Karşı Ulusal Enstitü'nün rakamlarına göre 1986-1989 yılları arasında üniversitelerde bu ve benzeri 250 olayın meydana geldiği ifade edilmiştir¹²⁰².

Bunlara ek olarak New York Üniversitesi'nin New York polis yetkililerine üniversitede okuyan siyah ve Hispanik kökenli öğrencilerin kimliklerini verdiği belirtilerek Federal Özel Yaşamı Koruma Kanununa aykırı davrandığı belirtilmiştir¹²⁰³. Bu durum özellikle ABD'de nefret söylemleri ve ırkçı eylemlerin sadece eğitim seviyesi düşük kesimlerde değil yüksek tahsil görmüş kesimlerde de mevcut olduğunu ve artmaya eğilimli olduğunu göstermektedir. Bu noktada ırkçı motifler taşısa bile bir düşünce ya da söylemin, fiziksel olarak şiddet ile beraber meydana gelmemesi durumunda, yasaklanması düşünce özgürlüğünün ihlali olarak algılanmakta ve kamuoyunca tepkilere sebebiyet vermektedir.

FBI tarafından gerçekleştirilen Nefret Suçları İstatistiğine göre 2015 yılı için gerçekleşen çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır¹²⁰⁴. Tek bakış açılı önyargıya dayalı nefret suçları, 7121 mağdur ile 5818 kere işlenmiştir. Bunların % 59,2'sinin ırkçı, etnik ya da atalarından kaynaklı saiklerle, %19,7'sinin dini ayrımcılıkla,

¹²⁰¹ Aydın, *Üç Demokraside Düşünce Özgürlüğü ve Ceza Hukuku I: Amerika Birleşik Devletleri*, s.111-187.

¹²⁰² *Age*, s.188-189.

¹²⁰³ *Age* s.190.

¹²⁰⁴ FBI, *Latest Hate Crime Statistics Released: Annual Report Sheds Light on Serious Issue*, 14.11.2016, <https://www.fbi.gov/news/stories/2015-hate-crime-statistics-released>, (Erişim: 02.07.2018).

%17,72'sinin cinsel yönelimli, %1,7'sinin cinsel kimliğe dayalı, %1,2'sinin engellilere yönelik ve % 0,4'ünün ise cinsiyet yanlılığına dayalı olarak gerçekleştiği belirtilmiştir. Bilinen fail sayısı 5493 olurken bunların %48,4'ünün beyaz, %24,3'ünün Afro-Amerikan, %16,2'sinin etnik kimliğinin ise bilinmediği vurgulanmıştır. Daha önceki istatistiklerde olmayan ve yeni olarak kayıtlara geçmeye başlayan, Budistlere, Ortodokslara, Hindulara, Yehova Şahitlerine, Mormonlara, diğer Hristiyan mezheplere ve Sihlere karşı da nefret suçlarının eklendiği aktarılmıştır.

Buna göre gerçekleşen nefret suçlarından şahsa karşı olan 4230'unun %42,5'inin basit saldırı, %33,9'unun korkutma/tehdit, %22,9'unun ağırlaştırılmış fiziksel saldırı, %0,3'ünün tecavüz, %0,3'ünün diğer tür suçlar olduğu, mala karşı gerçekleşen 1440 nefret suçunun en büyük oranının ise %58,1 ile mala zarar verme, harap etme ya da barbarlık tarzı olduğu belirtilmiştir¹²⁰⁵.

Nefret suçlarının mağdurları ile ilgili olarak ise şu şekilde bir istatistik verilmiştir¹²⁰⁶. Buna göre 2015 yılında gerçekleşen 4216 ırkçı, etnik nefret suçlarının mağdurlarının %52,2'si siyahi vatandaşlar iken bunları %18,7 ile beyazlar, %9,3 ile Latin/Hispanikler, %3,8 ile melezler, %3,3 ile Amerikan Yerlileri, %3,2 ile Asyalılar, %1,1 ile Araplar, %0,1 ile Hawai ve Pasifik Adalıları, %8,1 ile diğer etnik kökenliler takip etmektedir. Cinsel yönelimli 1263 nefret suçunun mağdurları ise %62,2 ile gay erkekler, %19,6 ile gay, lezbiyen, cinsiyet değiştirenleri de içeren karışık grup mensupları, %13,5 ile gay kadınlar, %2,8 ile biseksüeller, %1,9 ile de heteroseksüeller olmuştur. Bilinen 1402 din temelli nefret suçunun mağdurları ise %52,1 ile Yahudiler, %21,9 ile Müslümanlar, %4,3 ile Katolikler, %4,1 ile birçok dine aynı anda mensup olanlar, %3,6 ile Rus, Yunan gibi Doğu Ortodoksları, %3,4 ile Protestanlar, %1,3 ile diğer Hristiyan mezhepleri, %0,6 ile Mormonlar, %0,4 ile Hindular, %0,4 ile Sihler, %0,1 ile Yehova Şahitleri, %0,1 ile Budistler, %0,1 ile ateistler, %7,6 ile diğer din mensupları olmuştur. Görüldüğü üzere siyahiler, Asya Amerikalılar, Hispanikler, ve Yerlilere gerçekleşen nefret suçlarının oranı beyaz

¹²⁰⁵ FBI, 2015 Hate Crime Statistics: Offenders, https://ucr.fbi.gov/hate-crime/2015/topic-pages/offenders_final, (Erişim: 02.07.2018).

¹²⁰⁶ FBI, 2015 Hate Crime Statistics: Victims https://ucr.fbi.gov/hate-crime/2015/topic-pages/victims_final, (Erişim: 02.07.2018).

kesime gerçekleşenin tam 4 katı olmuştur. Mevcut genel nüfus ile ters orantılı bir durum arzemiştir.

Taştan, ABD’de bu konu ile ilgili olarak 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ülke çapında Müslümanlara yönelik şiddet eylemlerinin artış gösterdiğini, Afrika kökenli Amerikalılar, Latin Amerika kökenliler, Asya kökenli Amerikalılar, Sihler, engelli ABD yurttaşları, Amerikan Yahudileri, LGBT’ler, Arap ve Müslüman ABD yurttaşları ve yerli Amerikalıların nefret suçlarına en fazla maruz kalan kesimler olduğunu ifade etmiştir¹²⁰⁷.

Gerçekten de Afro-Amerikanlar ile Araplar, deri renklerinden dolayı bahsedilen ayrımcılık ve dışlamaların yanında en yoğun nefret suçlarına maruz kalan kesim olmuştur. 2011 senesinde işlenmiş olan nefret suçlarının 1/3’ünün Afro-Amerikalılara karşı gerçekleştirildiği ifade edilmiş olup bu suçların sert ve derilerinin renkleri ile ilgili olduğu ifade edilmiştir¹²⁰⁸. Afro-Amerikanlara karşı önyargı ve nefret söylem ve eylemleri Arap kökenliler ile Orta Doğulular için de mevcuttur. Buna göre Orta Doğulu insanların Amerika’ya daha çok eğitim almak ve kariyerlerine devam etmek ve ülkelerindeki belirgin istikrarsız politik durumdan kaçmak için geldikleri ifade edilmiştir. Bunlara rağmen özellikle 11 Eylül olaylarından sonra Arap orjinli insanlara ülkelerinden yeni gelmişler ve teröristmişler algısının yaygınlık kazandığı belirtilmiştir¹²⁰⁹. Yaygın olan bir başka algı ise tüm Arapların Müslüman ya da tüm Müslümanların Arap olduğu yönündeki düşüncedir. Buna mukabil birçok Arap Hristiyan olabileceği gibi Müslümanların birçok farklı etnikten meydana geldiği belirtilmiş, nüfusu en fazla Müslüman olan ülkenin bir Orta Doğu değil Asya ülkesi olan Endonezya olduğunun altı çizilmiştir¹²¹⁰. 1989-2004 yılları arasında ABD’ye göç eden Müslümanların %60’ının Asya, %26’sının Afrika ve %14’ünün ise Avrupa kökenli olduğu belirtilmiş olup bu rakam yaklaşık olarak 1,5 milyon olarak ifade edilmiştir¹²¹¹.

¹²⁰⁷ Taştan, “Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”, s. 231, 235, 239, 255.

¹²⁰⁸ Shusta ve diğerleri, *Multicultural Law Enforcement: Strategies For Peacekeeping in A Diverse Society*, s.174

¹²⁰⁹ *Age*, s.204.

¹²¹⁰ *Age*, s.204.

¹²¹¹ İlhan Kaya, *Müslüman Amerikalılar: Göç, Kimlik, Entegrasyon*, Ankara 2007, s.48.

İslamiyet'in Amerika'ya Afrikalı köleler yolu ile geldiği, bunun tarihsel olarak 1501 yılında gerçekleştiği, sayıca Müslüman kesimin diğer inançlara nazaran az olduğu, Afrika'dan getirilen Müslüman sayısında da net bir ifade olmamakla birlikte Allan Austin'in 1711-1808 yılları arası için verdiği bilgilere göre belirtilen tarihlerde Amerika'da 29.695 Müslüman köle bulunduğu ifade edilmiştir¹²¹².

Amerika'ya ilk Arap göçmen dalgası ise 1880 ile 1. Dünya Savaşı arasında Suriye ve Lübnan'dan gerçekleşmiş, gelenlerin ise %90'ının Hristiyan oldukları belirtilirken ikinci Arap göçmen dalgasının 2. Dünya Savaşının başlamasından sonra gerçekleştiği, gelenlerin çoğunun öğrenciler ya da bir meslekte uzman kişiler oldukları ifade edilmiştir¹²¹³.

Arap milliyetine karşı en büyük önyargının ve tektipleştirmenin kaynağının televizyon programları ile Arapları, özellikle dansöz, terörist ya da tehlikeli ama beceriksiz gibi olumsuz rollerde gösteren sinema filmleri olduğu belirtilmiş olup 2001 saldırılarını takip eden bir ay içerisinde Arap ve Müslüman Amerikalılara karşı 326, ilk 9 hafta içerisinde ise 700'den fazla nefret suçunun işlendiği rapor edilmiştir¹²¹⁴. Müslümanlara karşı olan nefret suçlarının değişik zaman aralıklarında artıp azaldığı belirtilmektedir. Buna göre 2003-2007 yılları arasında başta camiler olmak üzere İslam dini inanç merkezlerine saldırılar artarken, 2010 yılında bu saldırıların yine artışa geçtiği ifade edilmiş, ardından 2013 senesinde Boston Maraton bombalama eylemlerinden sonra tekrar artışa geçtiği kaydedilmiştir¹²¹⁵.

Asya - Amerikalılara karşı nefret suç ve söylemlerinin siyah Amerikalılara karşı olduğu kadar yoğun olmadığı belirtilse de bir Asya - Amerikalının ister bir ister iki, üç ya da dördüncü kuşak olsun göçmen olarak algılandığı, ekonominin zayıflamasının ve iş eksikliğinin baş sorumluları olarak görüldükleri belirtilmiştir¹²¹⁶.

¹²¹² Diouf, *Amerika'da Köle Müslümanlar: Mücadele, Direniş, İsyan*, s.12, 15, 56, 57.

¹²¹³ Shusta ve diğerleri, *Multicultural Law Enforcement: Strategies For Peacekeeping in A Diverse Society*, s.207.

¹²¹⁴ *Age*, s.209-210.

¹²¹⁵ *Age*, s.224.; Boston'da 15 Nisan 2013 tarihinde her sene gerçekleştirilen Boston maratonunda 3 kişinin yaşamını yitirip 200'den fazla kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan, faillerinin iki Çeçen kardeş olduğu saldırılardır. Bkz. Michelle Mcphee, "Whoever Built The Boston Marathon Bombs is Still on The Loose, Able to Kill Again", *Newsweek*, 01.11.2018, <http://www.newsweek.com/2018/01/19/boston-marathon-bomb-maker-loose-776742.html>, (Erişim: 09.06.2018).

¹²¹⁶ Shusta ve diğerleri, *Multicultural Law Enforcement: Strategies For Peacekeeping in A Diverse Society*, s.150.

Bunlara ek olarak ayrımcılığın devam etmesinde Asya Amerikalıların değişmez dış görünüşlerinin etkisinin bulunmasının yanı sıra ABD ile Asya devletleri arasında özellikle ekonomik gerginlik dönemlerinde nefret söylemlerinin artış gösterdiğinin altı çizilmiştir. Buna göre sadece 2011 senesinde ırkçı önyargılarla vuku bulan 3500 nefret suçunun yaklaşık %5'inin bu kesime gerçekleştirildiği belirtilmektedir¹²¹⁷.

Bu kesime karşı da belirli oranda nefret suçlarının gerçekleştiği yapılan araştırmalarda ortaya konmaktadır. Buna göre mağdurları Hispanik Amerikalılar olan ve 2003 ile 2007 yılları arasında nefret suçu oranı, bu yıllar arasında %40 artış göstererek 426'dan 595'e çıkmış, bunun altında yatan sebebinin ise sınır meseleleri, göçmen karşıtı söylemler ve işsizlik konusunda yaşanan sıkıntının göçmenler olduğuna dair mevcut olan yaygın inanç olarak gösterilmiştir¹²¹⁸. Hispaniklere karşı 2010'da meydana gelen 534 nefret suçunun 2011 yılında %31 azalarak 405'e düşmesinin altında yatan nedenin ise aynı yıllarda nefret söylem ve algısının Müslümanlara kayması¹²¹⁹ olduğu ifade edilmektedir.

Dahl'a göre "mahkumların genel nüfusa oranı, fakir zengin oranı, ekonomik büyüme, sosyal güvenlik harcamaları, enerji verimliliği, dış yardım ve benzeri konularda diğer yerleşik demokrasiler ile karşılaştırıldığında", bu karşılaştırmanın olumlu bir etkili sonucu bulunmamaktadır. Bu noktada Dahl, ABD'de hapse konulan kişilerin tüm nüfusa oranına kıyaslandığında bu oran ile ABD'nin ilk sırada yer aldığını ancak seçimlere katılım, enerji verimliliği ve yasama meclislerinde kadınların temsil edilme oranlarının sıralamasında ABD'nin son sıralarda yer aldığını belirtmektedir. Sosyal güvenlik harcamalarında sonuncu sıralarda yer aldığını belirttiği ABD için Dahl, Arend Lijphart'ın verilerinden yararlanarak belirttiği duruma göre işsizlik oranında en yüksek sekizinci, refah devleti olarak en düşük on yedinci, seçimlere katılım oranı olarak en düşük yirmibirinci olduğunu ifade etmektedir¹²²⁰.

¹²¹⁷ Age, s.150.

¹²¹⁸ Shusta ve diğerleri, *Multicultural Law Enforcement: Strategies For Peacekeeping in A Diverse Society*, s.197.

¹²¹⁹ Age, s.197.

¹²²⁰ Dahl, *Etik, Siyaset ve Ekonomi Üzerine Dersler: Amerikan Anayasası Ne Kadar Demokratik*, s.91, 140-141.

ABD’de Afro-Amerikan ve Hispanik kesim başta olmak üzere diğer etnik gruplar nüfusun yaklaşık %35’lik kesimini oluştururken aynı kesim kötü muamele gören, polis kurşunu ile ölen, hapis cezası ya da idam cezası alanların yarısını, nefret suçu mağdurlarının %70’ini oluşturmaktadır. Dolayısı ile ABD’de belli bir etnik aidiyet başta olmak üzere toplumsal güvenlik açısından etiketlenmiş ya da stereotipleştirilmiş bir grubun mensubu olmak konusunda dezavantajlılığın devam ettiği görülmektedir.

5.4. ABD’DE GENEL OLARAK TOPLUMSAL GÜVENLİĞİN İZLENİMİ

Ayrımcılığa karşı duruşlar ve ırkçılığın geride bırakılması gereken bir olgu olduğu söylemleri en yoğun şekilde özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında dile getirilmeye başlanmıştır. Siyahilerin önde gelerek başlatmış olduğu sivil haklar hareketi bu noktada önde gelen bir eylem olsa da Noam Chomsky ABD’nin yalnızca siyahi karşıtı değil aynı zamanda en başından itibaren ırkçı bir ülke olduğunu belirtir¹²²¹.

İrkçilik, asimilasyon olgusundan farklı bir yaklaşımdır. Başka bir deyişle kendini üst görme ve etnosentrik bir yaklaşım olan ırkçılık, asimile etme amaçlı bir eylem olarak algılanmamalıdır. Çünkü asimile etmek demek asimile edilen ile benzenecek olan arasında bir benzeşme ihtimaline dayanır. Yani asimilasyonun alt yazısında uğraşırsan benim gibi olabilirsin yazar. Dolayısıyla diğerine bir şans verme içerir. Oysa ırkçılık asla ve asla kendisiyle diğeri arasında bir ortaklık ya da benzeşme kurulmasını sıcak karşılamaz. Çünkü ırkçı politikalarda daima birini diğerinden aşağıda görme durumu söz konusudur. Bununla beraber ırkçılıkta aşağı görme ve küçümsemenin yanı sıra üstünlük duyma ve ötekiye karşı beslenen gizil bir korku durumu da hakimdir.

İkincil statüde kalmış olan gruplar ve bireylerden kendilerine biçilmiş olan rollere uygun davranmaları beklenir. Çatışma, kalıp yargılara mahkum edilen grup üyelerinin kendilerine biçilmiş rollere uygun davranması sürecinde meydana gelmez. O rollerin dışına çıkılmak istenmesi durumunda çatışma gerçekleşmektedir¹²²².

¹²²¹ Chomsky, *Vahşi ABD Emperyalizmi*, s.11.

¹²²² Amerikan Başkanlığı seçimlerinde Barack Obama’nın seçilmesi sürecinde gerçekleşen ve siyahi birinin Amerikan başkanı olup olamayacağı etrafında gerçekleşen tartışmalar bu duruma örnektir.

Tekkültürcü siyasanın bir ötekileştirme aygıtı olan ayrımcılık bu noktada itaat bekleyen bir unsurdur. Zira kendisine biçilmiş olan role uygun davranmayan kesimlerin hak talepleri, istekleri ve tepkileri hoş karşılanmaz. Bu taleplere verilen tepkilerin tekkültürcü toplumlarda daha çok kültürel bir yok ediş olan asimilasyon, entegrasyon ya da fiziki bir yok ediş olan etnik temizlik şeklinde gerçekleştiği ifade edilmelidir. Çokkültürcülük söylem ve isteklerinin ABD'nin asimilasyon etiğini bozduğu belirtilmişken Amerika'nın kuruluş felsefesinde modern yollarla tanınmış bir milliyetçilik anlayışı çerçevesinde tekkültürlü bir toplum öngördüğü ifade edilmiştir¹²²³.

Bu durum aynı zamanda yabancı düşmanlığı ile de yakın ilişkilidir. ABD'de yabancı düşmanlığı değişen güvenlik dönemlerinde farklılık arz etmiştir. Her dönem yabancı düşmanlığı kapsamı içine değişik etnik ve dine mensup kişiler dahil edilmiştir. Bu yaklaşımın aslında önemli bir de işlevi vardır zira Schnapper'ın da belirttiği gibi dış düşmanın varlığı bir grubun kaynaşmasında büyük derecede önemlidir¹²²⁴.

Bu kapsamda kıtaya ilk ayak basıldığı dönem yerliler bu kategoriye girerken ardından çalıştırılmak üzere getirilen siyahi insanlar aynı potada değerlendirilmiştir. İlk dönemlerinde bağlı oldukları Britanya İmparatorluğu'na yabancılaşmayı ve iç savaş sürecinde kuzey ve güney eyaletlerinin dahi birbirlerini ötekileştirdiği dönemlerden sonra dış politika ile paralel olarak Alman, Japon, Çin uyruklu kişiler yabancı düşmanlığının mağduru olmuşlardır. Bunu totaliter düşünce, Nazizim ve en son komünizm izlemiş, ardından küresel bir şer imparatorluğu olarak SSCB ve vatandaşları ötekileştirilmişlerdir. Soğuk Savaş'ın bitimi ile beraber yeni düşman Huntington'ın tezi minvalinde Orta Doğu ve İslam olurken 1997 tarihinde küresel yeni şer odakları ya da başkanın deyimiyle haydut devletler, Küba, Kuzey Kore, İran, Irak, Suriye, Sudan, Libya ve vatandaşları olmuştur. 11 Eylül olayları sonrası ise durum kendisini daha belirgin gösterir hale gelmiş, yabancı düşmanlığı bir bakıma İslamofobi olarak kendini tanımlamıştır.

¹²²³ Aktay, *Küreselleşme, Çokkültürlülük, Sahicilik*, s.91.

¹²²⁴ Schnapper, *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki*, s.137.

İslamofobi, özellikle İslam adına gerçekleştirildiği iddia edilen ve sadece ABD’de değil Avrupa ülkelerinde de meydana gelen terör saldırıları ile son yıllarda artarak devam eden bir olgu haline gelmiştir. Yabancı düşmanlığı ulusal sınırlar içinde gerçekleşen bir olgu iken perspektifin etnisiteden din kaynaklı bir noktaya kayması durumunda, İslam dünyası kendi içinde homojen, tek düze ve tüm mensuplarının aynı olduğu yekpare bir bütün olarak ele alınmakta, bunun sonucu olarak da tektipleştirici ve ötekileştirici bir yanlışa düşülebilmektedir. Hoşgörüsüzlüğü ve toleranssızlığı içeren yabancı düşmanlığı, dolayısı ile çokkültürlü bir toplumda çatışmalara sebebiyet verebilecek dolayısı ile çokkültürcülük ile bağdaşmayacak bir durumdur.

Aktay’a göre 11 Eylül sonrası geline nokta Amerika’da, çokkültürcülük söylemleri ile katedilen mesafe güvenlik gerekçeleri ile çok kolay şekilde geri alınabilmiştir. Bu da çokkültürcülüğün dünyada ne kadar zayıf bir zemine dayandığını, kazanımların yeri geldiğinde çok kolaylıkla geri alınabileceğini göstermiştir¹²²⁵. Eleştirel okul öncülerinden Booth da Amerika ve güvenlik yaklaşımı için “Birleşik Devletler, kendisine ait tepesinden aşağıya inip dünyanın geri kalanına katılmaya karar verene kadar dünya güvenliği ya da Amerikan güvenliği olmayacak” ifadesini kullanmıştır¹²²⁶.

Fuller’e göre de 11 Eylül’ün ardından Batı’da ve özellikle ABD’de insanlarda Müslümanlar için çadır içinde yaşayan ve saldırı işareti bekleyen gizil düşmanlar korkusu baş göstermeye başlamıştır¹²²⁷. Greenwald da durumla ilgili benzer yorumlar yapmaktadır. Ona göre ABD’deki Müslüman topluluklar herhangi bir suç isnadı olmaksızın istihbarat örgütlerince gözetim ve takip altındadır. Camiye gelen her yeni insan FBI ajanı mı şüphesiyle karşılanırken ve söyleyecekleri herhangi bir söz ABD için düşmanlık beslendiği algısıyla soruşturmayla sebep vereceğinden yeni gelenlere şüphe ile yaklaşıldığı belirtilmektedir¹²²⁸. 8 Kasım 2016 yılında başkanlık

¹²²⁵ Aktay, ayrıca ABD’de özellikle Müslüman nüfusa yönelik yasal ve toplumsal bir ayrımcılığın kolaylıkla meşrulaştırılabileceğinden bahsederken yasal gerekçelerle terörle ilişkisi muhtemel kişilerin kolaylıkla tutuklanabileceğini, sınır dışı edilebileceğini, bu durumun kamuoyu nezdinde eskiye nazaran yoğun bir etki meydana getirmeyeceğini, Müslüman nüfusa yönelik insan hakları ihlallerinin yoğun boyutlarda olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Aktay, *Küreselleşme, Çokkültürlülük, Sahicilik*, s.93-94.

¹²²⁶ Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, s.366.

¹²²⁷ Graham E. Fuller, *İslamsız Dünya*, (Çev. Hasan Kaya), 7. Basım, İstanbul 2015, s.203.

¹²²⁸ Greenwald, *Saklanacak Yer Yok*, s.249.

yarışını kazanarak ABD'nin 45. Başkanı olan Donald Trump'ın özellikle Müslümanlar ile ilgili olarak ortaya koyduğu ve genel itibari ile ülkeye girişlerine yönelik olarak demeçleri ve kararları da bu noktada belirtilmesi gereken hususlar arasındadır. Özellikle kampanya sürecinde camilerin gözetim altında tutulması gerektiğini¹²²⁹ ve Müslümanların terörle mücadele açısından güvenlik birimlerince fişlenmeleri gerektiğinden bahseden Trump'ın 11 milyon civarında yasadışı göçmeni sınır dışı etmeyi ve doğumla vatandaşlık uygulamasının sonlandırılması gibi politikaları da uygulamaya koymayı düşündüğü ifade edilmektedir¹²³⁰. Bunlara ek olarak Başkan Trump, nüfusu yoğun olan bazı Müslüman ülkeler ile beraber 7 ülkeye ABD'ye seyahat yasağı koymuş, karar en son Yüksek Mahkeme tarafından anayasayı ihlal etmediği gerekçesi ile de onaylanmıştır. Buna göre Suriye, Libya, İran, Somali, Yemen, Venezuela ve Kuzey Kore vatandaşları, ABD'de yakın akrabaları ile iş ilişkileri olmamaları halinde ülkeye vize alamayarak giriş yapamayacaklardır. Trump, bu durumu geçmişte uygulanan yanlış politikaları sürdürmeme olarak yorumlamıştır¹²³¹.

Hakim WASP kültürü göz önüne alındığı takdirde kurucu babaların “Amerikalı Olun” söylemi kendisini doğrular gözükmemektedir. Çünkü eninde sonunda bir değişim ve feragat söz konusu olup belirlenmiş bir üst yapıya doğru ve onun lehine olacak şekilde gerçekleşen bir evrilme söz konusudur. Başka deyişle kabul görmüş, örnek alınması gereken ve ideal olarak benimsetilen bir kimliğe uymak için farklı kimliklere sahip insanların özlerini unutmaları beklenerek dillerinden kıyafetlerine kadar birçok konuda ideal olana benzemeleri beklenmektedir. Ve bu beklenti zora dayalı olarak gözükmeyip gönüllülük temelinde işler gözükse de hayatın doğal akışı içerisinde farklı olarak kaldığı ve sıra dışılığını, ötekiliğini kaybetmediği, ortak potada eritemediği için birçok kapının yüzüne kapandığını fark eden birey, bekleneni istediği için değil olması gerektiği için gerçekleştirecek ve asimilasyon süreci başlayacaktır. Bu süreçte yapılar ilk halinde oldukları orijinal

¹²²⁹ Jeremy Diamond, “Trump Doubles Down on Calls For Mosque Surveillance”, *CNN*, 16.06.2016, <https://edition.cnn.com/2016/06/15/politics/donald-trump-muslims-mosque-surveillance/index.html>, (Erişim: 25.06.2018).

¹²³⁰ BBC, “Donald Trump Kimdir”, 09.11.2016, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37917540>, (Erişim: 25.06.2018).

¹²³¹ Ariane de Vogue ve Veronica Stracqualursi, “Supreme Court Upholds Travel Ban”, *CNN*, 27.06.2018, <https://edition.cnn.com/2018/06/26/politics/travel-ban-supreme-court/index.html>, (Erişim: 02.07.2018).

formlarından çıkarak bambaşka bir hale bürünmektedirler. Bu yüzden potada eriyip gitmektense potanın dışında kendi olarak kalmayı tercih edenler, hayatın birçok alanında sistem dışı kalmayı göze almakta, bu durum ise her grubun kendine münhasır yerleşim yerlerinde öbeklenerek veya başka bir deyişle gettolaşarak ya da tampon kurumlar meydana getirerek bir araya gelmelerine sebep teşkil edebilmektedir. Bu noktada özellikle getto kavramı hem çokkültürcülük politikasının hayata geçebilmesi hem de toplumsal güvenlik ekseninde değinilmesi gereken bir noktadır.

Getto, bir kentin herhangi bir azınlıkça yerleşilen bölümüne genel olarak verilen addır¹²³². Park ve Burgess, şehir ortamı ve insan davranışları üzerine yaptıkları çalışmada getto kavramı ile ilgili şu tespitlerde bulunmuşlardır¹²³³:

“Farklı ırklara mensup insan ve göçmen kolonileri –yani gettolar ve nüfusun birbirinden ayrıldığı bölgeler- yerel mahalle grupları içinde bu samimiyet ve dayanışmayı korumaya; ırkçı ön yargılar ortaya çıktığında ise pekiştirmeye meyleder. Aynı ırktan ve aynı meslekten insanların beraber yaşadığı tecrit edilmiş bölgelerde mahalle hissiyatı, ırksal husumeti ve sınıf çıkarlarını birleştirmeye yönelir. Fiziki ve hissi mesafeler birbirini sağlamlaştırır ve nüfusun yerel dağılımının etkileri, sınıf ve ırkın etkileri ile birlikte toplumsal örgütlenmenin evrimine katılır. Her büyük şehrin kendi içinde...farklı ırklara bölünmüş toplulukları....farklı suçluların buluşma yeri olan tecrit edilmiş, itibarı zedelenmiş bölgeleri vardır”.

Amerikan toplumunda çeşitli nedenlerden dolayı bazı etnik grupların hayal edilen umutların gerçekleşmemesi sonucunda gettolaşarak oldukça geniş nüfusa sahip büyük varoşların oluşarak kendilerine haiz mahalleler, yaşam alanları oluşturdukları bir gerçektir. Arı, “küçük İtalya, Küçük Polonya, Yahudi Gettosu, Çin Mahallesi” gibi betimlemelerin Amerika’da artık sıklıkla kullanılan kavramlar olduğunu, bunun ise beraberinde etnik bilinçlenmeyi getirerek akabinde örgütsel birlikler kurulmasına geçildiğini ifade etmektedir.

Amerika’da farklı etnik kökenlerin yaşam alanlarının ayrılığının hayatın diğer alanlarındaki ayrışma ile doğru orantılı olduğunu belirten araştırmalar mevcuttur. Buna göre gettolaşma oranı siyahilerde en yüksek olurken bu kesimi Latin

¹²³² Coşkun Taştan ve diğerleri, *Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye’deki Suriyeliler*, Ankara 2016, s.7.

¹²³³ Robert E. Park, *Şehir: Kent Ortamının İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*, (Çev. Pınar Karababa Kayalığı), 2. Baskı, Ankara 2016, s.46-47.

kökenlilerin ve akabinde Asya Amerikalıların takip ettiği belirtilmektedir¹²³⁴. Castells de Amerika'da siyahların yaşadığı gettolar ile Latin kökenlilerin yaşadığı bazı gettoların enformasyon döneminde bile eşitsizlik, ayrımcılık, insanların sefaleti ve toplumsal krizin yoğun yaşandığı bölgeler olduğunu ifade etmektedir¹²³⁵.

1990'larda 30 milyon civarında Afro-Amerikalının gettolarda yaşadıkları belirtilirken sokaklarda yaşayan insanların %48'inin de aynı kesime mensup insanlar olduğu ifade edilmiştir¹²³⁶. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren siyah gettolarda kokain ticareti ve kullanımı güçlü derecede artışa geçmiş, çeteler önemli örgütlenme biçimi ve davranış kalıpları olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Aynı şekilde silahlar da birer saygınlık objesi haline gelmiştir. Ancak çocuklarının buralarda doğup aynı kültürün parçası olmalarını istemeyen aileler, siyaset, eğitim, pozitif ayrımcılık program ve yardımları ya da kendi imkânları ile toplumun üst kısımlarına tırmanmanın yollarını aramışlar ve kent yaşamına akış sağlamışlardır. Amaç çocuklarının sosyal dışlanmayı, damgalanmayı yeniden üreten sisteminden uzak tutulmasıdır. Buna rağmen siyah nüfusun halen %40'ı gettolarda yaşamakta, yoksul siyahlar mekânsal olarak sınırlanmaktadır. Ayrıca bahse konu kesimler formel işgücü yaşamından uzaklaşmış daha fazla dışlanmış, eğitim fırsatları azalmış, suç, şiddet ve uyuşturucu ile aralarında sembolik bir bağ kurulduğundan dolayı siyasi seçenekleri de gayri meşru sayılmıştır¹²³⁷. Gerçekten de gettolaşmanın kent güvenliğini etkilediği, göçmenlerin kendilerini soyutlamalarının entegrasyonu ve kent kimliğinin kazanımını olumsuz etkilediği ifade edilmiştir¹²³⁸.

Ülkenin daha çok California, Florida ve Texas gibi bölgelerinde görülen gettolaşmanın Güney'deki küçük şehirlerde de görüldüğü ifade edilmiş ve yerleşimsel ayrımcılığın azalsa da devam ettiği belirtilmiştir¹²³⁹. Gettolar ülkede yeni doğan göçmenler yahut kendilerini farklı sınıf ve statüden gören insanların ve ülkeye göç ederek bu gruba dahil olan kesimlerin bir bakıma birbirlerini kültürleyerek

¹²³⁴ Eduardo Bonilla-Silva, *Racism without Racists: Color-Blind Racism and The Persistence of Racial Inequality in America*, 4. Basım, ABD 2014, s.240-241.

¹²³⁵ Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt: 3, Bin Yılın Sonu*, s.181.

¹²³⁶ Demirel ve diğerleri, s.35.

¹²³⁷ Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt: 3, Bin Yılın Sonu*, s.186, 190-191.

¹²³⁸ Taştan ve diğerleri, *Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler*, s.6-7.

¹²³⁹ U.S. Census Bureau, *Racial and Ethnic Residential Segregation in The United States: 1980-2000: Census 2000 Special Reports*, August 2002, http://www.census.gov/hhes/www/housing/housing_patterns/pdf/censr-3.pdf, (Erişim: 14.03.2016), s.72.

kültürleştikleri ve kültürlendikleri yaşam alanlarıdır. Ancak bu yaşam alanları bir bakıma dışlanmanın bir sebebi ya da sonucudur da denebilir. Sebebidir çünkü etnik, dini, siyasi, ekonomik ve başka sebeplerden dolayı sistem tarafından ötekileştirilmiş kesimler kendilerini burada değerli görebilmektedirler. Sonucudur çünkü burada dünyaya gelen nesiller anne babalarının dışlanmışlık yükünü daha küçük yaştan itibaren sırtlarında bulmuşlardır. Buralarda bir bakıma yoksulluk ve yoksunluk kümelenmeleri kendini gösterir. Yoksulluk kümelenmesi, ekonomik yoksulluk olarak ifade edilebilirken, daha çok sosyal değerlerin az hissedilmesi yahut hissedilmemesi, içinde var olunulan ülke, şehir gibi bir oluşumun parçası olunmadığı hissi, sisteme yabancılaşma durumu gibi marjinal sonuçlar doğurabilecek bir değerler yoksunluğu hali de yoksunluk kümelenmesi olarak gettolarda varlığını hissettirmektedir.

Ülkede her alanda ayrımcılığın en yüksek oranda görüldüğü bir kesim olan Afro-Amerikanların gettolarının oluşumu renklerinden kaynaklı ayrımcılıkla informel olarak başlamış, ayrımcılığın altını çizen Jim Crow yasalarıyla resmiyet kazanmış, pratiklerin hayata geçmesi sonucu oluşmuştur denebilir. Örneğin *Black Belt* / Siyah Kuşak olarak bilinen bölge buna örnek olarak gösterilebilir. Alabama ve Mississippi civarında ve Güney Amerika’da yer alan bu bölgenin özellikle siyahların yoğun olarak yerleşim bölgesi olmasının sebebi pamuk tarlalarının buralarda yoğunlaşması ve Afrikalı kölelerin de buralara yoğun olarak çalıştırılmalarıdır. Yapılan bir araştırmaya göre Amerika’da gettolaşma özellikle 1890 yıllarında başlamış olup 1970 yılına kadar artarak ve kemikleşmiş bir yapı haline dönüşerek devam etmiş, 1970 senesinden sonra ılımlı bir düşüşe geçmiştir ve bunun sebebinin ayrımcılığın görünür bariyerlerinin kaldırılmasında gizli olabileceği belirtilmiştir¹²⁴⁰.

Brzezinski, Amerika ve çokkültürcülük bahsine farklı bir pencereden bakar. Ona göre çokkültürcülük ile ilgili siyasi görüşün bir takım bölücü sonuçları olabilecektir. Çokkültürcülüğün birleştirici, etnik açıdan kısıtlama içermeyen, ileriye dönük bir Amerikan vatandaşlığına uzun vadede çare olabileceğini düşünür. Bununla beraber bazılarının Kanada’nın çokkültürcü politikasının Amerika’nın geleceği

¹²⁴⁰ David M. Cutler ve diğerleri, “The Rise and Decline of the American Ghetto”, *NBER Working Paper Series Working Paper 5881*, National Bureau of Economic Research, 1050 Massachusetts Avenue Cambridge Ocak 1997, s.37.

olacağı konusundaki görüşlerine katılmayan düşünür bunun gerekçesi olarak da Kanada'nın ABD gibi küresel bir siyaset sürdürmek zorunda olmayışını ileri sürer. Çünkü sınırlar içerisindeki çokkültürlü çıkarların rekabeti, Amerika'nın küresel liderliğini olumsuz yönde etkileyebilecektir¹²⁴¹.

Fraser Enstitüsü tarafından belirli aralıklarla düzenlenen Dünya İnsani Özgürlük Raporu'na göre ABD ile ilgili şu değerlendirmelerde bulunulmuştur: Bu raporun 2015 verilerine göre ABD kişisel özgürlükte 8,83 puan, ekonomik özgürlükte 7,94, insani özgürlükte ise 8,39 değerlendirme puanı ile dünyada 17. Sırada yer almıştır¹²⁴². Bahse konu kriterler içinde ABD'nin 10 puan ile en olumlu değerlendirildiği konular kadın güvenliği, terör, seyahat özgürlüğü, din özgürlüğü, dini organizasyonların otonomisi, gösteri ve birlik kurma özgürlüğü, basın mensuplarının hapsi, uyduya ve internete erişim ve devletin internet erişimine müdahalesi, eşcinsel ilişkiler ve enflasyon olurken en düşük puanlarla değerlendirildiği konular uluslararası para ticareti, sözleşmelerin yasal bağlayıcılığı ve ceza adaleti konuları olmuştur¹²⁴³. Rapor sonucunda dolayısı ile toplumsal güvenliğin izlenimi hususunda adalet sistemi konusunda yaşanan etnikler arası olumsuz dağılım bir kez daha görülmektedir.

Freedom House tarafından her yıl yayınlanan 195 ülkeyi inceleyen Dünyada Özgürlükler raporunun 2016, 2017 ve 2018 raporlarına göre ise Amerika ile ilgili değerlendirmeler şu şekilde gerçekleşmiştir. Buna göre 2016 yılı için özgür ülkeler statüsünde, toplam puanı 90, sivil özgürlükler, siyasi haklar konusunda çok başarılı ve basın özgürlüğü durumu son derece iyidir. Ancak bazı özgürlükler konusunda özellikle 2015 ve sonrasında düşüşe geçildiğinin belirtildiği raporda siyah vatandaşlar ile polis arasında artan gerilime dikkat çekilmiştir. Baltimore, Chicago, Minneapolis, Cleveland ve diğer şehirlerde siyahi, silahsız insanların polis tarafından vurulmaları ya da ölümcül yaralanmalarında artış meydana geldiği ifade edilmiş, protestolarda insanlar özellikle Adalet Bakanlığından konuların araştırılmasını ve polis güçlerinde önemli değişikliklerin yapılmasını istemişlerdir. 2015 yılında son 20

¹²⁴¹ Zbigniew Brzezinski, *Tercih: Küresel Hakimiyet Mi Küresel Liderlik Mi?*, (Çev. Cem Küçük), İstanbul 2005, s.241.

¹²⁴² Ian Vasquez ve Tanja Porcnik, *The Human Freedom Index 2017: A Global Measurement of Personal, Civil and Economic Freedom*, ABD 2017, s.6-7.

¹²⁴³ *Age*, s.366.

yılın en düşük idam cezaları gerçekleştirerek 6 eyalette 28 idam cezası gerçekleştirilmiştir. İdam cezasının resmen yasak olduğu eyalet sayısı 19'dur. 2011 yılında başlayan Suriye Savaşı'ndan kaçan mülteciler konusunda ise sıkı mülteci kanunları uygulayan ABD'de 2015 yılında sadece 2000 Suriyeli mülteci kabul edilmiş, 31 eyalet mültecilerin terörist olmaları ihtimaline karşı kendi sınırları içerisinde barınmalarına karşı çıkmıştır¹²⁴⁴. Dolayısı ile ABD'de bir asırdan fazla süren göç kotası ve sınırlaması uygulaması devam ederken bir zamanlar Alman, Japon, Çin uyruklu kişilere yapılan kısıtlama bu kez Arap ve Orta Doğu dünyası vatandaşlarına karşı yapılmaktadır.

Raporun 2017 verilerine göre özgürlük, siyasi haklar ve sivil özgürlükler konusunda en pozitif notları alan ABD'nin puanı 89'dur. İnternet ve basın özgürlüklerinde özgür kategorisinde değerlendirilen ABD ile ilgili bölüme Donald Trump'ın 2016 Kasım'ında ABD Başkanı olarak seçilmesi ile başlanmış, siyasi haklar 40 üzerinden 36, sivil özgürlükler 60 üzerinden 53 puan ile değerlendirilmişlerdir. Basın, televizyon, internet ve ifade özgürlüğü üzerinde herhangi bir baskının olmadığı belirtilmiştir raporda dini ibadetlerin de özgürce gerçekleştirilebildiği rapora eklenmiştir. Bunun yanında üniversitelerde akademik ve özgürce tartışmalar ile ırk, cinsiyet, diğer kimliksel kategorilere eğitim öğretim masrafları gibi konularda protestoların gerçekleştirilebildiği belirtilmiştir. Adalet sisteminde en çok karşılaşılan sorun polis şiddeti olmuş, polisin sivil siyah vatandaşlara kötü davranışları halk çapında geniş yankı bularak protesto gösterilerinin gerçekleştiği ifade edilmiştir. 2016 yılı için İslamcı terörist saldırılar olarak adlandırdıkları saldırılar ve endişeler devam etmiş, bunların en şiddetlisi 2016 Haziran ayında 49 kişinin yaşamını yitirdiği saldırı olmuştur. Göç ve yasadışı göçmenler konusunda Amerika'da yaygın bir endişeden bahsedilmiş, Başkan Trump'ın güney sınırına duvar çekilmesi ile geniş çapta tartışılan mülteciler, Müslüman göçmenler ve genel olarak Müslümanların tamamının gözlemlenmesi konusuna değinilmiştir¹²⁴⁵.

¹²⁴⁴ Freedom House, *Freedom in the World 2016 United States*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/united-states>, (Erişim: 04.07.2018).

¹²⁴⁵ Freedom House, *Freedom in the World 2017 United States*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/united-states>, (Erişim: 05.07.2018).

Raporun 2018 verilerine göre de 2017’de 89 olarak verilen ortalama puan 86’ya gerilerken Trump’ın başkan olduktan Müslüman ülkelerin vatandaşlarını ülkeye sokmamak, cinsiyet değiştiren kişilerin askerlik hizmetinden uzak tutmayı planlayan kararları da olumsuz değerlendirilmede etkili olmuştur. İslamcı terör adına gerçekleştirildiği iddia edilen en kanlı saldırı 2017 Ekim ayında New York City’de kamyon saldırısı ile gerçekleşmiş ve 8 kişi yaşamını yitirmiştir. 2017 senesinde 8 eyalette 23 idam gerçekleştirilmiş, en son federal idamın 2003 yılında gerçekleştiği ifade edilmiştir. 2017 Ocak ayından itibaren Başkan Trump’ın Müslüman nüfusu yoğun olan ülkelere gelişleri azaltma kararına binaen Yüksek Mahkeme Müslüman nüfusu fazla olan İran, Libya, Suriye, Yemen, Somali ve Çad ülkeleri ile Kuzey Kore ve Venezuela’dan bazı memurların ülkeye girişlerini yasaklamıştır¹²⁴⁶.

Toplumsal güvenlik kavramı olarak toplumun refah hayat koşullarını engelleyen tüm engellerden arınmış bir yaşam biçimini amaçlamaktadır. Ancak ABD’de toplumsal güvenliğin sektöre uğradığı ya da başka bir deyişle refah ve her türlü tehlikeden uzak olma halinin tam anlamıyla hayat bulduğunu söylemenin mümkün olmadığı durumlar ile ilgili başka araştırmaların raporları şu şekilde bir araya getirilmiştir¹²⁴⁷:

Buna göre 1994 yılında sanayileşmiş ülkelerde intihar eden gençlerin %54’ü ABD’li gençlerden oluşmaktadır. 2001 yılı rakamlarına göre 42 milyon Amerikalı okuma yazma bilmemektedir. 1996 yılının sadece ilk 3 ayında New York’ta 575 kadına tecavüz edilmiş, cinayetler %15 oranında artış göstermiştir. Günde 33 kadın silahlı saldırıya uğrarken hükümette görev alan kadın oranı %22’dir. Her 1,5 saatte bir çocuk ya da genç ateşli silah ile vurulmaktadır. Nüfusun %1’i ekonomik genel paydanın %48’ine, nüfusun %80’i bu paydanın %6’sına sahip olup uyuşturucu madde kullanma sayısı ise 26 milyon olarak ifade edilmektedir. Gelir dağılımına bakıldığında zaman zaman ABD’yi bireysel refah ve kamusal yoksulluk denklemi ile açıklamanın mümkün olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde ırkçı örgütlerin de sayısında artış gözlenmeye başlandığı belirtilen çalışmada ırkçı örgütlerin sayısının 1997’de bir önceki yıla göre % 20 artış kaydedildiği, 474 ırkçı örgütün 127’sinin beyaz ırk

¹²⁴⁶ Freedom House, *Freedom in the World 2018 United States*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/united-states>, (Erişim: 05.07.2018).

¹²⁴⁷ Demirel ve diğerleri, “Amerika: Rüya Mı Karabasan mı?”, *Amerika Rüya Mı Karabasan Mu?: Yankee İmparatorluğu*, s.10, 12, 14, 31, 34.

üstünlüğünü savunan, 100'ünün Neo-Nazi örgütü olduğunu belirten, 81'inin Hristiyan Kimliği ilkelerini izlediğini ileri süren, 42'sinin Dazlak Örgütlerden, 124'ünün ise çeşitli ırkçı ilkeleri savunan örgütlerden oluştuğu belirtilmektedir. Uluslararası Af Örgütünün 15 yıllık verilere bakarak hazırladığı raporda ise New York polisi ile ilgili olarak en çok Latin Amerikalılar ile Afro-Amerikanların polisin kötü muamelesine maruz kaldığı; gözaltında kötü davranışa maruz kalanların ise üçte ikisinin siyahlar ve Latin Amerikalılar oldukları ifade edilmiş, New York nüfusunun yarısı Latin ve Afro-Amerikalılardan oluşmakta iken polisin %11'inin Afro-Amerikalı, %15'inin Latin Amerikalı oldukları belirtilmektedir. Bununla beraber temsilde adaletin de hakkaniyetli şekilde gerçekleşmediği, ABD nüfusunun %12'sini Afro-Amerikan nüfus oluştururken seçilmiş yönetim kademelerinde bu oranın %5, ABD Senatosu'nda ise %1 olduğu ifade edilmiştir.

ABD'yi birçok devletten daha fazla kültürel çeşitliliğe haiz gören Wallerstein'a göre Cumhuriyet'in ilk yıllarında İngilizce konuşmak ve Episkopal, Presbiteryen, Methodist ve Kongregasyonalist Protestanlardan biri olmak, yurttaş olmanın kültürel normlarından birini oluşturmuştur. Roma'ya bağlı Katolik ve Yahudiler kültürel tanınmaya ancak 1950'li yıllarda ulaşabilirken Afrika kökenli Amerikalılar hiçbir zaman Yahudi-Hristiyan mirasına dahil edilmemişlerdir. Önemli bir azınlık durumu elde etmeyi başarmış Müslümanlar hala dışlanırken Latino ve Asya kökenli Amerikalılar ise kabul görmeyi beklemektedirler¹²⁴⁸.

Sonuç olarak kötü şartlar içinde yaşamalarının suçunun kendilerinde olmadığı insanları bu bir suçmuşçasına suçlamak, hak arayışlarını illegalize etmek, sosyal ve normal olanı patolojik hale getirerek ayrımcılık yaratmak ve ötekiyi bu sınırlar içine hapsedmek, sıradan olanı her türlü engelleme ve cezalandırma ile radikalleştirmek ve radikalleştirdikten sonra bu halin gerekçesini aynı tarafa yıkmak, liberal değerler Amerikas'ında güncel bir ikilem olarak varlığını devam ettirmektedir.

¹²⁴⁸ Wallerstein, *Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*, s.125-126.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kimlik kavramı ötekiler üretmede, biz ve onlar ayrımı yapmada ayrıca düşman oluşturmada etkili bir aygıttır. Kimlik nasıl ki kendimizi farklı bir yere koyarak bizden başkalarını ötekileştiriyorsa güvenlik de ötekiye tehdit olarak görmek ile ilintilidir. Dolayısı ile kimlik ve güvenlik olguları birbirleri ile yakın ilişkilidir. Devletler kimliklerini değişik oluşumlar sürecinde meydana getirmişlerdir. Ancak bu süreç de bir kesimi kapsarken diğer kesimlerin dışarıda bırakılmasını beraberinde getirmiştir. Baskın bir kültürün hegemonyası altında değişik kültürler var ola gelmiş, belli bir kimliğin baskın olması için altını bastırarak çizmek diğer kimlik ve kültürlerin üstünü çizmek şeklini alarak onları ötekileştirmiştir.

İrkindan, dilinden, dininden dolayı ayrımcılığa tabi tutulan, ötekileştirilen, yaşamı tehlikeye giren insanların ülkelerinden kaçmak zorunda oldukları, başka ülkelere göçmen ya da sığınmacı olarak gitmek durumunda bırakıldıkları, ülkelerinde nefret suçunun mağduru oldukları gibi hususlar ülke gündemlerini meşgul etmektedir. Aynı zamanda bu hususlar sadece tek bir devletin sorunu olmayarak küresel bir boyuta ulaşmış durumdadır. Dolayısıyla ulusal, bölgesel ve küresel anlamda çözüm uygulamaları ve politikalar geliştirirken bu tür ötekileştirilmelerin devamını engelleyecek mahiyette evrensel kültürel değerlerin oluşması ve yaygınlaşmasına önem vermek gerekmektedir. Bu noktada toplumsal güvenlik perspektifli bir çokkültürcülük politikası günümüz dünyasında birçok soruna çözüm olabilecek bir yaklaşımdır. Zira dünyanın yüz yüze kaldığı sorunların aynı zamanda tehditler içerdiği ve dolayısıyla klasik güvenlik yaklaşımı ile askeri olarak çözülemeyecek mahiyette olmaları bir gerçektir. Çokkültürcülük talepleri ve toplumsal güvenlik ihtiyacı aynı zamanda baskın kültür ve kimliklere karşı “ötekilerin” seslerini duyurma çabası, bir tür etkiye tepki durumu, baskın kesim karşısında bastırılmış kesimlerin var oluş mücadelesidir. Değerlendirilmeye alınmamış çokkültürcülük talepleri tanınmamış kimliklere işaret etmektedir.

“Her çağın kendi kitabını yazması gerektiği”¹²⁴⁹ sözünü söyleyen Emerson’un sözünden hareketle her çağ aynı zamanda kendi ideolojik ürününü de ortaya koyabilmelidir. Çokkültürcülük politikası, etnik aidiyetlerin önemiyle değil

¹²⁴⁹ Robert J. Lowenberg, *An American Idol: Emerson and The Jewish Idea*, Maryland 1984, s.78.

ortak kader kavramıyla eklemlenip şekillendirilirken devletten gelen yasaları, uygulamaları ve iktidarı göz ardı etmeden, farklı gruplardan gelen talepleri, muafiyetleri, hakları ve görevleri içeren iletilerin birey, toplum, kimlik ve toplumsal güvenlik bakış açılı bir harmanlaması ile değerli olacaktır. Ortak kader kavramı sadece geçmişte yaşanmış olaylara, anılara, acılara dayanmamakta, geleceğe de atıfta bulunur. Ortak bir gelecek geçmişin sorunlarının göz ardı edilmesi, unutulmaya ve unutturulmaya çalışılması ile değil samimi şekilde diyalog kurulup konuşulması, ortak dil ve kodlar üretilmesi, farklılıkların tanınması ile kurulabilir.

Çokkültürcülük meselesinin felsefi tartışmalarında ister liberal, ister cemaatçi ya da liberal milliyetçi bakış açısından bakılsın hepsinin kendi perspektifinden haklı ve birbirini tamamlayıcı açıklamaları mevcuttur. Bir yaklaşımda birey diğer yaklaşımda toplum öncel olarak alınırken çokkültürcülük bu noktada topluluğun tanınma ve farklılık talebinin demokratik ve insan haklarına aykırılık teşkil etmediği müddetçe devlet tarafından kabul edilmesini, bireyin topluma toplumun bireye karşı bir takım hakları olduğunu belirtmektedir.

Güvenlik yaklaşımları ise her dönem çeşitlilik gösteren bir olgu olmuştur. Ancak en önemli algı kırılması güvenliği sağlayan ve güvenliği sağlanan aktör olan devletin de güvensizlik yaratan bir fail olabileceğini kabul ile başlamıştır. Bu noktada ABD'yi incelenmesi gereken bir konu haline getiren kuruluşu ve sonrasında yatmaktadır. Keşfi, yerlilerle ilişkileri, kolonileşme süreci, bağımsızlık ve iç savaş dönemleri, dünya savaşları, Soğuk Savaş ve 11 Eylül dönemleri ülkenin hem güvenlik anlayışında hem de ulusal kimliğini tekrar güçlendirmede önemli dönüm noktaları olmuştur. Ancak bu dönüm noktaları aynı zamanda bitmeyen bir ötekinin de icadını sürekli hale gelmiştir.

Amerika'da kuruluşundan bu yana devam eden ayrımcılık, ötekileştirme, biz ve onlar ayrımının yaşandığı gözle görülür bir gerçektir. Nitekim bu ayrıştırma Amerika'ya ilk kolonilerin yerleşmesi zamanında gerçekleşmiş, Amerikan yerlileri diğer adıyla Kızılderililer düşman olarak algılanmış ve yer yer asimilasyon yer yer yok etme politikalarıyla Kızılderililerin hem anavatanları el değiştirmiş hem de nesilleri ciddi anlamda kaybolmuş, soykırıma tabi olmuşlardır. Kızılderililerin yerini daha sonra Afrika kökenli siyah insanlar almış, bu insanlar köle olarak kullanılmış,

Virjinya Bildirgesinde ya da Bağımsızlık Bildirgesinde söylenenin aksine en doğal insan haklarından mahrum bırakılmış, kâh Afrika'dan Amerika'ya getirilişleri zamanında kâh daha sonraki dönemlerde iyi imkânlarda sonunucu, kötü koşullar sıralamasında ilk sırada yer almışlardır.

Ardından kıtanın bağlı olduğu Britanya İmparatorluğu dahi ötekileşmiş, onlardan ayrılmak ve bağımsız hale gelmek kaçınılmaz olmuşken Latin Amerika ve İspanyollar yeni ötekiler olmuştur. Bunu daha sonra başta köle ticaretinin yasaklanması konusu sebep olmak üzere kuzey ve güney eyaletlerinin dahi birbirlerine düşmanlaşarak savaşmaları izlemiş, konfederasyon ve birlik adı altında bir araya gelen eyaletlerin bu savaşı ülkeyi dağılmanın eşiğine getirmiştir.

Egemen WASP kültürü kendi baskın anlayışını her dönemde gösterme gayreti içerisinde olmuştur. 20. yüzyılın ilk yarısında Almanlar, Japonlar ve Çinliler dış politika eksenli olarak hem ülkeye girişlerinde sınırlamalara tabi tutulmuş hem de ülke içinde yabancı düşmanlığına maruz kalmışlardır. WASP kültürünün hegemon bakış açısı sadece etnik değil ideolojik olarak da kendisini göstermiştir. Aynı dönemde totaliter düşüncenin hakim olduğu ülkelerin insanların yanı sıra Nazizm ve komünizm düşüncesi, 2. Dünya Savaşı özelinde Japonlar bu ötekileştirme pratiğinin hedefinde olmuşlardır. Ancak 2. Dünya Savaşı'nın bitmesi ile beraber daha somut bir öteki olarak SSCB bir düşman ve öteki potasına konmuştur. Bu süreçte Rusya ve fikirleri aynı zamanda “şer imparatorluğu” olarak tanımlanmıştır. Dış güvenlikte tehdit unsuru olan kesim iç güvenlikte de tehdit olarak görülmüşlerdir.

ABD, SSCB'nin dağılışı ve küresel anlamda komünizmin tehlikeli olmaktan çıkışı ile beraber yeni bir ötekiye ihtiyaç duymuştur. Bu bağlamda 90'lı yıllarda Küba, Kuzey Kore, İran, Irak, Suriye, Sudan, Libya bir dönem için “haydut devletler” olarak tanımlanırken 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra “şeytan eksen”i betimlemesi ile bu devletlere ek olarak İslamofobi eksenli bir ötekileştirme politikası ve anlayışı hâkim olmuştur. Dolayısı ile ABD sürekli olarak “biz ve diğerleri” ikilemini yaşatmıştır. Buradan hareketle WASP yapısı içerisinde konuşlanmayan her kesimin her an “öteki” her an “düşman” ilan edilmemesi için bir sebep görülmemektedir. Bu şekilde bir tür güvenlikleştirme söylemi ve söylem analizi ile Amerikan kimliğinin bir bakıma safları sıklaştırılmış olunmaktadır. Bir öteki inşa

edilerek bu ötekinin aslında ABD'nin güvenliğine tehdit olduğu yetkili kurumlarca da dile getirildiği zaman kitlelerin rıza ile ikna edilmeleri kolaylıkla sağlanmıştır. Bu minvalde de güvenlik krizlerinin dönüm noktalarında biz olarak tanımlanan iç grup kendisini sürekli ötekine referansla yani dış gruba atıfla tanımlama yoluna gitmiştir.

Ancak bu kez de kültürel ve kimliksel olarak farklılıkları bulunan kesimlerin hem etniksel, hem dinsel hem de dilsel olarak bazı talepleri kendisini göstermiştir. Bu tanınma ve farklılık talepleri ise çokkültürcülüğü resmi devlet politikası haline getirmiş olan devletlerde olduğu gibi yasal olarak cevap bulamamış, bunun yerine daha çok ihtilaflı konular olarak bir üst mahkeme olan Yüksek Mahkeme'de karara bağlanmışlardır. ABD Yüksek Mahkemesi'nin bu konularda gelen taleplerin gerekçesine odaklandığı, bu gerekçelerin ise kabul edilebilir düzlemde tarihsel, geleneksel ya da dini olması ön koşuluna bağlandığı belirtilmelidir. Bununla beraber herkesçe kabul edilebilir olması ayrıca nesilden nesile aktarılma hakkının, kültürel ve dini değerlerin korunmasının ve muhafazasının devlet yükümlülüğü altında olması ilkeleri de göz önünde bulundurulmuştur. Ancak ABD, çokkültürlü bir toplum olduğunu kabul etmekle beraber verilen mahkeme kararları ve uygulanan politikalar, toplumun çokkültürlü yapısına genel bir cevap olmayarak istisnalar olarak kalmışlardır. Bunun bir sebebinin de içte hayata geçirilecek olan çokkültürcü bir siyasetin ABD'nin küresel siyasetinde problem meydana getireceği endişesidir.

ABD'de çokkültürlü toplumu meydana getiren kimlik bileşenleri incelendiği zaman hem devlet uygulamalarında hem de toplumsal algılarda ikincil statüde değerlendirilen kesimlerin varlığı dikkat çekmektedir. Rezervasyonlarda yaşayan yerlilerin yaşam süreleri, eğitim seviyeleri, yasama meclislerinde temsil edilme oranları istatistiksel olarak bu durumu göstermiştir. Aynı şekilde Afro-Amerikan kesimin özellikle polis şiddetine maruz kalışı, ekonomik gelirden elde etmiş oldukları miktar ile üniversitelerde beyaz öğrencilerin ötekileştirmelerine maruz kalmaları önemle altı çizilmesi gereken durumlardır. Yine aynı şekilde Hispaniklere olan ötekileştirme politikaları hem Meksika ile ABD arasına sınır duvarının örülmesinde kendisini gösterirken aynı zamanda eğitimden ve temsil meclislerinde temsil edilme oranlarındaki tezatlıklarla ortadadır. Aynı durum yoksulluk seviyelerinde de kendisini göstermektedir.

ABD'nin hem politika yapıcılarında, hem uygulayıcılarında hem de egemen kesiminde yeni muhafazakârcı anlayış hakimdir. Bu anlayış sürekli bir düşmana ihtiyaç duymaktadır. Eğer o an bir düşman yoksa mutlaka bir düşman üretilmektedir. ABD geçmişine bakıldığı zaman düşmanı olmadığı bir zaman dilimine rastlamak hemen hemen imkânsızdır. Gerçekten de ABD tarihinden örneklere bakıldığı takdirde sürekli tekrarlanan ortak düşman söylemleri, erime potası ya da salata kâsesi metaforlarından daha etkili şekilde bir araya getirici bir sonuç arz etmiştir. Ancak bu birleşme devamlı değil geçici bir durum meydana getirmiştir. Bu bağlamda olması gereken devletin güvenliğini “devlet için değil devlet ile” sağlanması olmalıdır. Başka bir deyişle “güven amaç, güvenlik araç” anlayışı egemen kılınmalıdır. Güvenliğin amaç olduğu bir anlayışta güvenliği sağlamak için her yol mubah olarak görülecek ve ABD'nin tarihsel dönüm noktalarında görüldüğü gibi başta farklılıklar olmak üzere demokratik ve liberal değerler ikincil plana atılarak çokkültürlülük gerçeği görmezden gelinebilecektir. Çokkültürcülüğü benimsemesi beklenen ABD'de güvenlik sağlayıcı olan devlet şu haliyle toplumsal güvenliğe tehdittir.

ABD, kuruluş felsefesi ile ilkeleri göz önüne alındığında eşitlikçi, evrensel adalet ilkelerini benimsemiş, özgürlükten yana olan bir ülke konumundadır. Ancak gerçekleştirmiş olduğu kanunlarda ve gündelik pratiklerinde şu an benimsemiş olduğu kuruluş ilkelerinden farklı bir ülkenin varlığı söz konusudur. Dolayısı ile mevcut olan ile idealize edilen arasında değişmeyen bir Amerikan ikileminden de söz etmek mümkün görünmektedir. WASP kültürü dışında yer alan kesimlerin nüfustaki yeri toplam ülke nüfusunun %35'lik kesimini meydana getirirken başta polis şiddeti olmak üzere nefret suçları, idam cezaları, mahkumiyet oranları ve yoksulluk durumu söz konusu olduğunda %35'lik kesim bahse konu meselelerde $\frac{3}{4}$ 'lük bir paya sahiptir. Bu durum ise ötekileştirmenin varlığını ve çokkültürcülüğün yokluğunu gösterirken, toplumsal güvenlik meselesinin ABD'de öncelikli olarak ele alınması gereken bir olgu olduğunu göstermektedir.

Bu durumun ülkedeki kod birliğini bozmaya aday olduğunu belirtmek gerekmektedir. Aksi bir hal, en temel ihtiyaçlardan olan güven kavramının içini boş bir safsataya çevirecektir. Kod birliği aynı kavramlardan ve kelimelerden aynı anlamlar çıkarabilmektir. Çokkültürcülük ve toplumsal güvenlik bu noktada yeni bir ülke inşa etmemekte, kültürlerin ve kimliklerin devlet içerisinde görünür

kılınmalarını ve toplumsal güvenliklerini sağlamaktadır. ABD’de durum kültürel çeşitlilikten ziyade kimliksel eşitlik sorunudur. Dolayısı ile çokkültürcülüğü tartışmadan önce yeni bir Tocqueville’nin dolaşarak “ABD’de Demokrasi’yi” 21. yüzyılda yeniden yazması gerekmektedir. Çünkü çokkültürcülük tartışması için öncelikle eşitlik konusunun çözüme kavuşması gerekmektedir.

Bu noktada ABD’nin çokkültürlü ancak çokkültürcü olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca WASP kültürünün egemenliğinin toplumsal alanın her safhasında baskınlığının devamı söz konusudur. Bu noktada Amerikan kimlik bileşenleri değişen güvenlik krizi dönemlerinde ötekileştirmek ve ayrımcılık uygulamalarına maruz kalmak açısından hala merkezi konumdadır. Dolayısı ile ABD’de WASP kümesi dışında bulunmak herhangi bir güvenlik krizi döneminde kolaylıkla toplumsal güvenlik meselesi halini alabilmektedir. Çünkü ABD’de asıl mesele entegrasyon, asimilasyon ya da erime potasında eriyebilme meselesi değildir. Amerikan çokkültürlülüğün önündeki en önemli toplumsal güvenlik meselesi ülkesine sonradan gelen göçmenleri ülkeye entegre etme yahut onları erime potası içinde eritebilme değil kuruluşundan itibaren kodlarında yer alan “ötekileştirme yapmadan ve düşman üretmeden duramama” problematığıdır.

Sonuç olarak ABD çokkültürlü ancak çokkültürcülük politikasını benimsememiş bir devlettir. Kuruluş sürecinden itibaren kodlarında kesintisiz olarak “ötekileştirme” var olagelmıştır. Kurucu ve asli unsur olarak görülen WASP kimliği bu var olagelen ötekiye referansla tanımlanmıştır ve tanımlanmaya devam etmektedir. Ötekileştirilen kimlikler aynı zamanda ya fiili düşman olarak tanımlanmış ya da düşman olma potansiyeline sahip kesimler olarak algılanmıştır. Bu düşmanlaştırma uygulaması erime potası metaforundan daha etkili bir kimlik oluşturma aygıtı olarak işlev görmüştür. Amerikan kimliğinin tanımlanmasında kullanılan her düşmanlaştırılmış ötekinin, güvenlik krizi dönemlerinde toplumsal güvenlikleri tüm liberal ve komüntiteryen değerler askıya alınarak tehlikeye girebilmektedir. Başka bir deyişle ABD’nin çokkültürlü bir yapıya sahip olmasına rağmen çokkültürcülük siyasetini hayatına geçirememiş olması kronikleşmiş bir toplumsal güvenlik krizi meydana getirmektedir.

KAYNAKÇA

- ABAM Başkanlığı, *1997 Amerika Birleşik Devletleri Stratejik Değerlendirmeleri Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yardımcı Kitap*, II, Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul 1997.
- ABD Ankara Büyükelçiliği, *Amerika Hakkında Amerika Birleşik Devletleri Anayasası Açıklamalı*, <http://turkish.turkey.usembassy.gov/media/pdf/abd-anayasasi.pdf>, (E. T. 21 Şubat 2016).
- ABD Dışişleri Bakanlığı, *Amerika Tarihinin Ana Hatları*, İktisadi İşbirliği İdaresi Türkiye Özel Misyonu Yayını, Ankara 1951.
- Acar, Sevim, *Halk Milliyetçiliğinin Öncüsü Herder*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2008.
- Acemoğlu, Daron ve Robinson, James A, *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*, (Çev. Faruk Rasim Velioğlu), 10. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul 2015.
- Adorno, Theodor, *Minima Moralia*, (Çev. Orhan Koçak ve Ahmet Doğukan), 4. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2005.
- Agus, Christine, “Social Constructivism”, *Contemporary Security Studies*, Alan Collins (ed.), 2. Basım, Oxford University Press, Oxford 2013, s.87-103.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali, *Ulus-Devlet Ya Da Halk Egemenliği*, 2.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2010.
- Aksu, Muharrem ve Turhan, Faruk, “Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, C.4, S.2, Alanya 2012, s.69-80.
- Aktaş, Sururi, “Komüniteryan Etik”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.6, S.1-4, Erzincan 2002, s. 3-16.
- Aktay, Yasin, *Küreselleşme, Çokkültürlülük, Sahicilik*, Tezkire Yayıncılık, İstanbul 2015.
- Aktürk, Şener, “Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek Etnili, Çok Etnili ve Gayri Etnik Rejimler”, *Doğu-Batı*, S. 38, Ankara 2006.

- Akyılmaz, Gül, “Osmanlı Hukukunda Köleliğin Sona Ermesi İle İlgili Düzenlemeler ve Tanzimat Fermanı’nın İlanından Sonra Kölelik Müessesesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1-2, Ankara 2005, s. 209-235.
- Akyos, Ceren ve Danış, Didem, “Küreselleşme ve Kent”, *Küreselleşme ve Demokrasi: Küreselleşmenin Farklı Yüzleri*, Özgür Adada ve Cemil Yıldızcan (der.), Dipnot Yayınları, Ankara 2011, s.131-174.
- Al Jazeera, “ABD Polisi Garner’ı Böyle Öldürdü”, 04.12.2014, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-polisi-garneri-boyle-oldurdu>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- Alatlı, Alev (Der.), *Batı’ya Yöne Veren Metinler 3: Aydınlanma / Burjuvazi Yüzyılı / Bilim Çağının Zaferi (1650-1800)*, İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı, Kapadokya 2010.
- Alatlı, Alev, *Şimdi Değilse Ne Zaman*, 4. Basım, Zaman Kitap, İstanbul 2004.
- Alexander, Jeffrey C, “Çözümleyici Tartışmalar: Kültürün Görece Özerkliğini Anlamak”, *Kültür ve Toplum: Güncel Tartışmalar*, Jeffrey C. Alexander, Steven Seidman (Haz.), (Çev. Nuran Yavuz), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.
- Althusser, Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, (Çev. Yusuf Alp ve Mahmut Özışık), 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.
- Altunoğlu, Mustafa, “İki Farklı Çokkültürcülük Yorumu: Kymlicka ve Kukathas Diyaloğu”, *Türkiye Günlüğü*, S. 81, Ankara 2005, s.73-88.
- Altunoğlu, Mustafa, “Millet İnşai: Özcü, Modernist, ve Etno-Sembolcü Yaklaşımlar”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 26, Kütahya 2010, s.1-7.
- Altunoğlu, Mustafa, *Kimlik’in Modern İnşai, Kimlik Politikaları ve Türkiye’de Kimlik Tartışmaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Altuntaş, Ekin Oyan, *Terörizme Karşı Savaş Stratejisi: Hegemonyası Zayıflayan ABD’nin Yeni Mekân Düzenleme Aracı*, İmge Kitabevi, Ankara 2009.

American Abolitionism, *Plantation Life*, http://americanabolitionist.liberalarts.iupui.edu/plantation_life.htm, (E. T. 16 Şubat 2016).

American Eugenics Society, <https://library.missouri.edu/exhibits/eugenics/aes.htm>, (E. T. 25 Şubat 2016).

American Indian Relief Council, *History and Culture: Indian Self Determination and Education Assistance Act -1975*, www.nativepartnership.org.org/site/PageServer?pagename=airc_histselfdeterminationact, (E. T. 02 Nisan 2018).

Amerika Bülteni, *Porto Rikolular ABD'nin 51. Eyaleti Olmaya Evet Dedi Ama Olabilecekler Mi?*, 08.11.2012, <http://amerikabulteni.com/2012/11/08/porto-rikolular-abdnin-51-eyaleti-olmaya-evet-dedi-ama-olabilecekler-mi/>, (E. T. 17 Mart 2016).

Amerika'nın Sesi, *Amerika'ya Girişi Yasaklayan Bazı Önemli Gerekçeler*, 27.06.2016, <http://www.amerikaninsesi.com/a/amerikaya-girisi-yasaklayan-bazi-onemli-gerekceler/3393645.html>, (E. T. 16 Nisan 2017).

Amish Studies The young Center, *Amish Population Profile 2017*, <http://groups.etown.edu/amishstudies/statistics/amish-population-profile-2017/>, (E. T. 04 Ağustos 2018).

Amnesty International, *Death Penalty and Race*, <https://www.amnestyusa.org/issues/death-penalty/death-penalty-facts/death-penalty-and-race/>, (E. T. 22.06.2018).

Anbinder, Tyler, *Nativism and Slavery: The Northern Know Nothings and the Politics of the 1850s*, Oxford University Press, New York 1992.

Anderson, Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Revised Edition, Verso, Londra 2006.

Anderson, Perry, *Amerikan Dış Politikası ve Düşünürleri*, (Çev. Barış Baysal), NoteBene Yayınları, Ankara 2015.

Angenendt, Stefen, "Bir Göç Dünyası" *Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası*, Karl Kaiser ve Hans-Peter Schwarz (ed.), (Çev. Müjdat Kayayerli), Sinemis Yayınları, Ankara 2005, s. 71-82.

- Anık, Mehmet, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, Açılım Kitap, İstanbul 2012.
- Anster, Ernst Von, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefesi*, (Çev. Vural Okur), 3. Basım, İm Yayın Tasarım, İstanbul 2005.
- Anthony, Joe, “State of Emergency Declared in Arizona and New Mexico”, *World Socialist*, <https://www.wsws.org/en/articles/2005/09/bord-s07.html>, 07.09.2005, (E. T. 04 Ocak 2017).
- Applebome, Peter, “Series Of Deaths in Mississippi Jails Prompt Call For Federal Investigation”, *NY Times*, 18.03.1993, <https://www.nytimes.com/1993/03/18/us/series-of-deaths-in-mississippi-jails-prompt-call-for-federal-investigation.html>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- Arı, Bülent, “Avrupalılar Kozlarını Amerika Kıtasında Paylaştı”, *Doğu Batı*, Yıl. 8, S. 32, Ankara 2005, s. 61-70.
- Arı, Tayyar, “Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler”, *Post Modern Uluslararası İlişkiler Teorileri: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, Tayyar Arı (der.), Dora Basın Yayın Dağıtım, Bursa 2014.
- Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 8. Basım, MKM Yayıncılık, Bursa 2013.
- Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul 2001.
- Arslan, Emre, “Uluslararası Göç ve Yeni Irksallaştırma Biçimleri: Etnisite, Çokkültürcülük ve Diaspora”, *Praksis*, S.2, Ankara 2001, s. 204-247.
- Aşır, Sabriye, “Kargo Kutusunda Özgürlüğe Yolculuk”, *Bütün Dünya, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını*, S. 5, Ankara 2016, s.121-124.
- Ateş, Toktamış, *Siyasal Tarih*, 4. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012.
- Australian Government Department Of Social Services: Settlement of Multicultural Affairs, *Fact Sheet -Australia's Multicultural Policy*, Mayıs 2014, <http://www.dss.gov.au/our-responsibilities/settlement-and-multicultural->

affairs/publications/fact-sheet-australias-multicultural-policy, (E. T. 01 Temmuz 2016).

Avruch, Kevin, *Culture and Conflict Resolution*, United States Institute of Peace, Washington 1998.

Aydın, Hasan, *Dünya’da ve Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*, Nobel Yayın, Ankara 2013.

Aydın, Öykü Didem, *Üç Demokraside Düşünce Özgürlüğü ve Ceza Hukuku 1: Amerika Birleşik Devletleri*, Seçkin Yayınları, Ankara 2004.

Back, Les, “Yerel / Küresel”, *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, Chris Jenks (ed.), (Çev. M. Ali Kirman), (Çev. Ed. İhsan Çapcıoğlu) 2. Baskı, Atıf Yayınları, Ankara 2014, s.97-114.

Bal, Hüseyin, *Suç Sosyolojisi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2013.

Bal, Mehmet Ali, *Modern Devlet ve Güvenlik*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003.

Baldwin, David A. “The Concept Of Security”, *Review of International Studies*, Cambridge University Press, C.23, S.1, Cambridge 1997, s.5-26.

Balibar, Etienne ve Wallerstein Immanuel, *İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikleri*, (Çev. Nazlı Ökten), 5. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2013.

Banks, James A, *Çokkültürlü Eğitime Giriş*, (Çev. Hasan Aydın), Anı Yayıncılık, Ankara 2013.

Bargenda, Volker, *Traum vom Ende der Rassentrennung in Weiter Ferne*, <http://sciencev1.orf.at/science/news/110737>, (E. T. 23 Şubat 2016).

Baubérot, Jean, *Dünyada Laiklik*, (Çev. Ertuğrul Cenk Gürçan), Dergâh Yayınları, İstanbul 2008.

Baumann, Gerd, *Çokkültürlülük Bilmecesi: Ulusal Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*, (Çev. Işıl Demirkan), Dost Kitabevi, Ankara 2006.

Baybura, İbrahim, *Amerika: Tarihçesi, Türk-Amerika Tarihi Münasebetleri*, Gezi Notları, Duran Ofset Basımevi, İstanbul 1963.

- Bayır, Özgün Erler, “Soğuk Savaş Sonrasında Güvenliğe Yönelik Teorik Tartışmalar”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar (ed.), Beta Yayınları, İstanbul 2013.
- Baylis, John; Smith, Steve ve Owens Patricia, *The Globalization of World Politics- An Introduction to International Relations*, Oxford University Press, New York 2001.
- Bayliss, John, “International and Global Security in the Post Cold War Era”, *The Globalization of World Politics*, John Baylis ve Steve Smith (ed.), Oxford University Press, Oxford 2006, s.297- 324.
- Bayor, Ronald H, (ed.), *Multicultural America: An Encyclopedia of The Newest Americans*, C. 1, Greenwood, California 2011.
- BBC, (2014), “Eric Garner’in Ölümüne Sebep Olan Polise Takipsizlik”, 04.12.2014, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141204_eric_garner, (E. T. 02 Haziran 2018).
- BBC, “8 Grafikte Amerika’da Bireysel Silahlanma”, 04.01.2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41496572>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- BBC, “Donald Trump Kimdir”, 09.11.2016, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37917540>, (E. T. 25 Haziran 2018).
- BBC, “Florida Pulse Gay Club Attacked in Orlando - At Least 20 Dead”, 12.06.2016, <https://www.bbc.com/news/36510272>, (E. T.02 Haziran 2018).
- Bellah, Robert, “Amerika’da Sivil Din”, *Kültür ve Toplum: Güncel Tartışmalar*, Jeffrey C. Alexander, Steven Seidman (Haz.), (Çev. Nuran Yavuz), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s.302-314.
- Berger, Peter L.ve Luckmann, *Thomas, Gerçekliğin Sosyal İnşası*. (Çev. Vefa Saygın Öğütle), Paradigma Yayınları, İstanbul 2008.
- Bergman, Jerry, “Ota Benga: The Pygmy Put dn Display en A Zoo”, *CEN Technical Journal*, 14.01.2007, https://creation.com/images/pdfs/tj/j14_1/j14_1_81-90.pdf, (E. T. 12 Nisan 2016), s.81-90.

- Berktin, Cezmi Tahir, *Demokrasi Kahramanı Thomas Jefferson*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1966.
- Bilgin, Nuri, “Çokkültürlülük ve Ulusal Kimlik”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, S.80, Ankara 2005, s.52-66.
- Bilgin, Pınar, “Beyond Statism in Security Studies? Human Agency and Security in The Middle East“, *The Review of International Affairs*, C.2, S.1, Belgrad 2002, s. 100-119.
- Bingöl, Oktay, “Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Güvenlik Sorunları”, *Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Sertif Demir (ed.), Beta Yayınları, İstanbul 2016.
- Birch, Anthony H, *Nationalism and National Integration*, Unwin Hyman Ltd., Londra 1989.
- Birkalan, Hande, “Feminist Hareketler”, *Yeni Toplumsal Hareketler*, Bilhan Kartal ve Belkıs Kümbetoğlu (ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2015.
- Black, Donald, *The Manners and Customs of The Police*, Academic, New York 1980.
- Bleiweiss, Robert M; Haris, Jacqueline L.ve Marfuggi, Joseph R, *Martin Luther King, Jr.: Marching To Freedom*, (Çev. Sungur Savran), Redhouse Yayınevi, İstanbul 1971.
- Boggioni, Tom, “Current KKK Head Lauds Donald Trump As ‘The Pick Of The Litter’: He ‘Fuels Anger’ Which Is A ‘Good Thing’”, *Raw Story*, 05.03.2016 <http://www.rawstory.com/2016/03/current-kkk-head-lauds-donald-trump-as-the-pick-of-the-litter-he-fuels-anger-which-is-a-good-thing/>, (E. T. 04 Nisan 2016).
- Boller, Paul F. Jr. ve George, John, *They Never Said It: A book of Fake Quotes, Misquotes and Misleadings Attributions*, Oxford University Press, New York Oxford 1989.
- Booth, Ken, “Bilmeye Cesaret Etme: Uluslararası İlişkiler Kuramına Karşı Gelecek”, *Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Ken Booth ve Steve Smith (ed.), (Çev.

- Muhammed Aydın), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2015, s. 328-350.
- Booth, Ken, *Dünya Güvenliği Kuramı*, (Çev. Çağdaş Güngör), Küre Yayınları, İstanbul 2012.
- Bottomore, Tom ve Nisbet, Robert, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, (Çev. Mete Tunçay - Aydın Uğur), 2. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2010.
- Boyle, Danny ve Handerson, Barney, “Las Vegas Shooting Kills At Least 59 in Deadliest Ever US Gun Attack”, *The Telegraph*, 03.10.2017, <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/10/02/las-vegas-strip-shooting-multiple-casualties-reported-near-mandalay/>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- Bozdağlıoğlu, Yücel, “İdealizm”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, Haydar Çakmak (ed.), Doğu Kitabevi, İstanbul 2014, s.115-117.
- Bozdağlıoğlu, Yücel, “Konstrüktivizm ve Rol Teorisi: Kimlik, Rol ve Dış Politika Analizi”, *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1, Kimlik, Kültür, Güvenlik ve Dış Politika*, Tayyar Arı (ed.), MKM Yayıncılık, Bursa 2012, s. 127-150.
- Bozdağlıoğlu, Yücel, “Neorealizm”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, Haydar Çakmak (ed.), Doğu Kitabevi, İstanbul 2014, s.121-125.
- Bozdağlıoğlu, Yücel, “Realizm”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler*, Haydar Çakmak (ed.), Platin Yayınları, Ankara 2007.
- Bozdağlıoğlu, Yücel, “Yapılandırmacı Yaklaşım”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, Haydar Çakmak (ed.), Doğu Kitabevi, İstanbul 2014, s.125-130.
- Brauch, Hans, Günter, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C. 5, S.18, İstanbul 2008, s. 1-47.
- Brubaker, Rogers ve Cooper, Frederic, “Beyond Identity”, *Theory and Society*, Kluwer Academic Publishers, S. 29, Netherland 2000, s.1-47.

- Brubaker, Rogers, "Ethnicity, Race, and Nationalism", *The Annual Review of Sociology*, C. 35, 2009, s.21-42.
- Brubaker, Rogers, *Ethnicity Without Groups*, Harvard University Press, Massachusetts 2004.
- Bryce, James, *Amerikan Siyasi Rejimi*, İstanbul: Yenilik Basımevi, (Çev. Türkkaya Ataöv ve Arif Payaslıoğlu), İstanbul 1962.
- Brzezinski, Zbigniew, Tercih: *Küresel Hakimiyet Mi Küresel Liderlik Mi?*, (Çev. Cem Küçük), İnkılap Yayınevi, İstanbul 2005.
- Bush, Jonathan A, Slavery and the Law, Paul Finkelman (ed.), *Rowman and Littlefield Publishers Inc.*, Maryland 2002.
- Buzan, B., Wæver O, ve J. Wilde J, *Security: A New Framework for Analysis*, Pinter Publishers, Londra 1998.
- Buzan, Barry, İnsanlar, Devletler ve Korku, (Çev. Emre Çıtak), 2. Basım, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2015.
- Buzan, Barry, *Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu: Toplumsal Yaklaşım*, (Çev. Haluk Özdemir), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2015.
- Büken, Gülriz, "Quetzalquati Soyunun Yaşayakalışı: Atzlan'dan Frontera'ya Mejicanolardan Meksika Kökenli Amerikalılar'a", *Doğu Batı*, Yıl. 10, S. 42, Ankara 2007, s. 11-33.
- Büyüktanır, Derya, "Toplumsal İnşacı Yaklaşım ve Avrupa Bütünleşmesinin Açıklanmasına Katkıları", *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C.14, S. 2, Ankara 2015, s. 1-24.
- Calhoun, Craig, "Kimlik ve Tanınma Politikası", *Kimlik Politikaları*, Fırat Mollaer (ed.), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2014, s.132-182.
- Campbell, David, *Writing Security: The United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1992.
- Canatan, Kadir, *Göçmenlerin Kimlik Arayışı*, Endülüs Yayınları, İstanbul 1990.
- Carlos E. Cortes (ed), *Multicultural America: A Multimedia Encyclopedia*, C.1, Sage Publications, Los Angeles 2013.

- Castells, Manuel, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Cilt: 2, Kimliğin Gücü, (Çev. Ebru Kılıç), 3. Baskı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.
- Castells, Manuel, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, Cilt: 3, Bin Yılın Sonu, (Çev. Ebru Kılıç), 2. Baskı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.
- Castells, Manuel, *The Power of Identity*, Blackwell, Oxford 2004.
- CBS, “Rally To Mark Million Man March’s 20th Anniversary”, 24.06.2015, <http://www.cbsnews.com/news/million-man-march-20th-anniversary-washington/>, (E. T. 08 Mart 2016).
- Central Intelligence Agency, *The World Factbook: United States*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>, (E. T. 09 Mart 2016).
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 1999.
- Ceyhan, Ayşe, *Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü*, Afa Yayınları, İstanbul 1991.
- Chaney, Ben ve Carrillo, Karen, “Brutality Against Prisoners Is a Serious Problem”, *Police Brutality: Current Controversies*, Greenhaven Press, ABD 1999, s. 30-35.
- Chapel, Bill, Alaska OKs Bill Making Native Languages Official, *NPR*, 21.04.2014, <http://www.npr.org/sections/thetwo-way/2014/04/21/305688602/alaska-oks-bill-making-native-languages-official>, (E. T. 18 Ağustos 2016).
- Chomsky, Noam, “Terörizmin Tanımı”, *Güçlünün Silahı: Amerikan Devlet Terörü Üzerine Söyleşiler*, Cihan Aksan ve Jon Bailes (Haz.), Metis Yayınları, İstanbul 2014, s.45-60.
- Chomsky, Noam, *Vahşi ABD Emperyalizmi*, (Çev. Özgün Dede), Aylak Adam, İstanbul 2014.
- Chossudovsky, Michel, *Amerika’nın Terörizme Karşı Savaşı*, (Çev. Alpaslan Işıklı), İmge Kitabevi, Ankara 2010.
- Cockburn, Alenader, “Tenth Crusade”, *Counter Punch*, 07.09.2002, <http://www.counterpunch.org/2002/09/07/the-tenth-crusade/>, (E. T. 17 Aralık 2015).

- Cohn, Marjorie, “İşkence Terörü”, *Güçlünün Silahı: Amerikan Devlet Terörü Üzerine Söyleşiler*, Cihan Aksan ve Jon Bailes (Haz.), Metis Yayınları, İstanbul 2014, s.78-92.
- Congress. Gov, H.R.4437 - *Border Protection, Antiterrorism, and Illegal Immigration Control Act of 2005*, <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/house-bill/4437>, (E. T.10 Ocak 2017).
- Constitution of Alabama 1901, *Amendment 509 Ratified, English As Official Language of State*, <http://alisondb.legislature.state.al.us/alison/codeofalabama/constitution/1901/CA-246352.htm>, (E. T. 18 Ağustos 2016).
- Cooper, Matthew, “Why Have There Been No Catholic Presidents Since John F. Kennedy?”, *Newsweek*, 23.09.2015, <http://europe.newsweek.com/why-have-there-been-no-catholic-presidents-john-f-kennedy-333483?rm=eu>, (E. T. 14 Mart 2016).
- Cornell Law School, *Wisconsin v. Yoder*, <http://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/406/205>, (E. T. 22 Nisan 2018).
- Cornell University Law School, 21 U.S. Code § 812 - *Schedules of Controlled Substances*, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/21/812>, (E. T. 31 Ağustos 2016).
- Cornell University Law School, 8 U.S. Code § 1402 - *Persons born in Puerto Rico on or after April 11 1899*, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/8/1402>, (E. T. 12 Mart 2016).
- Cornell University Law School, *McLaurin v. Oklahola State Regents*, <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/339/637>, (E. T. 08 Şubat 2016).
- Corradetti, Claudio, “The Frankfurt School and Critical Theory”, *Internet Encyclopedia of Philosophy*, <http://www.iep.utm.edu/frankfur/>, (E.T. 05 Şubat 2017).
- Coser, Lewis A. “Amerikan Eğilimler”, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, Tom Bottomore ve Robert Nisbet (ed.), Mete Tunçay ve Aydın Uğur (Haz.), İstanbul 2006, s. 319-357.

- Coşkun, Birgül Demirtaş, “Çıkar”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler: Post Modern Yaklaşım*, Haydar Çakmak (ed.), Doğu Kitabevi, İstanbul 2014, s.56-60.
- Coşkun, Birgül Demirtaş, “Post Modern Yaklaşım”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler: Post Modern Yaklaşım*, Haydar Çakmak (ed.), Doğu Kitabevi, İstanbul 2014.
- Coşkun, Vahap, *Ulus-Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu*, Liberte Yayınları, Ankara 2009.
- Cutler, David M., Glaeser, Edward L. ve Vidgor, Jacob L, “The Rise and Decline of the American Ghetto”, *NBER Working Paper Series Working Paper 5881, National Bureau of Economic Research*, 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, Ocak 1997.
- Cyber Cemetery, *National Commission On Terrorist Attacks Upon The United States*, <https://www.9-11commission.gov/>, (E. T. 25 Nisan 2018).
- Çağırın, Mehmet Emin, “Din ve Uluslararası İlişkiler”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, Haydar Çakmak (ed.), Doğu Kitabevi, İstanbul 2014, s.298-305.
- Çağırın, Mehmet Emin, “Uluslararası Sistemin Temel Gelişimi: Birinci Dünya Savaşı ve İki Savaş Arası Düzen”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, Haydar Çakmak (ed.), Doğu Kitabevi, İstanbul 2014.
- Çakmak, Haydar, *Avrupa Güvenliği*, Platin Yayınları, Ankara 2007.
- Çelebi, Özlen, “Uluslararası İlişkilerin Disiplin Olarak Ortaya Çıkışı ve Nitelikleri: Güvenlik”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*, Haydar Çakmak (ed.), Doğu Kitabevi, İstanbul 2014.
- Çınar, Murat, “Sacco ve Vanzetti: İki Aşağılık Anarşist”, *BİANET*, <https://bianet.org/biamag/siyaset/158046-sacco-ve-vanzetti-iki-asagilik-anarsist>, (E. T. 30 Temmuz 2018).
- Çıtak, Emre, *Yeni Güvenlik Politikaları ve Türkiye’de İstihbaratın Dönüşümü: Güvenlik ve İstihbarat*, Yeni Yüzyıl Yayınları, İstanbul 2017.

- Çiçekçi, Ceyhun, *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Güvenlik Kuramı*, Kriter Yayınevi, İstanbul 2012.
- Çipli, Fatih, “Amerika’da Bireysel Silahlanmanın Korkunç Boyutu”, *Amfiweb*, 17.01.2016, <http://amfiweb.net/amerikadaki-bireysel-silahlanmanin-korkunc-boyutu/>, (E. T. 03 Haziran 2018).
- Çolak, Yılmaz, *Türkiye’de Devletin Kimlik Krizi ve Çeşitlilik: Yeni Osmanlıcılık, İslamcı ve Kürtçü Meydan Okumalar*, Kadim Yayınları, Ankara 2010.
- Çomak, Hasret ve Cerrah, Ufuk, “Avrupa Birliği Üyeliği Ekseninde Türkiye’nin Avrupa Birliği Güvenliğine Katkıları”, *Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Sertif Demir (ed.), Beta Yayınları, İstanbul 2016, s.717-733.
- Dahl, Robert A, *Etik, Siyaset ve Ekonomi Üzerine Dersler: Amerikan Anayasası Ne Kadar Demokratik*, (Çev. Cenap Çakmak), Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, Sakarya 2015.
- Danış, Didem, “Küreselleşme, Ulus Ötesi Göç ve Ulus-Devlet”, *Küreselleşme ve Demokrasi: Küreselleşmenin Farklı Yüzleri*, Özgür Adada ve Cemil Yıldızcan (der.), Dipnot Yayınları, Ankara 2011, s.255-288.
- Daniels, Emily, *West Virginia Lawmakers Pass English Language Bill*, The Journal, 18.02.2016, <http://www.journal-news.net/page/content.detail/id/652119/West-Virginia-lawmakers-pass-English-language-bill.html?nav=5006>, (E.T. 18 Ağustos 2016).
- De Fontette, François, *Irkcılık*, (Çev. Haldun Karyol), İletişim Yayınları, İstanbul 1991.
- Dedeoğlu, Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Genişletilmiş 3. Baskı, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul 2014.
- Demir, Sertif ve Varlık, Ali Bilgin, “Realist ve Liberal Teorilerde Güç Anlayışı”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar (ed.), Beta Yayınları, İstanbul 2013.

- Demirer, Temel; Haznedaroğlu, Berat ve Özbudun, Sibel, “Amerika: Rüya Mı Karabasan mı?”, Amerika Rüya Mı Kabus Mu?: *Yankee İmparatorluğu*, Gökçer Özgür ve Mustafa Erdem Sakınç (der.), Ütopya Yayınevi, Ankara 2001, s.9-41.
- Diamond, Jeremy, “Donald Trump: Ban All Muslims travel To Muslims”, *CNN*, 08.12.2015, <http://edition.cnn.com/2015/12/07/politics/donald-trump-muslim-ban-immigration/>, (E. T. 22 Aralık 2015).
- Diamond, Jeremy, “Silently Protesting Muslim Woman Ejected From Trump Rally”, *CNN*, 11.01.2016, <http://edition.cnn.com/2016/01/08/politics/donald-trump-muslim-woman-protesting-ejected/>, (E. T. 11 Ocak 2016).
- Diamond, Jeremy, “Trump Doubles Down on Calss For Mosque Surveillance, *CNN*, 16.06.2016, <https://edition.cnn.com/2016/06/15/politics/donald-trump-muslims-mosque-surveillance/index.html>, (E. T. 25 Haziran 2018).
- Diouf, Sylviane A, *Amerika 'da Köle Müslümanlar: Mücadele, Direniş, İsyan*, (Çev. Ahmet Yaşar), Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2003.
- Divine, Robert, A, *America, Past and Present*, 8. Basım, Pearson Education/Longman, ABD 2007.
- Dong, Qingwen, Day; Kenneth D. ve Collaço, Christine M; “Overcoming Ethnocentrism Through Developing Intercultural Communication Sensitivity and Multiculturalism”, *Human Communication. A Publication of the Pacific and Asian Communication Association*. C. 11, S. 1, <http://www.uab.edu/Communicationstudies/humancommunication/11.1.3.pdf>, (E.T. 10.Aralık 2015), s. 27-38.
- Dougherty, James, E. ve Pfaltzgraff, Robert, L. *Contending Theories of International Relations*, Longman, ABD 1997.
- Doytcheva, Milena, *Çokkültürlülük*, (Çev. Tuba Akıncılar Onmuş), 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.
- Duman, Betül, “Çokkültürlülükten Ricat Mı?”, *Sosyoloji Dergisi*, C. 3, S. 23, İstanbul 2011, s.207-239.

- Dunne, Tim ve Wheeler, Nicholas J, “We The Peoples: Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practice”, *International Relations*, Sage Publications, C. 18, S. 1, Londra, Thousand Oaks, CA ve Yeni Delhi Mart 2004, s.7-23.
- Durdu, Zafer, “Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Siyasal Kültürün Monist İnşası ve Siyasal Sonuçları”, *Sosyoloji Dergisi*, S. 20-21, İstanbul 2009, s.41-61.
- Eagleton, Terry, *Kuramdan Sonra*, (Çev. Uygur Abacı), Literatür Yayıncılık, İstanbul 2004.
- Eck, Diane L, “The Multicultural Public Square”, *One Nation Under God: Religion and American Culture*, Marjorie Garber ve Rebecca L. Walkowitz (ed.), Newyork: Routledge, New York 1999, s.3-20.
- Edgar, Andrew ve Sedgwick, Peter (ed)., *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar Sözlüğü*, (Çev. Mesut Karaşahan), Açılım Kitap, İstanbul 2007.
- Elbel Fred, “How Many Illegal Aliens Reside in The United States? A Methodology Using Border Patrol Got Away Statistics”, *CAIRCO*, <http://www.cairco.org/issues/how-manyillegal-aliens-reside-united-states-elbel%3E>, (E. T. 04 Ocak 2017).
- Embassy of The United States, *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, Ankara t.y.
- Encyclopedia Britannica, “Hengist and Horsa”, <http://global.britannica.com/topic/Hengist>, (E. T. 12 Mart 2016).
- Encyclopedia Britannica, “Stone Rebellion”, <http://global.britannica.com/event/Stono-rebellion>, (E. T. 17 Şubat 2016).
- Encyclopedia Brittanica, “E. Digby Batzell,” <https://www.britannica.com/biography/Edward-Digby-Baltzell>, (E. T. 02 Mayıs 2017).
- Encyclopedia Brittanica, “Robert C. Weaver”, <http://global.britannica.com/biography/Robert-C-Weaver>, (E. T. 21 Şubat 2016).
- Encyclopedia.com, “The Melting Pot”, <http://www.encyclopedia.com/article-1G2-2688400061/melting-pot.html>, (Erişim: 12 Mart 2016).

- Equal Justice Initiative, *Slavery In America: The Montgomery Slave Trade*, Equal Justice Initiative, Montgomery Alabama 2013.
- Erdoğan, İrfan, *Amerika*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1995.
- Erdoğan, Mustafa, “Çeşitlilik, Çoğulculuk ve Rekabetçi Federalizm”, *Liberal Düşünce*, S.6, Ankara 1997, s. 44-54.
- Erdoğan, Mustafa, “Çoğulculuk”, *Liberal Düşünce*, C. 10, S. 38-39, Ankara 2005, s.5-12.
- Erdoğan, Mustafa, *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1996.
- Erdoğan, Mustafa, *Aydınlanma, Modernlik ve Liberalizm*, Orion Yayınevi, Ankara 2006.
- Ergur, Ali, “Kültür”, *Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar*, Emre Gökalt (ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2015.
- Eriksen, Thomas Hylland, *Etnisite ve Milliyetçilik Antropolojik Bir Bakış*, (Çev. Ekin Uşaklı), AVESTA Basın Yayın Dağıtım, İstanbul 2002.
- Eriksen, Thomas Hylland, *Küçük Yerler, Büyük Meseleler: Sosyal ve Kültürel Antropoloji*, (Çev. A. Erkan Koca), Birleşik Yayınevi, Ankara 2015.
- Erkenekli, Mehmet, “Toplumsal Kültür Araştırmaları İçin Değer Merkezli Bütünleşik Bir Kültür Modeli Önerisi”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, C. 12, S. 1, Ankara 2013, s. 147-172.
- Fairus, *History of U.S.: Immigration Policies*, <https://www.fairus.org/legislation/reports-and-analysis/history-of-us-immigration-laws>, (E. T. 19 Haziran 2018).
- Fay, Brian, *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çokkültürlü Bir Yaklaşım*, (Çev. İsmail Türkmen), 3. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2012.
- FBI, *Hate Crime Statistics: Offenders*, 2015, https://ucr.fbi.gov/hate-crime/2015/topic-pages/offenders_final, (E. T. 02 Temmuz 2018).
- FBI, *Hate Crime Statistics: Victims*, 2015, https://ucr.fbi.gov/hate-crime/2015/topic-pages/victims_final, (E. T. 02 Temmuz 2018).

- FBI, *Latest Hate Crime Statistics Released: Annual Report Sheds Light on Serious Issue*, 14.11.2016, <https://www.fbi.gov/news/stories/2015-hate-crime-statistics-released>, (E. T. 02 Temmuz 2018).
- Fenton, Steve, *Ethnicity*, Polity Press-Blacwell Publishing Ltd, Oxford 2003.
- Filmer, Paul, “Yüksek /Kitle”, *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, Chris Jenks (ed.), (Çev. M. Ali Kirman ve Talip Baycar), (Çev. Ed. İhsan Çapcıoğlu), 2. Baskı, Atıf Yayınları, Ankara 2014, s. 469-491.
- Finkelman, Paul, *The Abolition of The Slave Trade U.S. Constitution and Acts, Introduction*, 2007, http://abolition.nypl.org/print/us_constitution/, (E. T. 20 Şubat 2016).
- Finlayson, James Gordon, *Habermas*, Kültür Kitaplığı: 70, Dost Yayınevi, Ankara 2007.
- Fowler, Robert, Booth ve Hertzke, Allen D., *Religion and Politics In America: Faith, Culture and Strategic Choices*, Westview Press, Boulder, Colorado 1995.
- Francis, David, “Puerto Rico Is Going Broke. That Could Be Bad For Your Savings Account”, *Foreign Policy*, 29.06.2015, <http://foreignpolicy.com/2015/06/29/puerto-rico-is-going-broke-that-could-be-bad-for-your-savings-account/>, (E. T. 18 Mart 2016).
- Frankenberg, Erica; Lee, Chungmei ve Orfield, Gary, “A Multiracial Society with Segregated Schools: Are We Losing the Dream?”, *The Civil Rights Project*, Harvard University, Cambridge Massachusetts Ocak 2003.
- Freedom House, *Freedom in the World 2016 United States*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/united-states>, (E. T. 04 Temmuz 2018).
- Freedom House, *Freedom in the World 2017 United States*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/united-states>, (E. T. 05 Temmuz 2018).
- Freedom House, *Freedom in the World 2018 United States*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/united-states>, (E. T. 05 Temmuz 2018).

- Friedman, Thomas L., *Understanding Globalization: The Lexus and the Olive Tree*, New Updated and Expanded Edition, First Anchor Book Edition, a Division of Random House, New York 2000.
- Fuller, Graham E, *İslamsız Dünya*, (Çev. Hasan Kaya), 7. Basım, Profil Yayıncılık, İstanbul 2015.
- Gaebler, Ralph F. “Liberal Nationalism by Yael Tamir”, *Indiana Journal of Global Legal Studies*, C. 3, S.1, Makale.18, Indiana 1995, s.283-293.
- Galton, Sir Francis, F.R.S, *Essays in Eugenics*, The Eugenics Society, Londra 1909.
- Garavdy, Roger, *Amerikan Efsanesi: ABD’nin Dünyayı Yönetme Felsefesi*, (Çev. Cemal Aydın), 5. Baskı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2014.
- Garcia, Feliks, “Dylann Roof: The Vile White Supremacy That Killed 9 Black Churchgoers”, *Independent*, 11.01.2017, <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/dylann-roof-death-sentence-had-to-do-it-white-supremacist-manifesto-who-is-he-a7520656.html>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- Gecas, Victor ve Schwable, Michael L, “Beyond The Looking Glass Self: Social Structure and Efficacy-Based Self-Esteem”, *Social Psychology Quarterly*, C. 46, S. 2, Arizona 1983, s.77-88.
- Gellhorn, Walter, *Amerikan Hakları: Anayasanın Uygulanması*, (Çev. Ünsal Oskay), Ayyıldız Matbaası, Ankara 1965.
- Gellner, Ernest, *Uluslar ve Ulusçuluk*, (Çev. Büşra Ersanlı ve Günay Göksu Özdoğan), İnsan Yayınları, İstanbul 1992.
- Giddens, Anthony ve Sutton, Philip W. *Sosyolojide Temel Kavramlar*, (Çev. Ali Esgin), Phoenix Yayınevi, Ankara 2014.
- Giddens, Anthony, *Sosyoloji*, (Haz. Cemal Güzel), 1. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2013.
- Giddings, Paula, “The Origins of Lynching Culture in the United States”, *Facing History and Ourselves*, <https://www.facinghistory.org/resource-library/video/origins-lynching-culture-united-states>, (E. T. 30 Nisan 2016).

- Giegerich, Steve, “Survey Exposes Sharp Racial Divide in Public Perception of Ferguson Crisis”, St. Louis Post-Dispatch, 15.09.2014, https://www.stltoday.com/news/local/survey-exposes-sharp-racial-divide-in-public-perception-of-ferguson/article_da5a19d4-1e28-5ead-b8f6-4148a9a39f54.html, (E. T. 18 Haziran 2018),
- Gilman, Denis, *Obstructing Human Rights: The Texas-Mexico Border Wall The Working Group On Human Rights And The Border Wall*, The Government Accountability Office, Background And Context, ABD 2008.
- Glazer, Nathan ve Moynihan, Daniel Patrick, *Beyond The Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians and Irish Of New York City*, 2. Basım, The M.I.T Press ve Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1964.
- Gleason, Philip, “Kimliği Tanımlamak: Semantik Bir Tarih”, *Kimlik Politikaları*, Fırat Mollaer (ed.), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2014.
- Goldstein, Herman, *Policing A Free Society*, MA: Ballinger, Cambridge 1977.
- Gökalp, Emre, “Kültür ve Toplum”, *Sosyolojiye Giriş*, Nadir Suğur (ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2015.
- Göze, Ayferi, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Genişletilmiş 15. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2015.
- Gözler, Kemal, *Kurucu İktidar*, Ekin Kitabevi, Bursa 1998.
- Gramlich, John, “The Gap Between The Number of Blacks and Whites in Prison is Shrinking”, *PEW Research Center*, 12.01.2018, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/12/shrinking-gap-between-number-of-blacks-and-whites-in-prison/>, (E. T. 23 Nisan 2018).
- Grant, Madison, *The Passing of the Great Race; or, The Racial Basis of European History*, Charles Scribner's Sons, New York 1916.
- Greenblatt, Alan, “The End Of WASP-Dominated Politics”, *National Public Radio: Npr*, 19.09.2012, <http://www.npr.org/sections/itsallpolitics/2012/09/17/161295588/the-end-of-wasp-dominated-politics>, (E. T. 08 Mart 2016).

- Greenfeld, Liah, *Milliyetçilik: Moderniteye Giden 5 Yol, İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve Amerika Örnekleri*, (Çev. Abdullah Yılmaz), Alfa Araştırma, İstanbul 2017.
- Greenwald, Gleen, *Saklanacak Yer Yok*, Profil Yayıncılık, İstanbul 2015.
- Grinberg, Emanuella, “Crowds Rally For 'Justice or Else' On 20th Anniversary of Million Man March”, *CNN*, 11.10.2015, <http://edition.cnn.com/2015/10/10/us/million-man-march/>, (E. T. 08 Mart 2016).
- Guibernau, Montserrat, *Milliyetçilikler: 20. Yüzyılda Ulus Devlet ve Milliyetçilikler*, (Çev. Neşe Nur Domaniç), Sarmal Yayınevi, İstanbul 1997.
- Gun Violence Archive, <http://www.gunviolencearchive.org/>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- Gutmann, Amy, “Giriş”, *Çokkültürcülük*, Amy Gutmann (ed.), (Çev. İlknur Özdemir), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996, s.23-41.
- Gülalp, Haldun, (Haz.), “Sonuç. Ulus Devlet Aşılıyor mu?”, *Vatandaşlık ve Etnik Çatışma: Ulus Devletin Sorgulanması*, Metis Yayınları, İstanbul 2007, s.173-181.
- Güler, Birgül Ayman, *Ulusalcılık ve Karşıtları*, Artı Yayın Dağıtım, İstanbul 2015.
- Gülmez, Bahadır, “20. Yüzyıl: Savaşlar ve Değişimler Yüzyılı”, *Kültür Tarihi*, Bahadır Gülmez (ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2. Basım, Eskişehir 2013, s. 206-237.
- Günel, Bülent, “Yehova Şahitleri Hakkında Herşey”, *Habertürk*, 01.06.2014, www.haberturk.com/gundem/haber/953547-yehova-sahitleri-hakkinda-hersey, (E. T. 02 Aralık 2017).
- Gündoğan, Ali Osman, “Çoğulculuk ve Değer Bunalımı”, *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, S. 8, Muğla 2002, s.95-103.
- Gündoğan, Ünal, *Amerikan Yüzyılı: Amerika Birleşik Devletleri'nin Yükseliş Öyküsü ve 11 Eylül 2001*, Adres Yayınları, Ankara 2008.
- Güney, Nurşin Ateşoğlu, *Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB, NATO, ABD*, Bağlam Yayıncılık, Ankara 2006.

- Güngör, Erol, *Tarihte Türkler*, 10. Basım, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000.
- Gürsel, Bahar, “Kenar Mahalleden Beyaz Perdeye: Yeni Göç Dalgası ve Amerika’daki İtalyan Göçmenler”, *Doğu Batı*, Yıl. 10, S. 42, Ankara 2007, s. 65-74.
- Güvenç, Bozkurt, *İnsan ve Kültür*, Boyut Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Habermas, Jürgen, *The Theory of Communicative Action: Volume 2 Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*, (Çev. Thomas McCarthy), 3. Baskı, Beacon Press, Boston 1985.
- Hall, Stuart, “Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler”, *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistem*, Anthony D. King (der.), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1998.
- Hammerstad, Anne, “Refugees In Europe”, *Per Concordiam*, C. 7, S. 1, Almanya 2016, s.11-17.
- Hammond, Ross A. ve Axelrod, Robert, “The Evolution Of Ethnocentrism”, *Journal of Conflict Resolution*, Sage Publications, C. 50, S. 6, Thousand Oaks 2006, s.926-936.
- Hampson, Fen Osler, “Human Security”, *Security Studies: An Introduction*, Paul D. Williams (ed.), Routledge, Londra ve New York 2008, s. 229-243.
- Hardt, M. ve Negri, A, *İmparatorluk*, (Çev. Abdullah Yılmaz), 7. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2012.
- Hardt, Michael ve Negri, Antonio, *İmparatorluk*, (Çev. Abdullah Yılmaz), 7. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2012.
- Harris, Gardiner, “Obama Signs Law Making Bison The First National Mammal”, *The New York Times*, 10.05.2016, <http://mobile.nytimes.com/2016/05/10/us/politics/bison-mammal-designation.html>, (E. T. 11 Mayıs 2016).
- Harvard Humanitarian Initiative Academy Humanitarian Policy and Conflict Research, *Human Security Network*, <http://www.hpcrresearch.org/research/human-security-network>, (E.T.08 Mart 2017).

- Harvard University Library Open Collections Program, *Chinese Exclusion Act (1882)*, <http://ocp.hul.harvard.edu/immigration/exclusion.html>, (E. T. 15 Mart 2016).
- Hassner, Pierre, “Milli Devlet-Milliyetçilik-Kimlik Tespiti”, *Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası*, Karl Kaiser ve Hans-Peter Schwarz (ed.), (Çev. Müjdat Kayayerli), Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- Herman, Edward S, “Medyada Terör İmgesi”, *Güçlünün Silahı: Amerikan Devlet Terörü Üzerine Söyleşiler*, Cihan Aksan ve Jon Bailes (Haz.), Metis Yayınları, İstanbul 2014, s.111-125.
- Hernton, Calvin C, *Amerika’da Cinsiyet ve Irkçılık*, (Çev. Dr. Günsel Koptagel), Fahir Onger Yayınları, İstanbul 1967.
- Herz, John H., “The Security Dilemma in International Relations: Background and Present Problems”, *International Relations, Sage Publications*, C. 17, S. 4, Londra, Thousan Oaks, CA ve Yeni Delhi Aralık 2003, s.411-416.
- Heywood, Andrew, *Küresel Siyaset*, (Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), Liberte Yayınları, Ankara 2013.
- Heywood, Andrew, *Siyasetin Temel Kavramları*, (Çev. Hayrettin Özler), 2.Baskı, Liberte Yayın Grubu, Ankara 2015.
- History, *Birmingham Church Bombing*, <http://www.history.com/topics/black-history/birmingham-church-bombing>, (Erişim: 04.03.2016).
- History, *Slavery in America*, <http://www.history.com/topics/black-history/slavery>, (E. T. 14 Şubat 2016).
- History, *Trail of Tears*, <http://www.history.com/topics/native-american-history/trail-of-tears>, (E. T. 07 Mart 2016).
- Hocaoğlu, Durmuş, “Küresel Etnik Problemlere Bir Örnek Olmak Üzere: Amerika’nın İspanik Meselesi”, *Kamu Ruhı: Postmodern Kimliksizliğe Karşı Duruşlar*, İkbâl Vurucu ve Mustafa Yiğit (ed.), Palet Yayınları, Konya 2011, s.30-51.

- Hogg, Michael A. “A Social Identity Theory of Leadership”, *Personality and Social Psychology Review*, C. 5, S. 3, 2001, s.184-200.
- Hogg, Michael A; Terry, Deborah J; White, Katherine M, “A Tale of Two Theories: A Critical Comparison of Identity Theory With Social Identity Theory”, *Social Psychology Quarterly*, C. 58, S. 4, Arizona 1995, s.255-269.
- Hogg, Michael A; Terry, Deborah J; White, Katherine M; “A Tale of Two Theories: A Critical Comparison of Identity Theory With Social Identity Theory”, *Social Psychology Quarterly*, C. 58, S. 4, Arizona 1995, s.255-269.
- Hook Steven W. ve Spanier, John, *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşından Günümüze*, (Çev. Özge Zihnioğlu), İnkılap Yayınevi, İstanbul 2016.
- Horkheimer, Max, *Akıl Tutulması*, (Çev. Orhan Koçak), 4. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 1998.
- Hortaçsu, Nuran, *Ben Siz Biz Hepimiz: Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler*, İmge Kitabevi, Ankara 2007.
- Hough, Peter, *Understanding Global Security*, Routledge, Londra ve New York 2004.
- House Joint Resolution No. 607, *Expressing The General Assembly's Regret For Virginia's Experience With Eugenics*, 2001, <http://leg1.state.va.us/cgi-bin/legp504.exe?011+ful+hj607er>, (E. T. 24 Şubat 2016).
- Human Security Center, *Human Security News*, 2005, www.hsc.list@ubc.ca, (E.T. 01.Mart 2018).
- Huntington, Samuel, *Biz Kimiz, Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, (Çev. Aytül Özer), Global Yayın Ajansı, İstanbul 2004.
- Hürriyet, Ferguson'daki Olayların Kronolojisi, 25.11.2014, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/fergusondaki-olaylarin-kronolojisi-27646780>, (E. T. 15 Haziran 2018).
- Indiana Historical Bureau, *1907 Indiana Eugenics Law*, <http://www.in.gov/history/markers/524.htm>, (E. T. 21 Şubat 2016).

- Inglis, Christine, *Multiculturalism: New Policy Responses to Diversity*, United Nations Educational Scientific and Cultural Organization, Paris 1996.
- Işık, Ramazan, “Mormonluk ve Mormon Kilisesi Üzerine Bir Araştırma”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1, Sivas 2006, s.165-190.
- İmga, Orçun, *Amerika’da Din ve Devlet*, Liberte Yayınları, Ankara 2010.
- İrem, Nazım, (2005), “Eritme Potasından Eriyen Potaya: 21. Yüzyılın Eşiğinde Amerika,” *Doğu Batı*, Yıl. 8, S. 32, Ankara 2005, s. 199-219.
- Jackson, Bernice Powell, “Police Brutality Against Minorities Is a Serious Problem”, *Police Brutality: Current Controversies*, Greenhaven Press, ABD 1999, s.24-25.
- Janofsky, Michael, “The March on Washington: Debate on March and Farrakhan, Persists as Black Men Converge on the Capital”, *New York Times*, 16.10.1995, <http://www.unitygroupofchattanooga.com/millionman.html>, (E. T. 07 Mart 2016).
- Janofsky, Michael, “Million Woman March is Set with High Hope.” *New York Times*, 23.10.1997, <http://www.blackpast.org/aah/million-woman-march-1997>, (E. T. 09 Mart 2016).
- Jefferson, Thomas, *Bağımsızlık Bildirgesi: Michael Hardt Ön Sözüyle*, (Çev. Gülden Kurt), Doruk Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Jerreat, Jessica, “The Map That Shows Where America Came From: Fascinating Illustration Shows The Ancestry of Every County in The US”, *The Daily Mail*, 02.09.2013, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2408591/American-ethnicity-map-shows-melting-pot-ethnicities-make-USA-today.html>, (E. T. 30 Nisan 2016).
- Jervis, Robert, “Deterrence Theory Revisited”, *World Politics*, C. 31, S. 2, Cambridge Ocak 1979, s. 289-324.
- Justia US Supreme Court, “Braunfeld v.Brown, 366 U.S.599”, <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/366/599/>, (E. T. 02 Haziran 2018).

- Justia US Supreme Court, “McGowan v. Maryland, 366 U.S.420”
<http://supreme.justia.com/cases/federal/us/366/420/>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- Justia US Supreme Court, “United States v. Bhagat Singh Thind, 261 U.S. 204 (1923)”, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/261/204/>, (E. T. 02 Ağustos 2018).
- Justia, “Alabama Constitution”, <https://law.justia.com/constitution/alabama/CA-245806.html>, (E. T. 02 Ağustos 2018).
- Justice. Gov, “Meet The Attorney General”, <https://www.justice.gov/ag/meet-attorney-general>, (E. T. 21 Şuabt 2016).
- Kadioğlu, Ayşe, “Vatandaşlığın Ulustan Arındırılması: Türkiye Örneği”, *Vatandaşlığın Dönüşümü Üyelikten Haklara*, Ayşe Kadioğlu (Haz.), Metis Yayınları, İstanbul 2008, s. 31-54.
- Kaelber, Lutz, *Eugenics: Compulsory Sterilization in 50 American States: Virginia*, 2012, <https://www.uvm.edu/~lkaelber/eugenics/VA/VA.html>, (Erişim: 24.02.2016).
- Kaelber, Lutz, *Social Science History Association*, 2012’de verilen Social Science History Association sunumundan, <http://www.uvm.edu/~lkaelber/eugenics/>, (E. T. 26 Şubat 2016).
- Kalaycı, Hüseyin, “Batılı Demokrasilerde Ayrılcıkçı Milliyetçilik: Quebec Milliyetçiliği”, *Doğu Batı*, S.39, Ankara Kasım – Ocak 2006 -2007, s.9-30.
- Kalaycı, Hüseyin, *Ulus Devletin Başağrısı Ayrılcıkçılık Kanada Quebec Örneği*, Liberte Yayınları, Ankara 2010.
- Kaminski, John P. (ed.), “A Necessery Evil? Slavery and the Debate Over The Constitution”, *Constitutional Heritage Series Vol: II, Published For The Center of The American Constitution*, Madison House Publishers INC, ABD 1995.
- Kaplan, Mehmet, *Kültür ve Dil*, 30. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul 2012.

- Karabulut, Bilal, *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek, Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi:2*, Barış Kitabevi, Ankara 2011.
- Karacasulu, Nilüfer, “Uluslararası İlişkilerde İnşacılık Yaklaşımları”, *Post Modern Uluslararası İlişkiler Teorileri: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, Tayyar Arı (der.), Dora Basın Yayın Dağıtım, Bursa 2014.
- Karpat, Kemal. *Kimlik ve İdeoloji*, 4. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.
- Kastoryano, Riva, “Çokkültürlülük: Avrupa İçin Bir Kimlik mi?”, *Birikim*, (Çev. Cemran Öder ve Emrah Yaralı), S. 200, İstanbul 2005, s. 22-29.
- Kastoryano, Riva, *Kimlik Pazarlığı Fransa ve Almanya’da Devlet ve Göçmen İlişkileri*, (Çev. Ali Berktaş), İletişim Yayınları, İstanbul 2000.
- Kaya, Ayhan, (2005), “Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Yurttaşlık, Çokkültürcülük ve Azınlık Tartışmaları: Bir Arada Yaşamının Siyaseti”, Ayhan Kay ve Turgut Tahranlı (ed.), *Türkiye’de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları*, TESEV Yayınları, İstanbul 2005, s.35-63.
- Kaya, Ayhan, *Sicher in Kreuzberg, Berlinde’ki Küçük İstanbul: Diasporada Kimliğin Oluşumu*, Büke Yayınları, İstanbul 2000.
- Kaya, İlhan, *Müslüman Amerikalılar: Göç, Kimlik, Entegrasyon*, Dipnot Yayınları, Ankara 2007.
- Kaya, İlhan, *Shifting Turkish American Identity Formations in the United States*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Florida: The Florida State University College of Social Sciences, 2003.
- Kelly, Matt, “Indian Affairs Head Makes Apology”, *The Washington Post*, 08.09.2000, http://www.washingtonpost.com/wp-srv/aponline/20000908/aponline153014_000.htm, (E. T. 10 Mart 2016).
- Kenndey, David M. ve Bailey, Thomas A, *The American Spirit: United States History as Seen by Contemporaries*, Vol. 1 to 1877, 12. Basım, Wadsworth Cengage Learning, Boston 2010.

- Kennedy, Robert C, “For Heaven’s Sake Do Not Embarrass The Administration”, *Harper’s Weekly*, 10.11.1906, <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/learning/general/onthisday/harp/1110.html?mobiright-demo=anchor,anchor>, (E. T. 22.04.2018).
- Keyman, E. Fuat, “Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunu ve Demokratik Dünya Düzeni”, *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1: Kimlik, Kültür, Güvenlik ve Dış Politika*, Tayyar Arı (ed.), MKM Yayıncılık, Bursa 2012.
- Kılıç, Ekim, “Mumia Abu-Jamal: Baskı Bitmeden Siyahların Mücadelesi Bitmeyecek”, *Evrensel*, 25.06.2018, <https://www.evrensel.net/haber/355568/mumia-abu-jamal-baski-bitmeden-siyahların-mucadelesi-bitmeyecek>, (E. T. 28 Haziran 2018).
- Kılıçaslan, Emine, “Kopenhag Okulu”, *Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Sertif Demir (ed.), Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 45-64.
- Kirk, Russel, *The Roots of American Order*, 3. Basım, Regnery Gateway Publishing, Washington 1991.
- Kivisto, Peter ve Blanck, Dag (ed.), *American Immigrants and Their Generations: Studies and Commentaries on the Hansen Thesis after Fifty Years*, University of Illinois Press, Champaign 1990, s. 191-216.
- Kocaoğlu, Mehmet, *John Rawls: Adalet Teorisi ve Temel Kavramlar*, 2. Baskı, İmaj Kitabevi, Ankara 2015.
- Koçak, Mustafa, *Çokkültürlülük Açısından Dil Hakları*, Liberte Yayınları, Ankara 2013.
- Kongar, Emre, *Küresel Terör ve Türkiye: Küreselleşme, Huntington, 11 Eylül, Etnikçi ve Mezhepçi Terör Kapsamında Türkiye*, 13. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2016.
- Kongar, Emre, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, 14. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2010.

- Köker, Levent, “Charles Taylor: Kimlik / Farklılık Sorununa Sahici Demokratik Çözüm Arayışı”, *Çokkültürcülük*, Amy Gutman (ed.), 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996, s.11-14.
- Köseoğlu, Nevzat, *Türk Olmak Ya da Olmamak -Milli Kültür, Mozaik Kültür ve Etnisite*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.
- Krause, Keith, “The Key to a Powerful Agenda, if Properly Delimited”, *Security Dialogue*, C. 35, S. 3, Oslo 2004, s. 367-368.
- Kukathas, Chandran, “Are There Any Cultural Rights?”, *The Rights of Minority Cultures*, Will Kymlicka (ed.), Oxford University Press, Oxford 1995, s. 228-255
- Kukathas, Chandran, “Liberal Takımadaları”, *Liberal Düşünce*, S.38-39, 2005, s.13-28.
- Kukathas, Chandran, “Nationalism and Multiculturalism”, *Handbook of Political Theory*, Gerald F. Gaus ve Chandran Kukathas (ed.), Sage Publications, Londra 2004, s.250-265.
- Kuloğlu, Gökhan, *İç Güvenlik İstihbaratı ve Kolluk: ABD Örneği*, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 2015.
- Kurtbağ, Ömer, *Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası*, USAK Yayınları, Ankara 2010.
- Kurubaş, Erol, *Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, 2. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2006.
- Kuyurtar, Erol, “İki Liberal Görüş ve Kültürel Çeşitliliğin Sınırları”, *Liberal Düşünce*, C. 7, S. 29, Ankara 2003, s.97-113.
- Kymlicka, Will, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, (Çev. Ebru Kılıç), 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.
- Kymlicka, Will, *Çokkültürlü Yurttaşlık - Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015.
- Lazarus, Emma, *The New Colossus*, <https://www.poets.org/poetsorg/poem/new-colossus>, (Erişim: 10 Mart 2016).

- Legis Works, *The First Congress*, <http://legisworks.org/sal/1/stats/STATUTE-1-Pg103.pdf>, (E. T. 02 Ağustos 2018).
- Lehtinen, Vilja, *America Would Lose Its Soul: The Immigration Restriction Debate, 1920-1924*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Helsinki, Department of History, Faculty of Arts, Helsinki Mayıs 2002, <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/histo/pg/lehtinen/americaaw.pdf>, (E. T. 16 Nisan 2017).
- Leithauser, Joachim, G., *Dünyamızın Fatihleri*, (Çev. Derin Türkömer), Milliyet Yayınları, İstanbul 1971.
- Lengelle, Maurice, *Kölelik*, (Çev. Emine Su), İletişim Yayınları, İstanbul 1993.
- Levy, Marc A. “Is The Environment a National Security Issue?”, *International Security*, C. 20, S. 2, Cambridge Massachusetts 1995, s. 35-62.
- Lewis, Bernard, “The Revolt Of Islam: When Did The Conflict With The West Begin, and How Could it End?”, *The New Yorker*, 19.11.2001, <http://www.newyorker.com/magazine/2001/11/19/the-revolt-of-islam>, (E. T. 01 Mayıs 2017).
- Lipset, Seymour Martin, *American Exceptionalism: A Double –Edged Sword*, W.W. Norton, New York City 1997, s.18-31.
- Llobera, Josep R., “Milliyetçilik/Enternasyonalcilik”, *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, Chris Jenks (ed.), (Çev. Erkan Koca), (Çev. Ed. İhsan Çapcıoğlu), 2. Baskı, Atıf Yayınları, Ankara 2014, s.289-313.
- Longman Dictionary of Contemporary English, “Culture”, 4. Basım, Pearsons Education Limited, Essex 2006.
- Longman Dictionary of Contemporary English, “Identity”, 4. Basım, Pearsons Education Limited, Essex 2006.
- Longman Dictionary of Contemporary English, “Negro”, 4. Basım, Pearsons Education Limited, Essex 2006.
- Lowenberg, Robert, J, *An American Idol: Emerson and The Jewish Idea*, University Press of America, Maryland 1984.

- Löwy, Michael, “Ulus Devlet, Milliyetçilik, Küreselleşme, Enternasyonalizm”, *Birikim Dergisi*, (Çev. Asena Günal), S. 56, İstanbul 2002, s.70-72.
- Lyman, Stanford M, *Postmodernism and a Sociology of The Absurd and Other Essays on The Nouvelle Vague in American Social Science*, The Univserstiy of Arkansas Press, Fayetteville 1997.
- Maalouf, Amin, *Ölümcül Kimlikler*, (Çev. Aysel Bora), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000.
- Macdonald, Jim, *Genocide Against the American Indian, Destruction of the Buffalo and Imperialism in Iraq*, 12.10.2005, Flemming Center, Washington, DC, <http://www.yellowstone-online.com/buffalo/october12genocidedestructionandimperialismslideshow.pdf>, (E. T. 02 Mayıs 2016).
- MacIntyre, Alasdair, *Erdem Peşinde: Ahlak Teorisi Üzerine Bir Çalışma*, (Çev. Muttalip Özcan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001.
- Madison, James; Jay, John ve Hamilton, Alexander, *The Federalist Papers*, The Gideon Edition, with an Introduction, Reader’s Guide, Constitutional Cross-reference, Index, and Glossary by George W. Carey and James McClellan, Indianapolis 2001.
- Madley, Benjamin, “Patterns of frontier genocide 1803–1910: the Aboriginal Tasmanians, the Yuki of California, and the Herero of Namibia”, *Journal of Genocide Research*, C. 6, S. 2, İngitere 2004, s.167–192.
- Madran, H. Andaç, Demirtaş, “Sosyal Kimlik ve Ayrımcılık”, *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan (Der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012, s.73-85.
- Malinowski, Bronislaw, *İlkel Toplumlarda Cinsellik ve Baskı*, (Çev. Hüseyin Portakal), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1989.
- Malinowski, Bronislaw, *İnsan ve Kültür*, (Çev. Mehmet Fatih Gümüş), V. Yayınları, Ankara 1990.

- Marienstras, Elise, “ABD’nin Kızılderili Ulusları: Azınlıklar Mı Egemen Haklar mı?”, *Amerika Rüya Mı Kabus Mu?: Yankee İmparatorluğu*, Gökçer Özgür ve Mustafa Erdem Sakınç (der.), Ütopya Yayınevi, Ankara 2001, s.199-215.
- Marx, Karl ve Engels, Friedrich, *Komünist Parti Manifestosu*, (Çev. Yılmaz Onay), 7. Basım, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2012.
- McCarthy, Sarah, J, “The Use Of Extreme Force Is Sometimes Justified”, *Police Brutality: Current Controversies*, Greenhaven Press, ABD 1999, s. 41-43.
- McDougall, William, *The Group Mind*, Arno Press, USA New York 1973.
- McGowan, David, *Amerikan Faşizmi*, (Çev. M. Bahadır Güllü), Okul Yayınları, İstanbul 2005.
- McMahon, Robert, J, *Soğuk Savaş*, (Çev. Sinem Gül), Ankara 2013.
- McPhee, Michelle, “Whoever Built The Boston Marathon Bombs is Still on The Loose, Able to Kill Again”, *Newsweek*, 01.11.2018, <http://www.newsweek.com/2018/01/19/boston-marathon-bomb-maker-loose-776742.html>, (E. T. 09 Haziran 2018).
- Melucci, Alberto, “Süreç Olarak Kolektif Kimlik”, *Kimlik Politikaları*, Fırat Mollaer (ed.), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2014.
- Miller, Anna, “Can This Marriage Be Saved”, *American Psychological Association*, C. 44, S. 4, Nisan 2013, <http://www.apa.org/monitor/2013/04/marriage.aspx>, (E. T. 23 Şubat 2016).
- Miller, Benjamin, “The Concept of Security: Should It Be Redefined?”, *Journal of Strategic Studies*, C.24, S.2, Leeds 2001, s.13-42.
- Mills, C. Wright, *İktidar Seçkinleri*, (Çev. Ünsal Oksay), Bilgi Yayınevi, Ankara 1974.
- Minton, Todd D. ve Zeng Zhen, “Jail Inmates at Midyear 2014”, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs Bureau of Justice Statistics, Haziran 2015, <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/jim14.pdf>, (E. T. 02 Mayıs 2018).
- Modood, Tariq, *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*, (Çev. İsmail Yılmaz), Phoenix Yayınevi, Ankara 2014.

- Moseley, Alexander, *A'dan Z'ye Felsefe*, NTV Yayınları, İstanbul 2010.
- Muwakkil, Salim, "Racism Causes Police Brutality", *Police Brutality: Current Controversies*, Greenhaven Press, ABD 1999, s.59-63.
- National Archives, *Proclamations*, 15.08.2016, <https://www.archives.gov/federal-register/codification/proclamations/03004.html>, (E. T. 16 Nisan 2017).
- National Association for the Advancement of Colored People, *Criminal Justice Fact Sheet*, <https://www.naacp.org/criminal-justice-fact-sheet/>, (E. T. 22 Nisan 2018).
- National Public Radio, "Discrimination In America: Experiences and Views of Asian Americans", Kasım 2017, <https://www.npr.org/assets/news/2017/12/discriminationpoll-asian-americans.pdf>, (E. T. 26 Temmuz 2018).
- Neocleous, Mark, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, Dipnot Yayınları, Ankara 2012.
- Nevins, Alan ve Commager, Henry Steele, *ABD Tarihi*, 7. Basım, (Çev. Halil İnalçık), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2015.
- Norml, *South Dakota Laws and Penalties*, <http://norml.org/laws/item/south-dakota-penalties-2>, (E. T. 31 Ağustos 2016).
- Norrell, Brenda, *Remembering Indian Genocide in Texas*, 23.09.2004, <http://web.archive.org/web/20150701072244/>, http://www.alternet.org:80/story/19979/remembering_indian_genocide_in_texas, (E. T. 07 Mart 2016).
- Nott, Josiah Clark; Gliddon, George R.; Morton, Samuel George; Agassiz, Louis; Usher, William ve Patterson, Henry S., *Types of Mankind: Or, Ethnological Researches : Based Upon the Ancient Monuments, Paintings, Sculptures, and Crania of Races, and Upon Their Natural, Geographical, Philological and Biblical History, Illustrated by Selections from the Inedited Papers of Samuel George Morton and by Additional Contributions from L. Agassiz, W. Usher, and H.S. Patterson.*, Lippincott, Grambo and Co, London: Trübner, and Co., Philadelphia 1854.

- OECD, *International Migration Outlook 2015*, OECD Publishing, Paris 2015, http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2015-en, (E. T.19 Mart 2016).
- OECD, *Multilingual Summaries: International Migration Outlook 2015*, http://www.oecd-ilibrary.org/sites/7e30eda6tr/index.html;jsessionid=22r8q389wqc13.x-oecd-live-03?itemId=/content/summary/7e30eda6-tr&mimeType=text/html&_csp_=41ad90e825b416986c9028d79b9c758b, (E.T. 15 Haziran 2016).
- Olson, Keith W; Gray, Wood ve Hofstadter Richard, *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, Amerikan Basın ve Kültür Merkezi, Ankara t.y.
- Olwell, Robert ve Tully, Alan, *Cultures and Identities in Colonial British America*, Johns Hopkins University Press, Baltimore 2006.
- Online Etymology Dictionary, “Culture”, http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=culture, (E.T. 17 Aralık 2015).
- Online Etymology Dictionary, “Ethnic”, http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=ethnici (E. T. 28 Aralık 2015).
- Online Etymology Dictionary, “Identity”, http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=%C4%B0DENT%C4%B0TY, (E.T. 14 Aralık 2015).
- OpenJurist, 316 F. 2d 767 – *Estep v. United States*, <http://openjurist.org/316/f2d/767/estep-v-united-states>, (E. T. Aralık 2017).
- Oran, Baskın, *Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama*, TESEV Yayınları, İstanbul 2004.
- Orum, Anthony M. ve Dale, John G, *Siyaset Sosyolojisi: Günümüz Dünyasında İktidar ve Katılım*, (Çev. İbrahim Kaya), Say Yayınları, İstanbul 2016.
- Orwell, George, *Hayvan Çiftliği*, (Çev. Celal Üster), 44. Basım, Can Yayınları, İstanbul 2015.
- Osborn, Henry Fairfield, *The Evolution of Human Races*, Reprinted in Natural History 1989, ABD 1980.

- Owen, Taylor, “Human Security – Conflict, Critique and Consensus: Colloquium Remarks and a Proposal For a Threshold-Based Definition”, *Security Dialogue*, C. 35, S. 3, Oslo 2004, s.381-384.
- Oxford Advanced Learner’s Dictionary, “Identity”, 10. Basım, Oxford University Press, Oxford 1994.
- Ozoğlu, Melis, “ABD’de Sonu Gelmeyen Bireysel Silahlanma Tartışması”, *Euronews*, 02.10.2017, <http://tr.euronews.com/2017/10/02/abdde-sonu-gelmeyen-bireysel-silahlanma-tartismasi>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- Özdalga, Haluk, *Çoğulcu Toplum ve Demokrasi*, Bence Kitap, Ankara 2015.
- Özev, Muharrem Hilmi, “Eleştirel Teori Olarak Konstruktivizm”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar (ed.), Beta Yayınları, İstanbul 2013, s. 483-522.
- Özlük, Erdem, “Feminist Yaklaşım”, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler: Feminist Yaklaşım*, Haydar Çakmak (ed.), Doğu Kitabevi, İstanbul 2014.
- Öztürk, Zerrin Ayşe, “Uluslararası İlişkilerde Güvenliği Yeniden Düşünmek: Geleneksel ve Alternatif Yaklaşımlar”, *Post Modern Uluslararası İlişkiler Teorileri: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, Tayyar Arı (der.), Dora Basın Yayın Dağıtım, Bursa 2014.
- Özyurt, Cevat, *Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma*, 2. Baskı, Açılım Kitap, İstanbul 2012.
- Packard, Vance, *Amerika*, Deniz Kitapları Yayınevi, İstanbul 1964.
- Parekh, Bhikhu, “Kimliğin Mantığı”, *Kimlik Politikaları*, Fırat Mollaer (ed.), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2014.
- Parekh, Bhikhu, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, (Çev. Bilge Tanrıseven), Phoenix Yayınevi, Ankara 2002.
- Paris, Roland, “Still an Inscrutable Concept”, *Security Dialogue*, C. 35, S. 3, Oslo 2004, s.370-371.

- Park, Robert E, Şehir: *Kent Ortamının İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*, (Çev. Pınar Karababa Kayalığı), 2. Baskı, Heretik Basın Yayın, Ankara 2016, s.37-88.
- Parsons, Talcott, *The Social System*, Routledge and Kegan Paul Ltd, Londra 1991.
- PBS, *Official American English Only*, <http://www.pbs.org/speak/seatosea/official-american/englishonly/>, (E. T. 18 Ağustos 2016).
- People Against Racist Terror, “Radical Changes Needed To Counter” *Police Brutality: Current Controversies*, Greenhaven Press, ABD 1999, s.112-116.
- PEW Research Center, *Asian Americans: A Mosaic of Faiths*, 19.06.2012, <http://www.pewforum.org/2012/07/19/asian-americans-a-mosaic-of-faiths-overview/>, (E. T. 01 Ağustos 2018).
- Pew Research Center, *Immigrant Status by Religious Group*, <http://www.pewforum.org/religious-landscape-study/immigrant-status/>, (E. T. 15 Nisan 2016).
- Pew Research Center, *Income Distribution by Religious Group*, <http://www.pewforum.org/religious-landscape-study/income-distribution/>, (E. T. 16 Nisan 2016).
- Pew Research Center, *Racial and Ethnic Composition By Religious Group*, <http://www.pewforum.org/religious-landscape-study/racial-and-ethnic-composition/>, (E. T. 18 Nisan 2016).
- Pew Research Center, *Religious Landscape Study*, <http://www.pewforum.org/religious-landscape-study/>, (E. T. 15 Nisan 2016).
- Pew Research Center, *The Rise of An Asian Americans*, 21.07.2012, <http://www.pewsocialtrends.org/files/2012/06/SDT-The-Rise-of-Asian-Americans-Full-Report.pdf>, (E. T. 26 Temmuz 2018).
- Pine, Joslyn, (ed.), *Book Of African-American Quotations*, Dover Publications, Inc., Dover Thrift Editions, Mineola New York 2011.
- Plumer, Brad, “Congress Tried to fix Immigration Back in 1986. Why Did it Fail?”, *Washington Post*, 30.01.2013, <https://www.washingtonpost.com/news/wonk/>

wp/2013/01/30/in-1986-congress-tried-to-solve-immigration-why-didnt-it-work/?utm_term=.f1793cbf2663, (E. T. 04 Ocak 2017).

Popeau, Jean, “İrk / Etnisite”, *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, Chris Jenks (ed.), (Çev. İsmail Gönenç), (Çev. ed. İhsan Çapcıoğlu), 2. Baskı, Atıf Yayınları, Ankara 2014, s.236-252.

Pozner, Vladimir, *Amerika Birleşmemiş Devletleri*, (Çev. Cemal Süreya), Gerçek Yayınevi, İstanbul 1967.

Prantl, Heribert, “Deutsche Einheit, die Zweite”, *Süddeutsche Zeitung*, 17.03.2010, <http://www.sueddeutsche.de/politik/integration-deutsche-einheit-die-zweite-1.278126>, (E.T. 20 Eylül 2016).

Priest, Dana ve Arkhinte, William M, “Top Secret America: A Hidden World Growing Beyond Controls, Washington Post, 20.07.2010, <http://www.post-gazette.com/news/nation/2010/07/20/Top-Secret-America-A-hidden-world-growing-beyond-control/stories/201007200152>, (E. T. 01 Mayıs 2018).

Quakers In The World, *Anti-Slavery In North America*, <http://www.quakersintheworld.org/quakers-in-action/56>, (E. T. 19 Şubat 2016).

Rattansi, Ali, “Postmodern Bir Çerçeve de Batı İrkçılıkları, Etniklikler ve Kimlikler”, İrkçılık, *Modernite ve Kimlik*, Ali Rattansi ve Sallie Westwood (Haz.), (Çev. Sevdâ Akyüz), Sarmal Yayınları, İstanbul 1997, s.25-109.

Rayo, Armando, “No Dogs, No Negros, No Mexicans: The Roots of Discrimination in Texas”, *Care2*, 12.02.2009, <https://www.care2.com/causes/no-dogs-no-negros-no-mexicans-the-roots-of-discrimination-in-texas.html>, (E. T. 18 Haziran 2018).

Raz, Joseph, “Multiculturalism”, *Ratio Juris*, C.11, S.3, Malden Eylül 1998, s.193–205.

Remini, Robert V, “Indian Removal Act”, *Historynet*, <http://www.historynet.com/indian-removal-act>, (E. T. 05 Mart 2016).

Remond, Rene, *ABD Tarihi*, (Çev. Işık Ergüden), Dost Kitabevi, Ankara 2016.

- Rensink, Brenden, “Genocide of Native Americans: Historical Facts and Historiographic Debates”, *Genocide of Indigenous People, Genocide: A Critical Bibliographic Review*, Samuel Totten ve Robert K. Hitchcock (ed.), C.8, Transaction Publishers, New Brunswick ve Londra 2010, s.15-36.
- Revise Sociology, *Merton’s Strain Theory of Deviance*, 16.04.2016, <https://revisesociology.com/2016/04/16/mertons-strain-theory-deviance/>, (E. T. 03 Eylül 2016).
- Ricento, Thomas, “Modesl and Approaches in Language Policy and Planning”, *Handbook of Language and Communication, Diverstiy and Change Hal 9*, Marlis Hellinger ve Anne Pauwels (ed.), Mouton de Gruyter, Berlin 2007, s.211-240.
- Risen, James ve Lichtblau, Eric, “Bush Lets U.S. Spy on Callers Without Courts”, *The New York Times*, 16.12.2005, <https://www.nytimes.com/2005/12/16/politics/bush-lets-us-spy-on-callers-without-courts.html>, (E. K. 25.04.2018).
- Ritzer, George ve Stepnisky, Jeffrey, *Sosyoloji Kuramları*, (Çev. Himmet Hültür), De Ki Basım Yayın, Ankara 2014.
- Rivera, Magaly, *Welcome To Puerto Rico*, <http://welcome.topuertorico.org/government.shtml>, (E. T. 19 Mart 2016).
- Rockefeller, Steven, C, “Yorum”, *Çokkültürcülük*, Amy Gutman (ed.), (Çev. İlknur Özdemir), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996, s.95-105.
- Roleff, Tamara L, “Chapter Preface”, *Police Brutality: Current Controversies*, Greenhaven Press, ABD 1999, s.58
- Roleff, Tamara L, “Introduction”, *Police Brutality: Current Controversies*, Greenhaven Press, ABD 1999, s.12-14.
- Rose, David, *Guantanamo: Amerika’nın İnsan Haklarına Karşı Savaşı*, (Çev. Şule Gülmen), 1001 Kitap Yayınları, İstanbul 2005.
- Rousseau, Jean, Jacques, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, (Çev. Rasih Nuri İleri), 7. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 2002.

- Ryan, Camille L. ve Bauman Kurt, *Educational Attainment in The United States: 2015: Population Characteristics Current Population Reports*, <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/publications/2016/dem o/p20- 578.pdf>, (E. T. 24 Nisan 2016).
- Sabah Gazetesi, “ABD Kongre binası önünde 1 Milyon Adam Yürüyüşü”, 11.10.2015 <http://www.usasabah.com/Guncel/2015/10/11/kongre-binası-onunde-1-milyon-adam-yuruyusu>, (E. T.08 Mart 2016).
- Sancaktar, Caner, “Bütünleşme ve Bütünleşme Teorileri”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar (ed.), Beta Yayınları, İstanbul 2013, s.113-157.
- Sandel, Michael J, *Liberalizm ve Adaletin Sırları*, Dost Kitabevi, (Çev. A. Emre Zeybekoğlu), Ankara 2014.
- Say, Ömer, *21. Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2013.
- Sayarı, Sabri, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, Ersin Kalaycıoğlu ve Deniz Kağnıcıoğlu (ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2015, s. 99-123.
- Schnapper, Dominique, *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*, (Çev. Ayşegül Sönmezay), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.
- Scowen, Peter, *Haydut Millet: Dünya'nın Bilmediği Amerika*, (Çev. Attila Berkeoğlu), Truva Yayınları, İstanbul 2004.
- Sediyani, İbrahim, *Şehadetinin 50. Yıldönümünde Malcolm X'e Siyah Devrim*, Parafix Yayınevi, İstanbul 2015.
- Sen, Amartya, *Identity and Violence: The Illusion of Destiny (Issues of Our Time)*, Penguin Books, Londra 2006.
- Sevim, Tuğçe Varol, “Mearsheimer ve Waltz'ın Realist Bakışı”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (ed.), Beta Yayınları, İstanbul 2013, s.33-66.
- Sheehan, Michael, *Balance of Power*, Routledge, İngiltere 1996.

- Shusta, Robert M.; Levine, Deena R.; Wong, Herbert Z. vd., *Multicultural Law Enforcement: Strategies For Peacekeeping in A Diverse Society*, 6. Basım, Pearson Education, New Jersey 2015.
- Silva, Eduardo Bonilla, *Racism without Racists: Color-Blind Racism and The Persistence of Racial Inequality in America*, 4. Basım, Rowman and Littlefield, Publishers Inc., ABD 2014, s.225-254.
- Simkin, John, *Ku Klux Klan*, Eylül 1997, <http://spartacus-educational.com/USAkkk.htm>, (E. T. 03 Mart 2016).
- Sklar, Holy, “Bir Ülke Düşleyin”, *Amerika Rüya Mı Kabus Mu?: Yankee İmparatorluğu*, Gökçer Özgür ve Mustafa Erdem Sakınç (der.), Ütopya Yayınevi, Ankara 2001, s.59-70.
- Smith, Anthony D, *Milli Kimlik*, (Çev. Bahadır Sina Şener), İletişim Yayınları, İstanbul 2004.
- Smith, Anthony, D, *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, (Çev. Derya Kömürcü), Everest Yayınları, İstanbul 2002.
- Smith, Anthony, D, *Nationalism and Modernism: A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism*, Routledge, Londra ve New York 2003.
- Smith, Anthony, D. *Ulusların Etnik Kökeni*, (Çev. Sonay Bayramoğlu ve Hülya Kendir), Dost Kitabevi, Ankara 2002.
- Smith, Steve, “Bir Disiplinin Öz Görüntüleri: Uluslararası İlişkiler Kuramının Bir Soyağacı”, *Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Ken Booth ve Steve Smith (ed.), (Çev. Muhammed Aydın), İstanbul Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2015.
- Soner, Bayram Ali, *Minority Rights Regime in Turkey and The European Regional Organizations*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2004.
- Sosyalist Çağrı Grubu, “Günümüzde ABD: Polis Vahşeti ve Elektrikli Sandalye”, *Amerika Rüya Mı Kabus Mu?: Yankee İmparatorluğu*, Gökçer Özgür ve Mustafa Erdem Sakınç (der.), Ütopya Yayınevi, Ankara 2001, s.216-219.

- Spiro, Jonathan Peter, *Defending The Master Race: Conservations, Eugenics and The Legacy of Madison Grant*, University Press of New England: USA 2009.
- Standford Encyclopedia of Philosophy, “Communitarianism”, <http://plato.stanford.edu/entries/communitarianism/>, (E.T. 10 Ekim 2016).
- Star, Alexandra, “ How the legacy of Amadou Diallo lives on in New York's immigrant community”, *PRI*, 05.02.2014, <https://www.pri.org/stories/2014-02-05/how-legacy-amadou-diallo-lives-new-yorks-immigrant-community>, (Erişim: 02 Mayıs 2018).
- Steger, Manfred B, *Küreselleşme*, (Çev. Abdullah Ersoy), 2. Baskı, Dost Kitabevi, Ankara 2013.
- Stryker, Sheldon ve Burke, Peter J. “The Past, Present, and Future of an Identity Theory”, *Social Psychology Quarterly*, C. 63, S. 4, Arizona 2000, s.284-297.
- Suğur, Serap, “Sosyolojide Temel Yaklaşımlar”, *Sosyolojiye Giriş*, Nadir Suğur (ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2015.
- Sürgevil, Olca, “Farklılık Kavramına ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyopsikolojik Kuramlar ve Yaklaşımlar”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. 20, Balıkesir 2008, s.111-124.
- Swartz, David, *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi*, (Çev. Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Amerika Birleşik Devletleri: Halk Tarafından Kurulan Bir Hükümet*, Ankara, t.y.
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, *Dünya’da Yeni Güvenlik Anlayışları, Türkiye’nin Durumu ve İhtiyaçları: 13/14 Mart 2003; Bildiriler, Soru-Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinleri*, Harp Akademileri Basımevi Yenilevent, İstanbul 2003.
- Tamir, Yael, “The Enigma of Nationalism”, *World Politics*, C.47, S.3, Cambridge Nisan 1995, s.1-13.
- Tanıyıcı, Şaban ve Akgün, Birol, *Amerikan Başkanlığı Cumhuriyetten İmparatorluğa*, Orion Kitabevi, Ankara 2008.

- Tanilli, Server, *Uygarlık Tarihi*, 25. Baskı, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2010.
- Tara, McCormack, “Power and agency in the human security framework”, *Cambridge Review of International Affairs*, C. 21, S. 1, Cambridge 2008, s.113-128.
- Taştan, Coşkun, “Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”, *Suç Sosyolojisi*, Fuat Güllüpnar (ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2017, s.230-257.
- Taştan, Coşkun; Haklı, Salih Zeki ve Osmanoğlu Emir, *Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı: Önyargılar ve Gerçekler*, Polis Akademisi Yayınları, Rapor No 9, Ankara 2017.
- Taştan, Coşkun; Kavuncu, Ayşe Çolpan; Akbulut, Ayşe Merve; İrdem, İbrahim; Osmanoğlu, Emür; Özkaya, Ömer; Yıldız, Aslıhan Küçükler, *Uluslararası Kitlesel Göçler ve Türkiye’deki Suriyeliler*, Polis Akademisi Yayınları, Rapor No 5, Ankara 2016.
- Tavares, Marta, “Fencing Out the Neighbors: Legal Implications of the U.S.-Mexico Border Security Fence”, *Human Rights Brief*, C. 14, S. 3, Washington 2007, s. 33-37.
- Taylor, Charles, “Tanınma Politikası”, *Çokkültürcülük*, Amy Gutmann (ed.), (Çev. Yurdanur Salman), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995, s.42-84.
- Taylor, Edward Burnett, *Primitive Culture: Researches Into The Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom*, John Murray, Londra 1871.
- Taylor, Steven, “Progressive Nativism: The Know-Nothing Party in Massachusetts”, *Historical Journal of Massachusetts*, C. 28, S. 2, Massachusetts Yaz 2000, s. 167-185.
- The American Anti-Slavery Society, *The Slave’s Friends*, C. 3, S. 6, Whole: No: 30, New York: ABD, (1836-1838?), http://www.teachushistory.org/files/second_greatawakening/the_slaves_friend_-_vol._iii_no._vi.pdf, (E. T. 15 Şubat 2016).

- The Economist, “German Americans: The Silent Minority”, 07.02.2015, <http://www.economist.com/news/united-states/21642222-americas-largest-ethnic-group-has-assimilated-so-well-people-barely-notice-it>, (E. T. 02 Mayıs 2016).
- The Gadsden Times, “US Alabama, Gadsden”, 19.03.1981, <https://news.google.com/newspapers?nid=1891&dat=19810318&id=354fAAAAIIBAJ&sjid=-9UEAAAAIIBAJ&pg=1916,3100124&hl=tr>, (E. T. 03 Mart 2016).
- The Geography of Transport Systems, *The Burgess Urban Land Use Model*, https://transportgeography.org/?page_id=4908, (E. T. 02 Ağustos 2016).
- The Great Emancipator, *The Abolitionist Movement*, <http://abrahamlincolnemancipator.weebly.com/abolitionist-movement.html>, (E. T. 16 Şubat 2016).
- The Guardian, (2011), “Death Penalty Statistics From the US: Which State Executes The Most People?”, 21.09.2011, <https://www.theguardian.com/news/datablog/2011/sep/21/death-penalty-statistics-us>, (E. T. 19 Haziran 2018).
- The Guardian, (2017), “Don't Be Too Nice': Trump Seems To Back Rougher Policing In Immigration Speech”, 28.07.2017, <https://www.theguardian.com/us-news/2017/jul/28/donald-trump-police-long-island-speech>, (E. T. 18 Haziran 2018).
- The Library of Congress, *American Memory: A Century of Lawmaking for a New Nation: U.S. Congressional Documents and Debates, 1774-1875*, <https://memory.loc.gov/cgibin/ampage?collId=llhj&fileName=024/llhj024.d b&recNum=24>, (E. T. 07 Mart 2016).
- The Library Of Congress, *Primary Documents In American History: Indian Removal Act*, <https://www.loc.gov/rr/program/bib/ourdocs/Indian.html>, (E. T. 06 Mart 2016).
- The United States Department of Justice, *Tribal Law and Order Act*, 07.02.2018, <https://www.justice.gov/tribal/tribal-law-and-order-act>, (E. T. 02 Haziran 2018).

- The United States Department of Justice, *Violence Against Women Act (VAWA) Reauthorization 2013*, 06.03.2015, <https://www.justice.gov/tribal/violence-against-women-act-vawa-reauthorization-2013-0>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- The Washington Post, “995 People Shot Dead By Police in 2015”, <https://www.washingtonpost.com/graphics/national/police-shootings/>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- The Washington Post, “Fatal Force 555”, https://www.washingtonpost.com/graphics/2018/national/police-shootings-2018/?utm_term=.fce7df1b4a77, (E. T. 02 Haziran 2018).
- The Washington Post, “Fatal Force 963”, <https://www.washingtonpost.com/graphics/national/police-shootings-2016/?noredirect=on>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- The Washington Post, “Fatal Force 987”, <https://www.washingtonpost.com/graphics/national/police-shootings-2017/>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- The White House, *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*, Temmuz 1994, <http://nssarchive.us/NSSR/1994.pdf>, U.S. Government Printing House, Washington, (E. T. 20 Ağustos 2017).
- The White House, President Barack Obama, <https://www.whitehouse.gov/administration/president-obama>, (E. T. 20.02.2016).
- The White House, *Remarks by the President Upon Arrival*, 16.09.2001, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html>, (E. T. 17 Aralık 2015).
- Thevenin, Rene ve Coze, Paul, *Kızılderili Tarihi ve Gelenekleri*, (Çev. Aysan Altınel), 47 Numara Yayınları, İstanbul 2011.
- Thornton, Russell, *American Indian Holocaust and Survival: A Population History Since 1492*, University Oklohama Press, Norman 1987.

- Tınaz, Özlem, “Amerika’da Bireysel Silahlanma Tartışması Sürüyor”, VOA, 11.01.2018, <https://www.amerikaninsesi.com/a/amerka-breysel-slahlanma-slahli-saldirilar-/4201590.html>, (E. T. 02 Haziran 2018).
- Tibi, Bassam, “Siyasi Terörizm Faaliyetleri ve Mücadele Yöntemleri”, *Küresel Terör ve İşbirliği Sempozyumu*, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara 2006. s.161-205.
- Tickner, J., Ann, “Güvenlik Revizyonu”, *Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Ken Booth ve Steve Smith (ed.), (Çev. Muhammed Aydın), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2015, s.175-197.
- Tilly, Charles, *Kolektif Şiddet Siyaseti*, (Çev. Seda Özel), Phoenix Yayınevi, Ankara 2009.
- Tocqueville, Alexis De, *Amerika’da Demokrasi*, (Çev. Seçkin Sertdemir Özdemir), İletişim Yayınları, İstanbul 2016.
- Tok, Nafiz, *Kültür, Kimlik ve Siyaset*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003.
- Tokol, Aysen, “Sosyal Dışlanma - Ayrımcılık”, *Sosyal Politika*, Abdurrahman İlhan Oral ve Yener Şişman (ed.), 4. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2015, s.150-172.
- Tonkiss, Frank, “Devamlılık/Değişim”, *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, Chris Jenks (ed.), (Çev. Erkan Koca), (Çev. Ed. İhsan Çapcıoğlu), 2. Baskı, Atıf Yayınları, Ankara 2014.
- Touraine, Alan, *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?* (Çev. Olcay Kunal), 4. Basım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.
- Travis, Hannibal, *Genocide, Ethnonationalism, And The United Nations: Exploring The Causes of Mass Killing Since 1945*, Routledge, Londra 2012.
- TRT Haber, (2014), “Ferguson Olayları İle İlgili Çarpıcı Araştırma”, 03.12.2014, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/ferguson-olaylari-ile-ilgili-carpici-arastirma-153832.html>, (E. T. 18 Haziran 2018).
- Tuna, Gülgün, *Yeni Güvenlik: Küresel Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2001.

- Tunçel, Ahu, “Amerikan Devrimi”, *Doğu Batı*, Yıl. 19, S. 78, Ankara 2016, s. 113-136.
- Turner, Jonathan, H., Beeghley, Leonard ve Powers, Charles, H. *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*, (Çev. Ümit Tatlıcan), 2. Baskı, Sentez Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “Güvenlik”, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 2005.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “Kimlik”, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “Kültür”, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- U. S. Census Bureau, *Distirbution of Slaves in United States History, U.S. Census Numbers and Percentages for Each State: Free Blacks, Slaves, and Total Blacks*, Distribution of Slaves in United States History, <http://thomaslegioncherokee.tripod.com/distributionofslavesinunitedstateshistory.html>, (E. T. 23 Şubat 2016).
- U.S. Census Bureau, *2010 Census Shows America’s Diversity*, 24.03.2011, https://www.census.gov/newsroom/releases/archives/2010_census/cb11-cn125.html, (E. T. 11 Mart 2016).
- U.S. Census Bureau, *2010-2014 American Community Survey 5-Year Estimates*, http://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?pid=ACS_14_5YR_DP05&src=pt, (E. T.20.04.2016).
- U.S. Census Bureau, *Census Bureau Reports at Least 350 Languages Spoken in U.S. Homes*, 03.11.2015, <https://www.census.gov/newsroom/press-releases/2015/cb15-185.html>, (E. T. 10 Mart 2016).
- U.S. Census Bureau, *General Population and Housing Characteristics*, <http://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?src=CF>, (E. T. 09 Mart 2016).
- U.S. Census Bureau, *Mapping Interracial /Interethnic Married Couple HouseHolds In The United States: 2010* <https://www.census.gov/hhes/socdemo/marriage/>

- data/census/InterracialMarriages_PAA2013_FINAL.pdf, (E. T. 26 Şubat 2016).
- U.S. Census Bureau, *Overview of Race and Hispanic Origin: 2010*, Mart 2011, <http://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-02.pdf>, (E. T. 11 Nisan 2016).
- U.S. Census Bureau, *Population Distribution and Change, 2000 to 2010*, Mart 2011, <http://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-01.pdf>, (E. T. 10 Mart 2016).
- U.S. Census Bureau, *Projecting Majority-Minority*, https://www.census.gov/content/dam/Census/newsroom/releases/2015/cb15-tps16_graphic.pdf, (E. T. 05 Mart 2016).
- U.S. Census Bureau, *Racial and Ethnic Residential Segregation in The United States: 1980-2000: Census 2000 Special Reports*, Ağustos 2002, http://www.census.gov/hhes/www/housing/housing_patterns/pdf/censr-3.pdf, (E. T. 14 Mart 2016).
- U.S. Census Bureau, *The American Indian and Alaska Native Population: 2010*, Ocak 2012, <http://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-10.pdf>, (E. T. 01 Nisan 2016).
- U.S. Census Bureau, *The Asian Population: 2010*, Mart 2012, <http://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-11.pdf>, (E. T. 28 Nisan 2016).
- U.S. Census Bureau, *The Black Population 2010*, Eylül 2011, <https://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-06.pdf>, (E. T. 01. Ağustos 2018).
- U.S. Census Bureau, U.S. *Population*, http://factfinder.census.gov/faces/nav/jsf/pages/community_facts.xhtml, (E. T. 08 Mart 2016).
- U.S. Census Bureau, U.S. *Population*, https://www.census.gov/history/www/through_the_decades/fast_facts/1790_fast_facts.html, (E. T. 08 Mart 2016).
- U.S. Census Bureau, <http://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?src=bkmk>, (E. T. 19 Mart 2016).

- U.S. Department of Homeland Security, <https://www.dhs.gov/homeland-security-act-2002>, (E. T. 22 Nisan 2008).
- U.S. Department of Justice, <https://www.justice.gov/archive/ll/highlights.htm>, (E. T. 22 Nisan 2018).
- U.S. Department of State, *Legislative Requirements and Key Terms*, <http://www.state.gov/documents/organization/65464.pdf>, (E. T. 22 Mayıs 2018).
- U.S. Department of the Interior National Park Service, *Park Ethnography Program, Laws That Bound*, <https://www.nps.gov/ethnography/aah/aaheritage/histContextsE.htm>, (E. T. 19 Şubat 2016).
- U.S. English, *Isolation of Hartford Illustrates Need for Official English: U.S. ENGLISH, Inc. Urges Connecticut to Pass Pending Legislation*, 12.05.2013, <http://www.us-english.org/view/44>, (E. T. 18 Ağustos 2016).
- U.S. Government Publishing Office, *Public Law 95-341 AUG*, 11,1978, <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-92/pdf/STATUTE-92-Pg469.pdf>, (E. T. 03 Ağustos 2018).
- Ueda, Reed, “A Permanently Unfinished Country”, *Becoming American: Beyond The Melting Pot*, eJournal USA (ed.), C. 15, S. 9, U.S. Department Of State – Bureau Of International Information Programs, Washington Aralık 2010, <http://photos.state.gov/libraries/amgov/30145/publications-english/EJimmigration0110.pdf>, (E. T. 04 Mart 2016), s.5-8.
- UNESCO, “Universal Declaration on Cultural Diversity, A Vision, A Conceptual Platform, A Pool of Ideas For Implementation, A New Paradigm, A Document for the World Summit on Sustainable Development”, *Cultural Diversity Series*, S. 1, Johannesburg 2002.
- UNESCO, *Endangered Languages*, <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/endangered-languages/>, (E.T. 01 Aralık 2015).
- United Nations, *Human Development Report 1994*, Oxford Press, New York Oxford 1994.

United Nations, Human Security, <https://www.un.org/humansecurity/human-security-unit/human-security-approach.%20Eri%C5%9Fim%2006%20A%C4%9Fustos%202016>, (E.T. 22 Nisan 2018).

United Nations, *United Nations Trust Fund for Human Security*, <https://www.un.org/humansecurity>, (E.T. 20 Nisan 2018).

United Nations, *World Public Sector Report: Globalization and The State: 2001*, A United Nations Publication, New York 2001.

University of Minnesota - CARLA, *The Cherokee Nation and It's Language*, 2008, http://carla.umn.edu/conferences/past/immersion2008/documents/Peter_L_CherokeeNation.pdf, (E. T.18 Ağustos 2016), s.1-38.

University of Vermont Press, *Defending The Master Race*, <http://www.upne.com/1584657156.html>, (E. T. 22 Şubat 2016).

Ural, Sami, Sezai ve Shilibekova, Aigerim, “Uluslararası Güvenlik ve Yönetişim”, *Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Sertif Demir (ed.), Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 3-15.

US. Department of Defense, *Quadrenial Defense Review Report*, 30.10.2001, <http://archive.defense.gov/pubs/qdr2001.pdf>, (E. T. 30 Nisan 2017).

Uslu, Ayşe, “Uluslararası İlişkilerde Marksist Yaklaşımlar ve Tartışmalar”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar (ed.), Beta Yayınları, İstanbul 2013.

Uzun, Turgay, “Siyasal Rejimler ve Yerel Katılım Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 14, S. 20, Konya 2010, s.295- 330.

Vasquez, Ian ve Porcnik, Tanja, *The Human Freedom Index 2017: A Global Measurement of Personal, Civil and Economic Freedom*, Cato Institute, ABD 2017.

- Vogue, Ariane de ve Stracqualursi, Veronica, “Supreme Court Upholds Travel Ban”, *CNN*, 27.06.2018, <https://edition.cnn.com/2018/06/26/politics/travel-ban-supreme-court/index.html>, (E. T. 02 Temmuz 2018).
- Waever, Ole, “Societal Security: The Concept”, *Identity, Migration and The New Security Agenda in Europe*, Ole Waever, Barry Buzan, Morten Kelstrup ve Pierre Lemaitre (ed.), Pinter Publishers, Londra 1993, s. 17-40.
- Waldman, Peter ve Pope, Hugh, “‘Crusade’ Reference Reinforces Fears War On Terrorism Is Against Muslims”, *The Wall Street Journal*, 21.09.2001, <http://www.wsj.com/articles/SB1001020294332922160>, (E. T. 17 Aralık 2015).
- Walker, David, *Walker's Appeal, in Four Articles; Together with a Preamble, to the Coloured Citizens of the World, but in Particular, and Very Expressly, to Those of the United States of America*, Boston: Massachusetts, 28.09.1829, <https://archive.org/stream/walkersappealin1829walk#page/n0/mode/2up>, (E. T. 18 Şubat 2016).
- Wallace, Ruth A. ve Wolf, Alisan, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleceğin Genişletilmesi*, (Çev. Leyla Elbruz ve M. Rami Ayas), 3. Baskı, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2012.
- Wallerstein, Immanuel, *Amerikan Gücünün Gerileyişi: Kaotik Bir Dünyada ABD*, (Çev. Tuncay Birkan), 2. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2015.
- Wallerstein, Immanuel, *Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*, (Çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul 2000.
- Walsh, Ben, *GCSE Modern World History: The USA 1945-75: Land Of Freedom*, 13. Basım, Holder Education, Londra 2009.
- Walsh, David, F, “İdealizm / Materyalizm”, *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, Chris Jenks (ed.), (Çev. Cemil Oruç), (Çev. Ed. İhsan Çapcıoğlu) 2. Baskı, Atıf Yayınları, Ankara 2014.
- Walt, Stephen M, “The Renaissance of Security Studies”, *International Studies Quarterly*, C. 35, S. 2, Oxford 1991, s.211-239.

- Waltz, Kenneth N, *İnsan, Devlet ve Savaş: Teorik Bir Analiz*, (Çev. Enver Bozkurt, Selim Kanat ve Serhan Yalçiner), Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2009.
- Walzer, Michael, “Yorum”, *Çokkültürcülük*, Amy Gutmann (ed.), (Çev. Cem Akas), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996, s.106-110.
- Walzer, Michael, Hoşgörü Üzerine, (Çev. Abdullah Yılmaz) Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998.
- Weber, Max, *Economy and Society*, The Regents of the University of California, California 1978.
- Wendt, Alexander, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- White, Jenny, *Müslüman Milliyetçiliği ve Yeni Türkler*, (Çev. Fuat Güllüpinar ve Coşkun Taştan), 2. Baskı, İstanbul 2014.
- Wight, J.B, *Amerika Birleşik Devletleri Tarihinin Ana Hatları*, Tan Matbaası, İstanbul 1953.
- Wiley, Norbert, “Bakhtin’s Voices and Cooley’s Looking Glass Self”, *Interdisciplinary Journal For Germanic Linguistics and Semiotic Analysis*, (IJGLSA), C. 14, S. 1, Berkeley 2009, s.101-121.
- Williams, Raymond, *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*, Fontana, Londra 1988.
- Wison, Jill H.ve Singer, Audrey, “Immigrants in 2010 Metropolitan America: A Decade of Change”, *State of Metropolitan America: Metropolitan Policy Program at Brookings*, 13.10.2011, http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2011/10/13-immigration-wilson-singer/1013_immigration_wilson_singer.pdf, (E. T.19 Mart 2016).
- Wolfe, Brendan, “Racial Integrity Laws, (1924-1930)”, *Encyclopedia Virginia*, http://www.encyclopediavirginia.org/racial_integrity_laws_of_the_1920s#start_entry, (E. T. 27 Şubat 2016).
- World Church Of The Creator, <http://archive.adl.org/backgrounders/wcotc.html>, (E. T. 01 Mart 2016).

- WTAE Pittsburgh, *Pennsylvania's official language: English or Spanish?*, 28.03.2014, <http://www.wtae.com/news/pennsylvania-official-language-english-or-spanish/25218524>, (E. T.18. Ağustos 2016).
- Yalçinkaya, Ayhan, “Yunan Uygarlığı İçinde Polis ve Siyaset”, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, Mehmet Ali Ağaoğulları (ed.), 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s.19-90.
- Yale Law School, *Constitution Of Vermont – July 8, 1777*, avalon.law.yale.edu/18th_century/vt01.asp, (E. T. 22 Şubat 2016).
- Yanık, Celalettin, “Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi”, *Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi: Kaygı*, S. 20, Bursa 2013, s.225-238.
- Yanık, Celalettin, *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlülük*, Sentez Yayıncılık, Ankara 2013.
- Yayla, Atilla, *Liberal Bakışlar: Toteliterizm, Bilgi Çağı, Adalet, İnsan Hakları, Sosyalizm, Liberalizm, Demokrasi*, Profil Yayıncılık, İstanbul 2014.
- Yetkin, Çetin, *Siyasal Düşünceler Tarihi, 1. Kitap: Mezopatamya, Hint, Çin, Yunan, Roma*, Otopsi Yayınları, İstanbul 2005.
- Yılmaz, Sait, *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, 2. Baskı, Milenyum Yayınları, İstanbul 2007.
- Yılmaz, Zafer “Helen Güneşi Batıyor, Roma Güneşi Doğuyor”, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, Mehmet Ali Ağaoğulları (ed.), 5. Baskı, İstanbul 2014, s.153-195.
- Yürüşen, Melih, “Çoğulculuk: Sorunlar, Sınırlar ve İmkânlar”, *Liberal Düşünce*, S. 22, Ankara 2001, s. 116- 128.
- Zagladin, Vadim, *Uluslararası Genel Güvenlik*, (Çev. Fikret Arslan), Sorun Yayınları, İstanbul 1987.
- Zizek, Slavoj, “Çokkültürcülük ya da Çokuluslu Kapitalizmin Küresel Mantığı”, *Defter Dergisi*, (Çev. Tuncay Birkan), S.44, İstanbul 2001, s.145-175.

Zizek, Slavoj, *Metis Seçkileri: Kırılğan Temas*, Metis Yayınları, (Çev. Tuncay Birkan), 3. Basım, İstanbul 2011.

Zong, Jie ve Batalova, Jeanne, “Asian Immigrants in The United States”, *MPI*, 06.01.2016, <https://www.migrationpolicy.org/article/asian-immigrants-united-states>, (E. T. 01 Ağustos 2018).

Zweig, Michel, *Amerika'nın En İyi Saklanan Sırrı İşçi Sınıfı Çoğunluktur*, (Çev. Halil Çelik), h2O Kitap, İstanbul 2012.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ali ÖZGAN
Doğum Yeri : İnegöl
Mesleği : Emniyet Mensubu

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi
(2004)
: Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü (2018)
Yüksek Lisans Öğrenimi : Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu
Yönetimi Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Yabancı Dil Puan ve Türü : KPDS – 91/A
Bilimsel Faaliyetler : “Siyasi Bir Kriz Olarak 28 Şubat 1997 Süreci”,
(Makale), *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, C.4, S.3
(10), Ankara 2016, s. 87-109.

İş Deneyimi

Stajlar : -
Projeler : -
Çalıştığı Kurumlar : Muğla Emniyet Müdürlüğü, Milas Bodrum
Havalimanı Emniyet Şube Müdürlüğü (2004-
2001)

: Polis Akademisi Başkanlığı Yozgat Polis Meslek
Eğitim Merkezi Müdürlüğü (2011-2018)

: Bilecik Emniyet Müdürlüğü, Osmaneli İlçe
Emniyet Müdürlüğü (2018-)

İletişim

E-Posta : ozganali@gmail.com

Tel. : 0 554 121 93 41

Tarih : 16.11.2018

